Buka Tabuna Tefadi

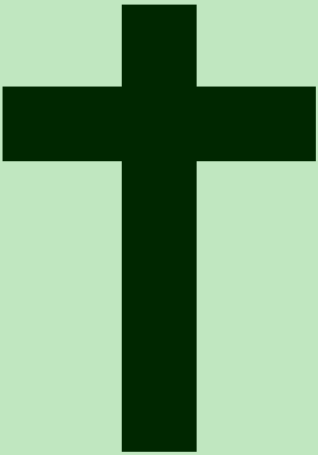

Mark, Acts, and selected excerpts of the Old Testament in the Buhutu language of Papua New Guinea

Buka Tabuna Tefadi
Mark, Acts, and selected excerpts of the Old Testament in the Buhutu language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Buhutu long Niugini

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Buhutu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-10-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
b1271b11-d020-530e-9a26-058206609fc0

Contents

Aba Fatubu 1
Au'aulaha 28
Lewitikusi 41
Namba 45
- Diutelonomi 53
Diyesuwa 58
Diyadidi 65
Luta 66
1 Samuwela 71
2 Samuwela 82
1 Kin 86
2 Kin 98
2 Kolonikolo 106
Esela 107
Nehemaiya 108
Diyobi 109
Samsi 115
Gaimumu 123
Tau Guguya 126
Isaiya 132
Delamaiya 144
Lau Kapole 148
Isikiyeli 150
Daniyela 154
Hoseya 155
Eimosi 156
Diyona 157
Maika 160
Sekalaiya 161
Maleko 162
Paisowa 197
Liba Aba Yo'oidi 247

Aba Fatubu
(Genesi)

Yaubada Ginauli Mahudo'idi ya Fatubudi
Aba Fatubu 1:1-31

1 Bwa'ibwa'ina yai, Yaubada galewa yo tano'ubu ya fatubudi.
2 Tano'ubu mate afa'afana yo hige i poi'umai. Na kamumu mate ho'owa hewana ya fakou, yo Yaubada Yaluwana mate ho'owa hewana ya famohafu.

3 Habahim Yaubada iyen, "Haga mala ta fataumahata." Yo fede ya taumahata.
4 Yaubada mala ya ita mate ya loholoho. Yo fede mala yo kamumu ya dailidi.
5 Mala hesana ya tole *lahai,* na kamumu hesana ya tole *i'ipa.* Maihala ya bulu, mate itete lahai bwa'ibwa'ina.*
6 Yaubada iyen, "Ho'owa aba dailina i taumahata, be ho'owa i daili luwagai."
7 Yo fede, ho'owa hewa yai yo ubu yai Yaubada ya ginaulidi be sa lau hudo'i.
8 Bili daili hesana ya tole *Galewa.* Maihala ya bulu, mate itete lahai fafaluwagana.
9 Habahim Yaubada iyen, "Ho'owa galewa ubuna yai i falau esega ai tefa esega, na tanohi i taumahata." Yo fede ya taumahata.
10 Yaubada tanohi hesana ya tole *Tanohi.* Na ho'owa sa falau esega hesana ya tole *Gabogabo.* Yaubada ya itadi mate sa loholoho.
11 Habahim Yaubada iyen, "Ai tanohi oyagi nene hudo'i - hudo'i yo hawahawa ti tala in'in, ti fuwa be ti lau li'e." Yo fede, ginaulidi sa in.
12 Oyagi nene hesa - hesa yo somo an'an sa in tanohi yai, ginaulidi Yaubada ya itadi mate sa loholoho.
13 I'ipa ya ofi, na hwalahwalala hesa mate itete lahai fafaihonana.
14 Yaubada iyen, "Mala ti sina ai galewa be lahai yo i'ipa ti dailidi. Maladi ni, adi paisowa mate lahai, bolima, hai'in yo haibe'u fafa'ilaladi.
15 Haba maladi sa sina lidi tanohi ai hewana." Yo fede ya tubu.
16 Yaubada mala la'ila'idi luwaga ya ginaulidi. Maihala lahai ya ita watan na nawalahi mate i'ipa ya ita watan. Yo kipwala hinaga ya ginaulidi.
17 Maladi galewa yai ya toledi be tano'ubu sa sinai.
18 Lahai yo i'ipa sa tanuwagaidi, be kamumu yo lahai sa dailidi. Yaubada ya itadi mate sa loholoho.
19 Maihala ya bulu, mate itete lahai fafatina.
20 Yaubada iyebom, "Suisui hudo'i - hudo'i, ho'owa ti gogo famohafu. Yo atai'a ti failofolofoidi be galewa ti famohafu."
21 Yo fede Yaubada, gabogabo ginaulidi la'ila'idi, yo somo ho'owa yai mwahumwahulidi ya fatubudi. Atai'a nene hesa - hesa sa lofolofo galewa yai hinaga ya fatubudi. Ya itadi mate sa loholoho.
22 Ya faloholohodi, na iyen, "Au talu fanafanatu be gabogabo yo tanohi au famohafudi."
23 Maihala ya bulu mate itete lahai fafaligigina.
24 Yaubada iyen, "Tanohi ginaulidi mwahumwahulidi nene hudo'i - hudo'i ti tubu: suisui manamanasadi, yekoyekodi, kanekanenedi yo kamokomodaladi." Yo fede, somo Yaubada ya libaedi sa tubu.
25 Yaubada suisui te ya ginaulidi, na ya itadi mate sa loholoho.
26 Habahim, Yaubada iyen,
"Taumoho ta ginauli doha ita. Haba tano'ubu mahudo'ina: gabogabo hamadi, yada atai'adi, yosiyosi, suisui kanekanenedi yo kamokamodaladi ya tanuwagaidi."
27 Yo fede Yaubada, ena liba yai taumoho yo waihin, nenedi doha In, ya fatubudi,
28 Habahim ya faloholohodi, na iyen, "Au talu fanafanatu, be nanatumiu tanohi mahudo'ina ti miyai yo ti tanuwagai. Gabogabo hamadi, yada atai'adi yo ginauli mwahumwahulidi tanohi yai tigatigadi yo kanekanekanedi haba ami ita watanidi hinaga."
29 Habahim iyen, "Ginauli ini'inidi fafali'edi mahudo'idi tanohi mahudo'ina yai yo oyagi fuwafuwadi tumatumadi mahudo'idi hinaga E felemiu, ami an'an.
30 Suisui, atai'a yo ginauli tanohi yai kanekanenedi yo kamokomodaladi ginauli in'indi E feledi, adi an'an." Yo fede, sa tubu.

---

* **1:5** Hebelu edi lahai ena fatufatubu mate maimailafi yai. (Au italau Maleko 15:42-43)

31 Ginauli mahudo'idi Yaubada ya fatubudi ya itadi, mate sa loholoho wananaha!
Maihala ya bulu, mate itete lahai fafaligigi esegana.

2

1 Yo fede, galewa yo tanohi yo ginauli mahudo'idi, mate Yaubada ya ginauli fa'ofidi.

2-3 Lahai fafaligigi luwagana yai Yaubada ana paisowa ya fa'ofi, be lahaina ya
kawa loholoho'en yo ya fatabu. Habahim ya anyawasi.
4 Itete sidohana tano'ubu ena ginaginaulina.

Gabu Iden Nu'una yai
Aba Fatubu 2:4-25
Fuyana GUYAU Yaubada tano'ubu yo galewa ya ginaulidi mate,
5 hige somo la'i i in tanohi yai, pa'ana hola hige i fa'usa, yo hige sai la'i gabu i paisowai.
6 Na yomayoman yai ho'owa ya kalamahano be tanohi ya fa'wau.
7 Habahim afusa ya abi tanohi yai na taumoho ya falasa. Ya yahafuwa lau hisuna yai be
taumohona ya adidili yo ya mwahiu.*
8 Maihala ena aba kepama yai gabu ya ginauli Iden yai. Habahim taumoho ya falasa,
amainiya ya tole.
9 Oyagi nene hudo'i - hudo'i ya ginaulidi be sa in. Ita'itadi sa loholoho na an'andi olidi.
Mwahuli oyagina mate gabu ati'atipuna yai yo oyagi hesa hesana *loholoho yo heyaya aba*
ita lobahidi hinaga amainiya. *(Aba Fatubu 3:22)*
10 Yomayoman ya didi lidi Iden, be gabuna ya faho'owa. Ho'owa gwaluna yai ya sa'a, be
sa'ana oulina fati.
11 Sa'a bwa'ibwa'ina mate hesana Pison mate Hawila nu'una ya didi fata'i'ili, na gole
amainiya.
12 (Gole wananaha, ma'i panepanena fisafisadi yo ume'ehu namanamalidi amainiya sa
lobahidi).†
13 Sa'a fafaluwagana mate hesana Gihon ya didi lau Kusi Nu'una yai.
14 Sa'a fafaihonana hesana Tigilesi mate Asiliya tefa saisaina yai ya didi lau. Na fafatina
mate hesana Ifeleti.
15 Habahim taumohona ya lawen Iden. Gabuna yai ya tole be ya ita watan yo ya paisowai.
16 Na ya falaugagayo, iyen,
Oyagi mahudo'idi gabu yai te, uludi gonowana wa andi.
17 *Loholoho yo heyaya aba ita lobahidi* oyagina uluna, tabu u an, Ibe uluna wa an, haba
wa pe'i.

18 GUYAU hinaga iyen,
Taumoho iyabona hige i loholoho. Haba ana sagu yo tau saguhina dudulaina E ginauli.

19-20 Be atai'a, yosiyosi yo suisui yekoyekodi tanohi yai ya falasadi. Habahim ya lawedi
Adam lisina, na hesa somo ya tole, mate, logena.
In moho hige la'i, gonowana i saguhi.
21 Yo fede, taumoho ni ya lau fa'eno. Habahim, oitalina esega ya abifahi, na omatana ya
fasusu buluhi.
22 Oitalina yai waihin ya ginauli, be ya lawen Adam lisina.
23 Adam iyen,
Yee–, matabahim doga nenena doha yau,
itete yau siyadagu,
taugu yai sa kamfahi yo fisihogu tefana.
Haba hesana E tole *waihin*,
pa'ana taumoho oitalina yo fisihona yai GUYAU ya ginauli.‡

24 Logena, taumoho haba tinana yo tamana ya lau afuledi, na ma lahuna sa miya esega, be
sa famala esega.
25 Taumoho yo waihin ma tau afa'afadi, in moho, hige ti taumayamaya.

---

* **2:7** *Taumoho* Hebelu alinadi yai mate *Adam na ata'atahina doha adamah. Alinadi yai adamah aniyona, nuwana doha tanohi.* † **2:12** Alina Hebelu yai *bdellium mate ginauli hesa lutuna sa ginauli ya famala ma'i panepanena, na onikisi mate ume'ehu namanamalina.* ‡ **2:23** Adam, Iwa hesana ya tole. *Waihin. Waihin Hebelu alinadi yai mate is-shah. Na is-shah aniyona mate taumoho lebena yai ya abifahi.*

3

Heyaheyaya ena Aba Fatubu
Aba Fatubu 3:1-13

1 GUYAU Yaubada suisui yekoyekodi ya ginaulidi, na ganahewana yai mate weso
lau bwalabwala yai ya sonoga wananaha, habahim suisui hahaisa.
Weso ya libalau waihin lisina iyen,
Oyagi gabu yai ni wananaha Yaubada ya falibamiu, “Tabu uludi au anidi?”

2 Waihin ya libalau weso lisina iyen,
Gonowana gabu yai oyagi uludi 'e anidi.
3 In moho, Yaubada iyen,
Oyagi gabu atipuna yai, tabu au an yo tabu au eli'ina, do'ata haba ami pe'i.

4 Weso ya libalau waihin lebena iyen,
Ya bwala! Ibege au pe'i.
5 Yaubada ya sibai mate yena oyagi ni uluna ami an, matamiu haba sa lahalahai, yo
umi haba doha Yaubada, be heyaya yo loholoho ami sibaidi.

6 Oyagi uluna waihin ya ita mate ya fagado lelelehi, be iyen,
Yena E an, haba E sonoga.

Yo fede uluna ya losi be tefana ya an, na lahuna ana, tefana ya felen be ya an hinaga.
7 Oyagi uluna tefana sa an, mate nuwadi sa taso'e be sa nuwatuhu lobahi iti ma tau
afa'afadi, yo fede oyagi doha kuhou mate lugudi sa hino'idi, be sa li'odi.*
8 Hwaya ya biga, na gabu yai GUYAU Yaubada ya laolaoma, ahena daguguna taumoho ni
ma lahuna sa atahi, yo fede oyagi fatau bulubuluhidi yai sa alasimo.
9 Na GUYAU Yaubada ya yogalau taumoho lebena, iyen,
Um somo yai?

10 Alinana ya fafuyo iyen,
Gabu yai ahem daguguna E atahi, na E 'wasabu, pa'ana yau ma tau afa'afagu yo fede
E alasimo.

11 Yaubada ya fati'o, iyen,
Sai ya falibam ma tau afa'afam? Oyagi uluna E laugagayo'en, ha'a wa an?

12 Taumoho iyen,
Waihin wa tole ma'egu, in, oyagina uluna ya felegu be E an.

13 Yo fede GUYAU Yaubada ya libalau waihin lisina iyen,
Somo wa ginauli?

Waihin iyen,
Weso ya bwalaigu be oyagi uluna E an.

Heyaya yo Ankamkamna
Aba Fatubu 3:14-21

14 Habahim, GUYAU Yaubada ya libalau weso lisina iyen,
Pa'ana laulau ni wa ginauli,
kaumanana ya laowa hewam yai.
Suisui manamanasadi yo yekoyekodi ganahewadi yai
um haba heyaya la'ila'i wa fahoina.
Haba ai bogam wa felifeli.
Am kalahe, haba ma afusana wa an esegahi, fuya ou'ouli.
15 Um yo waihin yo ami hiti mulita haba ami fawaiyunu.
In haba kulum ya bwa'i golugolu,
Na um haba ahe geduna wa nali.†
16 GUYAU ya libalau waihin lisina iyen,
Em fanatu yai haba kamkamna la'ila'i wa fahoina.
Kamkamna yai, haba nanatum wa yosidi.
Em gadosisi haba ya ota esegahi lahum lisina yai

* **3:7** Edi nu'u yai, kuhou lugudi begana sa la'i, doha unuli lugudi.

† **3:15** Ite mate Yaubada ena liba fasunuma bwa'ibwa'ina. (Au ita'ita lau: Isaiya 53:10 yo Loma 16:20)

be in haba am tanuwaga.

17-18 Hinaga ya libalau Adam lisina iyen,
Oyagi uluna E falaugagayo'en mate tabu u an!
In moho, lahum alinana wa lau watan be uluna wa an.
Debam yai tanohi E kaumananaen.
Gabu yai haba hawa nulinulidi sa tala in'in,
na haba wa ankamkamna,
be kalahe wa lobahi,
yo somo iyabodi sa in hinaga, am kalahe.
19 Haba wa an muyahasa
yo wa paisowa adidili
be kalahe wa lobahi, ya lau ee–,
ai muli haba wa pe'i, wa fuyo tanohi.
Pa'ana tanohi yai E falasam.
Um afusa, be yena wa pe'i haba wa famala afusa.

20 Adam lahuna hesana ya tole, *Iwa* pa'ana in tau mwahumwahuli tinadi.‡
21 Habahim edi kaleko suisui 'wapidi yai GUYAU Yaubada ya ginaulidi, be ya fali'odi.

Adam yo Iwa, GUYAU ya We'aidi Iden Gabuna yai
Aba Fatubu 3:22-24
22 Habahim, GUYAU Yaubada iyen,
Dodoga te sa famala doha Ita, pa'ana loholoho yo heyaya ha'a sa sibaidi. Tabu nimadi ti lolon be mwahuli oyagina uluna ti abi be ti an. Do'ata, haba sa miya ee–, hige anadan. *(Aba Fatubu 2:9)*

23 Yo fede GUYAU Yaubada ya we'aidi Iden Gabuna yai. Tanohi lisina yai ya falasadi, mate lisina yai, hinaga adi sa uma.
24 Yaubada, gabu yai ya lau we'aidi, mulina yai gabu tefa saisaina yai, anelu ya toledi, hesadi Selubim. Baineti ya ala balabalelem hinaga ya tole ya ta'ita'i'ili asi'asi tefa ou'ouli yai, be mwahuli oyagina eda'edana ya gudu.

4

Kaina yo Abela
Aba Fatubu 4:1-12
1 Adam ma lahuna Iwa sa eno bili, yo fede Iwa ya boga be natuna Kaina ya yosi. Na ya liba iyen,
GUYAU ena faisagusagu yai natugu taumoho E yosi.*

2 Muliyai natuna hesa hesana Abela ya yosi.
Fuyanna sa lala'i, Abela mate yosiyosi tau ita'ita watanidi, na Kaina mate gabu tau paipaisowa.
3 Fuya hesa Kaina kalahe ya umahidi, an'andi ya abidi ya lau GUYAU ya felen ena antalasam.
4 Abela hinaga sipi natuna halahala fwauna tubu loholohona ya wunui be tefana ya lau GUYAU ya felen, ena antalasam. GUYAU Abela ya ita faloholoho yo ena antalasam hinaga. *(Hebelu 11:4)*
5 In moho Kaina ena antalasam GUYAU hige i ita faloholoho. Yo fede Kaina ya manabala be ya dulu.
6 Habahim GUYAU ya libalau Kaina lisina iyen,
Pa'ana somo be wa manabala? Sidohana be wa duludulu?
7 Ibe wa sibai somo wa ginauli ya loholoho, haba wa kwade. Na pa'ana heyaya wa ginauli, heyaheyaya ha'a em eda'eda ya dulu tawan be ya tanuwagaim. In moho bena wa anfalen.

8 Habahim Kaina tasina Abela ya faliba iyen,
Te lau, te laulau tiga.

Fuyana sa laulau tiga Kaina tasina ya tohai be ya wunui.
9 Habahim GUYAU ya libalau Kaina lisina iyen,

‡ **3:20** Hebelu alinadi yai *Iwa ata'atahina doha mwahuli.*
* **4:1** Alina Hebelu yai, daguguna doha: GUYAU ya feledi be ya tubu.

Hidam Abela somo yai?

Alinana Kaina ya bui iyen,
Hige ya sibai. Yau hige hidagu ya ita'ita watan.

10 GUYAU iyen,
Somo wa ginauli? Tasim 'wasinana tanohi yai ya yogayoga hasaema lisigu.
11 Aho ite E kaumananaem. E duwim nu'u yai te. Hidam 'wasinana ya tabuliwa, ita'itana doha tanohi te mo'ana i taso'e be 'wasinana i tofi, fuyana wa lau funuhi.
12 Yena ai tanohina ni wa paisowa, gabuna ibege an'anna. Um haba tau laulau gaibu ai tano'ubu.

Seti yo Inosi
Aba Fatubu 4:25-26
25 Adam ma lahuna Iwa sa eno bili fuyo, natudi taumoho, na hesana sa tole: Seti.
Iwa iyen,
Yaubada ya ainauya fuyo'igu. Natugu Abela falau damahina, fuyanna hidana ya wunui.†

26 Seti hinaga natuna taumoho. Hesana ya tole: Inosi. Fuyanna yai mate dodoga sa fatubu GUYAU hesana sa fadebasae.

6

Utufi La'ila'i
Aba Fatubu 6:5-22
5 Dodoga tano'ubu yai GUYAU ya itadi mate fuya ou'ouli edi laulau yo edi nuwanuwatuhu sa heyaya wananaha,
6 be GUYAU ya fatalapili lau dodoga ya ginaulidi tano'ubu yai, be nuwana ya heyaya.*
7 Yo fede GUYAU ya liba iyen,
Ginauli somo mahudo'idi E ginaulidi tano'ubu yai haba E abifahidi. Pa'ana dodoga nuwagu sa faheyaya.

8 In moho GUYAU Nowa ya ita faloholoho.
9-10 Itete Nowa dedena:
Nanatuna faihona hesadi mate, Sem, Ham yo Diyapeti. Nowa ena fuya yai mate hige ena lau pono hesa. Yaubada moho ya famuli watan.
11 Dodoga mahudo'idi mate Yaubada matana yai heyaya sa laulau ginauli be heyaheyaya wa ya tadada.
12 Nu'u mahudo'ina Yaubada ya ita mate heyaya ya famohafu yo dodoga laulau heyaheyayadi sa miyamiya'edi.
13 Yo fede Yaubada ya libalau Nowa lisina iyen,
Pa'ana debadi yai tano'ubu mahudo'ina heyaheyaya ya mohafu, Yau haba dodoga adi sigasiga E tole yo nu'u mahudo'ina haba E faheyaya hinaga.
14 Em waga u ginauli ai oyagi loholohodi. Bilidi u ginaulidi na ganahewa yo ganamuli koluta'a u toledi.†
15 Wagana u ginauli doha ite: lofana 137 mita, magagana 22 mita, na hewana 14 mita.
16 Solasolana u tole lumalumana ai ubuna a'awana doha 45 sentimita yo hiti faihona u toledi, na eda'edana ai sadai u tole.
17 Haba diboli utu'utu E fatamaliyawa ai tanohi, be ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi haba ya faheyayadi. Ginauli be sa pe'i.
18 In moho yali haba E ginauli ai lisim. Um, lahum yo nanatum ma lalahudi haba ami luhu waga ganahewana.
19-20 Yosiyosi, suisui kamokamodaladi yo atai'a tinabawa yo tamo'ana nene hesa - hesa u abidi be haba sa mwahumwahuli.
21 Kalahe hesa - hesa gonowana sa an, u abidi, tefana suisui adi na tefana ami, mate u pei gogondi.

22 Yo fede somo Yaubada ya fatalaha mate Nowa ya ginauli watanidi.

---

† **4:25** Alina Hebelu yai *Seti aniyona doha ainauya.* * **6:6** In moho, fuyana GUYAU tano'ubu ginaulidi mahudo'idi ya ginaulidi, nuwana mate ya amna wananaha, Au ita'ita lau Aba Fatubu peina 1. † **6:14** Koluta'a aniyona mate “coal tar.”

7

Diboli utu'utu ya Fatubu
Aba Fatubu 7:1-5

1 Habahim Yaubada ya libalau Nowa lisina iyen,
Ma lahum, yo nanatumiu, ma lalahudi, au luhulau waga ganahewana, pa'ana E ita mate hiti tano'ubu yai te, um ibom wa dudulai.
2 Yosiyosi an'an faligigi luwaga ma lalahudi yo suisui dabudabu ma lalahudi u lawedi.*
3 Yo atai'a faligigi luwaga, nene hesa - hesa, ma lalahudi, u lawedi hinaga. Be haba sa mwahumwahuli ai tano'ubu.
4 Lahai faligigi luwaga mulidi yai haba tano'ubu E fa'usa ee–, lahai 40 yo maihona 40, be ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi ha'a E ginaulidi haba E kamfahidi.

5 Yo fede GUYAU somo ya fatalaha mate ya ginauli watanidi.
6 Fuyana Nowa ena bolima 600 mate diboli utu'utu ya laoma tano'ubu yai.
7 Nowa, lahuna, afa nanatuna yo lalahudi, diboli utu'utu sa gelaen be sa luhu waga yai.
8 Suisui luwaga - luwaga an'an yo dabudabudi, atai'a yo suisui mahudo'idi tigatigadi,
9 tamo'anadi yo tinabawadi, sa laoma Nowa lisina be waga yai sa luhu doha Yaubada ha'a Nowa ya faliba.
10 Lahai faligigi luwaga mulidi yai diboli utu'utu ya laoma tano'ubu.
17 Lahai 40 utufi hola ya laolaoma tano'ubu yai na ho'owa sa siu be waga ya pouli.

23 Ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi tano'ubu yai: dodoga, suisui, ginauli kamokamodaladi yo atai'a mate GUYAU ya abifahidi. Nowa yo safalumadi waga ganahewana yai mate sa mwahuli.
Fuya lofalofa mulina yai diboli utu'utu ya ofi na tanohi ya pitali.

8

15 Yaubada Nowa ya faliba iyen,
16 Ma lahum, nanatumiu yo afa lalahudi ai waga au kalamahano.
17 Suisui, atai'a, yo suisui kamokomadaladi mahudo'idi au lawedi ganamuli. Haba sa talu fafanatu be tano'ubu mahudo'ina sa famohafu.
18 Yo fede Nowa ma lahuna yo nanatuna ma lalahudi waga sa lau afulen, na sa tulube'u.
19 Suisui, atai'a yo suisui kamokamodaladi mahudo'idi waga sa lau afulen, na sa tulube'u hinaga.
20 Habahim Nowa antalasam katakatanna ya ginauli, na suisui yo atai'a an'andi ya abidi be ya gabudi. Ena antalasam ya lau Yaubada lisina.
21 GUYAU Antalasam panena loholohona ya atahi, na nuwana yai iyen,
Dodoga ma kiki'inadi ya laoma ee–, sa lala'i edi nuwatuhu mate, heyaya haba sa ginaginauli. In moho tanohi ibege ya kaumananaen fuyoi.
Ginauli mwahumwahulidi ha'a E ginaulidi, ibege ya faheyaya fuyo'idi.
22 Uma fuyana yo falolo fuyana,
gogoma yo gigibwali,
hai'in yo haibe'u,
lahai yo i'ipa,
ibege ti ofi,
yo tano'ubu ya miya esegahi, ya lau ee–, fuya hige ana siga.

9

Yaubada ena Yali Nowa Lisina yai
Aba Fatubu 9:1-15

1 Yaubada ena loholoho Nowa ma afa nanatuna ya feledi. Ya libalau lisidi iyen,
Au talu fananatu be tano'ubu au famohafu.
2 Suisui, atai'a, suisui kamokomodaladi yo hama haba sa miyamiya na sa 'wasa'wasabuwemiu. Haba gigibwali E felemiu be nimamiu yai ami ita watanidi.
3 Fuwafuwa yo ginauli mahudo'idi E felemiu te, au andi.
4 Na tabu fisiho ma 'wasi'wasinana au an, pa'ana mwahuli mate 'wasina yai.
5 'Wasinamiu haba E fatala doha ite: Yena suisui hesa doga ya wunui, suisui ni haba sa lau funuhi hinaga. Na yena doga hesa, doga ya wunui, haba ami lau funuhi pa'ana 'wasinana mate mwahuli pwalana.
6 Yaubada dodoga ya ginauli doha In.

* **7:2** Uli'uli hahaisa sa uli faligigi luwaga moho.

be yena sai doga ya wunui,
dogana haba sa wunui hinaga.
7 Na umi, au talu fanafanatu yo au tadada be tanohi mahudo'ina au famohafu.

8 Yaubada ya libalau Nowa ma afa nanatuna lisidi iyen,
9 Yau aho ite egu yali E ginauli lisimiu yai yo laulauwewemiu matamiu yai,
10 yo ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi maidamiu waga yai ami kalamahano.
11 E ginauli lisimiu yai mate ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi yo tanohi ibege utufi i faheyaya fuyo'idi.
12 Yau yo umi yo ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi, ma'emiu yali fafa'ilalana te ginauli. Yali te hiti mahudo'ina matamiu yai enehedi hinaga.
13 Yau haba ai yada 'wasina'ubo E tole, yali fafa'ilalana, Yau yo tanohi lisimiu yai.
14 Yena yada tanohi sa fakou, na 'wasina'ubo ya taumahata,
15 haba egu yali E nuwanuwatuhui, Yau yo um lisida yai, yo ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi hinaga lisidi yai. Ibege ginauli mwahumwahulidi mahudo'idi utufi i faheyaya fuyo'idi.

11

Luma La'ila'i Fafahitina Babela yai
Aba Fatubu 11:1-9

1 Bwa'ibwa'ina, dodoga mahudo'idi tano'ubu yai mate alina esega sa fapaisowa.
2 Tefa saisai yai sa aulaha sa laoma ee–, sa mahano Babela Gonna yai sa miya.*
3 Sa faliba fuyo'idi tiyen,
Au laoma! Haba bwadagowa te abi be te gabu fapo'idi.

Be luma edi aba ginaulina mate ginaulidi sa fanonohaidi.
4 Na tiyen,
Matabahim, haba duhu balabalamumu hesa te ginauli yo luma hesa la'ila'i na hewa lofalofana te ginauli ya hasai ee–, galewa. Haba sa no'ono'o'eda be tabu ta failaulauwida.

5 Habahim Yaubada ya lidima be duhu balabalamumu yo luma hewa lofalofa dodoga sa ginauli, ya ita,
6 be iyen,
Itete mate boga esega yo alina esega yai sa libaliba, yo itete mate fatufatubu moho. Mulina yai sa fanuha somo sa nuwatuhui bena sa ginauli, haba sa ginauli.
7 Haga ta lidi be edi alina ta bui, be tabu alinadi ti atahi lobahi fuyoi.

8 Yo fede Yaubada ya fadabalaladi, be sa lau tano'ubu tefa hesa - hesa yai, na duhu balabalamumu ginaulina, sa fatautau.
9 Duhu balabalamumuna, hesana sa tole: Babela, pa'ana amainiya Yaubada dodoga mahudo'idi edi alina ya buidi, na sa failaulauwidi be sa lau tano'ubu tefa haisa yai.†
Boliman ya lofa habahim Nowa natuna Sem laulauwewena ganahewana yai Abelaham sa yosi.

Tela Laulauwewena
Aba Fatubu 11:27-32

27 Itete Tela laulauwewena: Abelam, Nahola, yo Halan. Tamadi mate Tela. Lota mate, tamana Halan.
28 Fuyanna Halan, Ula Nu'una yai Kaladiya ganahewana yai, ya pe'i mate tamana hola ya miyamiya.
29 Abelam mate lahuna Salaiya, na Nahola lahuna Milika. Halan natuna mate Milika yo Isika.
30 Salaiya mate ya agali.
31 Tela natuna Abelam, wahana Halan natuna Lota, yo botiyana Salaiya, Abelam natuna, mate mahudo'idi Kaladiya dodogadi edi nu'u Ula yai sa aulaha bena sa lau Kanana. In moho, sa lau ee–, Halan nu'una yai amainiya sa miya. Na hige ti abi mahano Kanana yai.
32 Tela ena bolima 205 habahim ya pe'i Halan Nu'una yai.

---

* **11:2** *Babela Gonna* buka haisa yai sa uli *Saina Gonna, na haisa sa uli Babilon Gonna.* † **11:9** Hebelu alinadi yai, *Babela aniyona mate fanuwa ponopono.*

12

Yaubada Abelam ya Yogai bena ya Lau Idipi Nu'una
Aba Fatubu 12:1-7

1 GUYAU ya libalau Abelam lisina, iyen,
Em nu'u, em dodoga yo tamam ena luma dodogadi u lau afuledi na u lau tanohi haba E fa'itam ainiya.
2 Egu gigibwali yai haba laulauwewem nu'u lala'i sa fatubudi,
yo egu faloholoho haba ai lisim, na hesam haba E fala'i,
na um haba wa famala dodoga edi loholoho.
3 Yena sai ya kawa loholoho'em,
mate Yau hinaga haba E kawa loholoho'en,
na sai ya kaumananaem haba E kaumananaen.
Debam yai egu loholoho haba ya talu dodoga mahudo'idi tano'ubu yai ai lisidi.

4 Yo fede, GUYAU alinana Abelam ya lau watan be ma'ena Lota sa lau. Fuyana Halan sa lau afulen mate Abelam ena bolima 75.
5 Abelam lahuna yo madiyana Lota ya foyahidi. Ena ginauli, yosiyosi, yo ena dodoga Halan nu'una yai ya lawe gogonidi. Na sa lau Kanana tanohina, be sa mahano amainiya.
6 Abelam tanohina ya tafo dadai, ya lau ee–, oyagi la'ila'i hesa Sekem nu'una yai hesana Mole, amainiya ana sigasiga. Fuyana yai Kanana dodogadi amainiya sa miyamiya.
7 GUYAU ya taumahata Abelam lisina yai, na iyen,
Tanohi te haba laulauwewem E feledi.

13

Abelam yo Lota sa Faitamo daili
Aba Fatubu 13:1-13

1 Abelam ma lahuna Idipi yai sa aulaha be sa lau Negebi. Edi ginauli yo yosiyosi mahudo'idi sa lawe esegahidi yo fede, Lota ya lau watanidi.
2 Abelam ya fagogo wananaha; ena bulumakau, sipi, siluba yo gole sa ouli wananaha.
3 Negebi yai ya lau nu'u hesa - hesa yai ee–, ya mahano lau edi aba pei palai bwa'ibwa'ina yai, Beteli yo Ai ati'atipudi yai;
4 be somo yai katakatan ena aba ginauli bwa'iyena yai, amainiya Abelam ya lau'u'ula lau GUYAU lisina.
5 Fuyana Lota Abelam ya laulau watan, in hinaga ena sipi, bulumakau, yo palai.
6 In moho, tanohina yai, yosiyosi adi ban hige i la'i, be hige gonowana ti miya esega.
7 Yo fede, Abelam ena yosiyosi tau ita watanidi yo Lota ena yosiyosi tau ita watanidi sa faibayaho. Fuyana yai mate Kanana yo Pelesi dodogadi hinaga nu'una yai ni sa miyamiya.
8 Yo fede, Abelam ya libalau Lota lisina iyen,
Tabu um yo yau e em yosiyosi tau ita watanidi yo yau egu ma afa haidada ta faibayaho, pa'ana um mate efagu.
9 Tanohi hola mahudo'ina - ta faitamodaili; yena wa lau tefa seuseuli, yau haba E lau tefa siba, na yena wa lau tefa siba haba yau E lau tefa seuseuli.

10 Lota ya ita'ita lau, Diyodan gonna ya lau ee–, Sowa, mahudo'ina ya ita, mate ho'owa sa ouli doha GUYAU ena gabu Iden yai yo doha Idipi tanohina. (Fuyana yai mate GUYAU hola hige Sodom yo Gomola i lau kwayaidi).
11 Amainiya sa faitamo daili. Lota Diyodan gonna ya fasinabo be ya aulaha ya lau maihala ena aba tala hitima yai.
12 Abelam ya gogo Kanana nu'una yai, na Lota mate taon ati'atipudi yai ya gogo, Diyodan gonna yai. Ena palai ya fa'obiyo Sodom sadaina yai.
13 Fuyana yai Sodom dodogadi sa nuwatuhu lau wata be heyaya sa laulau ginauli GUYAU matana yai.

Abelam, Hebelon yai ya Gogo
Aba Fatubu 13:14-18

14 Lota ha'a ya lau na mulina yai GUYAU ya libalau Abelam lisina, iyen,
Em aba obi'obiyo yai matam u falaba hitin be u ita'ita leu, u ita'ita sai, u ita'ita hasa yo u ita'ita lidi;
15 tanohi mahudo'ina wa ita mate haba laulauwewem ai'edi E duwai.
16 Yau haba laulauwewem boludi E felem doha fufu'a, be yena sai gonowana fufu'a ya fatili, mate laulauwewem haba gonowana ya fatilidi.

17 U lau tanohina u tafo dadai pa'ana haba E felem.
18 Yo fede, Abelam ena palai ya fa'aulaha bodaidi ya lau Hebelon yai be oyagi la'ila'i Mamale, sadaina yai ya gogo. Amainiya antalasam aba gabuna katakatanna ya ginauli.
Sodom yai Lota hola ma miyamiyayana na nu'u ni edi tau hiyala sa laoma be Sodom yo taonna hahaisa amainiya, sa duhu mahano'idi. Abelam ma'ena tatau, Sodom edi tau hiyala sa lei hafihafitidi.

14

Abelam, Lota ya Fofofahi
Aba Fatubu 14:11-16
11 Kin fati mate Sodom yo Gomola yai ginauli yo kalahe sa gelaedi na sa lau.
12 Abelam madiyana Lota mate, Sodom yai ya miyamiya, yo fede sa aulen yo ena ginauli mahudo'idi sa abidi.
13 In moho, doga hesa ya gela be ya lau sulu Hebelu dogana, Abelam ena ya liba. In mate Mamale ena oyagi la'ila'idi sadaidi yai ya miyamiya. Mamale ena sulu Amoli. Haihaidana mate Esikoli yo Ane. Iti mahudo'idi mate ma'edi Abelam adi sana.
14 Abelam wasa ya atahiyen mate madiyana Lota sa tohai, yo fede, ena tau hiyala dodogadi ena tau paisowa nanatudi 318 ya yoga gogonidima, be ba'iba'isa fati sa we'a dudu lidi ee–, Dan duhu la'ina yai.
15 Amainiya ena tau hiyala ya pei daili, na i'ipana adi waiyunu sa laufidi be sa an fadabalalaidi na sa we'aidi ee–, Hoba, Damaseko tefa lidilidina yai.
16 Ginauli somo adi waiyunu sa abidi mate sa fafuyodi. Madiyana Lota yo ena ginauli mahudo'idi, wawahin yo dodoga haisa hiyala yai sa gelaedi mate sa fafuyodi hinaga.

Melekisideki Abelam ena Faloholoho ya Felen
Aba Fatubu 14:17-24
17 Abelam ma'ena Kedolama yo baba'isa haisa ma afa haidana sa hiyala be ya lei hafihafitidi habahim Sodom edi ba'isa ya lau be ya failobahi Sawe gonna yai (hesana hesa, “Ba'isa ena Gon.”)
18 Habahim, Salem edi ba'isa, Melekisideki, fwalawa yo wain ya abidi, be ya lawedi Abelam lisina. In mate Yaubada Hewa Wananaha ena tau antalasam.
19 Melekisideki ena faloholoho Abelam ya felen, na iyen,
Yaubada Hewa Wananaha, Galewa yo Tano'ubu Tau Ginaulina haba ena loholoho ya fatalu ai lisim.
20 Hewa Wananaha Yaubadana te fadebasae pa'ana am waiyunu ya lei hafihafitidi.

Ginauli somo - somo Abelam ya abidi, ya daili be pei safuhudohudo'i, na habahim pei esega ya abi be Melekisideki ya felen.
21 Sodom edi ba'isa ya libalau Abelam lisina, iyen,
Ginauli mahudo'idi u abidi na egu dodoga moho, u fele fafuyogu.

22 In moho Abelam ya libalau Sodom edi kin lisina, iyen,
Yaubada ya Hasai Wananaha GUYAUNA, Galewa yo Tano'ubu Tau Ginaulidi, hesana yai E angwala mate,
23 ibege somo hesa kiukiu doha kaleko bodibodi mahinadi e sendolo au'audi lisim yai ya abi. Do'ata uwen, “Abelam E fagogo be aho te, in doga.”
24 Somo egu dodoga ha'a sa an, mate logena. In moho, tau saguhigu faihona: Ane, Esiko yo Mamale mate edi u soi.

15

Yaubada ena Yali Abelam Lisina yai
Aba Fatubu 15:1-21
1 Muli yai habahim, Yaubada eno suwai yai ya libalau Abelam lisina, iyen,
Tabu u 'wasabu, Yau haba E bobodiyem, yo maisam haba ya la'i.

2 Na Abelam iyen,
Aee–, Yaubada Hewa Wananaha GUYAUNA, hola hige natugu na somo haba wa felegu? Yena E pe'i, egu tau paisowa Damaseko dogana, Eliyesi mate, doha natugu be haba egu ginauli mahudo'idi ya abidi!

3 Na Abelam ya liba fuyo, iyen,

Um hige natugu la'i u felegu. Lisina yai egu tau paisowa haba egu ginauli mahudo'idi ya abidi.

4 GUYAU ya libalau Abelam lebena iyen,
Taumoho te, ibege em ginauli i abidi, pa'ana natum haba E felem be em ginauli mahudo'idi haba ai'ena.

5 Habahim kamumu yai, Yaubada, Abelam ya lawen ena palai ganamuli yai, be ya faliba, iyen,
U ita'ita hasa galewa, be kipwala u itadi haba gonowam wa fatilidi?
Um laulauwewem haba sa ouli wananaha doha kipwala.

6 Abelam, Yaubada ya kawawananaha'en, yo fede, Yaubada Abelam ya ita fadudulai.
12 Maihala ya bulubulu, Abelam matana ya eno'eno, be ya eno wafu. Ma'esega, na kamumu lubilubi fatau 'wasa'wasabuna ya fakou hafihafiti.
13 Habahim GUYAU ya libalau Abelam lisina, iyen,
Wa siba mate, am hiti mulita haba ai nu'u hesa sa miya ta'ota'owawa. Haba sa fahisu faheyayadi doha fayofayo tau abidi ya lau ee–, bolima 400.
14 In moho, tau lau fayofayodi haba E fakamkamnadi mulina yai, haba nu'u ni ginaulidi sa abidi be sa lau afulen.
15 Haba wa miya gwaugwau ee–, wa tautaula'i wananaha, habahim wa pe'i be sa bo'usaim.
16 Laulauwewem hiti fafatina haba sa fuyoma, pa'ana Amoli dodogadi edi heyaya hige i la'i, be do'ata te haba kamkamna ti abi.

16

Hagala yo Isamaiyeli
Aba Fatubu 16:1-16
1 Abelam lahuna Salaiya ya hamo'afi na ena tau paisowa Idipi waihinna hesana Hagala.
2 Yo fede, Salaiya ya libalau Abelam lisina iyen,
GUYAU ya ta'ai mulimuliyegu lisina yai ibege ya fanatu. U lau be ma'em egu tau paisowa au eno bili, nuwana ai lisina haba agu boga ya tadada.

Salaiya ena nuwatuhu, Abelam ya ehe watawatan.
3 Fuyana Abelam ya miyamiya Kanana nu'una yai bolima safuhudohudo'i mulidi yai, laulau te ya tubu; Salaiya ena tau paisowa Hagala ya lawen lahuna Abelam lisina. In Idipi waihinna na ya felen be ya famala lahuna.
15 Yo fede, Hagala natuna taumoho ya yosi, na Abelam hesana ya tole *Isamaiyeli.*
16 Fuyana Abelam ena bolima 86 mate Hagala Isamaiyeli ya yosi.

17

Mwagisa 'Wapina Tomona Yalina
Aba Fatubu 17:1-27
1 Abelam ena bolima 99 na GUYAU ya taumahata lebena yai. Ya faliba iyen,
Yau Yaubada Tau Gigibwali. U famuli watanigu yo em laulau bena sa dudulai!
2 Egu yali haba E ginauli ai lebem yo laulauwewem haba ya tadada.

3 Yo fede, Abelam ya hoba lidi tanohi yai, na Yaubada ya libama lisina, iyen,
4 Egu yali te ai lebem E ginauli: Um haba dodoga ou'ouli Tamadi.
5 Hige gonowana hesam ti atahi fuyoi *Abelam,* haba tiyen, *Abelaham* pa'ana E fasinabom be haba nu'u ou'ouli adi ulutubu.*
6 Am hiti mulita haba sa tadada, yo haisa haba sa famala kin.
7 Um yo am hiti mulita ai lisimiu haba yali E ginauli be, yalina ni ya ota esegahi. Yalina doha ite: Yau haba emi Yaubada yo am hiti mulita matamiu yai sa tubutubu haba edi Yaubada hinaga.
8 Kanana tanohina, aho ite, amainiya ami gogogo, mate dodoga haisa enehedi, in moho, tanohina ni mahudo'ina um yo nanatum yo nanatum nanatudi E felemiu. Haba ya famala ai'emiu ee–, hige anadan. Nanatum ma afa nanatudi haba Yau edi Yaubada.

9 Yaubada ya libalau Abelaham lisina, iyen,
Aho ite yalina haba um yo am hiti mulita nanatudi ami lau watan.

* **17:5** *Abelaham* aniyona mate *Dodoga boludi tamadi.*

10 Yalina bena ami lau watan mate doha ite: wawaya tatau lisim yai bena mwag-
isadi dududi 'wapidi wa tomodi.
11 Fagabi te bena ami ginauli, be haba yali fafa'ilalana um yo Yau lisida yai.
12 Tatau sa yosidi, na edi lahai faligigi faihona, yo saluma em luma yai sa tubu ye em
moni yai wa une laolaoma lebedi yai, iti hige nanatum, mate wa fagabidi hinaga.
13 Sa tubu em luma yai ye em moni yai wa une mate bena fagabi te sa abi. Egu yali te,
bena yali ota'ota fahina.
14 Taumoho sai ya waiyo'o, be mwagisana duduna 'wapina ti tomo haba sa tomo afulen
pa'ana yali wa ya 'waiyo'o'en.
15 Yaubada ya libalau Abelaham lisina, iyen,
Lahum ibege u atahi fuyoi, “Salaiya.” Hesana haba “Sala.”
16 Haba egu loholoho E felen, na ai lisina haba natum taumoho ya yosi! Haba egu
loholoho E felen, be ya famala nu'u ou'ouli tinadi na laulauwewena yai haba kin sa tubu.

17 Abelaham ya hoba lidi tanohi yai na ya liuhwa yo ibona ya libaliba, iyen,
Yau ha'a egu bolima 100 na haba sidohana be E fanatu? Sala ha'a ena bolima 90 na
haba gonowana ya fanatu?

18 Abelaham ya liba fuyo Yaubada lisina, iyen,
Aee–, em dudulai bena Isamaiyeli wa ita watan yo em loholoho wa felen.

19 In moho, Yaubada ya liba, iyen,
Tabu u liba doha. Lahum Sala haba natum taumoho ya yosi, na hesana haba wa tole
Isako. Yau haba egu yali ota'ota fahina E fawananaha ai lebena yo ana hiti mulita ai lisidi.
20 Isamaiyeli nuwatuhu wa an'eta ha'a E atahi. Be tabu u mode. Egu faloholoho haba
Isamaiyeli E felen, Na haba ya talu fanafanatu be ya famala boga yalayalaga yo ya famala
sulu 12 edi aba fatubu, edi nu'u la'ila'i tamadi.
21 In moho egu yali haba E ginauli Isako ai lisina, logena Sala haba ya yosi bolima hesa
lahaina doha itete.

22 Yaubada ya libaliba ofi, ya lau afulen.
23 Somo Yaubada ya faliba mate, lahaina yai ya ginauli watan, be Abelaham natuna
Isamaiyeli, salumadi ena luma yai sa tubu yo dodoga haisa nanatudi tatau ya fagabidi.
24 Abelaham ena bolima 99, na mwagisana duduna 'wapina sa tomo.
25 Na natuna Isamaiyeli ena bolima mate 13.
26 Abelaham ma natuna Isamaiyeli mate, tataudi luwaga mwagisadi dududi 'wapidi sa
tomodi, lahai esega yai.
27 Yo tatau mahudo'idi Abelaham ena luma yai yo ena luma yai sa yosidi e sa unedi
ta'owawa lisidi yai mate, ma afa haidadi sa fagabi esegahidi.

18

Taumana Faihona
Aba Fatubu 18:1-15

1 Mamale ena oyagi la'ila'i sadaina yai, GUYAU ya taumahata Abelaham lisina yai. Lahai
la'i yai ena palai luhuluhu launa yai ya ta'ata'ai.
2 Abelaham ena aba ta'ata'ai yai, ya ita'ita hasa be tatau faihona ya itadi. Yo fede, ya
feula lau lebedi, na ya failobahidi ma fa'atitina ya dulu tanohi yai. *
3 Abelaham ya liba, iyen,
Aee–, egu guyau! Ibe wa mata amna'egu, tabu u bayawaigu. Yau, um em tau paisowa.
4 Hola au anyawasi oyagi te ai logulogunа, na E lau ho'owa E yahiyama be ahemiu ami
kaisudi.
5 Kalahe hola ami ya leyama au an, be haba amnamiu sa loholoho na habahim ami lau.
Aho te ami laoma emi tau paisowa lebena.

Alinana sa bui, tiyen,
Ya loholoho wananaha! Somo wa nuwatuhui, u ginauli.

6 Yo fede, Abelaham ya fabelele lau Sala lisina palai ganahewana yai be iyen,
Feula! U lau be fwalawa loholohona u tepa fala'i be u gabu.

* **18:2** Taumana luwaga mate anelu, yo fafaihonana mate GUYAU (Aba Fatubu 19:1, Aba Fatubu 18:17).

7 Habahim ya fabelele ya lau bulumakau baiwadi yai, gubugubufwauna ya tohai, be ena paula tau abina ya felen, be ya asui feufeulai.
8 Na ya lau be bata yo miluki yo bulumakau asu'asuna ya abi nonohaidi ya ledima, be ya fakalahedi. Sa kalahe na in ya mwaimwaito oyagi ubuna yai.
9 Na sa fati'oi, tiyen,
Lahum Sala somo yai?

Alinadi ya bui iyen,
Kwalau au–, palai yai.

10 Habahim GUYAU iyen,
Bolima hesa maihala doha itete, Haba E fuyoma, na lahum Sala haba natum taumoho ya yosi.

Sala ya ata'atahi, ena palai luhuluhu launa yai.
11 Abelaham ha'a ya tautaula'i na Sala ya tinatinala'i be hige gonowana i fanatu.
12 Yo fede, Sala ya liuhwa, na nuwa ganahewana yai iyen,
Lahugu ha'a ya tautaula'i, yo yau ha'a E tinala'i, na haba sidohana bena E fanatu?

13 Habahim GUYAU ya libalau Abelaham lisina, iyen,
Pa'ana somo be Sala ya liuhwa na iyen, “Yau ha'a E tinala'i na sidohana haba E fanatu?”

14 Ginauli somo hige gonowana GUYAU i ginauli? Bolima hesa lahaina doha itete, Haba E fuyoma lisim, na lahum Sala haba natuna taumoho.

15 Sala ya 'wasabu. Yo fede, ya bwala, iyen,
Yau hige ya liuhwa.

Na GUYAU iyen,
Na fede, wa liuhwa!

Abelaham, Sodom Nu'una edi ya An'eta
Aba Fatubu 18:16-33
16 Fuyana taumana sa au'aulaha sa lau, Abelaham ya fa'alatuhudi, Sodom sa ita'ita lawen, amainiya ya ita fa'oiluhudi.
17 Habahim GUYAU iyebom,
Somo bena E ginauli, haba Abelaham E faliba, e hafena?
18 Abelaham laulauwewena haba sa adidili yo sa ouli, be dodoga mahudo'idi tano'ubu yai ai lisina haba loholoho sa abi.
19 Logena E fasinabo be haba nanatuna yo wahawahana, ya eda bwa'iyedi be GUYAU ena laulau sa miyamiya'edi, be GUYAU ena liba fasunuma Abelaham lisina yai, ya ginauli.

20 Habahim GUYAU iyen,
Sodom yo Gomola dodogadi mate edi heyaheyaya sa la'i wananaha, yo laulau heyaheyayadi sa laulau ginauli mate, wasadi E atahiyedi.
21 Lisina yai, haba E lidi E itadi haba E sibai mate wananaha e bwalabwala.

22 Tatau luwaga sa aulaha sa lau Sodom, na Abelaham mate GUYAU nuwanuwana yai ya obi'obiyo.
23 Habahim, Abelaham ya sigilau lisina, iyen,
Haba tau dudulai yo tau heyaya wa wunu gogonidi?
24 Ibe dodoga dudulaidi 50 duhu la'i ganahewana yai, haba sidohadi? Wananaha haba nu'una wa faheyaya fahudo'i? E, haba nu'una wa lau nuwa sahafu, dodoga 50 debadi yai?
25 Um, bena dodoga dudulaidi yo heyaheyayadi wa lau funuhi gogonidi? Mate hige laulau loholohona. Hige gonowana tau heyaya yo tau dudulai ai lisidi u ginauli doha. Tano'ubu tau fakasana bena laulau dudulaina ya ginauli.

26 GUYAU iyen,
Yena dodoga dudulaidi 50 Sodom duhu la'i ai ganahewana E lobahidi mate, ai debadi haba nu'una ibege ya faheyaya.

27 Habahim Abelaham ya liba fuyo, iyen,
Yau afusa gaibu. Hige egu loholoho hesa. In moho, aho te, E libalau GUYAU lisina. Hige ya 'wasabu.

28 Ibe dudulaidi 50, na faligigi sa heyaya? Haba duhu la'i mahudo'ina wa faheyaya dodoga faligigi debadi yai?

GUYAU iyen,
Ibe dudulaidi 45, hige gonowana ya faheyayadi.

29 Abelaham ya liba fuyo GUYAU lisina iyen,
Ibe ainiya 40 wa lobahidi, haba sidohadi?

GUYAU iyen,
40 debadi yai ibege somo ya ginauli ai lisidi.

30 Habahim, iyen,
GUYAU tabu u manabala, hola ya falibam. Na ibe dodoga 30 dudulaidi ainiya wa lobahidi, haba nu'una wa faheyaya?

Yaubada iyen,
Yena 30 E lobahidi, ibege somo ya ginauli.

31 Abelaham iyen,
Aho te, E libalau GUYAU lisina, hige ya 'wasabu. Ibe 20 ainiya wa lobahidi, haba nu'una wa faheyaya e hige'e?

GUYAU iyen,
Yena 20, ibege ya lau kwaya.

32 Habahim, Abelaham iyen,
GUYAU tabu u manabala, na hola ya liba fuyo ma esega. Ibe safuhudohudo'i ainiya wa lobahidi, haba sidohadi?
Alinana GUYAU ya bui, iyen,
Safuhudohudo'i ai debadi, ibege ya lau kwaya.

33 Lahaina yai, GUYAU ma'ena Abelaham sa libaliba ofi. Habahim GUYAU ya aulaha na Abelaham ya fuyo ena palai.

19

Sodom yo Gomola Yaubada ya Lau Kwayaidi
Aba Fatubu 19:1-29

1 Maimailafina yai, Anelu luwaga sa mahano lau Sodom, na Lota mate ya ta'ata'ai duhu la'i luhuluhu launa yai. Fuyana ya itadi mate ya obiyo fahi, be ya lau ya failobahidi, na ya hoba lidi, be ena fa'atiti ya ginauli.
2 Na ya libalau lisidi iyen,
Aee–, egu Guyau, Yauwedo! Au laoma egu luma be ahemiu au kaisudi. Haba i'ipa aite'i ami lau eno, na hwalahwalala haba ami aulaha boda.

Alinana sa bui, tiyen,
Hige'e, haba ai duhu la'i dobidobina 'e eno.

3 Na Lota ya dudu wananaha be ena nuwatuhu sa lau watan, yo fede, sa lau ena luma, be fwalawa fafayisti gesana ya tegategai, be ya fakalahedi.
4 Hola ma tuhutuhulidi, na Sodom duhu la'i dodogadi, hewahewali yo tatau lala'i sa laoma be luma sa gana panpanen.
5 Na sa yogayoga lau Lota lisina, tiyen,
Maihona yai tatau sa laoma lisim, mate somo yai? U ledima be ma afa haidamai ai luma gwa'u.

6 Lota ya kalamahano lau ganamuli be luma eda'edana ya gudu.
7 Na ya libalau lebedi, iyebom,
Afa haidagu, hafena! Tabu laulau heyaheyayana ni au ginauli.
8 Nanatugu luwaga wawahin hola hige gindi ti so'edi, haba E fakalamahanodima be emi nuwatuhu somo ai lebedi ami ginauli na tatau luwaga te, tabu somo ai lebedi au ginauli. Sa laoma te agu gilu. Iti agu matagabano.

9 Sa yogayoga tiyen,

Um sai? U suha. Um yogayoga hiti, na sidohana bena wa famala ama tanuwaga? Do'ata 'e tala faheyayam.

Ma'edi Lota sa fai'abi, be bena eda'eda sa lubi lopa.
10 Yo fede, matagabano luwaga luma ganahewana yai sa abilau Lota sa solu fafuyo ganahewa, na eda'eda sa gudu.
11 Dodoga eda'eda hafohafona yai, matadi sa fakwanabunabudi be eda'eda hafohafona sa fakaukau.
12 Yo fede, matagabano luwaga Lota sa faliba, tiyen,
Afa botiyam, nanatum tatau yo wawahin e afa efam haisa duhu la'i ganahewana yai, e hige'e? U gelaedi.
13 Pa'ana dobuna te edi heyaheyaya sa la'i wananaha, logena be GUYAU ya fatamalimai 'e laoma bena 'e gabu golu.
14 Be Lota ya lau nanatuna wawahin luwaga afa lalahudi ha'a ya fasinabodi, ya falibadi iyen,
Feula! Au aulaha, pa'ana GUYAU duhu la'i te, haba ya gabu golu.

Na edi nuwatuhu bena haga ya laulau faliuhwa.
15 Ya ifi tatatali, anelu, Lota sa eli duduidi, tiyebom,
Feula! U aulaha! Lahum yo afa nanatum wawahin luwaga u gelaedi. Do'ata duhu la'i ena heyaheyaya yai, ami aiheyadoiti.

16 In moho, Lota nuwana ya luwaluwaga. Yo fede, anelu sa abilau ma lahuna yo nanatudi wawahin luwaga nimadi yai sa solu we'awe'adi, be sa lau duhu la'i ganamulina yai, pa'ana GUYAU ya nuwatohatohaedi.
17 Sa lau ganamuli yai, na anelu hesa ya falibadi, iyen,
Nanabumiu, au gela! Tabu au timuli bui, yo tabu ai gonu au anyawasi. Au gela au lau tu'a. Haba ibege au pe'i.

23 Maihala ya kepama, Lota ya mahano nu'una yai.
24 Habahim, galewa yai, ume'ehu ala balebalelemdi GUYAU ya fatamalidima. Yo fede, Sodom yo Gomola sa alagolu.
25 Duhu la'i lalala'i yo kiki'ina mahudo'idi ya faheyayadi. Ginauli mwahumwahulidi yo uma'uma, oyagi, hawahawa yo suisui mahudo'idi ya gabu goludi.
26 Lota lahuna mate mulidi yai ya laolaoma, na bena haga ya timuli. Yo fede, ya falen alita tupina ya obi'obiyo doha oitau.

21

Isako ya Tubu
Aba Fatubu 21:1-7
1 GUYAU ya loholoho Sala lisina yai, be somo Yaubada ya liba fasunuma wa, ya fawananaha.
2 Abelaham natuna taumoho, Sala ya yosi. Yaubada ena liba fasunuma ya fawananaha ena fuya tautaula'i yai.
3 Sala natuna ya yosi, be Abelaham hesana ya tole: *Isako.*
4 Isako ena fuya tubu na ya lau ee–, lahai faligigi faihonana, Yaubada alinana Abelaham ya falau watan, be Isako mwagisana duduna 'wapina ya tomofahi.
5 Fuyana Abelaham ena bolima 100, Sala natudi Isako, ya yosi.
6 Sala iyen,
Yaubada agu liuhwa ya leyama, yo salumadi wasagu sa atahiyen, haba ma afa haidagu 'e liuhwa gogo.

7 Be Sala ya liba, iyen,
Hige gonowana sai hesa Abelaham i faliba mate Sala haba wawaya ya ita watandi! In moho, ena fuya tautaula'i yai natuna E yosi.

Hagala yo Isamaiyeli sa Duidi
Aba Fatubu 21:8-21
8 Gwama ya la'i ofi be nom sa fadabu, lahaina yai, Abelaham an'angogo la'ila'i ya ginauli.
9 Fuya ma esega, Hagala Natuna Isamaiyeli ya fafamanabala Isako lisina yai, na Sala ya ita.
10 Yo fede, ya libalau Abelaham lisina, iyen,

Fayofayo tau abina waihinna ma natuna u duidi ti lau hudo'i pa'ana fayofayo tau abina natuna hige gonowana em ginauli tefana i abi.

11 Abelaham nuwana ya heyaya wananaha, natuna Isamaiyeli lisina yai.
12 In moho, Yaubada, Abelaham ya faliba, iyen,
Tabu nuwam u famode. Somo lahum Sala ya falibam, u lau watan, pa'ana Isako ai lisina haba hesam ya la'i yo haba wa tadada.
13 Na hinaga em tau paisowa Hagala natuna Isamaiyeli ai lisina haba am hiti mulita ya tadada nu'u tefa mahudo'ina yai, pa'ana Isamaiyeli hinaga um natum.

14 Bobonna ma hwalahwalalana Abelaham ya eno obiyo be an'an yo ho'owa leduna ya abi nonohaidi be Hagala ya fabahei, na habahim ma natuna ya duidi, be nu'u sa lau afulen. Hagala ma natuna sa lau Belesiba, nu'una pitapitalina yai sa laulau gaibu.

22

Abelaham Filisitani tanohina yai ya miya lofalofa, habahim, muli yai Yaubada, Abelaham ya lau'ita.

Yaubada, Abelaham ya Lau'ita
Aba Fatubu 22:1-19
1 Muli yai, habahim, Yaubada Abelaham ya lau'ita. Ya libalau lebena, iyen
Abelaham!

Na Yaubada alinana Abelaham ya bui, iye,
Yau ite.

2 Habahim Yaubada iyebom,
Natu ese'esegam, Isako, wa fanuha wananahai, u foyahi, be u lau Moleya nu'una. Ainiya natum u gabu golu, be ya famala em ainauya, tu'a hesa haba E libaen, ai hewana.

3 Bonbonna hola ma hwalahwalalana, Abelaham ya obiyo. Ena ainauya oyagina ya abi nonohai, be donki hewana yai ya au fapatudi. Tau paisowa luwaga yo Isako Abelaham ya foyahidi, sa lau, nu'una somo Yaubada ha'a ya faliba ana halulu.
4 Lahai fafaihonana yai, Abelaham matana ya falaba hiti'i, mate nu'una eda lofalofa yai, ya ita lawen.
5 Ena tau paisowa ya falibadi, iyen,
Ma'emiu donki aite'i au miyamiya, na ma'egu gwama te, 'e lau au–, 'e lau'u'ula, na ai muli haba 'e fuyoma lisimiu.

6 Abelaham ainauya oyagina ya abi, be Isako ya fabahei, na in nigo yo tau'ala ya abidi, be sa lau luwaluwaga.
7 Isako ya libalau tamana lisina, iyen,
Tamagu?

Abelaham natuna alinana ya bui, iyen,
Natugu, somo?

Isako iyen,
Tau'ala yo oyagi ha'a ite, na ainauya sipi natuna, somo yai?

8 Abelaham alinana ya bui, iyen,
Natugu, Yaubada, ainauya sipi natuna haba ya nonohai, be te gabu golu.

9 Sa mahano lau Yaubada nu'una ya libalibaen, Abelaham katakatan ya ginauli, na oyagi hewana yai ya toledi, habahim natuna ya au'aui, na ya fa'eno oyagi hewadi yai. 10 Habahim nigo ya abi, na ya gegei, bena natuna ya gwali.
11 Na Yaubada ena anelu galewa yai ya yoga lidi lebena, iyen,
Abelaham! Abelaham!

Alinana Abelaham ya bui, iyen,
Yau ite.

12 Yaubada iyen,
Tabu nimam u faguli gwama ai hewana. Tabu somo hesa u ginauli ai lisina. Atabahim E sibai, mate Yaubada wa 'wasabuwen, pa'ana natum ese'esegana, hige u nuhafi.

13 Abelaham matana ya falaba hiti'i, na ya timuli, mate sipi tamo'ana ya ita, donana ya fatala'afi oyagi kiukiu lagana yai. Ya lau ya abi, na ya gabu golu, ena ainauya. Ya famala natuna falau damahina. 14 Abelaham nu'una hesana ya tole: "GUYAU ena felefele." Aho te nu'una hesana sa atahi "GUYAU ena Felefele Oyana."
15 GUYAU ena anelu galewa yai ya liba fuyo, iyen,
16 Laulau te wa ginauli, be natu ese'esegam, hige u oihalaen.

Be Yaubada ya angwala, iyen,
17 Egu loholoho haba E felem, na am hiti mulita haba sa tadada doha kipwala galewa yai, yo doha gelegele gabogabo sadaina yai, na adi waiyunu edi duhu balabalamumu haba sa eli halahalaedi.
18 Laulauwewem ai debadi, tano'ubu mahudo'ina haba egu loholoho E feledi, pa'ana egu liba wa awa'abiyen.

19 Habahim Abelaham yo Isako sa fuyo ena tau paisowa lebedi, be sa fuyo Belesiba. Amainiya, sa miya fiyo.

Salaiya ena boliman 127 na ya pe'i. Abelaham halana ya tan in moho hige ena tanohi be haba ai lisina i bo'usai. Yo fede tanohi begana ya une nu'u ni dodogadi lisidi yai amainiya lahuna ya bo'usai.
Boliman faihona sa lau habahim natuna Isako, Halan waihinna hesana Lebeka ya fai. Waihinna tamana Nahola, Abelaham hidana. Fuyanna Isako ena boliman 40 Lebeka ya fai. Abelaham ena bolima 175 habahim ya pe'i, be Isako yo Isamaiyeli sa bo'usai tinadi fadidina yai.

35

Yaubada, Iyakobo ena Loholoho ya Felen
Aba Fatubu 35:9-15
9 Iyakobo ya fuyoma Padan Alam,* na Yaubada ya taumahata fuyo lisina yai be ena faloholoho ya felen.†
10 Yaubada ya libalau Iyakobo lisina iyen,
Hesam "Iyakobo," in moho hesam ibege ti atahi fuyoi "Iyakobo." Hesam haba "Isalaela."‡

Logena Yaubada, Iyakobo hesana ya tole *Isalaela.*
11 Na Yaubada ya libalau lisina iyen,
Yau Hewa Wananaha Yaubadana. U talu fanafanatu! Nu'u boludi u fatubudi yo kin haba lisim yai sa tubu.
12 Tanohi Abelaham yo Isako E feledi haba E felem hinaga, yo tanohina te haba E fele fa'awa wahawaham lisidi yai.

13 Habahim edi aba libaliba nu'una yai, Yaubada ya lau afulen.
14 Iyakobo fafa'ilala ume'ehuna ya bono edi aba libaliba nu'una yai. Ena antalasam wain yo oliwe ya fagoidi ya hin hewana yai, be ya famala Yaubada ena Nu'u Fafatabuna.
15 Edi aba libaliba nu'una mate Iyakobo hesana ya tole Beteli.§

Leisulu ya Pe'i
35:16-21
16-17 Habahim Beteli yai sa aulaha. Efalati hola ma lofana na Leisulu taulina ya fa'oitagu. Ena labalaba ya pilipili be ena kamkamna ganahewana yai tau abi falabalaba ya libalau lisina iyen,
Tabu u 'wasabu pa'ana natum taumoho hesa.

18 Hanahanau haba ya pe'i, na natuna hesana ya tole Ben-Oni. In moho tamana, Iyakobo hesana ya tole Beniyamin.*
19 Leisulu ya pe'i be Efalati eda'edana sadaina yai sa bo'usai, (logena Betelehem).

---

* **35:9** Padan Alam Hesana hesa mate Mesopotamia. † **35:9** Padam Alam gonuna mate Mesopotamia tefa lidilidina yai. Halan nu'una mate nu'u te ganahewana yai. ‡ **35:10** *Iyakobo* aniyona mate ahe geduna ya abi. Na *Isalaela aniyona mate Yaubada ma'ena sa fai'abi.* § **35:15** *Bethel* Hebelu alinadi yai aniyona mate *God's House.* * **35:18** Hebelu alinadi yai, *Ben-Oni aniyona mate natugu egu pilipili. Na Beniyamin aniyona mate natugu taumoho in tau saguhigu.*

20 Bo'usana yai Iyakobo ume'ehu ya bono. Ume'ehuna aho te mate Leisulu bo'usana fafa'ilalana.
21 Iyakobo ya aulaha boda, ya lau Migidali Edeli† ya famuli, be ena palai ya fa'obiyo bodai.

Iyakobo Nanatuna
Aba Fatubu 35:22-29
(1 Koleniko 2:1-2)

22 Iyakobo nu'una yai hola ya gogogo na lahuna Bilaha yo natuna, Leubena sa luma gwa'u na wasadi ya atahi. *(Aba Fatubu 49:22)*
Iyakobo nanatuna tatau mate safuhudohudo'i luwaga.‡
23 Liya nanatuna mate:
tau tuwaha, Leubena,
Simiyon,
Lewi,
Diuda,
Isaka yo
Sebulun.
24 Na Leisulu nanatuna mate Diyosepa yo Beniyamin.
25 Leisulu ena paula tau abina, Bilaha nanatuna mate Dan yo Nafatali.
26 Liya ena paula tau abina Silipa nanatuna mate Gada yo Asela. Iyakobo nanatuna te Padan Alam yai sa yosidi.§
27 Iyakobo ya lau tamana, Isako lisina, Mamale nu'una yai, Kiliyati-Aba sadaina yai. Aho te hesana Hebelon, Abelaham yo Isako edi aba gogo beyabeyana.
28 Isako ya miya ee–, ena boliman 180.
29 Ya tautaula'i wananaha, habahim ya pe'i be nanatuna Isowa yo Iyakobo sa bo'usai.

37

Diyosepa ana Eno Suwai
Aba Fatubu 37:1-8

1 Isako somo yai ena aba miya mate amainiya hinaga natuna Iyakobo* ya miya, Kanana tanohina yai.
2 Nanatuna dededi doha ite:
Diyosepa mate hewali gubufwau, ena boliman 17 na ma afa haidana sipi sa ita'ita watanidi. Afa haidana afa tinadi mate Bilaha yo Silipa,† tamana lalahuna haisa. In moho wasadi heyayana Diyosepa tamadi ena ya liba.
3 Fuyana yai Iyakobo mate Diyosepa ya fanuha wananahai habahim nanatuna tatau hahaisa, pa'ana ena tautaula'i fuyana yai na natuna ni ya tubu. Be logena, ana luhuluhu uli'ulina ya ginauli.
4 Fuyana haidana sa ita mate tamadi ya gadosisiyen wananahai, yo fede sa 'waiyo'o'en, hige ti fa'ifa'iluwen yo hige ti liba komakoman lau lisina.
5 Fuya hesa, Diyosepa ya eno suwai, be fuyana haidana edi ya dede mate habahim sa 'waiyo'o'en wanawananahai.
6 Ya falibadi iyen,
Agu eno suwai hola emi ya dede,
7 "Gabu yai witi pilipilinidi na hige walolona na egu pili ya obiyo dudulai, na umi emi pili sa obiyo fafata'i'ili be sa dulu lidi lisina yai."

8 Haidana sa faliba tiyen,
Em nuwatuhu bena um ema ba'isa?! Yo bena wa ita watanimai?!

Ana eno suwai yo somo ya libaen lisina yai sa waiyo'o wananaha'en.

Diyosepa Afa haidana sa Une'une Afulen
Aba Fatubu 37:12-36

12 Fuya hesa Diyosepa afa haidana tamadi ena sipi sa lawedi Sekem nu'una sadaina yai sa fa'anbandi.
13 Mulidi yai, Iyakobo ya libalau Diyosepa lisina, iyen,

---

† **35:21** Migidali Edeli mate luma lofalofana, aba ita'ita lau. Ai luma ni haba sa ita'ita lau suisui sa itadi ‡ **35:22** na hinaga natuna waihin esega hesana Daiyana. § **35:26** Nu'una hesana kiukiu mate Padam Alam, na hesana la'ila'i mate Mesopotamia * **37:1** *Isalaela* hesana bwa'ibwa'ina mate *Iyakobo* na GUYAU hesana falifalihuna ya tole: *Isalaela.* Aba Fatubu 32:28 † **37:2** Bilaha yo Silipa nanatudi Dan, Nafatali, Gada yo Asela

Wa sibai afa haidam mate Sekem nu'una sadaina yai sipi sa fafa'anbandi. Haba E fatamalim wa lau lebedi.

Diyosepa tamana alinana ya bui iyen,
Ya loholoho wananaha.

14 Yo fede Iyakobo ya libalau Diyosepa lisina iyen,
Afa haidam yo sipi u lau u itadi, sidohadi, haba wa fuyoma be wasadi egu wa liba.

Habahim Hebelon gonna yai ya fatamali ya lau.
Fuyanna Diyosepa ya mahano Sekem nu'una yai,
15 mate ya fafalau gaibu na ya leu yo ya sai nu'una yai. Taumoho hudo'i ya ita be ya fati'oi, iyen,
Somo wa yo'oyo'oi?

16 Diyosepa taumoho wa alinana ya bui, iyen,
Haidagu E yo'oyo'oidi. Ibe wa falibagu iti somo yai sipi sa fafa'anbandi?

17 Taumoho wa iyen,
Amaite'i na ha'a sa lau. E atahi tiyen, “Te lau Dotan.”

Yo fede Diyosepa afa tuwahana ya lau watandi be ya lobahidi Dotan nu'una sadaina yai.
18 Haidana eda lofalofa yai sa ita'ita lau be sa ita. Hola hige i mahano lau lisidi na sa oilibaen bena haba sa wunui.
19 Ibodi sa oi'oiliba, tiyen,
Ma! Tau eno suwai ya laoma!
20 Au laoma ta wunui be ta lofe lidiyen ai ho'owa puluna hesa te haba tawa, “Suisui lululudi sa nali funuhi.” Haba ana eno suwai aniyona ya fawananaha, e hige'e?!

21 Fuyana Leubena ya atahiyen, mate haidana ya lau biliyedi, Iye,
Tabu ta wunui.
22 Tabu 'wasinana nimada yai i didi. Ai pulu pitapitalina te, ta lofe lidiyen, nu'u pitapitalina yai te. Na tabu nimamiu i talu ai hewana.

Leubena ya libalau haidana lisidi yai doha, pa'ana ena nuwatuhu mate, bena haba ya fofofahi be ya fafuyo tamadi lisina.
23 Fuyanna Diyosepa ya mahano lau mate, haidana ana luhuluhu uli'ulina sa pwala fahi,
24 na sa bahei be sa lofe lidiyen pulu pitapitalina yai. Puluna mate afafana, hige ho'owa.
25 Habahim sa ta'ai be sa kalahe; na sa ita'ita lau mate Midiyan dodogadi Isamaiyeli laulauwewena tau une'une Gileyada yai sa laolaoma sa itadi. Edi kamela hewadi yai mate mulamula hahahana yo panepanedi sa husanidi na sa lau Idipi.
26 Hidadi Diuda ya liba iye,
Somo loholoho ainiya haba te abi, ibe tasida te wunui na 'wasinana te fui?
27 Au laoma ta une'une'en Midiyan dodogadi ai lisidi. Tabu ta wunui, in 'wasinada tefana.

Yo fede haidana wa hidadi ena nuwatuhu sa lau watan.
28 Yo fede, fuyanna Midiyan dodogadi sa mahanoma mate Diyosepa afa haidana pulu pitapitalina yai sa solu hitiyama be sa une'une'en siluba ou'oulina 20. Isamaiyeli dodogadi, Diyosepa sa une be sa lawen Idipi.‡
29 Fuyana Leubena ya mahano fuyoma pulu pitapitalina ya ita, mate Diyosepa hige amainiya, yo fede ena kaleko ya ankam giginidi.
30 Ya fuyo be haidana ya falibadi iye,
Gwama hige amainiya! Haba somo E ginauli?

31 Habahim, haidana gouti sa wunui be 'wasinana yai Diyosepa ana leli sa dau'wai.
32 Leli uli'ulina wa sa fafuyo tamadi lisina be sa liba, tiyen,
Leli te 'e lobahi, haga u ita komakomani'i. Bena natum ana leli e hige'e?

33 Tamadi leli ya ita lobahi na ya liba, iyen,
Ii–, natugu ana leli! Nuwana suisui an'annalidi ti nali puliti!

‡ **37:28** Tau uli'uli buka te ena fuya ulina mate hesa luwaga ya fapaisowadi: Isamaiyeli pelena yo Midiyan pelena. Nuwana pele ese'esegana i libalibaen.

34 Iyakobo ya nuwa heyaya be ena leli ya ankam pulitinidi na leli beyabeyadi ya li'odi.
Natuna ya nuwa heyaya'en fuya lofalofa.
35 Nanatuna tatau yo wawahin nuwana bena sa faloholoho. In moho hige i fanuha. Ya
liba iye,
Agu nuwa heyaya te haba ai lisigu sigana bee–, E pe'i.

36 Diyosepa tau unena sa lawen Idipi be sa une'une'en Kin Falo ena tau paisowa, gati edi
ba'isa hesana Potifa lisina yai.

39

Diyosepa yo Potifa Lahuna
Aba Fatubu 39:1-23

1 Habahim Diyosepa sa lidiyen Idipi. Fuyana sa lawen amainiya, Idipi dogana Potifa,
Falo ena tau paisowa hesa, gati edi la'ila'ina Diyosepa ya une fahi Isamaiyeli dodogadi
lebedi yai.
2 GUYAU mate ma'ena Diyosepa, be ya famala tau fagogo na ya miyamiya ena ba'isa
Idi'idipina ena luma yai.
3 Ena ba'isa Potifa Diyosepa ya ita mate GUYAU ma'ena, be Diyosepa somo ya ginaulidi
mate sa loholoho wananaha.
4 Potifa, Diyosepa ya mata amna'en be ya famala in ena tau ita wata la'ila'ina. Potifa ya
tole be ena luma yo ena ginauli mahudo'idi ya ita watanidi.
5 Fuyana Potifa, Diyosepa ya fa'obiyo ena luma yo ena ginauli mahudo'idi ya ita watandi
mate, ena luma yo ana gabu GUYAU ya faloholohodi, Diyosepa debana yai.
6 Potifa ena ginauli mahudo'idi ya tole afuledi Diyosepa lisina yai, hige somo hesa i
mode'en. Ena mode moho mate somo bena ya an.
Diyosepa ya tau gigi yo hewalina ya loholoho.
7 Hige walolona, Potifa lahuna nuwana ya fabwala be ya libalau Diyosepa lebena iyen,
U laoma, be ta eno!

8 In moho Diyosepa ya waiyo'o, yo fede ya libalau waihin lisina, iyebom,
Egu ba'isa ya tolegu be ginauli mahudo'idi luma yai te E ita watanidi, logena be hige
ginauli hesa i mode'en.
9 Hige ba'isa la'ila'i luma yai te doha yau. Hige somo hesa i laugagayo'en lisigu yai.
In moho hige i falibagu bena um be yau ta eno, pa'ana um mate lahuna. Sidohana haba
laulau heyaheyayana te E ginauli Yaubada matana yai?

10 Fuya ou'ouli waihin ya libalibalau Diyosepa lisina, na hige i fanuha bena i lau sadaina
e ma'ena ti eno.
11 Lahai esega Diyosepa ya lau luma ganahewana be ana paisowa ya ginauli, na hige tau
paisowa la'i ganahewa yai.
12 Waihin ya abilau ana luhuluhu yai na iyen,
U laoma, ta eno!

In moho, Diyosepa ya tagu asi be ya lau ganamuli yo fede ana lululuhu waihin ya fafafahi
be nimana yai.
13 Lahaina yai, Diyosepa ya gela be ya lau ganamuli, na luhuluhu moho waihin ya
tohatohai nimana yai, yo fede,
14 waihin ya yoga lau tau paisowa lisidi ena luma yai, iyen,
Ami ita! Lahugu, Hebelu dogana ya leyama lebeda mate ya fataumayamayada! Ya
luhuma amaite'i be bena ma'egu 'e eno, in moho E yogayoga'en.
15 Maihalana yai ya atahi E fafatala yoga'en bena sagu E lobahi, yo fede ana luhuluhu
ya lau afulen sadaigu yai na ya gela.

16 Ana luhuluhu ya tole sadaina yai ee–, ena ba'isa ya mahanoma.
17 Habahim enehena ya dede. Iyen,
Hebelu dogana tau lau fayofayo wa leyama lisida mate ya laoma lisigu be bena ya
aiheya'egu.
18 In moho E yogayoga bena sa saguhigu, yo fede ana luhuluhu ya lau afulen sadaigu
yai na ya gela.

19 Fuyana Diyosepa ena ba'isa lahuna dedena ya atahiyen, na waihin iyen,
Em tau lau fayofayo ya tohatohaigu!

Mate ya gafu pou.

20 Potifa, Diyosepa deli yai ya tole, kin ena pilisin edi aba miyamiya yai.
21 Na GUYAU mate ma'ena yo ya faloholoho be mata amna deli tau ita watanina ya felen.
22 Yo fede deli ba'isana, Diyosepa ya tole pilisin edi ba'isa, yo paisowa mahudo'idi amainiya mate ya ita watan.
23 Be hige i mode, pa'ana GUYAU ma'ena Diyosepa yo somo ya ginaulidi GUYAU ya faloholohodi.

40

Kin ana Kapu Tau Lawelawenina yo Fwalawa Tau Gabugabu
Aba Fatubu 40:1-23

1 Fuya fisa mulidi yai, Idipi edi kin ana wain kapuna tau lawelawenina yo fwalawa tau gabugabu baba'isadi, lau pono sa ginauli kin lisina yai.*
2 Ya manabala tau paisowa la'ila'idi luwaga te, lisidi yai,
3 be ya falau delidi gati edi ba'isa ena luma yai, somo yai Diyosepa ena aba falau delina.
4-5 Gati edi ba'isa, Diyosepa ya tole be ya ita watanidi.
Kaputi tau lawelawenina yo fwalawa tau gabugabu deli yai sa miya lahai fisa mulidi yai, sa fai'eno suwai i'ipa esega yai. In moho eno suwaidi aniyodi hige gonogonowadi.
6 Bobonna Diyosepa ya laoma ya itadi mate sa nuwa dubu.
7 Yo fede ya fati'oidi iyen,
Pa'ana somo nenemiu sa heyaya?

8 Alinana sa bui tiyen,
Tataumai luwaga ama eno suwai hige sai hesa haba aniyodi i liba famahatadi.

Habahim Diyosepa ya falibadi iyen,
Yaubada in ibona mate eno suwai aniyodi ya fafamahatadi! Ami eno suwaidi au falibagu.

9 Yo fede kapu tau lawenina ana eno suwai ya dedei Diyosepa lisina yai, iyen,
Agu eno suwai yai wain mahinana E ita nuwanuwagu yai,
10 lagana faihona. Hige walolona ya taya, na wain uludi dulidi sa nanau.
11 Falo ana kapu E abi'abi'i, na wain uludi E abidi be E folo kapu ni ganahewana yai na Falo E felen.

12 Diyosepa ya faliba iyen,
Am eno suwai aniyona doha ite: Laga faihona aniyona mate lahai faihona.
13 Lahai faihona mulidi yai Falo haba ya fafuyom be am paisowa wa abi fuyoi. Kapu haba wa felefelen doha ainiyadi.
14 Na yena ginauli sa lau dudulai lebem yai mate aee–, u nuwatuhuigu yo u nuwatoha-tohaegu. Falo u faliba be i kam fahigu deli yai te,
15 pa'ana Hebelu edi tanohi yai sa angafuhigu be sa laweguma amaite'i. Amaite'i hinaga hige somo hesa ya ginauli faheyaya be halana yai haba ti falau deligu.

16 Fuyana kaputi tau lawelawenina, ana eno suwai aniyona Diyosepa ya dedei mate fwalawa tau gabugabu nuwana yai ya mahata, yo fede iyen,
Yau hinaga agu eno suwai: Kulugu yai mate fwalawa noho faihona. 17 Noho hewa yai mate kalahe gabugabudi hudo'i - hudo'i Kin ana. In moho nohona hewa yai, kalahedi atai'a sa anidi.

18 Diyosepa iyen,
Noho faihona aniyona mate lahai faihona.
19 Lahai fafaihonadi yai Falo haba gadom ya ibo na ya fakautim ai oyagi. Na atai'a haba taum sa ani'i.

20 Lahai fafaihonana mate Falo ena fuya tubu fanuwa hitinina, be ena tau paisowa la'ila'idi mahudo'idi edi an'angogo ya ginauli. Kapu tau lawelawendi edi ba'isa yo fwalawa tau gabugabudi edi ba'isa deli yai Falo ya so'e fahidi be ya lawedi ena tau paisowa lalala'i nuwanuwadi yai.

---

* **40:1** Kaputi tau lawenina, ana paisowa wain ya ita watan ya lawen, yo ya nom ina pa'ana tabu kin ti fa'anlewa.

21 Kapu tau lawelawendi edi ba'isa ana paisowa ya fele fuyoi, be haba kapu ya tole bodai
Falo ai nimana.
22 Na fwalawa tau gabugabudi edi ba'isa ya fakauti, doha eno suwaidi Diyosepa ya
liba famahata lisidi yai.
23 In moho, kapu tau lawelawenina edi ba'isa hige Diyosepa i nuwatuhui, ya nuwa fuiyen.

41

Falo ana Eno Suwai
Aba Fatubu 41:1-36

1 Bolima luwaga sa ofi, Falo ya eno suwai: Eno suwai ganahewana yai bena haga ya
obi'obiyo Naili Ho'owana sadaina yai,
2 na bulumakau faligigi luwaga tubutubudi ho'owa yai sa kalamahanoma be sa
an hawahawa.
3 Mulidi yai, hinaga faligigi luwaga golegoledi, ho'owana yai hinaga sa kalamahanoma be
sa obi'obiyo ho'owa kana'ugaugana yai.
4 Be golegoledi mate tubutubudi faligigi luwaga sa anidi. Yo fede Falo ya eno obiyo.
5 Habahim ya eno fuyo be ya eno suwai boda: Ana eno suwai mate witi maihawadi la'adi
faligigi luwaga sa lau idahe sa in hewa esega yai.
6 Mulidi yai, kuludi la'adi faligigi luwaga sa in, sa kiu wananaha be yawana gigibwalina ya
gabudi.
7 Witi maihawadi kiki'ina mate witi maihawadi lala'i yo laulau idahedi faligigi luwaga sa
domdi. Habahim Falo ya obiyo; ya nuwatuhu lobahi mate, eno suwai.
8 Hwalahwalalana nuwana ya fai'abi, yo fede dodoga sibasibadi yo aya'ayahan
mahudo'idi Idipi yai adi liba ya fatamalidi be sa laoma. Falo ana eno suwai ya falibadi in
moho hige sai gonowana aniyodi i liba famahatadi.
9 Habahim kapu tau lawelawendi edi ba'isa ya libalau Falo lisina iyen,
Lau pono E ginauli matabahim haba E libaen.
10 Fuya ma esega, wa manabala, yau yo fwalawa tau gabuna lisimai yai be wa
falau delimai gati edi ba'isa ena luma yai.
11 I'ipa esega tataumai luwaga 'e fai'eno suwai, na eno suwaidi mate aniyodi sa
laulau hudo'i.
12 Fuyana yai Hebelu hewalina, gati ba'isana ena tau paisowa, mate ma'emai. Ama
eno suwai 'e faliba be aniyodi ya liba famahatadi lisimai yai.
13 Be aniyodi sa tubu: Yau agu paisowa E abi fuyoi, na hidagu sa fakauti.

14 Yo fede Diyosepa ana liba Falo ya fatamali, be feula deli yai sa leyama. Sapulana ya
ibodi yo ena leli ya li'odi na ya laoma Falo lisina.
15 Falo ya libalau Diyosepa lisina iyen,
Agu eno suwaina, hige gonowana sai haba aniyona i falibagu. Na wasam egu sa liba
mate yena eno suwai sa dedeidi lisim yai mate, gonowana aniyodi wa liba famahatadi.

16 Falo alinana Diyosepa ya bui, iyebom,
Hige gonowagu ya ginauli, in moho Yaubada haba em bui loholohona ya felen.

17 Habahim Falo ya libalau Diyosepa lebena iye,
Agu eno suwai yai mate Naili ho'owana bubuna yai E obi'obiyo,
18 fuyana yai bulumakau tinatinabawadi tubutubu loholohodi faligigi luwaga sa
kepa hasaema ho'owa yai be sa anban hawahawa pwaludi yai.
19 Mulidi yai bulumakau faligigi luwaga yagayagadi yo nene heyaheyayadi hinaga sa
kepa hasaema ho'owa yai. Hola hige bulumakau doha ya itadi Idipi tanohina yai.
20 Yagayagadi heyaheyayadi wa, bulumakau tubutubudi faligigi luwaga sa an fa'ofidi.
21 In moho sa an ma'udaidi mulina yai, nenedi hige ti buidi, pa'ana bogadi hige ti
iya'iya. Hige gonowana sai i ita lobahidi, mate sa anidi.
Habahim E obiyo.
22 Agu eno suwai hesa doha ite, witi faligigi luwaga E itadi, sa lau idahe. Pa'adi esega yai
sa in.
23 Habahim mulidi yai witi faligigi luwaga hohohoyadi yo kiki'ina wa, yawana ya towa
be ya faheyayayadi, mate sa kala mo'a.
24 Witi kiki'ina wa witi laulau idahedi faligigi luwaga wa sa dom fa'ofidi.
Nesu tau-ita'ita E falibadi, in moho hige sai gonowana i liba famahata lisigu yai.

25 Habahim Diyosepa ya libalau Falo lebena iyen,

Am eno suwaidi mate esega yo gonogonowadi. Yaubada somo haba ya ginauli mate ya famahata lebem yai.
26 Bulumakau tubutubudi faligigi luwaga aniyona mate bolima faligigi luwaga, yo hinaga witi kuludi la'adi loholohodi faligigi luwaga; aniyodi gonogonowadi.
27 Bulumakau golegoledi faligigi luwaga muli yai sa kepama aniyona mate bolima faligigi luwaga, yo witi kuludi la'adi heyaheyayadi yawana gigibwalina ya gabudi aniyona mate bolima faligigi luwaga: Aniyona mate haba bolima faligigi luwaga galamo wesawesasa.

28 Somo E fafalibam te haba ya tubu pa'ana Yaubada somo haba ya ginauli, mate ya famahata lisim yai.
29 Mahula la'ila'i haba ai Idipi tanohina bolima faligigi luwaga.
30 In moho ai muli haba galamo wesawesasa bolima faligigi luwaga. Haba mahula Idipi yai sa nuwa fuiyen, na galamo wesawesasa haba nu'una ya faheyaya.
31 Mahula nu'una haba sa nuwa fuiyen, pa'ana galamo wesawesasa muli yai ya laolaoma mate haba ya heyaya wananaha.
32 Ba'isa! Eno suwai nene luwaga wa abidi, mata pa'ana mate Yaubada ha'a ya nuwatuhu fatoha nonohai, be ibege walolona haba ya ginauli.
33 Be um Falo, bena doga nuwanuwatuhuna yo sibasibana wa yo'oi be wa tole be Idipi tanohina ya tanuwagai.
34 Bena tanohi tau ita watanidi wa fa'obiyodi haba mahula bolima faligigi luwaga ganahewadi yai na Idipi sa lau gabu mate hesa - hesa ena pei faligigi yai mate ai ganahewadi nimagogo esega haba kin sa felen ya famala doha edi takesi.
35 Kin Falo ena gigibwali yai, mahula bolimandi matada yai, kalahena mahudo'ina bena sa tano gogoidi be sa toledi siti yai, adi an'an.
36 Kalahe te bena gwalaidi nu'u te ana. Haba galamo wesawesasa bolima faligigi luwaga ai Idipi mate fapaisowadi, be ibege galamo wesawesasa nu'u i faheyaya.

Diyosepa ya Famala Idipi edi Gawana
Aba Fatubu 41:37-42, 45-51, 53-57
37 Nuwatuhu ni, Falo yo ena tau paisowa la'ila'idi mahudo'idi sa fanuha.
38 Yo fede Falo ya fati'oidi iyebom,
Haba taumoho hesa te yo'oi doha Diyosepa. Taumohona bena Yaubada Yaluwana lisina yai.

39 Habahim Falo ya libalau Diyosepa lebena iyen,
Fuyana Yaubada ginaulidi te ya fa'itam, hige sai hesa nuwanuwatuhuna yo sibasibana doha um.
40 Um haba egu luma loholohona wa ita watan, yo egu dodoga mahudo'idi haba em nuwatuhu sa lau watanidi. Aba ta'ai fa'atitina debana yai yau haba E la'i, habahim um.

41 Yo fede Falo ya libalau Diyosepa lisina iyen,
Yau aho te, E tolem tau ita'ita wata be Idipi tanohina mahudo'ina wa ita watan.

42 Habahim Falo ana nimakau nima gigina yai ya kamfahi na ya tole Diyosepa nimana gigina yai. Luhululu loholohona sa ginauli lisina yai ya faleli yo gadogado gole yai sa ginauli ya fagadoi.
45 Diyosepa hesana Falo ya tole, Safenata Paneya na Potifela natuna Asenata ya felen ya fai. Potifela mate in Idipi yaubadana edi tau an'antalasam On Nu'una yai. Yo fede Diyosepa Idipi nu'una mahudo'ina ya ita watan.*
46 Fuyana Diyosepa ena boliman 30 mate, ya paisowa fatubu Idipi edi Kin Falo, enehena.
Habahim Diyosepa Falo ya lau afulen na ya lau Idipi nu'una mahudo'ina ya ita.
47 Mahula, boliman faligigi luwaga.
48 Idipi yai, mahula bolima faligigi luwaga ganahewadi yai, kalahe mahudo'ina Diyosepa ya tano gogoidi. Tefa hesa - hesa yai, kalahe sa uma mate hinaga ya pei gogonidi siti hesa - hesa yai.
49 Diyosepa kalahe boluna ya pei gogonidi, doha gabogabo gelegeledi; sa ouli wananaha, be fatili ya fatautau.
50 Hola galamo wesawesasa bolimanna hige i fatubu na, Diyosepa nanatuna tatau luwaga, lahuna Asenata ya yosidi. Tine'euna tamana mate Potifela, Idipi edi yaubada hudo'i On nu'una yai, edi tau antalasam hesa.

---

* **41:45** Potifela mate doga hesa, na Potifa mate Diyosepa ena ba'isa. Buka haisa yai sa uli: *Heliyopolisi taonna* aniyona mate *Maihala Nu'una.* Hesana hesa mate *On.* Siti hesa na dodogadi mate *maihala* sa tabataba ohuwen.

51 Tau tuwaha hesana ya tole Manase na iyen,
Pa'ana Yaubada ya ginauligu be egu pilipili ou'ouli yo tamagu ana boga mahudo'idi E nuwa fuiyedi.

53 Mahula Idipi yai bolima faligigi luwaga ya ofi,
54 na galamo wesawesasa bolima faligigi luwaga ana fuya, doha ha'a Diyosepa ya libaen. Nu'u hahaisa yai galamo wesawesasa. In moho, Idipi nu'una yai dodoga mahudo'idi mate, adi sa soi.
55 Fuyanna Idipi mahudo'ina sa fatubu galamo wesawesasa amnana sa abi, dodoga kalahe sa an'eta Falo lisina yai. Habahim Falo Idipi mahudo'idi ya falibadi iyen,
Au lau Diyosepa lisina, somo ya falibamiu, au lau watan.

56 Fuyana galamo wesawesasa nu'u mahudo'ina ya nuhuli, Diyosepa kalahe lumadi ya so'edi be kalahe ya une'une'edi Idipi dodogadi lisidi yai.
57 Yo fede, nu'u mahudo'idi dodogadi sa laoma Idipi be witi sa unedi Diyosepa lebena yai.

42

Diyosepa Haidana sa Lau Idipi
Aba Fatubu 42:1-10

1 Witi, Idipi yai wasana Iyakobo ya atahiyen be nanatuna ya falibadi iyen,*
Sidohana be ami famata kinokino?
2 Wasa E atahiyen mate witi Idipi yai. Au hasai be ada au une. Do'ata guliyam ya kamfunuhida.

3 Habahim Diyosepa haidana safuhudohudo'i sa hasai be witi sa unedi Idipi yai.
4 In moho Diyosepa tasina Beniyamin, Iyakobo ya oihalaen, pa'ana tamana ya 'wasabu ibe heyaya i lobahi.
5 Be witi tau une'une haisa sa laulau mate, Iyakobo nanatuna maidadi pa'ana galamo wesawesasa Kanana nu'una yai hinaga.†
6 Fuyana tanohina yai Diyosepa ya gawana, kalahe ya une'une'edi dodoga lisidi yai. Be fuyana haidana sa mahano, sa dulu lidi tanohi yai.
7 Maihalana yai haidana ya ita lobahidi, in moho bena haga in fali alina be ya fati'o sagasagali lisidi yai. Iyen,
Somo yai ami laoma?

Alinana sa fafuyo tiyen,
Kanana nu'una yai 'e laoma, bena kalahe 'e une.

8 Haidana ya ita lobahidi, na iti hige in ti ita lobahi.
9 Habahim ya eno suwaiyedi wa, ya nuwatuhuidi be ya falibadi iyebom,
Umi tau ita sipo! Ami laoma ema nu'u ena belubelu ami mainenei.

10 Alinana sa bui tiyen,
Ema ba'isa, hige'e. Ai em tau paisowa, 'e laoma witi 'e une.

21 Hesa - hesa ya libalau hidana lisina iyen,
Dudulaina mate hidada debana yai heyaya te fahoina. Ena kamkamna te ita, fuyanna in pulu yai na ya an'etaida bena te saguhi, in moho hige ta mode'en. Debana yai sa toleda deli yai lahai faihona.

22 Leubena iyen,
Ha'a E falibamiu yawa, “Tabu heyaya au ginauli gwama ni ai lebena. In moho hige au mode! Aho ite haba 'wasinana giluna te bahei.”

23 Iti hige ti siba mate alinadi Diyosepa ya sibai, pa'ana fuyanna ya fafalibadi mate doga hesa ya buibui’i lisidi yai.

45

Diyosepa ya Liba Famahata Fuyoi
Aba Fatubu 45:4-11, 25-28

---

* **42:1** Kalahe Idipi yai nuwana mate witi na tumana nenedi doha laisi. Ma pitapitalidi, gonowana witi tumadi sa ota fuya lofalofa. † **42:5** *Iyakobo* hesana hesa mate *Isalaela.*

4 Habahim Diyosepa haidana ya falibadi iyen,
Au sigima!

Maihalana yai sa sigilau iyen,
Yau hidamiu Diyosepa! Logegu, ami une'une afulegu Idipi lisidi yai.

5 Yo hinaga iyen,
Aho te, tabu au nuwa heyaya yo au manabala fuyoimiu pa'ana ami une'une'egu amaite'i.
Aniyona mate bena dodoga E fofo fahidi be Yaubada ya dui bwa'iyeguma amaite'i.
6 Galamo wesawesasa bolimanna fafaluwagana nu'u yai te, na faligigi hola otadi mate ibege tanohi giyalina, uma yo lau gabu.
7 In moho Yaubada ya dui bwa'iyeguma bena E fofomiu, E abi famwahulimiu yo bena laulauwewemiu E gwalaidi, be sa mwahumwahuli ai tano'ubu.
8 Logena Yaubada ya duiguma amaite'i. Hige umi au duiguma. Ya tolegu doha Falo tamana, ena luma mahudo'ina E tanuwagai yo Idipi mahudo'ina tau ita watanina.
9 Do'ata te, feula au fuyo tamada lebena be au faliba auwen, "Natum Diyosepa alinana doha ite: GUYAU ha'a ya tole Idipi mahudo'ina tau ita watanina. Be u lidi lisina. Tabu u fadagege!"
10 "Haba ai fadidina wa gogo, Gosen nu'una yai:
nanatum yo afa waham,
em yosiyosi - sipi, gouti,
bulumakau yo
somo mahudo'idi lisim yai.
11 "Ainiya haba ya ita watanim, pa'ana galamo wesawesasa bolima faligigi hola otadi. Yena hige'e, um yo am boga mahudo'idi ibege emi gogo."

25 Yo fede Idipi sa lau afulen na sa fuyo tamadi Iyakobo lebena Kanana tanohina yai.
26 Sa faliba tiyen,
Diyosepa ma mwahumwahulina! In mate Idipi mahudo'ina ya ita watan.

Iyakobo ya tauhiti; hige i kawawananaha'edi.
27 In moho fuyanna Diyosepa somo ya falibadi mahudo'ina sa dedei lisina yai yo aba husahusa Diyosepa ya fatamalidi bena haba ai lisidi sa husai fafuyo ya itadi, nuwana ya talu.
28 Be Iyakobo iyen,
Matabahim E kawawananaha! Natugu Diyosepa hola ya mwahumwahuli. Matagu ma laulauna haba E lau E ita.

46

Iyakobo ya lau Idipi
Aba Fatubu 46:1-7
1 Yo fede Iyakobo ena somo mahudo'idi ya fa'aulahadi, na fuyanna ya mahano Belesiba yai, antalasam ya ginaulidi tamana Isako, ena Yaubada lisina yai.
2 Na i'ipana Yaubada ya libalau lisina tautau yai, iyen,
Iyakobo! Iyakobo!

Alinana ya bui iyen,
Ho, yau ite.

3 Yaubada Iyen,
Yau, Tamam ena Yaubada. Tabu u 'wasabu, u hasai Idipi, ainiya haba yau E ginaulim be wa famala nu'u la'ila'i.
4 Haba E lau watanim be te hasai Idipi, na haba E fafuyom hinaga. Em fuya pe'i yai, Diyosepa haba nimana yai matam ya kamtoudi.

5 Habahim Iyakobo Belesiba nu'una ya lau afulen be nanatuna tatau sa lawen, yo lalahudi maidadi nanatudi kikiluka mate telela Falo ya fatamalidi amainiya sa awa. 6 Edi yosiyosi yo edi ginauli Kanana yai sa abidi mate hinaga sa lawedi. Na Iyakobo yo laulauwewena mahudo'idi sa lau Idipi:
7 Nanatuna tatau,
afa wahana tatau,
nanatuna wawahin,
afa wahana wawahin yo

nanatuna mahudo'idi
ya lawedi.

Iyakobo Ma'ana Boga sa Lau Idipi
Aba Fatubu 46:28-30

28 Habahim, Iyakobo mate, Diuda ya dui bwa'iyen ya lau Diyosepa lebena be Gosen
eda'edana bena ya fatalaha. Na fuyanna sa mahanoma Gosen nu'una yai,
29 Diyosepa ena saliyoti sa nonohai be ya lau tamana ya failobahi Gosen yai. Maihalana
yai tamana ya ita mate, ya safu na ya tan lofalofa.
30 Iyakobo ya libalau Diyosepa lebena iyen,
Matabahim gonowana E pe'i, pa'ana hola ma mwahumwahulim, E itam.

47

Iyakobo ena An'eta Ofi'ofina
Aba Fatubu 47:27-31

27 Isalaela mahudo'idi sa miya Idipi yai Gosen nu'una yai, amainiya sa fagogo yo
nanatudi sa ouli.
28 Iyakobo* ya miya Idipi yai bolima 17, na ena bolima la'ina mate 147.
29 Ena pe'i fuyana ya hanahanauma, natuna Diyosepa ya faliba, iyen,
Nimam ai gasagu solasoladi u tole, na u angwala mate, ibege ai Idipi u bo'usaigu.
30 Egu fanuha bena afa tamagu edi aba bo'usaidi ainiya wa bo'usaigu; Idipi i otawa na
au lawegu somo yai edi aba toledi.

Alinana Diyosepa ya fafuyo, iyen,
Somo wa falibagu haba E lau watan.

Iyakobo iyen,
U angwala mate, haba wa lau-watan.

31 Be Diyosepa ya angwala, na Iyakobo, ena aba eno'eno yai GUYAU ya fadebasae.

48

Manase yo Ifelaim
Aba Fatubu 48:1-6, 13-21

1 Fuya fisa mulidi yai, Diyosepa ena sa liba tiyen,
Tamam ya asiyebo.

Yo fede nanatuna tatau Manase, yo Ifelaim maidana sa lau.
2 Iyakobo sa faliba tiyen,
Natum Diyosepa ya laoma lisim.

Yo fede ya fa'adidili fuyoi be ya ta'ai ena aba eno yai.*

3 Iyakobo ya libalau Diyosepa lebena iyen,
Lusi nu'una yai Yaubada Hewa Wananaha yai ya taumahata lebegu yai Kanana
tanohina yai be amainiya ena faloholoho ya felegu,
4 na ya falibagu iyen, "Nanatum boludi haba E felem, na am hiti mulita haba sa
famala boga yalayalaga. Yo tanohina haba E duwai wahawaham mulim yai edi tanohi
ota'ota fahina."
5 Lahaina yai, hola hige ya laowa Idipi na nanatum luwaga tatau, Ifelaim yo Manase
ha'a sa tubu haba ai'egu; doha nanatugu tatau Leubena yo Simiyon.
6 Yena nanatum hahaisa sa tubu mulidi yai, mate um enehem; Na ai muli tanohina sa
soiyen mate Ifelaim yo Manase ai hesadi haba nanatum hahaisa edi tefa sa feledi.

13 Diyosepa ya abilau wawaya luwaga nimadi yai, Ifelaim ya sana lau Iyakobo seuseulina
yai, na Manase ya sana lau Iyakobo sibana yai, habahim ya lawedi tamana fadidina yai.
14 In moho Isalaela nimana ya lau fabaladi be sibana yai ya abilau tau mulita Ifelaim
boluboluna yai, na seuseulina yai ya abilau tau tuwaha Manase boluboluna yai.

---

* **47:28** *Iyakobo* yo *Isalaela mate doga esega, in moho hesana luwaga.* * **48:2** GUYAU mate, *Iyakobo hesana hesa ya tole hinaga: be ai muli, hesa luwaga ya fapaisowaidi: Iyakobo yo Isalaela. (Aba Fatubu 32:28)*

15 Habahim ena faloholoho Diyosepa ya felen na iyen,†
Haba Yaubada, In logenana beyabeyana
afa tamagu Abelaham yo Isako sa famuli watan,
Yaubadana, in tau ita watanigu egu mwahuli mahudo'ina
fuyandi yai ya laoma ee–, lahai te,
16 aneluna, in ya fofofahigu heyaheyaya mahudo'ina yai,
In, logena, haba ena faloholoho wawaya te ya feledi.
Haba hesagu yo afa tamagu Abelaham yo Isako hesadi sa libalibaedi,
yo haba sa tadada ai tano'ubu hewana.

17 Maihalana yai Diyosepa ya ita mate tamana sibana ya tole Ifelaim boluboluna yai, be nuwana ya heyaya; yo fede ya abilau tamana nimana Ifelaim boluboluna yai, ya tohai na bena ya tole lawen Manase ai boluboluna.‡
18 Yo fede, Diyosepa iyen,
Tamagu, Itete tau tuwaha. Ai sibam u abilau ai boluboluna.

19 In moho tamana ya 'waiyo'o, be iyen,
E siba, natugu! In hinaga haba ya famala boga yalayalaga. In moho tasina haba ya la'i, habahim in, yo wahawahana haba sa tadada.

20 Lahaina yai ena faloholoho ya feledi, iyen,
Ai hesamiu haba Isalaela faloholoho sa fapaisowa be tiyen: “Haba Yaubada ya ginaulimiu doha Ifelaim yo Manase.”
Yo fede, Ifelaim ya tole bwa'iyen, na Manase muli yai.
21 Habahim Iyakobo ya libalau Diyosepa lisina iyen,
Egu fo'o hanahanau haba ya nanau. In moho Yaubada haba ma'em yo ya fafuyom afa tamam edi tanohi.

49

Iyakobo ena Faloholoho Nanatuna Lisidi yai
Aba Fatubu 49:8-12, 33

Diuda
8 Diuda, haidam haba sa no'ono'o'em,
pa'ana am waiyunu ai gadodi haba wa abi.
Haidam haba sa dulu matam yai.
9 Um doha laiyon gubugubufwauna.
Am mwaiha wa wunui, na wa fuyoma.
Wa eno na taum wa lolondi,
doha laiyon la'ila'i adi'adidilina,
haba sai gonowana ya fanohim?
10 Tu'e nimam yai, ibege i be'u,
e ba'isa ena tu'e, ahena solasoladi yai,
ibege hinaga i be'u, ana sigana ee–,
ya laoma tanuwagana lebena
yo nu'u sa awa abi, mate in ena.*
11 Haba em donki gubugubu fwauna wa au'au'aui,
ai wain mahinana loholohona yai.
Em leli haba wain yai wa kaisudi,
wain nenena doha 'wasina balebalelemna.
12 Matam sa kwasina wain nomnomna yai,
na susu nomnomdi yai be mo'am sa kafu.
33 Fuyanna Iyakobo nanatuna ya faliba ma'udaidi ahena ya toledi ena aba eno yai na ya umesi afulen.
Iyakobo Idipi Nu'una yai ya miya bolima 17, na ena bolima la'ina mate 147.

---

† **48:15** Lausoisoi 15 yo 16 yai, Iyakobo ena loholoho ya fele lawen Efalaim yo Manase lebedi. Iti mate Diyosepa nanatuna luwaga. Yo fede, fuyana ena loholoho ya feledi, Diyosepa ena loholoho ya felen hinaga. ‡ **48:17** Edi nuwanuwa tuhu yai mate sibana ya hasai wananaha habahim seulina be gwama Iyakobo sibana ya tole boluboluna yai haba loholoho la'ila'ina ya abi. Logena be Diyosepa ya tau hiti fuyanna Iyakobo sibana ya tole tau mulita boluboluna yai. * **49:10** Diuda laulawena ai ganahewana haba kin sa tubu, ya lidima ee–, Yesu Keliso.

50

Diyosepa Haidana Nuwadi ya Liba Fa'adididilidi
Aba Fatubu 50:15-26

15 Fuyana Diyosepa afa haidana tamadi sa ita mate ya pe'i, be tiyen,
Fuyana somo mahudo'ina lisina yai te ginauli faheyaya, Be bena haba i manabala'eda na i oilibaeda be haba ana hala i abi.

16 Be wasa tau lawenna sa fatamali lawen Diyosepa lisina be iyen,
Tamam hola hige i pe'i na ya liba, iyen,
17 "Haidam, Tamam ena Yaubada ena tau paisowa, somo heyayana sa ginauli lisim yai mate edi heyayana u nuwatuhu afulen."

Diyosepa wasa te ya atahiyen, yo fede ya tan, pa'ana hola hige ti sibai mate, edi heyaya ha'a ya nuwatuhu afulen.
18 Habahim afa tuwahana sa laoma be sa hoba lidi nuwanuwana yai, na tiyen,
Ai em tau lau fayofayo.

19 Na Diyosepa ya falibadi iyen,
Tabu au 'wasabu. Yau hige Yaubada.
20 Umi emi nuwatuhu bena ami faheyayagu, in moho Yaubada ya bui be somo aho ite ami ginauli ya faloholoho be dodoga boludi ya fofofahidi.
21 Be tabu au 'wasabu! Umi yo nanatumiu haba E ita watanimiu.

Ena liba yai nuwadi ya liba fa'adididilidi yo ya faliba komakoman'idi.

Diyosepa Idipi yai ya Pe'i
Aba Fatubu 50:22-26

22 Diyosepa yo tamana ana boga mahudo'ina sa miya Idipi yai. Ena bolima 110 na ya pe'i.
23 Yo Ifelaim nanatuna hiti fafaihonana ya ita. Yo Manase natuna taumoho Makili nanatuna sa tubu sa toledi Diyosepa ahe pa'ana yai ya itadi hinaga.
24 Habahim Diyosepa haidana ya falibadi iyen,
Haba E pe'i. Yaubada haba ya nuwatuhuimiu be nu'u yai te ya foyahimiu, ami lau tanohi ya liba fasunuma'en, Abelaham, Isako yo Iyakobo lisidi yai ainiya.

25 Habahim Diyosepa ya liba be Isalaela nanatuna sa angwala tiyen,
Yaubada haba ya saguhimiu, be siyadagu nu'u yai te ami baheidi.

26 Diyosepa ena bolima oulina 110 habahim ya pe'i. Sa fama'i Idipi yai, na lati yai sa husan.

Au'aulaha
(Esedo)

Idipi mate Isalaela sa Abi Faheyayadi
Au'aulaha 1:1-22
1 Iyakobo mananatuna sa lau Idipi, ma'adi boga mate:
2 Leubena, Simiyon, Lewi,
3 Diuda, Isaka, Sebulun, Beniyamin,
4 Dan, Nafatali, Gada, yo Asela.*
5 Iyakobo laulawenena oulina mate 70. Natuna Diyosepa ha'a ya miya-bwa'i Idipi yai. Habahim, sa lau lebena.
6 Muli yai Diyosepa ya pe'i. Afa haidana yo faledi hiti mahudo'idi hinaga sa pe'i.
7 In moho, wahawahana, Isalaela sa talu fanafanatu. Sa ouli wananaha be Idipi nu'una sa famohafu wananahai. Boliman sa ouli wananaha, mulidi yai kin fwaufwauna hesa, hige Diyosepa i sibai, ya famala kin Idipi nu'una yai.†
9-10 Ena dodoga ya falibadi iyen,
Isalaela dodogadi sa ouli wananaha habahim ita. Bena te gududi tabu ti tadada. Ibe ada waiyunu ti saguhidi be ti hiyalaida na eda nu'u ti lau afulen.

11 Yo fede Idipi dodogadi mate fayofayo tau ita watandi sa fa'obiyodi be Isalaela fayofayo yai sa dalu beleleidi paisowa yai. Isalaela dodogadi hinaga Ba'isa Falo ana kalahe aba peipei gogondi taondi luwaga sa ginaulidi. Hesadi mate Pitom yo Lamese.
12 Sa lau fayofayo'edi be adi siga somo. In moho sa talu fanafanatu be Gosen nu'una sa famohafu. Yo fede Idipi dodogadi sa 'wasabuwedi,
13-14 Edi miya sa faheyaya wananahai, be paisowa mwahumwahudi doha biliki, simenta yo paisowa hesa - hesa gabu yai sa ginaulidi. Edi kamkamna yai Idipi hige edi nuwatohatoha Isalaela lisidi yai.
22 Yo fede Kin Falo liba adidilina ena dodoga ya feledi, iyen,
Hebelu nanatudi tatau mahudo'idi haba ai ho'owa ami fakapulolodi. In moho, wawahin ti otawa.‡

2

Mose Ena Fuya Tubu
Au'aulaha 2:1-10
1 Fuyana yai sulu Lewi dogana ena sulu waihinina hesa ya fai. *
2 Na waihin, natuna taumoho ya yosi. Natuna nenena ya loholoho, yo fede ya simo nawalahi faihona.
3 Habahim, hawahawa hesana papailusi sa fapaisowa be noho sa fatuli, na koluta'a yai sa pati fata'i'ili be tabu ho'owa i luhulau ganahewana. Nohona yai gwama ya husai na ya lau be hawahawa lolofa ho'owa ganahewana yai ya simo.
4 Gwama wa lofuna sadai yai ya alasimo, be ya maimainene bena somo lofuna ai lisina ya tubu, haba ya ita.
5 Kin Falo natuna waiwaihin ya laoma bena ya sigu, na ena fayofayo tau abina waihin, mate ya tigatiga ho'owa sadaina yai. Ya ita'ita lau be noho ya ita, hawahawa solasoladi yai. Yo fede, ena tau lau fayofayo ya fatamali, be ya lau ya abi.
6 Ba'isa Falo natuna, noho ya ita mate, gwama ganahewa yai, ya tantan, be nuwana ya heyaya'en. Be iyen,
Itete Hebelu wawayana hesa.
7 Yo fede, lofuna ya lau lisidi, be ya fati'o, iyen,
Gonowana E lau be Hebelu waihinina hesa E faliba be ya faseda?

8 Alinana ya bui,
Ii–, Gonowana.

---

* **1:4** Ite doga te, *Asela* yo yaubada bwalabwala hesa oitauna, *Aselaha* mate, sa lau hudo'i. † **1:7** Na kin fwaufwauna somo Diyosepa ya ginaulidi Idipi lebedi yai, mate wasadi hige i sibai. (Au italau Aba Fatubu 41.) ‡ **1:22** *Hebelu* mate *Isalaela dodogadi hesana hesa.* * **2:1** Isalaela edi sulu la'ila'idi ganahewadi yai, tautaumohodi hige ti laugagayo'edi ibe edi sulu waiwaihinidi sa fai. Pa'ana mate, sulu la'ila'i ganahewa yai dodoga sa ouli wananaha. Na fuyana Sulu Lewi edi sensisi sa ginauli, dodoga tautaumohona moho sa fatili, be oulina 22,000. (Namba 3 au ita.)

Yo fede tine'eu ya lau, be gwama tinana ya aulen.
9 Ba'isa Falo Natuna gwama tinana ya faliba, iyen,
Gwama te u ita watan. Haba E famaisam.

Yo fede ya abi, be ya ita watan.
10 Muli yai, gwama ya la'i, ya lawen ba'isa natuna lisina, be ya faseda doha natuna wananahana. Iyabona iyen,
Ho'owa yai ya poupouli, na E abi hitin, haba hesana E tole "Mose."

Mose ya Gela ya Lau Midiyan
Au'aulaha 2:11-25

11 Mose ya fulasa, ya lau ena dodoga Sulu Hebelu fayofayo yai sidohana edi laulau beleleidi ya kepaidi. Yo Idipi dogana hudo'i, Mose falena alina taumohona ya talatalai ya ita hinaga.
12 Mose ya ita'ita asi'asi, be hige sai la'i i ita, yo fede, Idipi dogana ya lau funuhi, be silanna ya fui gelegele yai.
13 Bobonna ya fuyo mate, Hebelu tataudi luwaga sa lululu. Tau ponoli lisina yai ya libalau, iyen,
Pa'ana somo hidam wa talai?

14 Taumoho wa Mose ya faliba, iyen,
Sai ya tolem ema ba'isa yo tau fafalau fatala dogana? Bena wa lau funuhigu doha Idipi dogana wa lau funuhi?

Yo fede, Mose ya 'wasabu be nuwana yai iyen,
Somo E ginauli mate dodoga ha'a sa itagu?

15 Ba'isa Falo wasa ya atahiyen, be ya anpate bena Mose ya lau funuhi. In moho, Mose ya gela be ya lau Midiyan Nu'una yai ya miya.
Mose ya miya amainiya tau antalasam hesa lisina yai be natuna Sipola ya fai.

3

Yaubada, ya Yoga Lau Mose Lisina
Au'aulaha 3:1-16

1 Mose botiyana Detelo, Midiyan dodogadi edi tau antalasam ena sipi yo gouti ya ita'ita watanidi, ma baibaiwadi ya foya doheyedi nu'u pitapitalina be ya lau Sainai tu'ana fafagabina yai.*
2 Amainiya Yaubada ena anelu ya taumahata felen doha oyagi balebalelemna oyagi kiukiu ati'atipuna yai. Oyagi kiukiu ya ala'ala, ya ita. In moho hige i ala fofo.
3 Nuwana yai iyen,
Hige ya nuwatuhu lobahi. Pa'ana somo be oyagi kiukiu ni, hige i ala ofi?

4 Yaubada ya ita'ita lau mate Mose ya sigisigilau, yo fede oyagi kiukiu, ganahewana yai ya yoga lau lisina iyen,
Mose! Mose!

Alinana Mose ya bui iyen,
Yau, ite.

5 GUYAU iyen,
Tabu u sigima. Am ahe sumasuma u kamfahidi, pa'ana tanohi fafagabina yai wa obi'obiyo.
6 Yau mate wahawaham Abelaham, Isako, yo Iyakobo edi Yaubada.

Yo fede Mose matana ya fakoudi pa'ana ya 'wasabu, Tabu Yaubada i ita.
7 Habahim GUYAU iyen,
Wananaha, egu dodoga sidohana edi fafahisu faheyayadi yo edi fafakamnadi Idipi yai ha'a E ita. Tau lau faliuhwaidi debadi yai edi tan E atahi. Edi kamkamna E sibai.
8 Lisina yai E lidima bena Idipi nimadi yai haba E fofofahidi yo tanohina yai E abifahidi na E hasaedima ai tanohi loholohona te, ya la'i yo mahulana. Kanana, Hiti, Amoli, Pelesi, Hiwi, yo Debusi aho edi aba miya.

* **3:1** Sainai Tu'ana hesana hesa mate Holebi.

9 Egu dodoga edi tan E atahi wananahai, yo Idipi sidohana edi fafahisu faheyayadi yo edi fafakamkamnadi ha'a E ita.
10 Aho te E duim, wa lau Idipi edi Kin lisina, be haba egu dodoga edi nu'u yai wa foyahidima.

11 Na Mose ya libalau Yaubada lisina, iyen,
Yau doga gaibu. Yau sai be haba E lau Kin Falo lisina, be Isalaela E auledi Idipi yai?

12 Yaubada ya liba fuyo, iyen,
Yau haba ma'em, yo yena dodoga Idipi yai wa ledima, haba ai tu'ana te ami fadebasaegu. Haba wa fawananaha mate Yau E fatamalim.

13 In moho Mose ya liba fuyo iyen,
Ibe E lau Isalaela dodogadi lisidi be E falibadi, yawa, "Wahawahamiu edi Yaubada ya duigu be E laoma lisimiu, haba sa fati'oigu, tiyen,
"Hesana somo? Haba somo E falibadi?"

14 Yaubada iyen,
"Yau mate Yau!" Doha ite haba wa falibadi: In sai hesana "Yau" mate ya duigu be E laoma lebemiu.
15-16 Isalaela u falibadi mate,
Yau, Yaubada! Abelaham, Isako, yo Iyakobo, edi Yaubada. Logena, ya duigu be E laoma lisimiu. Hesagu te, haba ya ota esegahi; hiti mulita mahudo'idi haba hesagu sa atahi doha. U lau be Isalaela ba'iba'isadi u yoga gogondi na u falibadi mate, Yau GUYAU Yaubada, ha'a E taumahata wahawahamiu yo umi hinaga lisimiu yai.

Yo fede, Yaubada iyen,
U falibadi mate, Yau E laoma lisidi be somo Idipi sa ginauli lisidi yai, ha'a E itadi.

11

Iwala Tatau Tubu Bwa'ibwa'i Lisidi yai
Au'aulaha 11:1-7
1 Na GUYAU Mose ya faliba iyen,
Haba iwala esega moho E leyama Falo yo Idipi dodogadi ai lisidi. Ai mulina haba ya biya afulemiu be nu'una ami lau afulen. Na ena fuya biya afulemiu yai haba mahudo'imiu ya we'a ofinimiu.
2-3 GUYAU, Idipi dodogadi nuwadi ya buidi be Isalaela dodogadi sa mata amna'edi. Na Idipi ganahewana yai Falo ena tau paisowa la'ila'idi yo dodoga hinaga mate Mose sa ita hitin. Yo fede iyen,
Dodoga u falibadi: Tatau yo wawahin, sadaidi yai tau miya somo sa ginaulidi siluba yai yo gole yai bena sa an'etaidi.

4 Be Mose iyen,
GUYAU ya liba doha ite: Ai i'ipa atipuna haba Idipi Nu'una mahudo'ina E bayawa.
5 Idipi nanatudi tatau halahalafwaudi yo Falo natuna halahafwauna haba tamana ya falau fadamahi ya lidi ee–, waihinna aba gisigisi yai ya paipaisowa, natuna taumoho tau tuwaha mate mahudo'idi haba sa pe'i yo yosiyosi nanatudi halahalafwaudi haba mahudo'idi sa pe'i.
6 Idipi nu'una haba tan 'wala'walaui ya nuhuli. Hola hige tantan hesa doha ite, e ibege hesa fuya matada yai hinaga.
7 Idipi nu'una haba tan 'wala'walaui ya nuhuli. Hola hige tantan hesa doha ite, e ibege hesa fuya matada yai hinaga. Na Isalaela dodogadi ganahewadi yai ibege 'wayowa ti gunanalu lau doga e yosiyosi hesa ai lisina. Logena, haba umi ami sibai mate GUYAU Idipi yo Isalaela ya tole hinelidi.

12

Bayawa
Au'aulaha 12:1-17
1 Idipi yai GUYAU ya libalau Mose yo Elon lisidi iyen,
2 Nawalahina bwa'ibwa'ina te, umi emi nawalahi. Emi bolima nawalahina bwa'ibwa'ina.

3 Isalaela mahudo'idi au falibadi mate nawalahi te lahaina fafa safuhudohudo'ina yai,
taumoho hesa - hesa bena sipi gubugubufwauna ya abi ana boga adi. Luma esega be adi
esega.
4 Yena luma hesa ana boga hige ti ouli, be hige gonowadi ti an fa'ofi, bena sadaidi yai
tau miya adi tefa sa feledi. Doga oulina yai sa soiyedi, ya lau wee–, gonogonowadi.
5 Yosiyosi ami fasinabodi bena tamo'anadi edi bolima esega, sipi e gouti, na
asi'asiyebo gesadi,
6 Bena ami ita watandi ee–, nawalahi ni lahai 14 ya abi, habahim ai toutou bulu ami
wunuidi.
7 Somo yai mwaiha ni edi aba anidi lumadi mate, bena 'wasina begana sa fawawadi
luma eda'edadi tape duhuduhudi yai yo hewadi yai.
8 Maihonana ese'esegana yai bena mwaihana asu'asuna ma'ena wai'a kalakalapina
yo fwalawa sesese gesana gabugabuna sa anidi.
9 Tabu sipi ma ida'idahena au an yo tabu au bu'a. Bena mahudo'ina ami gabu ai oyagi.
Kuluna, ahena yo tauna ganahewadi bena ami gabudi.
10 Tabu au antole. Yena antole ya ota ee–, ya lahai, hwalahwalana bena ami gabu goludi.
11 Sipi emi an'anna haba doha ite: Emi luhuluhu bena ami bwa'ulu yai ami faluhudi.
Sendolo bena ami li'odi yo emi tu'e, ai nimamiu na bena ami an feufeulaidi. Ite GUYAU ena
Bayawa.
12 I'ipana ni haba Idipi nu'una E bayawai be tatau yo yosiyosi nanatudi halahala fwaudi
E tala funuhidi. Yau GUYAU! Idipi dodogadi edi yaubada bwalabwaladi mahudo'idi haba
E fakasadi.
13 Yena luma somo yai 'wasina E ita, ya famala emi fafa'ilala, haba E bayawaimiu.
Fuyana Idipi E fakamkamnadi, mate ibege iwala hesa i faheyayamiu.
14 Lahai te bena ami fafanuwa hitin. Hitina yo hitina, mata'asina bena ami ginauli
GUYAU lebena yai, be ya famala laugagayo ota'ota fahina.
15 Idipi ami lau afulen, na fuya mulidi, ai lahai faligigi luwaga bena fwalawa fafay-
isti gesana ami an. Ai lahai bwa'ibwa'ina mate bena yisti emi luma yai ami lawe hudo'iyedi.
Sai fwalawa fafayistina ana ya an lahai bwa'ibwa'ina yai ee–, lahai fafafaligigi luwagana yai,
haba Isalaela lisidi yai sa tomo afulen.
16 Lahai bwa'ibwa'ina yo ai lahai fafaligigi luwagana bena ami fa'oigogo be ami fade-
basaegu. Ai lahaidi te, tabu au paisowa, na kalahe moho bena abi nonohaina, dodoga
mahudo'idi adi. Ite moho gonowana ami ginauli.
17 Hitina yo hitina "Fwalawa Fafayisti Gesana Mata'asina" bena ami fafanuwa hitin,
pa'ana lahaina ami boga Idipi yai E foya fahidi.

Bayawa Bwa'ibwa'ina
Au'aulaha 12:21-28

21 Mose, Isalaela babadadi mahudo'idi ya yoga gogonidi, be ya falibadi, iyen,
Esega - esega haba sipi e gouti gubugubufwauna ya abi be ya lau funuhi. Haba ma'ana
boga, Bayawa An'angogona sa ginauli.
22 Mula hesa hesana Hisopa* la'ana esega au abi be yosiyosi 'wasinana aba hinina
ainiya au dau'wai, na ai aba tape duhuduhu yo lau fabala au fawawadi. Ai mulina tabu u
kalamahano be ya lau ee–, hwalahwalala.
23 Yena GUYAU ya lau Idipi ya laufi bena ya wunuidi, haba 'wasina ya ita luma
tape duhuduhudi yai yo lau fabala yai, haba Tau Laulau Funu Aneluna emi luma ya bayawaidi,
be ibege i lau funuhimiu.†
24 Laugagayo te bena umi, nanatumiu yo wahawahamiu fuya matamiu yai ami
fafalau watan.
25 Lahaina GUYAU ena liba fasunuma nu'una ami mahano, somo yai haba ya felemiu ni,
bena fa'atiti abi'abina te ami laulawen.
26 Na yena nanatumiu sa fati'oimiu, tiyen, "Fa'atiti abi'abina te, aniyona somo?"
27 Alinadi haba ami bui auwen, "Itete GUYAU ena Bayawa Antalasamna fafa'atitina
pa'ana Idipi yai Isalaela edi luma ya bayawaidi na Idipi ya lau funuhidi, na ita hige'e."
Mose ya libaliba ofi mate Isalaela dodogadi sa hoba lidi be GUYAU sa fadebasae.
28 GUYAU liba adidilidi Mose yo Elon ya falibadi mate Isalaela dodogadi sa ginauli watanidi.

Idipi Nanatudi Tubu Bwa'i Tatau sa Pe'i
Au'aulaha 12:29-33

---

* **12:22** Hisopa mate ya pane na hewana lofana doha pididi. † **12:23** Au italau, Hebelu 1:28

29 I'ipa atipuna yai Idipi nanatudi tau tuwaha mahudo'idi GUYAU ya tala funuhidi. Falo natuna tau tuwaha ya lidi ee–, tau lau deli nanatudi bwa'ibwa'idi yo yosiyosi nanatudi yosi bwa'ibwa'ina hinaga ya tala funuhidi.
30 Falo yo ena tau paisowa lala'i yo Idipi dodogadi mahudo'idi ma i'ipana sa obiyo na sa tan 'wala'waluidi, pa'ana luma mahudo'idi mate amainiya hinaga pe'i.
31 I'ipana yai, Falo ya liba be Mose yo Elon sa laoma lisina. Ya falibadi iyen,
Au aulaha! Egu dodoga au lau afuledi. Ha'a doha ami fati'o bena GUYAU ami fadebasae, be au lau!
32 Emi yosiyosi baiwadi au lawedi. Na egu au an'eta be GUYAU i nuwatohatohaegu.
33 Idipi dodogadi, Isalaela sa duidi bena feula edi nu'u sa lau afulen pa'ana Idipi edi nuwatuhu, tiyen,
Do'ata 'e pe'i ofi.

37 Habahim Isalaela dodogadi Lamesi Nu'una yai sa lau fote sa lau Sukoti Nu'una. Ou'oulidi begana doha 600,000 na ma'edi wawahin yo wawaya hinaga.‡
38 Isalaela yo dodoga hahaisa ma afa haidadi sa laulau Sukoti Nu'una. Yosiyosi baiwadi hinaga sa foyahidi.
39 Fwalawa fafayisti gesana Idipi yai sa leyama mate, lisina yai adi sa tegai, pa'ana fuyana Idipi yai sa we'a kokokolidi mate hige edi solasola bena adi kalahe ti nonohaidi.
40 Isalaela dodogadi Idipi yai sa miya mate bolima lofana 430.
41 Bolima 430 lahaina ofi'ofina yai, GUYAU ena dodoga pelena Idipi sa lau afulen.
42 Pa'ana maihonana yai GUYAU ya tuhutuhuli be bena ya foya fahidi ai Idipi. Logena bolima ou'ouli i'ipa ni sa fasinabo ya famala GUYAU edi aba nuwatuhuina be Isalaela hitina mahudo'ina haba sa tuhutuhuli yo GUYAU sa fa'atitiyen, fuya ou'ouli.

Bayawa An'angogona Laugagayodi
Au'aulaha 12:43-51
43 GUYAU ya libalau Mose yo Elon lisidi, iyen,
Bayawa an'angogona laugagayodi, itete: Laolaoma dogana ibege bayawa an'angogona kalahena ana i an.
44 Yena tau paisowa la'i ami une mate, mwagisana duduna 'wapina ami ibo papa bwa'iyen, in haba gonowana bayawa an'angogona an'anna ya an.
45 Sai la'i ya miya fuya tupotupo lisimiu yai e moni ya paisowai ibege i an'an.
46 Ai luma somo ami abi nonohai mate ainiya bena ami andi, na tabu fisihona la'i au lawen luma ganamulina. Yo sipi siyadana, tabu la'i au dem pwai.
47 Isalaela dodogadi mahudo'idi an'angogo te bena sa fa'atitiyen,
48 Laolaoma dodogadi lebem yai sa miyamiya yo tatau mahudo'idi falem tau miya sa fanuha bena GUYAU ena Bayawa An'angogona kalahena adi sa an, mate bena mwagisadi dududi 'wapidi sa ibo fahidi. Ai mulina gonowana sa kalahe na iti haba doha emi nu'u dodogadi haisa.
49 Laugagayona ese'esegana Isalaela sa laulawen mate laolaoma hinaga sa laulawen.
50 GUYAU liba adidili na ya libaen Mose yo Elon lebedi yai mate Isalaela mahudo'idi sa lau watanidi.
51 Lahaina yai ni, dodoga sulu yai GUYAU ya fakalamahanodima Idipi yai.

13

Wawaya Taumoho Tau Tuwaha Fatabudi
Au'aulaha 13:1-2
1 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
2 Isalaela nanatudi tatau tau bwa'ibwa'idi yo yosiyosi tamo'anadi tubu bwa'i mahudo'ina au fatabudi yau ai lebegu. Tau wananaha e suisui, mahudo'ina yau egu.

Suisui Tamo'anadi Tubu Bwa'ibwa'idi
Au'aulaha 13:11-16
11-12 Doha GUYAU ha'a ya liba fasunuma'en wahawahamiu lebedi yai: In haba ya lawemiu Kanana edi ai nu'u be haba ya felemiu. Ai mulina bena wawaya tatau tau tuwaha mahudo'idi yo yosiyosi tamo'anadi tubu bwa'ibwa'idi mahudo'idi ami fele afuledi GUYAU lisina yai. Mahudo'idi mate in ena.

‡ **12:37** Namba yai ti uli: Tatau oulina 600 tausan na wawahin yo wawaya hige ti fatili edi sensisi ganahewana yai. Mahudo'idi sa ouli wananaha, nuwana doha 2 miliyon.

13 Sipi natuna u antalasamen be donki natuna tamo'ana yosi bwa'ibwa'i maisana, na yena hige u fanuha bena u une bui mate donkina gadona wa filisi. Natum tau tuwaha u une bui fuyoi hinaga, pa'ana nanatumiu tau tuwahadi tatau mahudo'idi mate GUYAU enehena.
14 Fuya matada yai, yena natum taumoho ya fati'oim, iyen, "Laulau te ginaginaulidi te aniyona somo?" U faliba uwe, "GUYAU ena gigibwali yai Idipi yai ya foya fahimai. Somo yai sa lau fayofayo'emai amainiya." *(Au'aulaha 12:27)*
15 Fuyana Falo ena mata dulu yai be hige i biya afulemai, yo fede wawaya tatau tubu bwa'ibwa'idi yo suisui tubu bwa'ibwa'idi mahudo'idi Idipi yai, GUYAU ya wunuidi. Laulau te debana yai suisui nanatudi tubu bwa'ibwa'idi ta antalasamedi yo nanatumai tatau tau tuwahadi ta une buidi.
16 Antalasam fafanuwa hitinina te doha fafa'ilala nimam yai yo deba pogam yai mate GUYAU ena gigibwali yai ya foyahida Idipi yai.*

20 Sukoti nu'una sa lau afulen, mulina yai palai sa pei hitinidi Etam nu'una pitapitalina duduna yai.
21 Lahai yai GUYAU ya bwa'i yada pi'ana yai be ya ita watanidi na i'ipa yai mate oyagi balebalelemna yai mala ya feledi, be haba ai lahai e i'ipa sa lau.

14

Isalaela Gabogabo Balebalelemna yai
Au'aulaha 14:5-18
5 Fuyana Idipi edi Ba'isa sa faliba mate Isalaela ha'a sa gela, yo fede ma'ena tau paisowa lala'idi edi nuwanuwatuhu sa buidi. Na tiyen,
Pa'ana somo Isalaela te biya afuledi sa lau? Aho te hige gonowana ti paisowa boda.

6 Yo fede, ena saliyoti* ya nonohaidi be ena tau hiyala ma afa haidana sa lau.
7 Ena saliyoti 600 loholoho wananahadi ma'edi saliyoti hahaisa Idipi yai ya lawedi. Saliyoti mahudo'idi ma'adi tanuwaga.
8 GUYAU mate Idipi edi Ba'isa Falo nuwana ya fapo'i be Isalaela ya lau we'a watanidi. Na Isalaela hige ti 'wasabu, ma nuwa adidilidi sa lau moho.
9 Falo ena hosi yo saliyoti, hosi tau gelugeluidi, yo tau hiyala mate, Isalaela dodogadi sa lau we'a watanidi, be somo yai edi an pei gwa'u Gabogabo Balebalelemna yai, Pi Hahiloti sadaina yai na Ba'ala Sefon mate tefa yai sa ita'ita lawen.
10 Fuyana Falo ya kepa lau, na Isalaela sa ita'ita hasa sa itadi sa laolaoma adi halulu, sa 'wasabu yo fede sa tan lau GUYAU lisina.
11 Mose sa faliba tiyen,
Nuwana Idipi nu'una hige bo'usa, be logena wa foyaimai nu'u pitapitalina yai te bena 'e pe'i?! Idipi yai wa foya fahimai mate somo ha'a wa ginauli?!
12 Idipi yai ha'a 'e falibam, aiyawa, "U lau afulemai! Haba Idipi dodogadi edi 'e paisowa. Ibe edi 'e paisowa nuwana haba i loholoho wananaha, habahim pe'i nu'u pitapitalina yai."

13 Mose dodoga alinadi ya bui iyen,
Tabu au 'wasabu. Au obiyo esegahimiu na GUYAU aho te ya fofofahimiu haba ami ita. Idipi dodogadi aho te ami itadi ibege au ita fuyo'idi.
14 GUYAU haba enehimiu ya hiyala. Nuwamiu moho bena sa adidili.

15 Habahim GUYAU ya libalau Mose lisina, iyen,
Pa'ana somo be ami tantan laoma lisigu? Isalaela u falibadi be ti aulaha.
16 Em tu'e u lau hitini be nimam u lolon gabogabo ai hewana na gabogabo haba ya pei daili be Isalaela dodogadi haba ai tanohi pitapitalina sa dohe.
17 Idipi haba nuwadi E fapo'idi be Isalaela haba sa luhu watanidi. Falo ma ena tau hiyala, saliyoti, yo ena hosi tau gelugeluidi ai lisidi somo E ginauli haba sa no'o'egu.
18 Fuyanna somo E ginauli fa'ofi, Falo, ena saliyoti yo hosi tau gelugeluidi lisidi yai, haba Idipi sa sibai mate, Yau GUYAU.

19 Yaubada ena anelu, Isalaela edi hiyala tataudi nuwanuwadi yai ya fuyo mulidi yai na yada pi'ana nuwanuwadi yai hinaga ya fuyo mulidi yai be ya todi,
20 Idipi yo Isalaela ati'atipudi yai, yadana Idipi ya fakamumudi, na Isalaela mala ya feledi be hiyala tataudi maihonana hige gonowadi ti sigilau Isalaela lisidi.

---

* **13:16** Sa ginauli doha be haba nuwadi ibege ti fui
* **14:6** Hosi felifeli mate *saliyoti*

21 Mose nimana ya lolon lawen gabogabo hewana na Yaubada kaluwabu adi'adidilina ya
fatowa be gabogabo ya tamo daili. Maihona ya towa ee–, tanohi ya pitali.
22 Yo fede, Isalaela sa sola gabogabo yai be tanohi pitapitalina sa lau watan. Ho'owa ya
pei'i, tefa luwaluwaga yai doha bilibili.
23 Idipi sa lau we'a watanidi be sa tafo gayogayo gabogabo yai ma hosihosidi, edi saliyoti,
yo tau awaidi.
24 Begana haba ya ifi tatatali, Yaubada oyagi balebalelemna pi'ana yai yo yada yai ya
ita'ita lidima be ya fanuwa ponoponodi.
25 Saliyoti ya falau sopudi be adi paisowa ya la'i.
Idipi tiyen,
GUYAU Isalaela edi ya lau! Ta lau afuledi!

26 Yaubada ya libalau Mose lebena iyen,
Nimam u lolon lawen gabogabo ai hewana be haba ya didi fuyoma be Idipi ma salisaliy-
otidi yo hosi tau awaidi ai hewadi.

27 Yo fede, Mose nimana ya lolon lawen gabogabo hewana yai. Ya lahai mate, gabogabo
ya didi fuyoma. Idipi bena sa gela, in moho, GUYAU ya pei lidiyedi gabogabo yai.
28 Gabogabo ya didi fuyoma be Falo ena tau hiyala mahudo'idi sa lau we'a wata be edi
saliyoti, hosi yo tau awaidi mahudo'idi sa kapulolo, hige sai la'i i mwahuli.
29 Isalaela ibodi moho sa sola gabogabo ganahewana yai, na gabogabo mate, tefa
luwaluwaga yai ya pei'i.
30 Lahaina yai mate, Yaubada Isalaela ya saguhidi Idipi nimadi yai. Idipi sa
faipe'ipe'inidi, gelegele yai sa itadi.
31 Na fuyana Isalaela, gigibwali la'ila'i sa ita, GUYAU ya famahata Idipi lisidi yai, mate
dodoga GUYAU sa 'wasabuwen, be edi sunuma sa tole lisina yai, yo ena tau paisowa, Mose
lisina yai.

15

Mose ana Wana
Au'aulaha 15:1-18

1 Habahim Mose yo Isalaela dodogadi wana te sa wanai GUYAU lisina yai:
Haba E wana lau GUYAU lisina
pa'ana in ya hasai wananaha.
In mate hosi yo tau awaidi
ya fakapulolodi gabogabo yai.
2 GUYAU tau sagusaguhigu adi'adidilina;
yo in agu lili, in tau fofofahigu.
In egu Yaubada haba E fadebasae.
Tamagu ena Yaubada, haba E tole hitin.
3 GUYAU mate, tau hiyala;
Hesana mate GUYAU.
4 Falo ena saliyoti yo ena tau hiyala
ya peidi gabogabo yai.
Ena tau paisowa loholohodi mate,
Gabogabo Balebalelemna yai sa kapulolo.*
5 Gabogabo ya fakoudi;
sa bulu lidi badamna yai doha ume'ehu.
6 GUYAU, Aguto'i! Nima sibam ena adidili ya fa'abi no'ono'o
be waiyunu ya lei hafihafitidi
yo ya fili pwaipwaidi.
7 Em adidili yai,
saluma sa fawaiyunum wa pei lidiyedi.
Em manabala doha oyagi ala'alana
be wa gabudi
doha hawahawa tuyatuyadi pe'ipe'idi
oyagi ya gabu fa'ala fofodi.
8 Wa yahafuwa hisum galidi yai
Hwayahwayau gabogabo ya pei'i, doha bilibili,

* **15:4** Hebelu alinadi yai tiyen, *Yam Sufu na aniyona mate "Hawahawa Gabogabona." au italau lausoisoi 22 yai hinaga.*

na badamna ya pitali.
9 Waiyunu ya nuwa saesae iyen,
“Haba E we'a watanidi be E fafuyodima;
edi gogo haba E soiyedi,
na somo E fanuha haba E abi ai'egu;
haba egu baineti E abi na E wunuidi.”
10 Wa yahafuwa lau, yo fede, Idipi sa kapulolo;
sa bulu gabogabo yai,
doha somo mwahumwahuna ya bulu.
11 Aee–, GUYAU, yaubada ou'ouli ganahewadi yai,
hige sai hesa doha um.
Um, tabuna wananahana,
yo em namanamali ya loholoho,
yo no'o abi'abidi wa lau ginauli!
12 Nima sibam wa lolon be tanohi ama waiyunu, ya domdi.
13 Em dodoga wa une fahidi,
haba wa foyahidi em gadosisi ota'ota fahina yai.
Em adidili yai haba wa ita watanidi,
be sa lau em aba miya fafatabuna yai.
14 Dodoga sa atahi, be 'wasabu ya famohafudi;
Filisitiya dodogadi nuwadi sa dagugu.
15 Idom babadadi, aluwadi sa potifahi,
Mowabi edi tatau menamenadi, sa tabutabubu;
na Kanana dodogadi nuwadi sa welo.
16 'Wasabu, mahudo'idi ya famohafudi.
Aee–, GUYAU nimam gigibwalina yai ibege ti mwahiu,
doha ume'ehu hige gonowana ti mwahimwahiu ee–,
em dodoga wa une fafuyodi, sa bayawa.
17 Um haba wa ledima em tu'a yai wa famiyadi,
nu'una, um Yaubada, ha'a wa abi nonohai be em aba miya.
Lumana tabuna Iyabom wa fa'obiyo.
18 GUYAU haba wa kin ee–, hige ana siga.

Miliyam ana Wana
Au'aulaha 15:19-21

19 Fuyana Falo, ena hosi, saliyoti yo tau awaidi sa gayo gabogabo yai, GUYAU ya fahin dagi fuyoi be Idipi sa kapulolo, na Isalaela tanohi pitapitalina yai sa dohe.
20 Habahim Peloweta Miliyam, Elon lofuna tambalin ya abi, na wawahin mahudo'idi ma tambatambalin sa lau watan yo sa le'ile'i.†
21 Miliyam edi ya wana,
Au wana lau GUYAU lisina,
pa'ana ada waiyunu ha'a ya lei hafihafitidi;
hosi yo tau awaidi ya fakapulolodi.

Ho'owa Kalakalapina
Au'aulaha 15:22-25

22 Habahim Mose Isalaela dodogadi Gabogabo Balebalelemna yai ya foyahidi, be sa lau nu'u pitapitalina hesana Sula. Lahai faihona nu'u pitapitalina yai sa lau, na hige ho'owa la'i ti lobahi.
23 Sa mahano nu'u hesa hesana Mala yai. In moho, ho'owana mate ya kalapi, be hige gonowana ti nom. Logena, hesana sa tole: *Mala.*‡
24 Dodoga sa fatalapili Mose lisina yai, tiyen,
Somo haba 'e nom?
25 Mose ya lau'u'ula lau GUYAU lebena, be GUYAU oyagi pi'ana Mose ya fa'ita, na ya pei lawen ho'owa yai; yo fede, ho'owa wa, amnana ya loholoho. Amainiya, GUYAU laugagayo ya feledi, be bena sa lau watanidi, yo amainiya hinaga ya lau itadi.

16

Isalaela adi Kalahe Yaubada ya Feledi
Au'aulaha 16:1-5, 11-31, 35

† **15:20** Elon yo Mose hinaga mate Miliyam lofudi luwaga.
‡ **15:23** *Mala* alinadi yai, aniyona mate: *kalapi.*

1 Fuyanna Isalaela dodogadi Idipi sa lau afulen mate Elim nu'una yai sa aulaha. Nawalahi
fafaluwagana yai, na lahaina safuhudohudo'i fafaligiginana yai sa mahano Sin Nu'una
Pitapitalina yai. Sin nu'una mate Elim yo Sainai ati'atipudi yai.
2 Nu'u pitapitalina yai, mahudo'idi sa fatalapili lau Mose yo Elon lisidi.
3 Tiyen,
Idipi yai ibe GUYAU ya lau funuhimai haba olina. Amainiya 'e miyamiya mate ama
mwaiha yo kalahe. Na aho te, ami foyahimai, be 'e laoma amaite'i, haba guliyam ya
kamfunuhimai.
4 Habahim GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
Ai galewa haba ami kalahe E fatamali lidiyeyawa. Lahai ou'ouli dodoga bena sa lau
ganamuli be lahai esega nonoina yai adi sa tano gogo. Haba laulau yai te E lau'itadi be E
siba mate egu liba sa lau watan, e hige'e.
5 Lahai fafaligigi esegana yai, haba lahai luwaga kalahena sa tanoi, be sa abi nonohai.
11 GUYAU, Mose ya falibadi, iyen,
12 Isalaela u falibadi, uwen, "Emi fatalapili mahudo'ina ha'a GUYAU ya atahiyedi, be
maimailafi haba anihi E felemiu. Na hwalahwalala haba kalahe la'ina somo sa fanuha,
sa abi. Haba sa sibai Yau GUYAU, mate edi Yaubada."

13 Maimailafina atai'a baiwadi sa lofoma be nu'u sa lau fafamohafu. Yo fede sa tohaidi,
be sa bu'adi, adi mwaiha. Na ya ifi tatatali mate, kipwala bwasuludi edi aba pei palai ya
fata'i'ili.
14 Kipwala bwasuludi sa pitali na ginauli hesa hebehebena nenena doha hama hunadi
tanohi hewana yai sa ota.
15 Isalaela sa ita mate hige ti sibai, be sa fafati'o fuyo'idi, tiyen,
Ite somo?

Mose ya falibadi, iyen,
GUYAU ami kalahe ya felemiu, bena ami an.
16 GUYAU ya fatalahamiu iyen, "Bena emi luma ganahewana yai tau miya oulina yai
ami, ami tano watan, doga esega - esega, ana la'ina lita esega."

17 Yaubada Isalaela ya falibadi be sa ginauli doha: haisa sa tano fa'ouli, na haisa fisa
moho.
18 Na fuyana sa lufadi, mate sai ya tano fala'i, mate ana hige i la'i wananaha, na sai ana
begana mate, hige i kiu wananaha.
19 Mose ya falibadi iye,
Tabu la'i au antole bobon enehena.

20 In moho haisa hige Mose alinana ti lau watan, be adi tefadi sa antoledi. Hwalah-
walalana mate, sa hulohulo, yo sa bofa, be Mose ya manabala'edi.
21 Hwalahwalala ou'ouli esega - esega ana ya tano, gonogonowana yai; na maihala ya
gigibwali, somo ota fahina tanohi yai, sa welo.
22 Lahai fafaligigi esegana yai mate, lahai luwaga an'annina sa abi nonohaidi, lita fati be
doga esega ana. Luma esega - esega edi babada sa laoma be Mose enehena sa liba,
23 be alinadi ya bui, iyen,
GUYAU ya fatalahamiu mate bobon ena anyawasi lahaina tabuna. Aho te, somo bena
ami gabu, mate au gabu yo somo bena, ami bu'a mate, au bu'a. Na somo ota fahina mate,
au tole hudo'iyen bobon, enehena.

24 Mose somo ya fafatalahadi sa ginauli watan. Somo ota fahidi, sa toledi bobon enehena,
hige ti heyaya e ti hulohulo.
25 Mose iyen,
Kalahena aho te au ani'i pa'ana aho te Sabati lahaina, GUYAU enehena. Aho ibege
kalahe la'i ai tanohi.
26 Lahai fafaligigi esegana yai haba kalahe ami, ami tano, na lahai fafaligigi luwagana,
mate anyawasi lahaina. Ibege kalahe la'i ainiya au lobahi.

27 In moho, lahai fafaligigi luwagana yai dodoga haisa sa lau, kalahe sa yo'o, na hige adi ti
lobahi.
28 Habahim GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
Dodoga te haba ma fisa alinagu ami mo'a peiyedi?

29 Bena ami siba mate Yau, GUYAU, emi anyawasi E felemiu. Debana yai, lahai fafaligigi esegana yai mate, lahai luwaga kalahena E felemiu. Lahai fafaligigi luwagana yai ni dodoga mahudo'idi edi aba miya yai haba sa miya, na ibege edi luma ti lau afuledi.

30 Be lahai fafaligigi luwagana yai, dodoga sa anyawasi.
31 Isalaela dodogadi kalahena hesana sa tole "mena." Ita'itana doha tuma kafukafuna, na amnana doha bisiketa, ma amo'amona sa gabu.
35 Bolima 40 Isalaela dodogadi mena sa an'ani'i ee–, Kanana nu'una sa lau mahano, be amainiya sa miya.
36 Nonoi sa fapaisowa mate, edi noho, la'ina gonogonowana doha 20 lita.

17

Ho'owa Ume'ehu yai
Au'aulaha 17:1-7

1 Isalaela mahudo'idi Sin Nu'una Pitapitalina sa lau afulen. GUYAU ena liba yai sa lau nu'u hesa - hesa. Lefidim yai edi palai sa peidi,* in moho amainiya hige ho'owa be haba adi ti nom.
2 Sa fatalapili Mose lisina yai, tiyen,
Ho'owa u felemai be ai nom.

Mose alinadi ya bui iyen,
Sidohana be GUYAU ami lau'ita? Emi nuwatuhu bena GUYAU ibege i saguhida?

3 Na dodoga mate sa gadomagu be hola sa fafatalapili Mose lebena yai, tiyen,
Pa'ana somo Idipi yai wa foya fahimai be te laoma? Bena ma nanatumai yo ema yosiyosi gadomagu ya kamfunuhimai?

4 Yo fede Mose ya lau'u'ula lau GUYAU lisina iyen,
Somo haba dodoga te ai lisidi E ginauli? Begana haba sa lau ume'ehuigu.

5 GUYAU, Mose ya faliba iyen,
Isalaela babadadi haisa ma afa haidam au bwa'i. Em tu'e ha'a wa fapaisowa be Naili Ho'owana wa lubi daili, u abi hinaga. *(Au'aulaha 7:17)*

6 Haba ai matam E obiyo ume'ehu ai hewana, Sainai Tu'ana yai. Tu'e u fa'oiyen ai ume'ehu, haba ho'owa ya didima be dodoga sa nom.†
Yo fede, Mose doha ya ginauli Isalaela babada matadi yai.
7 Nu'una hesana ya tole, "Masa yo Meliba," pa'ana Isalaela sa fatalapili yo pa'ana GUYAU sa lau'ita fuyana tiyen,
GUYAU ma'eda, e hige'e?‡

Amaleki sa Lei Hafihafitidi
Au'aulaha 17:8-13

8 Amaleki sa laoma be Isalaela sa tulufi lawedi Lefidim yai.
9 Mose ya libalau Diyesuwa lisina, iyen,
Dodoga haisa u abidi be Amaleki au hiyalaidi. Bobon haba tu'e Yaubada ya felegu E abi, na ai uduhuli hewana E obiyo.
10 Yo fede, Diyesuwa, Mose alinana ya lau watan, be sa lau Amaleki sa hiyalaidi, na Mose, Elon yo Hula mate, sa hasai uduhuli hewana yai.
11 Yena Mose nimana ya lau hitin mate, Isalaela edi adidili sa abi. In moho yena nimana ya tole lidiyen, Amaleki edi adidili sa abi.
12 Yena Mose nimana sa yahayaha, Elon yo Hula, ume'ehu sa leyama be hewana yai ya ta'ai, na iti sadaina yai sa obiyo be nimana sa laulau hitin, sa toha didin yee–, maihala ya bulu.
13 Yo fede Diyesuwa, Amaleki ya lei hafihafitidi baineti yai.

18

Detelo, ya Lau Botiyana Mose ya Ita
Au'aulaha 18:1-12

---

* **17:1** Edi palai mate yosiyosi 'wapidi yai sa ginaulidi. † **17:6** Buka haisa ganahewana yai mate, tu'a hesana hesa ti uli: Holebi. ‡ **17:7** Hebelu Alinadi yai *Masa aniyona mate lau'ita yo Meliba aniyona mate fatalapili.*

1 Yaubada ginauli mahudo'ina ya ginauli fuyanna Idipi yai Mose yo Isalaela dodogadi ya
fofofahidi wasana mate botiyana Detelo, Midiyan edi tau an'antalasam, ya atahiyen.
2-3 Mose lahuna, Sipola ma nanatuna tatau luwaga ya fatamali lawedi botiyana lisina
mate ya yogaidi ena luma yai. Natuna hesa hesana Gesom pa'ana Mose iyen,
Nu'u hesa yai E laoma,*
4 na natuna hesa hesana ya tole Eliyesa pa'ana ya liba iyen,
Fuyanna Idipi edi ba'isa bena ya wunuigu na tamagu ena Yaubada ya saguhigu.†
5 Detelo yo Mose lahuna Sipola ma nanatuna sa laoma nu'u pitapitalina yai, somo yai
Mose edi palai aba peidi, Yaubada ena Tu'a Fafagabina sadaina yai.
6 Liba ha'a ya fatamali bwa'iyen Mose lisina yai mate iti sa laulau lisina.
7 Sa mahanoma mate Mose ya lau ya failobahidi. Botiyana nuwanuwana yai ya dulu na
ya tamahiti be ya falafu. Ya lauto'iyedi habahim sa luhulau palai yai.
8 Ginauli mahudo'ina Yaubada ya ginauli Idipi dodogadi ma'edi edi ba'isa lebedi yai bena
sidohana Isalaela dodogadi ya fofofahidi mate Mose botiyana ena ya liba. Eda'eda yai
heyaheyaya sa fahoinadi na GUYAU sidohana ena fofofahidi hinaga ya falibadi.
9 GUYAU ginauli loholohodi mahudo'idi Isalaela lebedi yai ya ginaulidi be Idipi nimadi
yai ya fofofahidi. Detelo ya atahiyen mate nuwana ya amna,
10 be iyen,
GUYAU te fadebasae, in logena Idipi dodogadi nimadi yai yo edi kin, Falo nimana yai
ya fofofahimiu.
11 Matabahim E siba mate GUYAU ya gigibwali wananaha habahim yaubada hudo'i -
hudo'i. Ya ginauli doha ite pa'ana Idipi dodogadi Isalaela sa abi heyayaidi.
12 Habahim, Detelo antalasam gabugabuna yo antalasam hahaisa ya leyadima Yaubada
lisina na Elon ma'ena Isalaela babadadi mahudo'idi sa lau be sa an'angogo Yaubada
matana yai.

Tau Fafadudulai, Mose ya Famwaitodi
Au'aulaha 18:13-27

13-14 Bobonna Mose dodoga ya falau fataladi. Sa obiyo fata'i'ili hwalahwalala ya lau ee–,
maimailafi. Fuyanna Mose ginauli mahudo'ina ya ginauli Detelo ya ita mate ya fati'o iyen,
Sidohana be doha ite wa ginauli dodoga lisidi yai? Pa'ana somo ibom wa falau fataladi
na dodoga mahudo'idi sa obiyo fata'i'ilim hwalahwalala ya lau ee–, maimailafi?
15 Mose botiyana Detelo alinana ya bui fafuyo iyen,
E ginauli doha ite pa'ana dodoga sa laoma lebegu bena Yaubada ena fanufanuha sa
sibai.
16 Yena edi pilipili, sa ledima lisigu haba E fadosidi yo Yaubada ena laugagayo E
fasibadi.
17 Habahim Detelo iyen,
Hige laulau dudulaina u ginauli.
18 Um yo dodoga haba kamnamiu ami faheyayadi pa'ana paisowa ni ya la'i, hige
gonowam ibom u ginauli.
19 Aho te u ata'atahima na haba E liba fasibasibam. Yo Yaubada haba ma'em! Um dodoga
edi tau libaliba Yaubada lisina yai yo edi pilipili wa ledima lisina.
20 Yaubada ena laugagayo bena wa liba fanuwa tagudi yo miyamiya sidohana, u fatala-
hadi. Somo bena sa ginauli mate u fatalahadi hinaga.
21 Tatau paisowa gonowadi sa ginauli mate u fasinabodi. Iti bena Yaubada tau
'wasabuwenna yo dodoga dududulaidi yo bena laulau bwalabwala adi 'wai'waiyo'o. Haba
dodoga 1000, 100, 50, yo 10 sa ita watanidi.
22 Iti haba dodoga sa fafadudulaidi fuya ou'ouli. Pilipili lalala'i mahudo'idi haba sa
lediwa lebem na kiki'inadi iti ibodi haba sa fadudulaidi. Haba am paisowa begana sa
fakufefe be ami faimalamalaha.
23 Yena Yaubada ena nuwatuhu wa lau watan be doha wa ginauli, ibege i kamnam i
heyaya yo dodoga ni haba ma nuwa taludi sa fuyo edi luma.
24 Detelo ena gaimumu Mose ya lau watan
25 be Isalaela mahudo'idi ganahewanadi yai baba'isa paisowa gonowadi sa ginauli, ya
lau famwaito be sa famala 1000, 100, 50, yo safuhudohudo'i adi tanuwaga.
26 Adi paisowa mate dodoga sa fafadudulaidi fuya ou'ouli. Pilipili lalala'i sa lawedi Mose
lisina na kiki'ina ibodi sa fadudulaidi.
27 Habahim Mose botiyana ya lau aiyoniyen be Detelo ya fuyo ena nu'u.

---

* **18:2-3** Hebelu alinadi yai *Gesom aniyona nuwana laolaoma.* † **18:4** Hebelu alinadi yai *Eliyesa aniyona mate Egu Yaubada Tau Saguhigu.*

19

Isalaela Dodogadi Sainai Tu'ana yai
Au'aulaha 19:1-21

1-2 Isalaela dodogadi Idipi sa lau afulen. Lefidim Nu'una yai sa aulaha mate nawalahi
luwaga sa ofi habahim sa mahano Sainai nu'una pitapitalina yai be amainiya edi palai sa
fa'obiyodi, tu'a pa'ana yai.
3 Habahim Mose ya hasai Yaubada lebena na tu'a yai GUYAU ya yoga lau lisina be ya faliba
iyen,
Isalaela dodogadi iti Iyakobo laulauwewena u falibadi doha ite:*
4 Somo E ginauli Idipi lisina yai ha'a ami ita yo ami sibai sidohana E baheimiu be E
leyamamiu lisigu, doha magesubu, natuna gubugubufwauna ya bahei mabena yai.
5 Be egu liba ibe ma nuwa ofi fahimiu ami lau watan yo egu yali nuwamiu yai ami
abi didini, haba dodoga nu'u mahudo'idi ganahewadi yai E fasinabomiu, egu fatabu
dodogadi pa'ana tano'ubu mahudo'ina, Yau, enehegu.
6 Mahudo'imiu haba egu tau an'antalasam yo egu dodoga fafatabudi.

7 Yo fede, Mose ya fuyo lidi be babada ya yoga gogonidi. Habahim GUYAU somo ya faliba,
mahudo'ina ya falibadi.
8 Na dodoga mahudo'idi ena liba sa bui tiyen,
GUYAU somo ya falibam haba mahudo'ina 'e ginauli.

Yo fede somo sa faliba wa, ya fuyo be GUYAU ya faliba.
9 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
Haba yada dubadubana ai ganahewana E laoma lisim, be te libaliba. Haba dodoga sa
atahi na haba um sa kawawananaha'em.

Habahim dodoga somo sa libaen mate, Mose ya lau be GUYAU ena ya liba.
10 Na GUYAU alinana ya bui iyen,
U lau dodoga lebedi be u falibadi mate aho yo bobon fadebasae enehena ti abi nonoha
be edi nuwanuwatuhu yo laulau ti fadudulaidi yo edi kaleko ti kaisudi.
11 Na ai lahai fafaihonana bena ha'a sa nonoha, pa'ana lahaina ni haba ai Sainai Tu'ana
E leta lidiwa na dodoga mahudo'idi haba sa itagu
12 Dodoga adi sigasiga tu'a pa'ana yai au tole fatai'ilidi haba ibege sigasigadi ti di'oidi,
na u falibadi tabu tu'a ni ti finahei e ti sigilau sadaina yai. Yena sai ya di'o, haba ami
tala funuhi.
13 Bena ami lau ume'ehui e ai kukupidu ami gwali, na tabu au abi'ina. Dodoga yo
yosiyosi ami ginaulidi doha. In moho, yena bwagigi sa yufi mate, dodoga tu'a ti finahe.

14 Habahim, Mose ya fuyo lidi dodoga ya falibadi be sa abi nonoha. Edi ginauli sa kaisudi,
15 na Mose ya falibadi, iyen,
Asubena au nonoha, tabu au luma gwa'u.

16 Lahai fafaihonana hwalahwalalana, namanamali yo palepalele na yada pi'ana la'ila'i,
tu'a hewana yai ya taumahata, yo fede, bwagigi alinana la'ila'i sa atahi. Dodoga
mahudo'idi 'wasabu ya kam fafatabubudi.
17 Mose dodoga edi palai yai ya auledi be sa lau tu'a pa'ana yai, Amainiya Yaubada sa
failobahi.
18 Sainai tu'ana mate gafu la'ila'i ya fakou buluhi, pa'ana Yaubada ya lidima doha oyagi
ala'alana. Gafu afa'afa gigigibwalina. Nu'una mahudo'ina mate ya tuhutuhu.
19 Bwagigi alinana mate ya la'i wananaha, na Mose ya libalau Yaubada lisina, na palele
luhana yai, Mose alinana Yaubada ya bui, iyen.
20 Yaubada ya lidima Sainai tu'ana hewana yai, be Mose ya yogai hasaen.
21 Habahim GUYAU ya libalau lisina iyen,
U fuyo lidi be dodoga u liba fanuwa tagudi tabu adi sigasiga ti di'oidi be ti laoma ti itagu;
yena sa dudu be sa laoma, boludi haba sa pe'i.

20

Laugagayo Safuhudohudo'i
Au'aulaha 20:1-17
(Diutelonomi 5:1-21)

---

* **19:3** GUYAU mate, *Iyakobo hesana hesa ya tole Isalaela. Doga esega moho, na hesana luwaga. Aba Fatubu 32:28.*

1 Yaubada ya liba, na ena libadi itete:
2 Yau GUYAU emi Yaubada! Lau fayofayo nu'una yai E fakalamahanomiu.
3 Tabu yaubada hahaisa au fadebasaedi, Yau moho.
4 Galewa, tano'ubu e ho'owa ginaulidi nenedi oitaudi tabu au ginaulidi.
5 Tabu au tuli bono e au lau'u'ula lau oitau hesa lisina, pa'ana Yau GUYAU emi Yaubada mate nuwa ela'ela Yaubadana. Tina yo tama edi heyaya debadi yai, nanatu E fa'ankamkamnadi ya lau ee–, hiti fafaihonana yo hiti fafatitina,
6 na safalumadi sa fanuha wananahaigu yo egu laugagayo sa fafamuli watanidi mate E gadosisiyedi ee–, laulauwewedi hitina 1000 ya famuli.
7 GUYAU emi Yaubada hesana tabu au kai wegowegogo'en pa'ana hesana tau kai wegowegogo'enna ibege GUYAU i lau nuwa sahafuwen.
8 Sabati lahaina au nuwanuwatuhui yo au fafa'atitiyen.
9 Lahai faligigi esega ai ganahewana, emi paisowa au ginaulidi,
10 na lahai fafaligigi luwagana mate GUYAU emi Yaubada ena Sabati. Lahai te ai ganahewana ibege paisowa hesa au ginauli, um, nanatum em tau lau fayofayo, em yosiyosi yo ta'owawa em luma yai.
11 Lahai faligigi esega ganahewana yai GUYAU galewa, tano'ubu, gabogabo yo ginauli mahudo'idi ganahewadi yai ya ginaulidi. Na lahai fafaligigi luwagana yai ya anyawasi. Logena GUYAU Sabati lahaina ya faloholoho yo ya fatabuwen.
12 Tamam yo tinam u fa'atitiyedi, haba gonowana tanohi GUYAU em Yaubada ya felem, ai lisina wa miya lofalofa.
13 Tabu sai la'i u wunui.
14 Taumoho e waihina mai nahinahi tabu mai nahinahi hesa ma'em au eno bili.
15 Tabu u angafu.
16 Sadaim yai tau miya tabu bwalabwala yai u fagilu gaibui.
17 Sadaim yai tau miya lahuna tabu u gado lelehiyen gaibui. Ena luma, ena tau lau fayofayo tautaumoho e waiwaihin, ena yosiyosi yo ena somo hesa hinaga, tabu u gado lelehiyedi.

Lewitikusi
Lewi Laulauwewena Adi Paisowa

Dimdim alinadi yai Buka te hesana *Lewitikusi,* pa'ana Lewi laulauwewena wasadi ya dedei. Sulu ni ganahewana yai, antalasam tau gabugabudi yo tau faisagusagu. Iti GUYAU ena Palai Tabuna tau ita'ita watanina hinaga.

Heyaya Famaisana Antalasamna
Lewitikusi 1:1-9

1 Palai Tabuna yai GUYAU ya yoga lau Mose lebena iyebom,
2 Itete mate antalasam abi'abidi lau fa'atadi. Isalaela dodogadi u falibadi uwe,
Sai yosiyosi ya antalasamen GUYAU lisina yai mate gonowana bulumakau e sipi e gouti esega ya leyama ena Antalasam.
3 Yena ena antalasam bulumakau, bena tamo'ana tubutubu loholohona ya leyama Palai Tabuna e Tabanaikeli aba luhuluhu launa yai be habaGUYAU ya ita faloholoho.
4 Antalasam tau leyamana bena nimana ya tole lawen antalasam gabugabuna kuluna yai ya famala ena heyaya aba nuwa afulenna be GUYAU haba ya ita faloholoho na ena heyaya ya nuwatuhu afuledi.
5 GUYAU matana yai bena bulumakau tamo'ana gubufwauna ya lau funuhi na Elon nanatuna, iti antalasam tau gabugabudi haba yosiyosi 'wasinana ni sa abi be aba antalasam sadaidi fati sa lau sibusibuwedi Palai Tabuna aba luhuluhu launa yai.
6 'Wapina ya papa na fisihona ya lau ibo'iboi.
7 Tau antalasam Elon, nanatuna tatau bena oyagi sa toledi aba antalasam hewana yai na sa yufi.
8-9 Antalasam tau leyamana bena ho'owa ya abi be yosiyosi ganahewana yo ahena ya kaisudi na antalasam tau gabugabudi ya feledi. Pi'adi, kuluna yo momona haba sa gabu fa'ofidi aba antalasam hewana yai. Ainauya te mate oyagi yai sa gabu na panena ya loholoho wananaha GUYAU lisina yai.

GUYAU hinaga Mose ya faliba mate dodoga gonowana sipi, gouti, waliliya e bunebune gubugubufwauna ya famala edi antalasam gabugabuna. Antalasam gabugabudi lau fa'atana mate ya fatalahadi.

3

Nuwa Esega An'angogona Antalasamna
Lewitikusi 3:1-5

1 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
Yena bulumakau tinabawa e tamo'ana sai ya leyama ena nuwa esega an'angogona antalasamna lisigu yai mate tabu tubutubu heyayana.
2 Nimana bena ya tole yosiyosi kuluna yai habahim ya lau funuhi Aba Oigogo Palaina Tabuna aba luhuluhu launa yai. Elon nanatuna, iti antalasam tau gabugabudi haba 'wasinana sa abi be aba antalasam sadaina fati sa lau sibusibuidi.
3-4 Yosiyosi momonana ganahewana yai, pouna luwaga ma momonadi mudumuduna sadaina yai, yo atena tefana loholohona bena ya ledima sa gabudi, na ya famala ena ainauya GUYAU lisina yai.
5 Elon nanatuna haba yosiyosi atena, pouna yo momona sa tole lawedi oyagi hewana yai be ya famala edi antalasam panena loholohona GUYAU lisina yai.*

Yosiyosi pi'adi tausomo, sa antalasamedi na mahudo'ina mate tanuwagana ma afa efana yo haihaidana sa an. Bulumakau antalasamna lau fa'atana GUYAU ya fatalahadi. Sipi yo gouti antalasamdi sa famala an'angogo ainauyadi na lau fa'atana mate doha bulumakau antalasamna lau fa'atana.

13

'Wapi Asiyebodi Laugagayodi
Lewitikusi 13:1-13

1 GUYAU ya libalau Mose yo Elon lisidi, iyen,

---

* **3:5** Hwalahwalala ou'ouli yo maimailafi ou'ouli antalasam tau gabugabudi Isalaela dodogadi edi antalasam sa gabudi be ai hewana haba an'angogo antalasamna hinaga sa gabu lawedi.

2 Yena sai hesa tauna pouna, lepela e balalatina e bonu kamokamo'u'una tauna yai, na yena ya nuwatuhui 'wapi iwalana heyaheyayana ya abi, mate i lau tau antalasam Elon e natuna hesa lebena.*

3 Tau antalasam haba 'wapi iwalana ni ya ita komakomani'i, na ibe sadaina yai olo sa kafukafu yo ya bonu sigi lidi mate ni: *'wapi asiyebona,* be tau antalasam haba ya liba famahata mate hola ma bonuna yo ma bidana.

4 Na ibe 'wapina moho ya kafu, hige i bonu sigi lidi. Na bonuna sadaina yai ya le'ale'a, yo olona hige ti kafu, mate tau antalasam haba dogana ya tole hudo'iyen lahai faligigi luwaga.

5 Lahai faligigi luwaga sa ofi, ai mulina tau antalasam haba dogana ni ya ita fuyoi, na ibe bonuna ni hige i fafala'i be tauna i faheyaya haba ya liba mate, dogana iyabona ya miya fuyo lahai faligigi luwaga.

6 Lahai faligigi fafaluwagana yai, tau antalasam dogana ni haba ya ita fuyoi. Na ibe bonuna hige tauna i faheyaya na ya mwafo, haba ya liba famahata mate ya a'a yo ya loholoho. Mate tan ya balati moho. Dogana bena in ena kaleko ya kaisudi haba ya a'a.

7 Tau antalasam haba dogana tauna ya ita ya a'a, na ibe ai muli tauna balatina sa fala'idi, bena ya lau tau antalasam ya ita bodai.

8 Tau antalasam bena dogana ya ita fuyoi na ibe balatina ya fala'i haba ya liba famahata mate ya asiyebo na ana asiyebona mate ya anfafa'awa.

9 Yena sai asiyebo heyayana 'wapina yai, bena sa lawen tau antalasam lisina,

10 Be haba ya ita komakomani'i na ibe po'una kafukafuna 'wapina yai na olona ya bui be ya kafu yo yena fisihona ya taumahatama, yo bonuna hola ma ida'idahena yo ma 'wauna,

11 mate ni, 'wapi asiyebona ota'ota fahina. Tau antalasam haba ya liba famahata mate iwala hesa mwafomwafo gesana. Ibege i tole hudo'iyen, pa'ana asiyebona tauna yai ha'a dodoga sa ita, be ibege ti lau fadidina yai.

12 Kuluna ya lidi, ahena haba tau antalasam ya ita, mahudo'ina ya fakou,

13 tau antalasam haba ya ita komakomani'i fuyoi. Na ibe bonuna sa pitali yo tauna mahudo'ina ya kafu, haba ya liba famahata mate in ya a'a yo ya loholoho.†

45 Yena sai 'wapi iwalana heyaheyayana ya abi, bena kaleko taputapulitidi ya li'odi na kuluna tabu i suwali, mo'ana bena ya fakou na yena dodoga sa hanahanau lau lisina haba ya yogalau lisidi iyen,

Yau E an'iwala. 'Wapi asiyebona ya abigu. Tabu au laoma sadaigu yai!‡

46 'Wapi asiyebona ota'otana tauna yai mate hola ma asiyebona. Sa tole hudo'iyedi be dodoga tau an'iwala gesagesadi ibege ma'edi ti miya gogo.§

17

'Wasina An'anna Laugagayona
Lewitikusi 17:10-11

10 GUYAU ya libalau Mose lebena iyen,

Isalaela e ta'owawa sai Isalaela ganahewadi yai ya miyamiya na fisiho ma 'wasina ya an, haba E ta'ai mulimuliyen yo E tomo afulen ena dodoga lisidi yai.

11 Somo ya mwahumwahuli 'wasina E felemiu bena emi heyaya maisana ami fagoi antalasam aba gabuna hewana yai. 'Wasina mate mwahuli pwalana, be lisina yai GUYAU ya une fuyo'ida.

18

Luma Gwa'u Lau Fa'atadi
Lewitikusi 18:1-6, 19-24

1 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,

2 Isalaela dodogadi u falibadi uwe, "GUYAU, mate emi Yaubada.

3 Isalaela dodogadi, beyabeyana ma afa haidamiu ami miyamiya Idipi yai na aho E lawemiu Kanana. Tabu emi laulau doha Idipi yo Kanana dodogadi.

4 "Yau GUYAU, emi Yaubada

Au ata'atahi na egu laugagayo
au lau watan komakomanidi.

5 "Yau GUYAU!

---

* **13:2** Buka haisa yai sa uli tiyen, *lepela moho, na aniyona mate 'wapi iwaladi heyaheyayadi boludi.* † **13:13** Aniyona mate: yena 'wapina ya kafu yo sa pitali mate bonubonuna sa mwafu. ‡ **13:45** Alina Hebelu yai sa uli, tiyen, *E bida! Aniyona mate 'wapi an'iwaladi.* § **13:46** Alina dimdim yai tiyebom Kampa. In moho aniyona hige Baleki. Aniyona mate somo yai dodoga boludi sa gogogo.

Egu oibulu yo egu laugagayo au lau watanidi!
Sai hige i awa abiyedi, ibege i mwahuli.
6 "Yau GUYAU!
Tabu sai la'i efana hesa
ma'ena ti luma gwa'u."
GUYAU iyen,
19 Yena waihin ena nawalahi asiyebona ya abi,
tabu au luma gwa'ui,
pa'ana in ya bida.
20 Falem tau miya lahuna
tabu u luma gwa'ui.
Haba ya fabidahem.*

21 Yau GUYAU emi Yaubada!
Tabu natumiu la'i au antalasamen
Moleka lebena yai.†
Yena ami ginauli doha
haba ami fataumayamayagu.
22 Tabu tatau luwaga ti luma gwa'u,
doha taumoho ma'ena waihin sa luma gwa'u.
Laulau ni Yaubada ya 'waiyo'o.
23 "Tabu taumoho e waihin la'i
ma'ena suisui ti luma gwa'u be i fabida fuyoi,
mate hige i dudulai.
24 "Logena, laulaudi te, tabu la'i i fabidahemiu, pa'ana laulaudi te debadi yai, Kanana dodogadi safaluma haba E we'aidi matamiu yai, ha'a sa fabidahedi."

19

Pilipili Fadudulaidi Libadi
Lewitikusi 19:1-2
1 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
2 Isalaela dodogadi u fa'oigogodi na u falibadi uwe, "Bena tabuna miyana ami miyamiya'en pa'ana Yau, GUYAU emi Yaubada tabuna."

Laugagayo Haisa
Lewitikusi 19:17-18
GUYAU hinaga iyen,
17 Yena nuwam yai hidam wa ita faheyaya, u lau be ma'em au tole fadudulai. Yena doha wa ginauli, ibege ena heyaya giluna u bahei.
18 Yau GUYAU E liba mate, "Tabu am hala u abi e hidam u mana bala'en. In moho falem tau miya bena wa gadosisiyen doha wa gadosisi fuyoim." *(Maleko 12:31)*

20

Heyaya Maisana
Lewitikusi 20:6
GUYAU ya libalau Mose lisina, iyen,
6 Yena doga hesa ya lau dodoga pe'ipe'idi tau fafalibadi lebedi, bena edi sibasiba ya abi, mate haba E ta'ai mulimuliyen na E tomo afulen ena dodoga lisidi yai.* *(Diutelonomi 18:11)*

24

Heyaya, Falena Heyaya
Lewitikusi 24:19-22
19 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
Isalaela dodogadi u falibadi uwe,
Sai hidana ya talai,
haba hinaga in sa talai.

---

* **18:20** *Fabidahem* e *bida aniyona mate laugagayo hinaga.* † **18:21** Moleka mate Amon dodogadi edi yaubada bwalabwala hesa, na safaluma Moleka sa famamuli watan mate nanatudi sa antalasamedi lisina. Kin Manase hinaga ya ginauli doha (au italau 2 Kin 21 ganahewana yai.) * **20:6** Dodoga pe'ipe'idi tau fafalibadi fuya haisadi tawa, "Sa libalibalau yaluyaluwa lisidi. Tau laulau biula mate hahaisa."

20 Yena siyada ya oi pwai mate
hinaga siyadana haba, sa oi pwai.
Yena hidana matana ya oi golu
haba hinaga matana sa oi golu.
Hidana mo'ana inna ya oi losi
mate in hinaga haba mo'ana inna sa oi losi.
Doga hesa ya fa'omata haba,
in hinaga, sa fa'omata.
21 Yau, GUYAU emi Yaubada!
Yena sai yosiyosi ya wunui,
bena ya falau damahi.
Na sai doga ya wunui,
bena in hinaga sa wunui.
22 Laugagayo ese'esegana te bena sai nu'una yai sa yosi yo ta'owawa mate sa lau watan.

Namba
(Sensisi)

6

Tau Antalasam edi Liba Faloholoho, Dodoga Enehedi
Namba 6:22-27
22 GUYAU ya libalau Mose lebena iyen,
23 Elon ma afa nanatuna tatau u falibadi uwen,
"Isalaela em aba faloholohodi mate itete. 'U falibadi uwen,
24 "GUYAU ena loholoho lisimiu yai yo i bobodiyemiu;
25 Nenena i fasina lisimiu yai yo i fanuwatohatohaemiu;
26 I ita faloholohomiu yo nuwamiu i fadaumwalidi.
27 Ibe yena hesagu sa fapaisowa Isalaela dodogadi ai lisidi, yau haba loholoho E feledi."

13

Kanana sa Tafo Dadai
Namba 13:1-3, 17-21, 25-33
1 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
2 Sulu safuhudohudo'i luwaga ganahewadi yai, sulu esega ena tau lau kulukulu u fasinabo be u fatamalidi ti lau Kanana tanohina, logenana haba E felemiu, ti tafo dadai.

3 Mose mate Yaubada ena liba ya lau watan, be suludi hesa - hesa Isalaela ganahewana yai tau lau kulukulu 12 ya fasinabodi. Yo fede, Palan nu'una pitapitalina yai sa aulaha sa lau Kanana.
17 Fuyanna Mose ya fatamalidi sa lau Kanana sa tafo dadai, ya falibadi iyen,
Au lidi Negebi Nu'una be au lau nu'u udu'uduhulidi yai.
18 Tanohina au ita, somo - somohena yo dodogadi amaniya sa miyamiya, sa fuluga, e sa belu, sa ouli e hige'e.
19 Edi aba miya tanohina somo - somohena? Ya loholoho e ya heyaya? Taon fafaganadi e fafagana gesagesadi yai sa miyamiya?
20 Tanohina somo - somohena? Ya mahula e hige'e? Oyagi amainiya e hige'e? Au anpate adidili be tanohi ni, fuwafuwana haisa au ledima.

Wain uludi adi fuya nanau bwa'ibwa'i, fuyana.
21 Yo fede, Diyin Nu'u Pitapitalina yai sa fatubu be Kanana tanohina sa tafo dadai ee–, sa lau Lehobo, Lebo Hamata sadaina yai, Kanana Nu'una duduna tefa saisaina.*
25 Sa tafo dada lahai 40 mulina yai sa fuyo
26 Kadesi nu'una, Palan nu'una pitapitalina be edi tafo dada yai somo sa itadi mate, Mose, Elon yo Isalaela mahudo'idi edi sa liba, yo fuwafuwadi sa abidi hinaga sa fa'itadi.
27 Mose edi fafalibana doha ite:
Wa duimai be 'e lau tanohina 'e kepai mate ya mahula wananaha! Ma! Fuwafuwadi itete.
28 In moho dodoga amainiya sa miyamiya mate, sa adidili wananaha, edi taon sa la'i wananaha yo ganana ya lofa wananaha. Anaki dodogadi laulauwewedi hinaga amainiya 'e itadi. Kwaludi sa lofa yo tau gigi!†
29 Amaleki dodogadi Negebi yai sa miya; Hiti, Debusi yo Amoli dodogadi nu'u udu'uduhulina yai sa miya na Kanana dodogadi gabogabo sadaina yo Diyodan ho'owana sa miya watan. Sa la'i wananaha.

30 In moho Kelebi edi liba ya anlau tomotomo'i Mose matana yai be sa do'o. Iyen,
Tanohi ni, gonowada te lau te abi, ai'eda.

31 In moho, tatau ma'ena sa lidi tiyen,
Hige gonowada ta fatupadi. Sa fuluga wananaha!

32 Muli yai tau tafo dadaina wasa bwalabwala sa fata'i'ili Isalaela dodogadi ganahewadi yai. Tiyen,

---

* **13:21** Edi aba aulaha yai, na sa lau Lehoho Nu'u ni mate, lofana 400 Kilomita Logena be lahai 40 sa lawen. † **13:28** Anaki dodogadi mate sa tubu taugigi. Wananaha sa la'i.

Tanohina hige i mahula be haba dodoga mahudo'idi amainiya ibege adi kalahe. Dodogadi sa la'i wananaha.

33 Anaki wahawahadi 'e itadi mate sa la'i wananaha. Ai nenemai doha kupati, na iti sa itamai doha kupati hinaga.

14

Dodoga Mose yo Elon sa Fatalapiliyedi
Namba 14:1-10, 26-35

Tatau adi asiyala lala'i yo taon ganadi adi'adidilidi wasadi debana yai, dodoga sa 'wasabu yo sa tan 'wala'walawui.

1 I'ipana dodoga mahudo'idi sa tan 'wala'walawui.*
2 Sa fatalapili Mose yo Elon lebedi yai tiyen,
Nahalidi hige ai Idipi e ai nu'u pitapitalina te, ta pe'i!
3 Sidohana be GUYAU ya laweda tanohi te, lisina yai? Haba sa wunuida na lalahuda yo nanatuda, haba sa gelaedi. Ya loholoho moho ibe te fuyo Idipi.

4 Sa fafati'o fuyo'idi tiyen,
Haga tau lau kulukulu ta fasinabo be ta fuyo Idipi.

5 Yo fede, Isalaela nuwanuwadi yai, Mose yo Elon sa hoba lidi tanohi yai.
6 Habahim Nun natuna, Diyesuwa yo Diyefunehi natuna, Kelebi, tanohi tau tafo dadaina haisa, edi kaleko sa kamgigidi,
7 na sa libalau Isalaela mahudo'idi lebedi tiyen,
Tanohina 'e tafo dadai mate ya loholoho wananaha.
8 Nu'u mahumahula. Na yena GUYAU nuwana ya loholoho lebeda yai haba ya foyahida, te lau niya be ai'eda ya feleda.
9 Tabu moho GUYAU au mo'a peiyen yo dodoga tanohina yai ni, au 'wasabuwedi pa'ana haba te lei hafihafitidi. Hige tau bobodiyedi na ita GUYAU ma'eda be tabu au 'wasabuwedi.

10 In moho Isalaela mahudo'idi sa oiliba bena sa lau ume'ehuidi. Makai ma luwaga, GUYAU ya taumahata lau Isalaela mahudo'idi lebedi Oigogo Palaina hewana yai, ma namanamalina.

Yaubada Iye Ena Dodoga Haba ya Fa'ankamkamnadi
Namba 14:26-35

Yaubada Mose ya faliba bena ya timuli bui be ena dodoga ya foyahidi sa lau nu'u pitapitalina haba Gabogabo Balebalelemna Eda'edana sa lau watan.

26 Habahim GUYAU ya libalau Mose yo Elon lisidi iyen,
27 Dodoga heyaheyayadi te, edi fatala pili lebegu yai haga i lofa. E tausi'ololo!
28 Be u falibadi uwe, "GUYAU ya liba iye, Yau E miya esegahigu! Ginaulidi somo ami libaedi E atahiyedi, haba E ginauli watanidi ai lebemiu.
29 Safalumamiu emi bolima 20 na ya hasai yo hesamiu sensisi bukana yai, mahudo'imiu haba ami pe'i ai nu'u pitapitalina te pa'ana ami fatala piliyegu.
30 "Tanohi E liba fasunuma'en ai'emiu mate ibege sai la'i i mahano lau ai lisina. Diyefunehi natuna, Kelebi yo Nun natuna, Diyesuwa moho haba sa mahano lau niya.
31 Nanatumiu ami libaedi auwe, 'Ama waiyunu haba, nanatumai, sa tohaidi." In moho hige'e! Haba E lawedi be tanohina ami 'waiyo'o'en, ainiya haba sa miyai.
32 In moho, umi, ai nu'u te haba ami pe'i.
33 Ami lau afulegu doha waihin lahuna ya lau afulen na ya lau taumoho hesa - hesa lebena. Lisina yai nanatumiu haba sipi tau ita'ita wata ai nu'u pitapitalina te, haba sa ankamkamna bolima 40 yo hiti te dogana ofi'ofina ya pe'i.
34 Tanohi ami tafo dadai lahai 40 lisina yai bena ami ankamkamna bolima 40, emi heyaya debadi yai. Bolima esega mate lahai esega, enehena. Ami fawaiyunugu, logena, kamkamnana haba ami fahoina.
35 "E liba dudulai! Ginaulidi te haba E ginauli watanidi dodoga heyaheyayadi te ai lisidi, safalumadi sa nuwa esega be sa ta'ai mulimuliyegu. Haba sa pe'i ofi ai nu'u pitapitalina te. Yau, GUYAU ha'a E liba."

* **14:1** Sa tan 'wala'walawui pa'ana tau ita sipo hahaisa wasa heyaheyayana sa falibadi be sa fa'wasabu'edi.

20

Ho'owa ya Didima Ume'ehu yai
Namba 20:1-13

1 Nawalahi bwa'ibwa'ina ganahewana yai, Isalaela dodogadi mahudo'idi sa mahano
nu'u pitapitalina hesa yai hesana Diyin, be Kadesi yai sa miya. Amainiya, Miliyam ya pe'i
be sa bo'usai.*
2 Nu'una yai ni, hige adi ho'owa, be sa fa'oi'esega na Mose yo Elon sa fawaiyunu'idi.
3 Sa fatalapili tiyen,
Fuyanna afa haidamai sa pe'i, GUYAU matana yai, egoba ha'a 'e pe'i! *(Namba 16)*
4 Sidohana be ai, GUYAU ena dodoga, wa foyahimai nu'u pitapitalina yai te? Be haba 'e
pe'i aite'i ma'emai yosiyosi?
5 Amainiya hige ho'owa, yo hige witi, figi e wain e pomaganata. † Sidohana be Idipi yai
wa abimai, be wa foyafahimai be wa lawemai nu'u heyaheyayana yai te?

6 Mose ma'ena Elon dodoga sa lau afuledi, be sa lau Aba Oi'oigogo Gwa'una luhuluhu launa
yai, sa hoba lidi, na GUYAU ena namanamali ya taumahata lebedi yai.
7 Habahim, GUYAU ya libalau Mose lisina, iyen,
8 Fuya ou'ouli tu'e wa fafapaisowa mate u abi, na um yo Elon, dodoga au
fa'oigogo esegahidi. Be ume'ehu la'ila'i ni u faliba dodoga ai matadi. Haba ho'owa ma
alu babadana ya didima, be dodoga yo yosiyosi adi sa nom.
9 Yo fede, Mose tu'e ya abi, doha ha'a GUYAU ya fatalaha'en.
10 Mose ma'ena Elon dodoga sa fa'oigogo esegahidima ume'ehu sadaina yai na Mose iyen,
Tau kawayagala, au ata'atahi! Ai ume'ehu te bena ho'owa ami 'e leyama?

11 In moho, GUYAU alinana hige i lau watan be tu'e ya lau hiti'i, be ume'ehu yai ya oitagu,
ma luwaga, yo fede ho'owa ma alu babadana ya didima, be dodoga yo edi yosiyosi sa nom.
12 In moho, Mose yo Elon GUYAU ya liba su'uidi iyen,
Hige au sunuma'egu be Isalaela dodogadi matadi yai hige egu gigibwali tabuna au
kawawananaha'en. Logena, tanohi ha'a E liba fasunuma bena enehemiu, ibege um Mose
u foyahi lawedi ainiya.
13 Meliba Ho'owadi‡ yai te amainiya Isalaela dodogadi sa fatalapili lau GUYAU lisina be
amainiya GUYAU ena fatabu, dodoga ya fa'itadi. *(Hebelu 3:8)*

Elon ena Fuya Pe'i
Namba 20:23-29

23 Holai Tu'ana yai, Idom Nu'una sigasigana sadaina yai, GUYAU ya libalau Mose yo Elon
lisidi yai iyen,
24 Tanohi ha'a E liba fasunuma bena enehemiu mate Elon ibege i lau niya. Haba ya pe'i
pa'ana Meliba nu'una yai tataumiu luwaga egu liba ami mo'a peiyen.
25 Elon ma natuna Eliyesa u foya hasaedi Holai Tu'ana.
26 Na amainiya, Elon ena antalasam lelidi u unufahidi be Natuna Eliyesa u faluhufi. Ai
tu'ana haba Elon ya pe'i.

27 GUYAU somo ya libaen mate Mose ya ginauli watan. Holai Tu'ana sa finahe, Isalaela
mahudo'idi matadi yai.
28 Tu'a hewana yai, Elon ena leli Mose ya wunufahidi be Eliyesa ya faluhufi. Amainiya,
Elon ya pe'i na Mose ma'ena Eliyesa sa leta fuyo lidi.
29 Fuyana dodoga mahudo'idi, ena pe'i wasana sa atahiyen mate halana sa tan nawalahi
esega.

21

Kapa yai, Mose Weso ya Ginauli
Namba 21:4-9

4 Habahim Isalaela dodogadi Holai Tu'ana sa lau afulen, na Idom sa gebaen, be Gabogabo
Balebalelemna Eda'edana sa lau watan. Eda'eda yai sa laulau ee–, sa tau si'ololo.*
5 Sa fatalapili Yaubada yo Mose lisidi yai tiyen,
Idipi yai ami abimai be haba ai nu'u pitapitalina te 'e pe'i! Amaite'i hige kalahe yo
ho'owa! Kalahe heyaheyayana te hige ai fanuha.†

---

* **20:1** Diusi edi bolima ai Mati o Epolo ya fatubu. † **20:5** *pomaganata* mate fuwafuwa hesa ya amna yo ya ipu. Na figi mate doha kuhou. ‡ **20:13** *Meliba*aniyona mate *fatalapili.* * **21:4** Beyabeyana Iyakobo godena Esau mate, Idom tanohina ya abi, enehena. † **21:5** Kalahena sa kawa heyaheyaya'en mate *mena.*

6 Habahim, GUYAU weso an'anlewadi ya fatamali lawedi ganahewadi yai be dodoga sa annalinidi be boludi sa pe'i.
7 Habahim dodoga sa laoma Mose lisina na tiyen,
Heyaheyaya 'e ginauli. 'E fatalapili GUYAU lisina yai yo um lisim yai. GUYAU ai lisina ema u an'eta be weso te i abifahidi.

Yo fede Mose dodoga enehedi ya lau'u'ula.
8 GUYAU Mose ya faliba iyen,
Weso, ai kapa u ginauli be ai duhu duduna u oi fapatu lawen be u bono. Na yena sai la'i weso ya nali gonowana ya ita'ita hasa weso kapa yai ni ya ita, haba ya loholoho. *(Diyon 3:14-16)*

9 Yo fede Yaubada somo ya libaen mate Mose ya lau watan be weso ya ginauli kapa yai. Logena, safalumadi weso sa annalinidi na weso kapa yai ni sa ita, mate sa loholoho.

Isalaela Dodogadi sa Lau Mowabi Nu'una.
Namba 21:10-13
10 Isalaela sa aulaha boda be Oboto nu'una yai palai sa pei hitinidi.
11 Habahim, Oboto yai sa aulaha boda, be palai sa pei hitinidi nu'u pitapitalina yai, Iye-Abalim nu'una yai, Mowabi tefa saisaina yai.
12 Amainiya sa lau Seledi Gonna yai palai sa pei hitinidi.
13 Muliyai, sa aulaha boda sa lau Alanon Ho'owana tefana, nu'u pitapitalina yai. Amoli dodogadi adi sigasiga sadaina yai palai sa pei hitinidi.

Kin Sihon yo Kin Oga sa Lei hafihafitidi
Namba 21:21-25, 31-35
21 Isalaela dodogadi wasa tau lawendi sa fatamali lawedi Amoli edi Kin hesana Sihon lisina, na tiyen,
22 U laliyemai be em tanohi yai ai bayawa. Ibege ai lau em wain gabudi yai yo em gabu hahaisa yai yo ibege am ho'owa ai puludi ai nom. Kin ena Eda'eda moho haba 'e lau watan ee–, em nu'u 'e famuli.‡
23 In moho, Kin Sihon hige i fanuha bena ena ai tanohi ti lau. Be ena dodoga ya fa'oi esegahidi na sa lau Dahasa taonna, nu'una pitapitalina yai, Isalaela sa hiyalaidi.
24 In moho, Isalaela, Kin Sihon ma'ena dodoga mahudo'idi sa lei hafihafitidi be boludi sa pe'i, na ena tanohi sa abi. Alanon Ho'owana yai ya lidi ee–, Daboki Ho'owana, Amon dodogadi adi sigasiga yai, pa'ana Amon dodogadi edi tanohi sigasigana sa gana buluhi komakomani'i be Isalaela hige gonowana ti lau niya.
25 Amoli edi taon Hesibon yo nu'u hahaisa sa miya fata'i'ili mate Isalaela sa abidi be sa gogoidi.
31 Logena Isalaela, Amoli edi tanohi yai sa miya.
32 Mose, tau ita sipo ya fatamalidi sa lau Dasa nu'una mulina yai. Isalaela, Dasa taonna yo nu'u hahaisa sadaina yai sa lei hafihafitidi be Amoli dodogadi amainiya sa miyamiya sa lau we'aidi.
33 Habahim sa timuli bui, eda'eda ya lau Basan sa lau watan na Basan edi Kin, Oga, ma'ena ena tau hiyala mahudo'idi sa kalamahano be adi waiyunu sa tulufi lawedi Edelei nu'una yai.
34 GUYAU ya libalau Mose lisina iyen,
Tabu u 'wasabuwen! In yo ena dodoga mahudo'idi yo ena tanohi, E tole afuledi lisim yai: Amoli ena Kin, Sihon, Hesibon nu'una ya ita watan na somo ha'a ami ginauli lisina yai mate, laulauna gonogonowana au ginauli Kin Oga ai lisina hinaga. *(Namba 21:25)*

35 Yo fede, Isalaela dodogadi, Kin Oga yo nanatuna tatau yo ena nu'u dodogadi mahudo'idi sa wunuidi. Hige sai la'i i mwahumwahuli. Habahim, tanohi wa sa abi, ai'edi.

22

Balaki Wasa Tau Lawendi ya Fatamali Lawedi Balam lisina
Namba 22:1-14
1 Habahim Isalaela sa aulaha sa lau Mowabi Gonna be palai sa pei hitinidi Diyodan Ho'owana sadaina yai. Na Diyeliko taonna mate ho'owa ni tefana yai.
2 Na, Isalaela somo sa ginauli Amoli lebedi yai mate Dipo natuna Kin Balaki ya ita.
3 Isalaela sa ouli wananaha be Mowabi dodogadi sa 'wasabu heyaya!
4 Yo fede Mowabi dodogadi Midiyan babadadi sa falibadi tiyen,

‡ **21:22** Beyabeyana *Kin ena Eda'eda mate eda'eda loholohona wananahana, na edi nu'u ya bayawai.*

Baiwa te, haba ginauli mahudo'ina sadaida yai sa faheyaya, doha bulumakau hawa-
hawa sa an fa'ofidi.*

Fuyanna yai Dipo natuna Balaki mate Mowabi edi kin.
5 Wasa tau lawendi ya fatamali lawedi Beyo natuna Balam lisina. Sa lau ee–, sa mahano
Ifeleti Ho'owana sadaina yai ena nu'u wananahana Peto yai. Sa faliba tiyen,
Sulu hesa Idipi yai ya laoma. Ya tadada heyaheyaya be nu'u sadaigu yai sa
miya fafamohafu.
6 Aho te, u laoma be dodoga te u kaumananaedi pa'ana sa adidili wananaha. Yena
doha ite wa ginauli, nuwana yau gonowana haba E lei hafihafitidi, be E we'aidi. Logena,
E siba mate safalumadi wa liba faloholohodi mate, wananaha haba loholoho sa lobahi na
safalumadi wa kaumananaedi mate haba heyaya sa fahoina.

7 Habahim Mowabi yo Midiyan babadadi mate Balam ena kaumanana maisa sa abi be
sa lawen lisina. Fuyanna sa mahano, somo Balaki ya falibadi, mate sa faliba.
8 Balam ya falibadi iyen,
I'ipa te aite'i au eno. Na bobon GUYAU ena bui somo ya felegu, haba E falibamiu.

Be, Mowabi babadadi ma'edi Balam sa miya.
9 Yaubada ya laoma Balam lisina be ya fati'oi iyen,
Tatau lisim yai te, safaluma?†

10 Balam, Yaubada alinana ya bui iyen,
Dipo natuna Balaki. In mate Mowabi edi Kin na wasa te ya fatamaliyama:
11 Sulu hesa Idipi yai ya laoma, mate sa tadada heyaheyaya, be nu'u sa lau fafamohafu.
Aho u laoma be dodoga te lisigu yai u kaumananaedi. Kaumanana ni lisina yai nuwana
haba E lei hafihafitidi be E we'aidi.

12 In moho Yaubada ya libalau Balam lisina iyen,
Tabu ma afa haidam au lau! Tabu Isalaela dodogadi u kaumananaedi pa'ana egu
loholoho ha'a E feledi.

13 Hwalahwalalana, Balam ya obiyo. Babada, Balaki ya duidima wa ya falibadi iyen,
Au fuyo emi nu'u pa'ana GUYAU ya laugagayo'egu be ibege yau ma'emiu ta lau.

14 Na Mowabi babadadi sa fuyo Balaki lisina be tiyen,
Balam ya waiyo'o wananaha, be hige ma'emai ai laoma.
*Habahim Balaki dodoga sonosonogadi ya fatamalidi, be sa lau Balam lebena. Ya liba, mate,
in haba ainauya la'ila'i Balam ya felen yena ya laoma Isalaela dodogadi ya kaumananaedi.
Atabahim Yaubada Balam ya laliyen be ma afa haidana tatau lala'i sa lau Balaki lisina. In moho
Yaubada somo ya faliba, bena ya ginauli watan. Balam ya gado moni, logena GUYAU ya laliyen.*

Balam yo ena Donki
Namba 22:21-35
21 Yo fede hwalahwalala Balam ya obiyo be ena aba ta'ai donki taulina yai ya abi nonohai.
Habahim ma'ena Mowabi babadadi sa lau Balaki lebena.
22 Fuyanna ya lau mate Yaubada ya manabala heyaheyaya be ena aba lau GUYAU ena anelu
ya obiyo bulubuluhi. Balam ena donki yai ya awa na sa laulau ma'ena ena tau paisowa
luwaga.
23 Na donki ya ita'ita lau be GUYAU ena anelu ya ita ma baibainetina ya obi'obiyo eda'eda
yai, be donki ya timuli bui be ya lau gabu ganahewana. Yo fede, Balam ya talai be bena ya
fafuyoyama eda'eda.
24 Habahim GUYAU ena anelu ya sigilau wain gabudi luwaga ume'ehu yai sa katandi
ati'atipudi yai, somo yai eda'eda ena aba mwakoko yai be ya obiyo.
25 Fuyanna donki GUYAU ena anelu ya ita mate ya sigilau gana sadaina yai be Balam ahe
laulauna ya eli hafiti gana yai be Balam, donki ya tala bodai.
26 Habahim anelu begana ya sigilau be somo yai solasola ya mwatiti heyaya, amainiya ya
obiyo fuyo. Hige gonowana bena i timuli bui ai sibana e ai seulina.
27 Fuyana donki anelu ya ita mate ya hoba tanohi yai na Balam mate hewana yai. Yo fede
manana ya bala be ena tu'e yai ya talai.
28 Habahim GUYAU ena gigibwali yai donki ya libalau Balam lisina iyen,

* **22:4** Gonogonowana doha pampam kanuwa lugudi sa an fa'ofidi na kanuwa sa hohoya. † **22:9** Yaubada ena laolaoma hige ta siba, nuwana eno suwai yai.

Somo E ginauli lebem yai be ma faihona wa talaigu?

29 Balam donki ena bui ya felen iyen,
Em abi'abigu doha yau yauyaule! Ibe baineti nimagu yai aho te E wunuim.

30 Donki wa Balam ya faliba iyen,
Yau em donki! Fuya ou'ouli wa awa'awaigu ee–, aho ite. Hige doha ite egu abi'abim beyabeyana!

Balam iyen,
I'i–, Hige'e!

31 Habahim GUYAU Balam matana ya falaladi be anelu ya ita ya obi'obiyo ma baibainetina eda'eda yai, yo fede, makai, ma luwaga! Na ya hoba lidi tanohi yai.
32 Na GUYAU ena anelu Balam ya faliba iyen,
Sidohana be em donki wa talai ma faihona? Am lali wa lawelawen te E ita faheyaya be E laoma bena em eda'eda E naha buluhi.‡
33 Donki ya itagu be ya gebaegu ma faihona. Ibe hige'e, nuwana aho te ha'a ya wunuim na donki moho haba E biya afulen.

34 Alinana Balam ya bui iyen,
Heyaya E ginauli! Hige ya siba mate, um eda'eda yai wa naha buluhigu. Yena nuwam hige i loholoho haba E fuyo.
35 Anelu, Balam ya faliba iyen,
Dodoga te ma afa haidam au lau. In moho somo E libaen lisim yai moho bena wa libaen. Habahim Balam ma afa haidana sa lau.
Balam yo Balaki antalasam sa ginauli ma faihona be bena Balam Isalaela dodogadi ya kaumananaedi. In moho fuya hesa - fuya hesa Balam hige gonowana Isalaela i kaumananaedi.
In mate Yaubada sidohana Isalaela ena faloholohodi moho, gonowana ya libalibaen.
Balam Isalaela wasadi Yaubada lisina yai ya abi, be ya libalibaen ma fati. Peina 23 yai mate fuya fafaluwagana Balam ya libaen.

23

Balam ya Liba Peloweta Fafa Luwagana
Namba 23:18-24
18 Habahim Balam wasa te ya libaen:
Dipo natuna Balaki u obiyo!
Be somo haba E libaen, u atahi.
19 Yaubada hige i laulau bwalabwala doha ita dodoga;
Yaubada hige nuwana i buibui'i doha ita.
Somo ya liba fasunuma mate ya ginauli watan.
Ya liba moho na ginauli sa tubu.
20 Yaubada ya falibagu bena Isalaela E liba faloholohodi.
Yena GUYAU ha'a ya liba faloholohodi,
Yau hige gonowana ya bui be ya liba faheyayadi.
21 Fuya matada yai Iyakobo laulauwewena,
Isalaela, ibege heyaheyaya e pilipili ti fahoinadi.
GUYAU edi Yaubada mate, ma'edi.
Na sa yoga famahata mate, In edi Kin.
22 Yaubada, Idipi yai ya auledima.
Be ena adidili doha bulumakau tamo'ana yekoyekona.*
23 Isalaela ibege ti kaumananaedi
yo ibege ayahan ti gwalidi yo kalawan ti kalawanidi.

Aho te dodoga haba tiyen,
Yaubada somo ya ginauli,
Isalaela enehedi, hola au ita!†
24 Isalaela doha laiyon manamanabalana.‡
Hige gonowana i anyawasi ee–, ana ban ya an,

‡ **22:32** Hebelu alinadi yai lausoisoina te fuwana hige i mahata.
* **23:22** Aniyona mate: enehedi ya tonagalagala.
† **23:23** *Iyakobo* hesana hesa Yaubada ya tole mate *Isalaela.*
‡ **23:24** *(Samsi 17:12)* Ami waiyunu mate, doha laiyon guliguliyamna.

yo 'wasinana ya nom.

24

Habahim, Balam Yaubada ena wasa ya libaen fafatina.

Balam ya Liba Peloweta Fafatina.
Namba 24:17-19

Balam ya liba boda iyen,
17 Kin hesa haba ya laoma, hige ya ita,
yo hige sadaigu yai.
Kipwala haba Isalaela Nu'una yai ya kepama,
Kin ma tu'etu'ena haba ai Isalaela ya obiyoma. *(Hebelu 1:8; Liba Famahata 19:15)*
In haba Mowabi dodogadi yo Seti dodogadi kulukuludi ya futu gisigisidi.*
18 Ana waiyunu, Idom haba ya lei hafihafitidi.
Yo Seya adi waiyunu haba ya lei hafihafitidi hinaga.
Be edi tanohi ya abidi,
na Isalaela dodogadi haba sa adidili wananaha.
19 Iyakobo ena ai sulu haba tanuwaga hesa ya ita wata.
Be tau mwahuli sa miyamiya taondi yai, ya faheyayadi. †

25

Mowabi, Isalaela sa Bwalabwalaidi
Namba 25:1-13

1 Fuyanna Isalaela dodogadi, Akasiya nu'una yai sa miyamiya tatau ma'edi Mowabi wawahindi bena sa eno bili.*
2 Wawahin te Isalaela tataudi sa yogaidi be antalasam sa lau ginauli edi yaubada bwalabwaladi lisidi yai be ma afa haidadi sa kalahe, na edi yaubada bwalabwala sa fadebasaedi.
3 Yo fede, Isalaela sa falau esegahi lawedi Mowabi dodogadi lisidi yai be edi yaubada bwalabwalana hesana Ba'ala-Peo sa fadebasae. Be GUYAU ya manabala wananaha lisidi yai.†
4 Habahim GUYAU, Mose ya faliba iyen,
Dodoga tau foyafoyahidi kawakawa yagaladi u abidima u wunuidi be mahata tautau yai u toledi ai matagu, haba Yau egu manabala Isalaela lebedi yai E nuwatuhu afuledi.

5 Mose Isalaela edi tau lau fakasa ya falibadi, iyen,
Umi hesa - hesa emi tatau safalumadi sa falau esegahidi Ba'ala-Peo lisina yai mate au wunuidi.

6 Lahaina yai Mose yo dodoga mahudo'idi Aba Fadebasaena Gwa'una luhuluhu launa yai sa tantan. Yo fede Isalaela taumohona hesa, Midiyan waihinna ya foyahi leyama ana boga edi gwa'u yai sa ita.
7 Fuyana tau antalasam Elon natuna Eliyesa natuna Finiyasi mate laulau te ya ita be oigogo ya lau afulen, na ya lau alahiya ya abi.
8 Habahim taumohona ya lau watan ya lau ena gwa'u ganahewana yai, be ya difa dagi, be waihin ya gwali esegahi. Yo fede, iwala heyaheyayana Isalaela lisidi yai wa, ya fatautau.
9 In moho dodoga ou'oulidi 24,000 ha'a sa pe'i.
10 Na GUYAU, Mose ya faliba iyen,
11 Ibege ya manabala fuyo!
Finiyasi laulau somo ya ginauli mate yau ha'a egu nuwanuwatuhu doha. In ibege i ita afuledi be yaubada hahaisa ti fafadebasaedi; Yau moho emi Yaubada haba ami fadebasaegu. Logena, egu manabala in ya fatuwa funuhi, be Isalaela hige ya faheyayadi.
12 Finiyasi u faliba mate in lisina yai egu miya daumwali yalina E ginauli.
13 Haba yau yo Finiyasi yali 'e ginauli be laulauwewena haba antalasam paisowana sa ginauli lau ee–, hige anadan pa'ana hige i ita afuledi, be yaubada hahaisa ti famuli watandi. Ena fanuha bena yau moho edi Yaubada be ena laulau ni debana yai haba dodoga edi heyaya E nuwa afuledi.

---

* **24:17** Uli'uli haisa tiyen, *kulukuludi ya futu gisigisidi na haisa tiyen sa faheyayadi.* † **24:19** Hebelu alinadi yai *me'ir aniyona luwaga: hesa mate taonna yai na hesa mate nu'u hesana Ir yai.* * **25:1** *Akasiya* hesana hesa mate *Sitim Hebelu alinadi yai. Na Akasiya mate oyagi loholohona hinaga.* † **25:3** Au ita lau Namba 25:8-9.

27

Diyesuwa, Mose ya Lau Fadamahi.
Namba 27:18-23

18 Habahim GUYAU Mose ya faliba iyen,
Yaluwagu mate Nun natuna Diyesuwa lisina yai. U leyama be nimam u tole hasaen ai boluboluna.

19 Diyesuwa u lawen be i obiyo tau antalasam, Eliyesa yo dodoga mahudo'idi ai matadi, na u liba famahata mate haba ya falau damahim be dodoga ya foyahidi. *(Diutelonomi 34; Diyesuwa 1)*
20 Em gigibwali Diyesuwa u felen, be haba Isalaela dodogadi ena liba sa lau watan.
21 Diyesuwa haba tau antalasam, Eliyesa ai matana ya obiyo, na yena GUYAU ena nuwatuhu hige i mahata, haba, Ulim ya fapaisowa be GUYAU ena nuwatuhu ya yo'oi. Ibe Yaubada iyen, au lau, mate Isalaela dodogadi mahudo'idi ma'edi Diyesuwa haba sa lau sa hiyala. Na ibe iye, au fuyo, mate haba sa fuyo.* *(Au'aulaha 28:29-30; Diyesuwa 7:16-18; Paisowa 1:26)*
22 Yo fede GUYAU somo Mose ya faliba mate Mose ya ginauli watan. Diyesuwa ya leyama be ya fa'obiyo tau antalasam Eliyesa yo Isalaela dodogadi mahudo'idi matadi yai.
23 Mose, Diyesuwa ya fasinabo bena falau fadamahina; nimana ya tole lawedi hewana yai, be haba in dodoga tau foyahidi, doha ha'a GUYAU, Mose ya faliba.

33

Yaubada, Diyodan Gayogayona yai Mose ya Fatalaha.
Namba 33:50-56

50 Mowabi Gonna yai Diyodan Ho'owana sadaina yai na Diyeliko mate tefa yai, amainiya GUYAU, Mose ya faliba iyen,
51 Isalaela dodogadi u fatalahadi doha ite: Yena Diyodan ami gayo dohe ami lau Kanana Nu'una,
52 dodoga amainiya sa miyamiya bena ami falakodi. Edi oitau ume'ehu yai yo powati yai sa ginaulidi, yo edi aba fafadebasae mahudo'idi au lau kwayaidi.

53 Edi nu'u ha'a E felemiu, au abi be ainiya au gogo.
54 Pelei yai, tanohi au daili, sulu hesa - hesa la'ina yai. Boga la'ila'i edi tefa la'ila'i na boga kiukiu edi tefa kiukiu.
55 Yena dodoga nu'u yai ni sa miyamiya hige au we'adi, safalumadi ami famiyadi haba sa famala doha mu'ali matamiu ganahewadi yai e nulinulidi lisilisimiu yai. Iti haba sa fapilipilimiu ai tanohina ni.
56 Yena hige au we'aidi, haba somo ha'a E nuwatuhui bena E ginauli ai lisidi, haba E ginauli ai lisimiu.

35

Aba Gela Taondi
Namba 35:9-13

9 Habahim GUYAU Mose ya faliba, iyen,
10 Bena Isalaela wa falibadi uwen,
"Fuyana Diyodan Ho'owana ami gayo dohe, be ami lau Kanana nu'una,
11 Aba Gela Taondi haisa au abi nonohaidi be yena sai la'i doga hesa ya tala gaibui be ya pe'i mate, i gela i lau ainiya i alasimo.*
12 Aba Gela Taondi ni haba ya famala ena aba alasimo, be doga pe'ipe'ina ni, ana boga tabu ana gum ti abi. Tau aiyunu haba gonowana ya miya ee–, lau fatala fuyana.
13 Aba Gela Taondi ni haba ya famala ena aba alasimo, be doga pe'ipe'ina, ni, ana boga tabu ana gum ti abi. Tau aiyunu haba gonowana ya miya ee–, lau fatala fuyana."

---

* **27:21** Bukadi yai te ita hinaga sidohana Yaubada ena nuwatuhu sa yo'o be sa lobahi, *ulim* mate ginauli kikiluka tau antalasam gabagabana aba fapasana yai sa ota'ota. * **35:11** Ai taon ni haba ya mwahuli. Ibege i pe'i. *(Au'aulaha 21:12-13)*

Diutelonomi
Laugagayo Bukana Fafaluwagana

Liba Bwa'ibwa'ina yo Fafamahatana:
Buka ganahewana yai te, mate Isalaela dodogadi bena sa lau Kanana Nu'una be tanohina sa abi. Mose mate, Yaubada ha'a ya laugagayo'en tabu i luhulau Kanana nu'una ganahewana. Isalaela dodogadi ya fatalaha nonohaidi, bena haba sa lau. Yaubada ya fanuwa hitinidi sidohana Idipi yai ha'a ya foyahidim yo sidohana nu'u pitapitalina yai ya ita watandi. Ya faliba fuyo'idi sidohana haba sa lau Nu'una ni mate bena ena liba sa awa abiyen komakoman. Giliki alinadi yai Buka te hesana mate "Diutelonomi" na aniyona mate "Laugagayo Fafaluwagana" pa'ana Mose, Yaubada ena laugagayo ya uli bodaidi. Yo dede haisa buka yai te mate fafalihu, in moho laugagayo mate ha'a Au'aulaha yo Lewitikusi yai Mose ha'a ya ulidi. Ite hige laugagayo falifalihudi e laugagayo hahaisa.

4

Mose, Isalaela ya Falibadi bena sa Awa'abi
Diutelonomi 4:1-2, 6-8
1 Habahim Mose Isalaela dodogadi ya falibadi, iyen,
Au ata'atahi komakoman! Laugagayo mahudo'idi E fatalahamiu, bena ami lau watanidi haba ami miya lofalofa yo ami lau somo yai tanohi GUYAU afa wahamiu edi Yaubada ya feledi, ai'edi, ami abi, enehemiu.
2 Laugagayo, yau ha'a E felemiu, tabu hagahagana au tole lawen, o la'i au kam fahi. GUYAU ena Laugagayo E felemiu moho, au lau watanidi.
6 Laugagayo te au lau watan komakomanidi, be haba nu'u hahaisa dodogadi, emi nuwatuhu loholohona yo emi sibasiba sa ita lobahidi. Yena laugagayodi sa atahiyedi, haba tiyen, "Mo'isa, Isalaela mate nu'u la'ila'i yo dodogadi sa sibasiba yo edi nuwatuhu sa loholoho."
7 Hige nu'u hesa la'ila'i ena yaubada sadaidi doha ita. In moho, GUYAU eda Yaubada mate sadaida yai, na yena te an'etai haba ya saguhida.
8 Laugagayodi, aho te, E felemiu mate, sa dudulai yo sa loholoho. Hige nu'u hesa la'ina doha somo, ena laugagayo doha ite.

GUYAU mate Yaubada
Diutelonomi 4:32-34, 39-40
Mose ya liba hinaga iyen,
32-34 GUYAU emi Yaubada hige doha yaubada hahaisa. Idipi yai ena adidili yai ya foyahimiu, be ya lau itamiu. No'o ginaulidi yo fafa'ilala ya lau ginauli matamiu yai.
Debamiu yai, Idipi ya hiyalaidi be kamkamna la'ila'i sa fahoina. Ya abimiu, be ami famala ena dodoga, be fuyana Sainai Tu'ana yai oyagi ya ala balebalelem ganahewana yai ya falibamiu. Ha'a ami atahi, na hige au pe'i!
Ginauli doha ite, beyabeyana ya tubu, e hige'e? Hige'e! Fuyana GUYAU ena fuya bwa'ibwa'ina dodoga ya ginaulidi tano'ubu yai, haga au nuwatuhui. Tano'ubu mahudo'ina au yo'oi! Hige yaubada hesa, ginaulidi doha ite i ginaulidi.
39 Aho te, bena wa nuwatuhui mate, GUYAU in Yaubada galewa hewa wananahana yai yo tano'ubu yai. Hige Yaubada hesa.
40 Ena laugagayo E felemiu, aho te, bena ami lau watanidi, be haba umi yo laulauwewemiu ami miya loholoho yo emi miya ya lofa, nu'u, GUYAU emi Yaubada ya felemiu ai lisina ee–, hige anadan.

6

GUYAU emi Yaubada au Fanuha
Diutelonomi 6:4-7
Habahim, Mose ya libalau dodoga lisidi, iyen,
4 Isalaela, au ata'atahi! GUYAU eda Yaubada, in iyabona mate GUYAU!
5 Ma nuwamiu, yo yaluwamiu ma ofi fahidi, yo ma adidilimiu. GUYAU emi Yaubada au gadosisiyen. *(Maleko 12:29-30)*

6 Laugagayodi, E fafalibamiu, aho te, bena ami nuwatuhu didinidi.

7 Nanatumiu bena ami fatalahadi: Yena emi ai luma, ami ta'ata'ai, yo eda'eda yai ami laulau, e ami laulau eno, yo yena ami eno obiyo, bena fuya ou'ouli, ami fafanuwa hitinidi.*

7

GUYAU, Nu'u Hahaisa Dodogadi ya We'aidi
Diutelonomi 7:1-11

1 Mose ya libalau lisidi hinaga, iyen,
Fuyana tanohi bena ami abi, GUYAU emi Yaubada ya lawemiu niya, haba nu'udi faligigi-luwaga dodogadi ya lawe hudo'iyedi ai nuwanuwamiu. Hesadi mate: Hiti, Giligasi, Amoli, Kanana, Pelisi, Hiwi, yo Diyebusi. Iti sa ouli yo sa adidili wananaha, habahim umi. *(Aba Fatubu 15:21)*
2 Fuyana ya biya afuledi nimamiu yai, be ami lei hafihafitidi mate, bena ami wunu fa'ofidi; tabu au nuwatohatohaedi, yo tabu maidamiu yali au ginauli.
3 Umi tabu ainiya au nahi, yo nanatumiu tabu au oi libaedi be ti faidi
4 pa'ana nanatumiu haba sa foya ponolidi be, yaubada hahaisa sa fadebasaedi. Na GUYAU haba ya manabalaimiu, be haba feula ya faheyaya ofimiu.
5 Doha ite haba ami ginauli ai lisidi: Antalasam edi aba gabudi katakatandi ami lubi lopalopadi, edi ume'ehu fafatabudi sa fa'obiyodi, ami andem pidipidinidi habahim ami andem gisigisidi. Edi yaubada waiwaihin, Asela, fafa'ilalana duhudi, au oi fagulidi, yo edi oitau taditadidi au angabu'idi.*
6 Pa'ana GUYAU emi Yaubada ha'a ya fatabumiu, bena in, enehena.
Dodoga mahudo'idi tano'ubu yai te, umi iyabomiu moho ya fasinabomiu, be ena dodoga.
7 Tano'ubu yai te, umi hige au ouli. In moho, GUYAU ya gadosisi'emiu yo ya fasinabomiu.
8 Ya gadosisi'emiu yo ya fanuha bena somo ha'a ya liba fasunuma afa wahamiu lebedi yai, ya fawananaha. Sa lau fayofayo'emiu Idipi edi kin lisina yai. In moho, GUYAU ena gigibwali yai ya abi fafuyomiu.
9 Bena ami siba wananaha mate, GUYAU emi Yaubada, in iyabona Yaubada. Fuya ou'ouli ena angwala wahawahadi lisidi yai haba ya fafawananahadi, yo ya gadosisiyemiu be nimana didigana yai, lau fayofayo yai ya abifahimiu Kin Falo ena gigibwali yai.
10 In moho salumadi sa 'wai'waiyo'o'en, ibege i nuwa sahafuwedi, na haba ya faheyayadi. *(Au'aulaha 19; 20)*
11 Logena, aho te, somo 'e fatalahamiu, laugagayodi, ami famuli watanidi.

8

Yaubada ena Foyafoyahimiu au Nuwatuhui
Diutelonomi 8:2-3

2 Au nuwatuhui sidohana GUYAU emi Yaubada eda lofalofa yai ena foyafoyahimiu nu'u pitapitalina yai, bolima 40 mulidi yai. Ya nuwa lidilidiyemiu yo ya lau itamiu, be haba emi nuwanuwatuhu ya sibaidi. Ena laugagayo haba ami lau watanidi, e hige'e?
3 Ya fa'anguliyammiu be haba ami nuwa lidilidi. Habahim, mena yai ya fakalahemiu. Mena te, beyabeyana ma afa wahamiu hige au sibai, be hige au an'anni'i.* *(Au'aulaha 16:15)*
Doha ite ya ginauli, pa'ana bena ya fatalahamiu, mate dodoga ibege an'an ai lisina ibona ti mwahumwahuli, na GUYAU ena liba moho, ai lisina haba sa mwahuli. *(Matiu 4:4; Luka 4:4)*

GUYAU Tabu au Nuwa Afulen
Diutelonomi 8:11-18

11 Au ita'ita komakoman!
Tabu GUYAU emi Yaubada au nuwa afulen,
na tabu ena laugagayo somo E falibamiu lahai ite,
au nuwa afuledi.
12 Yena ami andan be bogamiu sa yahayaha,
yo luma loholohodi ami lau ginauli be ami gogoidi.
13 Yo yena emi bulumakau, gouti, sipi,

---

* **6:7** Libana ya fa'adidili be nuwatuhana sa siba, yo sa famuli watan.
* **7:5** Ume'ehu lolofa, sa bono doha duhu.
* **8:3** *Mena* mate Isalaela adi kalahe GUYAU ya feledi nu'u pitapitalina yai. Hebelu alinadi yai, *mena aniyona mate "Ite somo?"*

emi siluba yo gole sa ouli wananaha,
yo ginauli mahudo'ina lisimiu yai, sa ouli heyaya,
14 au ita'ita komakoman! Nuwa saesae ibe i tanuwagaimiu,
be GUYAU emi Yaubada au nuwa afulen.
In logena, Idipi nu'una yai ya foyahimiu,
yo lau fayofayo yai, ya fofofahimiu.
15 Tabu au nuwa afulen!
Ya foya lawemiu nu'u la'ila'ina pitapitalina fatau 'wasa'wasabuna yai.
Amainiya mate weso an'anlewadi yo kalanadenade.
Nu'una ya fagado magu, hige ho'owa!
In moho, GUYAU ume'ehu yai ho'owa ya fadidiyama. *(Namba 20:11)*
16 Ya fakalahemiu mena yai, nu'u pitapitalina yai. Mena te beyabeyana afa wahamiu hige ti an'anni'i. GUYAU doha ite ya ginauli lisimiu yai; ya nuwa lidilidiyemiu yo bena ya lau itamiu, be ai ofi'ofina haba loholoho ya leyawa lisimiu.
17 Haba auwen,
"Egu gigibwali yo egu adidili yai, egu gogo E fatubudi."
18 In moho, GUYAU emi Yaubada au nuwatuhui pa'ana In, logena, ya fa'adidilimiu be emi gogo ami fatubudi. Yo fede, ena yali ya fawananaha lisimiu yai, doha ha'a ya fawananaha afa wahamiu lisidi yai.

11

Laugagayodi te au Nuwanuwatuhuidi.
Diutelonomi 11:18-19, 26-28, 32
18 Egu liba te ai nuwamiu au nuwanuwatuhudi. Yo ai nimamiu yo debamiu au audi, ya famala fafa'ilala.*
19 Nanatumiu bena ami fatalahadi: Emi ai luma, ami ta'ata'ai, yo eda'eda yai ami laulau, e emi aba eno yai, yo yena ami eno obiyo, mate bena mahudo'idi ami fafanuwa hitinidi. *(Diutelonomi 6:7)*
26 Au ita! Aho te, nuwatuhu luwaga E felemiu: Loholoho e kaumanana au abi.
27 Aho te, GUYAU emi Yaubada ena laugagayo E felemiu. Yena ami lau watan, haba ena loholoho ya felemiu.
28 Yena hige au lau watan, na ami timuli bui be yaubada hahaisa beyabeyana hige au fadebasaedi, na aho ite ami fadebasaedi haba ya kaumananaemiu.
32 Laugagayodi te, E felemiu, bena ami lau watan komakomanidi.

12

Haba ami Dohe Aba Anyawasi Nu'una yai
Diutelonomi 12:9-10
9 Hola hige aba anyawasi nu'una yai au mahano yo emi ginauli GUYAU emi Yaubada ya felemiu hige au mahano lobahidi,
10 In moho, Diyodan Ho'owana haba ami gayo dohe be tanohi GUYAU emi Yaubada ya felemiu, ainiya haba ami miya daumwali ai tanohina. GUYAU haba ya bobodiyemiu ami waiyunu ganahewadi yai.

17

Mose hola Isalaela ya fafatalahi.

GUYAU, Kin ena Fuya Fasinabona.
Diutelonomi 17:14-20
Iyen,
14 Yena ami luhulau tanohi GUYAU emi Yaubada ya felemiu bena ai'emiu ami abi, yo ami gogoi, haba auwen,
"Nu'u hahaisa sadaida yai mate edi kin. Eda ta fa'obiyo. Haba ita doha iti."
15 Na, kin sai GUYAU emi Yaubada ya fasinabo ami fa'obiyo in bena hidamiu hesa ai ganahewamiu. Tabu ta'owawa hesa in hige Isalaela dogana au fasinabo.
16 Kin te ibege hosi boludi ai'ena i abidi e dodoga i fatamali fuyo'idi Idipi be hosi hahaisa ti abidi, pa'ana GUYAU emi Yaubada ha'a ya falibamiu iyen,
Tabu au fuyo niya. *(1 Kin 4:26)*
17 Tabu lalahuna ti ouli. Do'ata ginauli te ya foya ponoli be GUYAU ya lau afulen. Yo tabu siluba yo gole boludi i abidi. *(1 Kin 11:14)*

---

* **11:18** Lausoisoi 18 libadi aniyodi mate bena Yaubada ena laugagayo sa lau watan komakomanidi.

18 Ibe ya kin, bena laugagayo bukana te, sulu Lewi tau antalasam lebedi yai ya leyama
be, enehena, ya uli fa'awa.
19 Laugagayo te bena ai sadaina yo bena ya fatifatilidi fuya ou'ouli haba ya anpate be
GUYAU ena Yaubada ya fa'atitiyen yo ena laugagayo ya lau watan komakomanidi.
20 Buka fatili yai haba ya nuwa lidilidi be afa haidana ibege i ita fakiudi yo ibege i timuli bui,
be laugagayo i lau afulen, na i leu e i sae. Habahim in yo laulauwewena haba edi nu'u sa
tanuwagai ee–, hitina yo hitina.

18

Mose Isalaela ya liba fasibasibaidi, otana.

Abi Ginauli yo Ayahan
Diutelonomi 18:9-14

9-11 Yena ami lau tanohi GUYAU emi Yaubada ya felemiu ai lisina, tabu nu'udi ni edi laulau
heyaheyayadi au laulauwedi:
Tabu sai la'i, natuna i antalasamen ai oyagi ala'alana,
Tabu sai la'i, nesu ita'ita i fapaisowadi be doga i fagilu yo i fakasa.
Tabu sai la'i fafa'ilala i fapaisowadi be somo haba ya tubu ai fuya matada ena aba siba.*
Tabu sai la'i i ayahan e i kalawan.
Tabu sai la'i i abi ginauli,†
Yo tabu sai la'i i lau dodoga pe'ipe'i lebedi, be i fati'o lau ona'ahanadi lisidi.
12 Sai yena laulau te ya ginaulidi mate, sa heyaya wananaha GUYAU emi Yaubada lisina yai,
be laulau te, debadi yai haba GUYAU emi Yaubada nu'u ni dodogadi, ai nuwanuwamiu ya
fageladi.
13 Tabu Yaubada somo hesa ai lisina i fagilumiu.
14 Dodogadi ni, sa ata'atahi lau, ayahan lebedi, yo fafa'ilala sa fapaisowadi be doga sa
fagilu yo sa fakasa. In moho, edi tanohi begana haba ami abi. Na GUYAU emi Yaubada ya
laugagayo'emiu, be tabu bena edi laulau te, au laulauwedi.

Yaubada Haba Peloweta Hesa ya Fatamaliyama
Diutelonomi 18:15-22

15 GUYAU emi Yaubada haba peloweta hesa doha yau, ai ganahewamiu ya fa'obiyo; na
bena ami ata'atahi lau lebena. *(Paisowa 3:23; 7:37; Diyon 1:24)*
16 Fuyana ami fa'oigogo Holebi yai, GUYAU emi Yaubada ami an'an'etai doha ite, auwen,
Tabu GUYAU ema Yaubada alinana ai atahi e oyagi ala balebalelemna ai ita fuyo. Do'ata
'e pe'i! *(Au'aulaha 20:18-21; Hebelu 12:18-21)*
17 GUYAU, ya falibagu, iyen,
Somo sa libaen mate ya loholoho.
18 Peloweta hesa haba E fa'obiyo doha um, hidamiu hesa, ai ganahewamiu; ginauli
mahudo'ina E faliba haba ai mo'ana ya falibamiu.
19 GUYAU iyen,
In, haba ai hesagu, ya libaliba na yena sai hige i lau watan, haba E panisi. *(Diyesuwa
2:19; Paisowa 18:6)*
20 Yena peloweta hesa, in iyabona, hesagu yai ya libaliba, na Yau hige ya faliba, bena
sa wunui, yo peloweta hesa yaubada hahaisa ai hesadi ya libaliba, mate hinaga bena sa
wunui. *(Paisowa 19:15-16)*
21 Nuwana, ami nuwanuwatuhu, auwen,
Sidohana haba 'e siba mate, wasa te hige GUYAU lisina yai i laoma?
22 Yena peloweta GUYAU ai hesana somo ya libaen, na hige i tubu mate wasa ni, hige
GUYAU lisina yai i laoma. Peloweta ni, iyabona ena nuwatuhu yai ya libaliba; tabu au
'wasabuwen. *(Diutelonomi 13:1-5; Maleko 13:21; 1 Diyon 4:1)*

31

Diyesuwa Mose ya Lau Fadamahi
Diutelonomi 31:7-8

7 Habahim Mose ya libalau be Diyesuwa ya laoma Isalaela dodogadi matadi yai, na ya
faliba iyen,

---

* **18:9-11** Tabu sai la'i atai'a edi gwanegwane yai, yo nawanawa edi malamala yai, yo kalele e dagugu ai tana'ai ti nuwatuhui bena fafa'ilala hahaisa. Au ita'ita lau Diyemsi 4:13-15, "Yena GUYAU ena nuwatuhu doha, haba 'e abi doha ite, e doha mate," hige doha fafa'ilala moho. † **18:9-11** Fafa'oyowa, kaukauli, e gabu; waihin yo taumoho, pelei, aiheya, failako yo ginaulidi hahaisa boludi.

Tabu u 'wasabu. Bena wa adidili, pa'ana dodoga te, haba ma afa haidam ami lau tanohi GUYAU ha'a ya libaen bena afa wahamiu, enehedi, lebena be ganahewadi yai tanohi bena wa daili hesa - hesa ena tefa wa duwai, ai'ena.

8 GUYAU ya bwa'iyem, yo haba ma'em. In ibege i lau afulem. Tabu u 'wasabu yo nuwam i belubelu.

34

Mose ena Fuya Pe'i
Diutelonomi 34:1-12

1 Habahim Mowabi gonna yai, Mose Nebo Tu'ana ya finahe hasa, tupina hesana Pisiga hewana yai, na Diyeliko mate, tefa yai. Amainiya, GUYAU tanohi mahudo'ina ya fa'ita, Giliyada ya lau ee–, Dan,
2 yo Nafatali mahudo'ina, Efalaim, yo Manase Nu'udi ya lau Diuda tanohina ya lau ee–, Gabogabo tefa leuleuna yai ya fa'ita.

3 Negebi yo Diyeliko gonna, na Diyeliko hesana hesa mate *Palam Taonna** ya lau ee–, Sowa hinaga ya fa'ita.†
4 Habahim GUYAU, Mose ya faliba iyen,

Tanohina, logena ite, fuyana E angwala'en be Abelaham, Isako yo Iyakobo E falibadi yawa, "Haba laulauwewemiu E feledi." Tanohina wa, ite E fa'itam. In moho ibege u lau niya. *(Namba 20:12)*

5 Na GUYAU ena tau paisowa Mose, Mowabi Nu'una yai ya pe'i, doha ha'a GUYAU ya libaen.
6 GUYAU Mowabi yai, Mose ya bo'usai na Beti Peo nu'una, tefa yai. In moho somo yai ya bo'usai hige sai la'i i sibai ee–, aho ite.
7 Mose ena bolima handele-twenti, ma adidilina yo matana hige ti gafu na ya pe'i.
8 Isalaela dodogadi Mowabi gonna yai sa tantan yo sa logo ee–, lahai 30.
9 Nun natuna Diyesuwa mate Yaluwa ya famohafu be ya sonoga wananaha pa'ana Mose nimana ya tole hasaen hewana yai. Logena Isalaela dodogadi sa ata'atahi lau lisina. Somo ha'a GUYAU, Mose ya fatalaha mate sa lau watanidi.‡ *(Namba 27:18-19; Diyesuwa 1)*
10 Aho te, hige peloweta hesa i obiyo Isalaela ganahewadi yai doha Mose, GUYAU ya siba wananahai yo ma'ena sa fa'awa efa.
11 Logena, Guyau, Mose ya fatamali lawen Idipi be no'o yo fafa'ilala ginaulidi ya lau ginauli Kin Falo yo ena tau paisowa yo ena nu'u dodogadi matadi yai.
12 Logena, hige sai hesa gigibwali la'ila'ina i fapaisowa e laulau fatau didididigadi i lau ginauli doha Mose ya lau ginauli, Isalaela dodogadi mahudo'idi matadi yai.

---

* **34:3** Palam te nenedi doha oil palm e lawalawa. In moho fuwana ya bigabiga yo ya amna. † **34:3** *Sowa* mate Lota ena aba gela lau taonna, fuyanna Yaubada Sodom ya faheyaya. ‡ **34:9** "Mose nimana ya tole hasaen hewana yai," aniyona mate, Diyesuwa ya falau damahi be ya famala Isalaela edi ba'isa falifalihuna.

Diyesuwa
Dedena
3

Sidohana Isalaela Dodoga sa Lau Diyodan Tefana
Diyesuwa 3:1-17

1 Hola hige i ifi tatatali na Akasiya* sa lau afulen, na sa leu Diyodan Ho'owana sadaina yai, be amainiya edi palai sa fa'obiyo fuyo'idi.† Na sa bagibagi bena sa lau tefa.
2 Ya lau ee–, lahai fafaihonana, baba'isa sa lau palai hesa - hesa,
3 be dodoga sa falibadi, itiyen,
Yena tau antalasam ami itadi, GUYAU emi Yaubada ena Laugagayo Aba Husa'ina‡ sa ilo'iloloi mate, emi palai au lopadi, na au lau watanidi. *(Au'aulaha 25:10-16, yo Au'aulaha 37 hinaga.)*
4 Beyabeyana hige umi amaite'i, be aba launa ami fakau. Haba sa fa'itamiu. In moho, tabu au sigilau sadaina. A'awana doha kilomita esega.

5 Habahim Diyesuwa dodoga ya falibadi iyen,
Taumiu au fa'a'adi. Yaluwamiu enehena au nonoha. Pa'ana bobon Yaubada ena gigibwali yai haba no'o laulauna ya fataumahata lisida yai.

6 Diyesuwa ya libalau tau antalasam lisidi yai, iyen,
Laugagayo au abi hitin, be au iloloi, na au lawen be dodoga au famulidi.

Yo fede, alinana sa lau watan, be sa iloloi.
7 Yaubada Diyesuwa ya faliba iyen,§
Aho, haba E fatubu be hesam E tole hitin. Isalaela mahudo'idi haba sa fa'atitiyem, be haba sa siba, Yau ma'em, doha ma'egu Mose.
8 Tau antalasam u falibadi mate saluma Laugagayo tau baheina, yena ami mahano Diyodan Ho'owana bubuna yai, au lau, au obiyo ho'owana fotefotena yai.

9 Yo fede, Diyesuwa ya libalau Isalaela lisidi, iyen,
Au laoma aite'i, haba Yaubada eda GUYAU ena liba te atahiyen.
10-13 Yaubada ena Laugagayo Aba Husa'ina haba te ita, be haba te siba sidohana In Tano'ubu Mahudo'ina eda Guyau. Tau antalasam dodogadi haba sa iloloi bwa'iyen, be sa doheyen Diyodan yai. Yena ahedi sa bwa'iyedi Diyodan Ho'owana yai mate, haba ya didi tau, na uluna yai haba ya siu fuyo hasa. Doha, haba te siba, In Tano'ubu Mahudo'ina eda Guyau. Itete sidohana haba te siba Yaubada Mwahumwahulina ganahewada yai, be In haba wananaha, Kanana, Hiti, Hiwi, Pelisi, Giligasi, Amoli yo Diyebusi dodogadi haba ya lau we'aidi hinaga.*
Na aho te, au si'o'inadi dodoga 12, esega - esega Isalaela sulu hesa - hesa yai.

14-15 Mahula fuyana mate, be Diyodan Ho'owana ena fuya wewe. Habahim, dodoga edi palai sa lopadi, bena Diyodan Ho'owana haba sa gayo dohe. Laugagayo tau baheina, iti, sa bwa'iyedi. Na tau antalasam te, sa gayo lau ho'owa yai,
16 Ma'esega, na ho'owa ya tiwa, pa'ana ulu yai ya siu fuyo hasa, Adam yo Salatan lumadi yai.†
Ho'owa gwaluna ya tiwa, ya lau Gabogabo Pe'ipe'ina.
Habahim, gonowana dodoga sa lau tefa, tefa leuleuna yai, Diyeliko nu'una yai.
17 Sa dohe sa lau tefa tanohi pitapitalina yai, na Laugagayo tau baheina, gelegele atipuna yai sa obi'obiyo. Sa obi'obiyo ee–, Isalaela dodoga mahudo'idi sa laoma sa lau tefa.

---

* **3:1** "Akasiya" hesana hesa mate "Sitim." † **3:1** Edi palai hige doha eda gwa'u. Edi palai mate, yosiyosi 'wapidi yai sa ginaulidi. Sa pei hitinidi, sa famala edi luma. Edi aba lau somo yai, gonowana sa lawelawedi. ‡ **3:3** Beyabeyana Mose lau-gagayo safuhudohudo'i ya uli ume'ehu yai, na aba husa'ina bogesina sa ginauli mate, ganamulina yo ganahewana gole afa'afa sa fapatu. § **3:7** Au ita'ita lau Diyesuwa 4:4 mate, amainiya liba-fasunuma te Yaubada ya fawananaha.
* **3:10-13** Adi waiyunu ya fatilidi mate, nu'u ou'oulidi yai sa miya. † **3:16** Mapu au ita.

4

Diyodan Ho'owana ena Fuya Tiwa Fafa'ilalana
Diyesuwa 4:1-5:1

1 Ya lau ee–, Isalaela mahudo'idi sa ofi lau tefa, Yaubada Diyesuwa ya faliba, iyebo,
2 Dodoga 12 u si'o'inadi sulu esega - esega yai, na u falibadi, uwen,
3 Au lau Diyodan Ho'owana atipuna yai, somo yai tau antalasam sa obi'obiyo, be ume'ehu esega - esega ami abidi, be ami bahe lawedi somo yai emi an abi pei palai yai, i'ipa te.
4 Be Diyesuwa dodoga te ya yoga gogonidi,
5 be ya falibadi, iyebo,
Au lau be, GUYAU eda Yaubada ena Laugagayo Aba Husa'ina au bwa'iyedi, be ho'owa atipuna yai ume'ehu au baheidi, sulu esega - esega Isalaela ganahewada yai.
6 Ite ume'ehu te haba eda fafa'ilala somo Yaubada ya ginauli. Fuya matada yai, yena nanatumiu sa fati'o, "Ume'ehu te, aniyona somo?"
7 Haba ami falibadi, auwe, "Ume'ehu te haba ya fafanuwa hitinida, fuyana Yaubada ena Laugagayo Aba Husa'ina sa ilolo lawen tefa, Ho'owana mate ya tiwa. Ya famala eda fafa'ilala, fuya hige ana siga."

8 Diyesuwa dodogadi wa ya fatalahadi, be ena liba sa lau watan. Ume'ehu 12 sa abidi Diyodan atipuna yai, Isalaela sulu esega - esega sa bahe leuwedi, bena haba edi aba abi gwa'u yai sa toledi.
9 Diyesuwa ume'ehu te ya pei gogondi. Na ume'ehu wa hola otadi.*
10 Na hola hige i pei gogondi, tau antalasam Diyodan atipuna yai sa obi'obiyo. Ya lau ee–, Yaubada Diyesuwa ya faliba be ginauli mahudo'ina sa ginauli fa'ofidi, doha Mose ha'a Diyesuwa ya faliba.
Sa obiyo ee–, na dodoga mahudo'idi sa feula, be sa lau tefa.
11 Sa ofi lau tefa, habahim, tau antalasam Laugagayo Aba Husa'ina sa mulitama, na dodoga sa kinokinodi.
12 Na sulu faihona wa, Leubena, Gada, yo Manase tefana, hiyala dodogadi ma nonohadi, ma afa haidadi sa bwa'i, sa lau tefa, doha beyabeyana Mose ha'a ya fatalahadi. *(Diyesuwa 1:12-15)*
13 Yaubada ena tau hiyala mahudo'idi 40,000 sa lau tefa Diyeliko Gonna yai, sa abi nonoha bena haba sa hiyala.
14 Lahaina yai ni, Yaubada Diyesuwa hesana ya tole hitin, Isalaela matadi yai, na ena miyamiya fuyanidi yai sa fa'atitiyen, doha Mose sa fa'atitiyen.
15 Yaubada ya libalau Diyesuwa lebena, iye,
16 Laugagayo tau baheina u fatalahadi, be Diyodan yai ti gayo hitima.

17 Be Diyesuwa, Yaubada ena liba ya lau watan.
18 Tau antalasam sa gayo hiti dakodako yai, yo fede ho'owa ya didi. Yo fede, Diyesuwa hesana sa fa'atitiyen, pa'ana no'o itete sa ita.
19 Nawalahi Mati, lahaina 25 yai, Yaubada ena gigibwali ya famahata, Isalaela dodogadi lebedi yai, lahaina sa lau tefa, be Giligala yai palaidi sa peidi, Diyeliko tefa saisaina yai.
20 Be Diyesuwa ume'ehu Diyodan yai sa abidi wa, amainiya ya pei gogondi.
21 Be ya liba Isalaela lebedi yai, iyebom,
Bobon asubena, yena ami hiti mulita sa fati'o, tiyebom, "Ume'ehu te, aniyona somo?"
22 Au falibadi, auwen, "GUYAU eda Yaubada, ho'owa ena fuya fatedena yai, Isalaela sa lau tefa.
23 Yo ho'owa ya fatede, be gonowana te lau tefa, doha beyabeyana Gabogabo Balebalelemna ya fatede, eneheda." *(Au'aulaha 4:21)*
24 Haba dodoga mahudo'idi tano'ubu yai te, sa siba sidohana Yaubada ena gigibwali ya la'i, na haba hesana te fadebasae, fuya hige ana siga.

5

1 Amoli edi baba'isa Diyodan tefa leuleuna yai yo Kanana edi baba'isa Gabogabo La'ila'i tefana yai, wasa sa atahiyen sidohana Yaubada Diyodan Ho'owana ya fatede, na Isalaela mahudo'idi sa lau tefa. Yo fede, Amoli yo Kanana edi baba'isa nuwadi sa belubelu. Ya famala edi 'wasabu.

---

* **4:9** Dodoga haisa sa nuwatuhui, lausoisoina te aniyona doha ite: Diyesuwa hinaga ume'ehu 12 ya pei gogondi Ho'owa atipuna yai.

Somo-Somo Isalaela lisidi yai ya Tubu, Giligala yai
Diyesuwa 5:2-12

2 Fuyanna yai, Yaubada ya libalau Diyesuwa lebena, iyen,
Emi wau'oya au oipididi, be Isalaela tataudi mwagisadi dududi 'wapidi au ibo fahidi.*
(Luka 2:21)

3 Yo fede, sidohana Yaubada ya fatalaha, ya ginauli watan, be Isalaela tataudi mwagisadi dududi 'wapidi sa ibofahidi. Tu'ana ni hesana sa tole, "Mwagisa Dududi 'Wapidi Aba Ibofahidi."
4-6 Fuyanna Isalaela Idipi sa lau afulen, tatau mahudo'idi mwagisadi dududi 'wapidi ha'a sa ibodi. In moho, fuyanna nu'u pitapitalina yai sa laulau, boliman 40 ganahewana yai, nanatudi mwagisadi 'wapidi hola hige ti ibofahidi, yo hinaga saluma hiyala tataudi Idipi sa lau afulen, pa'ana Yaubada ena liba hige ti lau watan, yo fede ya kaumananaedi, be nu'u pitapitalina yai ha'a sa pe'i, doha iyen,
Tabu au lau Nu'u Mahumahulana yai, ha'a hiti bwa'ibwa'idi lisidi yai E liba fasunuma'edi.†

7 Tatau wa, nanatudi hola hige mwagisadi dududi 'wapidi ti ibo papadi. Logedidi, iti Diyesuwa ena tau paisowa ya fatalahadi, be mahudo'idi mwagisadi dududi, 'wapidi sa tomofahidi.
8 Mulina yai, Nu'u mahudo'ina sa miya edi palai yai, ya lau ee–, omatadi sa mwafo.
9 Na Yaubada ya libalau Diyesuwa lebena, iyen,
Beyabeyana afa wahamiu Idipi yai sa fakamkamnadi, be aho te emi taumayamaya E ibo afulen. *(Au'aulaha 1:11; 5:4-20)*
Itete sidohana nu'una te hesana sa tole *Giligala.* ‡

10 Fuyanna Giligala yai sa miyamiya, Diyeliko Gonna yai, nawalahi lahaina 14 maimailafina yai, Bayawa An'angogona sa ginauli.§ *(Au'aulaha 12:13)*
11 Bobonna, mate fuya bwa'ibwa'ina Kanana adi kalahe sa andi: fwalawa tumadi nefanefadi, yo fwalawa hige siusiuna, tegategadi.
12 Yo fede, fuyana Diyesuwa Isalaela ya lawedi Kanana yai mate, Kanana dodogadi adi gabu an'andi sa kalakalahe, na ma esega, mena ya be'utau, hige ti abi.

Sidohana Diyeliko sa Eli halaen
Diyesuwa 5:13-6:27

13 Diyesuwa ya sigilau Diyeliko sadaina yai, na matana ya lau hitin yo fede, taumoho hesa ya ita nuwanuwana yai, ya obi'obiyo, ma kepakepatana.
Diyesuwa ya hasai, ya fati'o iyen,
Um hidamai, o ama waiyunu?

14 Alinana ya bui, iyen,
Hige'e. Yau mate Yaubada ena Hiyala Tau Lau kulukuluwena.
Na Diyesu wa ya hoba lidi, be ya fa'atitiyen, na iyen,
Egu Ba'isa, yau em tau paisowa. Somo wa fanuha, haba E ginauli.

15 Ba'isa wa, iyen,
Ahem sumadi u abifahidi, pa'ana tanohi fafagabina yai wa obi'obiyo.
Yo fede, ena liba Diyesuwa ya lau watan.

6

1 In moho, Diyeliko eda'eda sa gududi, be tabu Isalaela dodogadi ti luhulau e ti kalamahanoma, pa'ana iti adi waiyunu.
2 GUYAU ya libalau Diyesuwa lisina, iyen,

---

* **5:2** Beyabeyana, wau'oya o nabu'a ya fafuyo edi nigo. Ume'ehu hesa yai sa oipididi. Ibo-fahi aniyona doha ite: fuya ou'ouli wawaya tatau afa'afa mwagisadi matadi 'wapidi sa ibo-fahidi. Laugagayo te ya famala edi fagabi o fatabu. Yesu ena fuya yai hinaga doha. † **5:4-6** Sidohana sa uli TEV ganahewana 'e famuli watan "Nu'u Mahumahulana" o "promised land." ‡ **5:9** *Giligala,* alinadi yai aniyona mate *aba kamfahi.* § **5:10** *Bayawa an'angogo o pasowa,* aniyona mate: fuyanna Anelu ya lau Idipi bena nanatudi tau-baguna ya lau-funuhidi, na Isalaela tataudi edi hafohafo tapi duhuduhudi yai yo lau-fabala yai, 'wasina sa fahoihoiyedi, be anelu wa ya bayawaidi. Hige gonowadi pasowa ti an, ena hige mwagisadi ti ibo-papadi. Au'aulaha 12:48 ami ita hinaga. Aho te, ema Kalenda yai, fuyanina mate doha Easter fuyanna yai.

Nu'u te ha'a E nuwa afulen nimam yai, be edi ba'isa la'ila'i yo ena hiyala tataudi ha'a E lei hafihafitidi.
3 Lahai faligigi esega ganahewadi yai, Um yo em hiyala tataudi au lau nu'u ni au fata'i'ili, be lahai esega, haba ma esega ami fata'i'ili.
4 Tau antalasam faligigi luwaga edi bwagigi ti abidi,* be ti bwa'i. Na Laugagayo Aba Husa'ina, mate ai mulidi.
In moho, lahai fafaligigi luwagana yai, fuyana bwagigi sa yufi, mahudo'imiu ami lau, ami ta'i'ili ma faligigi luwaga.
5 Haba sa yufi fawewehi, ma esega, tatau sa halahalabo, na Diyeliko ganana haba ya talopalopa. Habahim, mahudo'imiu ami dudulai, ami luhulau duhu balabalamumu yai.

6-7 Diyesuwa ya libalau tau antalasam lisidi, iyen,
"Tatau au falibadi, bena sa fatubu, be duhu balabalamumu sa fata'i'ili.
Tau hiyala pele hesa sa bwa'i,
mulina yai bwagigi tau abina faligigi luwaga,
habahim, laugagayo tau baheina."

8-9 Diyesuwa somo ya falibadi, doha sa ginaulidi:
Habahim, tau hiyala pele hesa sa bwa'i;
mulina yai, tau antalasam bwagigi sa yufi;
atipu yai, tau antalasam, iti laugagayo tau baheina,
mulidi yai, hiyala pele hesa.
Ma esega, bwagigi sa yufidi, dagugudi.
10 Na Diyesuwa tatau ya fatalahadi, iyen,
Tabu au halabo, yo tabu liba hesa au libaen, ya lau wee–, ana siga E falibamiu.

11 Habahim, tatau mahudo'idi ya falibadi, be Yaubada ena Laugagayo Aba Husa'ina sa iloloi, be duhu balabalamumu sa fata'i'ili ma esega, habahim, sa fiyoma edi aba miya yai; amainiya sa eno.
12-13 Bobon ma hwalahwalalana, Diyesuwa ya obiyo. Itete haba lahai fafaluwagana, tau antalasam yo hiyala tataudi duhu balabalamumu wa sa fata'i'ili bodai gonogonowana doha bon:
Bwa'ibwa'idi tau hiyala pele hesa;
mulina yai, tau antalasam faligigi luwaga, bwagigi tau yufidi;
atipu yai, Laugagayo tau baheina;
mulidi yai, hiyala pele hesa.
Itete, fafaluwagana, bwagigi sa yufidi, alinadi.
14 Lahaina yai, duhu balabalamumu sa fata'i'ili bodai ma esega moho, be sa fuyoma edi aba miya. Doha ite sa ginaginauli, ya lau wee–, lahai faligigi esega.
15 Ya ifi tatatali, lahai fafaligigi luwagana yai, sa obiyo, be nu'u ni sa fata'i'ili ma faligigi luwaga doha fuya bwa'ibwa'ina yai.
16 Fafaligigi luwagana yai sa ta'i'ili, tau antalasam begana haba bwagigi sa fadagugu, na Diyesuwa tatau mahudo'idi ya falibadi be sa halabo, yo iye,
Nu'u te Yaubada ha'a ya feleda!
Duhu balabalamumu yo ginauli mahudo'idi ganahewana yai bena ami faheyaya esegahidi; ya famala eda antalasam Yaubada eda Guyau, enahena.
17 Na waihin matamata heyayana, Lahaba moho, ma afa efana, tabu ti faheyayadi, pa'ana in eda tau ita sipo ya simodi.
18 Tabu bena ginauli fafagabidi hesa au abidi. Yena ami ginauli doha, mate haba heyaheyaya ami leyama Isalaela ganahewada yai. *(Diyesuwa 7:1)*
19 Ginauli mahudo'idi mate, powati afa'afa doha: siluba, gole, kapa, yo ayan, mate te tole hudo'i, Yaubada enehena. Ya famala GUYAU ena ainauya.
20 Yo fede, ma esega tau antalasam bwagigi sa yufidi sa atahiyedi. Habahim sa halabo la'ila'i. Yo fede, ganana ya talopalopa!† Tau hiyala mahudo'idi sa dudulai hasa duhu balabalamumu ganahewana yai be sa eli halaen.
21 Kepata yai duhu balabalamumu dodogadi: tatau lala'i, wawahin lala'i, yo wawaya kiki'ina mahudo'idi sa lau funuhidi, yo bulumakau, sipi, yo donki mahudo'idi hinaga sa lau funuhidi.
22 Diyesuwa tau ita sipo luwaga wa ya faliba, iyen,

---

* **6:4** Edi bwagigi mate, sipi donadi yai sa ginaginaulidi.

† **6:20** Diyeliko ganana wa ya la'i wananaha, yo hewana ya lofa. Ume'ehu la'ila'idi sa katakatandi be sa ginaginauli.

Au luhulau Lahaba ena luma, be ma afa efana au ledima, doha ami liba fasunuma'en.

23 Yo fede, hewahewali sa lau, be waihin matamata heyayana sa foyahiyama, ma tinana
yo tamana, afa lofuna, yo ana boga mahudo'idi, be sa famiya komakomanidi edi tefa yai.
24 Duhu la'i sa gabu golu, habahim edi ginauli mahudo'idi sa gabu esegahidi. Na
powapowati moho sa lau afuledi, Yaubada enehena: siluba, gole, kapa, yo ayan.
25 In moho, Diyesuwa Lahaba ya tole komakomani, ma afa efana, tabu ti talaidi, pa'ana
luwaga wa ha'a ya simodi, fuyanina yai ya fatamali lawedi Diyeliko yai. Fuyanna yai,
Lahaba ena hiti mulita hola sa miyamiya Isalaela yai.
26 Lahaina yai, Diyesuwa ya angwala, iyen,
Yena sai ya anpate bena Diyeliko nu'una te ya ginauli fuyoi,
mate haba Yaubada ya kaumananaen.
Sai la'i Yena gana pa'ana ya ginauli bodai, ena maisa mate haba natuna bwa'ibwa'ina
ya pe'i.
Sai la'i yena gana eda'edana ya ginauli bodai, haba natuna mulimulitana ya pe'i. *(1 Kin 16:34)*

27 Yaubada mate Diyesuwa ma'ena. Wasana ya tadada, be nu'u dodogadi mahudo'idi sa
sibai.

24

Sidohana Yaubada Isalaela ya ita watanidi
Diyesuwa 24:1-13

1 Diyesuwa Isalaela Sulu mahudo'idi ya fa'oigogodi, Sekem Nu'una yai, be edi tanu-
tanuwaga, ba'iba'isa, yo tau fakasa mahudo'idi sa laoma Yaubada matana yai.
2 Na ya falibadi, iyen,
Itete somo Yaubada eda GUYAU ya libaen,
Hiti bwa'ibwa'i edi fuya yai, Ifeleti Ho'owana tefana yai sa miya, yo yaubada haisa
sa fadebasaedi. Amainiya, ami ulu tubu hesa hesana Tela mate Abelaham yo Nahola
tamadi.
3 Amainiya Ifeleti yai, Abelaham E foyahi lawen, Kanana Nu'una mahudo'ina yai, yo
ana hiti mulita boludi E fatadadadi, yo natuna E felen, hesana Isako.
4 Na Isako nanatuna E felen, hesadi Iyakobo yo Isowa, yo tu'adi haisa Idom nu'una yai
Isowa E felen, enehena. Na Iyakobo ma'ana hiti mulita sa lau Idipi.*
5 Fuya lofalofa mulina yai, Mose yo Elon E fa'obiyodi tau saguhigu. Habahim,
heyaheyaya la'ila'i E leyama Idipi yai. *(Diyesuwa 24:25, yo Au'aulaha)*
6 Na afa wahamiu E lawe hudo'iyedi. Fuyanna Idipi sa lau afulen, Idipi ma'edi hosi tau
awaidi yo hosi edi saliyoti, amainiya sa lau we'aidi. Na fuyanna sa mahanoma Gabogabo
Balebalelemna sadaina yai,
7 sa an'eta laoma, itiye,
"Aee–, u saguhimai!"
Na kamumu E tole, iti yo Idipi dodogadi ati'atipudi yai.
Na gabogabo E fasiu fuyoi, be sa kapulolo.
Ami siba somo E ginauli Idipi lisidi yai.
8 Nu'u pitapitalina yai ami miya ee–, fuya lofalofa, habahim, E lawemiu Amoli Nu'una
yai, Diyodan tefa saisaina yai. Sa hiyalaimiu, na E galatatamiu. Edi tanohi ami abi,
enehemiu, na E lau funuhidi umi debamiu yai. *(Namba 21)*

9 Na dodoga luwaga, hesa hesana mate Balaki. Tamana hesana Sipoli. In mate Mowabi
edi ba'isa la'ila'i. Na hesa hesana Balam, tamana mate Beyoli. Mowabi dodogadi, ma'edi
ba'isa sa hiyalaimiu. Yo fede, Balaki liba ya fatamali lawen, Balam lebena. Ya faliba bena
ya kaumananaemiu.
10 In moho, ibege ya ata'atahi lau Balam lisina, be ya liba fasunumaimiu. Itete sidohana
E faloholohomiu Balaki lisina yai. *(Namba 22-24)*
11 Fuyanna, Diyodan ho'owana ami lau tefa, be ami mahano laoma Diyeliko Nu'una
yai, dodogadi sa hiyalaimiu, doha Amoli, Pelisi, Kanana, Hiti, Giligasi, Hiwi yo Debusi sa
hiyalaimiu. In moho, egu sagu yai, ami lei hafihafitidi. *(Diyesuwa 3:10)*
12 Bumo hinaga E fatamali bwa'iyedi, be Amoli yo edi baba'isa luwaga sa we'aidi. Hige
bena emi kepata yai, e emi pidu yai au fa'wasabudi.

* **24:4** Ami ita lau Aba Fatubu Bukana yai hinaga

13 Na uma'uma tanohidi, yo duhu la'i ginaginauli nonohadi E felemiu, mate hige au ginaulidi. Na aho, uma'uma uludi nonohadi ami an'annidi, wain yo oliwe gabudi, umi hige la'i au umahidi.

Isalaela Nuwadi sa Hinelidi bena Yaubada sa Famuli Watan
Diyesuwa 24:14-24

14 Diyesuwa iyen,
Yaubada au fa'atitiyen, yo ma nuwa ofimiu au famuli watan. Ami mumuga edi yaubada doha oitau au peidi yo au nuwa fuiyedi, yaubadadi beyabeyana Idipi, yo Ifeleti Nu'udi yai sa famuli watanidi.†
Na Yaubada Wananaha moho au famuli watan.
15 Ibe yena Yaubada Wananaha hige au fanuha, mate,
lahai te, nuwamiu au hinelidi.
Haba yaubada tausomo ami lau watanidi?
Ami mumuga, Ifeleti yai edi yaubada haisa?
E Amoli edi yaubada haisa iti edi tanohi yai te, aho te miyamiya?
In moho, ma'agu boga haba Yaubada eda GUYAU 'e lau watan.

16 Dodoga ena liba sa bui, itiyen,
Ibege Yaubada Wananaha ai nuwa fuiyen, na yaubada haisa ai famuli watanidi.
17 Edi aba lau fayofayoida Idipi yai, Yaubada eda GUYAU ya foyafoyahida, yo ena gigibwali ya famahatadi, be te itadi, yo ya ita wata loholoho'ida nu'u haisa somo yai eda aba lau yai.
18 Eda fuya mahanoma tanohi yai te, Amoli dodogadi, tanohi tau miyaina, Yaubada ya lau we'aidi. Haba ai hinaga GUYAU 'e famuli watan, In eda Yaubada.

19-20 Na Diyesuwa ya libalau lisidi yai, iyen,
Nuwana, hige gonowamiu, GUYAU au famuli watan. Ibege emi heyaheyaya i nuwa afuledi. Pa'ana In mate Yaubada Esega.‡ Haba ya fawaiyunu'emiu yena yaubada haisa ami famuli watanidi, yo haba ya faheyayamiu yena nu'u haisa yaubadadi ami famuli watanidi.
Beyabeyana ya loholoho lisimiu yai. In moho, haba ya faheyayamiu, yena ami ginauli doha.

21 Diyesuwa alinana sa bui, itiyen,
Ii–, haba GUYAU 'e famuli watan.

22 Diyesuwa edi liba ya bui, iyen,
Au fawananaha fuyoimiu, haba nuwamiu ami hinelidi, be Yaubada ami famuli watan.

Sa liba, tiyen,
Ii–, 'E liba dudulai!

23 Ya liba adidili lebedi yai, iyen,
Yena wananaha, nu'u haisa yaubadadi au abi afuledi, Guyau, Isalaela eda Yaubada, au tau'ului.

24 Habahim, Diyesuwa sa faliba, itiyen,
Haba GUYAU eda Yaubada 'e lau watan, na ena laugagayo hinaga 'e lau watan.

Edi Fawananaha Fafa'ilalana Sidohana sa Bono.
Diyesuwa 24:25-28

25 Lahaina yai, Diyesuwa yo dodoga edi yali sa ginauli Yaubada matana yai. Sekem Nu'una yai ni, laugagayo haisa ya feledi bena sa lau watanidi.
26 Yo fede, Yaubada ena laugagayo bukana yai ya ulidi, habahim, Yaubada ena tanohi fafagabina yai ni, ume'ehu la'ila'i ya bono, oyagi hesa hesana *oki* pa'ana yai.§
27 Ya libalau ou'oulidi lisidi, iyen,
Ume'ehu te eda yali fafa'ilalana, pa'ana Yaubada ena liba mahudo'idi lisida yai, ume'ehu te ya atahiyedi. Yo fede, in haba tau fawananahana lisimiu yai. Haba eda Yaubada ami kawawananaha'en, na tabu au lau afulen!

---

† **24:14** *Ifeleti mate* Ho'owa la'ila'i hesa *Mesopotamia Nu'una* yai. Aho te, nu'una hesana mate *Iraq.* ‡ **24:19-20** *Yaubada Esega* Alina Dimdim yai, aniyona mate *Yaubada Tabuna.* § **24:26** *Oki* mate oyagi po'ipo'ina hesa Isalaela edi nu'u yai. Oyagidi te, ti ota ee–, fuya lofalofa, na hige ti pe'i.

28 Mulina yai, Diyesuwa dodoga mahudo'idi ya fatamalidi sa lau hesa - hesa ena nu'u yai.

Diyesuwa ya Pe'i
Diyesuwa 24:29-31

29 Mulina yai, Yaubada tau saguhina, Diyesuwa, Nun natuna, ya pe'i. Ena boliman mate 110.
30 Ena nu'u hesana Timnata Sala, Efalaim Tu'adi ganahewadi yai, mate tu'a hesa hesana Ga'asi tefa lidilidina yai amainiya sa bo'usai.
31 Diyesuwa ma miyamiyana, Isalaela Yaubada sa lau watan, ya lau ee–, ya pe'i. Mulina yai, Diyesuwa ena baba'isa sadaina yai ma miyamiyadi, Yaubada sa lau watan hinaga, pa'ana ginauli mahudo'idi Yaubada ya famahatadi lisidi yai, matadi yai sa itadi.

Diyosepa Silanna
Diyesuwa 24:32

32 Beyabeyana, Idipi yai, Diyosepa silanna sa lawen, be adi ulutubu, Iyakobo, adi bwana tanohina ha'a ya une, maisana mate siluba ou'oulidi 100, Hamoli nanatudi lebedi yai, amainiya Sekem nu'una yai sa bo'usai.

Eliyesa
Diyesuwa 24:33

33 Yo Eliyesa, Elon natuna ya pe'i hinaga, be sa bo'usai, Gibiya Nu'una yai. Nu'una mate Efalaim Tu'adi ganahewadi yai, ha'a sa felen, Eliyesa natuna Fineyasi, enehena.

Isalaela edi Diyadidi

2

Isalaela Dodogadi GUYAU sa Nuwa Fuiyen
Diyadidi 2:7-19

7 Diyesuwa yo babada ma mwamwahulidi mate Isalaela dodogadi hola GUYAU sa fafamuli watan. GUYAU ginauli lala'i ya lau ginauli enehedi mate mahudo'idi sa ita.
8 Nun natuna, Diyesuwa mate GUYAU tau famuli wataninna. Ena bolima 110 na ya pe'i,
9 be ena tanohi GUYAU ya felen amainiya sa bo'usai. Tanohina mate Timnata Helesi nu'una yai, Efalaim piupiu hitidi yai, Ga'asi tu'ana tefa lidilidina yai.
10 Hiti te ya pe'i mulina yai mate hiti mulita hige GUYAU ti sibai yo somo ya laulau ginauli Isalaela enehedi hige ti sibai hinaga.
11 Isalaela dodogadi heyaya sa ginauli Yaubada matana yai be Ba'ala oitaudi sa fadebasaedi.
12 Afa wahadi GUYAU edi Yaubada sa nuwa afulen, Logenana Idipi yai ya foya fahidi. Yaubada hahaisa sa famuli watanidi na dodoga sadasadaidi yai edi yaubada sa fadebasaedi be GUYAU manana sa fabala.
13 GUYAU sa nuwa afulen be Ba'ala yo Asitoleti oitaudi sa fadebasaedi.
14 GUYAU ya manabala heyaheyaya Isalaela lebedi yai na ya ita afuledi tau lau kwaya lisidi yai be sa lau kwayaidi yo edi ginauli sa angafuhidi hinaga. Adi waiyunu sadasadaidi yai ya nuwa afuledi be sa lei hafihafitidi.
15 Ibe Isalaela sa lau sa hiyala ibege GUYAU i saguhidi be waiyunu haba sa lei hafihafitidi, doha ha'a ya angwala lebedi yai. Yo fede nuwadi sa fai'abi.
16 Habahim GUYAU diyadi ya fa'obiyodi be Isalaela dodogadi tau lau kwaya lisidi yai ya fasagufahidi.
17 In moho Isalaela hige diyadi edi liba ti atahiyedi. Sa lau yaubada hahaisa sa famuli watandi yo sa fadebasaedi doha doga, tau matamata heyaya ya fafamuli watandi.
Iti hige doha afa wahadi, GUYAU ena laugagayo sa famuli watandi. Edi laulau hige ti laulawen be feula, GUYAU sa nuwa afulen.
18 Adi waiyunu mate, Isalaela sa fakamkamnadi yo sa abi heyayaidi GUYAU ya atahi be diyadi ya fasinabo. GUYAU, diyadi ma'ena na ya saguhi be adi waiyunu nimadi yai ya fofofahidi. Diyadi ena fuya yai mate GUYAU, Isalaela dodogadi ya nuwatohatohaedi.
19 Fuyanna diyadi ya pe'i mate GUYAU sa nuwa afulen yo sa heyaya wananaha habahim afa wahadi. Yaubada bwalabwaladi sa famuli watandi yo sa fadebasaedi. Hige gonowana laulau heyaheyayadi yo nuwa lau wata ti fatautau.
Isalaela dodogadi ma'edi GUYAU sa angwala na fuyana laulau heyaheyayadi sa ginaulidi mate angwala sa utusi. GUYAU ya manabala be nuwana ya fadosi bena ya lau'itadi. Yo fede hige i saguhidi, be ta'owawa edi tanohi yai sa fageladi. Ta'owawa edi laulau heyaheyayadi yai Isalaela sa lau'itadi, haba GUYAU sa famuli watan doha afa wahadi?

Luta
Dededena

Luta Dedena ena Aba Fatubuna.

Buka te, Luta dedena. Fuyanna guliyam la'ila'i Isalaela yai, dodoga haisa, Betelehem sa lau afulen, be sa sai Mowabi, pa'ana mahula amainiya. Sa miyamiya amainiya ee–, nanatuna luwaga Mowabi wawahinidi sa faidi. Naomi lahuna yo nanatuna luwaga sa pe'i. Guliyam la'ila'i ya ofi ya aulaha, be ya fuyo ena nu'u. Lawana hesa ya miya Mowabi nu'una yai, na hesa, hesana Luta, ma'ena sa lau Betelehem. Fuyanna yai, Isalaela yo Mowabi dodogadi sa fawaiyunu. Fuyanna sa lau Betelehem, Luta mate ta'owawa, in moho, hige ti 'waiyo'o'en. Diusi edi laulau hesa mate, yena taumoho lahuna ya pe'i afulen, hwabuhwabuna haba sa ita watan komakomani, na ana hwahwayasa haba, edi hwabu sa fai. Bowasi Luta ya fai, be natuna ya yosi hesana sa tole: Desi. Na Desi natuna hesa Deiwidi, Isalaela edi Kin. Liba Fasunuma Dogana Yesu mate Deiwidi ana ulutubu. Yesu mate Betelehem yai sa yosi.

Elimileka ma'ana Boga sa lau Mowabi Nu'una
Luta 1:1-4

1-2 Beyabeyana, Isalaela hola hige edi kin mate, tau fafadudulai edi fuya ita watanidi yai, nu'una mate guliyam la'ila'i. Yo fede, taumoho hesa hesana Elimileka, in Sulu Efalata mate Betelehem yai sa miyamiya Diudeya Nu'una ganahewana yai. Ma lahuna Naomi yo nanatudi luwaga, Malon yo Kiliyon, sa aulaha sa lau sa miya Mowabi Nu'una yai. Fuyana amainiya sa miyamiya,
3 Elimileka ya pe'i. Lahuna Naomi ma nanatuna luwaga ya pe'i afuledi.
4 Yo fede, Mowabi wawahindi Opa yo Luta sa faidi. Bolima safuhudohudo'i sa ofi, mulina yai,
5 Malon yo Kiliyon hinaga sa pe'i. Yo fede, Naomi hige lahuna yo nanatuna.

Naomi ma'ena Luta sa Fuyo Betelehem
Luta 1:6-22

6 Boliman fisa sa ofi, mulina yai Naomi ya atahiyen mate, GUYAU ha'a ena dodoga ena loholoho ya feledi, be sa mahula. Yo fede, ya nonoha na, ma afa lawana Mowabi Nu'una sa lau afulen.
7 Sa fatubu, sa aulaha sa lau Diudeya na eda'edana yai
8 ya libalau lebedi, iye,
Au fuyo, be afa tinamiu ma afa haidamiu au miya! Haba GUYAU ya loholoho lisimiu yai, doha ami loholoho lisigu yai yo tau pe'i lisidi yai hinaga.
9-10 Haba GUYAU ya saguhimiu be emi nahi ya famahatadi, na ami nahi fuyo, be emi luma ami fatubu bodaidi.

Habahim, Naomi ya falafudi, na sa fatubu sa tan. Sa libalau, tiyen,
Hige'e! Haba 'e lau watanim, be te lau haidam lisidi.

11 Naomi alinadi ya fafiyo iyen,
Nanatugu, au fuyo! Pa'ana somo be ami lau watanigu? Ami nuwatuhui bena haba E fanatu fuyo, be nanatugu tatau, na haba ami faidi?
12 Au fuyo emi nu'u! Pa'ana yau mate E tinala'i, be hige gonowana ya nahi fuyo. E nuwatuhui, egu fuya ya ofi. Na ibe i'ipa te E nahi, na nanatugu tatau,
13 Haba tabu au nahi na ami bagibagiyedi ee–, sa hewali? Nanatugu, hige'e! Ami sibai mate hige gonowana. Yaubada ya ta'ai mulimuliyegu, be nuwagu ya heyaya'emiu.

14 Yo fede, hinaga sa tan fuyo. Habahim, Opa lawana ya falafu, be ya fuyo, na Luta ya toha didini.
15 Be Naomi ya libalau lisina iyen,
Luta, falem nahi ya fuyo afa efana yo ena yaubada lisidi. Ma'em au fuyo emi nu'u.

16 Luta iye,
Tabu u fatamali fafuyogu!
Wa lau somo: yau ma'em,
yo somo yai wa miya: yau ma'em,
Haidam: haidagu, Em Yaubada: egu Yaubada.
17 Ai somo wa pe'i: haba ainiya E pe'i hinaga,

yo haba ainiya sa bo'usaigu.
Haba Yaubada ya kaumananaegu,
yena somo E ginauli faheyaya.
Ibe hige somo hesa i hinelida.
Na pe'i moho haba ya hinelida.

18 Yo fede, Naomi ya nuwatuhui mate Luta ya dudu wananaha, be hige somo hesa i libaen.
19 Sa lau ee–, sa mahano Betelehem yai. Dodoga mahudo'idi nuwadi sa amna, na wawahin sa fati'o fuyo'idi, tiyen
Itete mo'isa, Naomi?

20 Naomi, alinadi ya fafuyo, iyen,
Tabu au atahigu *Naomi,*
Au atahigu *Kalapi,*
pa'ana Yaubada ya fanuwa heyayagu.*
21 Amate'i E aulaha mate, egu ginauli boludi.
Na Yaubada ya fafuyoguma te, hige egu ginauli.
Tabu au atahigu *Naomi,*
pa'ana Yaubada, Tau Gigibwali,
ya kaumananaegu na heyaheyaya ya felegu.
22 Itete sidohana Naomi ma lawana Luta, Mowabi Nu'una yai, sa fuyoma. Fuyanna sa mahano mate, mahula ya fatubu Betelehem yai. Kalahe hudo'i hesana bali, nenena doha laisi, ena fuya anaho.

2

Luta ya Paisowa Bowasi ena Gabu yai
Luta 2:1-23
1 Naomi hwabuna Elimileka efana hesa hesana Bowasi. In ya bada yo ya mahula.
2 Fuya esega, Luta ya libalau Naomi lisina, iyen,
Ibe wa liba afulegu, E lau dodoga edi gabu yai, be tau paisowa kalahe somo yai sa lau afuledi E tano'idi. Egu siba gonowana nuwana, doga hesa haba ya itagu, yo haba ya fanuhagu, be ai lisina E paisowa.

Luta alinana Naomi ya bui, iyen,
Natugu, u lau!

3 Yo fede, Luta ya lau gabu hesa yai, be tau paisowa mulidi yai ya lau, be kalahe sa lau afuledi, ya tano gogoidi. Nuwa supu yai ya lau Bowasi ena gabu yai.
4 Hige walolona Bowasi, Betelehem yai ya mahano fuyoma, be tau paisowa ya lauto'iyedi, iye,
Yaubada ma'emiu.

Na iti, alinana sa fafuyo, tiyen,
Yaubada i saguhim.

5 Bowasi ya fati'o lau tau paisowa edi ba'isa lebena, iyen,
Waihin hasahasalana ni, sai?

6 Tau paisowa tau ita watandi alinana ya bui,
Waihin te, laolaoma. Mowabi yai ma'ena Naomi sa fiyoma.

7 Na ya an'etaigu, iyen,
U abigu be tau paisowa ai mulidi, an'an ya tano. Ha'a ya paisowa fatubu hwalahwalala yai, be atabahim, logulogu yai ya anyawasi.

8 Yo fede, Bowasi ya libalau Luta lebena yai, iyen,
Hola ya fatalaham. Tabu kalahe ai gabu hesa u tano. Aite'i moho, egu tau paisowa ma afa haidam.
9 U ita'ita lau somo yai sa paisowa, bena ma afa haidam, Ha'a egu tau paisowa tatau E falibadi yo E laugagayo'edi, ibege ti fasinam. Na yena gadom ya magu, u lau be ho'owa sa yahi kaulidi, am u nom.

---

* **1:20** *Naomi* aniyona mate nuwa amna, na Hebelu libana *Mara aniyona mate: Nuwa heyaya o Kalapi iti Isalaela alinadi yai.*

10 Luta ya dulu lidi ena fa'atiti ya ginauli, na ya libalau Bowasi lebena, iyen,
Yau ta'owawa. Sidohana be wa mode'egu? Yo pa'ana somo wa abi loholoho'igu?

11 Bowasi alinana ya bui iyen,
Ha'a E siba, lawam ena ginauli mahudo'idi wa ginaulidi, lahum ena fuya pe'i mulina yai. E siba sidohana tamam, tinam yo em nu'u wa lau afuledi, na wa laoma, beyabeyana dodoga hige u sibaidi, lisimai yai wa miya.
12 Somo wa ginauli, haba Yaubada ya famaisam, be maisam mahudo'ina haba wa abi Isalaela eda Yaubada lebena yai, haba logulogunа yai ya bobodiyem. In lebena yai wa laoma, mwahuli wa abi.

13 Bowasi alinana Luta ya bui, iyen,
Ba'isa, um wa loholoho wananaha lebegu yai. Nuwagu wa fa'adidili, pa'ana wa abi komakomanigu. In moho, E nuwatuhui mate, yau hige em tau paisowa la'i ma'egu gonogonowamai.

14 Kalahe fuyana yai Bowasi ya libalau Luta lisina, iyen,
U laoma, be fwalawa tefana u abi, na u bwalui ai li'u.

Yo fede, ma afa haidana tau paisowa sa ta'ai, na Bowasi kalahe gabugabudi haisa ya fatamali lawen lisina. Ya an'an ee–, bogana ya yahayaha. In moho, ana kalahe ya antole; hige i fa'ofidi.
15-16 Habahim, ya aulaha be ya fuyo gabu. Ana ya tano boda. Muli yai Bowasi ena tau paisowa ya falibadi, iyen,
Au ita afulen, tabu somo au libaen ai lebena. In moho, gabu an'andi pilidi yai, haisa au solu fahidi be au lau afuledi, haba ai ana ya tano'idi.

17 Amainiya Luta ana kalahe ya tano gogo ee–, ya mailafi. Na ya abi lisi mate, begana haba 10 kilograms ya lobahi.
18 In kalahe ya tano'idi, na ya fuyo edi nu'u be lawana ya fa'ita, oulina fisa, yo hinaga an'an antoledi ya felen.
19 Naomi ya fati'o lau Luta lisina, iyen,
Somo yai wa tano'idi? Sai ena gabu yai wa paisowa? Haba taumoho ni Yaubada ya fanuwa loholoho, pa'ana ya abim be wa paisowa.

Yo fede, Luta, Naomi ya faliba mate Bowasi ena gabu yai ya paipaisowa.
20 Naomi ya libalau lawana lebena, iyen,
GUYAU ena faloholoho Bowasi ai lisina! Ena liba fasunuma tau mwahuli yo tau pe'i lisidi yai hige ofina!

Yo ya liba fiyo, iyen,
Taumoho ni ama hwahwayasa hesa wananahana. In tau ita watanimai.*

21 Luta Bowasi alinana ya libaen, Hinaga iye,
Bena ma afa haidagu, ena tau paisowa, 'e paisowa ee–, 'e lau gabu fa'ofi.

22 Na Naomi ya libalau Luta lebena, iyen,
Ihi–, Natugu, loholohona mate wawahin ni ma afa haidam au paisowa Bowasi ena ai gabu. Yena doga hesa ena ai gabu wa paisowa ibe ti iwalaim.

23 Yo fede, ma'edi Luta bali yo witi gabudi luwaga sa lau gabu ofinidi. Na amainiya ma lawana sa miya esega.

3

Sidohana Luta ya Lau Bowasi ena Bali Aba Peipei Hineli yai.
Luta 3:1-18
1 Fuya fisa sa ofi, habahim, Naomi ya libalau Luta lisina yai, iye,
Yau haba lahum E yo'oi. Be haba ibomiu emi luma.
2 Wa siba wawahin saluma ma afa haidam ami paipaisowa edi ba'isa hesana Bowasi mate ama hwahwayasa. U ata'atahi. I'ipa te, haba bali an'andi sa abi lisidi yo sa oiluhidi.

* **2:20** *hwahwayasa*aniyona mate tau pe'i afa efana haba edi hwabu sa fai.

3 U siwa, em ma'i panepanena u ma'iyen, yo luhuluhu loholohodi u li'odi, na u lau somo
yai ena aba peipei hineli. Tabu i sibaim mate, um amainiya ee–, ya an'an, yo ya nom ma'uda.
4 Bena wa siba komakoman somo yai ya eno, na yena ya eno wafu, u lau ena kabobo u
lau hitin, na ai ahena sadaina u eno. Haba somo ya falibam be, wa ginauli.*

5 Naomi alinana Luta ya bui, iyen,
Nuwatuhu mahudo'idi wa libaedi haba E lau watanidi.
6 Yo fede, Luta ya lau Bowasi ena aba pei hineli nu'una yai, be lawana somo ya faliba mate,
mahudo'ina ya ginauli.
7 Fuyanna, Bowasi ya an'an yo ya nom ma'uda, ma amna loholohona ya lau kalahe peina
yai ya eno. Yo fede, Luta ya lau fafamatano be kabobo ya abi hitin, na ya guli lidi ahena yai.
8 I'ipana yai Bowasi ya eno bui, waihin ahena sadaina yai ya laulau eno, ya tau hitiyen.
9 Bowasi ya fati'o, iyen,
Um sai?

Luta alinana ya bui, iye,
Ba'isa, Yau!
Em mwahu mate, bena wa faigu, be wa ita watanigu, pa'ana am hwahwayasa mate yau.

10 Bowasi ya liba, iyen,
GUYAU ya loholoho lisim yai, pa'ana em abi loholoho lisigu yai ya la'i, doha hige Naomi
em abi'abiyena. Nuwana ibe ha'a u lau hewali mahumahulana e dehadehana u yo'oi. In
moho, hige'e.
11 Luta, atabahim, tabu u mode. Yau haba ginauli mahudo'idi wa fanufanuhadi E
ginaulidi; doha dodoga nu'u yai te ha'a sa sibaim, mate um waihin loholohona.
12 Wananaha mate um egu hwabu, haba E ita watanim. In moho, taumoho hesa in am
hwahwayasa wananahana, habahim, yau.†
13 Maihona te haba aite'i wa miya, haba hwalahwalala te lobahi e hige'e, haba sai ya
ita watanim. Yena hige'e, E liba dudulai, Yaubada matana yai mate, Yau haba mwahum E
bahei. Do'ata te, aite'i wa miya ee–, hwalahwalala.

14 Yo fede, ahena sadaina yai ya guli fuyo, na hola ma kamumuna, ya obiyo, pa'ana tabu
nu'u ti mahata be ti ita yo Bowasi hige i fanuha bena sai i siba mate, in amainiya.
15 Bowasi ya libalau lisina, iyen,
Em fakou u kamfahi be aite'i u hese.

Ena liba ya lau watan, yo fede, bali la'ina begana haba doha 20 kilograms ya fagoi
ganahewana yai, na ya saguhi be sa lau hitin, na dabayalona yai ya tole. Habahim ya fuyo
duhu la'i.
16 Fuyana Luta ya fuyoma lawana lisina. Naomi ya fati'o, iyen,
Natugu, sidohana?

Habahim, somo mahudo'ina Bowasi ya ginauli, enehena ya dede,
17 yo hinaga, bali te ya felegu, na iyen,
Ibege ma nima fafam u fuyo lawam lisina.

18 Habahim Naomi ya liba, iyen,
Natugu, u bagibagi ee–, somo hesa ya taumahata. Bowasi ibege i anyawasi, ana siga
ginauli mahudo'idi sa dudulai.

4

Sidohana Bowasi Haba Luta ya Fai
Luta 4:1-12

1 Habahim, Bowasi ya lau aba oi'oigogo nu'una yai, be taon la'ila'i eda'edana hafohafona
yai, amainiya ya ta'ai. Elimileka efana hesa, taumoho Bowasi ha'a ya oilibaen, ya laoma,
yo fede, Bowasi ya yoga lau lisina, iye,
Hidagu, u laoma aite'i, u ta'ai.

2 Habahim, Bowasi taon baba'isadi safuhudohudo'i ya falibadi, be amainiya sa ta'ai
hinaga.

---

* **3:4** Yena ya ginauli doha, aniyona mate, sagu an'etana

† **3:12** Isalaela edi laulau mate yena doga ya pe'i, na hwabuhwabuna hige i fanatu mate, hidana haba edi hwabu ya fai be laulauwewedi ibege i ofi. *(Diutelonomi 25:5-10)*

3 Ya libalau efana lisina, iyen,
Naomi mate Mowabi yai ya fiyoma. Aho ya fanuha bena efada Elimileka ena tanohi ya une'une'en.
4 Be egu nuwatuhu bena um wa sibai hinaga, aho te ibe wa fanuha, u une, dodoga sa ta'ata'ai ai matadi. Na yena wa 'waiyo'o mate u liba dudulai haba yau E abi.

Taumoho wa, iyen,
Haba E une.

5 Bowasi iyen,
Ya loholoho. In moho, ibe tanohi Naomi lisina yai te mahudo'ina wa une mate, Mowabi edi hwabu Luta haba wa fai, be tanohi mahudo'ina mate, taumoho pe'ipe'ina afa efana ai lebedi haba ya ota esega.

6 Mwahu tau famaisana alinana ya bui, iyen,
Doha mate, haba nuwagu E bui, be, ibege tanohi ni ya une, pa'ana ibe ita'itana doha yau nanatugu ibege ti abi bodai. Um u une. Yau E waiyo'o.

7 Fuyandi yai ni, yena bena tau une'une sa tole komanidi, o ginauli bena sa buidi, edi laulau mate bena ginauli tanuwagadi ana ahe sumasuma ya kamfahi be tau une'une ya felen. Ite laulauna haba Isalaela sa ita mate, edi mwahu ha'a sa fadudulai.
8 Yo fede, ya libalau Bowasi lebena, iyen,
Um u une.

Na ana ahe sumasuma ya kamfahi, be Bowasi ya felen.
9 Habahim, ya libalau baba'isa yo dodoga haisa lisidi,
Aho te, mahudo'imiu matamiu yai mate, ha'a ginauli mahudo'idi Naomi lebena yai E unedi, Elimileka ma nanatuna Kiliyon yo Malon, enehedi.
10 Ofi'ofina mate, Luta, Mowabi waihinina, Malon hwabuhwabuna haba ya famala lahugu. Itete mate, haba tau pe'i ana boga edi ginauli mahudo'idi E liba buluhidi, pa'ana tabu Elimileka hesana ti nuwa fuiyen. Elimileka ana boga, ena luma yo ena tanohi haba sa ota esega. Matamiu yai ami itagu.

11 Baba'isa yo dodoga haisa sa liba fasunuma'en, tiyen,
Wananaha, ita mate, ha'a te ita. Haba eda Yaubada lahum ena abi'abina doha Lahela yo Liya, be Iyakobo nanatuna boludi sa yosidi. Haba um wa mahula, Sulu Efalata ganahewana yai, yo ai Betelehem haba hesam sa fala'i.
12 Haba nanatumiu Yaubada ya felemiu, be waihin hasahasalana te ya yosidi, be haba laulauwewemiu fafahesadi Pelesi, Diuda yo Tama natuna. *(Aba Fatubu 38:27-30)*

Bowasi Luta ya Fai, yo fede, in ya Boga be Natuna ya Yosi.
Luta 4:13-17
13 Yo fede, Bowasi Luta ya lawen ena luma be ya famala lahuna. Yaubada ena loholoho ya felem, yo fede, ya boga, be natuna taumoho ya yosi.
14 Wawahin sa libalau Naomi lisina yai, tiyen,
Yaubada te fadebasae!
In aho te, waham ya felem,
be haba ya ita watanim.
Gwama te ai Isalaela haba in doga la'ila'i hesa!
15 Lawam mate ya fanuha wananahaim, yo em ginauli mahudo'idi ya ginaulidi, doha ibe nanatum faligigi luwaga edi ita'ita watanim. Na aho waham ya felem, haba mwahuli fwaufwau ya leyama lisim, yo hinaga em tinatinala'i yai, tau ita watanim.

16 Naomi, gwama ya abi be ya faseda.
17 Na wawahindi amainiya sa miyamiya tiyen,
"Naomi natuna taumoho."
Be hesana sa tole, Obedi.

Kin Deiwidi ana Ulutubu
Luta 4:18-22
18-22 Kin Deiwidi laulauwewena ena aba fatubu mate: Pelesi, Heselon, Lam, Aminadaba, Nason, Salamon, Bowasi, Obedi, Desi, yo Deiwidi. Ite lauwewedi mate, Pelesi yai ya fatubu, ya lau wee–, Deiwidi yai.*

* **4:18-22** Na ya lau wee–, Yesu. Deiwidi mate Yesu ana ulutubu hinaga.

1 Samuwela
Samuwela Dedena Bukana Bwa'ibwa'ina

Liba Famahata

Buka fati ganahewadi yai mate, buka itete bwa'ibwa'ina, Isalaela yo Diuda nu'udi dededi ya liba bwa'iyen. Buka te hesadi mate: 1 Samuwela, 2 Samuwela, 1 Kin yo 2 Kin. Samuwela mate doga fafahesana buka bwa'ibwa'ina te ganahewana yai. In mate Isalaela edi Diyadi ofi'ofina yo in logena Isalaela edi kin luwaga, Saulo yo Deiwidi ya fasinabodi be bukana sa tole falifali hesaen. Buka te, Isalaela dedena ya lau ee–, Saulo ena pe'i dedena ya libaen.

Samuwela ena Fuya Tubu

1 Samuwela 1:1-20

1 Sulu Efalaim dogana hesa hesana Elikana, ena nu'u mate Lamataim-Sofi nu'una ganahewana yai.* Efalaim piudi yai, ya miyamiya.
In mate Diyeloham natuna.
Diyeloham, Elihu natuna.
Elihu, Tohu natuna
na Tohu mate Sufi natuna.
2 Lalahuna luwaga. Hesa hesana Hana, na hesa Penina. Penina ya fanatu na Hana ya agali.
3 Bolima ou'ouli taumoho te ena nu'u yai ya hasahasai Silo bena GUYAU Gigibwali Mahudo'idi Tanuwagadi ya fadebasae yo antalasam ya ginaginaulidi lebena yai. Fuyanna yai, Tau antalasam Ba'isana hesana Eli. Eli nanatuna tatau luwaga, Hofini yo Fineyasi mate, GUYAU ena an'antalasam paisowana sa ginaginauli nu'una yai.
4 Yena antalasam lahaina ya mahano Elikana haba antalasam suisuidi ya nigohidi be lahuna Penina yo nanatuna tatau yo wawahin adi yopeyope ya feledi.
5 GUYAU, Hana ya fa'agali be hige nanatuna. In moho Elikana ya fanuha wananahai be ana yopeyope la'ila'i ya felen.
6 GUYAU Hana ya fa'agali. Logena, fuya ou'ouli Penina haba Hana ya an'an kibiyen bena ya eli famanabala.
7 Laulauna te bolima ou'ouli ya laulawen. Na yena Hana ya hasai GUYAU ena luma mate Penina haba ya lululu felen yo ya eli fatantan be ibege i an'an.
8 Elikana, Lahuna ya faliba komakomani'i iyen,
Hidagu! Pa'ana somo be wa tan? Sidohana hige u kalahe? Nuwam ya heyaya be? Wananaha hige natum. Nuwagu yai yawa, "Wa fanuha wananahaigu! In moho Ibe nanatum boludi haba wa fanuha wananahaigu, habahim itete."

9-10 Silo yai sa kalahe ma'uda mate Hana ya obiyo. Nuwa kalapi ya lau fafamohafu be ya lau ya tan heyaheyaya GUYAU lisina yai. Maihalana yai GUYAU ena luma eda'edana duhuna sadaina yai mate tau antalasam, Eli aba ta'ai yai ya ta'ata'ai.
11 Hana ya angwala iyen,
Hewa Wananaha GUYAUNA, u itagu! Yau em tau paisowa, na egu nuwa kalapi wa ita mate, tabu u nuwa afulegu, u nuwatuhuigu! Yena natugu taumoho wa felegu haba E fele fuyoiyawa lisim be em ya paisowa ena mwahuli mahudo'ina yai. Angwala fafa'ilalana mate kuluna ibege i ibo.

12 Hana ya laulau'u'ula lau GUYAU lisina, na Eli mate, Hana mo'ana yo sopana ya kinokino'idi.
13 Eli ena nuwatuhu bena haga ya nom, pa'ana hige alinana i atahi,
14 be ya faliba iyen,
Maihala somo nom haba wa fatautau? Am wain u lawe hudo'iyen.

15 Hana alinana ya bui iyen,
Ba'isa, hige ya nom, egu nuwa kalapi GUYAU E faliba.
16 E lau'u'ula doha ite pa'ana nuwagu hige i loholoho be tabu u nuwatuhui uwen, "waihin heyayana."

17 Eli alinana ya bui iyen,
U nuwa talu, na u lau! Somo wa an'an'etai Isalaela eda Yaubada lisina yai i felem.

---

* **1:1** Hesa lofalofa te: *Lamataim-Sofi mate sa fatupo be tiye, "Lama."*

18 Hana ya liba iyen,
Ba'isa, aguto'i, u mata amna'egu.
Habahim ya lau ya an'an be hige i nuwa heyaya fuyo.

19 Bobonna ma hwalahwalalana, Elikana ma'ana boga sa eno obiyo be GUYAU sa fadebasae. Habahim sa fuyo edi luma Lama. Elikana ma lahuna sa luma gwa'u be ena an'eta GUYAU lisina yai sa fawananaha.
20 Habahim, Hana ya boga be natuna taumoho ya yosi. Hesana ya tole Samuwela, iyebom,
GUYAU lisina yai E an'etai, be ya felegu.†

Hana, Samuwela ya Fele Afulen GUYAU lisina.
1 Samuwela 1:21-28
21 Fuyana Elikana yo ana boga mahudo'idi sa hasai Silo bena bolima esega esega antalasamna sa ginauli GUYAU ai lisina yo bena ena angwala ya fawananaha,
22 Hana hige i lau. Ya libalau Elikana lisina iyebom,
Gwama nom E fadabu, ai mulina haba E lawen GUYAU ena ai luma. E fele afulen ai lisina haba ainiya ya miya, ena fuya mahudo'idi yai.

23 Elikana alinana ya bui iyen,
Somo wa nuwatuhui ya dudulai, u lau watan yo au miya ee–, nom ya dabu. GUYAU ena liba fasunuma moho i fawananaha.

Na waihin luma yai ya miya na natuna ya ita watan ee–, nom ya dabu.‡
24 Samuwela, ma kiukiuna, nom ya dabu mulina yai, mate tinana ya hasaen GUYAU ena luma, Silo yai. Bulubulumakauna ena bolima faihona yo fwalawa la'ina kilogram safuhudohudo'i yo wain ilena hinaga ya abi hasaedi.
25 Bulumakau sa wunui, mulina yai mate gwama sa lawen Eli lebena.
26 Be tinana iyen,
Ba'isa, wananaha, yau waihinigu, logegu, E obi'obiyo sadaim yai, na E laulau'u'ula lau GUYAU lisina.
27 Gwama te egu an'eta yai, be egu an'etana debana yai GUYAU ya felegu.
28 Be aho te E fele afulen haba GUYAU ena ya paisowa fuya ou'ouli.

Be ainiya GUYAU sa fadebasae.

2

Hana ena Fadebasae Lilina
1 Samuwela 2:1-11
1 Na Hana ya lau'u'ula iyen,
Nuwagu ya amna GUYAU lisina yai,
pa'ana ya fa'adidiligu.
Ya fofofahigu, logena nuwagu ya amna,
be agu waiyunu E liuhwa'edi.
2 Hige sai hesa fafatabuna doha GUYAU;
Hige sai hesa sadaim yai.
Hige po'a hesa, tau bobodiyenda, doha eda Yaubada, *
Hige sai hesa i ita'ita wata doha Um, ema Yaubada.
3 Tabu keke hesana au atahi;
Nuwa saesae au fatautau.
Pa'ana GUYAU Yaubada ginauli mahudo'ina ya sibaidi,
be emi laulau haba ya fakasadi.
4 GUYAU, um tau hiyala edi kukupidu tau dem pwaipwaidi;
na dodoga belubeludi wa fa'adidilidi.
5 Dodoga mahumahuladi sa guliyam,
aho te adi kalahe monina sa paisowaidi,
in moho, tau guliguliyam, aho te sa mahula.
Waihin hamohamo'afina wa ya fanatu be nanatuna faligigi luwaga,

† **1:20** Hebelu Alinana yai Samuwela hesana ata'atahina mate 1. "Hana ena an'eta Yaubada lebena yai" e 2. "Hana ena an'eta buina Yaubada lisina yai ya abi." ‡ **1:23** Isalaela edi laulau mate, boliman faihona ganahewana yai nanatudi hige nom ti fadabu. * **2:2** Po'a te sa lala'i yo sa lolofa heyaya. Gonowana ami waiyunu sa eli-bulubuluhidi. Ya famala eda logulogu hinaga.

na waihin fanafanatuna ya ba'e be ya nuwa kalapi.
6 GUYAU, pe'i yo mwahuli fuyo ya leyama,
Dodoga ya toledi bo'usa yai yo ya famwahuli fuyo'idi.†
7 Haisa GUYAU ya fagogo gesagesadi na haisa ya fagogodi;
haisa ya tole lidilidiyedi, na haisa ya tole hitinidi.
8 Tau gogo gesagesa ya fa'obiyo fuyo'idi afusa yai
na tau ku'u mate afusa yai ya lau hitinidi.
Be haba ba'isa lala'i nanatudi, ma afa haidadi sa ta'ai gogo.
Na nu'udi yai haba dodoga sa fa'atitiyedi.
Tano'ubu mahudo'ina mate GUYAU enehena,
yo ginauli mahudo'ina edi aba ota yai ya toledi.
9 Dodoga loholoho ya ita watanidi,
na tau laulau heyaya haba sa tauyamuhi ai kamumu.
In moho dodoga adi'adidilidi edi adidili ibege i ota esegahi.
10 Safalumadi GUYAU sa fawaiyunu,
In haba ya faheyayadi doha gulewa sa dem golu.
Ena manabala ata'atahina haba doha palele galewa yai.
GUYAU haba tano'ubu mahudo'ina ya fakasa.
Ena kin haba ya fa'adidili
yo ena fafasinabo ni, haba ya fanuwa adidili.
11 Habahim, Elikana yo ena dodoga sa lau edi nu'u Lama yai, na gwama Samuwela sa lau afulen be GUYAU ena ya paisowa. Ana tanuwaga mate, Tau antalasam Eli.

3

Liba Famahata

Yaubada yo dodoga nuwadi yai Samuwela sa tole hitin. Eli nanatuna tatau luwaga mate tau antalasam heyaheyayadi be GUYAU peloweta ya fatamali lawen Eli lisina be ya faliba mate, nanatuna hige i gaimumuidi be heyaya tabu ti ginauli, Logena, GUYAU haba nanatuna ya wunu'idi lahai ese'esegana yai. Ai mulina haba Eli ana hiti mulita mahudo'idi sa pe'i kou.

GUYAU, Samuwela ya Yogai
1 Samuwela 3:1-21

1 Samuwela mate GUYAU ena ya paisowa na ana tanuwaga Eli. Fuyandi yai mate GUYAU
hige fuya ou'ouli i libalibalau dodoga lebedi yo tautau hige ti tautaumahata dodoga ai lisidi.
2 Eli matana ha'a sa heyaya wananaha. Begana haba sa tou. I'ipa hesa ya eno'eno ena bili
yai.
3 Samuwela mate ya eno'eno GUYAU ena luma yai, Yaubada ena Laugagayo Aba Husanina
bilina sadaina yai. Hola ma i'ipana na Yaubada ena luma lampana hola ma malamalana.
4 Habahim, GUYAU Samuwela ya yogai. Iyen,
Samuwela!

Alinana Samuwela ya bui iyen,
Ho? Yau ite.

5 Ya obiyo be ya tafo lau Eli lisina, iyen,
Wa yogaigu. Yau ite.

Na Eli iyen,
Yau hige ya yogaim; u fuyo u eno.

Be Samuwela ya fuyo ya eno.
6 GUYAU ya yoga fuyo, iyen,
Samuwela!

Samuwela ya obiyo be ya lau Eli lebena, iyen,
Wa yogaigu. Yau ite.

Eli ya faliba iyen,
Natugu, yau hige ya yogaim; u fuyo u eno.

---

† **2:6** Hebelu dodogadi edi nuwatuhu mate dodoga ha'a sa pe'i mate edi aba miya alina Hebelu yai hesana *Siyola. Iba'i? Nuwana haba doha Tanolai.*

7 Samuwela hola hige GUYAU i sibai pa'ana beyabeyana hola hige GUYAU i libalau lisina.
Logena, GUYAU alinana hige i atahi lobahi.
8 GUYAU Samuwela ya yogai fafaihonana be Samuwela ya obiyo ya lau Eli lebena, na iyen,
Wa yogaigu be E laoma.

Habahim, Eli ya nuwatuhu lobahi mate GUYAU gwama kiukiu ni, ya yogayogai.
9 Yo fede ya libalau Samuwela lisina, iyen,
U lau u eno na yena ya yoga fuyoim uwen, "GUYAU, u liba. Yau, em tau paisowa, E ata'atahi."

Habahim, Samuwela ya lau be ena aba eno yai ya eno-fuyo.
10 GUYAU ya laoma ya obiyo amainiya na Samuwela ya yogai doha bwa'ibwa'ina ena yogayogaina, iyen,
Samuwela! Samuwela!

Yo fede Samuwela iyen,
U liba! Yau em tau paisowa, E ata'atahi.

11 Habahim, GUYAU iyen,
Isalaela dodogadi ai ganahewadi haba ginauli heyaheyayana E ginauli. Yena sa atahiyen haba aluwadi sa potifahi, be ibege somo hesa ti ginauli.
12-13 Eli afa nanatuna tatau hesagu sa kai wegowegogo'en yo laulau heyaheyayadi sa ginaulidi be egu laugagayo hige ti famuli watandi. In moho Eli hige i falibadi ti fatautau. Be, ai maihalana ni haba Eli ma'ana boga E fa'ankamkamnadi, doha ginauli mahudo'ina ha'a E falibadi yo laulauwewena haba E fa'ankamkamnadi hige anadan.*
14 Logena, E angwala Eli ma'ana boga lebedi yai yawa, "Emi ainauya e emi antalasam ami ledima lebegu yai, mate hige gonowana emi heyaya ni ya nuwatuhu afuledi."

15 Samuwela liba ni ya atahi mulina yai ya lau ya eno ee–, hwalahwalala habahim ya obiyo be GUYAU ena luma eda'edadi ya so'edi. Tautau ya ita ni, mate ya 'wasabu be Eli hige ena i liba,
16 in moho Eli ya yogai be iyen,
Natugu, Samuwela!

Alinana Samuwela ya bui iyen,
Ho, Yau ite!

17 Eli ya fati'o iyen,
GUYAU somo ya falibam? U libaen. Tabu u simo. Yena hige u falibagu Yaubada haba ya fa'ankamkamnam.

18 Yo fede, Samuwela ginauli mahudo'ina ena ya liba. Hige la'i i simo.
Habahim Eli iyen,
In GUYAU. Somo ya nuwatuhui ya dudulai mate i ginauli.

19 Samuwela ya la'i mate GUYAU ma'ena, be somo mahudo'ina Samuwela ya libalibaen mate GUYAU ya fawananahadi.
20 Dan nu'una sigasigana yai ya hasai ee–, Belesiba nu'una sigasigana. Isalaela dodogadi mahudo'idi sa sibai mate Samuwela, GUYAU ena peloweta.
21 Silo nu'una yai, GUYAU ya taumahata be ya libaliba famahata Samuwela lebena yai. Na Samuwela ena liba ya laoma Isalaela mahudo'idi lisidi yai.

8

Isalaela, Kin sa An'etai
1 Samuwela 8:1-12

1-2 Samuwela nanatuna tatau luwaga. Bwa'ibwa'ina hesana Diyoweli na tau mulita hesana Abaidiya. Ya tautaula'i be nanatuna ya fasinabodi bena Isalaela edi tau fafadudulai Belesiba nu'una yai.

---

* **3:12-13** Tataudi luwaga mate fuya ou'ouli ginauli heyaheyayadi sa ginaginaulidi. Ginaulidi mate luwaga: Antalasam fisihodi sa angafuhidi, yo ma'edi wawahin sa lumaluma gwa'u. (1 Samuwela 2:12-17 yo 2:22)

3 Tamadi ena laulau sa dudulai. In moho nanatuna edi laulau hige ti loholoho. Nuwadi moni sa andi, yo dodoga sa bwala fahidi moni yai. Be logena, fakasa dudulaidi hige ti ginaginaulidi.
4 Yo fede Isalaela babadadi sa fa'oigogo esegahidi be sa laoma Samuwela lisina, Lama nu'una yai.
5 Sa faliba tiyen,
Wa tautaula'i yo nanatum em laulau hige ti lau watanidi; aho te kin u fasinabo. Haba ya foyahida, be ita haba doha nu'u hahaisa dodogadi, ma'edi kin.

6 Fuyana Kin sa an'etai mate, Samuwela nuwana yai hige i dudulai be ya lau'u'ula lau GUYAU lisina.
7 GUYAU iyen,
Somo mahudo'ina sa falibam bena wa ginauli, u lau watan. Hige um ti 'waiyo'o'em. Na yau sa 'waiyo'o'egu, tabu ya Kin boda.
8 Fuyanna Idipi yai E hasaidima mate fuya ou'ouli sa nuwanuwa afulegu na yaubada hahaisa sa fafamuli watanidi. Na aho te hinaga doha sa ginauli lebem yai.
9 In moho, somo sa falibam bena wa ginauli, u lau watan. Sidohana haba kin ena abi'abiyedi mate, u faliba fanuwatagudi.

10 Yo fede, GUYAU ena liba mahudo'ina, safalumadi sa an'eta bena edi kin mate Samuwela edi ya liba.
11 Iyen,
Kin, yena ya tanuwaga na ya eli dudulimiu, haba doha ite ya ginauli: Nanatumiu tatau haba ya lawedi ena tau hiyala. Haba ena saliyoti ya fapaisowadi, yo ena hosi sa awaidi na haisa haba sa tafolau kin ena saliyoti ai nuwanuwadi.

12 Haisa haba ya abidi ena tau foyafoya be pele esega - esega ganahewana yai tau hiyala ou'oulidi 1,000 sa foyahidi na haisa haba pele hesa - hesa ganahewana yai tau hiyala ou'oulidi 50 sa foyahidi. Haisa haba ena ai gabu sa fapulu yo haisa anaho fuyana yai haba sa lau kin ana kalahe sa lau gabui. Na haisa hola haba hiyala ginaulidi sa lau ginauli, yo hosi edi saliyoti wawalidi sa lau ginauli. *(Diyesuwa 11:6; Diutelonomi 17:16-17; 1 Kin 12:4; Delamaiya 22:13-17)*

9

Samuwela, Saulo ya Fasinabo be ya Fama'i
1 Samuwela 9:1-3, 15-16
1 Ba'isa hesa ya famala edi bada la'ila'i hesana Kisi, na tamana mate Abiyela na Abiyela tamana, Selolo. Selolo tamana mate Bekolati na Bekolati tamana, Afiya na Afiya ena sulu Beniyamin.
2 Kisi natuna Saulo, mate hewalina ya loholoho wananaha, habahim Isalaela tataudi haisa. Kwaluna ya lofa wananahana habahim iti.
3 Fuya hesa mate Kisi ena donki sa asina be ya libalau natuna Saulo lisina iyebom,
Tau lau fayofayo hesa ma'em au lau, be donki au yo'oidi.

Liba Famahata
Maihala lofalofa Saulo yo tau lau fayofayo gwamana, donki sa yo'oidi. In moho hige ti lobahidi. Yo fede sa lau peloweta Samuwela lisina be sa fati'oi haba ai nu'u somo donki ni sa lobahidi?
15 Lahaina hola, Saulo ma'ena tau lau fayofayo gwamana hola hige ti laoma lebena na GUYAU ya libalau Samuwela lisina iyebom,
16 Bobon maihala doha ite taumoho hesa, in Beniyamin Nu'una dogana, haba E fatamaliyawa lebem. Ai boluboluna oliwe uluna gilisina u fagoi, haba sa ita lobahi mate yau E fasinabo bena egu dodoga Isalaela ya foyahidi. Filisitani dodogadi lebedi yai haba E fofo fahidi. Egu dodoga edi kamkamna ha'a E ita yo edi tan ha'a E atahi.

10

Saulo, Samuwela ya Fasinabo Kin
1 Samuwela 10:1-2, 5-8, 9-24
1 Habahim Samuwela oliwe uluna gilisina aba husanina ya abi be ya hin Saulo bolubol-una yai. Ya falafu* na iyen,

* **10:1** Laulauto'i hesa Isalaela edi miyamiya yai mate taumoho falena taumoho e waihin falena waihin ya falafu ai papalina.

GUYAU ya fasinabom bena ena dodoga wa foyahidi.† Logena, egu abi'abim doha ite.‡
2 Yena aho wa lau afulegu, haba tatau luwaga Leisulu bo'usana Selesaha yai, Beniyamin
nu'una sigasigana sadaina yai, wa lobahidi. Haba sa falibam tiyen,
Donki ami yo'oyo'oidi ha'a sa lobahidi be tamam, hige donki i mode'edi. In moho, aho
te ya libaliba, hola iyen, "Somo haba E ginauli be natugu E lobahi?"
5 Samuwela ya libalau Saulo lisina, iyebom,
Mulina yai haba wa lau Yaubada ena Uduhuli, Gibeya nu'una yai. Filisitani tau hiyala
edi aba miya mate uduhuli ni mulina yai.
Taon ni, wa hanahanaui mate peloweta pelena aba fadebasae nu'una yai ni sa lidi-
lidima, haba wa failobahidi. Haba hapi yo ginauli hudo'i doha gita yo tambalin sa
aiheyaidi yo figo sa yufidi. Haba sa le'i yo Yaubada ena liba sa fafatala yoga'en.
6 Maihalana yai ni, GUYAU Yaluwana ma gigibwalina haba ya luhufim be ma afa haidam
haba ena liba ami fatala yogayoga'en; na GUYAU haba nuwam ya fafalifalihu fuyoi.
7 Yena fafa'ilala te sa tubu, mulina yai somo wa ita ya loholoho, mate u ginauli, pa'ana
Yaubada ma'em.
8 U bwa'i, u lau Giligala taonna, haba ainiya te failobahi be haba antalasam E
gabudi yo nuwa esega antalasamdi E ginaulidi GUYAU ai lisina. Ainiya u bagibagi lahai
faligigi luwaga ee–, E mahanowa. Habahim E falibam somo wa ginauli.

9 Saulo ya timuli bui bena haba Samuwela ya lau afulen, na yo fede Yaubada, Saulo
nuwana ya fafalifalihu. Lahaina yai, ginauli mahudo'ina Samuwela, Saulo ena ya liba
mate, sa fawananaha.
10 Saulo yo ena tau lau fayofayo sa mahano lau Yaubada ena Uduhuli, Gibeya yai mate
peloweta pelena sa laoma Saulo sa failobahidi na sa lau gogo sa lau.
Feula, Yaubada Yaluwana ma gigibwalina Saulo ya luhufi be hinaga ya fatubu Yaubada
ena liba ya lau yoga'en.
11 Safalumadi Saulo sa sibai mate sa ita ya libaliba peloweta be sa no'o tiyen,
Kisi natuna ya somo? Wananaha in peloweta?

12 Taumoho hudo'i amainiya ya miyamiya alinadi ya bui iyebom,
Tau foyahidi sai?

Somo ya tubu Saulo lebena yai sa ita be sa no'o, na ya famala edi libaliba, be haba Saulo
fati'ona sa fafalau boda tiyebom,
Saulo, wananaha peloweta?

13 Saulo ya liba peloweta ma'uda, mate ya hasai aba fadebasae nu'una.
14 Muliyai, Saulo madiyana ya fati'o lau Saulo yo ena tau lau fayofayo lisidi iyebom,
Somo yai ami laoma?

Saulo iyebom,
Donki 'e laulau yo'oidi be 'e yo'o asaha, yo fede 'e lau Samuwela lebena.

15 Na madiyana iyebom,
Samuwela somo ya falibamiu. Au falibagu.

16 Saulo alinana ya bui iye,
Ya falibamai mate donki ha'a sa lobahidi.

Samuwela ya libalau Saulo lisina mate in haba ya famala Isalaela edi kin, in moho Saulo,
madiyana hige ena i liba.
17 Habahim, Samuwela Isalaela dodogadi mahudo'idi ya yoga gogondima GUYAU matana
yai Misipa taonna yai na ya libalau lisidi iyebom,
18 Ita Isalaela eda Yaubada yo eda GUYAU alinana doha ite, "Isalaela dodogadi, Idipi yai
Yau E fofofahidima. Idipi edi gigibwali yai yo nu'u mahudo'idi sa fafa'ankamkamnadi,
lisidi yai E fofofahidi."
19 Yau emi Yaubada. Pilipili ou'ouli lisidi yai E fofofahimiu na aho te, ami 'waiyo'o'egu,
na ami an'etaigu bena emi kin E felemiu. Ha'ai! Beti, emi sulu yo ami boga hesa - hesa yai
au fa'oigogoma GUYAU ai matana.

† **10:1** Saulo aniyona alina Hebelu yai mate "Fati'o." ‡ **10:1** Buka hahaisa, lausoisoi te, begana sa uli falofa.

20 Habahim, Samuwela sulu hesa - hesa ya falibadi sa laoma na sulu Beniyamin ya fasinabo.
21 Yo fede, Samuwela sulu Beniyamin ya falibadi sa laoma nuwanuwana yai sa obiyo, na boga Matili ya fasinabo. Be boga yai te, Kisi natuna Saulo ya fasinabo. Na fuyanna sa yo'oi mate in hige amainiya.
22 Be GUYAU sa fati'oi, tiyebom,
Dogana ya laoma, e hige'e?

GUYAU alinadi ya bui iyebom,
Ginauli ganahewadi yai ya alasimo.

23 Yo fede, sa lautafo be sa lau sa leyama, be sa fa'obiyo dodoga matadi yai. Kwaluna ya lofa wananaha, hige doha iti.
24 Samuwela dodoga ya falibadi iyebom,
GUYAU taumoho ya fasinabo, logena ma! Dodoga mahudo'idi ganahewadi yai hige sai hesa doha in.

Habahim, dodoga mahudo'idi sa yoga la'ila'i tiyen,
Kin haba ya miya boliman lofalofa!

11

Saulo sa Fawananaha Kin
1 Samuwela 11:14-15
14 Muli yai, Samuwela dodoga ya falibadi iyen,
Au laoma! Te lau Giligala, be ainiya eda kin haba te fawananaha bodai.

15 Yo fede, dodogadi mahudo'idi sa lau Giligala be amainiya GUYAU sa fadebasae yo Saulo sa fawananaha kin. Amainiya hinaga miya daumwali antalasamdi sa lau ginauli GUYAU lebena yai be mahudo'idi hinaga sa an'angogo. Isalaela dodoga mahudo'idi ma'edi Saulo nuwadi sa amna wananaha.

13

Liba Famahata
Saulo ena fuya kin mate ena bolima 30. Na Isalaela edi tau hiyala ya foyahidi sa lau Amon dodogadi sa hiyalaidi be sa lei hafihafitidi. Mulina yai Filisitani dodogadi sa hiyalaidi. In moho, Filisitani edi tau hiyala sa ouli be sa 'wasabuwedi. Saulo mate Samuwela ya bagigiyen bena ya laoma be antalasam ya ginauli bwa'iyen GUYAU ai lisina, habahim ya lau ya hiyala. In moho Samuwela ya bodobodo be Saulo iyabona antalasam ya ginauli GUYAU lebena yai. Saulo doha ite ya ginauli be GUYAU manana ya fabala. Muli yai Samuwela ya mahanoma.

Samuwela, Saulo ya Liba Su'ui
1 Samuwela 13:13-14
13 Samuwela ya libalau Saulo lebena iyebom,
Wa yauyaule! Guyau, emi Yaubada hige ena laugagayo u lau watan. Ibe ena liba wa lau watan, haba um yo am hiti mulita ya biya afulemiu be Isalaela ami foyahidi be hige anadan.
14 In moho, aho te, na ya lawen, um ibege u foyahidi. Taumoho hesa inonona loholohona,* GUYAU ha'a ya lobahi bena ya lau fadamahim be ena dodoga haba ya foyahidi. Pa'ana GUYAU ena laugagayo hige u lau watan. *(Paisowa 13:42)*

15

GUYAU, Saulo ya 'Waiyo'o'en Tabu i Kin
1 Samuwela 15:1-4, 7-23, 27-29, 34-35
1 Muli yai Samuwela ya libalau Saulo lisina, iyebom,
GUYAU ya duigu be ha'a E fama'im, be ha'a wa famala kin, yo Isalaela dodogadi wa foyafoyahidi. Na aho te, GUYAU ena liba u atahi!
2 GUYAU Tau Gigibwali iyen, "Fuyanna Isalaela dodogadi Idipi yai sa laolaoma mate Amaleki dodogadi afa wahawahadi sa nahaidi be sa eli bulubuluhidi. Logena aho te, Amaleki haba E fa'ankamkamnadi. *(Au'aulaha 17:8)*

---

* **13:14** Inonona loholohona aniyona mate, GUYAU ena fanufanuha ya famuli watan yo ya sogohidi.

3 Au lau Amaleki dodogadi au duhu mahano'idi be edi ginauli mahudo'idi au fa-
heyayaidi. Tabu au nuwatohatohaedi. Tatau, wawahin, wawaya nomnomdi yo lala'i,
edi bulumakau, sipi, kamela, yo donki mahudo'idi au wunuidi.

4 Yo fede Saulo liba ya fatamali be ena tau hiyala sa laoma. Isalaela suludi hahaisa
ganahewadi yai 200,000 sa lau fote sa laoma yo hinaga Diuda suluna ganahewana yai
10,000 sa laoma. Sa fa'oigogo esega Telaim taonna yai.
7 Habahim Saulo ena tau hiyala ya foyahidi sa lau Amaleki dodogadi sa we'a dudu lidi.
Hawila yai sa fatubu ee–, Sula taonna yai, Idipi nu'una tefa saisaina yai.
8 Amaleki edi kin, Agagi ya tohai, na ena dodoga mahudo'idi ya wunu ofinidi.
9 In moho Saulo ma'ena tau hiyala dodogadi, hige Agagi ti wunui. Ena sipi yo bulumakau
lala'i loholohodi yo gubugubu fwaudi, hinaga hige ti wunuidi yo ginauli loloho mahudo'idi
hinaga hige ti faheyayaidi. In moho yosiyosi yo ginauli mahudo'idi megomegodi yo hige ti
fanufanuhadi mate sa faheyaya fa'ofinidi.
10 GUYAU ya libalau Samuwela lisina iyebom,
11 Nuwagu ya heyaya, pa'ana Saulo E fasinabo kin. In moho, ya miya mulimuliyegu yo
egu laugagayo hige i lau watanidi.

Fuyanna GUYAU ena liba Samuwela ya atahiyen, mate Saulo ya manabala'en, be i'ipa
lofalofa GUYAU ya an'an'etai.
12 Bobonna ma hwalahwalalana Samuwela ya aulaha ya lau Saulo ya yo'oi. In moho, ena
sa liba mate, ha'a ya lau Kameli nu'una yai. Amainiya Saulo ena fafa'ilala ume'ehuna ya
bono be haba dodoga sa fa'atitiyen. Habahim Saulo ya aulaha boda, be ya lidi Giligala.
13 Fuyanna Samuwela yo Saulo sa failobahi mate Saulo ya libalau lisina iyebom,
Samuwela, GUYAU ena faloholoho haba ai lisim. Yau ena laugagayo E lau watan.

14 Samuwela alinana ya bui iyebom,
Ibe yena doha, pa'ana somo be sipi nenelidi yo bulumakau hwadududi E atahi?

15 Saulo, alinana ya bui iyebom,
Yosiyosi te, tau hiyala, Amaleki dodogadi lebedi yai sa abidima. Sipi yo bulumakau
mahudo'idi ha'a sa wunuidi. Na loholohodi moho sa tole hudo'iyedi be haba GUYAU, um
em Yaubada sa felen ya famala edi antalasam.

16 Samuwela ya libalau Saulo lisina iyebom,
U fatautau! I'ipa yai GUYAU somo ya falibagu hola ya falibam.

Saulo iyebom,
U falibagu.

17 Samuwela ena liba ya bui iyen,
Beyabeyana em nuwanuwatuhu mate bena um hige doga fafahesana, na aho te, um
Isalaela tau foyahidi. GUYAU ya fasinabom be um Isalaela edi kin.
18 GUYAU ya fatamalim iyen, “Em tau hiyala ma'em au lau Amaleki dodogadi heyaya
sa laulau ginauli, au faheyayadi. Au hiyalaidi ee–, mahudo'idi au wunu fa'ofidi.”
19 Ya falibam tabu gogo la'i u abi. In moho edi gogo wa fai'abi'abinidi, be heyaya wa
ginauli GUYAU matana yai, pa'ana hige ena laugagayo u lau watan.

20 Saulo iyen,
Na GUYAU doha ena liba E lau watan. Ya falibagu E lau Amaleki dodogadi mahudo'idi E
wunu fa'ofidi, na Kin Agagi E fafuyoyama.
21 In moho tau hiyala sipi yo bulumakau hahaisa loholohodi somo - somo sa abidi mate
hige ti wunuidi na sa ledima Giligala, be antalasam haba sa ginauli GUYAU em Yaubada
lisina yai.

22 Habahim Samuwela iyen,
Yena GUYAU ena liba te lau watan,
haba nuwana ya amna wananaha, habahim,
yosiyosi ami gabudi be antalasam ami felen.
Antalasam mate abi'abi loholohona, in moho,
GUYAU ena liba laulau watanina ya hasai wananaha.
Sipi tamo'ana fisihona tefadi GUYAU felenina
mate abi'abi loholohona,

in moho, ena liba atahi watanina ya hasai wananaha.
23 Yena dodoga sa timuli bui be GUYAU sa fawaiyunu,
ita'itana doha dodoga nesu ita'ita sa fapaisowadi. *(Diutelonomi 18:10)*
Yena sa nuwa saesae, ita'itana doha oitau ti fadebasae.
Pa'ana GUYAU ena laugagayo wa 'waiyo'o'en.
Logena, Um kin, ya 'waiyo'o'em hinaga.

27 Samuwela ya timuli bui bena ya aulaha ya lau na Saulo ya abilau ana luhuluhu duduna yai be ya solu gigi.
28 Samuwela ya faliba iyen,
Aho te, Guyau, Isalaela em foyafoya ya kamfahi um lisim yai, na falem tau miya hesa haba ya felen, sai in ya loholoho wananaha, habahim um.
29 Yaubada, Isalaela ena namanamali hige i bwalabwala e ena nuwanuwatuhu i bui, pa'ana in hige tau wananaha be haba ena nuwanuwatuhu i bui.

34 Habahim, Samuwela ya fuyo Lama, na Saulo ya fuyo ena luma Gibeya yai.
35 Na Samuwela hige i lau Saulo i ita fuyoi ee–, ya pe'i. In moho, halana ya tan elo'elolosi. GUYAU hinaga nuwana ya heyaya fuyana Saulo ya fasinabo Isalaela edi kin.

16

Samuwela, Deiwidi ya Fasinabo
1 Samuwela 16:1-7, 10-14
1 GUYAU ya libalau Samuwela lisina iyen,
Saulo wa tanisi, haga i lofa! Ena tanuwaga Isalaela yai, mate E 'waiyo'o. Oliwe uluna gilisina em sipi donana* u famohafu na u lau Betelehem.† Amainiya taumoho hudo'i hesana Desi nanatuna ganahewadi yai mate hesa ha'a E fasinabo kin, Saulo falau damahina.

2 Samuwela ya fati'o iyen,
Haba sidohana egu laulau? Saulo liba te ya atahiyen haba ya wunuigu!

GUYAU iyen,
Bulumakau tinabawa gubugubufwauna u abi na uwen, "E laoma antalasam E ginauli GUYAU ai lisina."

4 GUYAU somo ya libaen, Samuwela ya lau watan. Fuyanna ya mahano Betelehem yai mate taon babadadi sa failobahi, yo fede 'wasabu ya kam fafatabubudi, na sa fati'o, tiyen,
Ma nuwa loholohom wa laoma?

5 Samuwela alinadi ya bui iyen,
Ii–, ma nuwa loholohogu E laoma bena antalasam E ginauli GUYAU ai lisina. Au fatabu fuyoimiu haba te lau antalasam aba gabuna yai.

Habahim, Samuwela, Desi ma nanatuna ya fatabuwedi be ya yogaidi sa lau antalasam ganahewana yai.
6 Fuyanna sa mahano, Samuwela ya ita'italau be Desi natuna tau tuwaha Eliyabi ya ita be nuwana yai, iyen,
Taumoho ya obi'obiyo GUYAU matana yai, mate logena, GUYAU ya fasinabo kin.

7 In moho, GUYAU ya libalau Samuwela lisina iyen,
E 'waiyo'o'en be tabu hewalina yo kwaluna au nuwatuhui. Ginauli somo GUYAU ya ita'itai mate dodoga hige ti ita. Doga, falena doga moho tauna ganamulina ya ita'itai, na GUYAU doga nuwana ganahewana ya ita'itai.
10 Desi nanatuna tatau faligigi luwaga sa lau Samuwela lebena. In moho, Samuwela ya libalau Desi lisina iyen,
Hige'e! GUYAU hige iti i fasinabodi.

11 Yo fede ya fati'o lau Desi lisina, iyen,
Nanatum tatau mahudo'idi logedi itete?

---

* **16:1** Sipi donana ganahewana sa kaki be sa holi ya famala adi ledu. † **16:1** Betelehem mate Deiwidi wahana Luta ena aba gogo. Ya lau ee–, Bolima 1,000 Habahim, amainiya hinaga Yesu sa yosi.

Desi iyen,
Hige'e. Tau mulita wananaha hola hige i laoma. In, sipi ya ita'ita watandi.

Na Samuwela iyen,
Ana liba au fatamali be i laoma; ibege hola ta an'angogo ana siga ee–, ya mahanoma.

12 Yo fede, Desi, doga hesa ya fatamali be Deiwidi ya foyahiyama. In mate nenena yo hewalina sa loholoho wananaha.
Fuyanna Deiwidi ya mahano, GUYAU ya libalau Samuwela lisina iyen,
In logena! U obiyo be oliwe uluna gilisina u hin ai kuluna.

13 Yo fede Samuwela oliwe uluna gilisina sipi donana yai ya fagoi Deiwidi kuluna yai, afa haidana matadi yai. Ma'esega na, GUYAU Yaluwana ya talu Deiwidi hewana yai be–, ma gigibwalina be ya ota esegahi.
Habahim Samuwela ya fuyo Lama nu'una.
14 Yaubada Yaluwana Saulo ya lau afulen na GUYAU yaluwa heyaheyayana ya fatamali lawen Saulo lisina be ya fafa'wasabu.

18

Filisitani taumohona hesa ana asiyala ya la'i wananaha hesana Golaiyeti, Deiwidi ya wunui. Muli yai Deiwidi ya famala Saulo ena tau hiyala.

Saulo, Deiwidi ya Nuwa ela'ela'en
1 Samuwela 18:5-9
5-6 Saulo hiyala haisa ganahewadi yai mate Deiwidi ya fafatamali, ya lau ya lulu be ana waiyunu ya lei hafihafitidi. Yo fede Saulo ya tole hiti'i be tau hiyala edi tau lau kulukulu. Na Isalaela dodoga mahudo'idi yo hiyala tau foyafoyahidi haisa hinaga nuwadi sa amna. Tau hiyala edi fuya fuyoma fuyana Deiwidi Golaiyeti ya wunui mate Isalaela wawahindi edi taon mahudo'idi sa laoma be Kin Saulo sa failobahi. Wana fanuwa kwadekwadedi sa wanaidi, tambalin sa oidi yo ginauli hesa doha gita sa aiheyaidi ma sagasagadi.
7 Wawahin wana sa wanawanai yo sa le'ile'i. Tiyebom,
Saulo waiyunu 1,000 ya wunuidi;
In moho, Deiwidi mate 10,000!

8 Wana ni, Saulo ya atahi lobahi mate hige i fanuha yo fede manana ya bala. Nuwana yai iyen,
Wawahin, Deiwidi sa fa'anhaga, tiyen, in 10,000 ya wunuidi na yau agu haga 1,000 moho. Nuwana Deiwidi ti fanuha, bena haba ai muli ti fa'obiyo edi kin!

9 Fuyanna yai ni ya lawen mate Saulo, Deiwidi ya nuwa ela'ela'en.

21

Liba Famahata
Mulina yai, Saulo mate Deiwidi ya fawaiyunu, be ya anpate bena ya wunui. In moho natuna Diyonatan, Deiwidi ena ya liba be ya gela ya lau nu'u hahaisa yai, Saulo ya alasimo'en.

Deiwidi, Nobi Nu'una yai
1 Samuwela 21:1-6
1 Deiwidi ya lau tau antalasam, Ahimeleki lisina. Ahimeleki 'wasabu ya kamfafatabubu edi failobahi yai na ya fati'o lau Deiwidi lisina iyen,
Hige sai hesa ma'em? Pa'ana somo be iyabom wa laoma?

2 Deiwidi, ya libalau Ahimeleki lisina, iyen,
Kin ya falibagu bena ginauli hesa E ginauli. In moho ya falibagu tabu sai la'i ena u liba.
Yau egu tau hiyala ha'a E falibadi be ai nu'u hesa haba 'e failobahi.*
3 Kalahe somo lebem yai? Fwalawa faligigi e somo lebem yai u felegu!

4 Tau antalasam Deiwidi alinana ya bui iyen,
Yau hige fwalawa gaibu lebegu yai. In moho, fwalawa fafatabuna haisa ne'i. Gonowana ami, ami an yena hige wawahin ma afa haidamiu au eno, lahai fisa.

5 Deiwidi iyen,

* **21:2** Liba te Deiwidi ya pei ala'alami.

Wananaha, wawahin hige ma afa haidamai ai eno. Yena 'e lau 'e hiyala, mate hewa-hewali sa fatabu fuyo'idi. Aho te 'e ita wata komakomani fuyoimai be haba paisowa te gonowamai 'e ginauli! *(Lewitikusi 15:18)*

6 Amainiya hige fwalawa hesa, be tau antalasam, fwalawa fafatabuna GUYAU matana yai ya toletolei, ya abi be Deiwidi ya felen. Lahaina yai fwalawa ni, mate ya beyabeya be ya abifahi na fwaufwauna ya tole. *(Maleko 2:25-26)*

31

Liba Famahata

Habahim Deiwidi ya alasimo nu'u hahaisa tanohi sa fata'i'ili lebedi yai. Tatau pelena ya fa'oi'esegahidi be ya famala tau foyahidi. Ahimeleki mate Deiwidi ya saguhi na wasana Saulo ya atahiyen mate tau antalasam mahudo'idi ya wunuidi na Abiyata moho ibona ya gela lau Deiwidi lisina. Fuyana tau hiyala haisa iti ta'owawa dodogadi Isalaela sa hiyalaidi mate Deiwidi yo ma'ena tatau hinaga sa luluidi yo Isalaela sa ita'ita watandi hinaga. Saulo ma'ena tau hiyala tefa mahudo'ina sa yo'o ta'i'ili bena sidohana Deiwidi sa lobahi be sa wunui na hige ti lobahi. Fuya hesa Deiwidi egoba ha'a Saulo i wunui in moho, faheyayana ya 'waiyo'o pa'ana GUYAU ya fasinabo kin. In moho, Saulo hola ya an'anpate bena Deiwidi ya wunui.

Saulo ya Wunu Fuyoi

1 Samuwela 31:1-5

1 Fuyanna yai mate Filisitani, Isalaela sa hiyalaidi Giliboa Tu'ana yai. Isalaela tau hiyala sa gelagela na Filisitani sa we'a watanidi be boludi sa wunuidi.

2 Filisitani, Saulo ma nanatuna sa falakodi be nanatuna: Diyonatan, Abinadabi yo Malikisua sa wunuidi.

3 Saulo sa gana fata'i'ili be hiyala mate ya heyaya wananaha. Ana waiyunu kukupidu yai sa gwali be omatana ya kamkamna heyaya.

4 Saulo ena heti yo mada tau baheina ya faliba iyen,

Em baineti u solu fahi be u gwali funuhigu, do'ata Filisitani dodogadi* sa lau faliuhwa'egu yo sa gwali funuhigu.

In moho, ena heti tau baheina ya 'wasabu be hige i wunui, yo fede, Saulo ena baineti ya abi be ibona ya siho fuyoi.

5 Heti tau baheina Saulo ya ita ya pe'i, yo fede in hinaga ena baineti yai ya siho fuyoi be hinaga ya pe'i.

---

* **31:4** Hebelu alinadi yai iyen, “mwagisa duduna 'wapina tomotomo gesa dodogadi.”

2 Samuwela
Samuwela Dedena Buka Fafaluwagana

2 Samuwela Aba Fatubuna

Buka ite mate Deiwidi ena fuya kin dedena ya libaen. Lausoisoi 1-4 mate Diuda tefa hasahasa yai sidohana ena foyafoyahina sa libaen. Sidohana ana waiyunu ena lululuidi Isalaela ganahewana yai yo nu'u hahaisa yai mate sa libaen. Lausoisoidi yai te sidohana Deiwidi Yaubada ena gadogadosisiyenna yo ena sunusunumana'en ya fa'itada hinaga. Ena heyaheyaya haisa yo ena belubelu hinaga te ita lobahi. Yaubada sidohana Deiwidi ena fafakamkamnana fuyana heyaya ya ginauli, te ita lobahi hinaga. Ya nuwabui be Yaubada ena heyaya ya nuwatuhu afulen hinaga te ita lobahi. Isalaela ena fuya foyahina mate mwahu ya fahoinadi in moho, Yaubada ya bobodiyen yo ena liba fasunuma in yo laulauwewena lebedi yai mate nuwana yai ya ota. (2 Samuwela 7:11-16 au ita)

5

Deiwidi Isalaela yai ya Kin
2 Samuwela 5:1-4

1 Isalaela suludi mahudo'idi sa laoma Deiwidi lebena, Hebelon nu'una yai na tiyen,
Ai afa efam.
2 Beyabeyana, Saulo hola ma kinna um logem Isalaela eda tau hiyala wa foyahidi wa lau wa hiyahiyala be GUYAU ya falibam iyen, "Um haba egu dodoga Isalaela wa ita watanidi doha sipi tau ita'itawata sipi ya ita watanidi yo haba wa famala edi ba'isa."

3 Isalaela babadadi mahudo'idi sa laoma Kin Deiwidi lebena Hebelon nu'una yai be ma'edi sa angwala Yaubada matana yai. Habahim, oliwe uluna gilisina sa fagoi kuluna yai bena sa fawananaha mate Deiwidi Isalaela edi Kin.
4 Deiwidi ena bolima 30 mate ya famala kin na ya ita wata ee–, boliman 40.

7

Liba Famahata

Diyebusi dodogadi mate Yelusalem yai sa miyamiya yo fede, Deiwidi ena tau hiyala ya foyahidi sa lau be Yelusalem taonna la'ila'i sa asi halahalaen. Amainiya Deiwidi ena luma ya ginauli. Habahim, tatau hahaisa ya foyahidi sa lau Yaubada ena laugagayo aba husanina sa bahei sa lawen Yelusalem be Palai Tabuna yai sa fa'ota.

Yaubada Deiwidi ya Liba Fasunuma
2 Samuwela 7:1-5, 8-17

1 Waiyunu Deiwidi sa miya fata'i'ili. In moho GUYAU ya ita'ita watan yo ya saguhi be ana waiyunu ya lei hafihafitidi. Mulina yai, ya miya daumwali ena luma loholohona yai. Lumana ni oyagi loholohona hesana sida, lisina yai sa ginauli.*
2 Mulina yai, ya libalau Peloweta Neitan lebena iyen,
Yau amaite'i luma loholohona sida yai sa ginauli amainiya E gogogo, na Yaubada ena Laugagayo Aba Husanina hola ya ota'ota palai yai.

3 Neitan kin alinana ya bui iyen,
Somo wa nuwatuhui u ginauli. Pa'ana GUYAU ma'em.

4 In moho, i'ipana yai GUYAU ya libalau Neitan lisina iyen,
5 U lau be egu tau paisowa Deiwidi, u faliba uwen, "GUYAU ya liba doha ite: 'Um hige, logem, bena egu luma u ginauli!"

8 GUYAU ya liba boda iyen,
Aho ite, egu tau paisowa Deiwidi u faliba uwen, "GUYAU Tau Gigibwali ya liba doha ite: E abifahim, sipi wa ita'ita watanidi edi aba an'anban yai na, aho te, E abim be wa famala egu dodoga Isalaela tau foyafoyahidi.
9 Em aba lau somo yai mate yau ma'em. Na am waiyunu mahudo'idi matam yai ha'a E lei hafihafitidi. Aho te hesam haba E fala'i, doha tatau fafahesadi tano'ubu yai te.
10-11 Yau haba egu dodoga, Isalaela edi tanohi E feledi be ya famala edi nu'u, be ai lisina haba E famiya komakomanidi. Tau foyafoya egu fuya fa'obiyodi yai mate nu'u hahaisa

* **7:1** Oyagi hesana sida mate Lebanon nu'una yai sa in'in. Panena ya loholoho, ya adidili, na ena ota ya lofa.

dodogadi heyaheyayadi Isalaela dodogadi sa tulutulufidi. Ibege ti ginauli fuyoi doha, yo ibege ami waiyunu ti guwe fuyoimiu, haba ami miya daumwali.

"GUYAU ya angwala lebem yai mate In iyabona haba ya fafa'obiyomiu kin, um yo laulauwewem.

12 Yena wa pe'i be sa bo'usaim wahawaham edi aba toledi yai, haba laulauwewem hesa E fa'obiyo, ya lau fadamahim. In haba natum hesa na ena tanuwaga yai haba E fa'adidili.

13 In logena hesagu yai haba egu luma ya ginauli, yo haba E fa'obiyo kin, hige anadan.

14 Yau haba tamana, na in haba natugu. Ibe heyaya ya ginauli haba ai mada E pidili doha tau tamatama natuna ya pidili.

15 Ha'a Saulo lebena yai egu gadosisi E abifahi be kin yai E kamfahi na um E fa'obiyom, wa lau fadamahi. In moho egu gadosisi lebena yai hige gonowana ya abifahi.

16 Am boga haba ya tadada yo laulauwewem haba sa obiyo kin hige anadan."

17 GUYAU liba mahudo'ina ya liba famahata Neitan lebena yai mate Deiwidi ena ya liba.

11

Deiwidi yo Betesiba
2 Samuwela 11:1-17, 26, 27

1 Uma'uma fuyanna yai, kin edi fuya lau hiyala maihalana yai mate Deiwidi, Diyowabi ma'ena hiyala tau lau kulukuluwedi yo Isalaela edi tau hiyala mahudo'idi ya fatamalidi sa lau Amon dodogadi sa hiyalaidi. Sa lei hafihafitidi yo Laba taonna la'ila'i sa fasai bulubuluhidi. Fuyanna yai mate Deiwidi hige ma'edi ti lau. Ya miya Yelusalem yai.

2 Fuya hesa maimailafi wananaha yai, Deiwidi ena aba eno yai ya obiyo be ya leu ya sae ena luma hewana yai.* Amainiya ya ita'ita lau mate waihin hasalana loholohona ya sigusigu ya ita.

3 Yo fede, Deiwidi doga hesa ya fatamali ya lau be ya fati'o kadada. Taumoho ya fuyoma be iyen,
Betesiba, Eliyam natuna, Hiti dogana Ulaiya lahuna.

4 Habahim, Deiwidi liba ya fatamali bena sa foyahi lawen lisina. Ya laoma lebena be ma'ena sa eno bili. (Nawalahi asiyebona ya ofi, na tauna ya kaikaisu.) Habahim, ya fuyo ena luma. *(Lewitikusi 15:19 yo 28)*

5 Waihin ya boga be liba ya fatamali lawen Deiwidi lisina iyen,
Yau E boga.

6 Yo fede, Deiwidi liba ya fatamali lawen Diyowabi lebena iyen,
Hiti dogana, Ulaiya, u faliba i laoma lebegu.

7 Fuyanna Ulaiya ya mahano ya fati'o iyen,
Diyowabi yo tau hiyala sa loholoho? Na hiyala sidosidohana?

8 Habahim, Deiwidi ya libalau Ulaiya lisina iyen,
U lidi em luma be ahem u kaisu, na u anyawasi.

Yo fede, Ulaiya wa, Deiwidi ena luma loholohona ya lau afulen. Ya lau na mulina yai kin ena ainauya ya fatamali lawen Ulaiya ena luma.

9 In moho, Ulaiya hige i lau ena luma, na kin ena luma aba luhuluhu launa yai ya eno ma afa haidana kin ena tau paisowa.

10 Deiwidi ena sa liba mate Ulaiya hige i lau ena luma be ya fati'oi iyen,
Eda'eda lofalofa yai wa laoma? Pa'ana somo hige u lau em luma?

11 Ulaiya ya libalau Deiwidi lebena iyen,
Laugagayo aba husanina ya ota'ota palai yai, na Isalaela yo Diuda tau hiyaladi mate palaidi aba pei yai hinaga sa miyamiya. Egu hiyala tau lau kulukuluwena, Diyowabi ma'ena em tau hiyala mate edi palai sa peidi Laba taonna mulimulina yai. Logena, hige gonowana ya lau egu luma be ya an'an, ya nom yo ma lahugu ai eno. Yau ibege ya ginauli doha, hige'e wananaha!

12 Habahim, Deiwidi ya libalau Ulaiya lebena iyen,
Aho te, aite'i u miya; bobon haba E fatamali fuyoim.

Yo fede, lahaina yai ni Ulaiya ya miya Yelusalem yai.

---

* **11:2** Edi luma hewadi mate tabatabadi, edi aba lau bawa yo an hwayahwayau.

13 Deiwidi mate, Ulaiya ya an'etai be sa kalahe gogo na ya fanom yauyaule. In moho, i'ipana mate Ulaiya hige i lau ena luma Ya lau Kin ena tau paisowa pwaludi yai be ena leiyafa yai ya eno.
14 Hwalahwalalana, Deiwidi wasa ya atahi mate i'ipa yai, Ulaiya hige i fuyo ena luma, yo fede, leta ya uli, Diyowabi enehena, be Ulaiya ya lawen ya felen.
15 Wasa ni ganahewana yai ya uli iyen,
Diyowabi, Hiyala somo yai ya ala'ala wananaha mate Ulaiya u fatamali bwa'iyen be tau hiyala ai nuwanuwadi. Habahim, tau hiyala ma afa haidam au muli suwasuwa be haba ami waiyunu iyabona sa tala funuhi.

16 Diyowabi ma'ena tau hiyala Laba taonna sa fafata'i'ili be somo yai adi waiyunu edi tau hiyala adi'adididilidi edi aba naha mate Ulaiya ya fatamali lawen amaniya.
17 Fuyanna taon ni tataudi sa kalamahanoma be Diyowabi sa hiyalai mate Deiwidi ena tau hiyala haisa sa wunuidi. Yo Ulaiya hinaga sa wunu esegahi.
26 Betesiba lahuna Ulaiya wasana ya atahi mate ya tan elo'elolosi.
27 Logo fuyana ya ofi, Deiwidi doga hesa ya fatamali be waihin ya foyahiyama ena luma yai ya famala lahuna be natuna bogana yai ya yosi. In moho, somo Deiwidi ya ginauli mate GUYAU hige nuwana i amnaen.

12

Neitan, Deiwidi ya Liba Su'ui
2 Samuwela 12:1-25

1 Guyau, peloweta hesa hesana Neitan ya fatamali lawen Deiwidi lisina. Ya laoma lisina be iyen,
Tatau luwaga taon hesa yai. Hesa ya fagogo na hesa hige'e.
2 Tau fagogo mate ena sipi yo bulumakau sa ouli,
3 na tau fagogogo gesagesa mate sipi gubugubufwauna tinabawa esega moho ya une. Hige somo hesa. Taumoho te, nanatuna yo sipi ma'edi ya ita'ita watanidi be–, ya la'i. Ana an'an tefana mate ya soiyen be sipi ana ya felefelen. Ana kaputi yai ya nom yo ai nimana ya eno'eno hinaga. Ita'itana doha natuna waihin.
4 Fuya hesa tau antaumana ya laoma tau fagogogo ena luma. Hige i fanuha bena ena sipi e bulumakau la'i i fapaisowa be taumana ana i lau bu'a. Yo fede, ya lau be tau fagogo gesagesa ena sipi gubugubufwauna tinabawa ya abi, sa wunui be taumana ana an'an sa abi nonohai.

5 Deiwidi ya manabala heyaya tau fagogo lebena yai be ya libalau Neitan lisina iyen,
GUYAU wananaha ya mwahumwahuli, hesana yai E liba mate somo taumoho ya ginauli ni, ibe moho ya pe'i! Somo ya ginauli te, mate hige ena nuwatohatoha tau gogo gesagesa lebena yai.
6 Debana yai, bena sipi nanatudi fati tau gogo gesagesa ya felen ena maisa, pa'ana hige i nuwatohatohaen.

7 Habahim, Neitan ya libalau Deiwidi lisina iyen,
Um taumohom, logem! Guyau, Isalaela eda Yaubada ya liba doha ite: “Yau E fasinabom Isalaela edi kin yo Saulo ena gigibwali yai E fofofahim.
8 Am tanuwaga Saulo ena luma yo lalahuna E fele afuledi nimam yai. E fa'obiyom Isalaela yo Diuda wa tanuwagaidi. Na yena hige gonowam, yau gonowagu haba ginauli haisa E felem.
9 Pa'ana somo GUYAU ena liba wa 'waiyo'o'en be heyaya wa ginauli matana yai? Hiyala yai Ulaiya wa ita afulen be Amon dodogadi edi baineti yai, sa wunui. Na lahuna wa abi, lahum.
10 Egu liba hige u lau watan, na wa ita lidilidiyegu be Ulaiya, Hiti dogana, lahuna wa abi, lahum. Logena be, laulauwewem aho te na fuya matadi yai, baineti yai haba sa wunuidi.”
11 GUYAU ya liba doha ite: “Am boga ganahewana yai haba E fapilipilim. Ai matam haba lalahum E abidi be lahai esega - esega taumoho hesa E felen be ma'ena ai mahata sa luma gwa'u.
12 Um simosimo yai laulau te wa ginaulidi be dodoga ibege ti siba. Na Yau E ginauli haba ai mahata, Isalaela dodogadi mahudo'idi ai matadi.”*

13 Habahim, Deiwidi ya libalau Neitan lisina iyen,

* **12:12** Au italau 2 Samuwela 16:22 Sidohana Yaubada ena fafamaisa Deiwidi lisina yai.

Yau heyaya E ginauli GUYAU matana yai.

Neitan, Deiwidi alinana ya bui iyen,
GUYAU em heyaya ya nuwa afulen. Um ibege u pe'i.
14 In moho, laulau te wa ginauli mate, wananaha GUYAU hige u fa'atitiyen. Logena,
natumiu taumoho ami yosi haba ya pe'i.

15 Neitan ya lau ena luma mulina yai, Deiwidi natuna, Ulaiya lahuna ya yosi. GUYAU ena
gigibwali yai ya fa'asiyebo, be asiyebo heyaya ya abi.
16 Deiwidi enehena ya an'eta gadogadola GUYAU lebena yai. Ya waiyo'o kalahe na i'ipadi
ena ai luma mate ya laulau eno ai matu.
17 Babada ena luma yai sa paipaisowa Deiwidi bena sa abi famwaito na ya waiyo'o yo hige
i fanuha ma afa haidana ti kalahe.
18 Nogeya! Lahai fafaligigi luwagana yai, gwama ya pe'i. Ena tau lau fayofayo, Deiwidi
falibana sa 'wasabu be nuwadi yai tiyen,
Gwama hola ma mwahumwahulina, Deiwidi te fafaliba, in moho, hige gonowana i
ata'atahi. Haba sidohana eda fafalibana mate gwama ha'a ya pe'i? Ibe somo hesa i
ginauli be i faheyaya fuyoi?

19 Tau laufayofayo sa fafa'asu fenafena. Ya itadi be ya nuwatuhui mate gwama ha'a ya pe'i.
Yo fede, iyen,
Gwama ya pe'i?

Alinana sa bui tiyen,
Ii–, ya pe'i.

20 Habahim Deiwidi matu yai ya obiyo be ya lau ya sigu. Tauna ya fama'i yo ena kaleko
ya senisidi na ya lau GUYAU ena luma yai ya fadebasae. Habahim, ya fuyo ena luma. Ya
an'eta an'an be ana sa lau dala be ya kalahe.
21 Ena tau lau fayofayo sa fati'oi tiyen,
Somo wa ginauli te, mate 'e nuwa pono'en. Gwama hola ma mwahumwahulina mate
wa anhudi yo wa tan na aho wawaya ya pe'i mate wa obiyo be wa an'an!

22 Alinadi ya bui iyen,
Gwama hola ma mwahumwahulina mate E anhudi yo E tan. Yau yawa, "Bena GUYAU
haba i nuwatohatohaegu be wawaya i famwahuli."
23 Na aho ya pe'i. Pa'ana somo be haba E anhudi? Hige gonowagu haba ya
famwahuli fuyoi. Ibe yau E pe'i haba E lau lebena, na in pe'i yai hige gonowana i fuyoma
lebegu.

24 Habahim Deiwidi lahuna, Betesiba ya fanuwa loholoho, be ya lau ma'ena sa eno.
Natuna taumoho hesa ya yosi be hesana sa tole Solomon, be GUYAU ya fanuha wananahai.
25 GUYAU ena Peloweta Neitan ya faliba bena hesana hesa sa tole *Dedidaiya* pa'ana GUYAU
ya gadosisiyen.†

† **12:25** Solomon hesana hesa *Dedidaiya* Hebelu alinadi yai, aniyona mate "GUYAU ya gadosisi wananaha'en."

1 Kin
Dededi Buka Bwa'bwa'ina
2

Solomon Tamana Deiwidi ya Falau Damahi
1 Kin 2:10-12

10-12 Deiwidi ya kin Isalaela yai bolima 40. Na Hebelon yai bolima faligigi luwaga. Yelusalem yai bolima 33. Solomon tamana Deiwidi ya falau damahi be ya kin, yo hige gonowana sai i famwahimwahiu. Deiwidi ya pe'i Yelusalem yai, na tefana hesa hesana "Deiwidi ena Nu'u" amainiya sa bo'usai.* *(2 Samuwela 5:7; 2 Koleniko 14:1; Nehemaiya 12:37; Isaiya 22:9)*

3

Solomon, Sonoga An'etana ya An'etai.
1 Kin 3:3-5, 7-15
(2 Koleniko 1:3-12)

3 Solomon, tamana Deiwidi ena laulau ya lau watanidi be GUYAU ya fanuha. In moho antalasam yo ma'i panepanedi ya gabudi ai piupiu hiti.*
4 Aba fadebasae loholohona hesa mate Gibiyon Nu'una yai, habahim nu'u hahaisa enehedi. Logena, Ba'isa Solomon ya lau amainiya be antalasam 1,000 ya gabudi.
5 Maihonana eno suwai yai GUYAU ya taumahata Solomon lisina Gibiyon yai. Na GUYAU iyebom,
Somo wa fanuha bena E felem mate u an'etai.

Alinana Solomon ya bui, iyen,
7 GUYAU egu Yaubada aho te, em tau paisowa wa tolegu ba'isa, tamagu Deiwidi falau damahina. In moho yau doha wawaya kiukiu. Yo tanuwaga paisowana sonogana hige ya sibai.
8 Em dodoga wa fasinabodi ganahewadi yai, yau em tau paisowa. Sa ouli wananaha, hige gonowana sai haba i fatilidi.
9 Aee–, nuwatuhu sibasiba u felegu haba heyaya yo dudulai E ita lobahidi. Haba em dodoga ita'ita watanidi E sibai. Yena hige u felegu hige gonowagu haba em nu'u la'ila'i te ya ita watan.

10 Yaubada iyen,
Solomon, em an'eta E fanuha.
11 Egoba miya lofalofa yo fagogo an'etadi wa an'etaidi e am waiyunu bena E wunuidi an'etana wa an'eta. In moho sibasiba wa etai be haba dudulai yai dodoga wa foyahidi.
12 Lisina yai, haba sibasiba E felem be wa sonoga di'oi. Hige sai hesa beyabeyana e fuya matada yai ena sibasiba doha.
13 Yo hinaga somo um hige u an'etai mate haba E felem. Haba wa fagogo yo haba sa fa'atitiyem em miya fuyandi yai. Yo hesam haba ya la'i, habahim kin mahudo'idi.
14 Yena wa awa abiyegu yo egu laugagayo wa lau watanidi doha tamam Deiwidi, haba wa miya lofalofa.

15 Solomon ya eno obiyo ya nuwatuhu lobahi mate Yaubada ya libama lisina eno suwai yai.

Wawahin Luwaga edi Pilipili Solomon ya Fadudulai
1 Kin 3:16-28

16 Wawahin matamata heyayadi luwaga sa laoma kin Solomon sa ita be edi pilipili ya fadudulai.
17 Hesauna iyen,
Egu ba'isa, waihin te luma esega yai 'e gogogo. Ma'egu 'e miyamiya na natugu taumoho E yosi.

---

* **2:10-12** Deiwidi ena siu kiukiu Yelusalem ganahewana yai hesana Saiyon. Tupina hesana luwaga: "Saiyon Piupiu Hitina" yo "Deiwidi ena Aba Miya." Tu'ana mate Yelusalem maihala ena aba kepama yo tefa bolima yai. Gadowana te ya famala dodoga lala'i edi aba bo'usaidi. Muliyai habahim Dubu Tabuna amainiya sa ginauli hinaga. * **3:3** Beyabeyana mate ai piupiu hiti edi antalasam sa gabudi. Muliyai habahim sa fa'obiyodi gon yai hinaga. Hige tu'a yai moho. Nu'u hahaisa dodogadi sa ginauli doha, hige Isalaela dodogadi ibodi.

18 E yosi na lahai faihona mulidi yai, waihin te hinaga natuna taumoho ya yosi. Ibomai
lumana yai ni 'e miyamiya, hige sai la'i ma'emai.
19 I'ipana yai, waihin te natuna ya eno hafiti be ya pe'i.
20 I'ipa atipuna E eno tau 'wafu'wafu na natuna pe'ipe'ina ya leyama ya fa'eno
nuwanuwagu yai. Na natugu ya lawen ya fa'eno nuwanuwana yai.
21 Hwalahwalalana E obiyo bena natugu E fanom na E ita mate pe'ipe'ina! Ya
ifi tatatalima na E ita komakomani'i mate hige natugu.

22 Solomon matana yai wawahin luwaga te, sa liba fai'abi. Hesa iyen,
Hige'e! Pe'ipe'ina um natum na mwahumwahulina yau natugu.

Na waihin bwa'ibwa'ina ya liba fuyo, iyen,
Hige'e, mwahumwahulina, yau natugu.

23 Habahim, Kin iyen,
Itete iyebom, "Gwama pe'ipe'ina te um natum na mwahumwahulina yau natugu," na
hesa iyen, "Hige'e, mwahumwahulina yau natugu na pe'ipe'ina um natum."

24 Yo fede, ya liba fuyo iyen,
Baineti au leyama.

Yo fede baineti sa leyama sa felen.
25 Habahim iyen,
Gwama mwahumwahulina au tala dagi be hesa ena tefa na, hesa ena tefa.

26 Waihin bwa'ibwa'ina natuna ya fanuwatohatohaen be ya libalau kin lebena iyen,
Aee–, egu ba'isa! Gwama tabu u tala dagi! Ma mwahumwahulina waihin ni u felen!

Na waihin hesa iyen,
Hige'e, u tala dagi! Tabu sai u felen.

27 Yo fede kin iyen,
Tabu au tala dagi! Waihin bwa'ibwa'ina au felen. In tinana wananaha!

28 Ba'isa Solomon wawahin sidohana ena fafadudulaidi, Isalaela dodogadi sa atahiyen
be sa no'o'en, pa'ana sa ita lobahi mate Yaubada sibasiba ya felen be dudulai yai ya paisowa.

4

Solomon ena Nu'u La'ina
1 Kin 4:20-21, 25

20 Solomon ena fuya kin yai dodoga sa gogogo Diuda yai yo Isalaela yai mate sa ouli
wananaha doha gelegele gabogabo yai. Mahudo'idi sa kwade pa'ana hige ti guliyam yo
hige gadodi ti magu.
21 Solomon ena nu'u ana sigasiga mate: Ifeleti Ho'owana yai bwauli yo bolima edi aba
towa ati'atipudi yai ya lidi bee–, Filisitani edi nu'u, yawana ena aba towa yai, na ya lau
bee–, Idipi. Ena fuya yai nu'udi te takesi sa fafamaisa lisina yai.
25 Ena fuya yai, dodoga mahudo'idi Isalaela yo Diuda ganahewana yai sa miya daumwali.
Dan duhu la'ina tefa lidilidina yai ya hasahasai ee–, Belesiba. Adi boga hesa - hesa edi
uma'uma logulogudi yai sa anlogulogu.*

5

Yaubada Ena Luma Abi Nonohana
1 Kin 5:1-6
(2 Koleniko 2:1-18)

1 Fuyana Taya nu'una edi Ba'isa Hailam mate ya atahiyen mate Solomon sa fasinabo
Isalaela edi ba'isa, tamana Deiwidi falau damahina. Yo fede ena dodoga lala'i ya duidi sa
lau Solomon lisina, be ena lauto'i sa felen, pa'ana ena fa'ilu loholohona.
2 Solomon wasa te ya fatamali fuyoi Hailam lisina iyen,
3 Sidohana tamagu Deiwidi nu'u sadasadai dodogadi mahudo'idi, maidadi sa hiyala
ha'a wa sibai. Logena be GUYAU ena Yaubada hesana aba fa'atitiyenna Lumana hige i
ginauli ya lau ee–, tau hiyalaina GUYAU ya lei hafihafitidi.

* **4:25** Wain mahinadi yo oyagi doha kuhou sa famala logulogu.

4 Aho te, GUYAU egu Yaubada, in egu tau hiyala. Mahudo'idi ya liba fataludi be hige
waiyunu e heyaheyaya hesa.
5 Egu nuwatuhu te, E fanuha ibe GUYAU egu Yaubada hesana aba fa'atitiyenna
lumana E ginauli. Doha GUYAU, tamagu Deiwidi ha'a ya faliba iyen, "Natum taumoho E
fa'obiyo ba'isa, tau falau damahim haba hesagu aba fa'atitiyenna lumana ya ginauli."
6 Em tau paisowa u falibadi ti lau Lebanon nu'una be oyagi sida egu ti oidi.* Egu tau
paisowa haba ma'edi em tau paisowa sa paisowa. Saidon tataudi oyagi oina sa siba na
yau egu tau paisowa sa fakau. Maisa somo wa libaen haba dudulai yai E famaisa watan.
*Yo fede, Hailam oyagi ya une'une afuledi Solomon lisina yai. Muli yai Solomon ena tau
paisowa, Isalaela dodogadi ou'oulidi 30,000 ya abidi be sa faisagusagu, be oyagi sa feli lawedi
luma aba ginaulina yai. 150,000 tatau Solomon hinaga ya toledi, Yaubada ena Luma Tabuna
duhudi pa'adi ume'ehudi sa pididi.*

6

Solomon Dubu Tabuna ya Fa'obiyo
1 Kin 6:1, 7, 11-14

1 Solomon ya kin Isalaela yai mate bolima fati na habahim ena tau paisowa sa
fatubu Dubu Tabuna sa fa'obiyo Dibi nawalahina yai,* Bayawa An'angogona nawahalina
fafaluwagana yai. Na bolima 480 mulidi yai Isalaela dodogadi Idipi sa lau afulen.
7 Ume'ehu edi aba sapisapi nu'una yai amainiya dubu ana ume'ehu sa pidi nonohaidi.
Lumana sa ginauli mate hige hama, geyageya e aba paisowa ginaulidi ti fapaisowadi. Dubu
edi aba fa'obiyona yai powapowati dagugudi hige ti atahiyedi.†
11 Habahim GUYAU ya libalau Solomon lisina, iyebom,
12 Dubu Tabuna wa ginaginauli te, yena egu laugagayo wa awa abiyedi yo somo E
libaedi wa famuli watanidi, lisina yai egu liba fasunuma haba E fawananaha lisim yai, doha
tamam Deiwidi lisina yai E ginauli.
13 Haba maidagu egu dodoga Isalaela E miya, ibege ya lau afuledi.

14 Yo fede Solomon Dubu Tabuna ya ginauli fa'ofi.

8

Yali Aba Husanina sa Leyama Yaubada ena Luma
1 Kin 8:1, 3-6, 10-11, 22-23, 27-30, 41-43

1 Habahim Isalaela ganahewadi yai sulu hesa - hesa yo boga hesa - hesa babadadi
Ba'isa Solomon ya yoga gogondima Yelusalem yai na ya falibadi bena GUYAU ena yali aba
husanina* sa bahe hasa'en Deiwidi ena nu'u, Saiyon.†
3 Fuyana Isalaela babadadi sa mahano, tau antalasam yali aba husanina sa bahei.
4 Tau antalasam yo sulu Lewi tataudi GUYAU ena yali aba husanina yo Palai Tabuna ma
ginaulina sa bahe hasaedi Yaubada ena Luma.
5 Solomon yo Isalaela dodogadi mahudo'idi sa fa'oigogoma yali aba husanina hafoha-
fona yai. Sipi yo bulumakau boludi sa an'antalasamedi, hige gonowana ti fatilidi.
6 Habahim tau antalasam GUYAU ena yali aba husanina sa leyama Yaubada ena Luma
Tabuna ganahewana, be Bili Fafatabuna Wananaha yai, Anelu hesadi Selubim mabedi
ubudi yai, sa tole.
10 Tau antalasam Bili Fafatabuna Wananahana yai sa kalamahanoma mate GUYAU ena
Luma Tabuna yada ya fakou
11 be tau antalasam hige edi paisowa ti ginauli pa'ana GUYAU namanamalina yadana ya
lidima Luma Tabuna ya famohafu.
22 Habahim Solomon, GUYAU ena aba antalasam hafohafona yai ya obiyo, Isalaela
dodogadi nuwanuwadi yai na nimana ya lolo hasaedi galewa,
23 na ya lau'u'ula iyebom,
Isalaela ema Yaubada! Hige Yaubada hesa galewa yai e tano'ubu yai doha um. Um
em tau paisowa sai gadosisi yalina ma nuwa ofi fahina ya famuli watan mate em gadosisi
yalina wa fawananaha lisina yai.

---

* **5:6** Sida mate oyagi panepanena yo ya adidili. Oyagina olina, doha mwadawa. Mwadale ni sa ota fuya lofalofa. Doha ulabo, hige somo hesa gonowana i faheyaya. * **6:1** 1 Kin 6:1, Diusi edi kalenda yai Nawalahina hesana Dibi mate ita eda kalenda yai: Epolo e Mei. † **6:7** Yaubada sa fa'atitiyen be Dubu Tabuna aba fa'obiyona yai hige ti koi dagugu. * **8:1** *Yali Aba Husanina* hesana hesa mate "Laugagayo Aba Husanina" pa'ana beyabeyana, laugagayo GUYAU mate Mose ya felen, Mose wa ya toledi bogesina ganahewana yai te. † **8:1** Siu hesa Yelusalem ganahewana yai, hesana mate *Saiyon - Deiwidi ena tefa.*

27 In moho Um Yaubada! Hige gonowana ai tano'ubu u miya, hige'e wananaha.
Galewa hinaga hige i la'i haba ainiya u miya, be Luma Tabuna E ginauli te ya kiu
wananaha, hige gonowana ainiya u gogo. *(Paisowa 7:29)* *(Isaiya 66:1)*
28 Aee–, GUYAU egu Yaubada, yau em tau paisowa! Egu lau'u'ula aho te, u atahi be somo
E an'etai, u fawananaha.
29 Beyabeyana wa libaen uwen, "Ainiya haba ami fadebasaegu be aee–, GUYAU! Dubu
Tabuna te, i'ipa yo lahai u ita watan. Amaite'i E lau'u'ula laowa te, u atahi.
30 Yau yo em dodoga Isalaela, ema an'eta u atahi. Yena E sana lau nu'una be E
lau'u'ula mate em aba miya Galewa yai, ainiya ema lau'u'ula u atahi, na ema heyaya u
nuwatuhu afuledi."
41 Yena ta'owawa eda lofalofa yai sa laoma hesam debana yai.
42 Na dodoga sa sana lau Luma Tabuna lisina be sa lau'u'ula, haba sa atahi mate hesam
ya la'i, yo em gigibwali yo ginauli lala'i wa ginaulidi haba sa atahiyedi.
43 Em aba miya galewa yai, ainiya edi an'eta u atahi be haba dodoga mahudo'idi
tano'ubu yai te hesam sa sibai yo sa fa'atitiyem doha ai em dodoga, Isalaela. Haba sa sibai
Luma Tabuna E ginauli te, mate hesam edi aba fa'atitiyenna.

10

Siba Nu'una Hatafelena ya Lau Solomon ya Antaumanai
1 Kin 10:1-9

1 Solomon hesana ya la'i yo GUYAU sidohana ena fafa'atitiyenna wasana Siba edi Hatafele
ya atahiyen yo fede ya lau lebena be fati'o po'ipo'idi ya fati'oi.
2 Ma afa haidana tau paisowa peidi, an'an aba fahahadi, gole la'ila'i yo ume'ehu wa-
sawasadi kamela sa fabaheidi, na sa lau Yelusalem. Sa mahano mate ena nuwanuwatuhu
mahudo'ina Solomon ya faliba.
3 Ena fati'o mahudo'ina Solomon ya buidi, hige fati'o hesa i po'i lebena yai.
4 Solomon ena sibasiba ya atahi, yo Luma Tabuna la'ila'ina ya fa'obiyo, ya ita.
5 Kalahe hatahata yai, yo tatau lala'i sidohana edi ta'ata'ai, yo ena tau paisowa lala'i
edi leli lolofa loholohodi yo nomnom kaputidi tau felefele mate Siba Hatafelena ya itadi.
Antalasam gabugabudi Solomon ya antalasamendi GUYAU ena Luma Tabuna yai hinaga ya
itadi, be ya no'o heyaya.
6 Hatafele ya libalau Kin Solomon lisina, iyen,
Em sibasiba yo ginauli lala'i wa ginaulidi wasadi egu nu'u yai E atahiyedi mate
wananaha!
7 Fuyanna hige ya kawawananaha ee–, E laoma amaite'i matagu yai E itadi, habahim E
kawawananaha. In moho somo sa falibagu mate begana moho, em sibasiba yo em fagogo
ya la'i wananaha, habahim somo E atahiyen.
8 Em tatau nuwadi sa kwade, yo tatau lala'i safaluma fuya ou'ouli ai matam sa obiyo
na em sibasiba libadi sa ata'atahiyedi mate sa kwade hinaga.*
9 GUYAU em Yaubada E fadebasae. In ya ita faloholohom be ya fa'obiyom Isalaela edi
kin. GUYAU ena gadosisi ota'ota fahina Isalaela enehedi be ya fa'obiyom kin. Haba Isalaela
dudulai yai yo loholoho yai wa foyahidi.

11

GUYAU Alinana Solomon ya Mo'a Peiyen
1 Kin 11:1-5, 7-13, 42, 43

1-2 GUYAU hige i fanuha bena Isalaela yaubada bwalabwala ti fadebasaedi. Debana yai
ya liba fanuwa tagudi tabu nu'u haisa wawahinidi ti faidi. *(Diutelonomi 17:14-20; 1*
Samuwela 10:25)
Solomon lalahuna boludi ganahewadi yai tausomo ya fanuha wananahaidi mate itete: Kin
Falo natuna, Mowabi, Amon yo Idom, Sidon yo Hiti wawahinidi. Ganahewadi yai mate
Falo natuna ya fanuha wananahai.
3 Yo hatafele 700 ya faidi, na 300 mate ena fayofayo tau abidi. Yo fede sa foya ponoli.*
4 Solomon ena tautaula'i yai, lalahuna sa lawen be edi yaubada ya fadebasaedi. Tamana
Deiwidi ena laulau hige i lau watan be GUYAU Yaubada i fadebasae.
5 Sidon edi yaubada bwalabwala Asiteleti† yo Amon edi yaubada heyaheyayana hesana
Moleka, mate Solomon ya fadebasaedi. *(Paisowa 7:43)*

---

* **10:8** Buka haisa sa uli "Em tatau nuwadi sa kwade," na haisa ti uli "lalahum nuwadi sa kwade." * **11:3** Dubu tanutanuwaga bena lahudi esega. I Timoti 3:2 yo I Timoti 3:12. † **11:5** *Asiteleti* aniyona mate kipwala.

7 Yelusalem ganamulina tefa saisaina piupiu hitina yai, Mowabi edi yaubada heyayana
hesana Kemosi yo Amoli edi yaubada heyayana Moleka aba fadebasaedi Solomon ya
ginaulidi.
8 Afa lalahuna mahudo'idi ya fagonafidi, be haba mulamula panepanedi yo antalasam
hahaisa sa gabudi edi yaubada lisidi.
9 Isalaela edi GUYAU yo edi Yaubada ya taumahata ma luwaga Solomon lisina yai. In
moho ya mo'a peiyen. Yo fede GUYAU manana ya bala,
10 pa'ana ha'a ya falaugagayo tabu yaubada haisa i famuli watanidi. In moho Solomon
hige ena laugagayo i lau watan.
11 Yo fede Yaubada ya libalau lisina iyen,

Somo E falibam hige u lau watan na em nuwatuhu moho wa lau watan. E angwala mate
em dudulai haba E abifahi be em tau paisowa E felen.

12 In moho pa'ana Deiwidi mate tamam, be haba hola em aba ta'ai yai wa miyamiya.
Natum haba hola E bagi watan ee–, ya famala kin, habahim em aba ta'ai haba E abifahi.
13 In moho, ibege nu'u mahudo'idi ya abifahidi lisina yai, haba sulu esega E felen egu
tau paisowa Deiwidi debana yai, yo Yelusalem debana yai, pa'ana E fasinabo.

Delebowam ma'ena Ba'isa Solomon sa Lulu
1 Kin 11:26-33, 35, 40, 42-43

26 Nebati natuna Delebowam, ya liba fai'abi Kin Solomon lisina yai hinaga. In ena
tau paisowa hesa la'ila'i na ena nu'u mate Seleda taonna, Ifelaim nu'una yai. Tinana
hwabuhwabu, hesana Seluwa.
27 Delebowam sidohana ena liba fai'abi kin lisina yai dedena doha ite: Solomon tamana
Deiwidi, ena taon Yelusalem halu hobodi ya lau famohafu yo ganana tamotundi ya gin-
auli fuyo'idi. *(1 Kin 9:15)*
28 Delebowam in tau paisowa loholoho na Solomon ya ita mate gonowana, be ya tole Sulu
Manase yo Ifelaim edi paisowa pelena tau ita watanina.
29 Fuya hesa Yelusalem ganamulina yai, Delebowam eda'eda yai ya laulau na Ahaida,
Silo edi Peloweta mate ya failobahi. Hige sai hesa ma'edi, ibodi moho. Na peloweta wa
luhuluhu falifalihuna ya luhufi.
30 Ahaida luhuluhu fwaufwauna tauna yai ya abifahi be ya kamgigi senana safuhudo-
hudo'i luwaga.
31 Habahim Delebowam ya faliba iyen,

"Sena safuhudohudo'i u abidi, enehem, pa'ana GUYAU, Isalaela edi Yaubada ya liba
iyen, 'U ita'ita, Yau mate, Solomon haba E kamfahi ena aba tanuwaga nu'una yai na sulu
safuhudohudo'i haba E felem."

32-33 Solomon ya ta'ai mulimuliyegu. Egu laulau hige i laulauwedi. Yo fede ya lau'u'ula lau
Sidon edi yaubada bwalabwala waihin hesana Asitoleti, Mowabi dodogadi edi yaubada,
Kemosi yo Amon dodogadi edi yaubada, Moleka lisidi hinaga. Hige loholoho i ginauli
matagu yai yo egu liba yo laugagayo hige i lau watanidi. Hige doha tamana, Deiwidi ena
laulau. Deiwidi egu tau paisowa na Isalaela suludi mahudo'idi ganahewadi yai E fasinabo
yo Yelusalem hinaga E fasinabo, yau, enehegu. Debadi yai sulu esega moho haba E
biya afulen be Solomon hola ya ita watan.
35 Peloweta Ahaida ya libalau Delebowam lisina, iyen,

Isalaela dodogadi haba E abifahidi Solomon natuna ena aba ba'isa nu'una yai, na haba
sulu safuhudohudo'i E felem.

40 Kin Solomon ya anpate bena Delebowam ya wunui. In moho Delebowam ya gela be
ya lau Idipi. Be Sisaki Nu'una yai ya miya ee–, Solomon ya pe'i.
42 Solomon, Isalaela mahudo'ina ya ita watan mate bolima la'ina 40.
43 Habahim ya pe'i be tamana Deiwidi ena Nu'u yai sa bo'usai.‡ Yo fede, natuna
Lehebowam ya falau damahi.§

12

Isalaela Dodogadi ma'edi Kin Lehebowam sa Lulu
1 Kin 12:1-20

1 Isalaela dodogadi sa fa'oigogo Sekem yai na Solomon natuna, Lehebowam ya lau
amainiya bena sa fa'obiyo edi kin.

‡ **11:43** Deiwidi ena siu, hesana hesa mate Saiyon hinaga. § **11:43** Sulu hahaisa sidohana sa bili daili be kin hesa sa fa'obiyo. Sulu esega dumaduma ya ota be Solomon natuna Lehebowam wa ya ita watan.

2-3 Nebati natuna Delebowam ya lau Idipi pa'ana Kin Solomon ya 'wasabuwen. Fuyanna Idipi yai wasa ya atahiyen mate Solomon ya pe'i, yo natuna sa fa'obiyo kin, mate ya fuyoma. Yo fede, Delebowam ana liba sa fatamali be maidana Isalaela mahudo'idi sa lau Kin Lehebowam lisina be Delebowam iyen,

4 Tamam, Solomon paisowa mwahumwahudi ya felemai, na um tabu em abi'abimai doha. Haba em ita wata ganahewana yai 'e miya.

5 Alinadi Kin Lehebowam ya bui iyen,

Au lau lahai faihona habahim ami fuyoma lebegu.

Yo fede dodoga, sa lau.

6 Mulidi yai, Kin Lehebowam tamana tau sagusaguhina, iti Solomon ena tau paisowa lala'i ya fa'oilibadi iyen,

Dodoga haba somo E falibadi?

7 Ena liba sa bui tiyen,

Yena wa fanuha dodoga wa saguhidi, edi nuwatuhu bena wa lau watan, haba em ita wata ganahewana yai sa miyamiya.

8 In moho Lehebowam edi nuwatuhu ya 'waiyo'o'en na ana hiti tataudi, enehena sa paipaisowa, ya fa'oilibadi.

9 Ya fati'oidi iyen,

Emi nuwatuhu somo? Dodoga sa libaliba laoma lisigu tiyen, "Ema paisowa u famalahadi, tabu doha tamam ena fuya yai." Haba somo E falibadi?

10 Ana hiti tataudi alinana sa bui tiyen,

Dodoga aho sa falibabam tiyen, "Ema paisowa u famalahadi, u falibadi uwe, 'Yau doga nuwa po'ipo'igu, hige doha tamagu!

11 In paisowa mwahumwahudi ya felemiu na yau haba mwahumwahu wananahadi E felemiu! In balawa yai ya talaimiu na yau haba seni yai E talaimiu."

12 Lahai faihona mulidi yai Delebowam ma'ena dodoga mahudo'idi sa fuyo Kin Lehebowam lisina be edi fati'o buina sa abi doha ha'a Kin Lehebowam ya libaen iyen,

Lahai faihona mulidi yai au fuyoma lisigu.

13 Ba'isa Lehebowam dodoga lala'i hige edi liba i lau watan na ya liba si'osi'ololo lau lisidi.

14 Ana hiti tataudi moho edi nuwatuhu ya lau watan. Ya liba iyen,

Yau doga nuwa po'ipo'i wananahana, hige doha tamagu! Tamagu paisowa mwahumwahudi ya felemiu na yau haba mwahumwahu wananahadi E felemiu! In balawa yai ya talamiu na yau haba seni yai E talamiu!

15 GUYAU ya fanuha bena doha ite ya tubu. Logena, Kin Lehebowam hige dodoga edi liba i lau watan be haba GUYAU ena liba fasunuma Delebowam lisina yai, aniyona ya tubu doha Peloweta Ahaida ya libaen. *(1 Kin 11:29-30)*

Isalaela Nu'una, sa Daili Luwagai
1 Kin 12:16-20

16 Isalaela dodogadi sa nuwatuhu lobahi kin hige i fanuha bena edi nuwatuhu i lau watan be sa faliba tiyen,

Ai hige Desi natuna ye Deiwidi ana boga tefana!
Ai hige ena sulu dodogadi!
Isalaela dodogada ta fuyo eda nu'u,
Deiwidi laulauwewena haba ena dodoga ya ita watanidi!*

Yo fede Isalaela dodogadi sa fuyo hasa edi nu'u.

17 In moho, Isalaela dodogadi salumadi sa miyamiya Diuda taondi yai, Lehebowam hola ya ita'ita watanidi.

18 Isalaela dodogadi, kin ya duidi be pele yai sa paipaisowa. Tau ita'ita watanidi mate taumoho hudo'i hesana Adonilam. Kin Lehebowam taumoho te, ya fatamali lawen Isalaela lebedi bena sidohana haba ya fafuyodima ena ita wata ganahewana yai. In moho sa lau umehe'ui be ya pe'i. Lehebowam feula ya gelu ena saliyoti yai be ya fuyo Yelusalem.

19 Fuyanna yai ya laoma ee–, aho ite, Isalaela suludi tefa lidilidi yai yo Deiwidi laulauwewena sa faitole muli.

---

* **12:16** Fuyanna yai mate nu'una sa faitamo daili, be ya famala nu'u luwaga: Hesa hesana Isalaela na hesa hesana Diuda.

20 Fuyanna Isalaela dodogadi sa atahiyen mate Delebowam Idipi yai ya fuyoma be sa yoga lawen edi aba fa'oigogo yai be sa fa'obiyo Isalaela suludi mahudo'idi edi kin. Sulu Diuda moho ya miya esegahi Deiwidi laulauwewena ena ita wata ganahewana yai.†

Delebowam, Yaubada ena Liba Hige i Lau Watan
1 Kin 12:25-31

25 Nu'u piupiu hitidi Efalaim nu'una yai, Kin Delebowam, Sekem taonna ganana ya fa'obiyo na amainiya ya miya. Habahim ya aulaha ya lau be nu'u hesa hesana Penuweli ganana ya fa'obiyodi.
26-27 Fuya hesa Delebowam ya nuwanuwatuhu iyen,

Isalaela dodogadi sa hasahasai Yelusalem edi ainauya sa an'antalasamedi GUYAU ena Luma Tabuna yai na ibe sa fuyo Diuda dogana, Kin Lehebowam lisina, haba sidohana? Haba sa wunuigu na egu nu'u yai te, Lehebowam haba sa fa'obiyo edi kin.

28 Delebowam ena nuwatuhu ena tatau sibasibadi ya falibadi be sa ehe watawatan. Yo fede bulumakau nanatuna oitaudi luwaga gole yai ya ginaulidi. Habahim Isalaela ya falibadi, iyen,

Ami laulau Yelusalem, fadebasae ana halulu mate eda'edana ya lofa. Aee–, Isalaela! Emi yaubada E ginaulidi, au laoma au fadebasaedi. Iti logedidi, Idipi yai sa foyahimiu.

29 Bulumakau oitauna gole Beteli yai ya tole na hesa Dan yai,
30 be ginaulidi te, sa famala heyaya, pa'ana dodoga sa laulau'u'ula lau lisidi. Eda'eda ya lofa in moho sa lau Dan be sa lau'u'ula lau hesa lebena.
31 Delebowam piu yai aba lau'u'ula ya lau ginauli hinaga na dodoga gaibu ya fasinabodi tau antalasam. In moho iti hige sulu Lewi.

Fuyandi yai Delebowam mate Isalaela edi kin na Lehebowam mate Diuda edi kin. Lehebowam ya kin boliman 17. Ena fuya kin mate Diuda dodogadi sa laulau'u'ula lau yaubada oitau lebedi na Idipi sa laoma Diuda sa hiyalaidi be Yaubada ena Luma Tabuna ginaulidi yo kin ena luma ginaulidi hinaga sa lawedi. Lehebowam yo Delebowam fuya ou'ouli sa lululu fuyo'idi.

Fuyanna Lehebowam ya pe'i, natuna Abaidiya ya famala kin be Diuda nu'una ya ita watan boliman faihona. In hinaga Delebowam ma'ena sa lululu. Ya pe'i mate natuna Asa ya famala Diuda edi kin. Asa ya kin bolima 41. Asa mate kin loholohona yo ya laulau'u'ula lau Yaubada lisina. Diuda dodogadi edi yaubada bwalabwaladi ya hiyalaidi. Isalaela edi kin Ba'asa ma'ena sa hiyahiyala fuya ou'ouli. Asa ya pe'i mate natuna Diyosafati ya famala Diuda edi kin.

Isalaela ganahewana yai Delebowam natuna Nadaba mate kin heyaheyayana. Yo kin hahaisa mulina yai sa heyaya hinaga.

Nadaba ya kin bolima luwaga. Habahim Ba'asa ya wunui, yo Nadaba yo ana boga mahudo'idi hinaga ya wunuidi. Ba'asa ya kin bolima 24 habahim ya pe'i.

Natuna Ela ya kin be Isalaela ya ita watandi bolima luwaga. Habahim ena hiyala tau lau kulukuluwenna hesana Simili mate Kin Ela ya wunui, habahim ibona ya fa'obiyo fuyoi be ya kin.

In moho hiyala tau lau kulukuluna Omili sa fa-kin. Habahim, Simili ibona ya wunu fuyoi, na Omili ya kin boliman 12, habahim natuna Ahaba ya kin, Isalaela yai, bolima 22.

16

Isalaela Edi Kin Hesa Hesana Ahaba
1 Kin 16:30-33

30 Omili natuna Ahaba laulau heyaheyayadi ya ginaulidi Yaubada matana yai. Hige sai hesa ena laulau doha.
31 Ena laulau doha Delebowam. In moho ya di'o wananaha be ya falau maimaiti mate Sidon edi kin Eteba'ala natuna Desabela ya fai hinaga, yo fede ya fatubu Ba'ala ya fadebasae.
32 Samaliya yai dubu ya ginauli, Ba'ala enehena, ganahewana yai aba antalasam ya ginauli.
33 Ahaba, hinaga Aselaha, oitauna duhuna ya bono be Isalaela, edi GUYAU yo edi Yaubada ya famanabala. Pa'ana Isalaela edi kin mahudo'idi heyaya sa ginaulidi, mate sa lau fuyoma. Na in ya di'o wananaha.

17

Atai'a, Ilaidiya sa Fakalahe
1 Kin 17:1

† **12:20** Muli yai, Sula Beniyamin yo Diuda sa falau esegahidi.

1 Tisibi dogana hesana Ilaidiya, Gileyada nu'una yai ya gogogo, ya libalau Ahaba lebena iyen,
E liba dudulai Isalaela edi GUYAU yo edi Yaubada E fafadebasae matana yai mate haba bolima fisa ibege usa yo kipwala bwasuludi, ya lau ee–, ana sigana yau E liba.
Yo fede hige usa yo hige kalahe boliman lofalofa.

Hwabuhwabu Selafata yai
1 Kin 17:8-24
8 Habahim GUYAU ya libalau Ilaidiya lisina. Iyen,
9 Itete na u lau Selafata yai u miya, Sidon taonna sadaina yai. Hwabuhwabu hesa amainiya E faliba haba ya fakalahem.

10 Yo fede Ilaidiya ya lau Selafata. Fuyanna ya mahano lau, hwabu oyagi ya tanotano gogo ya ita taon aba luhuluhu launa yai. Yo fede ya yoga lau lisina iyen,
Aee–, ibe gonowana ho'owa begana huliu yai wa leyama be agu E nom.

11 Ya laulau ho'owa ana halulu na ya yoga fuyo iyen,
Aee–, fwalawa agu begana hinaga u abi.

12 Hwabu ya libalau Ilaidiya lisina iyen,
Wananaha GUYAU em Yaubada ya mwahumwahuli na hesana yai E falibam mate hige agu fwalawa. Agu fwalawa ni, nima gogo esega yo oliwe masina begana wananaha fuhena yai. Oyagi E tanotano gogo te, bena E lau luma be ma natugu ama an'an ofi'ofina E gabu be 'e an. Na mulina haba 'e miyamiya moho ee–, 'e pe'i.

13-14 In moho Ilaidiya ya libalau kaihwabu lisina iyen,
Tabu u 'wasabu! GUYAU Isalaela edi Yaubada ya liba iyen, “Fwalawa huliuna yo oliwe masina fuhena ibege i ofi ee–, GUYAU usa ya leyama be tanohi ya fa'wau!” Be u lau luma na somo wa libaen, u ginauli watan. Bwai'ibwa'ina bena fwalawa agu begana wa ginauli. Habahim somo ota fahina begana, ma natum ami wa gabu.

15 Yo fede ya lau luma be somo Ilaidiya ya faliba mate ya ginauli watan. Habahim, Ilaidiya yo waihin ma natuna, lahai ou'ouli mate adi kalahe,
16 doha ha'a GUYAU ya liba fasunuma Ilaidiya lisina yai fuyanna iyen,
Fwalawa huliuna yo oliwe masina fuhena ibege ti ofi.

17 Fuya hesa, waihin ni natuna ya lepa. Ana lepa ya fala'i be ya pe'i.
18 Yo fede ya libalau Ilaidiya lisina iyen,
Aee–, um Yaubada ena peloweta! Sidohana be wa ginauli doha ite lisigu yai? Wa laoma ite bena egu heyaya wa fa'itagu logena natugu wa wunui?

19 Na Ilaidiya ya libalau lisina iyen,
Natum u leyama.

Ilaidiya gwama wa, silanna ya abi hwabu nimana yai be ya hasaen bili, be ya fa'ota lidiyen Ilaidiya ena aba eno'eno yai.
20 Habahim ma alina la'ila'ina ya lau'u'ula lau GUYAU lisina iyen,
Aee–, GUYAU, egu Yaubada! Sidohana be hwabu te wa fakamkamna? Ya tau'ulu be lebena yai E miya, na aho natuna wa kamfunuhi be ya pe'i?

21 Yo fede Ilaidiya, silan ya hoba tawan ma faihona, na ya tan GUYAU lisina iyen,
Aee–, GUYAU, egu Yaubada! Gwama te u famwahuli fuyoi.

22 GUYAU mate Ilaidiya ena tan ya atahi yo fede gwama ya mwahuli fuyo,
23 be Ilaidiya ya bahe lidiyen tinana ya felen, na iyen,
Wa ita. Natum ya mwahuli!

24 Waihin ya libalau Ilaidiya lisina iyen,
Aho te E siba um Yaubada ena peloweta be somo wa libalibaedi mate wananaha GUYAU ya libalibawa lisim.

18

Ilaidiya yo Ba'ala ena peloweta
1 Kin 18:1-2, 17-46

1-2 Fuya ya lofa hige i usa na guliyam la'ila'i Samaliya yai. Boliman fafaihonana yai GUYAU
ya libalau Ilaidiya lisina iyen,
U lau Kin Ahaba u failobahi na usa haba E fatamaliyawa tanohi.

Yo fede Ilaidiya ya lau kin Ahaba ya failobahi.
17 Fuyanna Ahaba, Ilaidiya ya ita, mate ya libalau lisina, iye,
Um logem pilipili wa laulau ginauli Isalaela nu'una yai?
18 Ilaidiya, Ahaba alinana ya bui iye,
Yau hige pilipili hesa Isalaela yai ya ginauli. Um yo tamam ma'ana boga moho pilipili ami ginaginaulidi. GUYAU ena laugagayo hige au famuli watanidi yo ami laulau'u'ula lau Ba'ala oitaudi lisidi.
19 Aho te, Isalaela dodogadi mahudo'idi u yoga gogondima Kameli ai Tu'ana. Ba'ala ena peloweta ou'oulidi 450 yo Aselaha ena peloweta 400, mate Desabela ena hatahata yai sa kalakalahe, u ledima.
20 Yo fede Ahaba liba ya fatamali lawen Isalaela nu'una mahudo'ina be dodoga mahudo'idi yo peloweta sa fa'oigogoma Kameli Tu'ana yai.
21 Habahim Ilaidiya dodoga matadi yai ya obiyo na iyen,
Nuwamiu hige au fadosidi feufeulaidi, pa'ana nuwatuhu luwaga sa fai'abi ganahewamiu yai. Yena GUYAU, in Yaubada, beti au famuli watan; na yena Ba'ala, in yaubada, beti au famuli watan!
In moho, dodoga hige somo ti libaen.
22 Yo fede Ilaidiya ya libalau lebedi iyen,
Yau GUYAU ena peloweta, ibogu moho E miyamiya, na Ba'ala ena peloweta ou'oulidi 450.
23 Bulumakau tamo'ana luwaga au ledima lebemai. Ba'ala ena peloweta haba bulumakau esega sa abi be sa wunui. Ai mulina haba sa nigohi be sa fa'ota oyagi ai hewadi, antalasam aba gabuna katakatanna yai, in moho oyagina tabu ti yufi. Bulumakau hesa haba yau E abi nonohai be ai oyagi hewana E fa'ota na oyagina ibege ya yufi hinaga.
24 Habahim ami lau'u'ula lau emi yaubada lisina na yau haba E lau'u'ula lau egu GUYAU lisina. Yaubada tau somo eda lau'u'ula ya atahi be oyagi ya ala mate logenana yaubada wananahana.

Yo fede dodoga mahudo'idi sa ehe watawatan.
25 Habahim Ilaidiya ya libalau Ba'ala ena peloweta lisidi iyen,
Ami ouli wananaha. Emi antalasam au ginauli bwa'iyen. Bulumakau hesa au abi nonohai. Tabu oyagina au yufi na au lau'u'ula lau emi yaubada lisina.

26 Yo fede bulumakau esega sa abi nonohai be sa tole antalasam aba gabuna katakatanna hewana yai, na hwalahwala sa lau'u'ula lau Ba'ala lisina ya lau ee–, maimailafi. Sa lau'u'ula ma alina la'ila'idi tiyen,
Aee–, Ba'ala, ema lau'u'ula te, u atahi!

Antalasam aba gabuna katakatanna sa ginauli wa sa saga fata'i'ili, in moho edi lau'u'ula hige sai hesa buina i leyama.
27 Maimailafina Ilaidiya ya fatubu ya lau faliuhwa'edi. Iye,
Au lau'u'ula la'ila'i! In yaubada wananaha! Bena somo i nuwanuwatuhui. Ye bena i mode ye i adau. Nuwana i eno, au fanohi!

28 Yo fede sa lau'u'ula ma alina la'ila'idi na edi abi'abi sa laulauwedi - baineti yai sa antomotomo fuyo'idi yo alahiya yai sa gwaligwali fuyo'idi ee–, 'wasinadi sa didi.
29 Ma alina la'ila'idi sa lau'u'ula ee–, maimailafi, na antalasam maihalana ya talai hige dagugu hesa, hige sai la'i edi lau'u'ula i atahi.
30 Habahim Ilaidiya dodoga ya yogaidi. Iye,
Au laoma lebegu.

Yo fede sa laoma lebena be GUYAU ena antalasam katakatanna talotalopana, ya ginauli fuyoi,
31 Habahim ume'ehu safuhudohudo'i luwaga ya abidi. Ume'ehu esega mate sulu esega - esega Isalaela ganahewana yai fafa'ilalana. Sulu te mate Iyakobo nanatuna hesadi. Na In mate hesana hesa GUYAU ya tole: Isalaela.
32 Ume'ehu te lisidi yai, antalasam aba gabuna katakatanna ya ginauli. Ya famala GUYAU hesana aba fa'atitiyenna. Habahim dulein ya sala, antalasam aba gabuna katakatanna ya fata'i'ili, gonowana ho'owa la'ina 15 lita ainiya sa fagoi.

33 Oyagi ya fata'u antalasam katakatanna hewana yai. Habahim bulumakau ya nigohi
be ya toledi oyagi hewadi yai na iye,
Ho'owa au yahi be huliu lala'i fati au famohafudi, na ai huliu ami yahidi be ami
fagoi lawen antalasam ma oyagina ai hewadi.

34 Ya falibadi iyen,
Au yahi boda be ai huliu au fagoi!

Be sa ginauli fuyoi. Fafaihonana ya liba iye,
Au ginauli fuyoi!

Be sa ginauli ma faihona.
35 Ho'owa ya didi lidi be katakatan ho'owa ya si'u fata'i'ili be dulein ya famohafu.
36 Maimailafina, antalasam maihalana yai, peloweta Ilaidiya ya lau katakatan sadaina
yai be ya lau'u'ula. Iyen,
Aee–, Abelaham, Isako yo Iyakobo edi Yaubada! Aho ite bena wa famahata wananahaim
mate um Isalaela edi Yaubada yo hinaga u famahata mate yau em tau paisowa. Ginauli
mahudo'ina wa falibagu be E ginaulidi hinaga bena wa famahatadi.
37 Aee–, egu lau'u'ula te u atahi! Haba dodoga sa siba, mate um GUYAU Yaubada yo,
nuwadi wa buidi, um lisim yai.

38 Ma'esega na, GUYAU ena oyagi ala'alana galewa yai ya lidima be bulumakau, oyagi,
ume'ehu yo tanohi, ya gabu fa'ofinidi yo ho'owa duleinna, hinaga ya tofi faguma.
39 Fuyanna dodoga mahudo'idi laulau te sa ita mate, sa hoba lidi tanohi yai na sa tantan
tiyen,
Wananaha, GUYAU, In Yaubada!
GUYAU, In Yaubada!

40 Na Ilaidiya ya libalau lisidi iyen,
Ba'ala ena peloweta au tohaidi, tabu la'i au falau!

Yo fede dodoga wa Ba'ala ena peloweta mahudo'idi sa tohaidi, be Ilaidiya ya foya lidiyedi
Kison Gonna yai be amainiya sa wunuidi.
41 Na Ilaidiya ya libalau Ahaba lisina iyen,
Usa la'ila'i ya laolaoma daguguna E atahi. U lau somo am u an yo u nom.

42 Yo fede kin Ahaba ya lau ya an'an, yo somo ana ya nom, na Ilaidiya mate ya hasai
Kameli Tu'ana yai be ya dulu lidi tanohi yai. Kuluna ya tole tulina luwaga solasoladi yai,
na ya lau'u'ula.
43 Habahim ena tau paisowa ya faliba iyen,
U leu be gabogabo u ita.

Yo fede ya leu be ya ita'ita lau gabogabo yai. Na ya fuyom Ilaidiya ya faliba iyen,
Hige somo hesa ya ita amainiya.

Ilaidiya ena tau paisowa ya dui fuyoi be gabogabo ya kepai ma faligigi luwaga.
44 Ya fuyoma, iyen,
Yada kiukiu, la'ina doha doga nimana, gabogabo yai ya pohe hasaema E ita.

Yo fede Ilaidiya ya faliba iye,
U lau Kin Ahaba u faliba uwe, “Usa ibe i eli buluhim be em ai saliyoti u awa u lidi.”

45 Hige walolona, galewa ya faduba. Hwayahwayau ya fatubu ya towa yo ya usa la'ila'i.
Na Kin Ahaba ena saliyoti yai ya awa be ya lau Desilili nu'una.
46 Ilaidiya ena adidili GUYAU lisina yai ya abi, be ana luhuluhu ya abi hitin. Ya
faluhu no'uno'u lawen ana bwa'ulu yai na ya lautafotafo, be Ahaba ena saliyoti ya famuli,
na ya bwa'i ya lau Desilili nu'una.

19

Ilaidiya ya Gela Lau *Sainai Tu'ana*
1 Kin 19:1-9

1 Ahaba ya mahano luma yai, Ilaidiya ginauli mahudo'ina ya ginauli wasadi Desabela
ena ya dede. Habahim ena ya liba komakoman, sidohana Baineti yai Ba'ala edi peloweta
mahudo'ina ena wunuwunuidi.
2 Be Desabela wasa tau lawenna ya dui ya lau Ilaidiya lisina, iyen,
Bobon maihala doha ite yau haba E wunuim doha peloweta wa wunuidi. Yena yau
hige ya ginauli, yaubada hahaisa haba sa fakamkamnagu yo hinaga sa wunuigu.

3 Ilaidiya ya 'wasabu be ya gela ya lau Belesiba, mwahulina debana yai. Diuda Nu'una
yai ya mahano be amainiya ena tau paisowa ya lau afulen.
4 Na lahai esega ya lawen ee–, ya mahano nu'u pitapitalina yai, yo fede, ya lau oyagi
kiukiu hesana *uya'uya* ubuna yai ya ta'ai, na ya an'eta bena ya pe'i. Iyen,
GUYAU, Yau a'ai! Egu mwahuli u abifahi aho te, pa'ana yau doha afa wahagu hige ai
loholoho.

5 Yo fede ya eno lidi.
Ma esega na anelu ya abi'ona, na ya faliba iyen,
U obiyo be u an'an.

6 Ya mainene ta'i'ili na kuluna sadaina yai fwalawa tegategana mani'o yai sa gabu yo ile
ma ho'owana sa ota'ota ya itadi. Yo fede ya an'an yo ho'owa ana ya nom na ya eno fuyo.
7 Habahim GUYAU ena anelu ya fuyoma ya abi'ona fuyoi na ya faliba iyen,
U obiyo be fwalawa am hesa u an. Em adau te ya lofa.

8 Yo fede ya obiyo ya an'an yo ho'owa ana ya nom. Ya adidili be lahai 40 yo i'ipa 40 ya
lawen ee–, ya mahano Sainai Tu'ana yai. Tu'ana mate Yaubada ena tu'a.
9 Maihonana ya lau duyufi yai ya eno.

GUYAU Ya Tau mahata Ilaidiya Lisina Yai
1 Kin 19:9-18
Habahim GUYAU ya faliba iyen,
Ilaidiya, somo amaite'i wa ginaginauli?

10 Ilaidiya GUYAU alinana ya bui iyen,
Gigibwali Yaubadana, fuya ou'ouli um moho em E paisowa. Isalaela dodogadi em yali
ota'ota fahina sa 'waiyo'o'en, em antalasam katakatandi sa dem fahifahidi yo em peloweta
sa wunuidi. Yau ibogu moho, na aho te bena sa wunuigu hinaga.

11 Yo fede GUYAU iyen,
U lau u obiyo ai matagu pa'ana haba E bayawa.

Ilaidiya ya obi'obiyo na GUYAU ya bayawa, yo fede hwayahwayau adi'adidilina ya
towa lau oya yai be ya lubi dailidi yo ume'ehu ya lubi gisigisidi. In moho GUYAU hige
hwayahwayau ganahewana yai. Hwayahwayau mulina yai mate mwanu'unu'u, na GUYAU
hige mwanu'unu'u ganahewana yai hinaga.
12 Mwanu'unu'u mulina yai, oyagi ala'alana, in moho GUYAU hinaga hige oyagi ala'alana
ganahewana yai. Oyagi ala'alana mulina yai, fa'atu fenafena daudaumwalina,
13 Ilaidiya ya atahi. Yo fede ana luhuluhu ya solu hiti'i be nenena ya fakou, na ya lau
duyufi aba luhuluhu launa yai ya obiyo.
Habahim alina hesa ya atahi iyen,
Ilaidiya, somo amaite'i wa abi'abi'i?
14 Ilaidiya iyen,
Gigibwali Yaubadana, fuya ou'ouli um moho em E paipaisowa. In moho Isalaela
dodogadi em yali ota'ota fahina sa 'waiyo'o'en yo em antalasam katakatandi sa
dem fahifahidi na em peloweta baineti yai sa wunuidi. Yau ibogu moho na aho te hinaga
bena sa wunuigu!

15 GUYAU ya faliba iyen,
U fuyo em aba laoma yai be u lau nu'una pitapitalina hesa Damaseko sadaina yai. Yena
wa mahano, oliwe masina u abi be u fagoi Hasaela ai boluboluna. Haba ya famala Siliya
edi kin.
16 Yo Nimsi natuna, Dehu boluboluna yai hinaga u fagoi. Haba ya famala Isalaela edi
kin, yo Safata natuna Ilaisa, Abela Mehola dogana ai boluboluna hinaga u fagoi. Haba
ya lau fadamahim, in peloweta.

17 Yena sai hesa Hasaela lebena yai ya gela, Dehu haba ya wunui, na salumadi Dehu
lebena yai sa gela, Ilaisa haba ya wunuidi.
18 Na Isalaela ou'oulidi 7,000, - salumadi hige ti laulau'u'ula lau Ba'ala lisina e oitaudi
haisa lisidi.

GUYAU Ilaisa ya Fagabi
1 Kin 19:19-21

19 Ilaidiya amainiya ya lau Safata natuna, Ilaisa ya lobahi, gabu la'ila'ina yai tanohi
ya giyagiyali. Gabuna yai mate tatau safuhudohudo'i luwaga, taumoho esega - esega ena
bulumakau luwaga gabu yai sa paipaisowa. Bulumakau ofi'ofidi luwaga ma'edi Ilaisa sa
mulimulita. Ilaidiya ya lau lebena be ana luhuluhu ya pei lawen Ilaisa dabayalona yai.*
20 Yo fede ena bulumakau ya lau afuledi na Ilaisa ya tafo watan na iyen,
Hola ya lau tinagu yo tamagu ya falafudi yo ya lau aiyoniyedi habahim E lau watanim.

Ilaidiya ya libalau Ilaisa lisina, iye,
U fuyo, in moho somo E ginauli lebem yai, mate u nuwanuwatuhui.

21 Habahim Ilaidiya ya lau, na Ilaisa ana bulumakau ya abidi be ya wunuidi.
Aba giyagiyali oyagina yai, oyagi ya yufi be bulumakau amainiya ya gabudi be dodoga ya
feledi sa andi.
Habahim Ilaidiya ya famuli watan be ya famala ena tau paisowa.

* **19:19** Fuyana luhuluhu ya pei lawen dabayalona yai, aniyona mate in ya famala Ilaidiya ena tau paisowa.

2 Kin
Kin Dededi Buka Fafaluwagana

2

GUYAU, Ilaidiya ya Abi Hasa'en Galewa
2 Kin 2:1-18

1 Fuyanna GUYAU bena haba Ilaidiya ya abi hasa'en galewa bwai filifili yai, mate Ilaidiya ma'ena Ilaisa Giligala nu'una sa lau afulen, na sa laoma eda'eda yai.
2 Ilaidiya ya libalau Ilaisa lisina iyen,
Aite'i u miya. GUYAU ya duigu bena E lau Beteli.

Na Ilaisa iyen,
Wananaha, GUYAU ya mwahumwahuli, yo hesana yai, wa mwahuli hinaga, be ibege ya lau afulem.

Yo fede ma'ena sa lau Beteli.
3 Peloweta baiwadi Beteli yai sa miyamiya sa laoma Ilaidiya lisina be sa fati'oi, tiyen,
Wa sibai, aho te GUYAU haba em ba'isa Ilaidiya ya abi hudo'iyen ai lisim?

Na Ilaisa iyen,
Ii–, E sibai. In moho tabu au libalibaen.
4 Habahim Ilaidiya ya libalau Ilaisa lisina iyen,
Ilaisa aite'i u miyamiya. GUYAU ya duigu bena E lau Diyeliko.

Na Ilaisa iyen,
Wananaha, GUYAU ya mwahumwahuli, yo In hesana yai, um wa mwahumwahuli hinaga, be ibege ya lau afulemiu.

Yo fede ma'ena sa lau Diyeliko.
5 Peloweta pelena Diyeliko yai sa miyamiya mate sa laoma sa fati'oi tiyen,
Wa sibai, Aho te, ai lisim, GUYAU haba em Ba'isa, ya lawe hudo'iyen?

Na Ilaisa iyen,
Mo'isa, E siba, in moho tabu au libalibaen.

6 Habahim Ilaidiya ya faliba iyen,
U miyamiya aite'i. GUYAU ya duigu bena E lau Diyodan.

Na Ilaisa iyen,
Wananaha GUYAU ya mwahumwahuli, yo hesana yai, um wa mwahumwahuli hinaga, be ibege ya lau afulem.

Yo fede tataudi luwaga sa lau.
7 Peloweta pelena, ou'oulidi 50 sa lau be sa obi'obiyo, begana a'awadi ya lofa, na sa sana lau Ilaidiya yo Ilaisa lebedi, sa obi'obiyo Diyodan Ho'owana sadaina yai.
8 Ilaidiya ana luhuluhu ya kamfahi be ya no'u, habahim ho'owa yai ya oiyen yo fede ho'owa ya tamo daili be tanohi pitapitalina yai tataudi luwaga sa dohe tefa.
9 Fuyana sa mahano tefa yai, Ilaidiya ya libalau Ilaisa lisina iyen,
Somo wa fanuha, u falibagu, haba E ginauli, enehem, na habahim GUYAU ya lawe hudo'iyegu.

Yo fede Ilaisa ena bui ya felen iyen,
Em adidili yo gigibwali, Yaubada ya felem, tefana u felegu yo ai hewana Yaubada ena namanamali, yo ginauli mahudo'ina lisim yai u felegu. Doha taumoho natuna tau baguna, gogo mahudo'ina ya felen ai'ena. Be haba E falau damahim peloweta edi ba'isa.*

10 Ilaidiya iyen,

---

* **2:9** Isalaela dodogadi edi miyamiya yai yena tau tamatama ya pe'i, natuna bwa'ibwa'ina taumoho haba tamana ena gogo ya atipui be ena tefa la'ila'ina ya abi. Ilaisa mate natu bwa'ibwa'ina taumoho ena tefa la'ila'ina ya an'an'etai ya famala Ilaidiya falau damahina

Ginauli po'ipo'ina wa an'etai. Yena GUYAU wa ita, ya abifahigu lebem yai, somo wa an'etai, haba ya felem. Na yena hige u ita, somo wa an'etai ibege i felem. *(1 Kin 19:16; 19:21)*

11 Eda'eda yai sa laulau libaliba, ma esega na, hosi ma oyagi ala'alana yo saliyoti ma oyagi ala'alana sa taumahata Ilaidiya ma'ena Ilaisa ati'atipudi yai be sa dailidi. Na GUYAU bwai filifili yai Ilaidiya ya hasa'en galewa. 12 Ilaisa laulau te ya ita mate ya tan 'wala'walawui, iyen,

Tamagu! Tamagu! Isalaela edi saliyoti yo hosi tau awaidi E itadi!

Na matana yai ya tauyamuhi be hige i ita fuyoi. Yo fede ana luhuluhu ya kamgigi luwagai. *(2 Kin 6:17; 13:14)*

13 Fuyana GUYAU Ilaidiya ya hasa'en galewa, In ana luhuluhu ya be'u lidi tanohi yai. Na Ilaisa luhuluhuna ya abi hitin, na ya fuyo Diyodan Ho'owana sadaina yai ya obiyo.†

14 Na luhuluhu ya oiyen ho'owa yai, na ya liba iyen,

GUYAU, Ilaidiya ena Yaubada somo yai?

Yo fede, fuyanna luhuluhu ho'owa yai, ya fa'oiyen, ho'owa ya tamo daili luwagai be ya dohe tefa.

15 Peloweta pelena‡ ou'oulina 50 Diyeliko yai, hola otadi tefa yai sa maimainenei tiyen,

Gigibwali, Ilaidiya lisina yai mate Ilaisa ha'a ya abi.

Yo fede sa lau sa failobahi, nuwanuwana yai sa tuli bono na sa dulu tanohi yai, *(Namba 11:17; 1 Samuwela 10:5)*

16 Na tiyen,

Ou'oulimai 50 na E adidili. U laliyemai be, ai lau em ba'isa ai yo'oi. Nuwana GUYAU Yaluwana Ilaidiya ya abi hiti'i, be ya lawen tu'a e gunuwala haisa amaniya i fa'ota lidiyen. *(Acts 8:39)*

Ilaisa edi bui ya feledi iyen,

Hige'e, tabu au lau.

17 Na sa eli dududu'i ee–, ya taumayamaya, be hige gonowana i gududi. Yo fede iyen, *(Tau Eda Bwa'iyedi 3:25)*

Au lau.

Be tatau 50 sa duidi sa lau sa yo'oi ee–, lahai faihona sa ofi, na hige ti lobahi.

18 Ilaisa mate Diyeliko yai ya miyamiya na fuyanna sa fuyoma ya falibadi iyen,

Doha ha'a E falibamiu yawa, "Tabu au lau."

4

Ilaisa, Sunem Waihinna fafagogona ya Saguhi
2 Kin 4:8-11, 14-17

8 Fuya hesa Ilaisa ya lau Sunem.* Amainiya mate waihin fafagogona hesa ya miyamiya, ya liba be Ilaisa ya laoma ya kalahe ena luma yai be yena fuya hesa ya fuyo haba ainiya ya an'an.

9 Waihin ya libalau lahuna lisina iyen,

E siba taumoho ya laolaoma te, Yaubada ena fatabu dogana.

10 Haga bili kiukiu ai luma hewana ta ginauli be aba eno'eno, na hatahata, aba ta'ata'ai yo lampa te toledi be taumohona yena ya laoma haba ainiya ya miya.†

11 Fuya hesa Ilaisa ya fuyo Sunem. Ya hasai ena bili be ya eno.

14 Muli yai Ilaisa ya fati'o lau ena tau paisowa Gehasi lisina, iyen,

Somo haba E ginauli, enehena?

Gehasi iyen,

Hige natuna, yo lahuna ya tautaula'i.‡

---

† **2:13** Au italau 1 Kin 19:19. Laulau te ya tubu mate ya famahata Ilaidiya falau damahina Ilaisa. ‡ **2:15** Pelowetadi ese'esegadi kwahasa lausoi 7 yai * **4:8** Sunem mate taon kiukiu na ainiya ya lau Isalaela edi taon la'ila'ina Samaliya mate lofana 40 kilomita. † **4:10** Isalaela dodogadi edi luma hewadi sa tabataba. ‡ **4:14** Nuwana Gehasi ena nuwanuwatuhu mate, yena taumoho te ya tautaula'i, be ibege natuna. Ibe taumoho yena ya pe'i na hige natudi taumoho, waihina haba hige tau saguhina.

15 Ilaisa iyen,
U yogaiyama.

Yo fede ya yogai na ya laoma be Ilaisa ena bili aba luhuluhu launa yai ya obiyo.
16 Ilaisa ya libalau waihin lisina iyen,
Bolima hesa, maihalana doha ite haba natum wa labalabai.

Na waihin wa Ilaisa alinana ya bui iyen,
Egu ba'isa, hige'e! Um Yaubada ena peloweta be tabu em tau paisowa u bwalai!

17 In moho ya fawananaha mate waihin ya boga doha ha'a bolimanna Ilaisa ya libaen mate maihalana yai natuna ya yosi.

Dodoga 100 Ilaisa ya fakalahedi
2 Kin 4:42-44
42 Taumoho hesa Ba'ala-Salisa taonna yai ya laoma. Bali anaho bwa'ibwa'idi yai fwalawa sa gabudi mate 20 ya abidi, yo bali tumadi hinaga ya abidi, be ya ledima,§ Ilaisa ana ya felen. Yo fede Ilaisa ya libalau ena tau paisowa lisina, iyen,
Dodoga u feledi ti andi.

43 Na tau lau fayofayo ya liba iyen,
Ii–yui, kalahe te hige dodoga 100 gonowadi.

Ilaisa alinana ya bui iyen,
GUYAU ya liba iyen, "Haba sa an'an ee–, bogadi sa yahayaha na ota fahidi u feledi."

44 Yo fede tau lau fayofayo, kalahe dodoga ya feledi sa andi. In moho sa an toledi doha ha'a GUYAU ya libaen.

5

Neimani ana Lepela sa Faloholoho
2 Kin 5:1-3,9-19
1 Neimani mate Siliya* edi kin ena tau hiyala tau lau kulukuluwendi yo nuwanuwa adi'adidilina. GUYAU ya saguhi be Siliya dodogadi adi waiyunu sa lei hafihafitidi. Siliya edi kin ya ita fala'i be ya fa'atitiyen. In moho ya lepela.†
2 Beyabeyana tau hiyala Siliya nu'una sa lau afulen sa lau Isalaela sa duhu mahano'idi na tine'eu hesa sa tohai be sa lawen Neimani lahuna lebena be ya famala ena tau lau fayofayo.
3 Muli yai tine'eu Neimani lahuna ya faliba iyen,
Ibe moho egu ba'isa ya lau peloweta ya ita Samaliya yai haba ya faloholoho.

9 Yo fede Neimani ena hosi yo saliyoti yai ya lau Ilaisa ena luma eda'edana hafohafona yai ya obiyo.
10 Ilaisa ena tau paisowa ya dui lawen Neimani lisina, be ya faliba, iyen,
U lau Diyodan Ho'owana be u kaisum ma faligigi luwaga, haba 'wapim ya mwafo na wa loholoho.‡ *(Lewitikusi 13:3)*

11 Neimani ma manabalana ya lau na iyen,
GUYAU ena Yaubada hesana yai yo haba nimana ya lau hitiniyama bonugu hewana yai be ya faloholohogu.
12 Damaseko taon ho'owadi, Abani yo Fahapa mate sa loholoho wananaha habahim Isalaela ho'owadi. Ibe Damaseko ho'owadi yai E kaisugu haba E loholoho.

Yo fede ya timuli bui be ma manabalana ya lau.
13 Neimani ena tau lau fayofayo sa laoma lisina tiyen,
Ba'isa! Ibe peloweta ya falibam ginauli la'ila'i hesa wa ginauli, haba wa ginauli. Be yena Peloweta iyen, "U lau u kaisum be u a'a," bena moho ena liba wa lau watan.

---

§ **4:42** Bali tumadi doha laisi yo witi, sa tayataya. Sa taya mulina sa fuwa. Fuwadi sa gabu hesadi mate tuma na sa kiu. Tumadi gabudi mate logena hesana bali. * **5:1** Siliya nu'una hesana hesa mate Alam. Buka hahaisa mate Alam sa uli. † **5:1** *'wapi asiyebona* hesana "Lepela" buka tabuna yai te fatifatili mate 'wapi asiyebona heyayana. In hinaga gonowana doha asiyebo aho ite sa atahi "lepela." ‡ **5:10** Mose ena laugagayo ya libaen asiyebo te doga ya abi mate ya bida, hige i a'a.

14 Yo fede Neimani Yaubada ena peloweta alinana ya lau watan be ya lidi Diyodan
Ho'owana yai ya topu lidi ma faligigi luwaga. Yo fede Neimani 'wapina ya sabusabu doha
hewali 'wapina na ya loholoho.
15 Habahim Neimani ma'ena ena tatau sa fuyo Yaubada ena peloweta Ilaisa lisina.
Neimani ya obiyo Ilaisa nuwanuwana yai na iyen,
Aho te E siba tano'ubu mahudo'ina yai, Isalaela edi Yaubada ibona Yaubada! Yau em
tau lau fayofayo! Logena egu ainauya te u abi.

16 Alinana Ilaisa ya bui iyen,
Wananaha GUYAU ya mwahumwahuli! Yau ena tau paisowa be hesana yai E liba ibege
ainauya hesa ya abi.

Neimani ya dudui bena ainauya ya abi na Ilaisa ya 'waiyo'o wananaha.
17 Be Neimani iyen,
Ite mulina, antalasam gabugabudi yo antalasam hahaisa haba E lau ginauli GUYAU ai
lisina moho, ibege yaubada hesa ai lisina. Egu ainauya hige u abi be i otawa na aee–,
Isalaela tanohina moho egu u felegu ya lawen,§ la'ina mate miule* luwaga gonowadi sa
bahei.
18 In moho, ginauli hesa moho GUYAU lisina yai, bena egu heyaya ya nuwatuhu afulen.
Egu kin E fa'atitiyen. Debana yai E saguhi be ma'egu 'e luhu ena yaubada bwalabwala
Limon ena dubu yai lau'u'ula ana halulu. Bena ya tuli bono mate, ma luwaluwagamai 'e
tuli bono pa'ana ya guna fesasa nimagu yai. Be laulau esega te debana yai, yau, em tau
paisowa, egu heyaheyaya te, u nuwa afulen.†

19 Na Ilaisa, ya libalau Neimani lisina, iyen,
Ma nuwa talum u lau.
Yo fede ya lau.
Isalaela edi kin, Ahaba ya pe'i na mulina yai hinaga edi kin hahaisa. Samaliya yai sa miyamiya ee–, Hoseya ya kin. Habahim Asiliya tau hiyala Isalaela sa hiyalaidi.

17

Asiliya edi Kin, Isalaela ya Tohaidi be ya Lawedi ena Nu'u
2 Kin 17:5-6

5-6 Kin Hosiyeya ena boliman fafaligigi fatina yai Isalaela ya ita watan mate fuyana yai
Asiliya edi Kin, Isalaela mahudo'ina ya eli halahalaen. Boliman faihona Samaliya taonna sa
fasai bulubuluhi. Asiliya edi kin, Samaliya dodogadi ya tohaidi, be ya lawedi Asiliya. Haisa
ya famiyadi Hala Taonna yai, na haisa Habo Ho'owana sadaina yai ya famiyadi Gosan
Nu'una ganahewana yai. Na hahaisa mate Mediya taondi yai ya famiyadi.*

Isalaela sa Lawedi Nu'u Hesa, Pa'ana Yaubada Hahaisa sa Famuli Watandi
2 Kin 17:7-12

7 Isalaela dodogadi mate, beyabeyana GUYAU ya abi hasaedima Idipi edi Kin Falo ena
gigibwali yai. In moho, Yaubada ena laulau hige ti famuli watan yo ginaulidi te, sa tubu
pa'ana Isalaela heyaheyaya sa ginaulidi GUYAU edi Yaubada matana yai.
8 Yaubada hahaisa sa fadebasaedi yo nu'u matadi yai GUYAU ha'a ya we'aidi, edi laulau
sa lau watanidi, doha Isalaela edi kin edi laulau.
9 Duhu balabalamumu ganadi yai edi yaubada bwalabwala aba fadebasaedi sa ginaulidi.
Simosimo yai, Isalaela laulau haisa sa ginaulidi edi Yaubada matana yai mate hige ti
dudulai.
Tau gati edi aba ita'ita lau ya lau wee–, duhu balabalamumu ganadi yai edi yaubada
bwalabwala aba fadebasaedi sa ginaulidi.
10 Ume'ehu tabudi yo yaubada bwalabwala Asela duhudi sa fa'obiyodi piupiu hiti
mahudo'ina yai yo oyagi la'ila'idi logulogudi yai.

---

§ **5:17** Neimani ya nuwa bui be Isalaela edi Yaubada ya kawawananaha'en. Ya fanuha bena Isalaela tanohina begana ya lawen ena luma be ai hewana antalasam aba gabuna katakatanna ya ginauli. Logena, ya lau Ilaisa ya an'etai, be tanohi begana ya abi. Hige i fanuha bena dodoga ti nuwatuhu tanohi ya angafuhi be ya lau peloweta ya fati'oi. * **5:17** Donki tamo'ana ma'ena hosi tinabawa sa nahi haba natudi ya tubu. Natudina hesana "miule." Na sa fapaisowadi be ginauli sa bahebahe tuhu. † **5:18** *Limon*mate Siliya dodogadi edi yaubada bwalabwala hesa. * **17:5-6** Guyau, Isalaela dodogadi ena panipanisidi doha, pa'ana iti yaubada bwalabwala sa famuli watanidi.

11 Piupiu hiti aba fadebasaedi mahudo'idi yai omwaga sa gabudi, doha beyabeyana nu'u matadi yai, be Yaubada ya we'aidi. Laulau heyaheyayadi sa ginaulidi be Yaubada sa fanuwa halahala.
12 Iti oitau sa fadebasaedi, in moho, GUYAU ya falibadi iyen,
Umi tabu doha ite au ginauli.

Ta'owawa Dodogadi Samaliya yai sa Gogo
2 Kin 17:24-29
24 Babilon, Kuta, Awa, Hamata, yo Sefwalawaim dodogadi Asiliya edi kin ya ledima be Samaliya taonidi yai ya famiyadi, Isalaela dodogadi falau damahidi. Samaliya nu'una sa abi, enehedi, be amainiya sa gogo. *(2 Kin 17:6)*
25 Fuyana amainiya sa miya bwa'ibwa'i hige GUYAU ti fafadebasae, yo fede laiyon ya fatamali lawedi be dodoga haisa sa wunuidi.
26 Asiliya edi Kin wasa te sa faliba tiyen,
Tau falau damahi wa duidi sa lau Samaliya taonidi sa gogo mate, nu'u ni yaubadana somo ya fanufanuha hige ti sibai. Logena laiyon ya fatamali lawedi be sa wunuwunuidi.

27 Yo fede Asiliya edi kin liba ya tole, iyen,
Tau antalasam Samaliya yai ha'a te tohaidi, be eda fayofayo tau abina mate, esega au dui i fuyo Samaliya i miya. Be nu'u ni yaubadana somo ya fanuha haba dodoga ya fatalahadi.

28 Logena, tau antalasam esega sa abi Asiliya yai, sa dui ya lau Beteli taonna yai ya gogo, be sidohana Yaubada fafadebasaena ya fatalahadi.
29 In moho pele esega - esega edi aba miya yai edi yaubada bwalabwala sa ginaulidi taon hahaisa yai, be Samaliya edi oitau aba fa'obiyodi yai sa famwaitodi piupiu hiti yai.

18

Diuda edi Kin, Hesekaiya
2 Kin 18:1-8
1 Fuyanna Ela natuna, Hosiyeya ena bolima fafaihonana ya kin Isalaela yai, Ahasi natuna, Hesekaiya ya famala kin Diuda Nu'una yai.
2 Ena bolima 25 ya famala kin, na ya ita wata Yelusalem yai boliman 29. Tinana hesana Abaida, in Sekalaiya natuna.
3 Hesekaiya laulau dudulaidi ya ginaulidi GUYAU matana yai, doha wahana Deiwidi.
4 Yaubada bwalabwaladi aba fadebasaedi ya anfaheyayaidi,
ume'ehu tabudi ya dem ifi'ifidi
yo edi yaubada waiwaihin, hesana Aselaha duhudi ya ibodi.
Beyabeyana Mose, weso ya ginauli kapa yai mate ya andem pwaipwai'idi hinaga. Wesona hesana "Nehusitan."
Na Isalaela dodogadi antalasam sa an'angabu lau lisina, fuya lofalofa ya lau ee–, ya andem pwaipwai fa'ofi.
5 Hesekaiya, Isalaela edi Yaubada ya sunuma'en. Diuda edi kin mahudo'idi ganahewadi yai, kin bwa'ibwa'idi yo mulimulitadi, hige sai la'i doha in.
6 GUYAU ya fafamuli watan yo laugagayo Mose ya felen mate ya laulau watanidi.
7 GUYAU ma'ena, be somo ya ginaulidi mate sa loholoho wananaha. Asiliya edi ba'isa ena fanuha bena Diuda Nu'una ya abi hinaga, in moho Hesekaiya ena ita wata ya 'waiyo'o yo hige ena i paipaisowa.
8 Filisitani dodogadi mate, Hesekaiya ena tau hiyala sa lei hafihafitinidi yee–, Gasa taonna ganana la'ila'i yai adi siga.
Hesekaiya ya pe'i mate natuna Manase ya falau fadamahi.

21

Diuda edi Kin, Manase
2 Kin 21:1-6, 10-16,18
1 Manase ena boliman safuhudohudo'i luwaga ya kin be Yelusalem ya ita watan ee–, boliman 50. Tinana hesana mate Hefasiba
2 heyaheyaya ya ginauli GUYAU matana yai, na heyaheyaya ni, doha dodoga beyabeyana Kanana yai GUYAU ya falakodi Isalaela matadi yai.
3 Yaubada bwalabwaladi aba fadebasaedi lumadi tamana, Hesekaiya ya anfaheyayaidi mate ya ginauli fuyo'idi yo galewa kipwaladi hinaga ya fadebasaedi. Antalasam

aba gabugabudi katakatandi ya ginaulidi oitau Ba'ala enehena yo Aselaha oitauna duhuna
hinaga ya ginauli mate gonogonowana doha Isalaela edi kin, Ahaba ya ginauli.
4 GUYAU ena Luma Tabuna ganahewana yai antalasam aba gabugabudi katakatandi
yaubada bwalabwala enehedi, ya ginaulidi. In moho GUYAU ena Luma Yelusalem yai ni,
beyabeyana ha'a ya libaen iye "Hesagu ainiya haba ya ota."
5 GUYAU ena Luma Tabuna dobidobina luwaga* mate amainiya antalasam
aba gabugabudi katakatandi ya ginaulidi, galewa kipwaladi enehedi.
6 Natuna ya antalasamen oyagi ala'alana yai. Ayahan ya anpate yo nesu ita'ita ya
fapaisowadi be haba doga ena aba fagiluna be ya fakasa. Dodoga sa an'anmasi yo
yaluyaluwa† ya libalibalau lebedi. Heyaya la'ila'i ya ginauli GUYAU matana yai be manana
ya fabala. *(Diutelonomi 18:11)*
10 GUYAU ena tau paisowa, yo peloweta mo'adi yai iyen,
11 Diuda edi kin Manase, heyaheyaya lalala'i ya ginaulidi, sa ouli wananaha, habahim
Amoli dodogadi, tau miya bwa'i.

Ena oitau debadi yai Diuda ya foya ponolidi.
12 Debana yai, Isalaela edi GUYAU yo edi Yaubada iyen,
Heyaheyaya hesa haba E leyama Yelusalem yo Diuda Nu'u a ai lisidi. Haba safaluma
sa atahiyen mate sa tauhiti.
13 Lufa E fapaisowa Samaliya yo Ahaba ana boga lisidi yai, mate haba E fapaisowa
be Yelusalem E lufa. Yau haba Yelusalem E sau afulen doha disi ya sau na ya fabui homo.
(Maleko 4:24)
14 Egu dodoga ota fahidi, safalumadi hige ti wunuidi, haba E ta'ai mulimuliyedi yo E
fele afuledi adi waiyunu Asiliya lisidi yai be edi tanohi yo edi ginauli mahudo'idi haba
sa lau kwayaidi.
15 Doha ite haba E ginauli pa'ana heyaya ha'a beyabeyana sa ginauli matagu yai,
fuyanna wahawahadi Idipi edi fuya lau afulenna ya laoma ee–, aho te, na hola otadi lisina
yai, managu sa fabala.

16 Oitau fadebasaedi lisidi yai Manase Diuda dodogadi ya foya ponolidi be heyaheyaya
sa ginauli GUYAU matana yai. Falau maimaitina, Manase tau laulau dudulai ya wunuidi be
'wasinadi Yelusalem ya nuhuli, ya leu ee–, dudu, na ya sai ee–, dudu.‡
18 Manase ya pe'i mate Usa gabuna yai sa bo'usai, kin ena luma loholohona dobidobina
yai. Na natuna Amon ya falau damahi.

Amon ya Famala Diuda edi Kin Hesa
2 Kin 21: 19-24
19 Amon ena boliman 22 ya obiyo kin be Yelusalem ya ita watan boliman luwaga. Tinana
hesana Mesulemeta, Halusi natuna na ena nu'u Dotiba.§
20 Amon hinaga heyaheyaya ya ginaulidi GUYAU matana yai, doha tamana Manase.
21 Tamana ena laulau ya laulauwedi be ya laulau'u'ula lau ena oitau lisidi.
22 Afa wahawahana edi GUYAU Yaubada, ya 'waiyo'o'en. Ena laulau hige i laulawen.
23 Ba'isa ena tau paisowa lala'i, simosimo yai sa oilibaen bena sa wunui, yo fede, sa wunui
ena luma loholohona yai.*
24 Habahim Diuda dodogadi haisa, Ba'isa Amon tau wunuina sa wunuidi. Na natuna,
Diyosaiya sa fa'obiyo kin, tamana falau damahina.

22

Diyosaiya sa Fa'obiyo, Ba'isa
2 Kin 22:1-2
1 Diyosaiya ena boliman faligigi faihona ya famala kin be Yelusalem ya ita watan boliman
31. Tinana hesana Dedidaiya, Adaiya natuna ena nu'u Bosikata taonna.
2 In ena laulau sa dudulai GUYAU matana yai yo tamana Deiwidi ena laulau, ya
laulauwedi. Hige i timutimuli fuyo laulau heyaheyayadi lisidi yai.

---

* **21:5** Isalaela dodogadi gonowana sa lau dobidobi esega lisina yai na dobidobi fafaluwagana hige gonowana ti lau niya. Tau antalasam moho ibodi haba sa lau niya. † **21:6** Ginaulidi te lisidi yai Mose ena laugagayo hige ti lau watan. Au ita'ita lau Diutelonomi 18:14 ‡ **21:16** 2 Koloniko 33:11-12, Manase dedena hudo'i sa dede hinaga, sidohana adi waiyuna Kin Manase sa au be sa lawen Babilon. Amainiya Kin wa, ya nuwa bui, na mulina yai ya fuyoma Diuda dodogadi ya ita watan komakomanidi, Yaubada ya kawawananaha'en yo ya famuli watan. § **21:19** Na nuwana, Dotiba mate Galili Nu'una ganahewana yai. * **21:23** Kin ena luma la'ila'ina yo loholohona hesana hesa mate "palesi" alina dimdim yai.

Kin Diyosaiya tatau haisa ya abidi be Dubu Tabuna sa lau polai *na amainiya Mose ena laugagayo bukana esega sa lobahi be sa lawen lisina.*

11 Fuyanna laugagayo bukana sa fatili, na kin ya atahiyen mate, ana luhuluhu ya kamgigi.

12 Liba adi'adidilina ya tole:
Tau antalasam, Hilikaiya lisina yai,
Safan natuna, Ahikam,
Maikaiya natuna, Akibo,
tau uli'uli, hesana Safan,
yo kin tau liba fasibasibana, Asaiya lisidi yai.

13 Iyen,
Afa wahawahada, laugagayo sa ulidi buka yai te, mate hige ti laulau watanidi, be GUYAU ya manabala heyaya lebeda yai. Na au lau Yaubada ena Luma Tabuna be GUYAU ai lisina egu au an'eta yo Diuda tanohina dodogadi edi au an'eta hinaga. Buka sa lobahi ganahewana yai somo ya uli, bena ami fati'oi.

Diyosaiya ena tau paisowa, iti dodoga lala'i ya fatamalidi sa lau Yaubada ena peloweta waihin hesana Holida lisina be ena bui ya feledi sa fafuyo lisina. Ena bui, logenana, lausoisoi 16 yai.

16 GUYAU iyen,
Yau haba Yelusalem E faheyaya yo dodogadi haba E fa'ankamkamnadi, be somo buka ganahewana yai Diuda edi kin ya fatili haba ya fawananaha.

17 Sa nuwa fuiyegu, na antalasam sa angabu lau yaubada hahaisa lisidi. E manabala Yelusalem dodogadi lisidi yai pa'ana oitau mahudo'idi sa ginaulidi, ibege nuwagu i talu.

18 Diuda edi kin ya fatamalimiu bena GUYAU ami fati'oi, mate au faliba, auwen, “Isalaela edi GUYAU Yaubada, ya liba doha ite: ‘Somo egu buka yai sa ulidi ha'a wa lau watanidi.

19 Pa'ana fuyanna wa atahi somo heyaheyayana haba E ginauli Yelusalem dodogadi lisidi yai, yo nu'una lisina yai, be ya famala kaumanana nu'una yo nu'u afa'afana, yo pa'ana wa nuwa talu na wa tole lidilidi fafuyom matagu yai, yo pa'ana am luhuluhu wa kamgigi yo wa tan elo'elolosi na wa nuwa bui nuwanuwagu yai. Logena, Yau GUYAU, E falibam mate, em an'eta ha'a E atahi.

20 Wa pe'i be sa bo'usaim, ai mulim heyaheyaya te, haba E leyama Yelusalem yai.”

Habahim kin ena tau paisowa, Peloweta Holida ena bui, sa fafuyo Kin Diyosaiya lebena.

23

Diyosaiya ya Angwala haba GUYAU ena Laugagayo ya Lau Watan
2 Kin 23:1-4

1 Habahim Diuda yo Yelusalem babadadi Kin Diyosaiya ya yoga gogondima
2 be ma afa haidana sa hasai GUYAU ena Dubu Tabuna.

Tau hasai mate:
Diuda tataudi,
Yelusalem dodogadi,
tau antalasam yo peloweta
dodoga mahudo'idi, fafahesadi
yo fafahesa gesagesadi hinaga.

Yali Bukana sa lobahi amainiya, kin ya fatili nuwanuwadi yai.

3 Habahim Dubu Tabuna duhuna sadaina yai Kin Diyosaiya ya obiyo na yalina ya fawananaha bodai GUYAU matana yai, be haba GUYAU ya famuli watan yo ena laugagayo ya abi didin, yo yalina ma nuwa ofi fahina yo ma yaluwa ofi fahina ya ginauli fuyoi, be angwala libadi buka yai sa ulidi, ya fawananahadi.

Habahim dodoga mahudo'idi sa angwala, haba yalina nuwadi yai ya ota.

4 Kin Diyosaiya liba adi'adidilina ya tole:
tau antalasam edi ba'isa Hilikaiya lisina yai,
yo tau antalasam hahaisa,
yo Yaubada ena Luma aba luhuluhu launa tau ita watanna lebedi yai, iyen,
Ba'ala, Aselaha yo kipwala galewa oitaudi, Luma Tabuna ganahewana yai bena ami kamfahidi.

Ya falibadi be ginaulidi sa angabuidi Yelusalem mulimulina yai, Kidilon gonna yai na afusadi sa lawen Beteli taonna.

Habahim Diyosaiya, Diuda mahudo'ina ya laufi, be somo yai dodoga oitau edi aba fadebasaedi, ya faheyayadi na antalasam tau gabugabudi oitau te, enehedi, paisowana yai ya kamfahidi.

Kin salumadi Diyosaiya sa fafamuli watan, hige GUYAU ti fa'atitiyen. Heyaya sa ginauli lisina yai.

2 Koloniko
Kolonikolo Dededi Buka Fafaluwagana

Dedede ese'esegadi 1 yo 2 Kolonikolo yai sa ulidi mate Samuwela yo Kin bukadi yai hinaga sa uli. Kolonikolo buka bwa'ibwa'ina yai mate Kin Deiwidi yo ena nuwatuhu mate Guyau ena Dubu Tabuna ai Yelusalem taonina yai dededi ya uli. Deiwidi tau antalasam ya fatalaha komakomanidi. Ya fanuha bena Isalaela dodogadi mahudo'idi Yaubada enehena sa fadebasae. Kolonikolo fafaluwagana mate Isalaela edi kin dededi ya uli. Solomon ena tau paisowa Guyau ena Dubu Tabuna Yelusalem yai sidohana edi ginaginaulina yo ya pe'i mulina yai, ena nu'u ya daili ya famala nu'u luwaga mate buka yai ni, sa uli. Nu'udi edi Kin yo adi paisowa buka te, hinaga ya dedei. Kin hahaisa edi laulau sa loholoho, Yaubada ena nuwatuhu sa lau watan na kin boludi mate heyaya sa ginauli, Yaubada ena laugagayo hige ti famuli watanidi. Yaubada bwalabwaladi sa fafamuli watanidi. Kin ni, edi heyaya yai dodoga sa fafapilipilidi be Yaubada ena gigibwali yai, waiyunu nu'udi ni, ya tulufidi. Ya anfaheyayanidi luwaluwagaidi. Dedede mahudo'idi buka yai ni hinaga, sa ulidi. Yelusalem yai.

36

Yelusalem Dodogadi, GUYAU sa Awayagala'en
2 Koloniko 36:14

14 Tau antalasam baba'isadi mahudo'idi yo dodoga mate Yaubada hige ti sunusunuma'en. Nu'u hahaisa dodogadi edi laulau heyaheyayadi sa laulauwedi yo GUYAU ena Dubu Yelusalem yai ha'a ya fatabu, edi abi'abina doha luma gaibu.

Waiyunu Yelusalem Taonna sa Faheyaya
2 Koloniko 36:15-23

15 Afa wahawahadi edi GUYAU yo edi Yaubada, fuya ou'ouli ya liba fanuwa tagudi ena wasa tau lawendi lebedi yai, pa'ana ena dodoga yo ena Aba Miya, Dubu Tabuna, ya nuwatohatohaedi.
16 In moho Yaubada ena liba sa 'waiyo'o'en, ena wasa tau lawendi, sa ala liuliuhwa'edi, yo ena peloweta sa ita lidilidiyedi ee–, Yaubada ya manabala'edi, be hige aba famamayona.
17 Habahim Guyau, Babilon edi Kin, Nebukanesa, nuwana ya lafei, be edi tau hiyala Yelusalem taonna sa tulufi, be Diuda hewahewalidi Dubu Tabuna ganahewana yai, sa wunuidi baineti yai. Hige hewali, hasala e tautaula'i hesa i mwahuli. Yaubada, mahudo'idi ya tole afuledi Nebukanesa nimana yai.
18 Ginaulidi mahudo'idi, lalala'i yo kikiluka, maisadi lala'i Yaubada ena Dubu Tabuna yai, yo Kin ma'ena tau paisowa edi ginauli mahudo'idi sa lawedi Babilon.
19 Yaubada ena Dubu Tabuna sa gabu yo Yelusalem ganana sa dem lopalopa, luma lala'i mahudo'idi sa gabudi yo ginauli maisadi lala'i, amainiya sa faheyayadi.
20 Diuda dodogadi salumadi hige ti wunuidi na sa mwahuli mate sa lawedi Babilon be Kin ma nanatuna edi tau lau fayofayo ee–, Pesia, Babilon Nu'una sa lei hafihafitidi, habahim, sa lau fayofayo tauwendi.
21 Fuyanna Diuda edi tanohi yai sa miyamiya, mate bolima faligigi-luwaga ganahewana yai tanohina hige ti fa'anyawasi. Na fuyana sa lawe hudo'iyedi Babilon yai mate tanohina sa ita afulen bee–, bolima 70. Be GUYAU ena liba fasunuma peloweta Delamaiya lisina yai wa, ya fawananaha. *(Delamaiya 25:11, Lewitikusi 26:40-45)*
22 Boliman bwa'ibwa'ina yai Sailusi ena fuya kin Pesia nu'una yai, GUYAU liba fasunuma peloweta Delamaiya ha'a ya faliba mate ya fawananaha be Kin Sailusi nuwa ya lafei bena ya libalibaen yo ya uli.
23 Somo Kin Sailusi ya libaen mate itete,
"GUYAU, Galewa Yaubadana,
mate nu'u mahudo'ina tano'ubu yai ya felegu
yo ya fasinabogu bena ena Dubu Tabuna
ai Yelusalem E ginauli, Diuda Nu'una yai.
Salumadi Yaubada enehena
mate GUYAU emi Yaubada
haba ma'emiu, mate au leu niya."

Esela
Dedena

2 Koloniko yai te fatili mate fatala pili la'ila'i Isalaela hewadi yai na boludi sa lau deli Babilon yai. Yaubada ena Luma Yelusalem yai sa faheyaya wa ya ota doha, hige ti ginauli. Esela Bukana yai te fatili mate Diuda dodogadi haisa Babilon sa lau afulen na sa fuyo edi nu'u, Diuda be Yaubada Yelusalem yai, ena Luma sa ginauli fuyoi.

Esela Bukana sa pei daili faihonai:

Pesia edi kin, Sailusi ya liba be Diuda edi pele bwa'ibwa'ina sa fuyo Diuda nu'una, mate Esela peina 1 yo 2 yai sa uli.

Diuda dodogadi Yaubada ena Luma sa ginauli fuyoi yo Yaubada sa fadebasae fuyoi mate Esela peina 3 ya lau 6 yai sa uli.

Boliman fisa mulidi yai, Diuda dodogadi haisa sa fuyo Yelusalem. Esela peina 7 ya lau 10 yai sa uli.

3

Aba Antalasam sa Ginauli Fuyoi

Esela 3:1-8

1 Nawalahi fafaligigi-luwagana yai Isalaela dodogadi edi taon sa miyaidi. Mahudo'idi sa fa'oigogo Yelusalem yai.

2 Habahim Diyosadaki natuna, Diyesuwa, falena tau antalasam yo Silitiyeli natuna, Selubabeli ma'ana boga sa fatubu antalasam aba angabuna sa ginauli Isalaela edi Yaubada enehena. Bena ainiya GUYAU antalasam sa gabu. Laugagayo somo GUYAU ena peloweta Mose, ya uli mate sa falau watan.

3 Diuda dodogadi tau miya fata'i'ilidi mate sa 'wasabuwedi. In moho aba an'antalasam sa ginauli boda somo yai beyabeyana edi aba ginaulina, be amainiya lisina yai hwalahwala yo maimailafi ou'ouli antalasam sa angabu lau GUYAU lisina.

4 Habahim Mose laugagayo ya uli sa falau watan be an'angogona gwa'una sa ginauli. Lahai hesa - hesa antalasam sa gabudi ana nonoi yai.

5 Muliyai, Fuya Ou'ouli Ainauya sa ginaginaulidi mate sa ginaulidi yo Nawalahi Fwaufwau Antalasamna, GUYAU ena Mata'asi Lahaidi Tabudi Fafasinabodi mahudo'idi antalasamdi, yo hinaga Ainauya Ma Nuwa Ofifahidi sa Ledima Antalasamna, mate hinaga sa gabudi, GUYAU enehena.

6 GUYAU ena Dubu Tabuna aba fa'obiyona ume'ehudi hola hige ti toledi na ha'a antalasam sa angabu nawalahi fafaligigi-luwagana yai, lahai bwa'ibwa'ina yai.

7 Habahim Kin Sailusi, Diuda dodogadi ya falibadi be Dubu Tabuna sa ginauli fuyoi, ume'ehu tau pidipididi yo luma tau lau ginauli sa famaisadi. Sidon yo Taiya dodogadi adi kalahe, wain yo oliwe gilisina sa feledi, be oyagi sida haba ai Lebanon gabogabona sa fapouli lawen Diyopa nu'una. Pesia edi kin ya yaliyen doha.

8 Bolima fafaluwagana na nawalahi fafaluwagana yai, Diuda dodogadi edi fuyoma Yelusalem na mulina yai, sa fatubu GUYAU ena Dubu Tabuna sa ginauli.

Tau paisowadi mate: Silitiyeli natuna, Selubabeli yo Diyosadaki natuna, Diyesuwa ma'adi boga, yo afa haidadi hahaisa: antalasam tau gabugabudi, sulu Lewi dodogadi yo salumadi mahudo'idi adi waiyunu sa lawedi Babilon sa falau fayofayo'idi na sa fuyoma Yelusalem.

Sulu Lewi hewahewalidi edi bolima 20 yo ya hasaen sa fasinabodi be paisowa sa ulu'uluwen.

6

Dubu Tabuna sa Fa'ofi yo Fatabuna

16 Habahim Isalaela dodogadi, tau antalasam, sulu Lewi yo salumadi sa lawe hudo'iyedi nu'u hesa yai na sa fuyoma Yelusalem mate Dubu Tabuna sa fatabu ma nuwa loholohodi.

Nehemaiya Dedena

Liba Famahata

Diuda dodogadi haisa sidohana be Babilon yai sa miya yo sa fuyo edi nu'u bena Yaubada ena Dubu Tabuna Yelusalem yai sa ginauli fuyoi dededi mate Esela yo Nehemaiya edi buka yai sa ulidi.

8

Esela Laugagayo ya Fatili Dodoga Lebedi yai
Nehemaiya 8:1-10

1 Dodoga mahudo'idi sa fa'oigogo esegama dobidobi yai, Ho'owa Eda'edana Hafohafona yai. Laugagayo tau lau fa'ataenna Esela sa faliba bena Mose ena Laugagayo Bukana ya fakalamahanoyama.

2 Nawalahi fafaligigi-luwagana yai na lahai bwa'ibwa'ina mate tau antalasam, Esela, Laugagayo Bukana ya leyama tatau, wawahin yo tau atahi lobahina mahudo'idi lebedi.

3 Dobidobi yai, Ho'owa Eda'edana Hafohafona yai mate Esela Laugagayo Bukana ya fatili fala'i tatau, wawahin yo tau atahi lobahina hahaisa lebedi yai. Ya ifi tatatali mate ya fatubu ya fatili ee–, lahai la'i.

4 Fa'oigogo fatafatana lofalofa sa ginauli mate hewana yai laugagayo tau lau fa'ataenna, Esela ya mwaito. Nima sibana yai sa mwaito mate: Matitaiya, Sema, Anaiya, Ulaiya, Hilikaiya yo Maseiya. Na seuseulina yai mate: Pedaiya, Miseli, Malikiya, Hasum, Hasibadana, Sekalaiya yo Mesulam.

5 Laugagayo Bukana ya so'e mate dodoga mahudo'idi sa ita'ita hasa be sa ita, pa'ana in hewa yai. Maihalana, Laugagayo Bukana ya kalasi, mahudo'idi sa obiyo.

6 Esela iye,

GUYAU hesana E lau hitin! In Yaubada Adi'adidilina!

Dodoga mahudo'idi nimadi sa lau hitindi tiyen,

"Mo'isa! Wananaha!"*

Habahim sa hoba lidi tanohi yai na GUYAU sa fadebasae.

7 Sulu Lewi Laugagayo Bukana tau liba faneganegana hesadi mate: Diyesuwa, Bani, Selebiya, Diyamin, Akubu, Sabetai, Hodaiya, Maseiya, Kelita, Asiliya, Diyosabada, Hanan yo Pelaiya. Na dodoga edi aba obi'obiyo yai sa ata'atahi.

8 Somo ya fatifatili, aniyona sa liba famahata be dodoga sa nuwatuhu lobahi.

9 Fuyana dodoga, laugagayo libadi ni sa atahi mate, sa tan, be Gawana Nehemaiya, yo Esela, (in tau antalasam yo laugagayo tau lau fa'ataenna) yo Sulu Lewi, iti laugagayo tau liba fanegadi, mahudo'idi sa falibadi tiyen,

"GUYAU, emi Yaubada matana yai lahai te, mate tabuna. Be tabu au tan!"

10 Na Nehemaiya iye,

Au lau be an'an loholohodi ami au an, yo nomnom am'amnadi ami au nomdi. Na salumadi hige somo adi ti nonohai mate adi au feledi. Lahai te, GUYAU ena lahai fafatabuna. GUYAU ena kwade mate emi adidili be tabu nuwamiu ti heyaya.

---

* **8:6** *Amen* Hebelu alinadi yai aniyona mate *Wananaha alinada yai.*

Diyobi
Dedena

Liba Famahata

Buka te, Diyobi dedena. Ena laulau sa dudulai, in moho pilipili lala'i ya fahoinadi. Pilipilidi sidohana ma haidana edi nuwanuwatuhu fadosidi mate buka yai te sa uli.

Afa haidana edi nuwatuhu mate somo ya fahoinadi, Diyobi ena heyaya debadi yai Yaubada kamkamna ya leyama lisina. Somo sa libaen mate Diyobi ya siba mate sa bwala.

Diyobi hola Yaubada ya kawakawa wananaha'en, in moho ena kamkamna aniyona bena ya sibai.

Buka yai te Yaubada, Diyobi ena kamkamna aniyona, hige i libaen e hige ti uli. In moho ena gigibwali yo ena sibasiba ya famahata Diyobi lisina yai, be hige gonowana ti nuwatuhu lobahi.

Yaubada ena sibasiba yo ena adidili Diyobi ya sibai be ena kamkamna aniyona fati'ona ya fatautau, na ya fadebasae moho.

Buka ofi'ofina yai, ya uli mate Yaubada, Diyobi ya faloholoho, be nanatuna sa pe'i falau damahidi ya felen yo ya fagogo fuyoi. Yaubada hinaga Diyobi afa haidana ya liba su'u'idi pa'ana Diyobi ena kamkamna hige ti nuwatuhu lobahi komakomani'i.

Diyobi ma'ana Boga
Diyobi 1:1-5

1 Taumoho hudo'i hesana Diyobi mate Udi Nu'una yai ya miyamiya. Hige somo la'i lebena yai ti fagilu pa'ana in doga dudulaina. Yaubada ya fafadebasae yo heyaya ya an'anfaledi.

2 Nanatuna tatau faligigi luwaga yo wawahin faihona.

3 Ena sipi oulidi 7 tausan,
kamela 3 tausan
bulumakau 1 tausan
yo donki 5 handele.

Ya fagogo wananaha habahim tefa saisai dodogadi.

4 Nanatuna tatau, hesa - hesa ana fuya mata'asi ya ginauli ena luma yai na afa lolofudi faihona sa yogaidi be maidadi sa an'angogo.

5 Mata'asi ofina yai, Diyobi ya yogaidi sa laoma be ya abi nonohaidi. Hwalahwalala ya eno obiyo haba ainauya antalasam ya gabu nanatuna enehedi, pa'ana ena nuwatuhu iyen, "Bena nanatugu heyaya ti ginauli yo nuwadi yai Yaubada ti kaumananai."

Laulau te ya famala Diyobi ena miyamiya, fuya ou'ouli.

Diyobi ana Lau'ita Bwa'ibwa'ina
Diyobi 1:6-12

6 Fuya hesa anelu sa laoma be sa fataumahata fuyo'idi GUYAU nuwanuwana yai, na Tau Laulau Fagilu, Satani, ya lau watanidi hinaga.*

7 GUYAU ya libalau Tau Laulau Fagilu lisina iyen,
Somo yai wa laolaoma?

Na ena bui ya felen iyen,
Tano'ubu E lau tiga fata'i'ili. E leuleu yo E saesae ganahewana yai.

8 Habahim GUYAU ya libalau Tau Laulau Fagilu lebena iyen,
Egu tau paisowa, Diyobi ha'a wa nuwatuhu fadosi e hige'e? Hige sai hesa doha in. Hige somo hesa lisina yai ti fagilu yo in doga dudulaina. Yaubada ya fafadebasae yo heyaya ya an'anfale'edi.

9 Yaubada alinana Tau Laulau Fagilu, Satani, ya bui iyen, *(Diyon 3:17-18)*
Diyobi hige i fadebasae gaibuim!

10 Fuya ou'ouli, ana boga yo ena ginauli wa bobobodiyedi. Em faloholoho lebena yai be ya fagogo, ena sipi yo bulumakau sa tadada.

11 In moho aho, ibe ginauli mahudo'idi lebena yai wa kamfahidi, haba ya kaumananaem.

12 GUYAU ya libalau Tau Laulau Fagilu lebena iyen,

* **1:6** *Satani* aniyona mate "Tau Laulau Fagilu."

Logena, ena ginauli mahudo'idi nimam yai E toledi. In moho, tabu u abilau tauna yai.

Habahim Tau Laulau Fagilu, GUYAU ya lau afulen.

Diyobi Nanatuna yo Ena Ginauli sa Faheyayadi
Diyobi 1:13-22

13 Lahai hesa Diyobi nanatuna sa an'angogo yo wain sa nomnom tuwahadi taumoho ena luma yai.
14 Wasa tau leyamana ya laoma Diyobi ya faliba iyen,
Em bulumakau aba giyagiyali sa felifeli'i na donki mate fadidi yai sa an'anban.
15 Sabe dodogadi, em tau lau fayofayo sa tulufidi be mahudo'idi sa wunuidi na yosiyosi mahudo'idi sa angafuhidi. Yau ibogu moho E gela be E laoma, em E liba!

16 Hola ma libalibana yo fede wasa tau leyamana hudo'i ya laoma ya liba iyen,
Namanamali em sipi yo tau ita'ita watanidi mahudo'idi ya angabuidi. Yau ibogu moho, E gela E laoma em E liba!

17 Hola ma libalibana na wasa tau leyamana fafa faihonana ya laoma ya liba iyen,
Tau angafu pwaludi faihona iti Kaladiya dodogadi sa laoma be em kamela mahudo'idi sa angafuhidi na em tau lau fayofayo sa wunuidi. Yau ibogu moho, E gela E laoma em E liba!
18 Hola ma libalibana na wasa tau leyamana fafatina ya laoma ya liba iyen,
Nanatum sa an'angogo yo wain sa nomnom tuwahadi ena luma yai.
19 Ma esega na nu'u pitapitalina yai hwayahwayau la'ila'i ya towama! Luma ya towa fafata'i'ili be ya guli. Nanatum mahudo'idi ya sa'inidi be sa pe'i. Na yau ibogu moho, E gela E laoma em E liba.

20 Yo fede Diyobi ya mwaito be ana luhuluhu ya kamgigi yo kuluna ya holi, ena nuwa heyaya fafa'ilalana. Habahim ya guli lidi tanohi yai be GUYAU ya fadebasae.
21 Na iyen,
E tubuma, ma tau afa'afagu.
Na ma tau afa'afagu haba E pe'i.
GUYAU somo ya felegu, ha'a ya fafuyo;
In moho, GUYAU E fadebasae.

22 Diyobi pilipili ya fahoina, in moho hige ena lau fagilu hesa Yaubada lebena yai, yo hige ena heyaya hesa.

2

Diyobi ana Lau'ita Fafaluwagana
Diyobi 2:1-6

1 Fuya hesa anelu sa laoma GUYAU matana yai na Tau Laulau Fagilu, Satani, hinaga ya laoma.
2 GUYAU ya libalau Tau Laulau Fagilu lisina iyen,
Somo yai wa laolaoma?

GUYAU alinana, Tau Laulau Fagilu ya bui iyen,
Tano'ubu E lau tiga fata'i'ili. E leu yo E sai ganahewana yai.

3 Habahim GUYAU ya libalau Tau Laulau Fagilu lebena iyen,
Egu tau lau fayofayo, Diyobi ha'a wa nuwatuhu fadosi e hige'e? Hige sai la'i doha in. In doga dudulaina, hige gilu hesa lisina yai. Yaubada ya fafadebasae yo heyaya ya an'anfale'edi.
Satani! Wa nuwa liuwigu bena pilipili hige aniyona hesa E felen, in moho laulau dudulaidi hola ya ginaginaulidi yo hola ya fafadebasaegu.

4 Tau Laulau Fagilu iyen,
Edi mwahuli debadi yai dodoga haba edi ginauli mahudo'idi sa nuwa afuledi, bena tabu ti pe'i.*
5 Haga u abilau tauna yai be u fakamkamna, haba ai nuwanuwam ya kaumanana fafaheyayam.

* **2:4** In moho, au italau Maleko 8:35, Yesu iyen, "Na sai ena mwahuli ya nuwa afulen yau debagu yai yo wasa loholohona debana yai mate haba ya mwahuli hige anadan."

6 GUYAU ya libalau Tau Laulau Fagilu lebena iyen,
Logena, nimam yai E tole afulen, in moho tabu u wunui.

Diyobi ana Asiyebo
Diyobi 2:7-10
7 Habahim Tau Laulau Fagilu, GUYAU ya lau afulen na ya lau be bonu kamokamo'u'u ya yala fafinahe Diyobi lisina yai. Tauna mahudo'ina sa tupitupi, ahe laulauna yai ya hasai ee–, kuluna.
8 Diyobi afusa yai ya ta'ai pa'ana nuwana ya heyaya, na gulewa senana ya abi be bonu kamokamo'u'una ya kamkam holidi.†
9 Lahuna ya libalau lisina iyen,
Pa'ana somo em kawawananaha yo laulau dudulaidi sa ota esegahi? Yaubadana u kaumananaen be u pe'i!

10 Diyobi, lahuna ena liba ya bui iyen,
Wa libaliba doha waihin yauyaulena. Loholoho, Yaubada ya feleda, haba te abi. Na heyaya te 'waiyo'o'en? Libadi yai te, Diyobi hige i liba heyaya.‡

Diyobi Haidana Faihona
Diyobi 2:11-13
11 Fuyanna haidana faihona sa atahi mate pilipili ya fahoina, be sa fa'oi esega, bena sa lau Diyobi lisina. Be ena kamkamna ganahewana yai, nuwana sa liba fa'adidili.
Afa haidana hesadi mate: Elifasi, Teman Taonna dogana, Bilidada, Suwa Nu'una dogana, yo Sofala, Namati Nu'una dogana.
12 Eda'eda lofalofa yai sa ita lawen na Diyobi hige ti ita lobahi. Sa fatubu sa tan la'ila'i, na adi luhuluhu sa kam giginidi yo gegebula sa pei hasa kuludi yai.
13 Habahim ma'edi tanohi yai sa ta'ai amainiya ee–, lahai faligigi luwaga yo i'ipa faligigi luwaga sa ofi. Hige ti fagagali pa'ana ena kamkamna sa ita ya la'i wananaha.

3

Diyobi edi Fuya Yosina Lahaina ya Kaumananaen
Diyobi 3:1-15
1 Habahim Diyobi ya fatubu ya kaumananaen.
2-3 Iyen,
Aee–, Guyau,
ibe edi fuya yosigu, tabu ti nuwatuhui,
na maihonana tiyen, “gwama sa yosi!”
4 Lahaina ni u bui be i kamumu;
Haba Yaubadana ibege i mode'en.
Tabu mala i sina, ai hewana.
5 Lahaina i kamumu lubilubi,
yo yada dubadubadi, galewa yo maihala ti fakoudi.
6 I'ipa, kamumu i abi didini;
Tabu edi fuya yosigu lahaina ti fatili esegahi,
egu fuya tubu lahaina ti saufahi!
7 I'ipana i agali, doha waihin hige i fanatu.
Tabu kwade la'ila'i maihona yai ni.
8 Tau kaukaumanana lahaina ni ti kaumananaen,
safalumadi sa nonoha bena Lewaitan sa liba fale'o fahi.*
9 Hwalahwalala kipwaladi tabu ti mala,
yo tabu i ifi tatatali.
Lahai i bagi asahai.
10 Beyabeyana tabu ti yosigu,
be pilipili tabu ya fahoinadi.
11 Sidohana be hige ya pe'i,
tinagu bogana ganahewana yai?
Ye ena fuya yosigu yai?

† **2:8** Edi laulau mate afusa sa fapaisowa edi logo fuyanna yai. ‡ **2:10** Matiu 5:45 ganahewana yai Yesu iyen, “Ena maihala ya ginauli be ya sina tau heyaya yo tau loholoho enehedi, yo saluma sa famuli watan yo saluma heyaya sa ginaulidi, usa ya feledi.” * **3:8** Beyabeyana dodoga edi nuwatuhu mate ginauli la'ila'i te, ena gigibwali gonowana nu'u ya fakamumudi yo heyaya ya ginaulidi. Edi nuwatuhu mate, ena aba miya gabogabo yai, na nenena doha weso la'ila'ina.

12 Sidohana be tinagu ya labalabaigu,
yo ya fafanomgu?
13 Ibe moho E pe'i,
egoba E anyawasi esega.
14 Maidagu kin yo babada tano'ubu yai,
safalumadi edi luma loholohodi ha'a sa lau ginauli
na aho te sa faheyayadi.
15 Yo maidagu tau foyafoya fafagoledi,
edi luma siluba sa famohafu.

4

Elifasi, Diyobi ya Fafaliba
Diyobi 4:1-8

1 Habahim Elifasi Tema dogana, Diyobi alinana ya bui iyen,
2 Ibe E libaliba haba wa manabala'egu e hige'e?
Sai haba gonowana mo'agu ya gudu?
3 E siba, dodoga boludi wa fatalahadi,
na megomegodi wa fa'adididi.
4 Dodoga edi pilipili yai sa fa'alu betibeti,
yo salumadi tulidi sa mwahu,
ha'a nuwadi wa liba fa'adididi.
5 In moho aho pilipili wa fafahoina.
Lisina yai mate nuwam ya belubelu;
ya oi tawaim, yo fede, ha'ai! Em adidili ya ofi.
6 Em kawa wananaha Yaubada lisina yai,
yo em laulau dudulai sa famala em sunuma.
7 Aho haga u nuwanuwatuhu!
Tau laulau dudulai sai la'i hige i pe'i,
yo heyaya hige i fafahoinadi!*
8 Egu ita'ita yai mate, safalumadi heyaheyaya sa umahidi,
yo pilipili sa falili,
haba heyaheyaya sa falolodi.

38

GUYAU Diyobi ena Liba ya Bui
Diyobi 38:1-8

1 Habahim bwai filifili ganahewana yai GUYAU, Diyobi ena bui ya felen iyebom,
2 Um sai itete? Egu nuwatuhu wa fafadosi fuyo'idi. Wa libalibaidi bena haga um tau sonoga. In moho, hige'e.

3 Yena um taumoho, u obiyo adidili.
Haba E fati'oim
na egu bui wa felegu.
4 Fuyanna tano'ubu aba fatubuna E tole mate, um somo yai?
Yena wa sibai, u falibagu.
5 Sai tano'ubu la'ina ya lufa?
Yo sai mahina ya wewehi fadohe? Ha'a wa sibai?
6 Tanohi aba fatubuna ume'ehuna somo yai sa tole?
E sai tano'ubu aba fatubuna ya abi didi'i?
7 Fuyanna mate hwalahwalala kipwaladi mahudo'idi sa wana gogo esega.
Yo anelu mahudo'idi sa yogayoga ma nuwa kwadedi.
8 Gabogabo sai ya gudu,
fuyanna ena aba tubu yai ya pisalama?
Be gabogabo ena aba ota'ota yai ya ota,
hige ana sigasiga i di'oi?

40

GUYAU, Diyobi ya Faliba bena Faibayaho ya Fatautau!
Diyobi 40:1-5

* **4:7** Doha, Elifasi ya anpate bena Diyobi ya bwalai. Te siba mate, dodoga heyaheyayadi yo loholohodi sa pe'ipe'i yo pilipili sa fahoinadi hinaga.

1 GUYAU ya libalau Diyobi lisina, iyen
2 Diyobi, Yau, Hewa Wananaha Yaubadana hola wa faifaibayaho'egu.
Haba wa fatautau e hige'e?
Yena wa fafagilugu, beti, egu fati'o te u buidi!
3 Habahim Diyobi ya liba fuyo GUYAU lisina iyebom,
4 Yau hige ya loholoho. Em liba haba
sidohana egu buibuina?
Mo'agu E gudu ibege somo ya libaen.
5 Ibege somo hesa ya libaen fuyoi, pa'ana E liba di'o.

42

Diyobi ena Liba Ofi'ofina
Diyobi 42:1-6

1 Habahim GUYAU, Diyobi, alinana ya bui iyebom,
2 E siba mate um gonowana
ginauli mahudo'idi wa ginaulidi.
Em nuwatuhu hige aba guduna hesa.
3 Wa fati'oigu uwe, "Sidohana ma nuwa afa'afam wa libaliba? Sidohana be egu nuwatuhu wa fafadosi fuyo'idi?"
Wananaha, E libaliba gaibu, doha tawa, "Ya siba."
Ginaulidi sa loholoho wananaha, in moho hige egu sibasiba haba ya sai tawatawanim.
4 GUYAU uwe, "Aho ite u ata'atahi! Haba E libaliba.
Haba E fati'oim na egu bui wa felegu!"
5 Beyabeyana wasam E atahi,
na aho te, E ita, tau wananahaim.
6 Egu liba mahudo'ina debana yai E taumayamaya be E ta'ai lidi gegebula yo afusa yai, egu nuwa bui fafa'ilalana.

Liba Ofi'ofina
Diyobi 42:7-17

7-8 GUYAU, Diyobi ya faliba mulina yai, habahim ya libalau Teman dogana, Elifasi lisina, iyebom,
Um yo afa haidam luwaga E manabala'emiu pa'ana liba dudulaidi E falibamiu hige au libaedi, na ami lau bwalabwala, hige doha egu tau paisowa Diyobi, in ya libaliba dudulai.
Emi yauyaule debana yai, aho te bulumakau tamo'anadi faligigi luwaga yo sipi tamo'anadi faligigi luwaga au abidi be au lau Diyobi lebena emi antalasam au gabudi. Haba emi ya lau'u'ula na E atahi, be ibege ya fataumayamayamiu.

9 Habahim Elifasi, in Tema dogana, Bilidada, Suhu dogana yo Sofala, Namati dogana GUYAU somo ya falibadi mate sa ginauli watan be Diyobi ena lau'u'ula GUYAU ya atahi.
10 Afa haidana faihona enehedi ya lau'u'ula; mulina yai habahim, GUYAU, Diyobi ya fagogo fuyoi. Ena ginauli asi'asinadi ya lau fadamahi fuyo'idi, yo hewadi yai hinaga ya falau tawa fuyoi.
11 GUYAU pilipili mahudo'idi ya leyama lisina yai. Debana yai afa haidana, afa lolofuna yo safalumadi Diyobi sa sibai sa laoma ena luma be ma'edi sa an'angogo. Ena kamkamna ganahewana yai ma'edi amainiya yo nuwana sa liba fatalu. Edi ainauya hesa - hesa ena siluba yo beya adi salusalu gole yai sa ginaulidi, sa felen.*
12 Fuya mulimulitadi yai GUYAU, Diyobi ya ainauya di'oi, habahim fuya bwa'ibwa'ina yai. Be aho te,
ena sipi 14 tausan,
kamela 6 tausan,
bulumakau 2 tausan,
yo ena donki 1 tausan.
13 Yo nanatuna sa pe'i tatau faligigi luwaga yo wawahin faihona, ya falau damahidi.
14 Natuna waihin bwa'ibwa'ina hesana ya tole Demaima, fafaluwagana hesana Kesiya na fafaihonana hesana Kelen-Hapuka.†

---

* **42:11** Hebelu alinadi tiyen "Him kesitah" mate siluba monina hesa na mwahuna yo maisana sa fakau. † **42:14** Hebelu alinadi yai hesa te, ata'atahidi sa loholoho na esega - esega ma aniyona. Demaima aniyona mate waliliya, Kesiya aniyona mate Cassia - itete mate Sinamon, ginauli hesa panepanena yo hahahana. Taudi ya fafapane loholoho na Sinamon hinaga sa fapaisowa fwalawa gabugabu yai yo lau bu'a yai. Na Kelen-Hapuka aniyona mate dona, na ganahewana yai mata adi penta ya ota'ota.

15 Diyobi nanatuna hasaladi sa loholoho wananaha habahim wawahin hahaisa nu'u
mahudo'ina yai. Tamadi ena ginauli ya daili be nanatuna hesa - hesa ena ya felen,
nanatuna tatau yo wawahin mahudo'idi ya fagonafidi.
16 Mulina yai Diyobi ya miya lofalofa ee–, boliman 140, be afa wahawahana yo nanatudi sa
tubu hinaga ya itadi.
17 Ya tautaula'i wananaha, habahim ya pe'i.

Diusi edi Wana Bukana
Samsi

1

GUYAU Famuli Watanina ya Fanuwa Kwadekwade
1 Salumadi hige dodoga heyaheyayadi edi nuwanuwatuhu ti lau watanidi,
yo tau heyaya edi miyamiya hige ti miyamiya'edi,
e Yaubada tau 'waiyo'o'enna hige ti mode'edi mate,
nuwadi ti amna.
2 Lisina yai, Yaubada ena laugagayo awa'abina kwadena sa lobahi,
be sa fatili, na sa fadosi i'ipa yo lahai.
3 Iti doha oyagi sa umahi ho'owa bubuna yai
be adi fuya yai sa fuwa, siuhwalo fuyana,
ibege ti hohoya edi maliyaho aniyona ya taumahata.
4 Dodoga heyaheyayadi edi laulau hige doha ite;
iti doha hawahawa wenuna hwayahwayau ya yofohi.
5 Tau heyaya mate Yaubada haba ya fakasadi.
Yaubada ena dodoga ibege ma'edi ti miya esega.
6 Dodoga dudulaidi mate Yaubada ya ita watanidi
yo ya bobodiyedi,
na tau heyaya mate Yaubada haba ya fakamkamnadi.

8

Deiwidi Wana ya Uli
Samsi 8:1-2
1 Aee–, GUYAU, ema Yaubada, dodoga mahudo'idi tano'ubu yai sa sibai,
mate um wa hasai wananaha.
Em namanamali ya mala wananaha,
habahim galewa malana.
2 Wawaya nom ha'a sa dabu, yo ma nomnomdi haba sa fadebasaen.
Ami waiyunu lisidi yai haba ya ita watanimiu,
yo ya bobodiyemiu;
Sai haba ya fakamkamnamiu.

23

GUYAU ya Ita'ita Watanigu
1 Ibege ya gogo gesagesa,
pa'ana fuya ou'ouli,
GUYAU ya ita'ita watanigu, doha sipi tau ita wata.
2 1 Ya fa'anyawasigu hawahawa ida'idahedi yai
yo ya foya lauwegu ho'owa daudaumwalina yai.
3 Yaluwagu ya fafwaufwau fuyoi.
Hesana yai eda'eda dudulaina yai ya foyahigu.
4 Yena E lau hobohobo kamukamumuna yai
ibege heyaheyaya la'i ya 'wasabuwen,
pa'ana um ma'egu.
Em pidipidili yo em tu'e sa bobodiyegu.
5 Agu waiyunu matadi yai,
agu an'angogo wa abi nonohai.
Kulugu wa fama'i.
Agu kapu wa famohafu tabutabuliwa.
6 Wananaha, egu miya mahudo'ina yai,
wa faloholohogu yo wa gadogadosisiyegu.
Na yau haba GUYAU ena ai luma E gogo ee–,
hige anadan.

27

Deiwidi ana Wana ya Uli
1 GUYAU mate egu mala yo tau fafamwahuli.

In egu mwahuli tau fa'adidilina
be sai haba E 'wasabuwen?
2 Yena agu waiyunu, heyaya dodogadi sa duhu mahano'igu
bena sa faheyayagu,
iti moho haba sa fa'alu betibeti be sa be'u.
3 Ibe sa fata'i'iligu;
ibege ya 'wasabu.
Yo yena agu halulu sa laoma,
haba nuwagu ya adidili.
4 GUYAU lisina yai ginauli esega E an'etai
yo E fanuha wananahai mate,
bena GUYAU, ena luma yai E miya,
fuya ou'ouli, egu mwahuli ganahewana yai
be nenena loholohona E ita'itai
yo E laulau'u'ula lau lisina ena Dubu Tabuna yai.
5 Yena pilipili E fahoina
haba ya bobodiyegu.
Haba ena palai fafatabuna yai ya simogu,
yo ume'ehu hewa wananahana yai haba ya tolegu.
6 Habahim, E tamahiti,
be agu waiyunu sa fata'i'iligu E ti'e tawaidi be ibege ti lei hafihafitigu.
Em luma fatabuna yai haba egu antalasam E ginauli ma wowogu;
Haba E wana yo dagugu loholohona E ginauli be GUYAU E fadebasae.
7 Aee–, GUYAU, u nuwatohatohaegu,
yena E yoga la'ila'i alinagu u atahi be u bui.
8 Wa liba uwen, "U laoma u fadebasaegu!"
Logena e laoma.
9 Yau em tau lau fayofayo! Tabu u manabala'egu
be u ta'ai mulimuliyegu.
Um tau sagusaguhigu,
Yaubada, um tau famwahuligu;
tabu u nuwa afulegu.
10 Ibe tamagu yo tinagu sa lau afulegu.
GUYAU haba ya abi komakomanigu.
11 Aee–, GUYAU! Agu waiyunu debadi yai em miyamiya, u fa'atagu,
be laulau dudulaidi, ya miyamiya'edi.
12 Agu waiyunu liba bwalabwaladi sa libaedi,
sa fanuha bena sa faheyayagu
be tabu u fele afulegu lebedi yai.
13 E sunuma'en mate GUYAU ena loholoho haba E ita,
hola ma mwahuligu.
14 Be GUYAU u sunuma'en yo nuwam i adidili.

34

Yaubada Tau Sunumaena ya Saguhidi

Fuya hesa Abimeleki matana yai Deiwidi doha yauyaule be ya fatamali ya lau. Muli yai, Yaubada sidohana Deiwidi ena sagusaguhina lahaina yai, mate lilina Deiwidi ya uli.
1 Fuya ou'ouli haba GUYAU E fafadebasae,
fadebasaena sopagu yai ibege ya fatautau.
2 GUYAU haba E toletole hitin,
safalumadi sa abi faheyayadi, ti ata'atahi be ti kwade.
3 Mahudo'ida GUYAU te fadebasae,
yo hesana te lau hitin gogo.
4 E lau'u'ula lau GUYAU lisina be ya atahi;
yo egu 'wasabu mahudo'idi yai ya fasagu fahigu.
5 Salumadi GUYAU sa sunuma'en bena ya saguhidi,
mate nuwadi ti kwade,
pa'ana fuya ou'ouli haba ya sagusaguhidi.
6 Tau gogo gesagesa te, sa lau'u'ula lau GUYAU lisina,
be GUYAU ya atahi,
edi pilipili mahudo'idi yai, ya fasagu fahidi.

7 Salumadi GUYAU sa fafadebasae mate
Yaubada ena anelu ya bobodiyedi yo
heyaya yai ya fafasagufahidi.
8 Haga au lau dadai, haba ami ita lobahi, GUYAU ya loholoho,
Tau sunusunuma'enna haba nuwadi sa amna.
9 Umi ena dodoga fafatabudi, GUYAU au fa'atitiyen
pa'ana salumadi sa fafa'atitiyen ibege ti ku'u.
10 Laiyon gonowana adi an'an ya ofi be haba sa guliyam,
na salumadi GUYAU sa sunusunuma'en mate,
ibege ginauli loholohodi hesa lisina yai ti ku'u.
11 Nanatugu, au laoma be au ata'atahi;
GUYAU fafa'atitina haba E fatalahamiu.
12 Sai ya fanuha ya miya lofalofa,
yo loholoho ya fahoina,
13 lelona yo sopana bena ya komanidi,
tabu i fapaisowa faheyayadi
yo tabu i laulau bwalabwala.
14 Heyaheyaya yai bena wa nuwabui,
yo bena wa anpate adidili,
be miyamiya daudaumwalina wa miyamiya'edi.
15 GUYAU tau laulau dudulai ya bobodiyedi,
na yena edi tan ya atahiyedi haba ya fasagufahidi;
16 na nenena ya fasana hudo'iyen, tau heyaya lisidi yai;
yo sa pe'i, haba ya nuwa fuiyedi.
17 GUYAU, tau laulau dudulai edi tan ya atahi.
Haba ya saguhidi,
edi pilipili mahudo'idi yai haba ya fasagu fahidi.
18 GUYAU mate fadidi yai,
salumadi sa nuwa belubelu ya fasagu fahidi.
19 Tau laulau dudulai, pilipili boludi ya fahoinadi,
in moho GUYAU ya fasagufahi pilipili lisidi yai.
20 GUYAU ya ita watan komakomani'i
be hige siyadana la'i i tapwai.
21 Heyaya tau ginaulina haba ya faheyaya fuyoi.
Na tau laulau dudulai adi waiyunu haba sa fakamkamnadi.
22 GUYAU haba ena tau lau fayofayo ya sagu fahidi;
yo salumadi sa sunuma'en bena In tau saguhidi,
ibege heyaya ti fahoina.

51

Liba Famahata: Samsi 51 Fuya hesa Kin Deiwidi ma'ena taumoho hudo'i hesana Ulaiya lahuna sa luma gwa'u. Waihinna hesana mate Betesiba. Yaubada ena peloweta hesa hesana Neitan, Deiwidi ya sagasagaliyen. Deiwidi nuwana ya heyaya pa'ana laulau heyayana ya ginauli be ena lau'u'ula Yaubada lisina yai ya uli.

Nuwatuhu Afule Lau'u'ulana

Deiwidi ana wana. Fuyanna ma'ena Betesiba heyaya sa ginauli mate Peloweta Neitan ya lau lisina. (2 Samuwela 11 yo 12)

1 Aee–, GUYAU, em fanufanuha ya ota esegahi,
be u nuwa tohatoha'egu. Um tau fanuwatohatoha,
be egu heyaya u nuwatuhu afuledi,
2 Egu heyaya mahudo'idi u kaisu afuledi.
3 Egu heyaya E sibaidi
na fuya ou'ouli E nuwanuwatuhuidi.
4 Um moho lisim yai heyaheyaya E ginauli,
laulau heyayana matam yai E ginauli;
be fuyanna wa falibagu uwen, “Heyaya wa ginauli!”
Mate, wa liba dudulai.
5 Hola tinagu bogana yai ya lau ee–,
ena fuya yosigu yai mate ha'a E heyaya.
6 Um wa fanuha wananaha bena ma nuwa ofi fahigu
E laowa lisim,

tabu ya nuwa luwaluwaga;
sibasiba um wa fatalahagu.
7 Egu heyaheyaya u nuwa afuledi.
Na u kaisugu, haba E a'a.
8 Nuwagu wa fakamkamna
yo yaluwagu wa lau lidiyen,
in moho E atahi egu heyaheyaya wa nuwatuhu afuledi
be nuwagu ya amna wananaha yo E kwade.
9 Tabu egu heyaya u ita'ita lau lisidi,
na mahudo'ina u nuwatuhu afuledi.
10 Aee–, Yaubada, nuwagu
yo yaluwagu mahudo'ina u fafwaufwau fuyoi.
11 Tabu u tole hudo'iyegu,
e Yaluwam Tabuna lisigu yai u lawe hudo'iyen.
12 U saguhigu be em liba, nuwa amnana i abigu.
Doha egu fuya nuwabui bwa'ibwa'ina yai.
Nuwagu u faloholoho fuyoi.
13 Habahim em laulau tau heyaya E fa'atadi
be haba sa timuli bui lisim.
14 Aee–, Yaubada, lau pono yai u fofofahigu,
yo u bobodiyegu na em laulau dudulai
debadi yai haba E wana.
15 Aee–, GUYAU, u saguhigu be ya libaliba
na haba E fadebasaem.
16 Suisui antalasamedi, yo antalasam gabugabudi hinaga
hige nuwam ti amnaedi.
17 Aee–, Yaubada, nuwagu ya tamo golugolu
mate egu antalasamna logena;
Yaubada um nuwa lidilidi yo nuwa talu wa fanuha.

67

Lauto'i Wanana
1 Aee–, Yaubada u nuwatohatohaemai,
yo u nuwa amna'emai
na em loholoho u felemai.
2 Be em laulau ai tano'ubu ti sibaidi.
Tau abi'abi famwahuli um, bena sa sibaim.
3 Yaubada! Dodoga ti fadebasaem;
dodoga mahudo'idi ti fadebasaem!
4 Dodoga nu'u mahudo'ina yai ti wana ma kwadedi,
pa'ana dudulai yai wa fadudulaidi.
Yo wa foya fadudulaidi.
5 Yaubada! Dodoga ti fadebasaem.
Mahudo'idi ti fadebasaem!
6 Habahim gabu an'andi sa anaho;
Yaubada Eda Yaubada ya ai'ainauyaida.
7 Yaubada i ainauyaida,
be dodoga mahudo'idi tano'ubu yai
haba sa fa'atitiyen.

90

Mose ena Lau'u'ula
1 Aee–, Guyau, hitina yo hitina,
um tau ita watanimai.
2 Tu'a yo tano'ubu hola hige ti tubu,
na um ibom Yaubada ota otafahina.
3 Dodoga wa bui fafuyodi afusa.
Uwen, “Umi tau pe'i, au fafuyo afusa!” *(Aba Fatubu 3:13, Diyobi 1:21)*
4 Boliman tausan-esega um matam yai
mate doha bon moho, ha'a ya ofi,
e doha i'ipa esega tuhulina.

5 Dodoga edi mwahuli wa tomo feulaidi
doha eno suwai ya ofi.
Iti doha hawahawa hesa hwalahwalaladi ya in,
6 na maimailafidi ya hohoya be ya pe'i,
7 laulauna doha manabalam ya fadawa wunumai,
haba em manabala 'e 'wasabuwen.
8 Ema heyaya wa famahatadi, simosimodi hinaga wa itadi.
9 Ema miya lahaidi mahudo'idi yai wa manamanabala'emai,
ema mwahuli wa tomo feulaidi doha yahafuwa.
10 Gonowana te miya boliman 70,
na yena te fulufuluga haba 80, in moho ema miya lahaidi yai
pilipili yo kamkamna 'e fafahoinadi,
na hige walolona 'e pe'i.
11 Hige sai em manabala la'ina i sibai,
na ibe 'e siba haba 'e 'wasabuwem.
12 U fatalahamai be em sibasiba ai abi,
ema lahai ya tupo.
13 Aee–, Guyau, u feulama.
Em tau lau fayofayo ai, u nuwatohatohaimai.
14 Hwalahwalaladi em gadogadosisi ota'otafahina lisina yai u famohafumai
be ema miya lahaidi mahudo'idi yai haba ma kwademai 'e wana.
15 Boliman lofadi somo wa fafapilipilimai
mate bolimandi lofadi hinaga nuwamai u fakwadedi.
16 Em paisowa gigibwalina u fa'itamai, ai em tau laufayofayo lisimai yai,
yo em gigibwali namanamalina, nanatumai u fa'itadi.
17 GUYAU ema Yaubada, u ainauyaimai;
ema paisowa hinaga ti loholoho.

95

Yaubada Fadebasaena Wanana

1 Au laoma! Te wana lau GUYAU lisina,
tau famwahulida te wowo'en ma kwadeda.
2 Te laoma lisina ma lauto'ida;
dagugu la'ila'i te ginaulidi yo
te wana ma kwadeda ya lau lisina.
3 GUYAU mate In Hewa Wananaha Yaubadana,
yaubada mahudo'idi edi wasawasa.
4 Tano'ubu mahudo'ina mate in, enehena, gon yai
ya hasai be–, oya yai yo.
5 Gabogabo yo tanohi pitapitalina ya fatubudi,
mate In tanuwagadi.
6 Au laoma te tuli bono
be GUYAU tau fatubuda te fadebasae.
7 Pa'ana in eda Yaubada
na ita ena gana ganahewana yai
doha sipi tau ita'ita watanidi ena sipi ya bobodiyedi.
Aee–, aho te ibe ami ata'atahi lau lisina!
8 Tabu nuwamiu au gudugudiidi doha afa wahamiu
somo sa ginauli Meliba yai,
lahaina yai Masa yai, nu'u pitapitalina yai. *(Au'aulaha 17:7; Namba 20:13)*
9 Amainiya afa tamamiu sa lau itagu.
Ginauli E ginaulidi sa itadi ha'a. Na hola sa anpateigu.
10 Bolima 40 egu manabala hiti ni lisidi yai.
Ayawa, "Dodoga ni, nuwadi sa an'anloya gaibu,
egu laulau hige ti sibaidi."
11 Be manabala yai E angwala
bena tabu ti luhulau egu aba an'anyawasi yai.

100

Lauto'i Wanana

1 Tano'ubu mahudo'imiu ma kwademiu,

au halabo lau GUYAU lisina.
2 GUYAU au fadebasae ma nuwa loholohomiu.
Au laoma GUYAU matana yai
ma kwademiu yo ma wanawanamiu.
3 GUYAU mate Yaubada!
In ya ginaulida bena, enehena.
Ita ena dodoga doha sipi baiwadi.
4 Au luhulau eda'edana hafohafona yai, ma laulauto'imiu,
au luhulau Dubu Tabuna dobidobina yai ma fadebasaemiu!
Au lauto'iyen yo hesana au fadebasae.
5 Pa'ana GUYAU ya loholoho wananaha.
Ena gadosisi ota'otafahina ya ota esegahi ya lau ee–, hige anadan,
yo hitina - hitina ena sunuma ya ota esegahi
ya lau ee–, hige anadan.

103

Yaubada ena Fanufanuha

1 Aee–, Yaluwagu, GUYAU u fadebasae!
Ma nuwa ofi fahigu hesana fafatabuna E fadebasae!
2 Aee–, yaluwagu, GUYAU u fadebasae.
Ena ainauya mahudo'idi haba E nuwa nuwatuhuidi,
3 in egu heyaheyaya mahudo'idi ya nuwatuhu afuledi
yo agu asiyebo mahudo'idi ya faloholohodi,
4 Pe'i yai ya famwahuli fuyo'igu,
be ena faloholoho yai,
in ya gadogadosisiyegu yo ya fanuwatohatohaegu.
5 Egu miya lahaidi ganahewadi yai
ginauli loholohodi ya ai'ainauyaigu,
be haba taugu ena adidili ya fafwaufwau fuyoi
doha magesubu gubugubufwauna.
6 GUYAU laulau dudulaina yai
safalumadi sa ita lidilidiyedi ya saguhidi.
7 Ena nuwatuhu Mose ya fatalaha,
yo ena paipaisowa Isalaela dodogadi hinaga ya fatalahadi.
8 GUYAU in fafanuwatohatohana yo an'ansoina,
hige i manamanabala feula yo ena gadosisi ya fafatadada.
9 In ibege fuya ou'ouli i laulau fagilu,
yo ena manabala ibege i ota esegahi.
10 Eda heyaya debadi yai in gonowana ya fakamkamnada,
in moho ibege i ginauli.
11 Doha galewa tano'ubu ya saipwai
mate ena gadosisi la'ina tau fafa'atitiyenna lebedi yai.
12 Eda heyaheyaya lofana doha
tefa saisai yai, na ya lau ee–,
tefa leuleu yai mate ya kamfahidi.
13 Doha taumoho nanatuna ya fanuwatohatohaedi
mate doha GUYAU tau fa'atitiyenna ena fanuwatohatohaedi.
14 Pa'ana ya sibai, ita tanohi moho lisina yai ya ginaulida,
be ya nuwatuhui ita hige dodoga adi'adidilida.
15 Eda miya lahaidi yai doha hawahawa,
doha mula in'in gaibudi, sa taya be sa pe'i.
16 Hwayahwayau ya towa tawaidi be sa failaulauwidi
na hige sai i ita fuyo'idi.
17 Safalumadi GUYAU sa ita hiti'i, ena gadosisi ota'ota fahidi.
Lisidi yai, ena loholoho haba ya ota esegahi ya lau ee–,
hitina yo hitina.
18 Umi, safalumadi ena liba fasunuma yo laugagayo sa atahiyedi,
mate bena sa awa'abiyedi.
19 GUYAU galewa ya abi ena aba ta'ai,
be amainiya ginauli mahudo'idi ya tanuwagaidi.
20 GUYAU au fadebasae!

Umi, ena anelu adi'adidilidi yo dididigadi,
yo umi ena laugagayo au awa'abiyedi,
yo au ata'atahi lau somo ya libalibaedi.
21 Wananaha! GUYAU au fadebasae!
Umi, Galewa ena hiyala dodogadi,
yo umi, ena tau paisowa,
be ena nuwatuhu ami laulau watandi,
22 Ginauli mahudo'idi ya ginauli ena aba ba'isa nu'una mahudo'ina yai,
Guyau, au fadebasaen.
GUYAU ee–, egu nuwanuwatuhu yai E fadebasaem.

110

GUYAU ena Kin ya Tole Hitin
1 GUYAU ya libalau egu Guyau lisina;
Ai sibagu u ta'ai ya lau ee–, am waiyunu E abidi,
be ahem ubuna yai E toledi.
2 GUYAU! Em gigibwali ya tadada Saiyon Nu'una yai,
be am waiyunu haba wa tanuwagaidi.
3 Lahaina ni haba am waiyunu wa hiyalaidi.
Haba em dodoga sa faisagusagu.
Doha hwahwalala sibudi, tanohi sa fa'wau,
am hewahewali tatau haba sa laoma sa saguhimiu.*
4 GUYAU ha'a ya angwala yo ibege nuwana i bui.
Um haba tau antalasam hige ana siga,
doha Melekisideki ena pele.
5 GUYAU mate In nima sibam yai,
lahaina ni yena ya manabala haba kin ya faheyayadi.
6 Haba ena fakasa ya fatalu ai nu'u hesa - hesa,
be haba silan yai ya famohafudi,
na tano'ubu edi kin haba ya sai tawanidi.
7 Sagasaga eda'eda sadaina yai, haba ainiya Kin ho'owa ya nom,
be tauna ya fa'adidilidi.
Ana waiyunu haba ya lei hafihafitidi.

119

GUYAU ena Laugagayo Awa Abiyenna
Samsi 119:9-16
Beth
9 Haba sidohana taumoho hewahewalina ena mwahuli ya bobodiyei?
Bena Em laugagayo ya awa abiyedi.
10 Nuwagu ma ofi fahina em laugagayo E awa abiyen.
U ita watanigu, be ibege em laugagayo ya lau afuledi.
11 Em liba E nuwatuhui nuwagu yai,
be ibege heyaheyaya ya ginauli ai lisim.
12 GUYAU ee–, E fadebasaem.
Em laugagayo u fatalahagu.
13 Laugagayo mahudo'idi mo'am yai wa libaedi.
E liba fuyo'idi.
14 E kwade fuyanna em laugagayo E laulau watandi,
habahim gogo wasawasadi.
15 Em abi'abi yo em laulau
E nuwatuhu fadosidi.
16 Em laugagayo E nuwa amnaedi, ibege nuwagu i fui.

139

Yaubada ya Siba Wananahaida
Wana Tau Lau Kulukuluwenna, Deiwidi ana Wana Hesa
1 Guyau, wa siba wananahaigu

---

* **110:3** Lausoisoi te ya po'i wananaha Buka haisa tiyen: am hewahewali tatau haba sa laoma lisim ai tu'a tabudi. Na haisa sa lau hudo'i.

nuwagu ganahewana wa ita fa'ofi.
2 Egu ta'ai yo egu obiyo ha'a wa sibaidi.
Edam ya lofa in moho egu nuwanuwatuhu ha'a wa sibaidi.
3 Egu leu, egu sae yo egu anyawasi wa sibaidi.
Egu laulau mahudo'idi ha'a wa itadi.
4 Guyau, hola hige liba hesa ya libaen
na ha'a wa siba.
5 Um egu eda wa bwa'iyen yo hinaga muligu yai wa laolaoma,
em gigibwali yai wa bobobodiyegu.
6 Sibasiba doha ite mate no'ona hige gonowagu,
ya hasai wananaha be hige gonowana somo ya ita lobahi.
7 Siya haba E fuyofuyo'egu be ibege u itagu?
8 Ibe E hasai galewa, um amainiya;
ibe E pe'i be sa bo'usaigu, um hinaga amainiya.
9 Ibe E lofo lau maihala ena aba kepama nu'una yai,
e E lau maihala ena aba bulu nu'una yai E miya,
10 ai nu'udi ni hinaga haba wa foyahigu,
na em adidili aba bobodiyegu.
11 Yau gonowagu kamumu E faliba ya simogu
e mala ya fata'i'iligu gonowana e faliba ya i'ipa.
12 In moho kamumu yai hige gonowana
ya ala simo'em hinaga.
I'ipa lisim yai ya mahata doha lahai.
Kamumu yo mahata um lisim yai gonogonowadi.
13-15 Tinagu bogana ganahewana yai wa itagu;
um ibom moho wa siba yau amainiya,
kamumu ganahewana yai.
Taugu mahudo'idi wa ginaulidi,
wa fasusu gogondi tinagu bogana ganahewana yai.
E fadebasaem pa'ana wa ginauli loholoho'igu
yo wa ginauli komakomanigu.
E siba wananaha em paisowa sa fanuwa no'ono'o wananaha.
16 Taugu hola hige u fasusu gogondi
na hola hige lahai bwa'ibwa'ina i tubu,
mate ha'a wa itagu.
Na egu mwahuli lofana fisa ha'a wa uli nonohai em buka yai.
17 Aee–, egu Yaubada, hige gonowana em nuwatuhu ya siba ofinidi,
pa'ana sa ouli wananaha!
18 Hige gonowana hinaga ya fatilidi
pa'ana sa ouli wananaha, habahim gelegele fufu'adi!
Yena bena mahudo'ina E fatili,
mate yena E eno obiyo, um ma'egu.
19 Aee–, egu Yaubada, E fanuha wananaha
bena heyaya tau laulau ginauli wa wunuidi!
Yo tau ai'aiyunu wa falakodi.
20 Sa liba fafaheyayam
yo hesam hige ti fa'atitiyen.
21-22 Guyau, tau 'waiyo'o'em hinaga E 'waiyo'o'edi.
Em liba hige ti lau watan be iti agu waiyunu.
23 Nuwagu ganahewana u mainene komakomani'i,
egu nuwanuwatuhu u sibaidi.
24 Laulau heyaheyayadi somo lisigu yai u fa'itagu
na u foya lawegu mwahuli eda'edana ota'otafahina lisina yai.

Gaimumu Bukana

Liba Famahata.

BUKA yai te liba boludi. Miyamiya dudulaidi lau fa'atadi bukana yai te mate Yaubada ena dodoga ya fatalahadi. Lau fa'ata boludi Kin Solomon ya ulidi na haisa mate dodoga hahaisa sa ulidi. Doga hesa hesana Agula haisa ya ulidi (U ita'ita lau Gaimumu 30:1). Yo Kin Lemuwela hinaga haisa ya ulidi (U ita'ita lau Gaimumu 31:1). Lau fa'ata la'ila'i esega buka yai te mate sibasiba mahudo'ina Yaubada, ena ainauya lebeda yai be doga sibasibana haba Yaubada ya fa'atiti bwa'iyen. Sibasiba ya sagusaguhida eda miya lahaidi mahudo'idi yai. Ya saguhida eda luma yai, Gabeman ganahewadi yai yo aba paisowa ganahewadi yai. Ita bena dodoga somo - somoheda, laulau dudulaidi sidohana eda ginaginaulidi, tabu ta nuwa saesae, bena te paisowa adidili yo bena dodoga gogo gesagesadi te saguhidi lau fa'atadi hinaga buka te ya fatalahada.

Heyaya u Gebaen
Gaimumu 1:7-9

7 GUYAU 'wasabuna mate sibasiba fatufatubuna,
na yauyauledi mate gaimumu sa 'waiyo'o'edi.
8 Natugu, tamam ena gaimumu u atahiyedi
yo tinam ena lau fa'ata tabu u awayagala'edi.
9 Edi lau fa'ata haba ya saguhim, wa famala doga dudulaina, doha mula kulum yai,
yo doha gadogado gadom yai nenem ya faloholoho.

5

8 Waihin matamata heyayana u gebaen,
Tabu u lau ena luma.
9 Do'ata dodoga ibege ti fa'atitiyem
yo dodoga heyayadi haba sa wunuim.
21 Doga somo ya ginaginauli mate GUYAU ya ita fa'ofindi
yo ena aba lau mahudo'idi ya mainene komani'i.
22 Laulau heyaheyayadi ya laulauwedi
yo ena heyaya sa au didini.
23 Ya yauyaule na hige i ita wata fuyoi,
ena eda ya lau palei be ya pe'i.

6

20 Natugu, tamam yo tinam ginauli mahudo'idi sa fatalaham
u lau watandi.
21 Edi liba u sogohidi
22 Yena eda'eda yai wa laulau,
edi lau fagagayo haba sa fatalaham.
Em eno yai libadi te haba sa bobodiyem.
Yena wa eno obiyo haba sa libawa lisim.
23 Edi lau fa'ata yai, eda'eda sa fa'itam
doha mala kamumu yai.
Sa liba su'uim yo sa fatalaham sidohana bena eda'eda dudulaina sa fa'itam,
24 be tabu sadaim yai tau miya, waihinina matamata heyaheyayana
ena liba am'amnadi yai i foya fagegewalim.
25 Tabu hasalana yai nuwam i abi
e ena kinokinoi yai i nohoim.

8

Sibasiba ya Yogayoga
Gaimumu 8:22-31

22-23 Sibasiba ya liba iyen,
Beyabeyana fuya fatufatubuna yai
Yaubada ena paisowa ya fatubu ya ginauli mate,
bwa'ibwa'ina yau, ya ginauligu,
habahim tano'ubu ya ginauli.
24 Fuyanna hola hige gabogabo

yo hola hige ho'owa yomayoman yai ti kalamahano
na yau ha'a E tubu.
25 E tubu bwa'i,
habahim tu'a yo uduhuli.
26 Hola hige tano'ubu yo gabu
na yau ha'a E tubu.
27 Fuyana Yaubada galewa ya ginauli
yo gabogabo adi dandan ya lufadi,
mate yau amainiya.
28 Fuyana yada galewa yai ya toledi
yo gabotun ubuna yai yomayoman lisidi yai
ho'owa ali'alitana ya pisapisalama,
be gabogabo ya siu
mate yau amainiya.
29 Yau amainiya fuyana Yaubada gabogabo anadandan ya tole
yo ya lau fagagayo bena tabu i siu be anadan i hin di'oi.
Tano'ubu ena aba ota ya fa'obiyo mate yau amainiya hinaga.
30 Fuyanna yau fadidina yai na paisowa sibasibana mate lebegu yai.
Fuya ou'ouli nuwana E fafa'amna,
yo fuya ou'ouli ma'egu mate egu kwade.
31 Tano'ubu yo dodoga ya ginaulidi E itadi
mate E kwade wananaha.

9

1 Sibasiba ena luma ya ginauli;
ana duhu faligigi luwaga uli'ulidi ya tadidi.
2 Kalahe ya abi nonohai mata'asi la'ila'i ana yo ana wain ya fa'asi;
ena fatafata hinaga ya abi nonohai.
3 Ena tau lau fayofayo wawahindi ya duidi sa lau
be tefa hewa wananahana taon lisina yai, dodoga sa yogaidi.
4 Tiyen, “Fa'eli toutou
yo yauyaule ti laoma egu luma.
5 Au laoma, agu kalahe au an
yo wain E fa'asi ami au nom.
6 Fa'eli toutou au fatautau,
haba ami miya.
Sibasiba au famuli watan.”

13

Gaimumu bena haba ami Atahiyen
Gaimumu 13:1,4,24
1 Wawaya nuwanuwatuhuna mate tamana ena gaimumu ya atahiyedi.
Na doga nuwanuwa saesaena
mate gaimumu hige i atahiyedi.
4 Doga 'wawe'wawewena ginauli ya fanuha wananahaidi
in moho ibege i abidi,
na tau paisowa adidili somo ya fanuha haba ya abi.
24 Sai natuna hige i pidili mate ya 'waiyo'o'en,
na sai natuna ya gadosisiyen mate ya fadudulai.

17

21 Wawaya yauyaulena tamana nuwana ya faheyaya.
Be tamana hige i kwade.

20

4 Tau 'wawe'wawewe, uma fuyana yai hige i paisowa,
mate ibege ana kalahe.

22

6 Ibe wa fatubu laulau dudulaina wawaya wa fatalaha komakomani'i,
haba ya laulauwedi ee–, ya bwaibwai.

23

13 Natum ya lau pono u fadudulai. Tabu u ita afulen;
ibe wa pidili, ibege i pe'i.
14 Nuwana haba ena mwahuli wa fasagufahi.

24

30 Doga 'wawe'wawewena yauyaulena ana gabu E bayawai.
31 E ita, pole sa dau hafihafiti
yo ya hawa heyaheyaya
na gabu ganana ume'ehuna hige i obi'obiyo.
32 Ginaulidi te, E mainene komakomanidi;
E fadosidi nuwagu yai be E ita lobahi.
33 Wa daludalui. Anyawasi begana wa daludalui.
Nimam u no'udi begana, na u anyawasi!
34 Haba wa fagogo gesagesa ma'ama'ai doha tau angafu ya laoma,
yo em ginauli sa ku'u doha tau angafu ya abidi.

26

13 Doga 'wawe'wawewena ya miyabon,
pa'ana ena nuwatuhu bena laiyon eda'eda yai.*
15 Doga 'wawe'wawewena ya fafanonoha;
hige gonowana ana kalahe yai i saguhi fuyoi.

29

3 Doga nuwanuwatuhu sibasibana mate
tamana haba ya kwade lisina yai,
na sai la'i, wawahin matamata heyayadi ya fafa'iluwedi
haba ena moni sa abi fa'ofi.
15 Pidipidili yo liba su'u mate wawaya ya fasibasiba
na wawaya hige sai i fadudulai,
tinana haba ya fataumayamaya.
17 Nanatumiu au fadudulaidi,
haba emi miya sa fadaumwalidi
yo haba ibege ti fataumayamayamiu.

31

Waihin Loholohona
Gaimumu 31:10-13,19-20,30-31
10 Waihin paisowa mahudo'ina gonowana ya ginauli
mate ya loholoho wananaha,
habahim gogo haisa doha posalu taumoho ya lobahi.
11 Taumoho ni, lahuna ya sunuma'en
be ibege somo lisina yai i ku'u.
12 Waihin fuya ou'ouli, loholoho moho
ya leyama lahuna lisina
na hige heyaya. Mate ya loholoho.
13 Mahina ya abidi,
be ya fapaisowadi kaleko ya lau bodi.
19 Nimana yai mahina ya loidi.
20 Tau gogo gesagesa yo salumadi sa ku'u ya sagusaguhidi.
30 Waihin nene sedisedina, hasalana loholohona,
ana bela haba ya wa'e
na waihin sai GUYAU ya fa'atitiyen mate sa no'ono'o'en.
31 Somo ya ginauli mate ena ainauya au felen,
ena paisowa debana yai,
haba sa liba hitihitini'i duhu balabalamumu ai hafohafona.

---

* **26:13** Buka yai tiyen, "laiyon" Suisui hesa an'annalina. Na ginaulidi haisa doha mate waiyunu, tau angafu, tau ayahan yo ona'onaha.

Tau Guguya
(Ekelesiyasiti)

Ginauli Mahudo'ina Hige Aniyodi
Tau Guguya 1:1-11

1 Tanuwaga hesa Deiwidi natuna in Yelusalem edi kin ena gaimumu.
2 Iyen,
Hige aniyona!
Wananaha hige aniyona!
Ginauli mahudo'ina hige aniyona.
3 Taumoho paisowa mahudo'ina ya ginauli tanohi yai,
mate lisina yai somo ya lobahi?
4 Hitina ya laoma yo ya lau
in moho tano'ubu ota'otana.
5 Maihala ya kepa na ya sina ee–, ya bulu
na feula ya fuyo ena aba kepama yai
be haba bobon ya sina boda.
6 Hwayahwayau ya towa hasa
na ya bui be ya towa lidi,
ya ta'ita'i'ili be ya fuyo ena aba towa bwa'ibwa'ina yai.
7 Ho'owa mahudo'idi sa didi lidi be gabogabo yai sa pei taluhidi.
In moho gabogabo hige i mohafu. Haba sa fuyo ai ulu
be ainiya sa didi fuyo lidi gabogabo.
8 Haba sai somo ya libaen?
Ginauli mahudo'idi tano'ubu yai nenedi ese'esegadi,
hige ti buidi,
yo sa fakamna heyaheyaya.
Ginauli boludi te itadi yo liba hudohudo'i te atahiyedi
in moho hige gonogonowada.
Te gado bena te ita'ita,
yo te ata'atahi ya laulaui moho.
9 Beyabeyana somo sa tubu
haba sa lau boda fuyo.
Dodoga somo beyabeyana sa ginaulidi
haba sa ginauli fuyo'idi.
Tanohi yai hige ginauli hesa falifalihuna.
10 Doga haba sidohana iyen,
"Hola au ita! Ite ginauli falifalihuna."
Hige'e! Ginauli te, ha'a beyabeyana amaite'i;
ita hola hige ta tubu. In, ha'a amaite'i.
11 Hige gonowana sai la'i hiti halo dodogadi i nuwatuhuidi,
yo hiti hesa ai mulida sa tubu,
ibege hiti ai mulidi sa tubu,
ti nuwatuhuidi hinaga.

Sibasiba Hige Aniyona
Tau Guguya 1:12-18

12 Yau tanuwaga yo yau beyabeyana Isalaela edi kin, Yelusalem yai.
13 Sibasiba yo'oyo'oina yai egu fuya E pei, bena sidohana ginauli mahudo'idi tano'ubu yai sa tubu te, pa'ana wananahana E yo'oi be E sibai. Yaubada mwahu la'ila'i dodoga lisidi yai ya tole.
14 Ginauli mahudo'idi sa ginaulidi maihala yai ha'a E itadi, mahudo'idi hige aniyodi. E tafotafo watanidi, mate hige aniyodi, doha hwayau E tafotafo watan.
15 Somo ha'a sa filisi hige gonowana ti fadudulai fuyoi.
Somo hige amainiya, hige gonowana ti fatili.
16 Nuwagu yai yawa, "Yau E sibasiba wananaha, habahim kin hahaisa beyabeyana ha'a Yelusalem yai. Ami ita! Yau sibasiba yo sonoga ha'a E abidi."

17 Sibasibana ena aba laoma somo yai, yo laulau yauyauledi E anpate bena E yo'oidi. In moho, E lobahi mate doha hwayahwayau E we'awe'ai.

18 Sibasiba ya ouli, mate nuwa dubu hinaga ya la'i wananaha. Sibasiba ya la'i wananaha,
mate nuwa heyaya hinaga doha.

2

Kwade Gaibu Hige Aniyona
Tau Guguya 2:1-11

1 Nuwagu yai yawa, “Haga nuwagu ya lau watan,
ya lau ya kwadekwade gaibu
be loholoho sidohana haba E lobahi.”
In moho laulau te, hige aniyona.
2 E ita lobahi mate, liuliuhwa gaibu, laulau yauyaulena.
Na kwade gaibu lisina yai, ibege loholoho ya lobahi.
3 Hola loholoho aniyona E yo'oi.
Logena be nomnom yauyaule yo kwade hesa - hesa E anpateidi.
E gado bena E siba somo ya loholoho dodoga lisidi yai,
ai maihala tupotupona tano'ubu yai te.
4 Ginauli mahudo'ina E ginauli.
Egu luma E ginaulidi
yo wain E umahidi gabudi yai.
5 Gabu E lau ginauli be ganahewadi yai
fuwafuwa nene hesa - hesa E umahidi.
6 Ho'owa ipuna E ginauli,
ainiya haba ho'owa E yahi
be uma'uma laulau idahedi E fanom ho'owadi.
7 Egu tau lau fayofayo tatau yo wawahin E unedi,
yo egu tau lau fayofayo haisa mate egu luma yai sa tubu.
Egu bulumakau yo sipi baiwadi sa ouli,
habahim dodoga haisa Yelusalem yai.
8 Siluba yo gole ai’egu E abidi. Baba'isa yo nu’u boludi edi gogo loholohodi hinaga E abidi.
Tau wana tatau yo wawahin E fasinabodi hinaga. Tau lau fayofayo wawahin boludi
E faidi sa famala doha lalahugu.
9 Yau E hasai wananaha habahim dodoga haisa Yelusalem yai.
10 Matagu yai somo E ita mate E fanuha bena E abi,
yo nuwagu moho tano'ubu kwadena.
In moho nuwagu ya loholoho egu paisowa lisina yai
pa'ana egu abi pe'ipe'i logena maisagu.
11 Fuyanna ginauli mahudo'ina nimagu yai E ginauli yo somo E ankamkamna'en be
loholoho E abi, E mainene sipoi be E lobahi mate ginauli mahudo'ina te, hige aniyodi.
Doha hwayau E tafotafo watan, hige agu loge. Maihala yai hige somo la'i ya abi. Ginauli
mahudo'ina ganahewana yai te mate E sibasiba wananaha.

Sibasiba yo Yauyaule Hige Aniyodi
Tau Guguya 2:12-16

12 Habahim egu nuwanuwatuhu E bui be sibasiba E ita sipoi.
Kabakabaleya yo gelogeloma hinaga E nuwatuhu fadosidi.
Kin, somo ha'a ya ginauli mate,
tau lau fadamahina haba somo hesa ya ginauli?
13 E nuwatuhu lobahi mate sibasiba ya loholoho wananaha,
habahim yauyaule,
doha mala ya loholoho wananaha,
habahim kamumu.
14 Tau sibasiba ena aba lau ya sibai
na yauyaulena hige'e.
In moho E nuwatuhu lobahi mate,
luwaluwagadi edi fuya ofi nenena esega.
15 Habahim nuwagu yai yawa,
“Yau haba E pe'i doha
doga yauyaulena.”
Be sibasiba lebena yai somo haba E abi?
Ite hinaga hige aniyona.
16 Logena doga sibasibana haba doha yauyaulena,
sa nuwa fuiyen ma'ama'aen.

Lahaidi sa laolaoma ibege ti nuwatuhuidi.
Doga sibasibana hinaga bena ya pe'i,
doha doga yauyaulena!

Paisowa Hige Aniyona
Tau Guguya 2:17-26

17 Logena mwahuli te, E 'waiyo'o'en,
pa'ana paisowa maihala yai ya fa'ankamkamnagu.
Mahudo'ina hige aniyona doha hwayau E tafotafo watan,
na hige agu loge.
18 Ginauli mahudo'idi E ginaulidi maihala yai mate,
E waiyo'o'edi wananahaidi,
pa'ana ibe E lau afuledi,
mate doga hesa muligu yai haba ai'ena.
19 Doga sibasibana e yauyaulena, sai ya sibai?
Ma adidiligu yai, egu sibasiba yo adidili yai,
paisowa mahudo'idi E ginaulidi maihala yai.
In moho haba ya tanuwagaidi.
Ite hinaga hige aniyona.
20 Paisowa yai E abi pe'ipe'i,
E nuwatuhui be nuwagu ya ku'u.
21 Doga gonowana ena sibasiba yai ena paisowa ya ginauli,
na habahim ya lau afulen, be sai hige i kamna heyaya'en, ai'ena.
Ite ya heyaya wananaha yo hinaga hige aniyona.
22 Maihala yai taumoho ya paisowa pe'ipe'i,
na lisina yai somo ya lobahi?
23 Ena mwahuli fuyadi yai mate ena paisowa ya fakamna heyaya.
Ai i'ipadi ya nuwanuwatuhu hinaga hige i anyawasi.
Ite hinaga hige aniyona.
24 Doga hige gonowana somo loholohona i ginauli,
na bena moho ya nom yo ya an,
yo hinaga bena nuwana ya loholoho ena paisowa lisidi yai.
Ite hinaga E ita mate, Yaubada ena gigibwali yai ya ginaulidi.
25 Pa'ana ibe in hige'e, haba somo ya an?
E haba sidohana nuwana ya loholoho?
26 Sai Yaubada nuwana ya fafaloholoho,
mate sibasiba, sonoga yo kwade ya felen,
in moho, tau heyaya mate Yaubada gogo loholohodi,
fafatabudi paisowadi lisidi yai ya fakamna heyayadi,
na ai mulina haba sa fele lawen Yaubada nuwana tau faloholohona lisidi.
Ite hinaga hige aniyona,
doha hwayahwayau ya tafotafo watan,
na hige adi loge.

3

Ginauli Mahudo'ina Ana Lahai
Tau Guguya 3:1-11

1 Ginauli mahudo'ina ma'ana lahai;
galewa ubuna yai ma'ana fuya.
2 Tubu fuyana yo pe'i fuyana,
uma fuyana yo lau gabu fuyana.
3 Aiyunu fuyana yo faloholoho fuyana,
lau lopa fuyana yo ginauli fuyo fuyana,
4 Tantan fuyana yo kwade fuyana,
nuwa heyaya ana fuya yo le'i ana fuya.
5 Ume'ehu fafapei fuyana yo pei gogonidi fuyana,
fagado bainewa fuyana, yo fagado bainewa ha'asi.
6 Yo'o fuyana, yo yo'o sa fatautau,
ita wata fuyana, yo fapei fuyana.
7 Kampuliti fuyana yo bodibodi fuyana,
mo'a pwakum fuyana yo libaliba fuyana,
8 Gadosisi fuyana yo fawaiyunu fuyana,

Hiyala fuyana yo miya daumwali fuyana.
9 Tau paisowa ena paisowa yai, somo ya lobahi?
10 Yaubada mwahu ya tole dodoga lebedi yai mate E ita.
11 Ginauli mahudo'ina ya ginauli komakomani'idi adi maihala yai.
Fuya hige ana siga GUYAU ya tole dodoga nuwadi yai,
in moho somo Yaubada ya ginauli fuya bwa'ibwa'ina yai ya lau ee–, ofi'ofina yai,
mate hige gonowana ta nuwatuhu lobahi.

4

9 Dodoga luwaga sa loholoho wananaha, habahim doga esega,
pa'ana edi paisowa yai haba sa faisagusagu fuyo'idi,
be loholoho sa lobahi.
10 Ibe esega ya be'u,
haba hesa ya fa'obiyo fuyoi, na doga ibona mate ya fanuwatohatoha, hige tau saguhina.
11 Doha dodoga luwaga sa eno luwaluwaga
be ibege ti wa'o'o,
na doga ibona haba ya wa'o'o.
12 Doga ibona gonowana sa dulu mahanoi be sa lei hafihafiti,
na dodoga luwaga haba sa faisagusagu fuyo'idi.
Dodoga faihona mate sa fuluga wananaha doha balawa,
mahina faihona yai sa ginauli
hige gonowana i tamotu ma'ama'ai.

5

Angwala Gaibu GUYAU Lisina yai, Hige i Loholoho
Eccles 5:10-15
10 Sai moni gadosisina lebena yai haba fuya ou'ouli ya gadogado moni.
Ite hinaga hige aniyona.
11 Yena em moni sa ouli,
dodoga boludi haba sa laowa,
sa saguhim be ami fapaisowa ofina.
Doga fafamonina ena moni ya ita
yo monina ena lau hinaga ya ita.
12 Dodoga sa paisowa adidili haba sa eno komakoman,
an'an begana e la'ila'i sa an, in moho haba sa eno.
Na dodoga fafamonidi,
haba sa modemode'en be ibege ti eno komakoman.
13 Heyaya la'ila'ina hesa E ita tano'ubu yai te mate doha ite:
Doga hesa haba moni la'ila'i ya abi,
na yena ya oihalayen haba ya faheyaya fuyoi.
14 Doha ibe haisa edi moni na sa kai wegowegogo'en
be moni ya ofi.
Yena sa pe'i nanatudi ibege edi moni.*
Be yena sa pe'i, nanatudi ibege edi moni.
15 Mahudo'ida haba doha ite, te tubuma ma tau afa'afada,
na yena te pe'i, ginauli mahudo'ina te paisowai
haba te lau afulen, ibege la'i ta lawen.

7

Sonoga
Tau Guguya 7:15-20
15 Egu mwahuli kufakufana yai te, ginauli luwaga E itadi:
doga dudulaina ena miya hige i lofa, in moho ya pe'i,
na doga heyaheyayana ya miya lofalofa ena heyaya yai.
16 Tabu dudulai u di'oi be u dudulai wanawananaha,
yo sibasiba u di'oi be u sibasiba wanawananaha.
Do'ata wa faheyaya fuyoim.
17 Tabu hinaga heyaya u di'oi, be u heyaya wanawananaha,
yo tabu u yauyaule.

---

* **5:14** Doha ibe haisa edi moni sa abi be seya ya une company lebedi yai

Hola hige em pe'i fuyana na sidohana wa gado pe'i feula?
18 Ya loholoho ibe fanuwatagu libadi te ami nuwa nuwatuhuidi;
sai GUYAU ya fa'atitiyen
haba laulau heyaheyayadi luwaga te, ya gebaedi.
19 Tau sibasiba esega mate ya adidili wananaha,
habahim baba'isa safuhudohudo'i ma adi'adididilidi, taon yai.
20 Tano'ubu yai te hige sai i dudulai.
Doga laulau loholohodi ya ginaginaulidi,
in moho heyaya ya ginauli hinaga.

8

16 Fuyanna E nuwatuhui mate:
sidohana sibasiba haba E abi,
na i'ipa yo lahai, paisowa somo sa laulau tano'ubu yai,
E tuhutuhuli moho. Hige gonowana ya eno.
17 In moho Yaubada somo ya ginaginauli tano'ubu yai
ibege au nuwatuhu lobahi.
Haba ami anpate adidili bena ami yo'oi
be aniyona ami sibai
in moho hige gonowamiu.
Tau sibasiba haba iye, "E siba." In moho hige'e.

11

Ma Hewahewalimiu yo Ma Hasahasalamiu GUYAU au Nuwatuhui.
Tau Guguya 11:9-10
9 Hewahewali yo hasahasala! Ma tubu loholohomiu emi kwade au kwadeyedi, yo emi fanufanuha au lau watanidi. In moho, somo ami ginaulidi, Yaubada haba ya fakasamiu.
10 Tabu ginauli hesa i famodemiu, yo kamkamna i felemiu. Haba hewalimiu yo hasalamiu, ibege ti ota lofalofa.

12

Eccles 12:1-14
1 Ma hewahewalimiu yo ma hasahasalamiu,
tabu Tau Ginaulimiu au nuwa fuiyen,
do'ata emi fuya tautaula'i yo tinatinala'i yai auwe,
"Hige amna hesa loholohona ai lobahi."
2 Bena ami nuwatuhui, do'ata emi fuya tautaula'i yo tinatinala'i yai,
matamiu sa gafu doha maihala,
nawalahi yo kipwala sa 'wahu'wahuhuli
yo doha usa yadadi galewa sa fafakamumu.
3 Nimamiu, aba bobodiyemiu hola hige ti tabutabubu,
yo ahemiu sa fafa'adidilimiu hola hige ti belubelu,
mo'amiu hola hige ti gabo
lisina yai ami an'an aba mamaina,
matamiu ma loholohodi lisina yai ami ita'ita,
mate bena Tau Ginaulimiu, ami nuwatuhui.
4 Beyamiu lisina yai dagugu eda'eda yai emi aba atahiyenna. Hola hige ti do'o,
yo wawahin sa paipaisowa dagugudi, wana yo dagugu hesa - hesa,
hola ami ata'atahiyedi mate,
bena Yaubada ami nuwatuhui.
Atai'a edi gwane yai haba sa fanohimiu
in moho ibege au atahi komakoman.
5 Tau Ginaulimiu bena ami nuwatuhui,
yo eda'eda launa ami 'wasabuwedi, do'ata ami be'u.
Kulumiu hola hige ti fou ofi doha didiyali tayadi,
yo hola hige au lau welawelai.
Doha kupati hanahanau haba ya pe'i,
yo emi amna hola hige ti tomatoma,
mate bena ami nuwatuhui.
Ma mwahumwahulimiu bena ami nuwatuhui.
Tabu au bagibagi ee–, pe'i fuyana,

yena ami pe'i,
haba ami lau *Biula.* *
Na dodoga haba halamiu sa tan elo'elolosi.
6 Aho te, au nuwatuhui pa'ana haba ami pe'i
doha mahina pwalana ya tamotu,
yo gulewa ya tamo golugolu
yo doha ho'owa aba yahiyahi ya tamo golugolu,
yo balawa, ho'owa aba yahiyahina ya tamotu.
7 Ami pe'i, haba ami fuyo tanohi,
na yaluwamiu haba sa fuyo Yaubada lisina.
8 Yau, Tau lau fa'ata, yawa, "Ginauli mahudo'idi hige aniyona! Kufana!"
9 Yau, Tau lau fa'ata mate, E sibasiba wananaha be E anfatalahaen dodoga lebedi yai be haba sa sibasiba hinaga. Nuwatuhu te, E fadosi komakomanidi, wananaha e hige'e? Be gaimumu te E pei dailidi.
10 E anpate be E liba fadudulaidi, habahim E ulidi be sa famala gaimumu wananahadi.
11 Doga sibasibana ena liba sa fa'ankamkamna in moho ya fafadudulai doha tu'e, tau paisowa ya abi doha tu'e tau paisowa ya eli'eliyen bulumakau yai be haba ya foya dudulai'i. Ibe ena gaimumu loholohona ya pei gogondi buka yai, haba ya ota hige anadan. Ibege i fatautau doha powati tau paisowa ya tutu fapatu lawen oyagi yai be ya abi didin.
12 Natugu, u ita'ita komakoman! Ginauli hahaisa u lau afuledi.
Uli'uli paisowana ibege i ofi, na sibasiba anpatena ya fa'amna heyaheyaya!
13 Gaimumu mahudo'idi ha'a ami atahidi be egu liba E falafusofa doha ite:
14 GUYAU emi laulau simosimodi haba ya fakasadi, loholohodi yo heyaheyayadi, be Yaubada au fa'atitiyen yo ena laugagayo au famuli watanidi pa'ana ya ginaulimiu.

* **12:5** *Siyola* Alina Hebelu yai, mate doha *Biula e Tanolai amaite'i.*

Peloweta
Isaiya
ena Uli'uli

Buka te hesana mate peloweta hesa la'ila'i lisina yai ya laoma. Peloweta na hesana Isaiya na boliman 750 B.C. mate Yelusalem yai ya miyamiya (B.C aniyona mate hola Yesu hige i tubu).

Asiliya edi kin adi'adidilina ma ena tau hiyala sa lau Isalaela yo Diuda tau miya fata'i'i'lidi suludi boludi sa luluidi be sa lei hafihafitidi dedena, buka yai te sa uli peina 1 ya lau ee–, peina 39. Peloweta, Diuda dodogadi ya falibadi bena, tabu kin yo tau hiyala ti sunuma'edi na bena Yaubada moho sa sunuma'en yo ena liba sa lau watan.

Babilon edi kin Diuda dodogadi ya lei hafihafitidi be boludi ya lawedi ya famiyadi Babilon yai na bolimandi mulidi yai dedena mate sa uli peina 40 ya lau ee–, peina 55. Peloweta amainiya nuwadi ya liba fataludi yo Yaubada sidohana haba Diuda dodogadi ena fafafuyodima Yelusalem be ainiya edi miya ya fafwaufwau fuyo'idi edi ya liba dedena mate hinaga peina 40 ya lau peina 55 yai.

Diuda dodogadi sa fuyo Yelusalem sa miya bolimandi mulidi yai dedena mate peina 56 ya lau ee–, peina 66 yai. Yaubada ena nuwatuhu Yelusalem enehena yo nu'u mahudo'idi tano'ubu yai enehena dededi mate hinaga peina 56 ya lau peina 66 yai.

2

Nuwa Esega Ota'ota Fahina
Isaiya 2:1-5

1 Tautau yai, Yaubada ya taumahata Eimosi natuna Isaiya lebena yai be ena nuwatuhu
somo Diuda yo Yelusalem lisidi yai ya faliba.
2 Iyen, “Fuya matada yai Dubu Tabuna
ena aba mwaito tu'ana
haba tu'a hahaisa ya sai tawanidi.
Nu'u boludi haba sa fabaiwama ainiya”
3 be dodoga boludi haba tiyen,
“U laoma, ta lau Yaubada ena tu'a,
ta lau Isalaela edi GUYAU ena Dubu Tabuna.
Ena laulau haba ya fatalahada
be gonowana te lau watanidi.
Yaubada ena lau fa'ata mate Yelusalem yai sa tulu be'uma;
be Saiyon Tu'ana yai* ena dodoga ya falibadi.”
4 Pilipili nu'u la'ila'idi yai haba ya tole fadudulaidi.
Edi kebolo haba sa bibidi be sa famala tanohi aba giyagiyali,
na edi baineti haba sa ginauli fuyo'idi
be sa famala uma'uma aba ibo'ibodi.
Nu'u hesa ibege i lau nu'u hesa i hiyala fuyoi,
hiyala sa lubulubui ibege ti lubulubui fuyo.
5 Iyakobo laulauwewena, aho te, Yaubada mala ya feleda bena te lau watan!

5

Wain Gabuna Wanana
Isaiya 5:1-7

1 Hola lili te ya wanai na au atahi,
Hidagu ena wain gabuna lilina.
Lilina doha ite:
Hidagu mate ena wain gabuna uduhuli mahumahulana yai.
2 Tanohina ya giyali na ume'ehuna ya tanoi;
be wain loholohodi ya umahidi.
Aba ita'ita wata lumana ya ginauli,
Wain uludi ena aba folofolodi galina la'ila'i sa pidi ume'ehu yai.*
Habahim wain uludi edi fuya nanau ya bagiyen,

---

* **2:3** *Saiyon Tu'ana*mate Deiwidi ena tefa Yelusalem ganahewana yai. * **5:2** Wain ululundi te sa bwa'ibwa'inidi ee–, li'una ya siu. Edi folofolo doha ite beyabeyana ya laoma ee–, aho ite, hige ti fatautau.

in moho nanaudi mate sa tabulu.
3 Yo fede hidagu iyen,
"Tau miya Yelusalem yai yo Diudeya yai,
egu gabu yo yau haga au fadosimai.
4 Nuwana hige somo la'i ya ginauli
egu gabu yai te?
Be logena uludi sa tabulu
na yau egu fanuha wa, hige'e.
5 Egu wain gabuna mate haba egu abi'abina doha ite;
wain gogolana ya in†
be ya yabalu haba E an'oi'idi
yo ganaganana haba
E lopa fahi be suisui
adi banwawa yai ya fuyo.
6 Haba E ita afulen be hawa sa in,
na ibege ya gula yawasidi e ya samuidi.
Yada haba E lau biliyedi,
be ibege i usa ai hewadi."
7 Wain gabuna
Hewa Wananaha GUYAUNA
ya umahi mate logena Isalaela Nu'una
na wain mahinadi mate Diuda dodogadi
Ena fanuha bena loholoho sa ginaginauli.
In moho, ya itadi sa aiyunu.
Laulau dudulaidi ya fanuha bena sa ginaulidi.
In moho ya atahi sa tantan bena sidohana sagu sa lobahi. *(Matiu 23:36)*

6

Yaubada Isaiya ya Yogai Bena Ena Liba Tau Lawenina
Isaiya 6:1-8

1 Kin Usaiya ena pe'i bolimanna ganahewana yai GUYAU E ita. Ena aba ta'ai namanamalina yai ya ta'ata'ai, ya hasai wananaha yo ena leli mate ya lofa be Dubu Tabuna ya famohafu.
2 Ginauli mwahumwahulidi hesadi Selafim mate sa ala balebalelem. GUYAU sa mwaito fata'i'ili. Hesa - hesa mate mabena faligigi esega: Mabe luwaga mate nenedi aba fakouna, mabe luwaga mate taudi* aba fakouna na luwaga mate edi aba lofolofo.
3 Sa faifaiyoga lau hesa - hesa lisina, tiyen,
Tabuna, Tabuna, Tabuna!
Yaubada Hewa Wananaha yai mate tabuna.
Ena namanamali tano'ubu mahudo'ina ya nuhuli.

4 Alinadi dagugudi yai mate Dubu pa'ana ya tuhutuhu, yo Dubu mate gafu ya famohafu.
5 Yawa,
"Aiyui! Haba E kamkamna pa'ana liba mahudo'idi E libaedi sopagu yai mate heyaya a'afa, yo dodoga mahudo'idi maidagu 'e miya esega, edi liba hinaga sa heyaya. In moho matagu luwaga yai Ba'isa, GUYAU Tau Gigibwali, E ita!"
6 Na habahim Selafim hesa ya lofo lidi lebegu. Antalasam aba suwasuwa yai, mani'ona ya fakapu hafiti, na ya suwa lawen.
7 Oyagi mani'ona, sopagu ya fa'eli'ona na iyen, "Ginauli te ha'a sopam ya eli'ona, be aho te em heyaheyaya sa ofi, yo em heyaheyaya ha'a Yaubada ya nuwa afuledi."

8 Habahim Yaubada alinana E atahi iyen,
Sai haba E dui? Sai haba egu wasa ya lawen?

Alinana E bui fuyoi, yawa,
Yau ma! U duigu!

---

† **5:5** Gogola mate liba hesa tawa *gana na edi aba fa'obiyona mate gana hesa ume'ehu yai sa katan mulina yai. Tono sa lau bono fata'i'ili, ya famala gogola e gana. Sa in'in pa'ana tonodi mate oyagi ida'idahedi.*

* **6:2** Buka haisa *ahedi sa uli.*

7

Imanuwela Fafa'ilalana
Isaiya 7:10-14

10 GUYAU ya liba fuyo Kin Ahasi lisina iyen,
11 "GUYAU em Yaubada u fati'oi be fafa'ilala ai tanohi ubuna o ai galewa hewa wananahana i felem."
12 In moho Ahasi iyen, "Ibege GUYAU ya lau'ita. Yau ibege fafa'ilala ya an'etai."
13 Yo fede Isaiya iyen,
Ba'isa Deiwidi wahana, aho ite u ata'atahi! Dodoga ha'a edi loholoho wa lau lubui, na ite hinaga bena Yaubada ena loholoho wa lau lubui?
14 Debana yai, GUYAU ibona haba fafa'ilala ya felem: fafa'ilalana mate tine'eu nuwa supusupuna ya boga haba natuna taumoho ya yosi, na hesana haba ya tole "Imanuwela." *(Matiu 1:23)*

8

Fuya Heyaheyayadi
Isaiya 8:21-22

21 Haba sa ita'ita hasa galewa,
22 e tanohi sa kinokinoi, in moho ibege somo hesa ti ita, haba pilipili moho yo kamumu. Kamumu ganahewana yai haisa sa andudu balabala.

9

Fuya Matada yai haba In Kin
Isaiya 9:1-3, 6-7, 8-10

1 Hige gonowana edi eda'eda hesa haba ti gela, lahai heyaheyayadi yai te. Beyabeyana, Sebulun yo Nafatali Nu'udi, Yaubada ya fataumayamayadi. In moho, fuya matada yai haba nu'udi ya ita fala'idi, Gabogabo La'ila'i yai ya lau bee–, Diyodan Ho'owana tefa saisaina yo Galili hinaga somo yai ta'owawa edi aba miya.
2 Dodoga safaluma kamumu yai sa laulau,
mala la'ila'i sa ita.
Kamumu la'ila'i yai sa miyamiya.
In moho mala ya sina lisidi yai. *(Matiu 4:15-16)*
3 GUYAU um wa fatadadadi,
yo edi kwade wa fala'idi;
be sa kwade matam yai
doha dodoga lau gabu fuyana yai sa kwade,
yo doha taumoho hiyala yai ginauli ya abidi na ya kwade.

Wawaya Haba ya Tubu
Isaiya Ch 9:6-7

6 Gwama kiukiu ya tubu ita eneheda.
Yaubada natuna ya feleda!
In ya famala eda Ba'isa.
Yo hesana haba:
Tau Fafadudulai Loholohona,
Yaubada Tau Gigibwali,
Tamada Ota'ota Esegahina,
Nuwatalu Ba'isana.
7 Ena gigibwali hige ana siga,
nuwa talu haba ya ota esegahi.
Deiwidi ena nu'u haba ya ita watan,
be ya fa'adidili.
Haba fuya ou'ouli ya ita wata,
dudulai yai yo nuwa talu yai.
GUYAU Tau Gigibwali haba ya fawananaha
bena ginauli mahudo'idi te sa tubu.

Yaubada ya Manabala Isalaela Lebedi yai
Isaiya 9:8-10

8 GUYAU ha'a Isalaela dodogadi ya liba fanuwatagudi,
9 be mahudo'idi sa sibai Efalaim yo Samaliya edi duhu balabalamumu hinaga sa sibai in moho sa nuwa saesae yo sa nuwa po'i. Be tiyen,

10 Biliki yo oyagi hesana sukamo yai luma sa eli hitinidi ha'a sa guli, in moho ai haba E
fa'obiyodi ai ume'ehu yo oyagi hesana sida yai.

11

Nu'u Loholohona
Isaiya 11:1-10

1 Kin Deiwidi hitina doha oyagi sa oi faguli. Na tuhutuhuna yai tutulina sa in hasa be kin
fwaufwauna Deiwidi laulauwewena yai haba ya obiyo hasaema.
2 GUYAU Yaluwana haba ya talu ai hewana,
In sonoga yo nuwatuhu lobahi Yaluwana,
yo liba fasibasiba yo gigibwali Yaluwana.
Sibasiba yo GUYAU 'wasabuna Yaluwana,
3 Logena, haba GUYAU 'wasabuna yai, amna loholoho ya lobahi.
Somo matana yai ya itadi e somo ya atahiyedi,
haba ibege i fakasadi.
4 Haba tau ku'u, laulau dudulai yai ya fakasadi,
yo gelogeloma dodogadi haba nuwatuhu loholoho yai enehedi ya fakasadi.
Ena liba yai haba dodoga sa panisidi,
yo haba dodoga heyaheyayadi
ya fa'ankamkamnadi, be sa pe'i.
Yahafuwana yai haba tau heyaya ya wunuidi.
5 Laulau dudulai yo liba dudulai mate ana bwa'ulu
6 'Wayo'wayowa yo sipi haba sa miya esega,
yo lepodi yo goti nanatudi haba sa eno gogo.
Bulumakau nanatudi yo laiyon nanatudi haba sa anban gogo.
na wawaya kiukiu haba suisui ni ya foyahidi.
7 Bulumakau yo beya haba sa anban esega,
na suisuidi afa nanatudi haba sa eno esega.
Laiyon haba hawahawa ya anidi doha bulumakau.
8 Doha wawaya kiukiu weso an'annalina
galina sadaina yai ya ai'aiheya,
yo wawaya hesa nimana ya tole lawen nohina yai.
9 GUYAU ena Tu'a Saiyon Fafatabuna yai,
ibege heyaya e somo hesa i fa'ankamkamna.
GUYAU ena sibasiba haba nu'u mahudo'ina ya mohafu,
doha ho'owa gabogabo ya famohafu.
10 Fuyanna yai, haba Desi laulauwewena hesa ya mwaitoma, doha oyagi lamna yai
inna ya tutulima. Ya famala doha fafa'ilala, nu'udi haba sa fa'oigogo lisina yai yo ena
aba anyawasi nu'una haba ya loholoho wananaha.

35

Tabuna Eda'edana
Isaiya 35:1-10

1 Nu'u pitapitalina yo tanohi fafaho'owa gesana haba sa kwade,
Nu'u laulau gesana haba ya kwade yo ya taya
doha mula hewadi tupodi.
2 Haba ya tahalasi be ya taya,
yo ya kwade be ya wana la'ila'i. Lebanon ena loholoho haba ya felen,
Kameli Tu'ana yo Salon Gonna edi loholoho,
be GUYAU ena namanamali
yo eda Yaubada didigana haba sa ita.
3 Nima belubeludi yo tuli tabutabubudi
ya fa'adidilidi.
4 Dodoga nuwadi sa 'wasa'wasabu au falibadi, auwen,
"Au adidili. Tabu au 'wasabu!
Emi Yaubada haba ya laoma be ami hala ya abi,
yo ami waiyunu haba ya fakamkamnadi."
5 Tau mata toutou haba matadi ya falaladi,
na tau beya tuitui haba beyadi sa ta'afasi.
6 Haba tau dabidabi ya dago, doha diya Na tau libaliba gesa haba sa kwade. Ho'owa haba
sa faipisapisalaidi nu'u pitapitalina yai.

7 Yo tanohi pitapitalina haba yomayoman sa famohafudi,
yo gelegele gigibwalina ya famala ho'owa kodona.
Somo yai 'wayo'wayowa edi aba miya,
haba tomwali hawahawadi, bagili yo papailusi ainiya sa in.
8 Ainiya haba eda'eda la'ila'i, hesana mate "Tabuna eda'edana."
Tau heyaya ibege eda'edana ti lau watan;
salumadi sa laulau niya mate, edi eda'eda
yo ya une fahidi haba edana sa lau watan.
9 Laiyon ibege la'i ainiya;
Suisui an'annalidi ibege la'i i tau bayawa lau niya.
Salumadi Yaubada ya fofofahidi moho,
haba eda'edana sa lau watan.
10 Haba sa mahano ai Yelusalem ma wanadi.
Kwade hige ofina haba adi kokukoku.
Kwade yo nuwa amna haba ya tanuwagaidi,
nuwa heyaya yo amna heyaya sa failauwidi.

40

Yaubada ena Dodoga Nuwadi sa Talu
Isaiya 40:1-8

1 Eda Yaubada iyen,
"Egu dodoga nuwadi au liba fataludi.
2 Au liba bigabiga lau Yelusalem lisina,
yo au faliba mate:
Ibege ti lau fayofayo fuyoimiu.
Emi kamkamna ana siga itete.
Yau, GUYAU, emi heyaya ha'a E famaisadi."
3 Doga hesa ya yogayoga iyebom,
"Ai nu'u pitapitalina eda'eda au fa'a'a!
Eda'eda dudulaina au ginauli,
GUYAU eda Yaubada enehena.
4 Dahadaha au famohafudi;
tu'a yo uduhuli au fatabatabadi.
Piupiu hitidi au fadudulaidi
yo mala heyaheyaya haba sa famala gon.
5 Habahim Yaubada ena namanamali didigana haba ya taumahata,
be dodoga mahudo'idi sa ita.
Libadi te, GUYAU mo'ana yai sa tulu be'uma!"
6 Alina hudo'i ya liba iyen, "Wasa au duwai!"
Yo fede E fati'o, yawa, "Wasa somo haba E duwai?"
Iyen, "U liba, uwen, 'Dodoga mahudo'imiu mate doha hawahawa yo mula;
Pa'ana ibege ti ota lofalofa."
7 Yena GUYAU ya yahafuwa lau hawahawa yo mula hewadi yai haba sa hohoya.
Wananaha dodoga mate doha. Hige ti ota fuya lofalofa.
8 Mula yo hawahawa haba sa hohoya,
in moho somo eda Yaubada ya libaen, mate ya ota esegahi.
9 Sai wasa loholohona wa leyama Saiyon,
u hasai tu'a lofalofana.
Ai Yelusalem wasa te, u fatala yogayoga'en,
tabu u 'wasabu;
Diuda taonidi u falibadi uwe,
"Ma! Emi Yaubada ite!"
10 GUYAU, emi Yaubada ya laoma ma gigibwalina
ya famala emi ba'isa,
Maisana, logena ena dodoga,
ya fofofahidi, ma afa haidana sa laoma.
11 Haba doha tau ita'ita wata
sipi ya foyahidi be sa anban;
Sipi nanatudi haba ya foyahi gogonidima
be ya labadi
yo sipi fanafanatudi haba ya foyahidi.

42

GUYAU Ena Tau Paisowa
Isaiya 42:1-7

1 Itete egu tau paisowa, Yau E fa'adidili,
yo E fasinabo, nuwagu ya loholoho lisina yai;
Yaluwagu ha'a E tole lisina yai,
be dudulai haba ya leyama nu'u ou'ouli.
2 In ibege i fatala bwasabwasa,
e i 'wala'wala'uwi o i yogayoga ai eda'eda. *(Matiu 12:19)*
3 Didiyali nobunobuna ibege i kampwai,*
o mala ya le'ile'i ibege i fape'i.†
In moho dudulai haba ya leyama.
4 Ibege nuwana i belubelu yo paisowa i fatautau ana sigana ee–,
dudulai ya leyama tano'ubu mahudo'ina yai,
yo dodoga bonabonaluwa yai hinaga ena lau fa'ata sa bagibagiyen.
5 Yaubada galewa, tano'ubu yo ginauli mahudo'idi ya ginaulidi na dodoga tano'ubu yai
mwahuli yo yahafuwa ya feledi. Logena ya liba doha ite:
6 "Yau, GUYAU, E yogaim, yo gigibwali E felem
bena E ita haba dudulai ya tubu ai tano'ubu.
Um ai debam haba yali E ginauli
dodoga mahudo'idi ai lebedi;
Yo um ai debam Yau haba mala E leyama ai nu'udi.
7 Dodoga mata toutoudi haba matadi wa falaladi.
Yo tau lau deli, kamumu yai sa miyamiya
haba wa so'e fahidi."

49

GUYAU ena Tau Paisowa
Isaiya 49:3; 5-6

3 GUYAU ya libama lebegu iyebom,
"Isalaela! Um egu tau paisowa.
Debam yai, dodoga haba sa fa'atitiyegu."
5 Hola hige tinagu i yosigu, GUYAU Yaubada ya fasinabogu
Ya falasagu ena tau lau fayofayo be haba Isalaela dodogadi E aule fafuyo'idima,
GUYAU ya fa'atitiyegu
yo In egu adidili ulu'ulu gwagona.
6 GUYAU ya falibagu iyen,
"Aee, egu tau paisowa,
Am paisowa haba E felem,
mate hige bena Isalaela dodogadi sa mwahuli ibodi moho u fafuyodima,
na haba wa famala mulimuli dodogadi edi mala hinaga,
be egu mwahuli ota'otafahina sa abi."

Isalaela ena Loholoho
Isaiya 49:14-17

14 In moho Saiyon iyen,
"GUYAU ya lau afulegu,
yo ya nuwa fuiyegu.
Yo fede alinana GUYAU ya bui, iyen,
15 "Waihin natuna ya fafanom,
gonowana ya nuwa fuiyen e ya yosiyama ibege i gadosisiyen?
Wananaha, fuya hahaisa haba natuna ya nuwa fuiyen,
In moho, Yau ibege ya nuwa fuiyen!
16 "Yelusalem, ibege ya nuwa fuiyem,
pa'ana hesana ha'a E uli nimagu yai.
17 "Aee Yelusalem! Nanatum ti fuyoma feula.
Saluma bena sa faheyayam, mate begana haba sa laoma.
Na salumadi sa faheyayam haba sa lau afulem."

---

* **42:3** Aniyona mate, GUYAU ena nuwatohatoha yai dodoga belubeludi lisidi yai ya ita'ita wata komakomanidi. † **42:3** Te belubelu na Yesu ya fa'adidilida

50

Isalaela sa Lau Pono na Tau Paisowa ya Awa'abi
Isaiya 50:4-9

4 Somo haba E libaen mate GUYAU, Yaubada ya fasibagu,
be safalumadi sa nuwa belubelu E liba fa'adidilidi.
Hwalahwalala ou'ouli ya fanofanohigu
bena haba E ita lobahi be ena nuwatuhu E falau watan.
5 Beyagu ha'a ya so'edi
ena nuwatuhu hige ya 'waiyo'o'en
yo hige ya tole mulimuliyen.
6 Tauligu E nuwa afulen be tau talaigu amainiya sa oi,
na papaligu E feledi be sapulagu sa la'a fahidi;
E ita'ita lau lebedi na sa lau kanikanisoigu yo sa liuliuhwa'egu. *(Maleko 14:65)*
7 In moho GUYAU Yaubada ya saguhigu
logena, dodoga ibege ti ita faheyayagu,
somo haba E fahoina mate nuwagu ya adidili,
na E siba ibege ya taumayamaya.
8 In, sai ya ita faloholohogu, mate sadaigu yai.
Maihalana yai haba sai ya sadigu?
Haga ta lau fatala! Tau fagilugu sai?
Au ita afulen be i liba mataigu!
9 GUYAU Yaubada In tau sagusaguhigu.
Safalumadi sa fagilugu?
Tau fafagilugu haba sa tauyamuhi;
doha kwalikwali kaleko sa anidi.

52

Yaubada haba Yelusalem ya Fofofahidi.
Isaiya 52:7-10

7 Wasa tau leyamana tu'a ya di'oma,
sa ita mate nuwadi sa kwade wananaha. *(Loma 10:15)*
Yelusalem dodogadi ya falibadi iyebom,
"Wasa Loholohona E leyama, fanuwa esega yo mwahuli wasadi.
GUYAU mate emi Kin!"
8 Yelusalem tau bobodiyenna,
sa yogayoga ma kwadedi.
Saiyon yai GUYAU ya fuyo,*
sa ita wananahai.
9 Yelusalem dodogadi, emi aba talotalopa yai au obiyo!
Au yogayoga ma kwademiu.
Pa'ana GUYAU ha'a nuwamiu ya liba fataludi,
na ya laoma bena ya fofofahimiu.
10 Yaubada ena gigibwali tabuna ha'a ya famahata.
Haba ya fofofahimiu yo dodoga tano'ubu mahudo'ina yai
ena gigibwali haba sa ita.
13 GUYAU iyen, "Egu tau paisowa haba ana paisowa ya fawananaha.
Haba sa ita fala'i yo hesana sa lau hitin.
14 Salumadi ha'a sa ita, mate sa tau hiti.
Nenena ya bui yo ita'itana ya heyaya.
Hige doha tau wananaha.
15 Nu'u boludi dodogadi haba ya fano'odi,
yo kin boludi haba ya fa'oigogodi.
Na safaluma ma supusupudi
haba sa ita lobahi."

53

Yaubada ena Tau Paisowa
Isaiya 53:1-12

1 Sai ha'a ema wasa ya kawawananaha'en?
Yo GUYAU ena gigibwali ha'a sai ya ita?

---

* **52:8** Yelusalem hesana hesa mate Saiyon.

2 GUYAU ena tau paisowa ya in, doha li'e ya sipola'a,
yo doha oyagi ya tutuli hasaema tanohi pitapitalina yai.
Nenena ya heyaya be hige ta mode'en,
yo hige hewalina yai, haba nuwada i abi.
3 Te ita lidilidiyen yo te 'waiyo'o'en.
In moho kamkamna yo kalapi ya fahoinadi.
Te sana mulimuliyen.
Hige sai la'i i fanuha bena nenena i ita,
yo hige ta fafa'atitiyen.
4 Kamkamnadi te, ita egoba te ginaulidi,
in moho In ya baheidi.
Eda nuwatuhu bena haga ena ankamkamna mate
Yaubada ya fatamaliyama.
5 In moho, eda heyaya yai,
sa famwalofo yo tauna sa fa'omatadi. *(Diyon 19:34)*
Sa talai, pa'ana eda heyaya debadi yai.
Nuwa talu ya leyama,
be ana omata sa faloholohoda.
6 Mahudo'ida doha sipi gegegedi,
hesa - hesa ena nuwatuhu ya lau watan.
In moho kamkamna bena ita te fahoina
mate GUYAU ya fabahei.
7 Sa fahisu faheyaya yo sa fakamkamna.
In moho hige somo i libaen;
sa foyahi doha sipi gubugubufwauna be sa wunui.
Hige somo hesa i libaen,
doha sipi sa lawen be olona sa tomodi na hige i kehe.
8 Sa au be ana maisa sa felen
na habahim sa lawen be sa wunui.
Hige sai la'i i mode'en.
Egu dodoga edi heyaheyaya maisadi yai sa wunui.
9 In hige i bwalabwala yo hige heyaya la'i i ginauli.
In moho ma'ena dodoga inono heyaheyayadi sa toledi,
yo tau fagogo maidana sa bo'usaidi.
10 GUYAU ena nuwatuhu yai
bena ena fayofayo tau abina
ya ankamkamna be ya famala antalasam.
Haba dodoga edi heyaya aba nuwa afulenna.
Matabahim haba ya miya fuya lofalofa
be laulauwewena ya itadi.
GUYAU ena nuwatuhu mahudo'idi
mate ya ginaulidi.
11 Yaluyaluwana ena kamkamna mulina yai,
mwahuli malana haba ya ita,
be nuwana ya talu.
Ena sibasiba yai, Egu tau paisowa dudulaina
edi heyaheyaya ya baheidi,
yo ya nuwatuhu afuledi.
12 Debana yai ena tefa haba E felen
dodoga fafahesadi ganahewadi yai.
Tau heyaya yo tau loholoho haba ya hinelidi,
pa'ana ena mwahuli ya fele afulen, be ya pe'i.
Yo tau heyaya maidana sa falau esegahidi.
In moho, eda heyaya ya bahei,
yo tau heyaya edi ya an'eta.

54

GUYAU ena Gadosisi Isalaela Enehedi
Isaiya 54:5-10

5 Tau Ginaulim mate doha lahum.
Hesana mate GUYAU Gigigibwalina.

In tau une fahim,
Yaubada fafatabuna Isalaela enehem.
Hesana mate “Tano'ubu mahudo'ina edi Yaubada.”
6 Isalaela, um doha waihin hasahasalana,
lahuna ya lau afulen be nuwana ya heyaya.
In moho GUYAU em Yaubada ya yoga fafuyom na iye,
7 “E 'waiyo'o'em maihala tupotupo.
In moho E fanuwatohatohaem,
Be haba E fafuyom.
8 E manabala heyaya be E sana mulimuliyem fuya tupotupo.
In moho egu gadosisi ota'ota fahina debana yai
haba E fanuwatohatohaem!
Yau em Guyau, tau fofofahim E falibam doha ite.”
9 “Nowa ena fuya yai E angwala mate
ibege tano'ubu ya faheyaya bodai ai utufi.
Be aho te E angwala mate
ibege ya manabala be ya faheyayam.
10 Tu'a lala'i sa dihodiho,
yo kiki'ina sa tauyamuhi,
in moho egu gadosisi, enehem,
haba ya ota esegahi lisim yai.
Nuwa talu angwalana E ginauli
haba ya ota esegahi.
Yau, GUYAU, tau fafanuwatohatohaem E falibam doha ite.”

55

Tau Gadomagu adi Yoga
Isaiya 55:1-5

1 Safaluma gadomiu sa magu, mahudo'imiu au laoma,
au laoma ho'owa ami au nom;
yo hige emi moni, au laoma,
au une'une be au kalahe!
Au laoma be wain yo miluki fafamaisa gesana yo hige une'une au une.
2 An'an heyaheyayadi tabu emi moni ainiya au pei gaibuidi,
yo somo hige boga yahayaha, tabu ainiya emi maliyaho au pei gaibuidi.
Hola au ata'atahi,
be kalahe loholohona ami au an,
haba kalahe loholohona yai emi amna loholoho ami abi.
3 Egu liba au atahi na au laoma lisigu,
haba ami mwahuli.
Haba yali ota'ota fahina E ginauli ai lebemiu,
yo Deiwidi lisina yai egu gadosisi ota'ota fahina haba E felemiu.
4 Au ita! E fa'obiyo be nu'u ou'ouli edi ba'isa yo tau fafadudulai.
In egu wikinisi dodoga lisidi yai.
5 Umi haba ami yogalau nu'u hahaisa lebedi,
nu'udi mate hige au sibaidi.
Yo umi hige au sibaidi, in moho haba sa laoma,
pa'ana yau GUYAU Isalaela edi Yaubada Tabuna,
yo yau E ita faloholohomiu.

Yaubada Ena Liba Mate Sa Gigibwali
Isaiya 55:6-11

6 Yaubada ena peloweta iyebom “GUYAU hola au yo'oi.
Au yoga lau lisina, hola sadaimiu yai.*
7 Emi laulau yo nuwatuhu heyaheyayadi ti otawa.
Au timuli bui GUYAU eda Yaubada lisina.
Haba ya nuwatohatohaemiu
be emi heyaheyaya ya nuwa afuledi.”
8 GUYAU iyebom:
“Egu nuwatuhu yo egu laulau mate hige doha enehemiu.

* **55:6** Delamaiya 29:13 Yena ma nuwa ofifahimiu ami yo'oigu, haba ami lobahigu.

9 Gonogonowana doha galewa ya hasai wananaha habahim tano'ubu,
be egu nuwatuhu yo egu laulau mate sa hasai wananaha habahim enehemiu.
10 Usa yo sinou galewa yai sa be'uma.
Be hige ti fuyo hasa,
na hola tano'ubu sa faho'owa.
Be uma'uma haba sa an'an yo sa lau li'e,
tau uma'uma enehena.†
11 Egu liba mate doha. Hige ya liba gaibu.
Be somo E fatamali, mate ma aniyodi.
Somo E libaen haba sa ginauli watanidi.
Be egu liba mo'agu yai E fapesa ma aniyodi."

56

Nu'u hudo'i - hudo'i Hinaga haba Yaubada ena Loholoho sa Fahoina
Isaiya 56:1; 6-7

1 GUYAU ena dodoga ya falibadi iyebom,
"Somo ya dudulai yo ya loholoho mate au ginauli,
yo miyamiya loholohodi bena ami miyamiya'edi,
pa'ana begana haba E saguhimiu
yo egu dudulai wananahana E famahata.
6 Ta'owawa salumadi sa fele fuyo'idi GUYAU lisina
bena ena sa paisowa,
bena GUYAU hesana sa fanuha,
yo sa fadebasae,
salumadi mahudo'idi Sabati sa fa'atitiyen yo hige ti kaiwegowegogo'en,
yo salumadi egu yali sa abi didin.
7 Haba E lawemiu egu Tu'a Fafatabuna yai
yo egu aba lau'u'ula lumana yai,
be kwade E felemiu.
Ainauya gabugabudi yo antalasam haisa haba nuwagu sa abi egu aba antalasam yai.
Egu Dubu mate Aba Laulau'u'ula, egu dodoga nu'u ou'ouli yai, enehedi."

58

Anhudi Wananahana
Isaiya 58:7-10

7 Salumadi sa guliyam mate ami kalahe adi au soi;
tau leuleu saisai hige edi luma mate,
au yoga hitinidi emi ai luma.
Salumadi ma kofakofadi au falelidi;
afa efamiu tabu au si'eiyedi. *(Matiu 25:35-36)*
8 Haba emi mala sa sina doha hwalahwalala maihalana,
be haba feula, na ami loholoho.
Emi laulau dudulaidi haba sa eda bwa'iyemiu,
na GUYAU ena namanamali haba mulimiu ya bobodiyen.
9 Yena ami an'etai, GUYAU haba alinamiu ya bui,
na sagu ami an'etai haba iyen, "Yau ite!"
Dodoga haisa ami abi faheyayadi, e ami fagilu gaibuidi,
e ami liba fafaheyayadi, mate bena ami fatautau.
10 Yena tau guliguliyam kalahe adi au soi,
yo safaluma edi mwahuli sa heyaya, au saguhidi
Haba kamumu ai ganahewana emi mala ya sina,
na maihona haba doha lahai la'i maihalana.

61

GUYAU ena Nuwa Amna Bolimanna
Isaiya 61:1-3, 6-11

1 GUYAU Hewa Wananaha yai, Yaluwana mate hewagu yai,
pa'ana GUYAU ha'a ya baguigu,
be wasa loholohona, tau gogo gesegesa E falibadi.
Tau nuwa heyaya nuwadi E fa'amnadi,

† **55:10** Suau Wana hesana "Ena Ainauya" ami ita.

yo deli yai haba E so'e fahidi.
2 GUYAU ena nuwa amna bolimanna bena E falibadi,
yo adi gum, bolimanna bena edi E liba.
Tau tan bena nuwadi E fa'amnadi.
3 Tau logo Saiyon yai sa anouya haba E fa'anbonadi.
Tan falau damahina mate haba kwade E feledi,
Nuwa belubelu yaluwana ya ofi na sa fadebasae.
Iti haba hesadi "Dudulai oyagidi" GUYAU ya umahidi,
be hesana aba lau famahatana.
6 Haba hesamiu sa atahidi "GUYAU ena tau antalasam,"
yo haba umi "Yaubada ena tau paisowa."
Haba Nu'u hahaisa edi loholoho yai ami miyamiya
yo ami nuwa saesaedi, doha enehemiu.
7 Sa lawe hudo'iyedi, taumayamaya buina haba egu dodoga edi gogo sa ouli,
Na hige fa'atiti, buina mate edi gogo yai haba sa kwade;
yo edi tanohi ana sigasiga haba ya fala'i.
Be kwade hige ofina, mate iti, enehedi.
Egu nuwa adidili yai haba egu dodoga E famaisadi,
be egu yali ota'ota fahina ai lisidi E ginauli.
8 GUYAU iyen,
"Dudulai E fanuha!
Angafu yo laulau heyaheyayadi agu 'wai'waiyo'o.
Egu dodoga haba E famaisadi,
yo maidagu haba yali ota'ota fahina 'e ginauli.
9 Laulauwewedi yo afa wahadi haba ai nu'una sa sibaidi
be salumadi sa itadi haba tiyen,
'Iti mate GUYAU ena faloholoho dodogadi."
10 Nuwagu ya amna wananaha GUYAU lisina yai.
Yaluwagu ya kwade Yaubada lebena yai,
pa'ana ya faleligu famwahuli lelina yai.
Yo dudulai lelina yai ya sumagu. Doha tau nahi tautaumoho kuluna ya fa'anbona doha tau antalasam
na waiwaihin ana salusalu ya li'odi. *(Efeso 6:10-18)*
11 GUYAU haba fadebasae yo dudulai ya famahata nu'u mahudo'ina tano'ubu yai
doha li'e sa sipo la'a tanohi yai.
Be GUYAU hewa wananaha yai haba dudulai yo fadebasae ya ginauli,
be sa sipo la'a nu'u mahudo'idi matadi yai.

64

Hige Yaubada hesa doha Um!
Isaiya 64:4-9

4 Beyabeyana hige sai la'i yaubada hesa wasana i atahiyen
yo nenena i ita, doha Um.
Um ibom mate salumadi sa bagibagiyem enehedi wa paisowa.
5 Wa laoma be salumadi ma nuwa amnadi dudulai sa laulau ginauli, wa saguhida.
Yo em laulau sa miyamiya'edi, wa yoga hitinidi.
In moho heyaya hola E laulau ginauli, be manam E fabala.
Haba sidohana ema mwahumwahuli?
6 Mahudo'imai tau heyaya.
Ema laulau dudulaidi mahudo'idi doha ahe sausau bidabidadi.
Ai E hohoya doha oyagi lugudi;
Yo doha hwayahwayau ema heyaya ya uya hudo'iyedi.
7 Hige sai hesam yai i lau'u'ula,
e, i miya esegahi lisim yai.
Be wa sana mulimuliyemai,
yo wa ita afulemai, be ema heyaya sa lawe hudo'iyemai.
8 In moho, GUYAU, um Tamamai.
Ai bwadagowa, na um tau falasa.
Nimam yai wa falasamai. *(2 Kolinto 4:3)*
9 GUYAU, tabu em manabala u falofa,
yo ema heyaheyaya tabu ai nuwam ti ota.

Ema lau'u'ula u atahiyedi, be u nuwatohatohaemai
pa'ana mahudo'imai, em dodoga.

Peloweta
Delamaiya
ena Uli'uli

Delamaiya mate peloweta hesa la'ila'ina Yelusalem yai. Guyau ena liba Isalaela dodogadi ya fafalibadi. Yaubada sa sana mulimuliyen yo oitau sa fadebasaedi debadi yai Delamaiya ya liba fanuwatagudi mate Yaubada haba ya fakamkamnadi.

Delamaiya ana Yoga
Delamaiya 1:4-10
4 GUYAU ya libama lisigu iyen,
5 Boga yai hola hige ya falasam, na ha'a E fasinabom,
yo hola hige u tubu na ha'a E fagabim.
E fasinabom haba nu'u ou'ouli edi peloweta.

6 GUYAU alinana E bui, yawa,
Hewa Wananahana GUYAUNA, hige ya sibai haba sidohana egu libaliba. Yau wawaya!

7 In moho GUYAU ya falibagu iyen,
"Tabu u liba uwe, 'Yau wawaya.' U lau dodoga lisidi be somo E falibam, edi u liba." *(Au'aulaha 3:11)*
8 GUYAU ya liba iyen,
Tabu u 'wasabuwedi! Yau ma'em yo haba E bobodiyem! *(Diyesuwa 1:9)*

9 Habahim GUYAU nimana ya lolon be sopagu ya abi'ona na ya libama lisigu iyen,
Egu liba ha'a E felem. U libalibaedi!

10 Aho ite gigibwali E felem gonowana kin nu'u ou'ouli yai edi paipaisowa wa lei hafihafitidi be wa an faheyayaidi doha luma wa anlubi lopalopaidi e uma'uma wa la'a fahidi. Na nu'u hahaisa edi kin wa saguhidi doha li'e wa umahidi, e luma wa fa'obiyo fuyo'idi.
17 GUYAU ya liba doha ite, iye,
Delamaiya, u abi nonoha! Be u obiyo u lau, somo E falibam, u falibadi. Tabu u 'wasabu yo tabu nuwam i mode. Yau moho bena wa 'wasabu'egu.
18 Ma! Adidili E felem doha taon ganana lofalofa wananahana e doha duhu powati e doha bilibili kapa. Ibege Kin yo ena tau paisowa iti dodoga lalala'i yo antalasam tau gabugabudi yo Diuda dodogadi ibege ti lei hafihafitim.
19 Haba sa fa'waiyunum, in moho hige gonowadi ti sai tawatawaim, pa'ana Yau ma'em be haba E fofofahim. Yau, Guyau, E liba doha.

6

13 Isalaela dodogadi, pu'opu'ou yo dodoga fafahesadi
mate gogo nuwadi ya famohafudi;
peloweta yo antalasam tau laulau ginauli sa laulau bwalabwala.
14 Edi nuwatuhu mate bena dodoga edi kamkamna ya kiu,
doha omata kiukiu,
be hige ti mode'edi.
In moho, egu dodoga edi kamkamna sa lala'i wananaha
doha omata lala'idi.
Auwe "Ginauli mahudo'idi sa dudulai."
In moho, hige'e.
Ginauli hige ti lau dudulai.

17

Sibasiba Yaubada Lisina yai
Delamaiya 17:5-10
5 GUYAU ya liba doha ite, iyen,
Yena sai la'i tano'ubu dogana ya sunuma'en,
yo ena fanufanuha moho ya laulau watanidi,
na Yau, GUYAU, ya sana mulimuliyegu mate haba E kaumananaen.
6 Ita'itana haba doha oyagi hige i in loholoho nu'u pitapitalina yai,

e doha tano ali'alitana yai, hige dodoga ti miyai, mate ya miya amainiya.
Bobonna asubena, ibege somo hesa loholohona i lobahi.
7 Sai ya sunusunuma'egu haba loholoho E felen.
8 In haba ita'itana doha oyagi ho'owa sadaina yai ya in hasa,
be lamna mate sa susu lau ho'owa.
Siuhwalo yai hige i mode.
Luguna mate sa lau idahe.
Yena hige usa mate ibege i mode.
Ya fuwa moho. *(Samsi 1:3)*
9 Sai gonowana dodoga nuwadi ya sibaidi?
Fuya ou'ouli sa buibuinidi,
be heyaya yo laulau bwalabwala doha bonu la'ila'idi,
na hige gonowana sai haba i faloholohodi.
10 In moho Yau, GUYAU, dodoga nuwadi E sibaidi.
Edi nuwatuhu yo edi amna E mainene komakomanidi,
Habahim esega - esega ena miyamiya yo ena paipaisowa, maisana E felen.

20

Delamaiya ya Fatalapili Lau Yaubada Lisina
Delamaiya 20:5-13

5 Isalaela adi waiyunu haba E laliyedi be Diuda edi kin boludi, edi gogo loholohodi, siluba yo gole mahudo'idi haba sa tanogogo'idi be sa lawedi Babilon.
6 Pasula, um yo safalumadi sa miyamiya em luma yai haba sa lawemiu Babilon, um yo afa haidam boludi safalumadi ami liba peloweta bwalabwala. Ainiya, haba ami pe'i be sa bo'usaimiu.
7 Delamaiya iyen,
GUYAU, Um wa nuwa liuwigu, be wa bwala fahigu,
Um mate wa adidili wananaha habahim yau,
be wa lei hafihafitigu.
Dodoga mahudo'idi sa ala liuliuhwa'egu, fuya ou'ouli.
8 Yena bena E liba, mate E yoga la'ila'i, yawa,
"Lau faheyaya yo lulu haba ami lobahidi."
Pa'ana em wasa E libalibaen.
Safaluma sa atahiyen
mate fuya ou'ouli sa liba fafaheyayagu
yo sa liba fafataumayamayagu.
9 Na yena yawa, "Yaubada haba E nuwa fuiyen,"
be ibege ai hesana ya libaliba fuyo,
ena liba ya ala'ala doha
oyagi ala'alana nuwagu yai. *(Delamaiya 23:29)*
E anpate bena E abi didin ai nuwagu,
in moho hige gonowagu.
10 E ata'atahi na dodoga mahudo'idi sa fafa'asu fenafena tiyen,
"Nu'u mahudo'ina mate 'wasabu ya nuhuli!
Delamaiya ta saman, na ta saman!"
Yo afa haidagu edi fanuha bena E be'u.
Sa faifailiba fuyo'idi tiyen,
"Nuwana haba ena liba i an fuyo,
yo somo heyaheyayana ya ginauli haba te bui fuyoi."
11 In moho Um, Yaubada, mate egu tefa yai,
doha tau hiyala adi'adidilina, wa hasai wananaha,
be salumadi bena sa fakamkamnagu
haba sa anpate asahaigu.
Pa'ana haba ibege adi loge,
hige edi fa'atiti, ya ota esegahi ee–, hige anadan.
12 In moho, Yaubada Hewa Wananaha yai,
dudulai yai dodoga wa itadi;
somo nuwadi yai ha'a wa sibaidi.
Logena, agu hala u abi agu waiyunu lisidi yai,
pa'ana egu nuwa pilipili E toleyawa nimam yai.
13 Te wana lau GUYAU lisina

yo te fadebasae!
Tau gogo gesagesa,
dodoga heyaheyayadi edi gigibwali yai
GUYAU ya fasagu fahidi.

23

Laga Dudulaina Deiwidi Lisina yai.
Delamaiya 23:1-6

1 GUYAU ya liba iyen,
Heyaheyaya la'ila'ina haba ya lau egu tau foyafoya lisidi, pa'ana iti doha sipi tau ita watandi salumadi edi yosiyosi sa ita wata faheyayadi be sa faidabalalaidi.
2 Debana yai GUYAU, Isalaela eda Yaubada, ya libalau dodoga tau ita watanidi lisidi, iyen,
Egoba egu dodoga ami ita wata komakomanidi. In moho ami abi faheyayadi yo ami fagegedi.
Haba kamkamna E fatalu ai hewamiu pa'ana heyaheyaya ami laulau ginauli.
3 Yau ibogu haba egu dodoga ota'ota fahidi tano'ubu mahudo'ina yai E auledima be E foya fafuyodima edi nu'u, Isalaela, egu gana ai ganahewana. Aite'i haba sa talu fanafanatu be sa tadada.
4 GUYAU ya liba boda iyen,
Sipi tau ita watandi haba E fa'obiyodi be sipi sa ita wata komakomainidi. Ibege sipi ni ti 'wasabu fuyo e ti tiletilele, e la'i i asina.
5 GUYAU ya liba iyen,
Lahaidi sa laolaoma,
Yau haba doga hesa E fasinabo.
Deiwidi Laulauwewena Dudulaina
haba ya famala tanuwaga.
Laulau dudulai yo sibasiba yai haba ya tanuwaga.*
6 Itete mate tau fasinabo hesana:
"GUYAU Eda Dudulai."
Fuyana yai ni haba Diuda dodogadi sa mwahuli,
na Isalaela haba sa miya gwaugwau.
29 GUYAU iyen,
Egu liba doha oyagi balebalelemna ya ala. Na doha hama ume'ehu ya oi ifi'ifi.

31

Isalaela Dodogadi Haba sa Fuyo Edi Nu'u
Delamaiya 31:7-9

7 Itete Yaubada ya liba, iyebom,
Ma kwademiu au wana Isalaela enehena,
Hesana ya la'i wananaha, nu'u hahaisa ganahewadi yai.
Emi fadebasae lilina haba ami wanai, auwen,
"Yaubada, em dodoga, salumadi sa lau afuledi, mate u fofofahidi."
8 Ai tefa lidilidi haba E auledima,
yo tano'ubu ana ai sigasiga E fa'oigogodima.
Tau mata toutou, tau laulau gesa,
tau bogaboga, yo salumadi edi labalaba sa hanahanau,
haba mahudo'idi sa laoma.
Be haba sa talu fanafanatu fuyo.
9 Egu dodoga ma tandi haba sa fuyoma. *(Samsi 126:5-6)*
Na ma laulau'u'uladi haba E foyahidima.
Haba E foya lawedi ho'owa sadaina yai,
ai eda dudulaidi, be ibege ti fa'alu betibeti.
Pa'ana Yau, Isalaela tamana.
Na natugu tau tuwaha mate Efalaim.

GUYAU ena Yali Fwaufwauna
Delamaiya 31:31-34

31 GUYAU iyen,
Lahaina ya laolaoma,
haba yali falifalihuna E ginauli,

* **23:5** *Deiwidi laulauwewena dudulaina* mate *oyagi lagana dudulaina buka hahaisa yai sa ulidi.*

ma afa haidagu Isalaela yo Diuda dodogadi.
32 GUYAU ya liba doha ite, iyen,
Yalina ibege doha yali afa wahawahadi ma afa haidagu ai ginauli.
Fuyana Idipi yai E abi nimaidi na E foyahi lawedi mulimuli, yali ni sa utusi.
In moho, E gadosisiyedi doha taumoho lahuna ya gadosisiyen.
33 GUYAU iyen,
Yali falifalihuna maidagu Isalaela dodogadi 'e ginauli, logena itete.
Ai muli Yau haba egu laugagayo ai ganahewadi E tole,
yo ai nuwadi E ulidi.
Yau haba edi Yaubada,
na iti haba egu dodoga.
34 GUYAU ya liba iyen,
Ibege sai hesa falena tau miya wasagu ena i liba,
o haba hidana i fatalaha be iyen "GUYAU u sibai!"
Pa'ana mahudo'idi haba sa sibaigu,
kiki'ina yo lala'i.
Yau haba edi heyaya E liba afulen yo haba E nuwatuhu afulen.

33

14 Yaubada iyen,
Ginauli loholohodi E liba fasunuma'edi haba E fawananahadi. Ana maihala ya laolaoma Isalaela yo Diuda dodogadi lisidi yai.
15 Doha oyagi tutulina
lahaina yai Yau haba Deiwidi laulauwewena hesa
E fasinabo be ya famala Ba'isa.
Ai nu'udi ni Ba'isa E fa'obiyo be haba fakasa dudulaidi ya ginaulidi.
16 Fuyandi ni, haba Diuda dodogadi sa mwahuli,
Yo sa miya gwaugwau.
Yo hesa te sa atahi, tiyen,
"Yelusalem dodogadi GUYAU eda Dudulai."

38

Delamaiya Pulu Pitapitalina Ganahewana yai.
Delamaiya 38:4-6
4 Habahim baba'isa sa libalau Kin lisina, tiyen,
Delamaiya hige dodoga i saguhidi. Ena libaliba yai tau hiyala yo dodoga nu'u balabalamumu yai ya fa'wasabudi, be nuwadi sa belubelu. Doga te bena te wunui.
5 Kin Sedekaiya alinadi ya ehe watawatan iyen,
Nimamiu yai E toleyawa. Somo ami fanuha au ginauli, hige gonowana ya gudumiu.
6 Yo fede Delamaiya sa lawen Kin natuna Malakiya ana ho'owa aba oi'oi felenna yai. Puluna mate Malakiya ena gati edi dobidobi yai.
Delamaiya mahina yai sa fadalo lidiyen pulu ganahewana yai. In moho hige ho'owa, mwano moho. Yo fede Delamaiya ya lau sopu mwano yai.

Lau Kapole
Diuda, Guyau sa Lau Kapole'en

Buka ite Isalaela edi nuwa heyaya la'ila'i Yelusalem lisina yai, dedena. Boliman 586 B.C. yai (B.C. aniyona mate Boliman fisa hola Yesu hige i tubu) mate adi waiyunu sa lau be edi taon la'ila'i Yelusalem sa anfaheyayai be Isalaela dodogadi sa lawedi ganamuli nu'udi yai. Edi ginauli loholohodi hinaga sa abidi. Bukana tau ulina hige ti sibai in moho dodoga haisa edi nuwatuhu mate Delamaiya ya uli.

Yelusalem edi Nuwa Heyaya
Lau Kapole 1:1-7

1 Beyabeyana Yelusalem yai, doga ya ouli wananaha,
na aho ite, afa'afana!
Hesana beyabeyana ya la'i nu'u hahaisa ganahewadi yai,
na aho ite doha hwabuhwabu.
Beyabeyana in doha hatafele,
na aho ite ya famala tau lau fayofayo.
2 Diuda dodogadi maihonadi sa tan elo'elolosi.
Tau gadogadosisiyedi mahudo'idi sa lau afuledi,
hige tau abi famatanodi.
Afa haidadi mahudo'idi sa sana mulimuliyedi,
sa famala adi waiyunu.
3 Be sa lawedi sa famala edi tau lau fayofayo
yo mwahu sa fabaheidi.
Mulimuli dodogadi ganahewadi yai sa miya
na hige aba anyawasi loholohona ti lobahi.
Waiyunu mate, Diuda dodogadi sa we'a dudu lidi bee–,
sa fasai bulubuluhidi.
Hige edi aba gela hesa.
4 Iti kapole–, Saiyon eda'edadi mate afa'afadi.
Ita'itadi doha ti tantan,
pa'ana hige sai la'i i lau watanidi
i lau be Yaubada i fadebasae.
Yelusalem Taonna aba luhuluhu launa afa'afana.
Tau antalasam sa tan nuwa heyaya,
yo wawahin hasahasaladi sa tan elo'elolosi.
5 Ana waiyunu sa famala ena ba'isa,
habahim sa miya gwaugwau.
Ena heyaya debadi yai, GUYAU ya fakamkamna
na nanatuna sa tohaidi be sa lawedi nu'u eda lofalofa.
6 Beyabeyana Yelusalem ita'itana olina,
na aho ite hige'e.
Ena baba'isa doha suisui guliguliyamna,
tauna sa belubelu pa'ana hige kalahe,
ma belubeluna ya gela tau fa'oyowa matadi yai.
7 Edi kamkamna lahaidi yai,
yo fuyana sa leuleu yo sa saisai mate,
ginauli loholohodi mahudo'idi beyabeyana
iti enehedi sa nuwatuhuidi.
Isalaela dodogadi hige tau saguhidi
fuyanna waiyunu sa fasai bulubuluhidi.
Yelusalem ena heyaheyaya yai
adi waiyunu sa itadi mate sa ala liuliuhwa'edi.

3

Panisi, Nuwa Bui yo Sunuma
Lau Kapole 3:19-33

19 Egu kamkamna yo egu lau gaibu E nuwatuhuidi
mate nuwagu ya kalapi doha kapasiya.
20 E nuwanuwatuhuidi be

nuwagu ya belubelu.
21 In moho ginauli esega yena E nuwatuhui,
haba nuwagu ya adidili fuyo mate:
22 GUYAU ena gadosisi ota'ota fahina yai, hola te mwahumwahuli,
yo ena nuwatohatoha ibege i ofi.
23 Hwalahwalala ou'ouli ena gadosisi yo ena nuwatohatoha falifalihudi.
Yo ena sunuma ya la'i wananaha.
24 GUYAU E sunuma'en
pa'ana In egu gogo mahudo'ina.
25 Safalumadi GUYAU sa sunusunuma'en,
yo sa yo'oyo'oi,
mate ya loholoho lebedi yai.
26 Ya loholoho, ma nuwa taluda,
GUYAU ena abi famwahuli te bagiyen.
27 Ya loholoho hinaga,
doga ma hewalina e ma hasalana
ena mwahu ya baheidi.
28 GUYAU lebena yai mwahudi ya tole.
Debana yai iyabona ya ta'ai be ya fafamakano.
29 Bena ya hoba lidi,
ma nuwa lidilidina GUYAU lisina,
nuwana, sunuma hola otana.
30 Yena sai ya fanuha bena ya talai,
bena papalina ya felen be ya lau papali'i.
Haba ya taumayamaya'en. *(Isaiya 50:6)*
31 Pa'ana GUYAU ibege i 'waiyo'o'en be hige anadan.
32 GUYAU nuwa heyaya, nuwana haba ya leyama lisina.
In moho ena nuwatohatoha yo ena gadosisi
lebena yai ya ota esegahi.
33 Yo hige i fanuha,
bena nuwa heyaya yo kamkamna i felen.

Peloweta
Isikiyeli
ena Uli'uli

Isalaela dodogadi Yaubada sa sana mulimuliyen be yaubada bwalabwaladi sa fadebasaedi. Yaubada matana yai heyaya sa ginauli be Yaubada ya fakamkamnadi. Ya tole afuledi adi waiyunu nimadi yai be sa lei hafihafitidi, sa falau delidi edi nu'u Babilon yai.

Isikiyeli mate antalasam tau laulau ginauli, na ena sulu Lewi. In Yaubada ya sunusunuma'en yo ena liba ya laulau watan. Fuyanna Babilon edi tau hiyala Diuda Nu'una sa tulufi mahanoi. Ma'ena Diuda dodogadi haisa sa abidi sa lawedi sa falau delidi edi nu'u yai. Amainiya Yaubada ya fasinabo ena peloweta be somo ya libaen mate ena dodoga Babilon yai yo haisa sa lau afuledi Diuda yai ya fafalibadi. Yaubada Isikiyeli ya faliba bena dodoga ni, ya liba fanuwatagudi mate yena Yaubada hola sa sana mulimuliyen mate adi waiyunu haba sa tulufi mahano'idi be edi taon sa faheyaya. In moho Diuda dodogadi Yaubada ena liba hige ti lau watani ee–, Babilon edi tau hiyala sa laoma be Yelusalem sa faheyaya doha Guyau ha'a ya libaen beyabeyana. Yaubada ya libalau Isikiyeli lebena mate Isalaela dodogadi laulau heyaheyayadi bena sa fatautau, na sa miya dudulai Yaubada matana yai. Ibe sa fuyoma Yaubada lisina be sa fa'atitiyen haba edi nu'u ya fafalifalihu fuyoi.

GUYAU Isikiyeli ya Yogai
Isikiyeli 1:28 - 2:1-5

28 Itete mate GUYAU ena namanamali nenena ya taumahata. Fuyana E ita mate, E be'u be E hoba lidi tanohi yai. Na alina hesa E atahi.

2

1 Ya libama iyen,
Doga Natuna, u obiyo! Haba E libawa lisim.
2 Hola ma libalibana na Yaubada Yaluwana ya luhufigu be ya fa'obiyogu. Na ya libaliba E atahi.
3 Iyen,
Doga Natuna, Yau E fatamalim, wa lau tau awayagala'egu Isalaela dodogadi lisidi. Afa wahawahadi yo iti sa awa'awayagala'egu ya laoma ee–, aho te.
4 Dodogadi nuwadi sa po'i, be E fatamalim, wa lau lisidi. U falibadi, uwen, "Itete GUYAU Yaubada alinana!"
5 Iba'i, haba em liba sa atahiyen e hige'e? Pa'ana iti tau awayagala. Na haba sa sibai mate peloweta ha'a ma'edi.

17

Oyagi Tutulina
Isikiyeli 17:22-24

22 GUYAU Yaubada ya liba doha ite:
Sida oyagina tutulina inna hewana yai haba E abi be oya hewa lofalofa ainiya E umahi.
23 Isalaela tu'ana lofalofa yai ni haba ya in be ya failagalagai yo ya fuwa. Haba ita'itana ya lohololo wananaha. Atai'a nene hesa - hesa haba sa abi nohi yo sa anlogulogu ainiya.
24 Oyagi mahudo'idi tana'ai yai haba sa siba mate Yau, Guyau, oyagi la'ila'i E oi faguli na kiukiu hewana E falofa. Oyagi laulau idahedi E fahohoyadi na hohoyadi haba E fa'in fuyo'idi.
Yau GUYAU somo ha'a E libaen, haba E ginauli.

18

Mwahuli Libana
Isikiyeli 18:25-28

25 In moho umi auwen, "Somo GUYAU ya ginaulidi mate hige ti dudulai."
Isalaela dodogamiu hola au ata'atahima lisigu.
Emi nuwatuhu mate bena egu abi'abi hige ti dudulai. In moho, emi laulau hige ti dudulai!
26 Yena doga dudulaina, laulau loloho ya 'waiyo'o'edi na laulau heyaheyayadi ya lau ginauli, haba ya pe'i. Ana matapa'a mate ena heyaheyaya debadi yai haba ya pe'i.

27 Na yena doga heyaheyayana ena miyamiya ya buidi na loholoho yo dudulai ya
ginaulidi, haba ya mwahuli.
28 Heyaya ya ita lobahidi be ena laulau ya buidi, lisina yai ibege i pe'i, haba ya miya.

33

Yaubada, Isikiyeli ya Fa'obiyo be ena Dodoga ya Ita Watanidi
Isikiyeli 33:7-9
7 Tano'ubu dogana, aho ite, um E fasinabom be Isalaela dodogadi wa bobodiyedi. Egu
liba fanuwatagu u falibadi.
8 Yena Yau, Yaubada yawa, Doga heyaheyaya, wananahana haba ya pe'i! Na, um
Isikiyeli, hige dogana u liba fanuwatagu be ena laulau i buidi, be ena heyaheyaya debadi
yai ya pe'i mate um haba giluna E fabaheim.
9 Yena wa liba fanuwatagu na ena laulau hige i buidi, be ya pe'i ena heyaya debadi yai,
haba wa mwahuli.

34

Sipi Tau Ita Watanna Loholohona
Isikiyeli 34:11-12, 15-17
11-12 GUYAU Yaubada ya liba doha ite: Yau ibogu haba egu sipi E laulau yo'oidi yo E
ita watanidi.*
Gonogonowana doha sipi tau ita'ita wata ena sipi sa gege, ya fofofahidima be ya
ita watanidi. Lahaina ni ya tole yada yo kamukamumu, egu dodoga sa failaulauwidi nu'u
hahaisa yai, haba E fofofahidima be E ita watanidi.† *(Samsi 23; Isaiya 40:11; Diyon 10:11
16)*
15 GUYAU Yaubada ya liba doha ite: Yau ibogu haba egu sipi E mode'edi yo edi
aba an'anyawasi loholohona yai E fa'anyawasi.
16 Sa asina haba E yo'oidi be E fafuyodima. Sa an'omata haba adi omata E sumadi
yo asi'asiyebodi haba E faloholohodi. In moho, tubutubudi yo adi'adidilidi haba E
anfaheyayanidi, pa'ana sa andom yo haidadi hige adi ti feledi. Yau haba laulau dudulai yai
E foyahidi.
17 Na umi egu sipi! Yau, GUYAU Yaubada, E falibamiu doha ite: Haba E fakasamiu yo E
dailimiu, doha sipi tau ita'ita watanina sipi yo gouti ya dailidi. *(Samsi 23; Matiu 25:32-33)*

36

Isalaela edi Mwahuli Fwaufwauna
Isikiyeli 36:16-28
16 Yaubada ya libama lisigu, iyen,
17 Doga Natuna! Fuyana Isalaela dodogadi ma gogodi, mate heyaya yai edi nu'u ni sa
miya fabida. Edi laulau E ita, ya heyaya wananaha doha waihin ena nawalahi asiyebona*
18 be egu nuwa halahala E fatalu hewadi yai, pa'ana nu'una sa fafabida, sa aiyunu, yo
oitau sa taba ohu'idi.
19 Edi laulau yai E fakasadi be E anfadabalalaidi sa lau ta'owawa nu'udi yai.
20 In moho, edi aba lau somo yai, hesagu fafatabuna sa kai wegowegogo'en pa'ana nu'u
hahaisa dodogadi sa libaedi tiyen,
"Dodoga ni, GUYAU enehena, in moho ena nu'u sa lau afulen. Nuwada hige gonowana i
saguhidi?"
21 Isalaela dodogadi edi aba lau somo yai hesagu fafatabuna sa kai wegowegogo'en mate
E mode'en pa'ana hige ti fa'atitiyen.
22 Be Isalaela dodogadi u falibadi uwe,
GUYAU Yaubada ya liba doha ite, Somo bena E ginauli te, hige umi debamiu yai, hesagu
fafatabuna debana yai, fuyanna hige au fa'atitiyen nu'u ou'ouli yai.
23 Fuyanna hesagu la'ila'i ena fafatabu E famahata nu'u ou'ouli yai, hesaguna ami
kai wegowegogo'en lisidi yai, haba sa sibai mate Yau, GUYAU. Haba E fapaisowamiu be haba
sa sibai mate Yau tabuna. Yau, GUYAU Yaubada, egu liba,
24 Nu'u hahaisa yai haba E abi fafuyomiu emi ai tanohi.

---

* **34:11-12** Dodoga sa failaulauwidi lahaina mate nuwana Babilon, Yelusalem edi fuya faheyayana be Isalaela dodogadi yo edi ginauli sa lawedi Babilon. † **34:11-12** Yelusalem Nu'una adi waiyunu sa anfaheyaya lahaina yai ni, Boliman 586 B.C (B.C. aniyona mate fuyanna hola hige Yesu sa yosi). * **36:17** Waihin ena nawalahi asiyebona mate ginauli *bidabidana wananahana Isalaela edi laugagayo yai. (Lewitikusi 15:19)*

25 Ho'owa a'awana haba E lau sibuwen ai hewamiu be somo nuwamiu sa fabidadi yo emi tabataba ohu oitau lebedi yai haba E kaisu afuledi.
26 Haba nuwamiu yo emi nuwanuwatuhu E fafwaufwau fuyo'idi. Nuwamiu po'ipo'idi doha ume'ehu haba E buidi, be ami tau'ulu.
27 Yaluwagu haba E felemiu, be egu laugagayo mahudo'idi ami lau watanidi yo ami awa'abiyedi.
28 Tanohina beyabeyana ami ulutubu E feledi ainiya haba ami miya. Umi haba egu dodoga, na Yau haba emi Yaubada.

37

Siyada Kokoyagidi Gonna
Isikiyeli 37:1-14

1 GUYAU ena gigibwali hewagu yai be Yaluwana yai ya lawegu gon hesa atipuna yai, na amainiya mate dodoga siyadadi ya mohafu.
2 Ya foyahigu E leu yo E sae gonna yai ni, na siyada kokoyagidi boludi E itadi nu'u ya wala ota'en.
3 Ya fati'oigu iyen,
Tano'ubu dogana! Siyada ni, gonowadi sa mwahuli, e hige'e?

Na alinana E bui yawa,
GUYAU Yaubada, um ibom wa sibai.

4 Habahim ya falibagu iyen,
Siyadadi u liba pelowetaidi uwe, Siyada kokoyagidi! GUYAU ena liba hola au atahi!
5 GUYAU Yaubada ya libawa lisimiu doha ite: "Haba yahafuwa E felemiu be ami mwahuli fuyo."
6 Bwa'ibwa'ina haba wanowano galamiu yo fisihomiu E fasusudi. Ai mulina haba 'wapimiu E fapatu. Habahim yahafuwa E felemiu be ami mwahuli fuyo na haba ami sibai mate Yau, GUYAU.

7 Yo fede somo ya falibagu E lau watan be E liba peloweta. Hola ma libalibagu na E atahi: Siyada sa faikalekaleledi na sa faisusu fuyo'idi.
8 Ma maimaineneigu, na wanowano gala, fisiho yo 'wapi E itadi sa taumahata siyada yai. In moho hige yahafuwadi.
9 Yo fede ya falibagu iyen, "Tano'ubu dogana! Yahafuwa u liba pelowetai doha ite: 'GUYAU Yaubada iyen, "Hwayahwayau tefa mahudo'ina yai au towama be au yahafuwa lau silan ni lisidi, be haba sa mwahuli fuyo."
10 Yo fede somo ya falibagu E lau watan. Hwayahwayau E liba pelowetaidi be yahafuwa silan ya luhufidi. Makai! Ma esega! Na sa mwahuli fuyo, ma lau obiyodi, ita'itadi doha tau hiyala pwaluna la'ila'i.
11 Habahim ya libama iyen,
Tano'ubu dogana! Isalaela dodogadi mate doha siyada ni. Sa liba tiyen, "Siyadada sa kokoyagi yo hige eda sunuma. GUYAU ya tomo afuleda."
12 Be egu dodoga u liba pelowetaidi uwe, "GUYAU Yaubada ya liba doha ite: Ma! Bo'usamiu haba E so'edi be E kamfahimiu na haba E fafuyomiu Isalaela Nu'una.
13 Ai lahaina bo'usamiu E so'edi be E fakalamahanomiu haba ami sibai mate, Yau, GUYAU.
14 Haba Yaluwagu E tole ai lisimiu be ami mwahuli fuyo yo emi ai nu'u wananahana haba ami gogo, na haba ami sibai mate Yau, GUYAU. E libaen. Somo E libaen mate E ginauli watan."

47

Yomayoman ya Didima Dubu La'ila'ina yai
Isikiyeli 47:1-2, 8,9,12

1 Taumohona ya fafuyogu Dubu la'ila'ina yai, amainiya mate eda'edana hafohafona ubuna yai Yomayoman ya dididima E ita. Dubu tefa leuleuna yai ya fatubu, be ya didi ya lau telona sadaina yai be ya lau dobidobi tefa hasahasaina yai.
2 Tefa saesae eda'edana yai E kalamahano be dubu E lau afulen be E ta'i'ili lau tefa hasahasai eda'edana yai.
8 Yomayoman kiukiu E ita ya didima tefa hasahasai eda'edana yai. Taumoho wa iyen: Ho'owa te tefa hasahasai yai ya didima be Diyodan ho'owana gonna yai ya pei taluhi

be ya lau gabogabo pe'ipe'ina yai, amainiya mate alita ya falamo be ya famala ho'owa wananaha.
9 Ho'owa te ena aba didi yai, mate suisui hudo'i - hudo'i yo hama, pa'ana mwahuli yo
ho'owa gogogomana ya leyama gabogabo pe'ipe'ina yai.
12 Oyagi fuwafuwadi haba ho'owana sa in watawatan be nawalahi esega - esega haba sa
fuwa. Lugudi ibe ti hohoya, pa'ana ho'owa dubu yai ya didima, haba adi sa nom, be haba
sa fapaisowa be dodoga sa fafaloholohodi.

Peloweta
Daniyela
ena Uli'uli

Isalaela dodogadi Yaubada sa 'waiyo'o'en na oitau sa fadebasaedi. Heyaya sa laulau ginauli fuya ou'ouli Yaubada matana yai be ya fakamkamnadi.

Yaubada adi waiyunu ya fatamalidi sa lau be sa lei hafihafitidi habahim sa lawedi sa falau delidi edi nu'u yai. Doha ite ya ginauli pa'ana ha'a ya libaen.

Babiloniya edi Kin la'ila'ina hesana Nebukanesa, Yelusalem taonina ya fasai bulubuluhi be Isalaela dodogadi boludi ya tohaidi. Yaubada fuya haisadi ya taumahata Kin ni lisina yai, na fuya haisa eno suwai yai ya fa'ita mate haba ai fuya matadi Yaubada ena Aba Ba'isa ya fa'obiyo yo ena kin haba gigibwali ya abi na haba ya tanuwaga esegahi ee–, hige anadan. Pilipili yo kamkamna ai mulidi salumadi hesadi Yaubada ena buka yai haba mwahuli ota'ota fahina sa abi. Yaubada ena liba te, mate Isalaela dodogadi nuwadi ya libaliba fa'adidilidi fuya matadi yai enehena.

7

Sai ya Lau Doga Ota'ota fahina lisina
Daniyela 7:13-14

13 Maihonana eno yai, tautau hesa E ita, doha Doga Natuna. Yada yai nuwanuwagu yai ya laolaoma. Na sa lawelawen Doga Ota'ota fahina lisina.*

14 Dudulai, fa'atiti yo aba ba'isa ya felen. Nu'u mahudo'ina yo alina hesa - hesa dodogadi haba sa fadebasae. Na ena nu'u haba ya ota esegahi. Yo ena ita wata paisowana ibege i ofi.

12

Fuya Ofi'ofidi Maihalana
Daniyela 12:1-3, 12

1 Lahai ni haba Anelu edi Ba'isa, Maikol, em dodoga tau bobodiyendi ya taumahata. Pilipili haba ya heyaya wananaha, habahim nu'u edi fuya fatubu, na ya laoma be aho. In moho salumadi hesadi Yaubada ya ulidi ena buka yai haba ya fofofahidi.

2 Salumadi ha'a sa pe'i haba sa mwahuli fuyo. Haisa haba sa mwahuli esegahidi na haisa haba sa taumayamaya esegahidi yo haba dodoga sa 'waiyo'o'edi.*

3 Salumadi sa sibasiba yo laulau dudulai yai, dodoga sa fatalahadi, haba sa sina doha maihala galewa yai na sa namanamali doha kipwala.

---

* **7:13** Galewa Aneludi nuwana sa lawelawen Yaubada lisina. Yaubada hesana hesa mate 'Doga Ota'ota Fahina.' * **12:2** Aniyona hesa hinaga mate haba sa ankamkamna esegahidi ai nu'u ala'alana.

Peloweta Hoseya ena Uli'uli

Liba Famahata

Hoseya mate Yaubada ena peloweta, ena wasa tau duwaina Isalaela dodogadi lebedi yai. Yaubada ya falibadi iye, “Ami 'waiyo'o'egu be haba yaubada bwalabwala ami fadebasaedi yo heyaya ami famuli watani debana yai haba E fakamkamnamiu yo emi nu'u E faheyaya.” Hoseya lahuna, Hoseya lahuna ya lau afulen na bena ya famala waihin matamata heyayana. In moho ya fanuwatohatohaen be ya gadosisiyen moho. Ya yo'oi ee–, ya lobahi be ya fafuyoma ena luma. Doha Isalaela dodogadi Yaubada sa 'waiyo'o'en na Yaubada ena gadosisi lebedi yai ya ota esegahi yo ya angwala mate haba ya fafuyodima ai lebena buka yai te ya fa'ita lobahida.

11

Natugu Idipi yai E Yoga Fahiyama
Hoseya 11:1-2

1 Isalaela dodogadi ma wawayadi,
mate E gadosisiyedi
yo natugu Idipi yai
E yoga fahiyama.
2 Na hola E yogayogaidi,
in moho sa luhu afulegu.
Sa antalasam lau Ba'ala lisina,
yo ainauya panepanedi sa gabudi oitau lisidi.

Peloweta
Eimosi
ena Uli'uli

Eimosi taon kiukiu yai ya miyamiya fuyanna Yaubada ya fasinabo ena peloweta. Taonina mate Betelehem fadidina yai, Diuda nu'una yai. Eimosi mate Yaubada ena liba Isalaela dodogadi yo nu'u fadididi yai, ya fafalibadi. Ya liba fanuwa tagudi mate Yaubada haba ya fakamkamnadi edi laulau heyaheyayadi debadi yai. Dodogadi mate Yaubada hige ti fa'atitiyen, sa laulau bwalabwala yo tau fagogo gesagesa sa bwalabwala fahidi.

Yaubada ya liba fasunumadi mate Isalaela nu'una mahudo'ina ma'ena Diuda hinaga haba ai muli sa ginauli fuyoi na Kin Deiwidi laulauwewena hesa haba nu'una ya tanuwagai fuyoi be Isalaela dodogadi haba sa miya gwaugwau.

8

Isalaela Haba Heyaya La'ila'i sa Fahoina
Eimosi 8:4-7

4 Isalaela dodogamiu au ata'atahi, umi logemiu dodoga gogo gesagesa edi nu'u yai ami fahisu heyayaidi.
5 Ami libaliba auwen,
Sabati yo Nawalahi Falifalihu Mata'asidi fafatabudi te, feula ti ofi!
Haba ema kalahe 'e une'uneidi.
Na maisa te lau hitinidi,
yo nonoi bwalabwala te fapaisowadi,
be tau une'une te bwalafahidi.
6 Witi ma wenuna te uya'uyai mate haba te une'une'en. Tau fagogo gesagesa ana hagahaga hige gonowana i famaisa, doha ahe sumasuma hige gonowana i famaisa mate haba te une fahi be eda fayofayo tau abina.

7 Isalaela edi GUYAU Yaubada ya angwala, iyen,
Edi laulau heyaheyayadi, ibege nuwagu i fui.
10 Egu gigibwali yai haba mata'asi yo wana ami fatautau
na haba ami tan elo'elosisi.
Baiki haba ami li'odi yo kulumiu ami holidi.
Haba ami tan elo'elosisi,
doha tawa "Natumiu taumoho esega dumaduma ya pe'i."

Ai lahai ni haba kalapi la'ila'i ami fahoina.

Diyona
Dededena

Diyona ena Liba Aba Fatubuna

Buka te, Diyona dedena. Diyona mate peloweta e Yaubada ena wasa tau lawenina hesa Isalaela ganahewana yai. Yaubada ya fatalaha bena ya sae Ninewa. Beyabeyana mate, Ninewa taon la'ila'i hesa Asiliya ganahewana yai. Na aho te, nu'una hesana hudo'i sa tole: Iraki. Asiliya dodogadi adi waiyunu mate Isalaela. Debana yai, Diyona hige i fanuha bena i sai niya, yo fede, ya anfale'en, be bena ya fuyo leu, Diyopa Nu'una, be bena ya gelu, ya lau Sipani. Ena fanuha bena Yaubada ya panisidi edi heyaya debana yai. Diyona ya sibai, ibe ya sai niya, haba nuwadi sa bui fuyo'idi, be Yaubada haba ya nuwatohatohaedi, be ibege i panisidi. Buka te ya falibada mate, Diyona bena Yaubada tabu i lau watan. In moho, Yaubada Diyona ya fafiyoyama. Yo fede Ninewa dodogadi nuwadi sa buidi. Yaubada ya nuwatohatohaedi, be Diyona ya manabala Yaubada lisina yai.

Yaubada ena Nuwatuhu Diyona ya 'Waiyo'o'en

Diyona 1: 1-17

1 Fuya ma esega, Yaubada ya libalau Amitai natuna Diyona lisina. Iyen,
2 U lau Ninewa duhu balabalamumuna be u sagaliyedi; pa'ana dodogadi edi heya-
heyaya ha'a E sibaidi.

3 Yo fede, Diyona, eda'eda hesa ya lau watan pa'ana hige i fanuha Yaubada ena nuwatuhu i lau watan. Ya leu Diyopa nu'una yai, be waga hesa ya lobahi ya laulau Sipani.* Yo fede ena pasisi ya famaisa na bena ya awa gela maidana, waga tau paisowadi, be sa aulaha sa leu Sipani, pa'ana tabu Yaubada ena nuwatuhu i lau watan.
4 Debana yai Yaubada yauma la'ila'i ya fatamali gabogabo yai mate ya adidili wananaha be waga bena ya lubi dagidagi.
5 Waga tau paisowadi sa 'wasabu wananaha, yo fede hesa - hesa ya an'eta lau ena yaubada lisina be haba sagu ya lobahi. Ginauli mahudo'ina waga ganahewana yai sa lofe taluhidi gabogabo yai, be tabu i bulu. Maihalana yai Diyona ya lidi waga ganahewana yai, be ya eno 'wafu.
6 Waga tau ulinna Diyona ya ita be ya fati'oi, iyen,
Sidohana be wa laulau eno? Haga u obiyo be u lau'u'ula lau em Yaubada lisina be i saguhida. Nuwana haba i nuwatohatohaeda, be ibege ta pe'i.

7 Waga tau paisowadi sa liba, tiyen,
Haga, nesu ita'ita yai, ta yo'oi, haba te lobahi, sai ena ponoli yai be heyaheyaya te lobahi.

Yo fede nuwatuhuna sa lau watan, be Diyona gilu ya bahe.
8 Yo fede sa liba, tiyen,
Um 'e fagilum. Aho te, u falibamai! Somo amaite'i wa ginaginauli? Em nu'u somo?
9 Diyona alinadi ya bui, iyen,
Yau Hebelu dogana,† Galewa Yaubadana, "Yawe," tanohi yo gabogabo tau ginaulidi E fadebasae‡ *(Au'aulaha 3:11-14)*
10 Yau aho E gela, pa'ana Yaubada ena nuwatuhu hige ya lau watan.

Yo fede, waga tau paisowadi sa tau hiti, be sa liba, ite,
Sidohana be doha wa ginauli?

11 Hwayahwayau ya fala'i, yo fede waga tau paisowadi sa fati'oi, itebom,
Ibe somo ai lisim 'e ginauli haba yauma te ya fatautau?

12 Diyona alinadi ya bui, iyen,
Au pei lidiyegu, haba gabogabo ya daumwali. E sibai mate egu ponoli yai yauma ya abi esegahimiu.

---

* **1:3** Sipani ganahewana yai mate nu'u hesa hesana Tasisi. Nu'una mate Gabogabo La'ila'i yai tefa leuleuna wananaha.

† **1:9** Hebelu dodogadi hesadi hesa mate, Isalaela dodogadi. ‡ **1:9** Yaubada hesana hesa wananahana mate *Yawe* Isalaela edi atahi gebageba mate GUYAU.

13 Waga tau paisowadi sa anpate adidili bena waga sa lawen sadai yai. In moho, hige gonowadi pa'ana ainiya, ena abi ya heyaya wananaha.
14 Yo fede, sa an'eta lau Yaubada lebena, tiyen,
Yaubada, somo 'e ginauli doga te lisina yai; tabu u manabala'emai, um em nuwatuhu yai 'e ginauli.

15 Habahim Diyona sa abi hiti'i; be sa lofe taluhi gabogabo yai. Yo fede, gabogabo ya daumwali.
16 Amainiya, waga tau paisowaidi Isalaela edi Yaubada sa 'wasabuwen, yo fede sa kawawananaha'en, be edi antalasam sa ginauli, na sa angwala haba sa famuli watan.
17 Yaubada ena nuwatuhu yai hama la'ila'i ya fatamali be Diyona ya dom.§
Na ya miya bogana yai lahai faihona yo maihona faihona.

2

Diyona ena An'eta Yaubada Lebena yai
Diyona 2: 1-10

1 Diyona mate hama la'ila'i bogana yai na ya lau'u'ula lau ena Yaubada lisina. Iyen,
2 Egu GUYAU, egu kamkamna te ganahewana yai E an'eta laowa lisim;
na egu an'eta wa atahiyen. Aba pe'i nu'una yai E an'etaim.
3 Um em nuwatuhu yai, be sa lofe lidiyegu gabogabo ipu'ipuna wananahana yai.
Be gabogabo ya fuigu yo bagodu sa laoma hewagu yai sa lau.
4 Nuwagu yai yawa, Nuwana ha'a u 'waiyo'o'egu, be ibege ya lobahim.
Be nuwagu mate ya mode wananaha;
pa'ana em Dubu Tabuna Yelusalem yai, ibege ya ita fuyoi.
5 Gabogabo ya eli buluhi wananahaigu.
Gabogabo hawahawadi kulugu sa fakou buluhi.
6 Gabogabo ganahewana yai, tu'a edi aba susu fatubu.
Amainiya sa gudu buluhigu.
In moho, um Yaubada egu GUYAU aba pe'i yai wa fafuyoguma.
7 Yaubada, amnagu E atahi mate haba E pe'i,
yo fede E an'eta laowa lebem,
na em aba miya yai egu lau'u'ula wa atahiyen.
8 Be yaubada bwalabwala lisidi yai,
tau laulau'u'ula lau dodogadi mate,
loholoho lisim yai sa 'waiyo'o'en.
9 In moho, yau haba E fadebasaem;
nuwam aba faloholohona haba E felem;
be E angwala mate, somo wa fatalahagu haba E ginauli,
Mwahuli Eda'edana esega um!
10 Debana yai, Yaubada ya liba be hama ya lau Diyona ya fula afulen fote yai.

3

Yaubada ena Liba Diyona ya Awa'abiyen
Diyona 3:1-10

1 Yaubada ya liba fuyo Diyona lisina. Iyen,
2 U lau Ninewa, duhu balabalamumuna yai, be alinagu te dodoga u falibadi.

3 Yo fede, Diyona, Yaubada ena liba ya awa'abiyen, be ya lau Ninewa. Nu'una ya la'i wananaha, gonowana lahai faihona ai ganahewana sa laufi.
4 Lahai bwa'ibwa'i yai, Diyona ya lau be duhu balabalamumuna ya mahano, habahim ya fatubu ya falibadi. Iyen,
Lahai 40 mulina yai Ninewa Nu'una, Yaubada haba ya faheyaya.

5 Ninewa dodogadi mahudo'idi, habahim, sa kawawananaha'en be edi hineli sa ginauli bena mahudo'idi sa andabu. Sa logo be edi baiki sa li'odi hinaga, edi nuwabui fafa'ilalana.
6 Fuyana Ninewa edi kin wasa ya atahiyen, ya logo hinaga. Ena aba ta'ai ya lau afulen, yo ena leli loholohodi ya kamfahidi, na baiki ya li'o, na ya lau afusa yai ya ta'ai.
7 Laugagayo ya fatamali Ninewa dodogadi lisidi yai. Iyen,
Itete yau yo dodoga lala'i, alinamai, dodoga yo emi bulumakau, sipi, tabu somo la'i ti an yo ti nom.

§ **1:17** Ginauli te, nuwana mate uli'uliyasi, o hama la'ila'i hesa.

8 Dodoga yo emi yosiyosi bena baiki ami fakoudi, mahudo'imiu, bena ma nuwa ofi fahimiu ami lau'u'ula lau Yaubada lisina yo laulau heyaheyaya tabu au ginauli.
9 Yena ita doha te ginauli, nuwana Yaubada Wananahana haba nuwana ya bui, be ibege ta pe'i.

10 Be somo sa ginauli mate, Yaubada ya ita mate mo'isa, nuwadi sa buidi, be laulau heyaheyayadi sa fatautaudi. Yo fede, somo Yaubada ya libaen bena ya ginauli wa, nuwana ya bui, be hige i ginauli lisidi yai.

4

Diyona ya Manabala, na Yaubada ya Nuwatohatoha
Diyona 4:1-11

1 Nuwatuhuna ni Diyona hige i fanuha, be ya famala ena manabala.
2 Yo fede, ya lau'u'ula, iyen,
GUYAU, doha ha'a E falibam, fuyana hola hige egu nu'u ya lau afulen mate, bena doha ite wa ginauli?
Logena be E gela E lau Sipani!
E siba mate, um tau'ulu yo nuwatohatoha Yaubadana. Fuya ou'ouli wa nuwa talu, wa tau'ulu, ma nuwa ofi fahim, yo fuya ou'ouli hinaga nuwam wa bui, be ibege heyaheyaya u ginaulidi.
3 GUYAU, aho te, E falibam ibe wa lau funuhigu mate, ya loholoho!

4 Yaubada wa, Diyona alinana ya bui, iyen,
Em dudulai somo be wa manabala?

5 Diyona ya finahe hasa duhu balabalamumuna ganamulina yai ya ta'ai.
Mulina yai ena gwa'u ya pei, be ya anlogulogu. Habahim ya bagibagi haba somo Ninewa ai lisidi ya tubu bena ya ita.
6 Habahim, Yaubada ya liba be mahina hudo'i ya in hasa, be Diyona ya fa'anlogulogu, haba kamnana ya loholoho. Diyona nuwana ya amna wananaha mahina lisina yai.
7 Bobonna ya ifi tatatali, Yaubada ena nuwatuhu yai, mwatamwata mahina wa ya faheyaya, yo fede, ya pe'i.
8 Maihala ha'a ya kepama, Yaubada bolibolima gigibwalina ya fatowa, yo maihala gigibwalina Diyona kuluna ya sinai, be egoba ya tau pe'ipe'i, na iyen,
Ibe E pe'i mate, ya loholoho.

9 Yo fede, Yaubada ya libalau lisina, iyen,
Em dudulai somo be mahina te wa luluwen?

Alinana Diyona ya bui, iyen,
Ma'egu dudulai be E manabala. Manabalana ni, ibe ya kamfunuhigu!

10 Yaubada ya libalau lisina, iyen,
Mahina ni maihona esega ganahewana yai ya in, na bobonna ya pe'i. Um hige somo u ginauli lisina yai, yo hige u fa'in.
11 Egu nuwatohatoha la'ina haba doha somo, Ninewa duhu balabalamumuna ni ai lisidi? In moho ganahewana yai mate, dodoga loholohodi 120,000 ya di'oi, yo edi yosiyosi hinaga oulina doha.

Peloweta
Maika
ena Uli'uli

Yaubada ena laulau sa dudulai yo ya fanuha bena ena dodoga edi laulau doha In ena, mate Buka ite ya dedeidi. Yaubada mate Maika ya fasinabo ena peloweta be ena wasa ya lau Diuda yo Isalaela dodogadi lebedi haba tau fafalibadi. Isalaela yo Diuda dodogadi mate Yaubada ya 'waiyo'o'edi pa'ana sa an'anduma, sa nuwanuwa saesae, sa laulau bwalabwala yo tau fagogo gesagesa sa bwalabwala fahidi. Maika ya falibadi bena laulau heyaheyayadi te sa fatautau na Yaubada sa famuli watan.

Keliso ena laoma yo aba yosina nu'una mate Maika ha'a ya libaen beyabeyana.

5

Ai Betelehem haba Tau Famwahuli ya Tubu
Maika 5:1-4

1 Yelusalem dodogamiu! Emi hiyala tataudi au yoga gogondima.
Nu'u haisa edi hiyala tataudi sa gana panpanda!
Isalaela edi ba'isa haba sa duhu mahanoi!
2 Yaubada iyebom,
Betelehem Efalata,
Diuda nu'una ganahewana yai mate
um taon kiukiu,
na ai ganahewam
haba Isalaela edi ba'isa ya tubu,
wahawahana yo ena sulu mate
beyabeyana ha'a amaite'i
sa miyamiya ya laoma bee–, aho te.
3 Yaubada haba ena dodoga Isalaela
ya sana mulimuliyedi ya lau ee–, ana lahai ya mahano,
mate waihin hesa, natuna taumoho haba ya yosi.
Ai mulina, gwama te, ana boga
nu'u hudo'i - hudo'i yai haba sa fuyoma,
ma afa efadi sa fa'oigogo esega,
edi ai tanohi.
4 Yena ya laoma, GUYAU Yaubada
ena adidili yo ena fa'atiti haba ya felen.
Be ena dodoga haba ya tanuwagaidi.
Dodoga haba sa miya gwaugwau,
pa'ana tano'ubu dodogadi haba sa fa'atitiyen.

Peloweta
Sekalaiya
ena Uli'uli

Liba Famahata

Yaubada ginauli mahudo'ina ya tanuwagai yo ena dodoga ya bobodiyedi dedena mate buka yai te. Ya fa'adidilidi yo ya loholoho lebedi yai. Sekalaiya ya fasinabo ena peloweta be haba ena dodoga ya falibadi tabu ti 'wasabu yo ma nuwa adidilidi bena sa paisowa. Yo hinaga ya falibadi laulau heyayadi debadi yai, kamkamna haba ya leyama. Na ena dodoga haba ya abi-fafuyodi. Sekalaiya beyabeyana ha'a Keliso ya liba fasunuma'en iyen, haba ya laoma na haba sa 'waiyo'o'en. Ai muli haba Yaubada ena dodoga wananahadi ya fofofahidi yo haba tano'ubu mahudo'ina ya tanuwagai.

9

Kin ena Fuyoma

Sekalaiya 9:9-10

9 Yelusalem dodogamiu!
Nuwamiu ti amna yo au yoga la'ila'i.
Ami ita! Emi ba'isa ya laoma lisimiu.
Ena laulau sa dudulai
yo waiyunu ya sai tawatawandi yo ya lei hafihafitidi.
Ya nuwa lidilidi be donki gubugubufwauna ya awai.*
10 GUYAU iyen,
Yau haba saliyoti † Isalaela yai E kamfahidi yo hiyala hosidi Yelusalem yai haba E abidi.
Kukupidu hiyala yai sa fapaisowadi haba sa tapwaipwai. Em fuya tanuwaga yai, haba nu'u haisa ma afa haidadi sa fanuwa esega. Em Aba Ba'isa mate gabogabo yai te ya fatubu ya lau ee–, gabogabo hahaisa yai, yo Ifeleti Ho'owana ya lau ee–, tanohi ana sigasiga.

12

10 GUYAU iyen,
Deiwidi laulauwewena yo Yelusalem tau miyaina haba egu gigibwali yai E ginaulidi be sa fafa'ita nuwatohatoha yo haba lau'u'ula amnana ya abidi. Sa gwaligu be E pe'i, mate dodoga sa ita. Be halagu sa tan doha natudi esega dumaduma e halahalafwauna halana sa tan elo'elolosi.*
11 Ai lahaina haba tan la'ila'i ai Yelusalem doha Megido gonna yai, Hadada Limon nu'una edi tantansina.

13

1 GUYAU, Tau Gigibwali iyen,
Ai Lahaina haba ho'owa yomayomanna ya didima, be Deiwidi laulauwewena yo Yelusalem tau miyaina edi heyaya yo nuwatuhu bidabidadi haba ya kaisu fahidi.

---

* **9:9** Donki maisana ya kiu yo in suisui gaibu be dodoga gaibu gonowana donki sa une be sa yosi. Na hosi maisana ya la'i be dodoga fisafisadi yo fafamonidi hosi sa unedi be sa yosidi. Donki, Yesu ya awai te, mate hola hige ti awai yo hige doga fa'awaina ti fatalaha, ma falifalihuna. Ibe doga ya awai donki gonowana ya dem fahi. Dodoga nuwanuwa saesaedi ibege ai donki ti awa na Yesu ya nuwa lidilidi be ya awai. † **9:10** Ginauli hesa doha bogesi na lisina yai aba ta'ai yo solasola begana gonowana te obiyo na leu te sai ai hewana. Ginaulina logena hosi sa felifeli'i. * **12:10** Uli'uli haisa tiyen, "Sa gwali be ya pe'i." Na haisa tiyen "Sa gwaligu be E pe'i." (Au ita'ita lau Diyon 19:36-37)

Wasa Loholohona
Maleko
ya Uli

Diyon Babasito ena Lauguguya
Maleko 1:1-8
(Matiu 3:1-12; Luka 3:1-18; Diyon 1:19-28)

1 Itete Yesu Keliso wasana loholohona. In mate Yaubada Natuna.
2 Ena fatufatubu mate ha'a peloweta Isaiya ya uli doha ite:
Yaubada iyen, “Egu wasa tau lawenina haba E dui bwa'iyen,
be em eda'eda ya fa'a'a nonohai.” *(Malakai 3:1)*
3 Doga hesa nu'u pitapitalina yai ya yogayoga iyebom,
“Guyau ena eda'eda au abi nonohai;
ena aba lau au fadudulai haba ya lau watan!” *(Isaiya 40:3)*

4-5 Yo fede Diyon ya laoma nu'u pitapitalina yai be ya lauguguya. Dodoga boludi Yelusalem taonna yai yo Diudeya Nu'una yai sa lau lisina be ya falibadi iyen,
Au nuwabui na au babasito. Haba emi heyaheyaya ni Yaubada ya nuwa afuledi.

Yo fede edi heyaheyaya sa liba famahatadi be Diyodan Ho'owana yai ya fafababasitodi.
6 Diyon ena leli ya li'odi mate kamela olodi yai ya ginaulidi na ana bwa'ulu mate yosiyosi 'wapina na ana kalahe mate digolele yo amo'amo.
7 Dodoga ya falibadi iyen,
Doga muligu yai ya laoma mate in ya hasai wananaha, habahim yau. Yau hige ya loholoho haba ya dulu lidi be ana sendolo mahinadi ya tatadi.
8 Yau haba E fababasitomiu ho'owa yai na In haba ai Yaluwa Tabuna ya fababasitomiu.

Fababasito yo Yesu ana Lau'ita
Maleko 1:9-13
(Matiu 3:13-4:11; Luka 3:21-22; 4:1-13)

9 Lahaidi yai ni Yesu, taon hesa hesana Nasaleta, Galili nu'una yai ya laoma be Diyon wa Yesu ya fababasito Diyodan Ho'owana yai.
10 Yesu ho'owa yai ya pohema. Galewa ya taso'e ya ita na Yaluwa Tabuna doha waliliya ya lidima hewana yai.
11 Na alina Galewa yai ya libama iyen,
Um mate Natu Ese'esegagu. E fanuha wananahaim.

12 Yo fede Yaluwa Tabuna ya foyahi lawen nu'u pitapitalina yai.
13 Amainiya ya miya lahai 40 na Diyabolo ya lau'ita. Suisui yekoyekodi amainiya hinaga. In moho anelu sa laoma be sa saguhi.

Tau Hamahama Fati, Yesu ya Yogaidi
Maleko 1:14-20
(Matiu 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Diyon sa falau deli na mulina yai Yesu ya lau Galili be Yaubada wasana loholohona ya lauguguya'en iyen,
15 Yaubada ena lahai peloweta sa libalibaen mate ya fawananaha yo Yaubada Aba Ba'isa ha'a ya sigima! Nuwamiu au buidi yo wasa loholohona au kawawananaha'en!

16 Galili gelegelena yai Yesu ya laulau na tau hamahama luwaga ya itadi. Saimon ma hidana Endulu, edi hagida sa peipei'idi gabogabo yai.
17 Yesu ya falibadi iyen,
Au lau watanigu. Haba dodoga sidohana ona'onadi E fatalahamiu.

18 Makai ma luwaga, edi hagida sa lau afuledi na ma'edi sa lau.
19 Ya aulaha boda yo fede Diyemsi ma hidana Diyon ya itadi. Iti mate Sebedi nanatuna. Waga yai edi hagida sa abi'abi nonohaidi.
20 Yesu ya ita'ita lau be ya itadi yo fede ya fayogadi. Tamadi Sebedi, sa luhu afulen waga yai, maidana edi tau paisowa na Yesu ma'edi sa lau.

Doga Hesa, Yaluwa Heyaheyayana Ganahewana yai
Maleko 1:21-28
(Luka 4:31-37)

21 Yesu yo tau famuli watanina sa mahano lau Kapanayum taonna yai na Sabati hudo'i yai
Yesu ya lau aba oi'oigogo lumana yai be ya fatubu ya lau fa'ata.
22 Yo fede ena lau fa'ata sa no'o'en pa'ana In ma'ena dudulai yo gigibwali yai ya lau fa'ata.
Hige doha laugagayo tau lau fa'ataendi.
23 Hige walolona doga hesa ya luhulau aba oi'oigogo lumana yai. Doga te, yaluwa
heyaheyayana ganahewana yai. Ya 'wala'ui iyebom,
24 Yesu, Um mate Nasaleta dogana. Somo wa fanuha lisimai yai? Wa laoma te bena wa
lau funuhimai? Ha'a E sibaim! Um mate Yaubada ena Wasa Tau Leyamana Fafatabuna!

25 Yesu ya libalau yaluwa heyaheyayana lisina iyen,
U famakano na doga ni u lau afulen!

26 Yaluwa heyaheyayana doga te ya kamfafatabubu na ya halabo yo fede ya kalamahano.
27 Dodoga sa no'o. Yo fede sa famo'a libaliba tiyen,
Mate somo? Nuwana lau fa'ata fwaufwaudi haisa? Doga te, gigibwali lisina yai logena
yaluwa heyaheyayadi ya falibadi be alinana sa lau watan!

28 Na Yesu wasana ya tadada feula Galili tefa mahudo'ina yai.

Dodoga Boludi, Yesu ya Faloholohodi
Maleko 1:29-34
(Matiu 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Yesu yo tau famuli watanina ma'edi Diyemsi yo Diyon aba oi'oigogo lumana sa lau afulen
be sa dudulai sa lau Saimon yo Endulu edi luma.
30 Saimon botiyana waiwaihin tauna sa gigibwali be ya laulau eno na wasana Yesu ena
sa liba.
31 Yo fede ya lau ya ita. Ya abilau nimana yai be ya abi famwaito. Yo fede tauna gigibwalidi
sa talu mwalugulugu be ya paulaidi.
32 Maihala ya bulu mulina yai dodoga tau asi'asiyebo yo salumadi yaluwa heyaheyayadi
ganahewadi yai, mahudo'idi sa ledima Yesu lebena.
33 Taon dodogadi mahudo'idi sa fa'oigogoma luma hafohafona yai.
34 Salumadi asiyebo hudo'i - hudo'i sa abidi mate Yesu ya faloholohodi yo yaluwa
heyaheyayadi ganahewadi yai ya liba afuledi. Yaluwa heyaheyayadi mate hige gonowana
somo ti libaen pa'ana iti sa sibai mate, in sai.

Yesu ya Lauguguya Galili yai
Maleko 1:35-39
(Luka 4:42-44)

35 Hwalahwalala ma kamukamumuna Yesu ya obiyo be ya lau mala tupwam yai.
Amainiya ya lau'u'ula.
36 Saimon ma afa haidana sa lau sa yo'oi yee–,
37 sa lobahi. Sa faliba tiyen,
Dodoga boludi mate sa yo'oyo'oim.

38 Yo fede Yesu alinadi ya bui iyebom,
Nu'u hahaisa sadasadai yai bena te laufidi be haba ainiya E lauguguya hinaga. Logena
E laoma.

39 Na Galili mahudo'ina ya fata'i'ili be aba oi'oigogo lumadi yai ya lauguguya yo yaluwa
heyaheyayadi ya liba duidi.

Yesu, Taumoho Hesa ya Faloholoho
Maleko 1:40-45
(Matiu 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Taumoho lepela ya abi ya laoma ya tulibono Yesu nuwanuwana yai, na ya an'etai iyen,
Yena wa fanuha, um gonowana wa faloholohogu.

41 Yesu ya nuwatohatohaen be ya abilau tauna yai na iyen,
E fanuha. U loholoho!

42 Yo fede lepela asiyebona ya ofi na ya loholoho.
43-44 Habahim Yesu, doga ni ya falaugagayo iyen,

Tabu u fatala libalibaen, na u lau tau antalasam lisina be i ita sipoim. Haba ya fawananaha dodoga ai lisidi mate am asiyebo ha'a ya ofi. Ai mulina habahim Mose antalasam somo ya libaen u ginauli watan.

Yo fede ya dui be ya lau.
45 Taumoho wa ya lau be ya fatala libalibaen nu'u ou'ouli yai be Yesu hige gonowana i lau mahamahata ai taon. Logena ya miya tauduma mala tupwam yai, na dodoga tefa hesa - hesa yai sa laoma lisina.

2

Yesu, Doga Ahena Pe'ipe'ina ya Faloholoho
Maleko 2:1-12
(Matiu 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Lahai fisa sa ofi mulidi yai, Yesu ya fuyo Kapanayum na wasana sa atahiyen mate In ya mahano fuyoma luma.
2 Yo fede dodoga boludi sa fa'oigogoma be luma sa lau fafamohafu. Hige solasola la'i eda'eda hafohafona yai. Yesu mate Yaubada ena liba ya fafalibadi.
3 Yo fede tatau fati taumoho ahe pe'ipe'ina sa baheiyama Yesu lisina.
4 Hige gonowadi bena ti lawen lisina pa'ana dodoga sa ouli wananaha. Yo fede luma hewana yai solasola sa ginauli be doga wa sa fadalolo Yesu ena aba obi'obiyo yai.
5 Edi sunuma la'ina ya ita yo fede Yesu doga ahena sa pe'ipe'i ya faliba iyebom,
Natugu, em heyaheyaya ha'a E liba afuledi.

6 Laugagayo tau lau fa'ataena haisa amainiya sa ta'ata'ai nuwadi yai itebom,
7 Sidohana be ya liba doha? Ata'atahina doha Yaubada hesana i kaiwegowegogo'en! Yaubada iyabona gonowana heyaheyaya ya liba-afuledi!

8 Edi nuwanuwatuhu Yesu ha'a ya sibai yo fede ya libalau lisidi,
Pa'ana somo be ami nuwanuwatuhu doha ite?
9 Somo ya malaha? Ibe tawa, “Taumoho tauna sa pe'ipe'i, em heyaheyaya E nuwatuhu afuledi,” e haba tawa, “U obiyo! Em aba eno u abi na u aulaha.”
10 Bena ami sibai mate Doga Natuna ena gigibwali tano'ubu yai te gonowana heyaya ya liba afuledi.
11 Logena tau asiyebo E faliba yawa, “U obiyo! Em aba eno u abi na u lau em luma.”

12 Matadi yai ya obiyo be ena aba eno ya abi na ya aulaha. Ou'oulidi sa no'o na Yaubada sa fadebasae tiyen,
Hige somo la'i ai ita doha ite!

Yesu, Takesi Tau Tanotano Hesana Lewi ya Yogai
Maleko 2:13-17
(Matiu 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Yesu ya fuyo Galili Gabogabona sadaina yai na baiwa la'ila'i sa laoma lisina be ya lau fa'ataidi.
14 Ya laulau na takesi tau tanotano Lewi, in Alefaiyesi Natuna, ena ofesi yai ya ta'ata'ai ya ita.* Yesu ya libalau lebena iyen,
U famuli watanigu.

Yo fede Lewi ya aulaha be Yesu ya famuli watan.
15 Dodoga boludi Yesu sa famuli watan. In hola Lewi ena luma yai na takesi tau tanotano yo dodoga heyaheyayadi maidadi Yesu yo tau famuli watanina sa kalahe gogo.
16 Laugagayo tau lau fa'ataenna yo Falesiya† Yesu sa ita ya kalakalahe maidana takesi tau tanotano yo dodoga heyaheyayadi. Yo fede sa fati'o lau ana hewahewali lisidi, tiyen,
Pa'ana somo be maidana takesi tau tanotano yo tau heyaya sa kalahe?‡

17 Edi fati'o Yesu ya atahiyen yo fede iyebom,
Yau hige ya laoma dodoga dudulaidi adi halulu. Tau heyaya debadi yai E laoma. Tau asi'asiyebo doketa sa fanuha. Tau asi'asiyebo gesa doketa hige ti fanuha.

---

* **2:14** Lewi hesana hesa mate Matiu. † **2:16** Falesiya - au italau Liba Aba Yo'oi yai. ‡ **2:16** Diusi edi kawawananaha mate iti bena haga sa loholoho wananaha be hige gonowana maidadi dodoga heyaheyayadi ti kalahe esega; do'ata sa fa'awadi. (Au italau Paisowa 10:28 yo Namba (Sensisi) 19:22 hinaga.)

Andabu Fati'ona
Maleko 2:18-22
(Matiu 9:14-17; Luka 5:33-39)
18 Diyon Babasito ana hewahewali yo Falesiya sa andabu na Yesu ana hewahewali hige'e.
Yo fede dodoga haisa sa lau Yesu lisina be sa fati'oi, iyen,
Pa'ana somo Diyon Babasito ana hewahewali yo Falesiya adi hewahewali sa andabu?
Na um em hige.
19 Yesu alinadi ya bui iyebom,
Ami sibai bena taumana ibege ti kalahe fafanahi ganahewana yai? Hige gonowana!
Tau nahi fwaufwau ma'edi ibege ti ginauli doha.
20 In moho ana lahai ya laolaoma haba tau nahi ni sa lawe-hudo'iyen. Lahaina yai ni
haba afa haidana sa andabu.
21 Hige hola sai la'i kaleko senana fwaufwau i abi be luhuluhu beyabeyana i lau pola'en.
Pa'ana lau pola fwaufwauna haba ya tano'uno'u be kaleko beyabeyana ya eli gigi fala'i.
22 Hige hola sai wain fwaufwauna i fagoi lawen ile beyabeyana yai. Pa'ana ile
beyabeyana haba ya tamogigi. In moho yena wain fwaufwau ai ile fwaufwau wa fagoi,
haba wain yo ile ibege ti heyaya.§

Sabati Fati'ona
Maleko 2:23-28
(Matiu 12:1-8; Luka 6:1-5)
23 Sabati yai Yesu ya lau witi gabuna yai. Tau famuli watanina sa lau watan be witi an'andi
sa fufudi.
24 Yo fede Falesiya dodogadi sa libalau Yesu lisina tiyen,
Am hewahewali hola u itadi! Eda Sabati laugagayona sa utusi. *(Au'aulaha 34:21)*

25 Yesu iyen,
Fuyana Deiwidi ma'ana hewahewali sa guliyam, somo sa ginauli? Bukana nuwana
hige au fatili? *(1 Samuwela 21:1-6)*
26 Tau Antalasam Ba'isana Abiyata ena fuya yai, Deiwidi ya lau Yaubada ena Luma yai
be fwalawa fafatabuna ana ya an. Eda laugagayo ya libaen mate tau antalasam moho ibodi
bena adi sa an. In moho Deiwidi ana hewahewali adi ya feledi sa an.

27 Habahim, Yesu ena liba ya falafusofa iyen,
Yaubada Sabati ya ginauli dodoga debadi yai. Hige dodoga i ginaulidi Sabati debana
yai. *(Au'aulaha 20:8-11: Au'aulaha 23:12; Kolosi 2:16)*
28 Logena Doga Natuna mate Sabati GUYAUNA.

3

Taumoho Nima Dagedagelona
Maleko 3:1-6
(Matiu 12:9-14; Luka 6:6-11)
1 Fuya hesa Yesu ya fuyo aba oi'oigogo lumana ganahewana yai. Amainiya taumoho hesa
nima dagedagelona.
2 Dodoga amainiya edi fanuha bena Yesu sa au. Yo fede sa maisimo komakomani'i haba
ai Sabati taumoho nima dagedagelona ni ya faloholoho e hige'e?
3 Yesu ya libalau doga wa lisina iyen,
Ai matamai, u mwaito.

4 Habahim ya fati'o lau dodoga lisidi, iyen,
Ai Sabati haba loholoho te ginauli e heyaya te ginauli? Bena doga te famwahuli e te
wunui?

Hige sai la'i alinana i bui.
5 Yesu ya ita'ita lau lisidi ma manabalana yo nuwana ya heyaya pa'ana sa nuwa po'i.
Habahim taumoho nima dagedagelona ya faliba iyen,
Nimam u lolon.

Ya lolon yo fede ya loholoho fuyo.
6 Yo fede feula aba oigogo lumana Falesiya sa lau afulen be sa fa'oigogo maidadi Heloda
ena pele na sa oiliba bena Yesu sa wunui.

§ **2:22** Diusi edi *ile mate suisui 'wapidi yai sa ginaulidi.*

Baiwa Yesu sa Famuli Watan
Maleko 3:7-12

7-8 Yesu yo tau famuli watanna sa lau Galili Gabogabona na baiwa sa lau watanidi. Somo ou'ouli ya ginaulidi wasadi sa atahiyedi. Yo fede Diudeya yo Idumeya Nu'udi yo Diyodan Tefa Saisaina, Yelusalem, Taya yo Saidon taondi yo nu'u hahaisa sadasadai yai, ana baiwa sa tuhuyama.

9-10 Baiwa ya la'i wananaha. Yo fede Yesu tau famuli watanna ya falibadi bena ena waga sa abi nonohai pa'ana tabu ena paisowa ti eli dogodogoi. Dodoga boludi ha'a ya faloholohodi, debana yai safalumadi sa asiyebo mate sa andudu balabala be sa eli'ona.

11 Yo hinaga yaluwa heyaheyayadi dodoga ganahewadi yai Yesu sa ita mate sa guli nuwanuwana yai na sa 'wala'ui tiyen,
Um mate Yaubada Natuna!

12 Yesu yaluwa heyaheyayadi ya falibadi iyen,
Tabu au libalibaegu.

Yesu, Tau Fa'ona Wasawasa 12 ya Fasinabodi
Maleko 3:13-19
(Matiu 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Yesu ya lau tu'a, na ena fanufanuha dodogadi ya yogaidi be sa laoma lisina.

14 Safuhudohudo'i luwaga ya si'o'inadi be iti sa famala tau fa'ona wasawasa be in ma'edi na ya duidi be sa guguya.

15 Yo dudulai ya feledi be yaluwa heyaheyayadi sa liba duidi.

16 Safuhudohudo'i luwaga ya si'o'inadi mate hesadi itete:
Saimon (Hesana hesa Yesu ya tole, Pita.)*

17 Diyemsi yo Diyon iti Sebedi nanatuna luwaga. (Yesu hesadi ya toledi: Bowanegesi. Aniyona mate Palele Nanatuna.)

18 Endulu,
Pilipi,
Batolomiu,
Matiu,
Tomasi,
Diyemsi, in Alefaiyesi natuna,
Tadiyesi,
Saimon Seloti,†

19 yo Diudasi Isakaliyoti, in Yesu ana tau wewe.

Yesu yo Belesebulu
Maleko 3:20-30
(Matiu 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

20 Habahim Yesu ya luhulau luma hesa yai, na baiwa sa fa'oigogo fuyo be In yo tau famuli watanina hige gonowana ti kalahe.

21 Dodoga sa kawa bwadebwade'en be afa efana wasana sa atahiyen, yo fede sa lau bena sa aulen.

22 Laugagayo tau lau fa'ataenna Yelusalem yai sa laoma tiyen,
Yaluwa heyaheyayadi edi ba'isa, Belesebulu, mate ganahewana yai!‡ Logena gigibwali ya felen be yaluwa heyaheyayadi ya liba duidi.

23 Yo fede Yesu ya yogaidima lisina be heyaheyason yai ya falibadi iyebom,
Satani haba sidohana falena satani ya liba dui?

24-25 Yena nu'u esega dodogadi sa lulu fuyo'idi haba sa failaulau'idi yo boga esega yai doha haba hinaga sa failaulau'idi.

26 Yena Satani ena nu'u ya daili fakiukiu mate ibege i adidili. Haba ya failaulaui.

27 Hige gonowana sai hesa, doga adi'adidilina ena luma i lopa be ena ginauli i angafuhidi. Bena ya au'aui bwa'iyen, habahim ya angafu.

28 E liba dudulai mate sai heyaya ya ginauli yo sai Yaubada hesana ya liba faheyaya mate edi heyaheyaya ni Yaubada haba ya nuwa afuledi.

29 Na yena sai Yaluwa Tabuna ya liba faheyaya mate hige gonowana heyaheyaya ni i nuwa afulen pa'ana heyaya ota'otafahina ya ginauli.

---

* **3:16** *Pita*aniyona mate: "ume'ehu." † **3:18** *Seloti* aniyona mate, in ena nu'u ya fanuha wananahai. ‡ **3:22** Belesebulu mate, yaluwa heyaheyayadi edi ba'isa. Hesana haisa mate Satani yo Diyabolo.

30 (Yesu ya liba doha ite pa'ana dodoga haisa sa libaliba tiyen, “In mate yaluwa heya-
heyayana ganahewana yai.”)

Yesu Tinana yo Tatasina
Maleko 3:31-35
(Matiu 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Habahim Yesu tinana yo tatasina sa mahanoma be luma ganamulina yai sa obi'obiyo.
Wasa sa fatamali lawen ganahewa mate In sa laulau yo'oi.
32 Baiwa sa ta'ai fata'i'ili na sa faliba tiyen,
Tinam, tatasim yo lolofum sa laulau yo'oim. Iti mate ganamuli yai.

33 Yesu alinadi ya bui iyen,
Tinagu sai yo tatasigu salumadi?

34 Habahim, ya ita'ita lau lisidi na iyen,
Tinagu yo afa haidagu logedidi itete!
35 Yena sai Yaubada ena nuwatuhu ya lau watan mate hidagu, lofugu yo tinagu.

4

Tuma Tau Falilina Heyaheyasonna
Maleko 4:1-9
(Matiu 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Yesu ya lau fa'ata boda gabogabo sadaina yai na baiwa ya la'i wananaha, yo fede waga
hesa ya poupouli amainiya ya awa lau be ya ta'ai. Na dodoga mate fote yai.
2 Heyaheyason ya fapaisowadi ena lau fa'ata yai be ginauli boludi ya fatalahadi iyen,
3 Au ata'atahi! Fuya ma esega doga hesa ya lau be witi tumadi ya lau falili ena gabu yai.
4 Haisa sa be'u eda'eda yai yo fede atai'a sa laoma be sa anidi.
5-6 Haisa sa be'u tanohi ume'ume'ehuna yai be sa in feufeula. Maihala ya kepama witi
wa ya nefadi be sa hohoya pa'ana tanohi ya hebehebe be hige ti abi lam sigi lidi.
7 Tuma haisa sa sagigi lidi hawahawa nulinulidi ganahewadi yai be sa in. In moho sa
wabo'idi be hige ti in loholoho yo hige ti fuwa.
8 Haisa mate sa be'u tanohi loholohona yai be sa in yo sa fuwa loholoho be haisa tumadi
naunaudi na haisa sa duliduli.

9 Ofi'ofina, Yesu iyen,
Au ata'atahi komakoman!

Pa'ana Somo be Yesu Heyaheyason ya Fapaisowadi?
Maleko 4:10-12
(Matiu 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Yesu iyabona na tau ata'atahi haisa maidadi safuhudohudo'i luwaga sa laoma be Yesu
sa fati'oi tiyen,
Heyaheyason aniyodi haga ema u liba?

11 Yesu ya falibadi iyen,
Yaubada Aba Ba'isa libana simosimona mate ha'a E falibamiu. Na dodoga haisa mate
heyaheyason yai sa atahiyen.
12 “Haba sa ita na in moho ibege ti ita lobahi;
haba sa ata'atahi na in moho ibege ti nuwatuhu lobahi.
Ibe moho nuwadi sa buidi haba edi heyaheyaya ya nuwa afuledi.” *(Isaiya 6:9-10)*

Heyaheyason, Aniyona Yesu ya Dede Famahata
Maleko 4:13-20
(Matiu 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Habahim Yesu ya fati'oidi iyen,
Yena heyaheyason te hige au sibai mate haba haisa sidohana emi sibasibaidi?
14 Tau falili mate Yaubada ena wasa tau umahina.
15 Dodoga haisa ita'itadi doha tuma eda'eda yai. Wasa sa atahiyen yo fede Diyabolo ya
laoma be libana nuwadi yai ya abi fahi.
16 Dodoga haisa iti doha tuma sa be'u lidi tanohi ume'ume'ehuna yai. Wasa sa atahiyen
yo fede sa abi ma nuwa amnadi.
17 In moho hige i abi lam nuwadi yai be hige i ota lofalofa. Yena pilipili e kamkamna sa
laoma wasa ni debana yai feula na sa muli suhasuha.

18 Na dodoga haisa doha tuma sa in hawahawa nulinulidi ubudi yai. Iti logedidi wasa tau atahiyenna.
19 In moho:
mode hudo'i - hudo'i,
bena sa fagogo,
yo fanufanuha haisa nuwadi sa famohafudi.
Yo fede wasa sa eli bulubuluhi be hige ti fuwa.
20 Dodoga haisa mate doha witi tumadi sa falili tanohi loholohona yai. Wasa sa atahiyen yo fede sa lau watan be uludi sa toledi. Haisa naunaudi na haisa sa duliduli.

Lampa sa Fakou Gulewa yai
Maleko 4:21-25
(Luka 8:16-18)
21 Yesu hinaga ya liba iyen,
Yena lampa wa gabu haba ai gulewa wa fakou e ai aba eno ubuna wa tole? Hige'e! Haba ai mahata wa tole.
22 Ginauli simosimodi haba sa taumahata na somo sa fakou haba bubulina sa kamfahi.
23 Fafabeyamiu, au ata'atahi komakoman!

24 Yo ya falibadi hinaga iyen,
Somo ami atahi mate au fadosi komakomani'i! Lufa la'ina somo wa fapaisowa haba gonogonowana ai lisim sa fapaisowa e haba ya di'oi. *(2 Kin 21:13)*
25 Yena sai somo lisina yai mate Yaubada haba ya fala'i. Na sai hige'e mate somo begana lisina yai hinaga haba ya kamfahi.

Tuma Iyabodi sa In, Heyaheyasonna
Maleko 4:26-29
26 Yesu ya liba fuyo iyen,
Yaubada Aba Ba'isa ita'itana doha taumoho hesa tuma ya lau falili gabu yai.
27 Lahai fisa mulidi yai tuma wa ya in. In moho sidohana ena in'in yo ena la'ila'i hige i sibai.
28 Tanohi iyabona tuma wa ya fa'in be ya fuwa. Bwa'ibwa'ina mate atipuna bigabigana ya taumahata, habahim ya taya be tumana ya toledi.
29 Ya anaho be ya tomo.

Uma'uma Hesa Heyaheyasonna
Maleko 4:30-34
(Matiu 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)
30 Yesu ya falibadi iyebom,
Yaubada Aba Ba'isa doha somo? Heyaheyason somo haba te fapaisowa be te fatau gonogonowa?
31 Ita'itana doha ite: Taumoho hudo'i uma'uma hesa tumana kiukiu wananaha ya umahi.*
32 Hige walolona ya in, be gabu an'andi haisa ya tubu famulidi na atai'a sa lofoma be lagadi logulogudi yai edi nohi sa ginaulidi.

33 Heyaheyason boludi doha itete Yesu ya fapaisowadi be dodoga enehedi ya dede, be haba gonowana sa nuwatuhu lobahidi.
34 Heyaheyason yai moho ya falibadi na yena iyabodi mate aniyodi ya dede famahatadi tau famuli watanna lisidi yai.

Yesu ya Liba be Hwayahwayau ya Fatautau
Maleko 4:35-41
(Matiu 8:23-27; Luka 8:22-25)
35 Maimailafina Yesu tau famuli watanina ya falibadi iyen,
Haga ta lau gabogabo tefana.

36 Waga haisa amainiya hinaga. Tau famuli watanina baiwa sa lau afuledi, na sa awa lau Yesu ena aba ta'ata'ai wagana yai be sa lau tefa.
37 Hige walolona hwayahwayau adi'adidilina ya towa be bagodu sa hin di'o. Begana haba waga sa famohafu.
38 Yesu ya eno unuwa yai waga mulina yai. Tau famuli watanina sa fanohi tiyen,

---

* **4:31** "Mustard" wa hige doha "haufida." Uma'uma te, nenena begana doha saihala dimdim, pa'ana tumadi sa kiu, na lagadi begana sa adidili.

Tanuwaga! Haba te pe'i. Sidohana hige u mode?

39 Yesu ya obiyo be ya liba adidili lau hwayahwayau yo bagodu lisidi iyen,
Au fatautau!

Yo fede hwayahwayau ya towa motu na ya daumwali fuyo.
40 Habahim Yesu ya falibadi iyebom,
Sidohana be ami 'wasabu? Emi sunuma, e hige'e?

41 In moho sa 'wasabu wananaha be sa famo'a libaliba tiyen,
Sai itete? Hwayahwayau yo bagodu ena liba sa lau watan!

5

Yesu, Yaluwa Heyaheyayadi ya Duidi
Maleko 5:1-20
(Matiu 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Galili Gabogabona yai sa dohe be Gelasa nu'una yai sa duna.*
2 Yesu ya tulube'u na taumoho hudo'i yaluwa heyaheyayadi ganahewana yai ya laoma. Bwana yai ya kalamahano be ya laoma Yesu lisina.
3 In mate duyufi ati'atipudi yai ya gogogo. Hige gonowana sai i faseni bodai.
4 Fuya ou'ouli nimana yo ahena sa fasenidi in moho seni ya eli motudi yo powati ahena yai ya dem pwaipwaidi. Hige gonowana sai i abi famamayo.
5 Lahai yo i'ipa ya laulau gaibu ai bwana yo ai tu'a. Ya 'wala'walawui yo tauna ya anseseidi ai ume'ehu senadi.
6 Yesu hola ya laolaoma na dogana ya ita'ita lau be ya ita yo fede ya fabelele be nuwanuwana yai ya tulibono.
7 Habahim ya liba la'ila'i iyen,
Yesu, Hewa Wananaha Yaubadana Natuna! Somo lisigu yai wa fanuha? E an'etaim Yaubada hesana yai, tabu u fakamkamnagu!

8 (Ya liba doha pa'ana Yesu iyen, "Yaluwa heyaheyayadi doga ni au lau afulen!")
9 Yo fede Yesu ya fati'o lau lisina iyen,
Hesam somo?

Taumoho iyen,
Hesagu "Baiwa–," 'e ouli wananaha!

10 Ya an'eta lau Yesu lebena tabu yaluwa heyaheyayadi ai nu'u ni i lau we'aidi.
11 Na sadai yai mate salai baiwadi sa suwasuwali daha sadaina yai.
12 Yo fede yaluwa heyaheyayadi Yesu sa an'etai tiyen,
Aee–, u fatamalimai ai lau salai ai ganahewadi ai miya.

13 Yo fede Yesu ya duidi be sa kalamahano na sa lau salai baiwadi doha 2,000 sa luhufidi. Salai sa leta kokoli daha yai be sa dago lidi ho'owa yai. Yo fede sa kapulolo.
14 Salai tau ita'ita watanidi sa gela be sa lau sa fatala libalibaen taon yai yo mulimulina nu'udi yai be dodoga sa laoma somo ya tubu sa ita.
15 Sa mahanoma Yesu lisina, taumoho wa uluna ya dudulai. Kaleko ya li'o, na ya ta'ata'ai sa ita. Yo fede mahudo'idi sa 'wasabu.
16 Somo ya tubu taumoho ni yo salai lisidi yai salumadi sa ita, mate dodoga edi sa liba.
17 Yo fede Yesu sa faliba tiyen,
Aee–, ema nu'u u lau afulen!

18 Waga yai Yesu ya awa na doga ya faloholoho wa ya libalau lisina iyen,
Aee–, Yesu, bena E lau watanim!

19 Yo fede alinana, Yesu ya bui iyen,
Hige gonowana! U fuyo em luma yo am boga lisidi be Guyau ena nuwatohatoha lisim yai yo somo ya ginauli lebem yai enehedi u liba.

20 Yo fede doga wa ya aulaha ya lau Dekapolisi Nu'una yai†
be somo Yesu ya ginauli lisina yai ya falibadi. Salumadi sa atahiyen mate sa no'o.

---

* **5:1** Diusi alinadi yai "Gelasa" hesana hesa mate "Gadala."

† **5:20** *Dekapolisi* aniyona mate, "Taon Safuhudohudo'i."

Diyailusi Natuna yo Waihin Asi'asiyebona
Maleko 5:21-43
(Matiu 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Waga yai Yesu sa dohe be sa mahano yo fede baiwa sa fa'oigogon.
22 Aba oi'oigogo ba'isana hesana Diyailusi ya mahanoma Yesu ya ita yo fede ya hoba lidi ahena yai.
23 Ya an'eta gadogadola lau lisina iyen,
Natugu waiwaihin mate nu'anu'ana. Te lau be wa abilau ai tauna haba ya loholoho!

24 Yo fede Diyailusi ma'ena Yesu sa lau. Dodoga mate sa faipapipapi na sa laulau watanidi.
25 Waihin hesa ana asiyebo mate 'wasina ya miyamiya afulen ee–, bolima safuhudo-hudo'i luwaga.
26 Doketa boludi fuya lofalofa edi mulamula yai sa fafakamkamna. Ena moni mahudo'ina ya pei fa'ofi bena haba loholoho ya lobahi. In moho ana asiyebo ya fafala'i.
27-28 Yesu wasana waihin wa ya atahiyen be nuwana yai iyen,
Ibe ana luhuluhu moho E abi'ona haba E loholoho.

Yo fede Yesu mulina yai ya laoma be dodoga pwaludi yai ya andudu balabala be ana luhuluhu ya abi'ona.
29 Amna ya atahi mate 'wasina ya miyamiya afulen ya fatautau yo ena kamkamna wa ya ofi.
30 Yesu amna ya abi mate gigibwali ya lau afulen. Yo fede baiwa ganahewadi yai ya timuli bui be ya fati'o iyen,
Sai agu luhuluhu ya abi'ina?

31 Tau anpate alinana sa bui tiyen,
Baiwa ha'a wa ita, na sidohana be uwen, “Sai ya abi'inagu?”

32 Yo fede Yesu ya ita'ita asi'asi be tau abi'inana ya yo'oi.
33 Waihin asi'asiyebona somo lisina yai ya tubu ya sibai yo fede ma 'wasabuna ya laoma be ya tulibono ahena yai na ya faliba dudulain.
34 Yesu iyen,
Natugu, nuwam i amna! Em kawawananaha debana yai asiyebona ni, ibege u abi fuyoi.

35 Yesu hola waihin asi'asiyebona ya fafaliba na Diyailusi ena luma yai dodoga sa laoma be aba oigogo ba'isana sa faliba tiyen,
Natum ha'a ya pe'i. Tabu u modemode lau tanuwaga lisina.

36 Sa libaliba, Yesu ya atahi yo fede iyen,
Tabu u 'wasabu! U kawawananaha moho.

37 Diyemsi ma hidana Diyon yo Pita iyabodi ma'edi Yesu sa lau, na hige sai hesa.
38 Sa mahano lau Diyailusi ena luma yai, bobohalahala yo tan sa atahi.
39 Ya luhulau luma yai be ya falibadi iyen,
Bobohalahala yo tan te sidohana? Tine'eu ni hige i pe'i. Mate ya eno!

40 Yo fede sa liuhwa'en.
Habahim mahudo'idi ya duidi sa lau ganamuli. Na tamana, tinana yo tau famuli watanna faihona ya auledi be sa lau tine'eu edi aba tolena bilina yai.
41 Ya abilau nimana yai na ya faliba iyen,
Talita, koum!

(Aniyona mate, “Tine'eu kiukiu, E falibam, ‘U obiyo!”)
42 Hige walolona na ya laulau tiga. (Ena bolima mate 12). Laulau te debana yai edi no'o sa ofi.
43 Yesu ya laugagayo'edi tabu sai, ena ti liba, yo ya falibadi bena sa fakalahe.

6

Nasaleta yai, Yesu sa Waiyo'o'en
Maleko 6:1-6
(Matiu 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Galili nu'una Yesu ya lau afulen na ya fuyo ena nu'u wananahana, Nasaleta. Yo fede ana
hewahewali sa lau watan.
2 Sabati yai ya lau fa'ata Diusi edi aba oi'oigogo lumana yai. Yo fede dodoga boludi sa
no'o.*
Na tiyen,
Libadi te sai lisina yai ya sana taluhidi? Sibasiba sai ya felen be no'o abi'abidi ya
lau ginauli?
3 In luma tau laulau ginauli, yo Maliya natuna! Tatasina mate: Diyemsi, Diyosepa,
Diuda yo Saimon. Lolofuna mate maidada te miyamiya. *(Paisowa 15:13)* †
Logena, ena nu'u dodogadi sa 'waiyo'o'en.
4 Yesu ya falibadi iyen,
Peloweta nu'u mahudo'ina yai sa fa'atitiyen. In moho ena nu'u dodogadi yo afa efana
yo ana boga mate sa 'waiyo'o'en.

5 Hige gonowana no'o abi'abidi la'i i ginauli ainiya. Tau lepalepa fisa moho nimana ya
tole lawedi hewadi yai be sa loholoho.
6 Yo fede ya famala Yesu ena tauhiti pa'ana hige edi sunuma.

Yesu Tau Fa'ona Wasawasa 12 ya Duidi
Maleko 6:6b-13
(Matiu 10:5-15; Luka 9:1-6)
Yesu ya ta'i'ili nu'u hesa - hesa be dodoga ya fa'atadi.
7 Tau fa'ona wasawasa 12 ya yoga gogonidima be dudulai ya feledi bena yaluwa heya-
heyayadi sa liba duidi. Yo fede luwaga - luwaga ya fatamalidi.‡
8 Ya laugagayodi iyen,
Ami lau, tabu somo hesa au abi. Tu'e moho, tabu kalahe, tobo e moni.
9 Sendolo au awai na tabu luhuluhu hesa au abi.

10 Ya falibadi hinaga iyen,
Somo yai sa yoga hitinimiu, ai lumana ami gogo ee–, ami aulaha boda.
11 Yena ami mahano ai taon hesa na dodoga hige ti yoga hitinimiu e emi liba hige ti
atahiyen nu'una ni au lau afulen. Ahemiu afusadi au oi luhiluhidi, haba ya famala edi heyaya
aba ita lobahina.

12 Habahim ya falibadi be sa lau dodoga sa guguyaidi na bena sa nuwabui.
13 Yaluwa heyaheyayadi sa liba duidi yo tau asi'asiyebo oliwe masina yai sa fama'idi be
sa loholoho.

Diyon Babasito ya Pe'i
Maleko 6:14-29
(Matiu 14:1-12; Luka 9:7-9)
14 Kin Heloda liba te ya atahiyen pa'ana Yesu hesana ya tadada nu'u ou'ouli yai yo fede
haisa tiyen,
Diyon Babasito ya mwahuli fuyo logena gigibwali te ya abi be fafa'ilala ya lau ginauli.
15 Haisa hinaga tiyen,
In Ilaidiya.

Na haisa tiyen,
In doha peloweta haisa bwa'ibwa'idi.

16 Kin Heloda wasa ya atahiyen yo fede iyen,
Diyon Babasito gadona ha'a E ibo, mate ya mwahuli fuyo!

17-18 Ena fafatubu doha ite: Diyon Babasito Heloda ya fafaliba iyen,
Hige i dudulai bena hidam lahuna Helodiya u kamofahi!

Yo fede, Kin Heloda ya liba be Diyon sa faseni be sa falau deli.
19 Helodiya ya manabala Diyon lisina yai be bena ya wunui, in moho hige gonowana.
20 Kin wa Diyon ya 'wasabuwen be ya bobodiyen. Ya sibai mate in doga dudulaina yo
fatabu dogana. Diyon ena liba ya fanuha wananahaidi. In moho nuwana ya fai'abi pa'ana
ponoli ha'a ya ginauli.

---

* **6:2** Diusi edi aba oigogo lumana mate "sunagogo" e "synagogue." † **6:3** Yesu ya pe'i mulina yai Diyemsi itete ya famala tau oi'oiliba ba'isana Yelusalem yai. ‡ **6:7** Lausoisoi yai te, dudulai yo gigibwali aniyodi gonogonowadi.

21 Fuya hesa lahuna Helodiya ena solasola ya lobahi mate Heloda ena fuya tubu
nawalahina yai. Yo fede an'angogo ya ginauli be gabeman la'ila'idi, hiyala baba'isadi yo
Galili tefadi babadadi ya yoga gogoidima.
22 Helodiya natuna waihin§ ya laoma edi ya le'i, be Heloda yo ana taumana nuwadi sa
amna. Yo fede ba'isa wa tine'eu ya faliba iyen,
Somo wa fanuha haba E felem.

23 Ya liba dudulai tine'eu lisina yai iyen,
E angwala mate yena em fanuha somo wa libaen haba E felem. Yena uwen, em nu'u
tefana u daili be u felegu, mate gonowana!

24 Yo fede tine'eu wa ya lau tinana ya fati'oi iyen,
Tinagu somo haba E an'etai?

Tinana alinana ya bui iyen,
Diyon Babasito kuluna u an'etai.

25 Tine'eu wa ya fabelele ya fuyo ba'isa lisina be iyen,
E fanuha bena aho te, Diyon Babasito kuluna ai gaeba wa felegu!

26 Kin nuwana ya heyaya, in moho hige gonowana ena nuwatuhu i 'waiyo'o'en pa'ana
ena angwala ha'a ya ginaulidi ana taumana matadi yai.
27 Yo fede gati hesa ya fatamali ya lau deli yai be Diyon gadona ya ibo motu,
28 habahim gaeba yai kuluna ya abiyama be tine'eu ya felen. Na ya lawen be tinana ya
felen.
29 Wasana sa atahiyen be ana hewahewali sa lau silanna sa abi be sa bo'usai.

Dodoga 5,000 Yesu ya Fakalahedi
Maleko 6:30-44
(Matiu 14:13-21; Luka 9:10-17; Diyon 6:1-14)
30 Tau fa'ona wasawasa sa fuyoma be ma'edi Yesu sa fa'oigogo be somo sa ginaulidi yo edi
lau fa'ata wasadi ena sa liba.
31 Yesu ma'ana hewahewali hige edi solasola haba ti kalahe pa'ana dodoga boludi sa lau
yo sa laoma. Yo fede iyebom,
Ta lau nu'u laulau gesa yai, be ainiya au anyawasi.

32 Yo fede waga yai sa awa modigafu na sa lau ati'atipu hesa yai.
33 In moho dodoga boludi sa ita lobahidi be taon mahudo'idi yai sa tafo bwa'ibwa'i be sa
mahano bwa'i.
34 Waga ya mahano Yesu ya tulube'u yo fede baiwa ya itadi be ya nuwatohatohaedi.
Pa'ana ita'itadi doha sipi hige tau ita watanidi na sa laulau koko. Logena ginauli boludi ya
fatubu ya fatalahadi.
35 Ya maimailafi yo fede tau famuli watanina sa laoma lisina be tiyen,
Ita itete balabala gaibu yai.
36 Dodoga te u duidi ti lau nu'u mulimulina yai kalahe adi ti unedi.

37 Na Yesu alinadi ya bui iyebom,
Umi kalahe au feledi.

Tiyen,
Wa fanuha bena siluba handele luwaga 'e abidi be fwalawa 'e unedi na 'e fakalahedi?

38 Yo fede Yesu ya fati'oidi iyen,
Fwalawa fisa? Haga au lau au yo'o.

Sa yo'o be sa fuyoma tiyen,
Fwalawa faligigi yo hama luwaga.

39 Yesu ya libalau tau famuli watanina lisidi iyen
Dodoga au falibadi, be ti ta'ai pwalupwaluidi ai hawahawa.

40 Yo fede haisa oulidi 100 sa ta'ai, na haisa oulidi 50.

§ **6:22** Helodiya natuna hesana “Salome.”

41 Habahim Yesu fwalawa faligigi yo hama luwaga ya abidi na ya ita'ita hasa galewa na
ya faloholohodi. Fwalawa ya ifidi, na hama luwaga ya kampwaidi be tau famuli watanina
ya feledi sa soiyedi dodoga mahudo'idi lisidi yai.
42 Mahudo'idi sa kalahe be bogadi sa yahayaha.
43 Habahim tau famuli watanina fwalawa yo hama antoledi sa tano gogoidi be noho 12 sa
famohafudi.
44 Tatau sa fakalahedi ou'oulidi 5,000.*

Yesu ya Laulau Gabogabo Hewana yai
Maleko 6:45-52
(Matiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)

45 Yesu tau famuli watanina ya duidi be feula waga yai sa awa na sa dohe Betesaida. Na
muli yai baiwa ya duidi.
46 Ya lauto'iyedi mulina yai, ya finahe hasa tu'a yai be ya lau'u'ula.
47 Toutou bulu yai mate waga ha'a gabogabo atipuna yai, na Yesu mate iyabona fote yai.
48 Tau famuli watanina ya itadi mate sa fulufuluga afuledi bena waga sa lefa'en pa'ana
hwayau sa tulu matai. Hola hige i ifi tatatali, gabogabo hewana yai ya lau lisidi. Bena ya
bayawaidi,
49 na sa ita'ita lau be sa ita gabogabo hewana yai ya laulau. Edi nuwatuhu bena haga
ona'onaha, be sa 'wala'walaui.
50 Mahudo'idi sa ita be sa 'wasabu wananaha.
Yo fede Yesu ya libalau lisidi iyebom,
Nuwamiu ti adidili! Tabu au 'wasabu, Yau!

51 Yo fede ya awalau waga yai na hwayahwayau ya towa motu. Tau famuli watanina edi
no'o sa ofi.
52 Nuwadi sa lau fabui homodi, pa'ana 5,000 ya fakalahedi aniyona wananahana hige ti
nuwatu lobahi.

Genesaleta yai Yesu Tau Asiyebo ya Faloholohodi
Maleko 6:53-56
(Matiu 14:34-36)

53 Sa dohe Genesaleta nu'una yai, amainiya edi waga sa ankai.
54 Sa tulube'u, yo fede dodoga Yesu sa ita lobahi.
55 Wasana sa atahiyen in somo yai, mate feula sa lau nu'u ou'ouli yai be tau asi'asiyebo
edi aba laulau eno yai sa baheidima lisina.
56 Yena Yesu ya lau luma yai e taon yai e nu'u mulimulidi yai, tau asi'asiyebo sa lawedi
maketi yai be sa an'etai bena ena leli duduna moho sa abi'ina. Salumadi ena leli sa abi'ina
mate sa loholoho.

7

Hitihalo Lau Fa'atana
Maleko 7:1-13
(Matiu 15:1-9)

1 Falesiya yo laugagayo tau lau fa'ataenna hahaisa Yelusalem yai sa laoma be sa fa'oigogo
Yesu lisina yai.
2 Yesu tau famuli watanina haisa sa kalakalahe ma nima bidabidadi. Falesiya sa
ita faheyayadi pa'ana edi laulau hige ti falau watan.
3 Falesiya yo Diusi mahudo'idi ibege ti kalahe gaibu, yena afa wahawahadi edi laulau sa
laulauwedi be nimadi sa kaisudi, mate haba sa kalahe.
4 Yena ai maketi sa fuyoma edi abi'abi sa falau watan be nimadi sa kaisudi, haba sa kalahe.
Yo kaputi, gulewa, gaeba yo aba kalakalahe ginaulidi bena sa kaisudi.*
5 Yo fede Falesiya yo laugagayo tau lau fa'ataenidi Yesu sa fati'oi tiyen,
Sidohana be tau famuli watanim hige wahawahada edi laulau ti lau watanidi na ma
nima bidabidadi sa kalahe?

6 Yesu alinadi ya bui iyen,
Umi dodoga bwalabwalamiu! Isaiya ya liba dudulai fuyana ya libaemiu, ena uli'uli yai
iyebom, "Yaubada, iyen,
'Nuwa maitimiu yai GUYAU ami fadebasae.
7 Yo ita eda laugagayo moho dodoga ami fatalahadi!" *(Isaiya 29:13)*

* **6:44** Tatau mahudo'idi 5,000. Wawaya yo wawahin hige ti fatilidi.

* **7:4** Uli'uli haisa yai, "aba eno" sa tole hinaga.

8 Yaubada ena laugagayo ami tole hudo'iyedi na dodoga edi lau fa'ata ami lau watanidi.

9 Yesu ya falibadi iyen,
Yaubada ena laugagayo ami 'waiyo'o'en, na emi lau fa'ata bena ami lau watanidi. Hige i loholoho!

10 Yo fede Mose ya falaugagayodi iyen, "Tamam yo tinam u fa'atitiyedi. Yena sai tinana e tamana ya liba faheyayadi dogana bena sa wunui."
11-12 In moho emi lau fa'ata yai auwen, "Yena sai hige i fanuha bena tinana e tamana i saguhidi haba ena aba anfale ya libaen iyen, 'Ite Koban (aniyona mate Yaubada ena ainauya), be tamana yo tinana ibege i saguhidi."
13 Laulaudi te debadi yai Yaubada ena liba ami kaiwegowegogo'en pa'ana abi'abi ou'ouli ami ginaulidi doha itete, be emi lau fa'ata ami fapaisowadi dodoga lisidi yai.

Somo Haba Doga ya Fabida Ginaulina.
Maleko 7:14-23
(Matiu 15:10-20)
14 Yesu, baiwa ya yoga fafuyodima lisina be iyen,
Mahudo'imiu, au ata'atahi haba ami sibai,
15 kalahe ami an, ibege i fabidahemiu. Na liba heyaheyayadi mo'amiu yai ami libalibaedi mate iti logedidi haba sa fabidahemiu.
16 Au ata'atahi komakoman!†

17 Baiwa ya lau afulen, na ya lau luma ganahewana habahim tau famuli watanina heyaheyasonna te aniyona sa fati'oi.
18 Yesu alinadi ya bui iyen,
Umi hola ma nuwa supusupumiu! Sidohana be hige au nuwatuhu lobahi? Hige somo ganamuli yai i luhulau doga ganahewana haba i fabida,
19 pa'ana ya lau boga yai moho be ya kalamahano fuyo. Hige i luhulau nuwanuwana.

(Liba te debana yai Yesu iyen, "Kalahe mahudo'idi ibege ti fabidaheda.") *(Paisowa 10:15)*
20 Na hinaga ya liba iyen,
Somo doga ganahewana yai ya hala liwa'en mate logena ya fabida.
21 Pa'ana doga nuwana ganahewana yai, be nuwatuhu heyaheyayadi sa kalamahano doha:
nuwatuhu heyaheyayadi,
luma gwa'u hudo'i - hudo'i,
angafu,
aiyunu,
doga hesa lahuna ma'ena sa luma gwa'u, *(Lewitikusi 20)*
22 anduma,
laulau heyaheyaya,
laulau bwalabwala,
luma gwa'u nuwanuwatuhudi,
nuwa ela'ela,
lau mwanunu,
nuwa saesae,
yo nuwatuhu yauyaule–,
23 Ginauli heyaheyayadi mahudo'idi te, mate ganahewadi yai sa laoma be sa fabidaheda.

Waihin Hesa ena Sunuma
Maleko 7:24-30
(Matiu 15:21-28)
24 Galili nu'una Yesu ya lau afulen na ya leu Taya nu'una. Ya mahano lau mate ya lau luma hesa ganahewana pa'ana hige i fanuha bena sai i sibai mate in amainiya. In moho hige gonowana i miya alasimo.
25 Yaluwa heyaheyayana mate waihin hesa, natuna waihin ganahewana yai. Waihin wasa ya atahiyen mate Yesu ya laoma, yo fede ya lau be ya hoba lidi ahena yai.
26 In mate Giliki Waihinina Fonika Nu'una yai ya tubu, Siliya ganahewana yai. Yesu ya an'etai bena yaluwa heyaheyayana natuna ganahewana yai ya liba dui.

† **7:16** Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi te hige ti uli.

27 Yo fede Yesu iyen,
Hola wawaya ti kalahe bwa'i! Hige i loholoho bena wawaya adi kalahe ta peidi be 'wayowa ti anidi. *(Paisowa 10:28-29 yo 15:8-9)*

28 Waihin Yesu alinana ya bui, iyen,
Ba'isa, wawaya adi mapula tebolo ubuna yai haba 'wayowa sa anidi!

29 Yo fede Yesu ya libalau waihin lisina iyen,
Em bui ni debana yai u fuyo em luma, haba wa fawananaha mate yaluwa heya-heyayana natum ganahewana yai ha'a ya kalamahano.

30 Ya mahano fuyo mate natuna ena aba laulau eno yai Yaluwa heyayana ha'a ya lau afulen.

Taumoho Do'odo'ona
Maleko 7:31-37

31 Taya Nu'una Yesu ya lau afulen na ya lau Sidon be Dekapolisi ‡ eda'edana ya lau watan ya lau Galili Gabogabona.
32 Amainiya taumoho hudo'i beya tuituina yo libaliba gesana dodoga sa leyama lisina. Yesu sa an'etai bena nimana ya tole lawen ai hewana.
33 Yo fede dodoga pwaludi yai, ya foya hudo'iyen be nimana gigidi ya tole lawedi beya sogona yai. Habahim ya kaniso na ya abilau lelona yai.
34 Na Yesu ya ita'ita hasa galewa yo fede ya nahasi iyen,
Haa–, Efata!

(Diusi alinadi yai, aniyona mate "Beyam ti ta'afasi!")
35 Yo fede taumoho wa beyana sa ta'afasi yo liba ya libaedi mate sa dudulai.
36 Muliyai Yesu dodoga ya falibadi iyen,
Tabu au fatala libalibaen.

In moho sa fatala libalibaen.
37 Salumadi sa atahiyen sa no'o wananaha tiyen,
Somo mahudo'ina ya ginauli sa loholoho! In gonowana tau beya tuitui ya faloholohodi be beyadi sa ta'afasi yo tau libaliba gesa sa libaliba!

8

Dodoga 4,000 Yesu ya Fakalahedi
Maleko 8:1-10
(Matiu 15:32-39)

1 Lahaidi yai ni baiwa hesa ya fa'oigogoma, mate hige adi kalahe. Yo fede Yesu ana hewahewali ya yogaidima na iyen,
2 Dodoga te, E fanuwatohatohaedi, na adi kalahe sa ofi, pa'ana lahai faihona ma afa haidagu.
3 Yena E duidi sa lau edi luma ma guliyamdi haba matadi sa kwadekwade ai eda'eda pa'ana haisa adi eda sa lofa.

4 Tau famuli watanina sa fati'o tiyen,
Ai malatupwam te haba ai somo kalahe te lobahi be te fakalahedi?

5 Yesu ya fati'oidi iyen,
Fwalawa fisa lebemiu yai?

Alinana sa bui tiyen,
Faligigi luwaga moho.

6 Dodoga ya falibadi be sa ta'ai tanohi yai. Habahim fwalawa faligigi luwaga ya abidi na Yaubada ya lauto'iyen. Ya ifidi na tau famuli watanina ya feledi be sa soiyedi baiwa lisidi yai.
7 Hama fisa Yesu ya abidi na Yaubada ya lauto'iyen be tau famuli watanina ya feledi sa soiyedi hinaga.
8-9 Mahudo'idi sa kalahe be bogadi sa yahayaha. Ou'oulidi doha 4,000. Adi antole sa tanogogondi be noho faligigi luwaga sa famohafudi. Habahim Yesu ya duidi be sa lau.
10 Na ma'ana hewahewali waga yai sa lau Dalamanuta nu'una.

‡ **7:31** *Dekapolisi* aniyona mate "Taon Safuhudohudo'i" Giliki alinadi yai.

Falesiya No'o Abi'abidi sa Fanuha
Maleko 8:11-13
(Matiu 16:1-4)
11 Falesiya edi fanuha bena Yesu sa fasai buluhi yo fede sa laoma be sa fati'oi bena galewa fafa'ilalana ya fa'itadi.
12 Yo fede Yesu ya nahasi na iyebom,
Sidohana be hiti te ami fanuha bena fafa'ilala E ginauli be ami ita? E faliba dudulaimiu mate ibege la'i ya ginauli.

13 Yo fede ya lau afuledi na ya awa waga yai be sa lau gabogabo tefana.

Falesiya yo Heloda adi Yisti
Maleko 8:14-21
(Matiu 16:5-12)
14 Tau famuli watanina nuwadi sa fui be hige fwalawa adi ti abi fa'ouli. Esega dumaduma mate waga yai.
15 Yesu ya falibadi iyen,
Au ita komakoman! Falesiya yo Heloda adi yisti ibe au abi.

16 Liba wa ibodi sa fafadosi tiyen,
Nuwana fwalawa hige la'i ta abi, logena ya liba doha.

17 Edi nuwanuwatuhu, mate Yesu ha'a ya sibai yo fede ya fati'oidi iyen,
Pa'ana somo ami liba auwen, “Hige ama fwalawa?” Hige somo au nuwatuhu lobahi, Nuwanuwamiu sa po'i?!
18 Matamiu yo beyamiu na hige hola somo au ita yo au atahi lobahi. Nuwamiu sa fui
19 Fuyana fwalawa faligigi E ifidi dodoga 5,000 adi, an'an otafahidi ami tanogogo mate noho fisa ami famohafudi?

Alinana sa bui tiyen,
Noho safuhudohudo'i luwaga.

20 Na Yesu ya fati'o boda iyen,
Fuyana fwalawa faligigi luwaga E ifidi dodoga 4,000 adi, mate antoledi ami tano gogoidi be noho fisa ami famohafudi?

Alinana sa bui tiyen,
Noho faligigi luwaga.

21 Yo fede Yesu ya fati'oidi iyen,
Na sidohana be hige au nuwatuhu lobahi?

Taumoho Mata Toutouna Betesaida yai
Maleko 8:22-26
22 Betesaida nu'una yai sa laoma yo fede dodoga haisa amainiya taumoho mata toutouna sa leyama Yesu lisina be sa an'etai bena ya abi'ina.
23 Yesu taumoho wa ya abi nimai be ya foya hudo'iyen tefa hesa yai. Matana ya kanisoidi, na muli yai ya abilau tauna yai na iyen,
Somo la'i wa ita, e hige'e?

24 Taumoho wa ya ita'ita hasa na iyen,
Ii–, dodoga E itadi doha oyagi sa laulau tiga.

25 Yesu nimana ya tole fuyoi taumoho matana yai. Habahim matana sa nega be ginauli ya ita lobahidi.
26 Ya faliba iyen,
Tabu u fuyo duhu la'i yai.

Habahim ya dui.

Pita Iyen, “Yesu Mate Keliso!”
Maleko 8:27-30
(Matiu 16:13-20; Luka 9:18-21)
27 Habahim Yesu yo tau famuli watanina sa lau luma haisa Sesaliya Filipo sadaina yai na eda'eda yai ya fati'oidi iyen,

Dodoga haba tiyen, “Yau sai?”

28 Yo fede tau famuli watanina tiyen,
Dodoga haisa tiyen, “Um Diyon Babasito.” Haisa tiyen, “Um Ilaidiya,” na haisa tiyen, “Um mate peloweta hesa.”

29 Be ya fati'oidi iyen,
Na umi haba auwen, “Yau sai?”

Alinana, Pita ya bui,
Um mate Keliso, Yaubada ena Fasinabo Dogana.*

30 Yesu ya laugagayo'edi, iyebom,
Ami nuwa gado. Tabu au fatala libalibaegu.

Yesu Ena Pe'i ya Liba Bwa'iyen
Maleko 8:31-9:1
(Matiu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Yesu ya fatubu tau famuli watanina ya fa'atadi iyen,
Doga Natuna haba kamkamna boludi ya fahoinadi. Haba babada yo tau antalasam baba'isadi yo laugagayo tau lau fa'ataena sa 'waiyo'o'en. Haba sa wunui na lahai faihona ai mulidi ya mwahuli fuyo.

32 Liba te Yesu ya dede faneganega. Yo fede Pita ya foya hudo'iyen, be ya liba su'ui.
33 In moho, Yesu ya timuli bui ana hewahewali lisidi, na ma liba su'u hinaga, In ya libalau Pita lisina, iyebom,
Satani, u lau afulegu! Em nuwanuwatuhu doha dodoga edi nuwatuhu. Hige Yaubada ena nuwatuhu!

34 Habahim tau famuli watanina yo baiwa ya yoga gogondima lisina be ya falibadi iyebom,
Yena sai ya famuli watanigu ginauli mahudo'idi ti otawa. Ena kolosi moho i bahei na i lau watanigu.
35 Yena sai ena mwahuli ya modemode'en, mate ibege ana loge. Na sai ena mwahuli ya nuwa afulen, yau debagu yai yo wasa loholohona debana yai mate haba ya mwahuli.
36 Ibe sai tano'ubu nuwanuwatuhudi moho ya modemode'edi, na yaluwana hige i nanabuwen ai somo haba dudulai ya abi?
37 Somo haba doga ya ginauli be yaluwana ya une fafuyo?
38 Umi mate tau muli suhasuha Yaubada matana yai. Lahai pilipilidi yai te yena hiti heyaheyayadi ganahewadi yai sai ya taumayamaya'egu yo egu liba hinaga ya taumayamaya'en, mate Doga Natuna haba ya taumayamaya'en ena fuya laoma yai maidana anelu tabudi Tamada ena namanamali yai. *(Delamaiya 3:8)*

9

1 Yesu ya falibadi iyen,
E faliba dudulaimiu mate salumadi haisa ibege ti pe'i ee–, Yaubada Aba Ba'isa ma gigibwalina ya laoma sa ita.

Yesu Nenena ya Bui
Maleko 9:2-13
(Matiu 17:1-13, Luka 9:28-36)

2 Lahai faligigi esega mulidi yai Pita, Diyemsi yo Diyon, Yesu ya foya hudo'iyedi be sa lau tu'a lofalofana yai. Sa ita'ita lau na Yesu nenena ya lau hudo'i.
3 Ana leli sa kafu wananaha be sa famata an'an. Hige gonowana tano'ubu yai te sai la'i i ankaisu be ti kafu doha.
4 Yo fede Ilaidiya yo Mose sa taumahata be ma'edi Yesu sa libaliba.
5 Pita iyen,
Tanuwaga, ya loholoho wananaha be ai amaite'i! Haba gwa'u faihona 'e ginaulidi. Um em, Mose ena, yo Ilaidiya ena.

6 (Sa 'wasabu wananaha be Pita ya libaliba gaibu.)
7 Habahim yada ya laoma be ya fakoudi na ganahewana yai alina hudo'i sa atahi iyen,
Itete Natugu, E fanuha wananahai. Au ata'atahi lau lisina!

* **8:29** Alina dimdim yai, *Keliso* aniyona mate *Messiah e Yaubada ena Fasinabo Dogana.*

8 Yo fede sa ita'ita asi'asi na hige sai la'i ti ita. Yesu moho ma'edi.
9 Tu'a yai sa letama, Yesu ya laugagayo'edi iyen,
Somo ami ita tabu sai la'i au faliba ya lau wee–, Doga Natuna ya obiyo fuyo pe'i yai.

10 Ena laugagayo sa lau watan na iti ibodi moho sa lau fadosi tiyen,
"Obiyo fuyo pe'i yai" aniyona somo?

11 Yo fede Yesu sa fati'oi, iyen,
Sidohana be laugagayo tau lau fa'ataenna tiyen, "Ilaidiya haba ya laoma bwa'i?"

12 Alinadi ya bui iyen,
Mo'isa, Ilaidiya haba ya bwa'i, be ginauli mahudo'ina ya faloholoho bodai. Buka Tabuna yai sa libaen mate, "Yau, Doga Natuna, haba E ankamkamna su'usu'u yo haba sa 'waiyo'o'egu?"
13 E falibamiu mate Ilaidiya ha'a ya laoma be dodoga sa fahisu faheyaya* doha Buka Tabuna ya libaen. *(Matiu 17:13; 1 Kin 19:1-10)*

Keliso ena Gigibwali yai, Gwama Kiukiu ya Faloholoho
Maleko 9:14-29
(Matiu 17:14-21; Luka 9:37-43a)
14 Fuyanna Yesu ma'ana hewali faihona tu'a yai sa fuyoma baiwa la'ila'i haidadi sa gana fata'i'ilidi na maidadi laugagayo tau lau fa'ataenidi sa faifaibayaho sa itadi.
15 Maihalana yai baiwa Yesu sa ita be sa tauhiti. Sa lautafo lau lisina be sa lauto'iyen.
16 Yesu ana hewahewali ya fati'oidi, iyen,
Somo ami faibayaho'en maidamiu dodoga ni?

17 Taumoho hesa pwalu yai, iyen,
Tanuwaga, natugu E leyama lisim pa'ana yaluwa heyaheyayana lisina yai be hige i libaliba.
18 Yena ya luhufi haba ya lofe lidiyen ai tanohi yo ya gwasagwasa pulo na mo'ana ya nalididi'i yo tauna sa si'ololo. Am hewahewali E falibadi bena sa liba dui. Na hige gonowadi.

19 Yesu dodoga ya falibadi, iyen,
Gwama ni au leyama lisigu. Tau kawawananaha gesa hitimiu, hige emi sunuma. Ai lisimiu haba E miya lofana doha somo? Ma fisa haba emi mwahu E bahei?

20 Yo fede sa leyama lisina. Maihalana yai Yaluwa heyaheyayana ya ita'ita lau be Yesu ya ita yo fede yaluwa ni, gwama ya pei lidiyen tanohi yai be ya tapitapi pili yo ya gwasagwasa pulo.
21 Yesu ya fati'oi iyen,
Atasina yai ya fatubu?

Gwama tamana iyen,
Ma kiukiuna ya fatubu.
22 Fuya ou'ouli ya pei lawen ai oyagi ala'alana yo ai ho'owa be bena ya wunui. Aee–, yena gonowam u nuwatohatohaimai be u saguhimai.

23 Yesu iyen,
Sidohana be wa liba, uwen, "Yena gonowam?" Tau sunuma gonowana ginauli mahudo'idi ya ginaulidi.

24 Yo fede gwama tamana ya yoga lau, iyen,
E kawawananaha! In moho egu kawawananaha hige i la'i, be u saguhigu.

25 Pwalu ya su'usu'uma Yesu lebena yai yo fede ya libalau yaluwa heyaheyayana lisina iyen,
Um yaluwa do'odo'ona yo libaliba gesana, E falibam gwama ni u kalamahano afulen na tabu u luhu fuyoi.

26 Yaluwa heyaheyayana ya 'wala'ui na gwama ya kamfafatabubu na ya kalamahano. Gwama ita'itana doha doga pe'ipe'ina be mahudo'idi tiyen,
Ha'a ya pe'i!

---

* **9:13** Aniyona mate, Diyon Babasito sa wunui.

27 Yesu ya abilau gwama nimana yai be ya fa'obiyo.
28 Habahim, sa lau luma ganahewana na ana hewahewali sa fati'o modigafui,
Sidohana be yaluwa heyaheyayana ni hige ai liba dui?

29 Yesu iyen,
Hige somo la'i gonowana. Lau'u'ula moho gonowana yaluwa heyaheyayadi doha ite ya duidi sa lau ganamuli.†

Yesu ena Pe'i ya Libaen Bodai
Maleko 9:30-32
(Matiu 17:22-23; Luka 9:43b-45)
30 Nu'u ni sa lau afulen na sa lau Galili. Yesu hige i fanuha bena sai hesa i sibai mate in somo yai,
31 pa'ana tau famuli watanina, ya fatalahadi. Ya libalau lisidi iyebom,
Doga Natuna haba sa fele lawen dodoga dodoga nimadi yai, be sa wunui na lahai fafaihonana yai haba ya mwahuli fuyo.

32 In moho liba te aniyona hige ti nuwatuhu lobahi. Sa 'wasabu be hige ti fati'oi.

Sai Mate ya Hasai Wananaha?
Maleko 9:33-37
(Matiu 18:1-5; Luka 9:46-48)
33 Kapanayum nu'una yai sa mahano lau be sa lau luma ganahewana. Habahim Yesu tau famuli watanina ya fati'oidi iyebom,
Eda'eda yai somo ami faibayaho'en?

34 In moho hige alinana ti bui pa'ana eda'eda yai ibodi sa faifaibayaho mate sai haba ya hasai wananaha.
35 Yesu ya ta'ai na habahim ana hewahewali safuhudohudo'i luwaga ya yoga gogondima na ya falibadi iyen,
Yena sai ya fanuha ya bwa'i mate bena ya mulita wananaha yo in mate dodoga mahudo'idi edi tau lau fayofayo.

36 Yo fede wawaya kiukiu hesa ya fa'obiyo ati'atipudi yai. Ya fagado bainewa'en na ya falibadi iyen,
37 Sai la'i hesagu yai wawaya doha itete ya yoga hitin mate,
yau hinaga ya yoga hitinigu,
yo sai ya yoga hitinigu,
mate tau fatamaliguma hinaga ya yoga hitin. Hige ibogu moho!

Sai ya Fanuhada, Mate Eneheda
Maleko 9:38-41
(Luka 9:49-50)
38 Diyon ya libalau Yesu lisina iyen,
Tanuwaga, doga hesa 'e ita hesam yai demoni ya liba duidi. Yo fede 'e lau biliyen pa'ana in hige i laulau watanida.

39 Yesu ya falibadi iyen,
Tabu au lau biliyen pa'ana hige sai la'i no'o laulaudi hesagu yai i lau ginauli na haba feula i liba faheyayagu.
40 Sai hige i 'waiyo'o'eda mate eneheda.
41 E faliba dudulaimiu mate yena sai ho'owa ya felemiu, pa'ana umi enehegu, haba maisana ya abi.

Sunuma ana Lau'ita
Maleko 9:42-50
(Matiu 18:6-9; Luka 17:1-2)
42 Yena sai hesa wawaya kiukiu ya foya ponoli be ena sunuma ya fagogoma, loholohona mate dogana ai gadona ume'ehu la'ila'i sofana habahim fakapulolona ai gabogabo.
43 Ibe nimam hesa ya falau ponom be heyaya wa ginauli u ibo motu! Ya loholohona ma nima ese'esegam, haba wa mwahuli. Hige i loholoho ma nima luwaluwagam sa lawem oyagi ala'alana hige anadan.
44 Amainiya, hulohulo ibege ti pe'i

† **9:29** Lausoisoi hahaisa tiyen: "Lau'u'ula yo anhudi ibodi gonowadi haba ginauli te ya duidi sa lau ganamuli."

yo oyagi ala'alana ibege ti fatuwa funuhi.‡
45 Na ibe ahem hesa ya falau ponom be heyaya wa ginauli, u ibofahi! Ya loholoho ma ahe ese'esegam, haba wa mwahuli. Hige i loholoho bena ma ahe luwaluwagam sa pei lawem ai oyagi ala'alana.
46 Amainiya hulohulo ibege ti pe'i
yo oyagi ala'alana ibege ti fatuwa funuhi.§
47 Yo ibe matam hesa ya falau ponom be heyaya wa ginauli u limofahi! Ya loholohona ma mata ese'esegam, haba wa lau Yaubada Aba Ba'isa. Hige i loholoho ma mata luwaluwagam sa pei lawem ai oyagi ala'alana.
48 Amainiya hulohulo ibege ti pe'i
yo oyagi ala'alana ibege ti fatuwa funuhi.
49 Doga mahudo'ina haba sa fa'a'a doha antalasam sa fa'a'a alita yai.* *(Lewitikusi 2:13 yo Namba 18:19)*
50 Alita mate ya loholoho in moho yena amnana ya ofi haba sidohana em fafa'alita fuyoina? Alita ai nuwamiu i ota, na au miya gogo, ma nuwa esegamiu.

10

Tausoho Lau Fa'atana
Maleko 10:1-12
(Matiu 19:1-12; Luka 16:18)

1 Habahim Yesu Kapanayum nu'una ya lau afulen na ya lau Diudeya Nu'una yai be Diyodan Ho'owana ya gayo dohe. Ena laulau mate fuya ou'ouli baiwa ya fa'oigogoma lisina haba ya fafatalahadi.
2 Falesiya haisa Yesu sa anpate bena sa fasai buluhi, be sa fati'oi tiyen,
Eda laugagayo ya libaen, taumoho lahuna gonowana ya tausoho'en?

3 Alinadi Yesu ya bui iyen,
Mose laugagayo somo ya felemiu?

4 Tiyen,
Mose dudulai taumoho ya felen, be tausoho pepana ya uli na habahim lahuna ya dui.
(Diutelonomi 24:1-4)

5 Yesu ya falibadi iyen,
Mose laugagayo te ya uli enehemiu pa'ana nuwamiu sa po'i.
6 "Fatubu yai Yaubada dodoga ya ginaulidi, taumoho yo waihin.
7 Logena taumoho haba tinana yo tamana ya lau afuledi na ma lahuna sa miya esega, be sa famala esega.
8 Be iti hige luwaga na sa famala esega." *(Aba Fatubu 2:24)*
9 Somo Yaubada ha'a ya falau esegahi mate doga ibege i fatausohodi.

10 Yesu ma'ana hewahewali sa fuyo luma ganahewana habahim liba wa aniyona sa fati'oi.
11 Ya falibadi iyen,
Taumoho lahuna ya tausoho'en be waihin hesa ya fai mate luwagadi ni ponoli sa ginauli.
12 Gonogonowana doha waihin lahuna ya tausoho'en na taumoho hesa ya fai mate sa ponoli.

Yesu ena Loholoho Wawaya ya Feledi
Maleko 10:13-16
(Matiu 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Dodoga haisa wawaya sa ledima Yesu lebena bena ya abi'onadi na tau famuli watanina sa sagasagaliyedi.
14 Yesu ya itadi be manana ya bala. Yo fede ya libalau tau famuli watanina lebedi iyen,
Wawaya ti laoma lisigu. Tabu au gududi, pa'ana Yaubada Aba Ba'isa mate dodoga doha wawaya itete, enehedi.
15 Yena sai ya kawawananaha doha wawaya haba Yaubada Aba Ba'isa ya luhufi.

‡ **9:44** Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi 44 yo 46 hige ti uli.
§ **9:46** Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi 44 yo 46 hige ti uli.
* **9:49** Alita kalahe edi ota ya falofa be tabu i heyaya. Edi nu'u yai, alita sa fapaisowa doha aite'i, ni'a sa asuidi.

16 Habahim wawaya ya labadi na nimana ya tole hewadi yai be ena loholoho ya feledi.

Tau Fagogo Dogana
Maleko 10:17-31
(Matiu 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Yesu eda'eda yai ya laulau na taumoho hesa ya lautafotafoma be nuwanuwana yai ya tulibono na ya fati'oi iye,
Tanuwaga loholohona, somo haba E ginauli be mwahuli hige ofina E lobahi?

18 Yesu iyebom,
Sidohana be wa kawa loholoho'egu? Hige sai la'i i loholoho doha Yaubada.
19 Laugagayo mate ha'a wa sibaidi:
Tabu u aiyunu; tabu doga hesa lahuna ma'em au eno bili; tabu u angafu; tabu u lau bwalabwala; tabu bwalabwala yai hidam ena ginauli hesa u abi. Tamam yo tinam bena wa fa'atitiyedi. *(Au'aulaha 20)*

20 Taumoho iye,
Tanuwaga, ma wawayagu na ya laoma be aho ite mate laugagayodi ni E laulau watanidi.

21 Yesu ma gadosisina ya mainene lau lisina, na iye,
Ginauli esega moho hige u ginauli. U fuyo be em ginauli mahudo'idi u une'unedi na monidi tau gogo gesagesa u feledi. Na u lau watanigu. Ai Galewa haba wa fagogo.*

22 Liba ni ya atahiyen yo fede ma nuwa heyayana ya aulaha. Pa'ana ya fagogo wananaha.
23 Yesu ya ita'ita lau ana hewahewali lebedi na ya falibadi iye,
Yaubada Aba Ba'isa luhuluhu launa mate tau fagogo lisidi yai ya pili.

24 Tau famuli watanina liba ni sa atahi be sa tauhiti. Na Yesu ya falibadi iyen,
Nanatugu, Yaubada Aba Ba'isa luhuluhu launa mate ya pili wananaha.
25 Kamela hige gonowana ai diu galina i luhulau! Haba ya tala'afi. Gonogonowana doha, tau fagogo hige gonowana i luhulau Yaubada ena Aba Ba'isa. *(Matiu 13:22)*

26 Yo fede tau famuli watanina aluwadi sa potifahi be sa fati'o fuyo'idi tiyen,
Sai haba ya mwahuli?

27 Yesu ya ita'ita lau lebedi na iyen,
Dodoga hige gonowadi. In moho Yaubada gonowana ginauli mahudo'idi ya ginaulidi.

28 Pita iyen,
Wa sibai mate ginauli mahudo'idi 'e lau afuledi na 'e lau watanim.

29 Yesu iyen,
Wananaha, E falibamiu. Yena sai ena nu'u, haidana, lolofuna, tinana, tamana, nanatuna e ena gabu ya lau afuledi Yau debagu yai yo wasa loholohona debana yai,
30 haba loholoho ya fahoina. Haba ena luma, haidana, lolofuna, afa tinana, nanatuna yo ena gabu sa ouli wananaha. Haba ya ankamkamna hinaga na fuya matada yai haba mwahuli hige ofina ya lau lobahi.
31 Salumadi sa bwa'i haba sa mulita yo salumadi sa mulita haba sa bwa'i.

Yesu ena Pe'i, Fuya Fafaihonana ya Libaen
Maleko 10:32-34
(Matiu 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Yesu ya bwa'i na ana hewahewali mate mulina yai sa laulau watan be sa hasai Yelusalem. Safuhudohudo'i luwaga sa no'o,† na dodoga mate sa 'wasabu. Yesu ana hewahewali ya lawe hudo'iyedi be ginauli somo - somo haba sa tubu ai lisina mate ya falibadi.
33 Iyen,
Hola E falibamiu, ai Yelusalem haba Doga Natuna sa fele lawen tau antalasam baba'isadi yo laugagayo tau lau fa'ataena ai nimadi. Diusi dodogadi sa fagilu bena ya pe'i yo fede sa fele lawen ta'owawa lisidi,

---

* **10:21** Uli'uli beyabeyana haisa tiyen, "Em kolosi u bahei na u famuli watanigu."

† **10:32** Yesu hige i 'wasabu, debana yai sa no'o'en.

34 be iti haba sa lau faliuhwa'en, sa lau kanisoi, sa pidili yo sa wunui. In moho lahai fafaihonana yai haba ya mwahuli fuyo.

Diyemsi yo Diyon edi An'eta
Maleko 10:35-45
(Matiu 20:20-28)

35 Habahim Sebedi nanatuna luwaga Diyemsi yo Diyon sa laoma Yesu lisina be tiyen,
Tanuwaga, ginauli hesa 'e fanuha bena wa ginauli enehemai.

36 Yesu iyen,
Ginaulina somo bena enehemiu E ginauli?

37 Alinana sa bui tiyen,
'E fanuha bena hesa ai sibam ya ta'ai, na hesa ai seulim em Nu'u Namanamalina yai.

38 Yesu ya falibadi iyebom,
Somo ami an'an'etai mate hige au sibai. Gonowamiu haba ami kamkamna doha Yau? Ibe pe'i babasitona E abi, haba gonowamiu ami abi doha? *(Maleko 14:36)*

39 Alinana sa bui tiyen,
Ai gonowamai.

Yesu ya falibadi iyen,
Ii–, haba ami ankamkamna doha Yau! Yo pe'i babasitona hinaga haba ami abi.
40 In moho, Yau hige egu dudulai bena haba yawa, "Tataumiu luwaga ai sibagu yo ai seuligu au ta'ai. Sai ena aba ta'ai Yaubada ha'a ya abi nonohai mate, in enehena."

41 Safuhudohudo'i sa atahi be Diyemsi yo Diyon sa manabala'edi.
42 Yo fede Yesu ya yoga gogondima na ya falibadi, iyen,
Ami siba mate ta'owawa edi nuwatuhu bena iti baba'isa, be edi nu'u sa ita watanidi. Edi baba'isa lala'i, edi gigibwali sa fapaisowa edi dodoga lisidi yai be edi nuwatuhu haba sa lau watanidi.
43 Tabu emi laulau doha. Sai ya fanuha ya hasai wananaha, in bena mahudo'idi edi tau lau fayofayo.
44 Yo yena sai ya fanuha ya bwa'i, in ya famala emi tau paula.
45 Doga Natuna ya laoma tanohi yai hige bena dodoga ena ti paisowa. In bena dodoga edi ya paisowa yo ena mwahuli ya pei, be dodoga ou'ouli ya une fafuyodi.

Batimaiyesa Matana Yesu ya Faloholohodi
Maleko 10:46-52
(Matiu 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Habahim sa mahano lau Diyeliko nu'una yai. Yesu ma ana hewahewali yo baiwa la'ila'i nu'una sa lau afulen na tau an'an'eta hesa mata toutouna hesana Batimaiyesa eda'eda sadaina yai ya ta'ata'ai. In mate Timaiyesi natuna.
47 Ya atahi mate Yesu, Nasaleta dogana, ya laolaoma yo fede ya yoga iyen,
Yesu, Deiwidi Laulauwewena! U nuwatohatohaegu!

48 Dodoga boludi sa sagasagaliyen bena ya famakano. In moho ya yoga la'ila'i boda, iyen,
Deiwidi Laulauwewena! U nuwatohatohaegu!

49 Yo fede Yesu ya bwa'i tohai na, iyen,
Au yogaiyama!

Be doga mata toutouna sa fayoga tiyen,
Ya yogaim, be u obiyo! Na nuwam i adidili!

50 Yo fede kaleko, tauna yai ya pei, na ya obiyofahi be ya lau Yesu lisina.
51 Yesu ya fati'oi, iyen,
Em fanuha somo bena E ginauli?

Taumoho mata toutouna iyen,
Tanuwaga, E fanuha bena matagu wa falaladi.

52 Yesu ya faliba iyen,
U lau! Em kawawananaha ha'a ya faloholohom.

Yo fede matana ya falaladi. Yesu ya famuli watan be eda'eda yai sa lau.

11

Yelusalem yai, Dodoga Yesu sa Fadebasae
Maleko 11:1-11
(Matiu 21:1-11; Luka 19:28-40; Diyon 12:12-19)

1 Sa mahano lau Betifegi yo Betani, Oliwe Piuna sadaina yai, na Yelusalem sa hanahanaui be Yesu ana hewahewali luwaga ya fatamalidi.
2 Na iyen,
Au lau nu'u hesa matamiu yai. Yena ami mahano lau haba donki natuna ami ita. Amainiya sa fada'i na hola hige sai i awai. Au tatafahi be au leyama.
3 Yena sai iyen, "Somo ami ginaginauli?"
Mate au faliba auwe, "Guyau ya fanuha. Na haba 'e fatamali fafuyoyama."
4 Yo fede sa lau be donki natuna sa ita eda'eda yai, na sa au'aui luma hafohafona yai. Sa tata
5 na dodoga haisa amainiya sa obi'obiyo tiyen,
Hei! Ami tata be?

6 Na Yesu somo ya falibadi, enehedi sa liba be donki wa sa nuwa'en.
7 Sa lawen Yesu lebena. Adi luhuluhu donki taulina yai sa hesedi, habahim Yesu ya ta'ai hiti.
8 Dodoga boludi adi luhuluhu sa hesedi eda'eda yai na haisa oyagi lagadi ma lugulugudi gabu yai sa talafahidi, be eda'eda yai sa hesedi.
9 Tau bwa'i yo haisa tau lau wata sa laulau yogayoga, tiyen,
Hosana, Yaubada te fadebasae!
In, GUYAU hesana yai ya laoma - Yaubada ena loholoho i felen!
10 Yaubada ena loholoho ya feleda pa'ana aho te ada ulutubu Deiwidi ena tanuwaga laulaudi haba Yesu ya abi hitin fuyoi! Hosana, hewa wananahana yai! Yaubada te fadebasae!

11 Yesu ya mahano lau Yelusalem, be ya luhulau Dubu Tabuna dobidobina yai, be ginauli mahudo'idi ya ita sipoidi. Maihala ya ofi, yo fede ma'ana hewahewali safuhudohudo'i luwaga sa lau Betani.*

Yesu Oyagi Doha Kuhou ya Kaumananai.
Maleko 11:12-14
(Matiu 21:18-19)

12 Bobonna Betani yai sa fuyo Yelusalem na Yesu ya guliyam.
13 Manamana'a yai ya ita'ita lau be oyagi hesa doha kuhou luguna ya ita, yo fede ya lau be ya ita mate lugu afa'afana pa'ana hige ana fuya.
14 Habahim Yesu ya libalau oyagi ni lisina iyen,
Tabu u fuwa! Tabu sai hesa an'anim i an!

Na tau famuli watanina somo ya libaen, sa ata'atahi.

Yesu ya Lau Dubu Tabuna
Maleko 11:15-19
(Matiu 21:12-17; Luka 19:45-48; Diyon 2:13-22)

15 Sa mahano lau Yelusalem yai na Yesu ya lau Dubu Tabuna dobidobina yai. Tau une'une yo tau maketi mahudo'idi ya fadabalaladi. Nu'u hahaisa edi moni tau laulau senisi edi tebolo ya buidi,† yo atai'a doha waliliya tau une'uneidi edi aba ta'ai hinaga ya buidi.
16 Yo Yesu iyen,
Tabu sai hesa somo la'i u leyama ai Dubu Tabuna dobidobina.
17 Na habahim dodoga ya fatalahadi iyen,
Buka Tabuna yai sa uli mate Yaubada iyen,
"Egu Dubu Tabuna mate nu'u mahudo'ina edi aba lau'u'ula.
Na umi ami fapaisowa be ya famala tau angafu edi aba alasimo." *(Isaiya 56:7; Delamaiya 7:11)*

---

* **11:11** Diusi Duba Tabuna o Antalasam Lumana mate esega dumaduma, Yelusalem yai. Nu'u hahaisa yai mate Diusi edi aba oigogo lumadi moho sa fa'obiyodi. † **11:15** Loma edi moni sa senisidi, be Diusi edi moni sa fapaisowa Dubu Tabuna yai.

18 Tau antalasam baba'isadi yo laugagayo tau lau fa'ataena liba ni sa atahiyen yo fede
eda'eda sa yo'o bena Yesu sa wunui. Sa 'wasabuwen pa'ana baiwa mahudo'ina ena
lau fa'ata sa no'o'en.
19 Maimailafina Yesu ma'ana hewahewali taonna sa lau afulen.

Oyagi Doha Kuhou Lau Fa'atana
Maleko 11:20-26
(Matiu 21:20-22)
20 Bobonna ma hwalahwalalana eda'eda yai sa laulau na oyagi doha kuhou sa ita ya pe'i.
(Diyobi 18:16)
21 Pita ya nuwatuhui yo fede Yesu ya faliba iyen,
Tanuwaga, oyagi wa kaumananai wa, u ita, ya pe'i!

22 Yesu iyebom,
Yaubada au kawawananaha'en.
23 E faliba dudulaimiu mate sai yena ya kawawananaha na tabu i nuwa luwaluwaga na
ya libalau tu'a lisina iyen, “U lau, u lofe lidiyem ai gabogabo.” Mate somo ya libaen haba ya
tubu.
24 Logena, E falibamiu yawa, “Lau'u'ula yai, somo ami an'etai, bena ami
kawawananaha mate ha'a ami abi, haba Yaubada ya felemiu.
25 Somo ami ita faheyaya haidamiu lisadi yai fuyana ami mwaito be ami lau'u'ula mate
au nuwatuhu afuledi. Haba Tamamiu Galewa yai emi heyaya ya nuwatuhu afuledi.
26 “Yena dodoga edi heyaya hige au nuwatuhu afuledi mate Tamamiu galewa yai emi
heyaya ibege i nuwatuhu afuledi.”‡

Yesu ena Dudulai Fati'ona
Maleko 11:27-33
(Matiu 21:23-27; Luka 20:1-8)
27 Sa mahano fuyoma Yelusalem, be Yesu ya lau Dubu Tabuna dobidobina ya laulau tiga na
tau antalasam baba'isadi, laugagayo tau lau fa'ataena, yo babada hahaisa sa laoma lisina.
28 Sa fati'oi tiyen,
Dudulai somo wa fapaisowa be ginaulidi te wa ginaulidi? Yo sai dudulai te ya felem be
wa ginauli doha?

29 Yesu alinadi ya bui, iyebom,
Fati'o esega haba E fati'oimiu, na buina au felegu. Habahim dudulai somo E fapaisowa
be laulau te E ginaulidi emi E liba.
30 Au falibagu! Diyon ena fafababasito somo yai ya laoma? Galewa yai e dodoga lisidi
yai?

31 Yo fede tau antalasam baba'isadi yo laugagayo tau lau fa'ataena ibodi sa fadosi tiyen,
Yena tawa, “Galewa yai,” haba iyen, “Sidohana Diyon hige au kawawananaha'en?”
32 Na yena tawa, “Dodoga lisidi yai–, mate sa 'wasabuwedi pa'ana dodoga mahudo'idi
edi nuwatuhu mate Diyon in peloweta wananaha.”
33 Yo fede Yesu alinana sa bui tiyen,
Hige ai siba.

Yesu ya falibadi iyen,
Yau hinaga dudulai somo E fapaisowa be laulau te E ginaulidi ibege ya falibamiu.

12

Gabu Tau Ita Watanina Heyaheyayadi Heyaheyasonna
Maleko 12:1-12
(Matiu 21:33-46; Luka 20:9-19)
1 Heyaheyason hesa Yesu ya falibadi, iyen,
Doga hesa wain gabuna ya umahi na ya ganai.* Wain aba folona ya ginauli yo gati
lumana hewana lofalofa ya fa'obiyo. Muliyai dodoga haisa ya toledi be gabu sa ita watan
na ya lau ya lauwasi. 2 Wain ena fuya anaho yai mate gabu tanuwagana ena tau
lau fayofayo ya dui lawen lisidi na iyen,
U lau u falibadi be wain monina egu tefa ti felem, be u leyama.

‡ **11:26** Uli'uli beyabeyana hahaisa, lausoisoi te, hige ti uli.

* **12:1** Buka Beyabeyana yai wain gabuna mate Isalaela dodogadi tautaudi. (Isaiya 5:1-2)

3 Tau ita'ita wata fayofayo dogana sa tohai be sa talai na sa dui fafuyo ma nima afa'afana.
4 Habahim gabu tanuwagana tau lau fayofayo hesa hinaga ya dui, na kuluna sa dem tili yo sa liba fafaheyaya.
5 Fafaihonana ya dui mate sa wunui. Tau lau fayofayo peidi hinaga ya duidi. In moho Laulauna gonogonowana, haisa sa pidilidi, na haisa sa wunuidi.† *(Delamaiya 7:26, Eimosi 3:7 Sekalaiya 1:6).*
6 Ofi'ofina, natuna ya fanuha wananahai ya dui na iyen,
Natugu haba sa fa'atitiyen.

7 Gabu tau ita watanina ibodi sa libaliba tiyen,
Gabu tanuwagana natuna itete. In haba tamana ena tanohi ya abidi. Ta wunui! Ena tanohi haba te abi!

8 Yo fede natuna sa tohai be sa wunui, na silanna sa pei lawen gabu mulimulina yai.
9 Gabu tanuwagana haba somo ya ginauli? Haba ya laoma be ya wunuidi na dodoga haisa ya ledima be wain gabuna sa ita watan.
10 Uli'uli te ha'a ami fatili. "Tau abi luma ume'ehu sa 'waiyo'o'en mate muli yai ya famala ume'ehu ota'otafahina.
11 "Itete GUYAU ya ginauli be ita'itana mate ya loholoho wananaha!" *(Samsi 118:22-23)*

12 Yo fede Diusi baba'isadi eda'eda sa yo'o bena Yesu sa au pa'ana heyaheyason ni, iti tautaudi. In moho dodoga baiwadi sa 'wasabuwedi be Yesu sa lau afulen.

Takesi Fafamaisana Fati'ona
Maleko 12:13-17
(Matiu 22:15-22; Luka 20:20-26)
13 Muli yai Heloda ena pele yo Falesiya mate dodoga sa duidi sa lau Yesu lisina be haba ena libaliba yai sa fasai buluhi.
14 Be tiyen,
Tanuwaga, 'e sibai mate um doga dudulaina. Dodoga lala'i yo kiki'ina edi nuwatuhu heyaheyayadi ibege u lau watandi, in moho Yaubada ena liba, dudulai yai wa lau fa'ataen. Be, haga u falibamai, takesi 'e famaisa Loma edi Sisa ai lisina ya dudulai e hige? Haba 'e tole e hafena?

15 In moho edi bwala Yesu ha'a ya sibai be alinadi ya bui, iyebom,
Sidohana be ami fasai bulubuluhigu? Haga moni au leyama be ya ita.

16 Esega sa felen, na iyen,
Sai tautauna yo hesana moni yai te?

Alinana sa bui tiyen,
Sisa, Loma edi Kin.

17 Yo fede Yesu iyen,
Somo Kin Sisa ena, mate au felen. Na Yaubada ena, mate Yaubada au felen.

Yo fede edi no'o sa ofi!

Obiyo Fuyo Mulina, Hige Nahi Fuyo
Maleko 12:18-27
(Matiu 22:23-33; Luka 20:27-40)
18 Habahim Sadusi haisa (iti sa liba mate dodoga ibege ti obiyo fuyo) sa laoma Yesu lisina be tiyen,
19 Tanuwaga, Mose ya uli mate yena taumoho ma lahuna hige nanatudi na taumoho ya pe'i, hidana hwabuna haba ya fai na ya fanatu mate sa famala tau pe'i nanatuna. *(Diutelonomi 25:5, Luta 2:20, Luta 4:4-8)*
20 Doga hesa nanatuna tatau faligigi luwaga. Tau tuwaha ya nahi be hige nanatuna na ya pe'i.
21 Fafaluwagana hwabu wa ya fai, be hige natuna na hinaga ya pe'i. Fafaihonana hinaga hwabu ya fai be hige natuna.
22 Doha, na ya lau wee–, waihin wa, tatau faligigi luwaga ya fai ofinidi, mate hige natudi, na sa pe'i. Ofi'ofina mate waihin hinaga ya pe'i.

† **12:5** Doha Diusi edi peloweta sa waiyo'o'edi be haisa sa wunudi.

23 Obiyo fuyo lahaina yai, waihinna ni haba sai lahuna? Pa'ana tataudi faligigi luwaga waihinina ha'a sa fai.

24 Yesu alinadi ya bui iyen,
Ami lau pono pa'ana Buka Tabuna yo Yaubada ena gigibwali hige au sibai.
25 Tau pe'ipe'i sa obiyo fiyo, iti mate doha anelu galewa yai. Ibege ti nahi boda.
26 Obiyo fuyo libana Mose ena buka yai ami fatili e hige'e? Somo yai Yaubada ya libalau Mose lisina oyagi ala balebalelemna ganahewana yai, fuyanna iyen, "Abelaham, Isako yo Iyakobo edi Yaubada mate Yau." *(Au'aulaha 3:16; 1 Kin 19: 1-18)*
27 Ami lau pono wananaha! In mate tau mwahumwahuli edi Yaubada. Hige tau pe'ipe'i edi Yaubada. *(Diyon 11)*

Laugagayo Tausomo Namba Wan
Maleko 12:28-34
(Matiu 22:34-40; Luka 10:25-28)
28 Laugagayo tau lau fa'ataena hesa ya laoma, edi liba ya atahi. Ya sibai mate Sadusi edi liba Yesu ya bui loholoho'idi yo fede ya fati'oi iyen,
Laugagayo mahudo'ina ganahewana yai tausomo ya hasai wananaha?

29 Yesu iyen,
Esega ya hasai wananahana mate itete:
"Isalaela au ata'atahi! GUYAU in iyabona eda Yaubada.
30 Yaubada u gadosisiyen ma nuwa ofifahim,
em nuwatuhu mahudo'ina,
yaluwam mahudo'ina, yo ma adidilim."‡ *(Diutelonomi 6:5)*
31 Laugagayo fafaluwagana mate itete:
"Falem tau miya u gadosisiyen,
doha um wa gadosisi fuyoim." *(Lewitikusi 19:18),* *(Luka 10:25-37)*
Laugagayodi luwaga te, sa hasai wananaha, habahim hahaisa.
32 Laugagayo tau lau fa'ataenna ya libalau Yesu lisina iyen,
Tanuwaga, wa liba dudulai mate,
Yaubadana, esega; hige sai hesa; In ibona moho.
33 Yaubada u gadosisiyen ma nuwa ofi fahim, em nuwatuhu mahudo'ina, yo ma adidilim.
Falem tau miya u gadosisiyedi,
doha um wa gadosisi fuyoim.

Laugagayo luwaga te sa hasai wananaha, habahim yosiyosi gabugabudi yo ainauya hahaisa Yaubada te felen aba antalasam gabuna yai. *(1 Samuwela 15:22)*
34 Ena bui Yesu ya atahi mate ya dudulai, yo fede ya faliba iyen,
Yaubada Ena Aba Ba'isa hige i lofa lisim yai.

Yo fede sa 'wasabu be hige somo hesa Yesu ti fati'o fuyoi.

Keliso Fati'ona
Maleko 12:35-37
(Matiu 22:41-46; Luka 20:41-44)
35 Fuyana Yesu ya laulau fa'ata Dubu Tabuna dobidobina yai, ya fati'o iyen,
Sidohana be laugagayo tau lau fa'ataenna itiye, "Keliso mate Deiwidi laulauwewena?"§
36 Yaluwa Tabuna nuwatuhu Deiwidi ya felen be iyen,
"GUYAU ya libalau egu Guyau lisina,
'Ai sibagu u ta'ai yee–, am waiyunu E toledi ai ahem ubuna." *(Samsi 110:1)*
37 "Ibe Deiwidi iyen, 'Um GUYAU,' haba sidohana be in Deiwidi laulauwewena?"

Na baiwa la'ila'i, ya ata'atai ma nuwa kwadedi.

Yesu Laugagayo Tau Lau Fa'ataenna ya Liba Fanuwatagudi
Maleko 12:38-40
(Matiu 23:1-36; Luka 20:45-47)
38 Yesu ena lau fa'ata ganahewana yai iyebom,
Laugagayo tau lau fa'ataedi, au ita sipo'idi! Salumadi sa fanuha bena edi leli lofalofadi na sa leu yo sa sai ai maketi be haba dodoga sa laulauto'iyedi.

---

‡ **12:30** Alina Hebelu yai, libadi te lahai hesa - hesa Diusi sa fatifatili edi lau'u'ula fuyanna yai.

§ **12:35** *Keliso*mate "Tau Fasinabona."

39 Aba oi'oigogo lumadi yai yo mata'asi ganahewadi yai sa fanuha bena aba ta'ai loholohodi yai sa ta'ai.
40 Hwabuhwabu edi luma ginaulidi sa bwalafahidi be ai edi, sa abidi, yo lau'u'ula sa falofadi. Lau bwalabwala te lisidi yai haba kamkamna lala'i sa fahoinadi.

Hwabuhwabu Hesa ena Ainauya
Maleko 12:41-44
(Luka 21:1-4)
41 Diusi edi Dubu Tabuna yai Yesu ya ta'ata'ai, moni aba husanina sadaina yai be dodoga boludi moni sa toletole ya kinokino'idi. Tau fagogo boludi mate moni lala'i sa toledi;
42 na hwabuhwabu hige ena moni ya laoma be moni kapa kiki'uka luwaga ya husanidi, la'ina doha 5 toea.
43 Ana hewahewali ya yoga gogondima na ya falibadi iyen,
E faliba dudulaimiu! Hwabuhwabu tau gogo gesagesana te, ainauya la'ila'i ya tole aba husanina yai, na habahim hahaisa.
44 Tau fafagogo mate edi tefa sa ota, na waihin ni ena moni ofi'ofina. Ana kalahe eda'edana logena, ya tole ofi'i.

13

Dubu Tabuna Lopana, Yesu ya Libaen
Maleko 13:1-2
(Matiu 24:1-2; Luka 21:5-6)
1 Yesu Dubu Tabuna ya laulau afulen na ana hewali hesa iyen,
Tanuwaga, luma loholohodi yo ume'ehu lala'i u itadi!

2 Yesu iyen,
Luma lala'i te ami itadi? Ibege ume'ehu hesa, hesa ai hewana i ota. Mahudo'idi haba sa anlubi lopalopaidi.

Pilipili yo Fati'o
Maleko 13:3-13
(Matiu 24:3-14; Luka 21:7-19)
3 Oliwe Piuna yai Yesu ya ta'ata'ai na Dubu Tabuna ya ita lawen tefa yai. Pita, Diyemsi, Diyon yo Endulu ibodi Yesu sa fati'oi tiyen,
4 U falibamai, fuya somo haba ginaulidi te sa tubu? Yo fafa'ilala somo haba ya taumahata be 'e sibai mate fuyana ya hanahanau?

5 Na Yesu ya falibadi iyen,
Au ita komakoman, ibe ti bwalafahimiu!
6 Dodoga boludi hesagu yai haba sa laoma tiyen, “Yau Keliso.” Be boludi haba sa bwalaidi.
7 Yena hiyala sadai yai ye eda lofalofa yai wasadi ami atahiyedi, tabu au 'wasabu. Ginauli doha ite haba sa tubu, in moho lahai ofi'ofina hola. *(2 Tesaloniya 2:2-3; Maleko 13:10; Matiu 24:14)*
8 Nu'u hesa haba maidadi nu'u hesa sa hiyala, mwanu'unu'u yo galamo wesawesasa haba nu'u haisa yai. Somo heyaheyayadi sa tubu te, doha kamkamna bwa'ibwa'ina wawahin sa fahoina edi fuya fanatu yai.
9 Au ita'ita komakoman! Haba sa aumiu be sa lawemiu emi nu'u koniseladi lisidi be Diusi edi aba oi'oigogo lumadi yai sa pidilimiu. Gawana yo kin nuwanuwadi yai haba ami obiyo, yau debagu yai, be wasa loholohona ami falibadi.
10 Na wasa loholohona bena ami lauguguya bwa'iyen ai nu'u mahudo'ina. *(Matiu 24:14)*
11 Na yena sa aumiu be ami lau fatala, tabu au mode wananaha auwen, “Somo haba 'e libaen?” Somo ya mahata nuwamiu yai au libaen moho, pa'ana Yaluwa Tabuna ya libaliba, hige umi.
12 Doga hidana haba ya fele afulen be sa wunui yo doha, Tau tamatama haba ya ginauli natuna ai lisina. Wawaya haba sa timuli bui be tamadi yo tinadi sa wunuidi.
13 Debagu yai haba mahudo'idi sa fawaiyunuwemiu. Na sai ya nuwa adidili ya lau ee–, lahai ofi'ofina haba ya mwahuli.

Heyaheyaya 'Wasabuna
Maleko 13:14-23
(Matiu 24:15-28; Luka 21:20-24)
14 Yesu iyen,

"Ginauli hesa fatau 'wasa'wasabu wananahana" in tabu ainiya, haba ami ita ya obi'obiyo nu'una yai ni. (Tau fatifatili bena ya nuwatuhu lobahi.) Na salumadi Diudeya yai bena sa gela lau tu'a.

15 Sai ena luma hewana yai* tabu i lidi luma ganahewana, be ginauli hesa i abi. 16 Sai gabu yai tabu i fuyo luma ana luhuluhu i abi.

17 Lahaidi ni sa mahanoma mate wawahin bogabogadi yo nanatudi sa fafanomdi lisidi yai ya heyaya wananaha.

18 Yaubada au an'etai be ginaulidi te tabu fuya gogoma yai ti tubu,

19 pa'ana pilipili ai lahaidi ni haba sa heyaya wananaha. Hige doha fuya bwa'ibwa'ina yai Yaubada tano'ubu ena fuya ginaulina yai ya laoma ee–, aho ite. Ai muli, ibege ti tubu fuyo.

20 Ibe Guyau, pilipili lahaidi ni, hige i fatupodi ibege doga hesa i mwahuli. In moho, salumadi ya fasinabodi debadi yai mate, Yaubada lahaidi ni ya fatupodi.

21 Lahaina yai ni yena sai iyen, "Keliso ami ita" e "In logena auu–."

Mate, tabu au kawawananaha.

22 Pa'ana keliso yo peloweta bwalabwaladi haba sa laoma be no'o yo fafa'ilala sa lau ginauli, yena gonowanadi mate Yaubada ena fasinabo dodogadi haba sa foya ponolidi.

23 Logena bena ami ita komakoman! Somo matada yai haba ya tubu mate ha'a E falibamiu.

Doga Natuna ena Fuya Laoma
Maleko 13:24-27
(Matiu 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 Pilipili lahaidi sa ofi na ai mulina haba maihala ya kamukamumu yo nawalahi ibege i sina.

25 Kipwala galewa yai haba sa be'u yo galewa ginaulidi haba sa mwahmwahiu. *(Isaiya 13:10; Efeso 6:12)*

26 Ai lahaina ni Doga Natuna haba sa ita ma gigibwali la'ila'ina yo ma namanamalina ya laolaoma yada yai.

27 In haba anelu ya fatamali lawedi tefa bwauli, yawana, bolima yo yalasi edi aba towa yai. Na Yaubada ena fasinabo dodogadi haba sa fa'oigogo esegahidi, tano'ubu ana dan ya lau ee–, galewa ana dandan.

Oyagi Doha Kuhou Lau Fa'atana
Maleko 13:28-31
(Matiu 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 Oyagi doha kuhou lau fa'atana te au nuwatuhui. Yena lagana sa tutuli ami sibai mate siuhwalo ya laolaoma.†

29 Doha, yena ginaulidi te sa tubu ami itadi mate ami sibai, lahaidi ni sa hanahanauma.

30 E faliba dudulaimiu mate, dodogadi haisa aho te sa miyamiya ibege ti pe'i ee–, ginaulidi mahudo'idi te sa tubu.

31 Galewa yo tano'ubu haba sa ofi in moho, yau egu liba ibege i ofi.

Bena te Nonoha
Maleko 13:32-37
(Matiu 24:36-44)

32 Hige sai la'i lahaina yo maihalana i sibai. Anelu galewa yai hinaga hige ti sibai yo Natuna hinaga hige i sibai. Tamana iyabona ya sibai.

33 Au ita komakoman yo au tuhutuhuli! Pa'ana maihalana hige au sibai.

34 Doha taumoho hesa ena nu'u ya lau afulen na ya lau eda lofalofa. Ena tau lau fayofayo hesa - hesa ana paisowa ya felen. Luma eda'edana hafohafona tau ita'ita watanina mate ya faliba bena ya tuhutuhuli.

35 Logena bena ami tuhutuhuli pa'ana luma tanuwagana ena fuyoma maihalana hige au sibai. Haba maimailafi e ai i'ipa atipuna ye kamkam gwanegwane yai ye ya ifi tatatali.

36 Ibe i mahanoma feula be i lobahimiu ma enomiu.

37 Somo E fafalibamiu mate haba mahudo'idi E falibadi yawa, "Au tuhutuhuli." *(Maleko 14:34)*

---

* **13:15** Isalaela, edi luma, hige hato ti fapaisowadi. Luma hewadi mate sa tabataba, na maimailafidi ainiya sa laulau bawa. † **13:28** Hai'in fuyana aite'i, fafa'ilalana mate mwadawa lugudi sa in, na yena mwadawa lugudi sa be'u, mate haibe'u.

14

Yesu Oilibana
Maleko 14:1-2
(Matiu 26:1-5; Luka 22:1-2; Diyon 11:45-53)

1 Lahai luwaga moho haba Bayawa yo Fwalawa Fafayisti Gesana An'angogodi.*
(Au'aulaha 12)
Tau antalasam baba'isadi yo laugagayo tau lau fa'ataendi, eda'eda sa yo'o bena bwalabwala yai haba Yesu sa tohai be sa wunui.
2 Tiyen,
Tabu an'angogo yai ta ginauli. Do'ata dodoga te eli fasifasinadi be lulu sa fatubu.

Betani yai Waihin Hesa Yesu ya Fama'i
Maleko 14:3-9
(Matiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

3 Betani nu'una yai Yesu ya kalakalahe lepela dogana hesa hesana Saimon ena luma yai. Waihin hesa ma'i panepanena hesana nada, maisana ya la'i ya abi, na ya luhuma luma yai. Ma'i botolona gadona ya dem pwai na ya fagoi Yesu bolobolona yai.†
4 Dodoga haisa amainiya sa fatalapili tiyen,
Sidohana be ma'i panepanena ya anfagofafogo ela'en?

5 Yo fede sa fafatala pili tiyen,
Ibe te une'uneyen mate maisana la'ina doha doga esega ya paisowa bolima esega, na maisana haba tau gogo gesagesa felendi.

6 In moho Yesu iyen,
Sidohana be ami mode lisina yai? I otawa. In laulau loholohona ya ginauli lisigu yai.
7 Tau gogo gesagesa fuya ou'ouli ma'emiu, na lahai hesa - hesa haba ami saguhidi. In moho, Yau ibege fuya ou'ouli ma'emiu.
8 Waihin te, somo gonowana ya ginauli, ya ginauli watan, be taugu ya fama'i nonohai, na habahim toletoletau lahaina.
9 E faliba dudulaimiu mate tano'ubu mahudo'ina yai somo yai wasa loholohona sa lauguguya'en, mate waihin te somo ha'a ya ginauli wasana haba sa fafanuwa hitin.

Diudasi ya Tau'ulu be Yesu Ana ya Wewe
Maleko 14:10-11
(Matiu 26:14-16, Luka 22:3-6)

10 Habahim Diudasi Isakaliyoti, in mate tau famuli wata safuhudohudo'i luwaga hesa, ya aulaha ya lau tau antalasam baba'isadi lisidi, be Yesu ana ya wewe.
11 Ena nuwatuhu ya falibadi, yo fede nuwadi sa amna be sa liba fasunuma mate moni haba sa felen. Habahim Diudasi ya fatubu eda'eda ya yo'o.

Bayawa An'angogona Abi Nonohana
Maleko 14:12-21
(Matiu 26:17-30; Luka 22:7-14, 21-23; Diyon 13:21-30)

12 Fwalawa Fafayisti Gesana An'angogona lahaina bwa'ibwa'ina yai sipi sa lau funuhidi be Bayawa An'angogona sa abi nonohai. Yesu ana hewahewali sa fati'oi tiyen,
Haba 'e lau ai somo, Bayawa An'angogona 'e abi nonohai? *(Au'aulaha 12:3-11)*

13 Yo fede Yesu ana hewahewali luwaga ya fatalahadi iyen,
Au lau taon yai taumoho hesa ho'owa leduna ya bahebahei haba ya lobahimiu. Au lau watan,
14 be luma tausomo ainiya ya luhulau, tanuwagana au faliba auwen,
"Tanuwaga ya fati'o mate: 'Ma'agu hewahewali, Bayawa An'angogona Ai bili tausomo haba 'e kalahe?"
15 Bili la'ila'i hewa yai ha'a sa fa'a'a nonohai haba ya fa'itamiu. Ainiya eneheda, au abi nonoha.

16 Yo fede ana hewali luwaga sa aulaha sa lau taon yai be somo Yesu ya fatalahadi sa itadi. Amainiya Bayawa An'angogona sa abi nonohai.
17 Maimailafina Yesu ma'ana hewahewali safuhudohudo'i luwaga sa mahanoma aba kalahe yai.

---

* **14:1** Bayawa mate "pasowa mata'asina" yo Fwalawa Fafayisti Gesana An'angogona fafa'ilalana.

† **14:3** Ma'i panepanena te hesana *nada* hige amaite'i, na ume'ehu hudo'i hesana alabasta yai botolona sa ginauli.

18 Yesu iyen,
E falibamiu mate sai esega ganahewamiu yai, haba agu ya wewe. Dogana ma'eda te kalakalahe.

19 Nuwadi sa heyaya be esega - esega sa fati'o lau Yesu lisina, tiyen,
Bena yau?

20 Yesu alinadi ya bui iyen,
Safuhudohudo'i luwaga ganahewamiu yai, sai esega nimamai ma'egu 'e bwaluidi aiyohe yai, mate in, logena.
21 Doga Natuna haba ya pe'i doha Buka Tabuna ha'a ya libaen. In moho agu tau wewe haba heyaheyaya la'ila'i ya fahoina. Loholohona moho dogana ni tabu ti yosi.

Yesu ena Anyaweyawesa.
Maleko 14:22-25
(Matiu 26:26-30; Luka 22:7-20; 1 Kolinto 11:23-25)
22 Sa kalakalahe na Yesu fwalawa ya abi na ya lau'u'ula lau Yaubada lisina, habahim ya ifi be ana hewahewali ya feledi na iyen,
Itete au abi be au an. Itete Yau taugu.

23 Habahim kaputi ya abi na Yaubada ya lauto'iyen na ya feledi be mahudo'idi adi sa nom.
24 Yesu iyen,
Itete mate yau 'wasinagu. Yaubada ena yali fwaufwauna fafa'ilalana ya tabuliwa dodoga mahudo'idi debadi yai.
25 E faliba dudulaimiu mate wain te ibege ya nom fuyoi ya lau ee–, Yaubada ena Aba Ba'isa yai haba E nom fuyo.

26 Wana hesa sa wanai mulina yai sa aulaha sa lau Oliwe Piuna.

Yesu Pita ena Falefalele ya Liba Bwa'iyedi
Maleko 14:27-31
(Matiu 26:31-35; Luka 22:31-34; Diyon 13:36-38)
27 Yesu ya libalau lisidi,
Mahudo'imiu haba ami lau afulegu na ami gela. Buka Tabuna yai ha'a ya libaen iyen, “Yaubada haba sipi tau ita watanina ya lau funuhi na sipi haba sa failaulauwidi.”
28 E mwahuli fuyo ai mulina, haba E bwa'i E lau Galili.

29 Pita iyen,
Mahudo'idi haba sa suha papa afulem, na Yau hige gonowana.

30 Yesu iyen,
Pita, E liba dudulai lisim yai mate i'ipa te hola kamkam ibege i gwane ma luwaga na haba wa falele'egu ma faihona.

31 Pita ya aso, iyen,
Hige gonowana ya falele'em, haba te pe'i luwaluwaga.

Na ana hewahewali mahudo'idi edi liba gonogonowadi.

Getesemeni yai, Yesu ya Lau'u'ula
Maleko 14:32-42
(Matiu 26:36-46; Luka 22:39-46)
32 Sa laoma Getesemeni nu'una. Yesu ya libalau ana hewahewali lebedi yai iyen,
Aite'i au ta'ata'ai na hola E lau E lau'u'ula.

33 Pita, Diyemsi yo Diyon ma'edi Yesu sa lau. Nuwa kamkamna la'ila'i yo nuwa mwahu ya laoma tauna ya famohafu.
34 Yo fede ya falibadi iyen,
Nuwa heyaya nuwagu yai ya la'i wananaha begana haba ya kamfunuhigu. Aite'i au miyamiya na au tuhutuhuli.

35 Begana ya sigilau, ya lofe lidiyen tanohi yai na ya lau'u'ula iyen,
Yena gonowana, ibege kamkamna lahaina te ya fahoina.

36 Ya lau'u'ula iyen,

Aba, Tamagu, ginauli mahudo'idi um gonowam. Kamkamna te u abi fahi lisigu yai. In moho hige yau egu fanuha, um em fanuha.

37 Habahim ya fuyo ana hewahewali faihona lisidi na ya itadi sa eno'eno. Ya libalau Pita lebena,
Saimon, wa eno? Hige gonowana u tuhutuhuli awa esega moho?
38 Au tuhutuhuli yo au laulau'u'ula haba ibege lau lubu au fahoina. Yaluwamiu sa nonoha na taumiu sa belubelu.

39 Ma'esega moho ya lau afuledi na ya fuyo ya lau'u'ula. Libadi gonogonowadi ya libaedi.
40 Ya fuyoma ana hewahewali lisidi ya itadi sa maimaidu'e be hige somo ti faliba.
41 Fafaihonana ya fuyoma na ya falibadi iyen,
Hola ma enomiu? Ma anyawasimiu? Maihalana ya mahano! Ha'asi, Doga Natuna aho te sa fele lawen dodoga heyaheyayadi lisidi yai.
42 Au obiyo ta lau! Agu tau wewe ya laoma!

Yesu sa Au
Maleko 14:43-52
(Matiu 26:47-56; Luka 22:47-53; Diyon 18:3-12)
43 Yesu ma libalibana yo fede Diudasi, in safuhudohudo'i luwaga hesa, maidana dodoga boludi ma baibainetidi yo ma kepakepatadi sa mahanoma. Iti mate tau antalasam baba'isadi, babada yo laugagayo tau lau fa'ataendi sa duidima.
44 Tau wewe mate fafa'ilala hudo'i ha'a baba'isa ya falibadi iyen,
Sai E falafu mate logenana. Au tohai be au lawen, na ami gati komokomani'i.

45 Fuyana Diudasi ya mahano ya dudulai ya lau Yesu lisina iyen,
Tanuwaga!
Na ya falafu.
46 Yo fede Yesu sa tohai be sa lawen.
47 Tau obi'obiyo hesa amainiya ena baineti ya faguli be Tau Antalasam edi Ba'isa ena tau lau fayofayo beyana ya talafahi.
48 Alinadi Yesu ya bui iyen,
Bena Yau tau angafu? Logena ma baibainetimiu yo ma kepakepatamiu ami laoma ami augu.
49 Fuya ou'ouli yau ma'emiu Dubu Tabuna dobidobina yai E laulau fa'ata na hige au augu. In moho Buka Tabuna bena ya fawananaha. *(Isaiya 53:7-12)*

50 Habahim ana hewahewali mahudo'idi sa gela afulen.
51 Hewali hudo'i ya lau kaleko na Yesu ya laulau watan mate sa tohai,
52 yo fede ya dalu peidi be kaleko ya taufahi na ma tau afa afa'afana ya gela.

Yesu sa Lawen Sanhedeli Lisidi
Maleko 14:53-65
(Matiu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Diyon 18:13-14, 19-24)
53 Yesu sa lawen Tau Antalasam Ba'isana lisina na tau antalasam haisa, babada lala'i yo laugagayo tau lau fa'ataena mate sa fa'oigogo amainiya.
54 Pita muli yai ya laoma be ya luhulau Tau Antalasam edi Ba'isa ena luma dobidobina yai. Be maidana gati sa ta'ai na ya anmwahibo.
55 Tau Antalasam edi Ba'isa yo Sanhedeli mahudo'idi edi fanuha bena liba wananaha la'i sa lobahidi, haba ainiya bena Yesu sa wunui. In moho hige somo la'i ti lobahi.‡
56 Tau fagiluna boludi edi liba bwalabwala sa libaedi mate hesa - hesa ena ya laulau hudo'i.
57 Haisa sa obiyo be liba bwalabwala sa libaedi Yesu lisina yai tiyen,
58 'E atahi ya libaliba iyen, "Dubu Tabuna dodoga sa ginauli haba E dem lopa. Na lahai faihona ganahewadi yai hesa haba E fa'obiyo fuyoi. Dubuna mate hige dodoga nimadi yai ti ginauli."

59 Hesa - hesa ena liba ya lau hudohudo'i. Hige edi liba esega.
60 Tau Antalasam edi Ba'isa ya obiyo mahudo'idi matadi yai na ya fati'o lau Yesu lisina iyen,
Sa fagilum te haga alinadi u bui.

61 In moho Yesu hige somo la'i i libaen. Yo fede Tau Antalasam edi Ba'isa ya fati'o fuyoi iyen,
Um Keliso, Loholoho Tau Abina Natuna? *(Isaiya 53:7-8)*

‡ **14:55** Diusi edi Konisela la'ila'i hesana mate Sanhedeli.

62 Yesu iyen,
Yau, Logegu. Haba Doga Natuna ya ta'ata'ai Gigibwali Yaubadana sibana yai na yada yai ya laolaoma, ami ita.

63 Tau Antalasam Ba'isana ena leli ya ankamgiginidi na iyen,
Hei! Hige gonowana wikinisi hesa haba ta yo'oi!
64 Yesu ya liba pono iyen, "Yau ma'egu Yaubada gonogonowamai." Ami atahi! Emi nuwatuhu somo?§

Mahudo'idi sa fagilu, be ehe watawatan tiyen,
Ii–, pe'i moho.

65 Habahim haisa Yesu sa lau kanikanisoi Matana sa suma yo sa talai na tiyen,
U anmasi, sai ya talaim!

Habahim gati sa lawen be sa lau papali'i.

Pita ya Falele Ma Faihona
Maleko 14:66-72
(Matiu 26:69-75; Luka 22:56-62; Diyon 18:15-18; 25-27)
66 Pita mate hola luma dobidobina yai na Tau Antalasam edi Ba'isa ena tau lau fayofayo waihinna ya laoma,
67 ya italau be Pita ya ita ya an'anmwahibo yo fede iyen,
Um hinaga ma'em Yesu Nasaleta.

68 In moho Pita ya falele iyen,
Somo wa libalibaen hige ya nuwatuhu lobahi!

Yo fede eda'eda hafohafona yai ya kalamahano na kamkam ya gwane.*
69 Tine'eu wa ya ita'ita lau be Pita ya ita fuyoi yo fede tau obi'obiyo ya falibadi iyebom,
Ite ana hewali hesa.

70 In moho Pita ya falele boda. Hige walolona na dodoga sa obi'obiyo Pita sadaina yai sa faliba tiyen,
Wananaha! Um hidana hesa. Pa'ana um Galili yai wa laoma.†
71 Pita ya angwala dodoga lisidi iyen,
Taumohona ami libalibaen hige ya sibai.

72 Hige walolona kamkam ya gwane boda. Yo fede Yesu ena liba Pita ya nuwatuhuidi fuyana ya faliba iyen,
Ibege hola kamkam i gwane ma luwaga na haba wa falele ma faihona mate hige u sibaigu.

Yo fede Pita ya tan elo'elolosi.

15

Yesu sa Leyama Pailati Matana yai
Maleko 15:1-5
(Matiu 27:1-2; 11-14; Luka 23:1-5; Diyon 18:28-38)
1 Ma hwalahwalalana tau antalasam baba'isadi, dodoga lala'i, laugagayo tau lau fa'ataena yo Sanhedeli mahudo'idi sa fa'oigogo na edi sa oiliba be Yesu sa au na sa lawen Pailati lisina.
2 Pailati ya fati'o lau Yesu lisina iyen,
Um Diusi edi Kin?

Alinana, Yesu ya bui iyen,
Ii–, logena.

3 Tau antalasam baba'isadi ginauli mahudo'idi debadi yai Yesu sa fagilu.
4 Pailati ya fati'o bodai iyen,
Ginauli boludi haladi yai sa fagilum be alinadi haga u bui?

§ **14:64** Au italau Maleko 14:62. * **14:68** Uli'uli haisa mate, "kamkam ya gwane" tefana hige ti tole, lausoisoi ganahewana yai te. † **14:70** Ya sibai mate in Galili dogana pa'ana ya libaliba doha iti.

5 In moho, Yesu hola hige i libaliba, be Pailati ya no'o.

Diusi sa Fanuha Bena Yesu ya Pe'i
Maleko 15:6-15
(Matiu 27:15-26; Luka 23:13-25; Diyon 18:39-19:16)

6 Bayawa An'angogona yai edi laulau mate tau lau deli esega, sai sa fanuha haba Pailati
ya so'efahi.
7 Doga hesa hesana Balabasi ma haidana haisa hiyala sa fatubu maidadi gabeman be sa
aiyunu. Yo fede halana yai sa lau deli.
8 Baiwa sa laoma be Pailati sa an'etai, bena doga hesa ai deli ya so'efahi.
9 Pailati ya fati'oidi iyen,
Ami fanuha bena Diusi emi Kin E so'efahi?

10 Pailati ya sibai mate tau antalasam baba'isadi Yesu sa nuwa ela'ela'en, logena sa
leyama lisina.
11 In moho tau antalasam baba'isadi mate dodoga sa eli fasifasinadi be tiyen,
Balabasi u so'efahi!

12 Pailati ya libalau lisidi, iyen,
Aho auwen, "In Diusi edi Kin." Haba somo ai lisina E ginauli?

13 Sa yogayoga tiyen,
U tutu fapatu!

14 Pailati ya fati'o,
Sidohana? Pilipili somo ya ginauli?

Sa yoga la'ila'i tiyen,
U tutu fapatu!

15 Pailati ena fanuha bena dodoga nuwadi ya faloholohodi, yo fede Balabasi ya so'efahi.
Habahim ya liba be Yesu sa pidili yo bena haba sa lawen sa tutu fapatu.

Hiyala Dodogadi Yesu sa Lau Faliuhwa'en
Maleko 15:16-20
(Matiu 27:27-31; Diyon 19:2-3)

16 Hiyala dodogadi Yesu sa lawen Gawana ena Luma dobidobina yai na faledi tau hiyala
sa yoga gogondi.
17 Yesu mate Kin edi leli kapikapitana sa fali'o* na kokukoku sa ginauli nulinuli yai be
kuluna yai sa fakoku.
18 Sa yogalau lisina tiyen,
Diusi edi Kin! Um mwahulim, hige ana siga!

19 Kuluna yai sa oi'oi, sa lau kanisoi yo sa tulibono be edi fadebasae bwalabwala sa ginauli.
20 Sa laulau faliuhwa'en ya ofi, luhuluhu kapikapitana sa unufahi na ana leli sa fali'o fuyoi.
Habahim sa foya lawen Yelusalem ganamulina yai be bena sa tutu fapatu.

Yesu Sa Tutu Fapatu
Maleko 15:21-32
(Matiu 27:32-44; Luka 23:26-43; Diyon 19:17-27)

21 Na Sailin dogana hesa hesana Saimon nu'u kiukiu yai ya laolaoma duhu la'i ganahe-
wana. Na hiyala dodogadi sa bayahoi be Yesu aba tutu fapatuna ya bahei. Saimon nanatuna
mate Alesandiya yo Lufosi.
22 Yesu sa foya lawen nu'u hesa hesana Gologota. (Aniyona mate Kulukulu Nu'una.)
23 Amainiya mate wain ma'ena kamkamna mulamulana sa fa'asi esegahidi be sa felen.
Na hige i nom.†
24 Sa tutu fapatu mulina yai, ana leli sa pei dailidi na habahim sa pelei be haba sai tausomo
ya wini mate ya abi, enehena.
25 Yesu edi fuya tutu fapatuna mate naen koloki hwalahwalala.
26 Edi aba fagiluna sa uli oyagi tabatabana yai tiyen, "Diusi edi Kin," mate sa tutu fapatu
Yesu kuluna maitina yai.‡

---

* **15:17** "Kapikapitana" aniyona mate "pepolo." † **15:23** Mulamula hesana mate "miula." ‡ **15:26** Uli'uli haisa yai mate "sa tutu fapatu Yesu kuluna maitina yai," hige ti uli

27-28 Tau angafu luwaga hinaga sa tutu fapatudi, esega sibana yai, na esega seuseulina yai. Logena, sa fawananaha Buka Beyabeyana yai, tiyen, “In ma'edi dodoga heyeheyayadi sa tutu fapatudi.”§ *(Isaiya 53:12)*
29 Dodoga sa bayabayawa mate sa liba fafaheyaya yo kuludi sa fafakwadedi na tiyen,
Agu ya mo'isa! Um bena Dubu Tabuna wa dem lopalopa na lahai faihonana yai haba wa fa'obiyo fuyoi!
30 U fofofahi fuyoim be ai aba tutu fapatum ni u tulu be'uma!

31 Tau antalasam baba'isadi yo laugagayo tau lau fa'ataena hinaga Yesu sa lau faliuhwa'en tiyen,
Haisa ya fofofahidi na in hige gonowana i fofofahi fuyoi.
32 Keliso, Isalaela eda Kin, aho te haga ai aba tutu fapatum ni u tulu be'uma be ai itam. Haba 'e kawawananaha'em.

Salumadi Yesu ma'edi sa tutu fapatudi mate Yesu sa liba fafaheyaya hinaga.

Yesu ena Pe'i
Maleko 15:33-41
(Matiu 27:45-56; Luka 23:44-49; Diyon 19:28-30)
33 Lahai la'i yai nu'u mahudo'ina mate ya kamumu esegahi ee–, awa faihona.
34 Tili koloki yai Yesu ya yoga la'ila'i iyen,
Eloi! Eloi! Lama sabatani?

Aniyona mate,
Egu Yaubada! Egu Yaubada! Pa'ana somo wa nuwa afulegu?

35 Dodoga haisa amainiya sa obi'obiyo sa atahi be tiyen,
Au atahi. Ilaidiya ya yogayogai.

36 Taumoho hesa ya lautafo be bwalofi ya abi ya bwalu lidiyen wain tabutabuluna yai na didiyali yai ya gwaliyen be ya lolo hasaen Yesu gibulana yai na iyen,
Haga ta ita! Ilaidiya bena haba i laoma i taluhi?

37 Yesu ya 'wala'ui yo fede ya tuhufahi.
38 Bili daili kalekona Dubu Tabuna ganahewana yai ya tapuliti luwagai, hewa yai ya lidi ubu.
39 Hiyala tau lau kulukuluwena ya obi'obiyo Yesu nuwanuwana yai mate sidohana Yesu ena pe'ipe'i ya ita. Na iyen,
Doga itete mate wananaha Yaubada Natuna.

40 Wawahin haisa mate eda lofalofa yai sa ita'itama. Ganahewadi yai mate Maliya Magadala, Salome yo Maliya hudo'i (Diyemsi kiukiu yo Diyosesi tinadi).
41 Fuyana Yesu Galili yai mate, wawahin te sa lau watan yo sa sagusaguhi. Na hahaisa ma'edi sa lau Yelusalem mate amainiya hinaga.

Yesu Toletoletauna
Maleko 15:42-47
(Matiu 27:57-61; Luka 23:50-56; Diyon 19:38-42)
42-43 Abi Nonoha Lahaina na maimailafina Sabati fa'atitina ya fatubu.* Yo fede Alamatiya dogana hesana Diyosepa ma nuwa adidilina ya lau Pailati lisina be Yesu silanna ya an'etai. In mate Konisela hesa Sanhedeli ganahewana yai na sa fafa'atitiyen. Yaubada Aba Ba'isa Nu'una ya laolaoma ibona ya bagibagiyen.
44 Fuyana Pailati ya atahiyen Yesu ha'a ya pe'i mate ya tauhiti. Yo fede hiyala tau lau kulukuluwenna ya yogai be somo ya atahiyen wa, ya fati'oi be tau hiyala iyen,
Wananaha, ha'a ya pe'i.

45 Pailati ya fawananaha mate ha'a ya pe'i. Yo fede ya liba be Yesu silanna Diyosepa ya abi.
46 Habahim Diyosepa silanna ya taluhi lidiyen, na kaleko loholohona ya une amainiya ya suma. Bwanali ha'a sa pidi nonohai galina yai ya bo'usai. Habahim ume'ehu ya fatapipili be ya gudu buluhi.

---

§ **15:27-28** Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi te hige ti uli. * **15:42-43** “Falaide” mate “Abi Nonoha Lahaina,” na maimailafina yai Diusi edi “Sabati” ya fatubu. Lahai Satade logena Diusi edi Sabati.

47 Maliya Magadala yo Maliya Diyosesi tinana Yesu aba bo'usaina sa ita.

16

Yesu ya Obiyo Fuyo
Maleko 16:1-8
(Matiu 28:1-8; Luka 24:1-12; Diyon 20:1-10)

1 Sabati lahaina* mulina, Maliya Magadala, Salome yo Maliya Diyemsi tinana ma'i panepanedi sa unedi. Bena bobonna haba sa lau Yesu silanna sa fama'i.
2 Bobonna, nu'u ya ifi tatatali na sa aulaha sa lau bo'usa.
3-4 Eda'eda yai sa laulau na ibodi sa fati'o fuyo'idi, tiyen,
Sai haba ume'ehu bo'usa hafohafona yai ni ya fatapipili?

Sa tamahiti mate bo'usa guduna ume'ehu la'ila'i ha'a sa fatapipili.
5 Sa luhulau bo'usa yai mate taumoho hewahewalina ena leli kafukafuna tefa siba yai ya ta'ata'ai. Yo fede aluwadi sa potifahi.
6 Na iyen,
Tabu au 'wasabu. Yesu Nasaleta, In sa tutu fapatu, ami yo'oyo'oi. Ha'a ya obiyo fuyo! In hige amaite'i. Edi aba tolena ha'a ami ita.
7 Au lau be ana hewahewali Pita ma haidana au falibadi auwen, “In haba ya bwa'i Galili. Ainiya haba ami ita, doha ha'a ya falibamiu.”

8 Wawahin wa sa tauhiti na ma tabutabubudi sa gela sa lau bo'usa ganamulina. Hige sai somo ti faliba pa'ana sa 'wasabu.

Yesu ya Taumahata Maliya Magadala Lisina yai
Maleko 16:9-11
(Matiu 28:9-10; Diyon 20:11-18)

9 Sandei hwalahwalalana Yesu pe'i yai ya obiyo fuyo na ya taumahata bwa'i Maliya Magadala lisina yai. In, logena, yaluwa heyaheyayadi faligigi-luwaga ganahewana yai ya liba duidi.
10 Salumadi ma afa haidana sa logo yo sa tantan mate, enehedi ya liba iyen,
11 Yesu ya mwahuli fuyo! Yau E ita!

In moho hige ti kawawananaha'en.

Yesu ya Taumahata Dodoga Luwaga Lisidi yai
Maleko 16:12-13
(Luka 24:13-35)

12 Mulina yai Yesu ya taumahata dodoga luwaga lisidi yai fuyana sa laulau nu'u hesa. Nenena ya sedi be hige ti ita lobahi.
13 Sa fuyo be haidadi sa falibadi. In moho hige ti kawawananaha'edi.

Yesu ya Taumahata Ana Hewahewali Lisidi yai
Maleko 16:14-18
(Matiu 28:16-20; Luka 24:36-49; Diyon 20:19-23, Acts 1:6-8)

14 Ofi'ofina yai Yesu ya taumahata ana hewahewali safuhudohudo'i esega lisidi yai fuyanna sa kalakalahe. Ya sagasagaliyedi pa'ana sa nuwa po'i yo salumadi Yesu sa ita ya obiyo fuyo mate hige ti kawawananaha'edi.
15 Ya libalau lisidi iyen,
Au lau tano'ubu mahudo'ina yai wasa loholoho te, dodoga ai lisidi au duwai.
16 Sai ya kawawananaha be sa fababasito haba ya mwahuli, In moho, sai hige i kawawananaha haba ena heyaya debana yai sa fagilu.
17 Tau kawawananaha haba no'o ginaulidi sa lau ginauli. Dimoni haba ai hesagu sa liba duidi yo alina hesa - hesa yai haba sa libaliba.
18 Yena weso ai nimadi sa abidi yo an'anlewa sa nomdi ibege ti pe'i yo sa abilau tau asi'asiyebo ai lisidi haba sa loholoho. *(Paisowa 28:3-5)*

Yesu ya Hasai Galewa
Maleko 16:19-20
(Luka 24:50-53; Paisowa1:9-11)

19 Guyau Yesu ya libaliba ofi mulina yai, sa hasaen Galewa be Yaubada sibana yai ya ta'ai.

---

* **16:1** Diusi ganahewana yai, lahai sa makai doha ite: 6 p.m. lahai hesa yai edi dei ya fatubu ya lau ee–, bobon 6 p.m. yai ya ofi.

20 Habahim ana hewahewali sa lau sa lauguguya nu'u ou'ouli yai. Na Yaubada ya saguhidi be ena liba ya fawananaha fafa'ilala lisidi yai.

Maleko Bukana Ofi'ofina Libadi Haisa
Maleko 16:9-10

[[9-10] Wawahin sa lau be liba tupotupona Pita ma afa haidana sa falibadi. Muli yai Yesu ana hewahewali ya fatamalidi sa lau, tefa saisai yai yo tefa leuleu yai be wasa tabuna yo miya lofalofana yo mwahuli ota'otafahina wasana sa falibadi.[†]]

[†] **16:20** Uli'uli haisa, lausoisoi luwaga te (9 yo 10) sa uli hinaga, na lausoisoi 9–20 sa tole hinaga.

Tau Fa'ona Wasawasa Adi
Paisowa
(Apostolo)

Yaubada, Yesu ya Hasayen Galewa
Paisowa 1:1-11

1 Yauwedo, Yaubada Tau Fanuhana* egu buka bwa'ibwa'ina yai ginauli somo E ulidi mate ginauli mahudo'idi Yesu ya fatubu ya ginauli yo ya lau fa'ataen, ha'a enehemiu E liba ya lau ee–, sa hasaiyen galewa.
2 Hola hige Yaubada i hasaen galewa na safalumadi ya fasinabodi be ena tau fa'ona wasawasa ya liba fasibasibadi Yaluwa Tabuna ena gigibwali yai.
3 Ena pe'i mulina yai ya taumahata tatau te, lisidi yai ma boludi laulau hudo'i - hudo'i yai be ya fa'ita lobahidi mate In ya mwahuli fuyo. Lahai 40 ganahewadi yai ya taumahata lisidi yai na Yaubada ena Aba Ba'isa Nu'una wasana enehedi ya liba.
4 Fuya hesa, ma'edi sa kalakalahe na ya falibadi iyen,
Tabu Yelusalem au lau afulen, na ainauya E falibamiu au bagiyen. Ainauyana mate Tamagu ya liba fasunuma'en.
5 Diyon ho'owa yai ya fafababatisomiu na lahai fisa ai mulina haba Yaluwa Tabuna yai ami babasito.

6 Fuyana sa fa'oigogo esega sa fati'oi tiyen,
Guyau, aho te ema nu'u Isalaela haba wa fele fuyo'imai e hige'e?†

7 Yesu alinadi ya bui iyen,
Maihaladi e lahaidi mate Tamagu ena gigibwali yai ya nonohaidi. Umi hige enehemiu be haba adi fuya au sibaidi.
8 Fuyana Yaluwa Tabuna ya laoma ai hewamiu haba gigibwali Yaubada ai lisina ami abi be ai Yelusalem, Diudeya yo Samaliya mahudo'ina yo tano'ubu anadan yai haba ami liba famahatagu. *(Paisowa 26:20)*

9 Ya libaliba ofi, mulina yai, matadi yai Tamana ya abi hasaen galewa, yada yai be hige gonowana ti ita.
10 Hola matadi sa alalolo lau galewa na yo fede tatau luwaga adi leli kafukafudi sa mwaito afuledi sadaidi yai.
11 Na tiyen,
Galili tatau sidohana be amainiya ami obi'obiyo na ami maimainene hasa galewa? Yesu ite lebemiu yai sa abi hasaen galewa te, mate haba ya fuyoma gonogonowana doha ami ita ya hasai.

Mataiyasi, Diudasi ya Falau Damahi
Paisowa 1:12-26
(Matiu 27:3-10)

12 Habahim Oliweta Piuna sa lau afulen na sa fuyo Yelusalem. Nu'udi te lofana doha kilomita esega.‡
13 Fuyana sa mahano, sa hasai edi aba miyamiya bilina yai. Iti mate Pita, Diyon, Diyemsi yo Endulu; Pilipi yo Tomasi, Batolomiu yo Matiu; Alefaiyesi natuna Diyemsi yo Saimon Seloti§ yo Diyemsi natuna Diudasi.
14 Fuya ou'ouli sa fafa'oigogo na sa laulau'u'ula ma haidadi wawahin yo Yesu haidana yo tinana Maliya hinaga.*
15 Lahaidi yai ni Yesu tau kawawananahaina 120 ganahewadi yai, Pita ya obiyo fahi
16 be iyen,
Afa haidagu! Beyabeyana, Buka Tabuna yai sa uli tiyen, Yaluwa Tabuna ena gigibwali yai, Deiwidi, Diudasi wasana ya libaen mate ha'a ya fawananaha fuyanna Yesu ana waiyuna ya foyahidi be sa tohai.

---

* **1:1** *Tiofiliyesi*aniyona mate "Yaubada Tau Fanuhana." Buka hahaisa "Yaubada Tau Fanuhana" sa uli na hahaisa "Tiofiliyesi" sa uli pa'ana edi nuwatuhu bena doga hesana. † **1:6** Tau fa'ona wasawasa yo dodoga haisa, edi fanuha bena edi dudulai ya fele fuyo'idi, be ibodi sa ita watandi. ‡ **1:12** Diusi edi laugagayo yai mate Sabati lahaina yena sa laulau tiga ibege kilomita esega ti di'oi. § **1:13** In Loma tau lau we'aidi dogana hesa * **1:14** Au italau Maleko 6:3: Yesu afa haidana mate: Diyemsi, Diyosepa, Diuda, yo Saimon. Afa lolofuna hinaga, edi aba miya mate Nasaleta. In moho, hesadi hige ti uli Buka Tabuna ganahewana yai.

17 Diudasi hidamai hesa ema pele yai yo paisowa tau saguhimai.

18 (Ena lau pono maisana monina ya abi be tanohi ya une. Tanohina yai mate ya fatutu ba'a be ya pe'i. Bogana ya tamo dagi be tagina mahudo'ina ya faikalamahanoi.
19 Dodoga mahudo'idi Yelusalem yai wasana sa atahiyen be alinadi yai nu'una hesana sa tole "Akeladama." Aniyona mate "'Wasina Nu'una.")
20 Pita iyen,
Samsi bukana yai sa uli tiyen, "Ena luma haba afa'afana, ibege sai i gogoi," yo sa uli hinaga tiyen, "Sai hesa ana paisowa i abi." *(Samsi 69:25 yo Samsi 109:8).*
21 Lisina yai hidada hesa bena te fasinabo. In yo Yesu ma'eda fuya ou'ouli te laulau asi'asi.
22 Diyon ena fuya fafababatiso ya lau ee–, Yaubada, Yesu lebeda yai ya abi hasaen galewa. Sai te famwaito, ma'eda ena mwahuli fuyo dedena haba te fatadada. *(Luka 24:48)*
23 Yo fede dodoga luwaga hesadi sa fafinahedi: Mataiyasi yo Diyosepa, hesana hesa Basabasi na hesa Diyusitusi.
24-25 Na sa lau'u'ula tiyen,
GUYAU, doga mahudo'ina ena nuwatuhu wa sibai. Tatau luwaga te u fa'itamai. Sai wa fasinabo haba tau fa'ona wasawasa adi paisowa ya ginauli, fuyana Diudasi ya biya afulen na ya lau ena aba laoma.

26 Habahim dodoga luwaga ni, sa aiheya failako'edi ume'ehu yai† be Mataiyasi ya abi. Sa falau esegahi maidana tau fa'ona wasawasa 12 edi pei yai.

2

Yaluwa Tabuna Ena Fuya Laoma
Paisowa 2:1-4
1 Fuyanna Pentekosi lahaina yai Tau kawawananaha mahudo'idi sa fa'oigogo tefa esega yai. *
2 Ma'esega na dagugu la'ila'i doha hwayahwayau galewa yai ya lidima be aba ta'ata'ai lumana ya tafo nuhuli.
3 Habahim somo doha oyagi balebalelemna ya faidabadabalalai be doga esega - esega ya talu hewana yai. 4 Yaubada, Yaluwana Tabuna mahudo'idi ya famohafudi be gigibwalina yai sa fatubu alina hudo'i - hudo'i yai sa libaliba.

Pita Ena Wasa
Paisowa 2:5-21
5 Fuyana yai Diusi iti Yaubada tau 'wasabuwenna nu'u mahudo'ina yai sa fa'oigogo esegahidi Yelusalem yai.†
6 Dagugu sa atahiyen be baiwa la'ila'i ya fa'oigogoma be somo - somo sa libalibaen mate, esega - esega alina yai ya atahi lobahi.
7 Sa tauhiti ma lau no'odi tiyen,
Hola au atahi. Dodoga mahudo'idi sa libaliba te mate Galili dodogadi.
8 Sidohana be esega - esega te atahi alinada yai sa libaliba?
9 Ita eda aba laoma mate: Patiya yai, Mediya yai, na haisa Elam yai. Ita hahaisa mate Mesopotamia yai, Diudeya, Kapadosiya, Pontusi yo Eisiya yai,
10 yo Figiya, Pamfiliya, Idipi yo Libiya tefadi yai, Sailin nu'una sadasadaina yai te laoma. Na hahaisa mate tau antaumana Loma yai sa laoma Yelusalem.
11 Diusi yo ta'owawa safaluma Diusi edi laulau'u'ula sa laulau watan, yo Keliti yo Alabiya, mahudo'ida te atahi mate Yaubada laulau gigigibwalidi yo no'o ginaulidi, te atahiyedi alinada yai!

12 Sa no'o yo sa nuwa ponopono be sa fafati'o fuyo'idi tiyen,
Ite aniyona somo?

13 Na hahaisa sa lau faliuhwa'edi tiyen,
Sa nom yauyaule?

14 Habahim Pita yo tau fa'ona wasawasa safuhudohudo'i esega sa obiyo fahi na ya liba la'ila'i baiwa lisidi iyen,

---

† **1:26** Hesadi sa ulidi ume'ehu yai. Taumoho esega hesana ai ume'ehu esega sa uli na sa husan ginauli hesa ganahewana yai be sa fatigotigo ee–, ume'ehu esega ya be'u. Hesa somo ume'ehu yai ni, mate in logena fafasinabona. * **2:1** X-ref to table of Jewish Feasts. † **2:5** Safaluma Yaubada sa fadebasae, na Buka haisa tiyen, Yaubada tau 'wasabuwenna.

Falegu Diusi yo salumadi mahudo'imiu Yelusalem yai ami miyamiya, au ata'atahi laoma lisigu na aniyona somo haba emi E liba.
15 Emi nuwatuhu bena tatau te sa nom yauyaule. Hige'e! Itete hola 9 koloki ma hwalahwalalana.
16 Itete fuya bwa'ibwa'ina yai Peloweta Diyoweli ha'a ya libaen:
17 "Yaubada iyen,
" 'Fuya ofi'ofidi yai haba Yaluwagu E fagoi dodoga mahudo'idi ai lebedi.‡
Yo nanatumiu wawahin yo tatau haba sa liba peloweta.§
Ami hewahewali haba tautau sa itadi,
yo emi tautaula'i haba sa eno suwai.
18 Yo egu tau paisowa tatau yo wawahin
lahaidi yai ni haba Yaluwagu E fagoi ai lebedi,
be haba wasa loholohona sa lauguguya'en.
19 No'o abi'abidi haba E ginaulidi ai galewa,
yo ai tano'ubu. Haba fafa'ilala,
'wasina yo oyagi balebalelemdi yo madagafu E fataumahatadi.
20 Maihala haba ya kamukamumu,
na GUYAU ena fuyoma lahaina ha'a ya sigisigima.
21 Yena sai GUYAU hesana ya ata'atahi
haba ya mwahuli." *(Diyoweli 2:28-32)*

Pita Baiwa La'ila'i ya Guguyaidi
Paisowa 2:22-41
22 Pita iyen,
Isalaela dodogadi, au ata'atahi! Ganahewamiu yai Yesu Nasaleta ena dudulai Yaubada ya fawananaha, logena lisina yai no'o yo fafa'ilala ya ginaulidi mate umi ami sibaidi.
23 Yaubada ena nuwatuhu yai Yesu ya fasinabo nonohai be sa tole afulen nimamiu yai, na dodoga heyaheyayadi sa saguhimiu be ami tutu fapatu kolosi yai.
24 In moho Yaubada ya famwahuli fuyoi pe'i kamkamnana yai pa'ana pe'i hige gonowana i abi didini.
25 Kin Deiwidi ha'a ya libaen iyen,
"Fuya ou'ouli Yaubada sadaigu yai E ita'itai.
Pa'ana In ma'egu,
be ibege agu waiyunu ya 'wasabuwedi." *(Samsi 16:8)*
26 Lisina yai nuwagu ya amna be E kwade
yo E fadebasae.
Yo E gogo susunuma mate taugu haba ya anyawasi,
27 pa'ana ibege tau pe'ipe'i edi nu'u yai u lau afulegu,
yo ibege em Fatabu Dogana u ita afulen,
be tauna i molu ai bo'usa.
28 Mwahuli eda'edana ha'a wa fa'itagu;
Yo Um ai matam haba E kwade wananaha. *(Samsi 16:8-11)*

29 Afa haidagu, E faliba komakoma'inimiu mate ada ulu tubu Deiwidi ha'a ya pe'i be sa bo'usai na bo'usana mate hola otana amaite'i.
30 In mate peloweta na ya sibai mate Yaubada ha'a ya angwala lisina yai haba Deiwidi laulauwewena hesa ya famala Ba'isa gonogonowana doha in Deiwidi. *(2 Samuwela 7:12-17 yo Samsi 132:11)*
31 Fuya matada yai somo haba ya tubu, mate Deiwidi ha'a ya sibai, be ya liba iyen,
"Keliso haba ya mwahuli fuyo,
yo ibege ai bo'usa i ita afulen
be silanna i molu." *(Samsi 16:10)*

32 Bo'usa yai Yaubada, Yesu te ya famwahuli fuyoi, be matamai yai ha'a 'e ita.
33 Tamana Yaubada ya tole hiti'i be sibana yai aba fafa'atiti yai ya ta'ai. Ena liba fasunuma mate Yaluwa Tabuna ya felen, Yesu. Logena ya fagoi lidiyen hewada yai mate, ha'a ami ita yo ami atahiyen.*

---

‡ **2:17** Fuya ofi'ofina Pentekosi yai ya fatubu na ya laoma bee–, aho ite. § **2:17** *liba peloweta* aniyona luwaga 1. Wasa loholohona sa lauguguya'en, na 2. Somo matada yai sa tubu haba sa liba famahata. * **2:33** Yena sibana yai ya ta'ai, aniyona mate ena dudulai haba ya felen. Au ita'ita lau Maleko 10:37 yo Paisowa 7:55 hinaga.

34 Deiwidi hige i hasai galewa. In moho ya liba iyen, "GUYAU Yaubada ya libalau egu
Guyau lisina iyen, 'Ai sibagu u ta'ai,
35 ya lau ee–, am waiyunu E toledi ai ahem ubudi doha ahem aba tolena." *(Samsi
110:1 yo Maleko 12:36)*
36 Lisina yai Isalaela mahudo'idi bena sa siba komakoma'i mate Yesu te, In ami
tutu fapatu, logena Yaubada ya tole Guyau yo Keliso.

37 Dodoga liba te sa atahiyen. Yo fede aluwadi sa potifahi be Pita yo tau fa'ona wasawasa
hahaisa sa falibadi tiyen,
Afa haidamai somo haba te ginauli?

38 Pita alinadi ya bui iyen,
Esega - esega u nuwabui be u babasito Yesu Keliso hesana yai haba em heyaheyaya ya
nuwa afulen na Yaubada ena ainauya, Yaluwa Tabuna wa abi.
39 Liba fasunuma te ya laowa umi, nanatumiu yo safalumadi iti eda lofalofa yai tau
miya enehemiu yo safalumadi Guyau eda Yaubada ya yogaimiu, enehemiu.

40 Habahim, Pita ya lauguguya lofalofa na ya liba adidili lau tau ata'atahi lisidi yai iyen,
Yaubada au an'etai be hiti heyayana ganahewadi yai te, haba ya saguhimiu be ami
anfale'edi.

41 Safalumadi ena liba sa lau watan mate sa fababatisodi na lahaina yai dodoga la'ina
tausan faihona sa lobahi be sa falau esegahi tau fa'ona wasawasa edi pei yai be edi pei ya la'i.

Tau Kawawananaha sa Oi'oigogo Esega
Paisowa 2:42-47
42 Edi fuya sa peidi tau fa'ona wasawasa edi lau fa'ata yai yo edi fa'oigogo yai sa an'angogo
yo sa laulau'u'ula gogo.
43 No'o ginaulidi boludi yo fafa'ilala hudo'i - hudo'i tau fa'ona wasawasa sa laulau ginauli
be dodoga sa 'wasabu.
44 Tau kawawananaha mahudo'idi sa fafa'oigogo fuya ou'ouli yo ginauli mahudo'ina lebedi
yai sa faifaisagusagu fuyo'idi.
45 Edi tanohi yo edi ginauli sa une'une afuledi na monidi sa abidi be faledi tau
kawawananaha salumadi ginauli hahaisa lebedi yai, hige'e mate edi sa soi.
46 Lahai esega - esega sa fa'oigogo ai Dubu Tabuna dobidobina yo edi ai luma sa
kalahe gogo ma nuwa taludi yo ma kwadedi,
47 lahai esega - esega salumadi sa an'eta be Yaubada ya famwahulidi mate sa
falau esegahidi, be tau kawawananaha edi pei ya la'i. Yaubada sa fadebasae, yo dodoga edi
abi loholoho sa kwadedi.

3

Pita, Taumoho Dabidabina ya Faloholoho
Paisowa 3:1-10
1 Fuya ma esega lau'u'ula maihalana yai, Pita yo Diyon sa hasai Dubu Tabuna. Maihalana
mate tili koloki maimailafi.
2 Lahaina yai ni taumoho hesa ahe dabidabina sa bahe lawen dubu eda'edana hesa
hesana "Aba Luhuluhu Lau Loholohona." Dogana ni tinana bogana yai ha'a doha. Fuya
ou'ouli ainiya sa fafata'ai be salumadi sa laoma sa luhuluhu lau haba ya an'eta moni lisidi
yai.
3 Fuyana Pita yo Diyon ya itadi bena haba sa luhulau Dubu Tabuna ganahewana, ya
an'eta moni lisidi yai.
4 Sa ita'ita lau lisina na Pita iyen,
U ita'itama lebemai!

5 Yo fede taumoho wa ya ita'ita lau lebedi na ena nuwatuhu bena somo haba sa felen.
6 Habahim Pita iyen,
Yau hige egu moni na somo lebegu yai haba E felem? Yesu Keliso Nasaleta dogana
hesana yai u mwaito be u laulau!

7 Nimana sibana yai ya saguhi be ya fa'obiyo. Hige walolona taumohona ahe laulauna
yo talutalumodi sa adidili.
8 Ahena feula ya bwa'iyedi na ya fatubu ya laulau. Habahim ma'edi sa lau Dubu Tabuna
dobidobina ganahewana yai, ya laulau yo ya dagodago, Yaubada ya fafadebasae!

9 Fuyana dodoga mahudo'idi sa ita ya laulau yo Yaubada ya fafadebasae.
10 Sa nuwatuhu lobahi mate taumohona ese'esegana fuya ou'ouli ai Dubu Tabuna Aba Luhuluhu Launa Loholohona yai ya ta'ata'ai na ya an'an'eta. Yo fede mahudo'idi sa no'o wananaha mate sidohana be doha.

Pita, Baiwa La'ila'i ya Guguyaidi Dubu yai
Paisowa 3:11-26

11 Tau an'an'eta hola Pita yo Diyon lisidi yai ya abi'abi didi na dodoga mahudo'idi sa lautafo lau lisidi ma no'odi. Iti mate Dubu Tabuna tefana hesa hesana "Solomon ena Aba Anlogulogu" yai.
12 Fuyana Pita dodoga ni ya itadi, ya libalau lebedi iyen,
Isalaela dodogadi, sidohana be ami kinoimai, emi nuwatuhu mate ai ema loholoho Yaubada matana yai, e ema gigibwali yai, be taumoho te ya laulau?
13 Abelaham, Isako, Iyakobo yo afa wahada edi Yaubada logenana, ena tau paisowa Yesu, ya tole hitin. Yesu ami tole afulen nimadi yai be bena haba sa wunui. Pailati bena ya biya afulen na matana yai ami faleleyen.
14 Gigibwali yo Tau Laulau Dudulai Dogana ami waiyo'o'en na tau aiyunu ami an'etai bena sa so'e fahi be sa leyawa lisimiu. *(Maleko15:6-15)*
15 "Mwahuli Pa'ana," Yesu, ami wunui. In moho Yaubada pe'i yai ya fa'obiyo fuyoi. Ai tau itana.
16 Yesu hesana yai ena gigibwali 'e kawawananaha'en be taumoho ami ita yo ami sibai mate ya fa'adidili. Wananaha! Yesu hesana sunumana lisina yai mate taumoho te ya faloholoho. Ha'a mahudo'imiu ami ita.
17 Afa haidagu, aho te, E sibai mate umi yo emi baba'isa somo ami ginaginauli Yesu lisina yai mate, hige au sibai.
18 Na Yaubada ya fawananaha doha ite; somo beyabeyana ha'a ya liba famahata peloweta lisidi yai mate Yaubada ena Fasinabo Dogana haba ya kamkamna be ya pe'i.
19 Au nuwabui na Yaubada au famuli watan haba emi heyaya ya nuwatuhu afuledi yo yaluwamiu ya fa'adididilidi,
20 na haba Keliso ya fatamaliyama, ha'a ya fasinabo nonohai, logena Yesu.
21 Ai galewa bena ya miya ee–, Yaubada ginauli mahudo'idi ya fadudulai fuyo'idi, doha beyabeyana ena peloweta tabudi ya falibadi be sa libaen.
22 Pa'ana Mose iyen,
"GUYAU emi Yaubada haba Peloweta hesa ganahewamiu yai ya fa'obiyo, doha yau. Ginauli mahudo'idi ya falibamiu bena ami atahiyedi.
23 Yena sai la'i hige peloweta ni ena liba i awa'abiyen haba Yaubada ena dodoga ganahewadi yai sa kamfahi na sa wunui." *(Diutelonomi 18:15,18,19)*
24 Wananaha! Somo aho lahai te ya laulau mate Peloweta mahudo'idi Samuwela yai ya lawen, ha'a beyabeyana sa libaen.
25 Yaubada ena liba fasunuma peloweta lisidi yai mate enehemiu. Ha'a ami abi, yo yali ya ginauli afa wahawahamiu lisidi yai ya fagonafimiu.
Yaubada ya libalau Abelaham lisina iyen, "Am hiti mulita debadi yai haba dodoga mahudo'idi tano'ubu yai te, E faloholohodi." *(Aba Fatubu 22:18; Aba Fatubu 26:4)*
26 Fuyana Yaubada, ena tau paisowa Yesu ya fasinabo nonohai be ya fatamali bwa'iyeyawa bena ya faloholohomiu yo emi laulau heyaheyayadi ya buidi.

4

Pita yo Diyon Enehedi sa Lau Fatala Sanhedeli Matadi yai
Paisowa 4:1-12

1 Pita yo Diyon hola dodoga sa fafalibadi na tau antalasam hahaisa yo Dubu tau gatinina ba'isana yo Sadusi hahaisa sa lau lebedi.
2 Iti sa nuwa kwaipili pa'ana Pita yo Diyon sa fasibadi mate Yaubada haba doga mahudo'ina pe'i yai ya famwahuli fuyoi gonogonowana doha Yesu ena fafamwahuli fuyo'ina.
3 Sa audi be sa gudu buluhidi deli yai ya lau bee–, ya lahai pa'ana ha'a maihala ya ofi.
4 In moho liba tau atahiyenna boludi sa kawawananaha be dodoga oulidi 3000.
5 Bobonna Diusi baba'isadi, babada yo edi laugagayo tau lau fa'ata'edi sa fa'oigogo Yelusalem yai.
6 Tau Antalasam Ba'isana, Anasi, mate amainiya ma'ena Kaiyafasi, Diyon, yo Alekisanda. Tatau haisa, mate Tau Antalasam Ba'isana ana boga ma'edi hinaga.
7 Pita yo Diyon sa ledima Anasi ma'ana boga matadi yai na sa fati'oidi tiyen,
Gigibwali somo - somohena yo sai hesana yai ami ginauli doha ite?

8 Yaluwa Tabuna Pita ya famohafu dodoga ya falibadi iyen,
Dodoga edi baba'isadi yo babada!
9 Pa'ana somo aho te, ami fati'o buibuimai fuyanna ginauli loholohona 'e ginauli tau laulau gesa te lisina yai, yo auwe, "Doga te, sidohana ema fafaloholohona?"

10 Umi yo Isalaela dodogadi mahudo'idi bena ami sibai mate Yesu Keliso in Nasaleta dogana. In, logena, ami tutu fapatu. In moho Yaubada pe'i yai ya famwahuli fuyoi. In hesana yai taumoho matamiu yai ya obi'obiyo te, ya faloholoho.
11 Buka Tabuna, Yesu, logena ya libalibaen iyen, "Duhu te, umi tau abi luma ami 'waiyo'o'en na aho te In luma ana duhu ota'otafahina hesa."
12 Tano'ubu yai te, ibege sai ai lebena mwahuli ta lobahi pa'ana ibege sai hesa ai hesana haba ta mwahuli.

Pita yo Diyon sa Falibadi Bena Tabu Yesu Wasana ti Guguyai
Paisowa 4:13-22

13 Sanhedeli, Pita yo Diyon edi nuwa adidili sa ita mate sa no'o'edi pa'ana sa nuwatuhu lobahi mate iti, supusupudi, hige ti fatalahadi. Yo sa nuwatuhu lobahi hinaga mate iti, Yesu tau famuli watanina.*
14 In moho hige somo ti libaen pa'ana taumoho laulau gesana Yaubada ya faloholoho te, sa ita ya obi'obiyo ma'ena Pita yo Diyon.
15 Be sa eli duduidi bena Sanhedeli edi oigogo sa lau afulen na nuwatuhu sa yo'o boda.
16 Sa fafati'o fuyo'idi tiyen,
Tatau te, haba sidohana eda abi'abidi? Yelusalem tau miyaina mahudo'idi sa sibai mate iti fafa'ilala gigibwalidi ha'a sa famahatadi, ibege ta faleleyedi.
17 In moho gigibwali sa famahatadi wasana te, bena te gudu na tabu ti fa'ona wasawasa'en be i tadada ai ganahewadi. Tatau luwaga te, bena te liba fanuwa tagudi be tabu Yesu ai hesana sai hesa ti faliba fuyoi.

18 Yo fede sa yoga fafuyodi na sa falibadi bena tabu Yesu hesana ti libalibaen yo ti lau fa'ataen.
19 In moho Pita yo Diyon alinadi sa bui tiyen,
Umi iyabomiu au fadosi. Tausomo Yaubada matana yai ya dudulai bena 'e lau watan, emi liba e Yaubada ena liba?

20 Ginauli somo 'e itadi yo 'e atahiyedi hige gonowana libana ai fatautau.

21 Sa liba fafa'wasabudi, habahim, sa duidi be sa lau. Hige adi mata hesa somo be haba ti panisidi, pa'ana somo ya laulau te, dodoga mahudo'idi Yaubada sa fafadebasae.
22 Taumoho ya loholoho te, mate ena boliman la'ina 40 ya di'oi.

Tau Fa'ona Wasawasa Fanuwa Adidili An'etana sa An'etai
Paisowa 4:23-31

23 Pita yo Diyon sa so'e fahidi mate sa fuyo edi dodoga lebedi be somo tau antalasam ba'iba'isadi yo babada sa libaen, edi sa liba.
24 Fuyanna tau kawawananaha sa atahiyen mate mahudo'idi sa fafa'oigogo be sa lau'u'ula lau Yaubada lisina tiyen,
Galewa, tano'ubu, gabogabo yo ginauli mahudo'idi ganahewadi yai, Um, Yaubada, tau ginaulidi.
25 Yaluwa Tabuna ena gigibwali yai wa libalau ama ulutubu Deiwidi, em tau paisowa, lisina uwen, "Pa'ana somo mulimuli dodogadi sa manabala?
Yo dodoga somo heyaheyayana bena sa ginauli,
sa oi'oi niguguwen?
26 Tano'ubu baba'isadi sa obiyo nonoha
na tanutanuwaga sa fa'oigogo
bena GUYAU yo ena Fasinabo Dogana, Keliso ma'edi sa lulu." *(Samsi 2:1)*
27 Wananaha, Heloda yo Pontiyusi Pailati ma'edi mulimuli dodogadi yo Isalaela tataudi sa fa'oigogo esega taon yai te, be edi sa oiliba bena em Tau Paisowa Fafatabuna, Yesu wa fasinabo, bena sa wunui.
28 Iti, somo em gigibwali yai yo em nuwatuhu yai ha'a wa libaen bena ya tubu, mate sa ginauli watan.

---

* **4:13** *Sanhedeli* e "Diusi edi Konisela" ganahewana yai mate: Diusi baba'isadi, babada hahaisa yo laugagayo tau lau fa'ataen hinaga. Pele luwaga Sanhedeli ganahewana yai mate Sadusi yo Falesi dodogadi.

29 Be Guyau! Somo sa liba fa'wasabumai te, u nuwatuhui. Na ai, em tau paisowa, nuwamai te u fa'adidilidi be em liba ai libalibaen.
30 Nimam u lolon be tau asi'asiyebo u faloholohodi yo fafa'ilala yo no'o ginaulidi u lau ginauli em Tau Paisowa Fafatabuna Yesu, hesana yai.

31 Sa lau'u'ula ofi mulina yai, edi aba fa'oigogo lumana ya tuhutuhu. Yaluwa Tabuna mahudo'idi ya famohafudi be ma nuwa adidilidi Yaubada ena liba sa libalibaen.

Tau Kawa Wananaha edi Gogo sa Soiyedi
Paisowa 4:32-37
32 Tau kawawananaha nuwadi yo edi nuwanuwatuhu esega. Hige sai la'i iyen, "Egu ginauli te, yau ibogu enehegu." Sa soiyedi be haidadi edi sa feledi.
33 Tau fa'ona wasawasa ma-gigibwalidi Guyau Yesu ena obiyo fuyo sa libalibaen na Yaubada ena ainauya la'ila'i ya fatalu mahudo'idi lebedi yai.
34 Ganahewadi yai ni, hige sai i fafagogo gesa. Sai fafatanohidi e fafalumadi mate tanohidi e lumadi sa une'une afuledi.
35 Maisadi sa abidi be tau fa'ona wasawasa sa feledi na monidi haba sa soiyedi be gonogonowadi,
36 Lewi dogana hesa Saipelesi bonabonaluwana yai ya laoma. Hesana Diyosepa yo in, tau fa'ona wasawasa. Hesana hesa sa tole Banabasi (aniyona mate, in nuwadi Tau Libaliba Fa'adidili Natuna.)
37 Ena tanohi ya une'une afulen na monina ya leyama be tau fa'ona wasawasa ya feledi.

5

Ananiya Yo Safila
Paisowa 5:1-11
1 In moho amainiya mate doga hesa hesana Ananiya, ma lahuna Safila edi ginauli haisa sa une'une afuledi.
2 Ena nuwatuhu yai monina tefana ya nuhafi enehena, be lahuna ena nuwatuhu hinaga ya lau watan, na tefana mate amainiya tau fa'ona wasawasa ya feledi.
3 Pita ya libalau lisina iyen,
Satani nuwam ya famohafu, be ena nuwatuhu wa lau watan. Yaluwa Tabuna wa bwalai na tanohi monina te, tefana wa nuhafi.
4 Tanohina hola hige u une'une'en mate um enehem; na wa une'uneyen, mulina yai monina hinaga enehem. Sidohana be laulau ni wa ginauli? Mate, hige dodoga u bwalaidi, na Yaubada wa bwalai!

5 Ma'esega na, Ananiya, liba te ya atahiyen yo fede ya guli lidi ma lau pe'ina na saluma wasana sa atahiyen, mate sa 'wasabu.
6 Yo fede hewahewali sa laoma, be silanna sa suma na sa bahe lawen ganamuli be sa bo'usai.
7 Hige lofana na lahuna hinaga ya luhuma. Somo ya tubu mate hige i siba.
8 Pita waihin te ya fati'oi iyen,
U falibagu, itete Um ma lahum emi tanohi maisana la'ina sa felemiu?

Waihin Pita alinana ya bui iyen,
Ii–, maisana la'ina, logena.

9 Yo fede Pita ya libalau lisina, iyen,
Sidohana be ma lahum ami oiliba na Yaubada Yaluwana Tabuna ami lau'ita be ami bwalai? Lahum tau bo'usaina mate eda hafohafona yai; haba um hinaga sa bahe lawen ganamuli be sa bo'usaim.

10 Makai, ma esega! Na ya guli lidi ahena yai be ya pe'i. Hewahewali sa luhuma be sa ita mate ha'a ya pe'i. Yo fede sa bahe fakalamahano be lahuna sadaina yai sa bo'usai hinaga.
11 Tau kawawananaha mahudo'idi yo salumadi haisa wasana sa atahiyen mate sa 'wasabu palapa.

Fafa'ilala yo No'o Abi'abidi sa Tubutubu
Paisowa 5:12-16
12 Fafa'ilala boludi yo no'o abi'abidi tau fa'ona wasawasa sa lau ginauli dodoga lisidi yai. Tau kawawananaha mahudo'idi Dubu Tabuna ganamulina yai sa fa'oigogo "Solomon ena Aba Anlogulogu" ubuna yai.

13 Hige sai hesa nuwana i adidili bena haba i patu lau lisidi yai. In moho dodoga mahudo'idi mate sa ita hitihitinidi.
14 In moho tatau yo wawahin hahaisa sa kawawananaha Guyau lisina yai be sa falau esegahi lawedi Yesu tau famuli watanna edi pei yai.
15 Tau fa'ona wasawasa edi abi'abi yai dodoga lepalepadi sa ledima eda'eda la'ila'idi yai, na sa fa'enodi aba eno yo leiyafa yai. Yena Pita, haisa ya tau bayawaidi na tautauna ya lau lisidi haba adi asiyebo sa ofi.
16 Dodoga baiwadi Yelusalem sadasadaina taondi yai sa fa'oigogo. Tau lepalepa yo salumadi yaluwa heyaheyayadi ganahewadi yai mahudo'idi sa loholoho.

Yesu ana Hewahewali sa Audi
Paisowa 5:17-42

17 Tau Antalasam Ba'isana yo afa haidana mahudo'idi, iti mate Sadusi pelena ganahewana yai, na nuwa ela'ela ya famohafudi yo fede bena sa audi.
18 Tau fa'ona wasawasa sa audi be deli yai sa toledi.
19 In moho, maihonana yai, Guyau ena anelu deli eda'edadi ya so'edi be ya foya lawedi ganamuli yai na ya falibadi iyen,
20 "Au lau be Dubu Tabuna Dobidobina ai ganahewana au obiyo be mwahuli fwaufwau wasana mahudo'ina dodoga edi au liba."
21 Ya ifi tatatali, anelu somo ya libaen wa, sa lau watan be sa luhulau Dubu Tabuna Dobidobina yai sa fatubu sa lau fa'ataidi.
Tau Antalasam Ba'isana yo ena pele liba sa fatamali lawen Isalaela babadadi, iti Sanhedeli dodogadi sa fa'oigogoma. Habahim liba sa fatamali lawen deli be tau fa'ona wasawasa sa ledima.
22 In moho fuyana tau gati sa mahano lau deli yai mate tau fa'ona wasawasa hige ti itadi, yo fede, sa fuyo be Sanhedeli sa falibadi,
23 'E mahano lau deli lumana yai na 'e ita mate eda'eda ma gudududuna na fafakapu hafitina yo tau ita'ita wata eda'eda hafohafodi yai sa miyamiya na eda'eda 'e so'e lawen mate hige sai la'i ai lobahi ganahewa yai.

24 Tau antalasam baba'isadi yo dubu tau ita'ita watanna edi ba'isa wasa te sa atahiyen be sa nuwanuwatuhu palapa mate ai fuya matadi yai haba somo ya tubu.
25 Habahim doga hesa ya laoma be iyen,
Hola au ita! Dodoga deli yai ami gududi wa, mate Dubu Tabuna dobidobina yai sa laulau fa'ata!

26 Yo fede Dubu tau ita'ita watanna edi ba'isa ma'ana hewahewali sa lau be tau fa'ona wasawasa sa fafuyodima. In moho hige ti dalu beleleidi pa'ana sa 'wasabu ibe dodoga ti manabala'edi be ti abi ume'ehuidi.
27 Tau fa'ona wasawasa sa foya lawedi ganahewa. Sanhedeli babadadi matadi yai sa fa'obiyodi; bena haba, Tau Antalasam Ba'isana ya fati'oidi,
28 Laugagayo adi'adidilina ha'a E falibamiu bena tabu doga te ai hesana au lau fa'ata. In moho hesana hola dodoga ami fafa'atadi be Yelusalem nu'una ha'a ya nuhuli bena haba doga te 'wasinana giluna ami fabaheimai.

29 Pita yo tau fa'ona wasawasa haisa alinana sa bui tiyen,
Yaubada ena liba bena 'e lau watan. Hige doga hesa!
30 Afa wahada edi Yaubada, Yesu pe'i yai ya famwahuli fuyoi. In logena ami tutu fapatu kolosi yai.
31 Yaubada ya tole hiti'i aba fa'atitina tefa sibana yai be ya famala tau foyafoya yo tau fafamwahuli be haba Isalaela ya fanuwa buidi yo edi heyaheyaya ya nuwatuhu afuledi.
32 Ginaulidi te, ai yo Yaluwa Tabuna hinaga 'e famahatadi. In logena, sai Yaubada ya felen, salumadi iti ena liba tau lau watanina lebedi yai.
33 Tanutanuwaga, liba te sa atahiyen mate, manadi sa bala heyaheyaya be sa fanuha bena sa wunuidi.
34 In moho Falesiya dogana hesa hesana Gamaliyeli yo in, laugagayo tau lau fa'ataenina hesa. Dodoga mahudo'idi sa fafa'atitiyen wananahai, Tanutanuwaga pwaludi yai ya obiyo na ya liba be tau fa'ona wasawasa sa lawedi mulimuli yai, begana. *(Paisowa 22:3)*
35 Habahim ya libalau tanutanuwaga lisidi iyen,
Isalaela tataudi! Somo bena lisidi yai ami ginauli mate hola au nuwanuwatuhu komakoman.

36 Ami nuwatuhui Teudasi ena fuya yai na ya libaliba bena in doga hesa la'ila'i na doga ou'oulidi doha 400 sa famuli watani. In moho sa wunui na tau famuli watanina mahudo'idi sa failaulauwidi. Yo fede ena paisowa ya fatautau.
37 Na Teudasi mulina yai, sensisi fuyana yai, Galili dogana hesa hesana Diuda, ena fuya yai, ena pele ya foyahi be sa fai'abi gabeman lisidi yai. In hinaga sa wunui yo fede tau famuli watanina sa failaulauwidi.
38 Be laulau te lisina yai ami ho'owa E sala. Tabu somo au ginauli dodoga te ai lisidi. Au ita afuledi! Yena somo sa oilibaen yo sa ginauli ibodi edi sibasiba yai, haba ya fatautau.
39 Na yena Yaubada lisina yai ya laoma, hige gonowana au gududi. Ita'itana doha Yaubada ma'emiu au faifai'abi.

40 Gamaliyeli ena libaliba yai, Diusi babadadi nuwadi ya abidi. Tau fa'ona wasawasa sa yogaidi lau ganahewa sa pidilidi na sa falibadi tabu Yesu hesana ti libaen fuyo. Habahim sa biya afuledi.
41 Tau fa'ona wasawasa Sanhedeli sa lau afulen ma nuwa loholohodi pa'ana Yesu hesana taumayamayana kamkamnana sa fahoina.
42 Fuya ou'ouli ai Dubu Tabuna dobidobina yo ai luma hesa - hesa, lau fa'ata yo wasa loholoho mate Yesu in logena Keliso, Guyau ena Fasinabo Dogana, fatadadana hige ti fatautau.

6

Tau Faisagusagu Faligigi Luwaga sa Fa'obiyodi
Paisowa 6:1-7

1 Fuyandi yai mate Yesu tau famuli watanina ya tadada be ya la'i ya lau ee–, Diusi pele luwaga sa faibayaho. Pele hesa mate Hebelu alinadi wananaha tau sibaina na pele hesa Giliki alinadi sa fapaisowa.
Salumadi Giliki alinadi sa fapaisowa tiyen,
Fuya ou'ouli an'anna ami soisoiyedi mate ema hwabuhwabu hige adi au feledi.

2 Yo fede tau famuli watanina 12 te, dodoga mahudo'idi sa yoga gogonidi, na tiyen,
"Hige i dudulai bena ai, Yaubada ena libalau fa'atana ai fatautau be haba kalahe soiyenna ai mode'en.
3 Afa haidamai, dodoga faligigi luwaga ai ganahewamiu au famwaitodi. Iti bena Yaluwa Tabuna yo sonoga ya lau fafamohafudi be haba ginauli te, sa ita watanidi
4 na ai haba ema fuya mahudo'ina 'e pei ai lau'u'ula yo lau fa'ata paisowana yai."

5 Tau fa'ona wasawasa edi nuwatuhu dodoga mahudo'idi sa fanuha. Yo fede Sitiwin ma afa haidana Pilipi, Pokulasi, Nikano, Timon, Pamena yo, Nikolasi sa famwaitodi. Sitiwin mate tau sunuma yo Yaluwa Tabuna ya lau fafamohafu, na Nikolasi mate in Antiyoka dogana na sa fanuwa bui be Diusi edi Yaubada ya kawawananaha'en.
6 Dodoga faligigi luwaga te, sa lau matadi yai sa mwaito na tau fa'ona wasawasa nimadi sa tole lawedi hewadi yai na enehedi sa lau'u'ula be gigibwali sa abi.
7 Yo fede Yaubada ena liba ya tadada be ya lau. Na Yesu tau famuli watanina Yelusalem nu'una yai mate sa ouli be ya laulau. Na Diusi tau antalasam dodogadi peidi Yesu sa kawawananaha'en hinaga.

Sitiwin sa Au
Paisowa 6:8-15

8 Yaubada, inonona loholohona yo ena gigibwali Sitiwin ya lau fafamohafu, be fafa'ilala yo no'o ya lau ginauli dodoga ganahewadi yai.
9 Diusi dodogadi edi oigogo pelena hesa sa atahi "Biya Afuledi Tataudi" ganahewana yai mate dodoga haisa. Iti mate Sailin yo Alesandiya nu'udi tau laolaoma ma afa haidadi Diusi hahaisa Silisiya yo Eisiya nu'udi yai tau laolaoma, ma'edi Sitiwin sa faibayaho.
10 In moho Yaluwa Tabuna, Sitiwin sibasiba ya felen be somo ya libaen hige gonowana mo'ana ti bui.
11 Yo fede "Biya Afuledi" pelena dodoga haisa simosimo yai sa nuwa liu'idi be haba sa liba tiyen,
Mose yo Yaubada ya liba fafaheyayadi na 'e atahi!

12 Dodoga, babada yo laugagayo tau lau fa'ataenna sa eli fasifasinadi yo fede Sitiwin sa tohai be sa foya lawen Diusi dodogadi edi Konisela hesana "Sanhedeli" matadi yai.
13 Habahim tatau haisa sa ledima be sa bwala tiyen,
Doga te, eda Dubu Tabuna yo Mose ena laugagayo ya lau paliyedi.

14 'E atahi ya libaliba hinaga iyen, “Yesu Nasaleta dogana te, haba Dubu Tabuna ya lubi lopa yo ulutubu laulaudi Mose ya ledima enehemai te haba ya buidi!”

15 Babada safalumadi Sanhedeli Konisela ganahewana yai sa ta'ata'ai mate matadi sa ala lolo lau Sitiwin lisina na sa ita mate nenena doha anelu.

7

Sitiwin ena Libaliba Sanhedeli Konisela Ganahewana yai
Paisowa 7:1-53

1 Yo fede Tau Antalasam Ba'isana Sitiwin ya fati'oi iyen, “Ite liba te, mo'isa?”
2 Alinana, Sitiwin ya bui fafuyo iyen,
Afa haidagu yo afa tamagu au ata'atahima! Hola hige wahada Abelaham i lau Halan yai i gogo na Hewa Wananaha Yaubadana ya taumahata lebena yai, Mesopotamia nu'una yai
3 be ya libalau lisina iyen, “Em nu'u yo am boga u lau afuledi na u lau be nu'una haba E fa'itam ainiya u miya.”
4 Yo fede, Kaladiya dodogadi edi nu'u ya lau afulen na ya lau Halan yai ya miya. Abelaham tamana ya pe'i na mulina yai Yaubada ya duiyama eda aba miyamiya yai te.
5 Yaubada hige tanohina la'i, Abelaham i felen be ai ena, hige itawa pi'ana la'i, hige'e wananaha! In moho Yaubada ya liba fasunuma mate haba ya felen ma afa wahawahana, enehedi. Yaubada liba fasunuma lahaina yai ni, ya ginauli mate Abelaham hola hige natuna.
6 Yaubada ya faliba doha ite, “Wahawaham haba ai nu'u hesa sa gogo. Ainiya haba sa lau fayofayo'edi yo sa fahisu faheyayadi ee–, bolima oulina 400 yo. *(Aba Fatubu 37-50 yo Au'aulaha 1-12 yo Paisowa 7:9-36 hinaga).*
7 In moho dodoga ni, haba E fakasadi. Ai mulina haba nu'u ni, sa lau afulen na ai nu'u te, haba sa fadebasaegu.”
8 Yaubada hinaga mwagisa dududi 'wapidi tomofahina yalina Abelaham ya felen be fuyanna Abelaham natuna Isako ya tubu na ena lahai faligigi-faihona mate mwagisana duduna 'wapina ya ibo papa. Doha mate ya laulau'i fuyanna Isako natuna Iyakobo yo Iyakobo nanatuna safuhudohudo'i-luwaga sa tubuma. Isalaela dodogadi wahawahadi fafasaedi ou'oulidi 12 tamadi mate Iyakobo.* *(Gen 32:28)*
9 Iyakobo nanatuna, tasidi Diyosepa sa nuwa ela'ela'en be sa une'une'en bena ai Idipi haba sa lau fayofayo'en. In moho Yaubada hige i nuwa afulen
10 be ena kamkamna mahudo'idi lisidi yai ya fofofofahi. Yaubada, Diyosepa ya fasonoga yo ena sagu yai Idipi edi Kin nuwana ya abi be Diyosepa ya ita faloholoho. Na Ba'isa Falo, Diyosepa ya famwaito Gawana be Idipi nu'una mahudo'ina yo Kin ena luma yo ginauli mahudo'idi ya ita watanidi.
11 Idipi yo Kanana nu'udi yai galamo wesawesasa be kamkamna la'ila'i sa fahoina. Wahawahada hige gonowana bena kalahe ti lobahi,
12 na Iyakobo wasa ya atahiyen mate Idipi yai kalahe. Yo fede nanatuna ya fatamalidi. Nanatuna mate ita wahawahada na edi fuya bwa'ibwa'ina ya fatamali lawedi niya.
13 Fuyanna afa haidana sa fuyo mate Diyosepa ya liba famahata fuyoi lisidi yai in hidadi. Lahaina yai Idipi edi Kin, Diyosepa ana boga ya sibaidi.
14 Mulina yai, Diyosepa wasa ya fatamali lawen tamana Iyakobo lisina yo ana boga ou'oulidi 75 lisidi bena mahudo'idi sa laoma Idipi.
15 Habahim Iyakobo ma'ana boga sa aulaha sa lau Idipi sa miya ee–, sa pe'i, amainiya.
16 Silandi sa lawedi eda lofalofa yai be somo yai duyufi hesa Abelaham ha'a ya famaisa sulu Hamoli lisidi yai mate amainiya sa toledi. Duyufina Sekem yai, Kanana nu'una ganahewana yai. *(Aba Fatubu Peina 23)*
17 Eda dodoga Idipi yai ha'a sa ouli na Yaubada ena liba fasunuma Abelaham lisina yai fawananahana mate ya hanahanau.
18 Habahim kin hesa Diyosepa hige i sibai, ena fuya ya ita wata be Idipi ya ita watan,
19 na wahawahada edi dudulai ya falele'edi be ya fakamkamnadi. Ya duduidi be nanatudi kikiluka sa bahe lawedi mulimuli yai sa fa'ota toledi be haba ainiya sa pe'i.
20 Fuyana yai ni Mose sa yosi hewalina loholohona. Nawalahi faihona tamana yo tinana edi luma yai sa simosimoi.
21 Fuyanna sa fa'ota tole mulimuli yai, Idipi edi Kin natuna waihin ya lawen ya abi fala'i be ya famala natuna.

---

* **7:8** Iyakobo yo anelu edi fai'abi mulina yai mate Yaubada, Iyakobo hesana hesa ya tole “Isalaela.” Isalaela aniyona mate Yaubada ma'ena sa fai'abi.

22 Idipi edi sibasiba mahudo'ina sa fatalaha be ya famala doga hesa la'ila'i, libaliba yai
yo abi'abi yai.
23 Fuyana Mose ena bolima 40, nuwatuhu ya abi mate bena falena Isalaela dodogadi
ya kepaidi.
24 Idipi dogana hesa falena Isalaela dogana ya fahisu faheyaya ya ita. Yo fede ya lau ana
ya fofo be Idipi dogana ya wunui.
25 (Mose ena nuwatuhu bena ena dodoga haba sa nuwatuhu lobahi mate in, Yaubada,
ya fafapaisowa be ya fofofo fahidi, in moho hige'e).
26 Bobonna Isalaela dodogadi luwaga sa lululu be bena ya lau biliyedi na ya liba iyen,
"Hola au ata'atahi. Umi Isalaela ese'esegamiu. Sidohana be ami lulu fuyo'imiu?"
27 Tau antala mate Mose ya dem fapululu lawen sadai yai na iyen,
"Sai ya fa'obiyom bena um ema ba'isa yo tau fafadudulaimai?
28 Wa fanuha bena wa wunuigu doha bon Idipi dogana wa wunui?"
29 Fuyana Mose liba ni ya atahiyen mate Idipi ya gela afulen na ya lau Midiyan nu'una
yai ya gogo ta'ota'owawa. Amainiya ya nahi be nanatuna tatau luwaga sa yosidi.
30 Bolima 40 sa ofi na mulina yai nu'u pitapitalina ati'atipuna yai tu'a hesa hesana
Sainai mate amainiya oyagi kiukiu ya ala balebalelem na ganahewana yai anelu ya
taumahata lau Mose lisina.
31 Mose ginauli ni ya ita mate ya no'o be ya sigilau oyagi sadaina yai bena ya
ita komakomani'i na GUYAU alinana ya atahi,
32 "Wahamiu Abelaham, Isako yo Iyakobo yau edi Yaubada."† *(Au'aulaha 3:14)*
Mose 'wasabu ya kamfafatabubu be hige gonowana i ita'itai.
33 Habahim GUYAU ya libalau lebena iyen, "Am sendolo u kamfahidi pa'ana em
aba obi'obiyo ni nu'u fafagabina.
34 Egu dodoga Idipi yai edi kamkamna ha'a E ita wananahai yo edi tan ha'a E atahi be E
laoma bena E fofo fahidi. Matabahim u laoma, haba E fatamalim wa fuyo Idipi."
35 Mose in logena Isalaela dodogadi sa waiyo'o'en, be sa fati'oi tiyen, "Sai ya fa'obiyom
bena um ema ba'isa yo tau fafadudulaimai?"
In logena, Yaubada ya fatamaliyama bena edi ba'isa yo tau fofofahidi anelu ena sagu
yai fuyana ya taumahata lau lisina oyagi balebalelemna yai.
36 Dodoga Idipi yai ya foya fahidi. Fafa'ilala yo no'o ya lau ginauli Idipi yai, Gabogabo
Balebalelemna yai yo bolima 40 nu'u pitapitalina yai.
37 Mose, in logena, Isalaela dodogadi ya falibadi iyen, "Yaubada haba emi peloweta ya
fatamaliyama, gonogonowana doha yau na in haba ami boga hesa."
38 In logena ma'ena Isalaela dodogadi nu'u pitapitalina yai sa fa'oigogo esega. Wahawa-
hada hinaga ma afa haidana yo ma'ena anelu ya libalau lisina Sainai Tu'ana. Amainiya
mwahuli wasana Yaubada lisina yai ya abi be ya fatadada ya lau ee–, ita aho te lisida yai.
39 In moho wahawahada sa waiyo'o'en be ena liba sa mo'a peiyedi na nuwadi sa fuyofuyo
Idipi.
40 Yo fede Elon sa faliba tiyen, "Mose ya somo? In Idipi yai ya foyafahimai na aho te,
sidohana? Beti! Ema yaubada haisa u lau ginauli be haba sa foyahimai."‡
41 Habahim oitau sa ginauli nenena doha bulumakau natuna. Antalasam sa
angabu lau lisina na sa an'angogo be somo sa ginauli nimadi yai ni mate sa fadebasae.
42 Yo fede Yaubada ya ta'ai mulimuliyedi yo ya nuwa afuledi be galewa kipwaladi sa
fadebasaedi doha peloweta edi buka yai sa uli tiyen, "Isalaela dodogadi! Boliman 40 nu'u
pitapitalina yai antalasam ami ledima lisigu, e hige'e? *(Au'aulaha 32:1)*
43 "Hige'e! Emi yaubada Moleka ami husai aba husanina yai be ami bahebahe asi'asiyen
yo emi yaubada hesa hesana Lefan, oitauna kipwala, ami ginauli. Oitaudi ami ginaulidi
be ami fadebasaedi. Haba E duimiu be ami lau Babilon ai mulina na yalayalawen ainiya
ami miya hudo'i." *(Eimosi 5:25-27)*
44 "Yaubada Aba Lobahina Palaina" ginaginaulina nuwatuhuna Yaubada, Mose ya felen
mate wahawahada sa fapaisowa be Gwa'u ni sa ginauli na sa lawelawen nu'u pitapi-
talina yai.
45 Diyesuwa ena fuya foyafoya yai afa wahawahada Gwa'u ni sa abi na sa bahe lawen
ta'owawa dodogadi edi nu'u fuyana Yaubada ya we'aidi wahawahada nuwanuwadi yai
be edi nu'una sa eli halahalaen. Amainiya ya ota esegahi ee–, Deiwidi ena fuya yai yo.
46 Yaubada, Deiwidi ya ita faloholoho be Deiwidi ya an'etai iyen,
GUYAU! Ibe gonowana em "Luma Tabuna" E ginauli?
47 In moho Solomon lumana ya fa'obiyo, enehena. *(I Kin 6:1)*

---

† **7:32** Hebelu alinadi yai "Yau" yo "Yaubada" ata'atahina begana gonogonowadi. Alinadi yai, Yaubada hesana *Yahweh aniyona doha "Yau mate Yau."* ‡ **7:40** Doha *oitau o yaubada bwalabwala.* In moho powati gole yai sa ginaginauli.

48 In moho Hewa Wananaha Yaubadana hige luma dodoga ti ginaulidi ganahewadi i miyamiya; doha peloweta ha'a ya libaen iyen,
49 Yaubada ya liba doha ite, “Galewa mate Yau egu aba ta'ata'ai na tano'ubu mate ahegu aba tolena. Luma somo - somohena haba ami ginauli, enehegu, e ai somo haba E anyawasi?
50 Yau nimagu yai ginauli mahudo'ina te, E ginauli!” *(Aba Fatubu 1, yo Isaiya 66:1-2)*

51 Sitiwin ya liba ya lau iyen,
Nuwamiu haga ti po'i yo nuwamiu doha dodoga hige Yaubada ti sibai! Beyamiu sa do'o wananaha be Yaubada wasana hige au atahi didin! Umi emi laulau doha wahawahamiu, Yaluwa Tabuna ami gudugudui!
52 Peloweta mahudo'idi Yaubada ya fatamali leyawa lisimiu mate wahawahamiu sa fahisu faheyayadi yo Tau Laulau Dudulai ena laoma wasana tau libaenna hinaga sa wunuidi. In logena, Keliso, Fasinabo Dogana, na aho ite ana ami liba talu be ami wunui.
53 Umi logemiu laugagayo anelu lisidi yai ami abi na hige au lau watan!

Sitiwin sa Laulau Ume'ehui
Paisowa 7:54-60
54 Fuyana Sanhedeli Konisela babada, Sitiwin ena liba sa atahi mate manadi sa bala be nima gigidi sa no'udi na sa fafa'ita.§
55 Sitiwin ha'a Yaluwa Tabuna ya mohafu be ya ita'ita hasa galewa be Yaubada ena namanamali ya ita na Yesu hinaga ya ita ya obi'obiyo Yaubada tefa sibana. *(Au ita'ita lau Paisowa 2:33)*
56 Iyen,
Au ita'ita hasa! Galewa ya taso'e E ita na Doga Natuna ya obi'obiyo Yaubada sibana yai!

57 Makai, ma esega! Diusi edi Konisela dodogadi sa halabo fahi. Nimadi yai beyadi sa tipa buluhidi na sa tulufi lawen.*
58 Sa solu we'a lawen taon mulimulina yai be sa laulau ume'ehui amainiya.† Tau itana adi luhuluhu sa toledi mate hewali hesana Saulo, ya ita'itaidi.
59 Sa laulau ume'ehui na Sitiwin ya yoga lau Guyau lisina iyen,
Guyau Yesu yaluwagu u leyawa!

60 Ya tulibono na ya yoga la'ila'i iyen,
Guyau! Tabu edi heyaya ai lisina u sadidi!

Yo fede ya pe'i.

8

Saulo, Tau Kawawananaha ya Faheyayadi
Paisowa 8:1-3
1 Saulo mate Sitiwin ena pe'i ya laliyen. Lahaina yai ni, Yelusalem yai, kamkamna lala'i sa fahoina dubu dodogadi lisidi yai. Tau kawawananaha mate sa faidabalalaidi sa lau Diudeya yo Samaliya tefadi yai.
2 Na tau fa'ona wasawasa moho ibodi sa miya Yelusalem yai. Yaubada tau fa'atitiyenna dodogadi haisa, Sitiwin sa bo'usai na halana sa tan heyaheyaya.
3 Na Saulo ya fatubu be ya lau luma hesa - hesa yai be tau kawawananaha ya fahisu faheyayadi. Tatau yo wawahin ya solu kwakikwakinidi be ya gududi deli yai.

Samaliya yai Wasa Loholohona sa Lau Fa'ata'en
Paisowa 8:4-8
4 Salumadi Saulo ya fadabalaladi mate edi aba lau yai, Yesu wasana sa fatadada.
5 Pilipi mate ya lidi taon hesa Samaliya nu'una yai be amainiya Keliso, (Fasinabo Dogana) wasana dodoga enehedi ya liba.
6-7 Yaluwa heyaheyayadi dodoga ganahewadi yai sa kalamahano ma 'wala'walawidi yo dodoga dabidabidi yo taudi sa pe'ipe'i ya faloholohodi. Pilipi somo ya libaedi sa atahiyedi yo no'o abi'abidi ya lau ginaulidi sa itadi. Yo fede sa ata'atahi komakoman lau lisina.
8 Be taonna yai ni kwade la'ila'i!

---

§ **7:54** Alinadi yai tiyen, gadigadidi sa nali didinidi, doha ite sa ginauli bena edi manabala sa fa'itadi.
* **7:57** Beyadi sa tipa buluhidi pa'ana edi nuwatuhu mate, Yaubada hesana Sitiwin ya liba faheyaya, be tiyen, “Libadi te, tabu ta atahi.”
† **7:58** Uli'uli haisa sa uli, “sa we'a lawen” na haisa sa uli, “Sa solu kwakikwaki lawen.”

Tau Ayahan Hesana Saimon
Paisowa 8:9-25

9 Taumoho hesa hesana Saimon amainiya ya gogogo. Ana haha ya ginaulidi be Samaliya dodogadi ya fano'odi. Ya nuwasaesae be iyen,
Yau doga la'ila'i.

10 Yo fede dodoga gaigaibu yo dodoga lala'i nu'u ni ganahewana yai mate sa ata'atahi komakoman lau ena liba yai na tiyen,
Ite doga te, "Yaubada ena gigibwali dogana." In doga la'ila'i.

11 Sa ata'atahi komakoman pa'ana fuya lofalofa ana haha yai ya fafano'odi.
12 Fuyana wasa loholohona Pilipi ya libaen sa atahiyen. Yo fede Yaubada ena Nu'u yo Yesu Keliso hesana sa kawawananaha'edi be tatau yo wawahin sa babasito.
13 Saimon hinaga ya kawawananaha be ya babasito. Muli yai, tau ayahan ma'ena Pilipi sa laulau asi'asi be fafa'ilala yo no'o Pilipi ya lau ginauli, ya itadi.
14 Tau fa'ona wasawasa Yelusalem nu'una yai wasa sa atahiyen mate Samaliya dodogadi ha'a Yaubada ena liba sa abi. Yo fede Pita yo Diyon sa fatamali lawedi lisidi.
15-16 Yaluwa Tabuna hola hige i laoma hesa - hesa lisina yai. Yesu Keliso moho hesana yai sa fababasitodi. Pita yo Diyon sa mahano lau mate tau kawawananaha enehedi sa lau'u'ula be haba Yaluwa Tabuna sa abi. *(Diyon 20:20 yo Paisowa 19:1-7)*
17-18 Habahim, nimadi sa tole lawedi hewadi yai be Yaluwa Tabuna sa abi. Yo fede Saimon ya ita. Yo fede, tataudi luwaga bena haba moni ya feledi.
19 Na iyen,
Gigibwali te yau hinaga au felegu. Haba yena nimagu sai la'i ai hewana E tole haba Yaluwa Tabuna ya luhufidi.

20 In moho, alinana, Pita ya bui fuyoi iyen,
Haba um yo em moni ami lau oyagi ala'alana! Em nuwatuhu bena Yaubada ena ainauya wa une ai moni?
21 Paisowa yai te, um ibege ma'emai pa'ana em nuwatuhu hige ti dudulai Yaubada matana yai.
22 Em laulau heyaheyayadi lisidi yai u nuwabui na Guyau u an'etai. Nuwana em nuwanuwatuhu ni Guyau haba ya nuwa afuledi?
23 E ita mate wa nuwa ela'ela wananaha yo nuwanuwatuhu heyaheyaya sa au didinim.

24 Saimon ya libalau Pita yo Diyon lisidi iyen,
Egu au an'eta lau Guyau lisina be ginauli somo aho ami libalibaedi tabu la'i ya fahoina.

25 Guyau wasana yo edi ita lobahi sa libalibaen na habahim, sa aulaha be sa fuyo Yelusalem. Edi aba lau yai, Samaliya ganahewana yai luma eda'eda sadaidi yai, amainiya, wasa loholohona sa falibadi.

Pilipi yo Itiyopiya Ba'isana Hesa
Paisowa 8:26-40

26 Guyau ena anelu ya libalau Pilipi lisina iyen,
U nonoha na nu'u pitapitalina eda'edana u lau watan. Eda'edana te, Yelusalem yai ya fatubu be ya lau Gasa Nu'una yai.

27-28 Yo fede Pilipi ya nonoha be ya aulaha. Eda'eda yai ya laulau na Itiyopiya yuniki ya ita.* Yuniki mate doga la'ila'i hesa Itiyopiya Nu'una yai na alinadi yai edi Kwin e edi hatafele sa atahi mate Kandake na taumoho te ena moni tau ita watanina. Ya lau Yelusalem Yaubada taba ohuna ana halulu. Na saliyoti yai ya fuyo ena nu'u. Ya awa ya laulau na Peloweta Isaiya ena uli'uli ya fatifatili.
29 Yaluwa Tabuna ya libalau Pilipi lisina iyen,
U lau be saliyoti ni ai sadaina u fafabeya pei.

30 Pilipi ya lautafotafo ee–, ya mahano lobahi na ya atahi mate taumoho wa Peloweta Isaiya ena uli'uli ya fatifatili. Ya fati'oi iyen,
Somo wa fatifatili ni aniyona wa sibai e hige'e?

---

* **8:27-28** Giliki alinadi yai *Yuniki* aniyona mate taumoho mwauna luwaga sa nigohidi (doha salai o 'wayowa). Itiyopiya nu'una mate Afilika ganahewana yai Idipi sadaina yai na Itiyopiya alinadi begana doha Diusi alinadi hesana Hebelu.

31 Taumoho wa Pilipi alinana ya bui fafuyo iyen,
Sidohana haba egu sibasiba yena sai hige i liba famahata lisigu yai? E fakau! *(Loma 10:14)*

Yo fede yuniki wa Pilipi ya faliba be ya finahe saliyoti hewana yai be ma'ena sa awa luwaluwaga.
32 Uli'ulina lausoisoina ya fatifatili mate logena itete,
Sa foyahi, doha sipi sa foyahi be bena sa lau funuhi,
yo doha sipi natuna olona sa tomo na hige i kehe,
in hinaga hige alinana.
33 In sa fataumayamaya yo ena dudulai sa falele'en.
Hige sai la'i gonowana bena ana hiti mulita i dedei,
pa'ana ena mwahuli tano'ubu yai anadan yai ya mahano. *(Isaiya 53:7-8)*

34 Ba'isa wa Pilipi ya fati'oi iyen,
U falibagu, Peloweta somo ya libalibaen? In, e sai hesa?

35 Habahim Pilipi lausoisoina Isaiya ena uli'uli yai te, ya fatubu ya dede bee–, Yesu wasana loholohona enehena ya liba famahata lisina yai.
36 Na eda'eda yai sa lau wee–, nu'u hesa yai sa mahano. Amainiya ho'owa. Yo fede ba'isa wa iyen,
Ma! Ho'owa ite. Somo ya guduguduigu be tabu u fababasitogu?

37 Pilipi alinana ya bui iyen,
Yena nuwam ma ofi fahina Yesu wa kawawananaha'en, gonowana haba E fababasitom.

Yuniki alinana ya bui iyen,
Wananaha! Yesu Keliso mate Yaubada Natuna.†

38 Itiyopiya dogana wa ya liba be saliyoti sa abi tohai. Tataudi luwaga sa tulube'u na sa gayo lidi ho'owa ganahewana be Pilipi ba'isa wa ya fababasito.
39 Ho'owa sa gayo hiti afulen. Yo fede Guyau Yaluwana Pilipi ya abi be ya lawe hudo'iyen. Ba'isa hige Pilipi i ita fuyoi. In moho ma kwadena ya lau.
40 Pilipi, Asotusi Taonna yai ya taumahata be ya lau Siseliya Taonna. Ena aba lau yai, nu'u mahudo'ina yai, wasa loholohona te ya libalibaen lisidi yai.

9

Saulo Yesu ya Famuli Watan
Paisowa 9:1-19
(Paisowa 22:6-16; 26:12-18)

1 Saulo, GUYAU tau famuli watanina ya liba fafa'wasabudi bena ya wunuidi. Ya lau Tau Antalasam Ba'isana,
2 ya an'etai be pepa hesa ya uli lawen Diusi edi aba oigogo Damaseko yai, enehedi. Be ibe sai la'i, waihin e taumoho salumadi "GUYAU Yesu ena Eda'eda" sa famuli watan, ya audi be ya fafuyodima Yelusalem.
3 Saulo ya laoma Damaseko taonna hanahanauna yai. Yo fede mala la'ila'ina ya lidima galewa yai be ya sina fafata'i'ili.
4 Yo fede Saulo ya be'u lidi tanohi yai na alina hesa ya atahi ya liba laoma lisina yai iyen,
Saulo, Saulo! Pa'ana somo be wa fakamkamnagu?

5 Alinana ya bui iyen,
Guyau, Um sai?

Yesu wa, Saulo alinana ya bui fafuyo iyen,
Yau Yesu. Logegu wa fahisu faheyayagu.
6 U obiyo be u lau taon! Ainiya haba somo sa falibam wa ginauli.

7 Salumadi ma'edi Saulo sa laulau mate sa todi na hige somo hesa ti libaen; hige dogana ti ita, na alina afa'afana moho sa atahi.

† **8:37** Uli'uli haisa yai, lausoisoina 37 hige ti tole buka te ganahewana yai.

8 Saulo tanohi yai ya obiyoma be matana ya falaladi. In moho hige somo la'i i ita. Yo fede
sa abi nimai be sa foya lawen Damaseko.
9 Lahai faihona hige gonowana somo la'i i ita, i an e i nom.
10 Tau kawawananaha dogana hesa Damaseko yai hesana Ananiya. Tautau hesa ya ita.
Ganahewana yai GUYAU ya libalau lisina iyen,
Ananiya!

Alinana ya bui fafuyo iyen,
Ho! Guyau, yau ite.

11 NA Guyau ya libalau lisina iyen,
U abi nonoha be u lau eda'eda hesana "Eda'eda Dudulaina" u lau watan. Diudasi ena
luma yai, Tasusi dogana hesa hesana Saulo u fati'oi. In mate ya laulau'u'ula,
12 na ha'a tautau yai ya ita mate taumoho hesa hesana Ananiya ya ita ya luhuma be
nimana ya tole lawen hewana yai be haba matana ya falala be ya ita'ita fuyo.

13 Ananiya Guyau alinana ya bui iyen,
Guyau, dodoga boludi wasana sa libalibaen, yo laulau heyaheyayadi Yelusalem yai ya
ginaginaulidi em fatabudi dodoga lisidi yai, ha'a E atahi.*
14 Tau antalasam baba'isadi gigibwali sa felen na ya laoma Damaseko be safalumamai
hesam 'e fafapaisowa, bena ya aumai.

15 Na Ananiya alinana GUYAU ya bui iyen,
U lau pa'ana ha'a E fasinabom be in haba egu tau lau fayofayo, haba hesagu ya fatadada
ta'owawa yo kin hahaisa yo Isalaela dodogadi lisidi yai.
16 Ginauli mahudo'idi haba ya ankamkamna'edi Yau debagu yai mate haba E fa'ita.

17 Yo fede Ananiya ya aulaha be ya lau Saulo ena aba miyamiya lumana yai, ya luhulau
be nimana ya tole lawen hewana yai. Na iyen,
Hidagu Saulo, GUYAU Yesu In, logena, eda'eda yai wa laolaoma na ya taumahata lisim
yai. Ya fatamaligu te bena haba matam ya taso'e be wa ita'ita fuyo. Be haba Yaubada,
Yaluwana Tabuna ya famohafum.

18 Yo fede ginauli hesa doha hama hunadi Saulo matana yai sa be'uma be ya ita'ita fuyo.
Habahim ya obiyo be ya babasito.
19 Ya kalahe mulina yai, habahim ya adidili fuyo.

Saulo ya Lauguguya Damaseko yai
Paisowa 9:19-25

Lahai fisa ya miya Damaseko yai ma'ena tau famuli watanna haisa.
20 Yo fede ya lau Diusi edi aba oigogo be ya lau fa'ata iyen,
Yesu mate In, Yaubada Natuna.

21 Safalumadi sa atahiyen mate sa no'o na sa fafati'o fuyo'idi tiyen,
In logena, Yelusalem yai be salumadi sa laulau'u'ula Yesu hesana yai ya faheyayadi!
Ena laoma amaite'i mate pa'ana somo? Dodoga bena ya audi be ya fafuyodi tau
antalasam baba'isadi lisidi.

22 In moho Saulo ena lauguguya mate ya gigibwali wananaha yo ya fa'ita lobahidi mate
wananaha Yesu, In mate Keliso, Fasinabo Dogana, be nuwadi ya abidi na Diusi dodogadi
Damaseko yai sa miyamiya wa hige gonowana alinana ti bui.
23 Lahai fisa sa ofi mulina yai Diusi dodogadi sa fa'oigogo esega be sa oiliba bena Saulo
haba sa wunui.
24 In moho Diusi edi nuwatuhu wa Saulo ya atahiyen. Lahai yo i'ipa Damaseko taonna
eda'edadi hafohafodi yai sa nahanahai bena haba ainiya sa wunui.
25 Itete sidohana ena gelagela: I'ipa hesa yai Saulo tau famuli watanina sa foyahi lawen be
maigele la'ila'i ganahewana yai sa husan be sa fadalolo lidiyen taon ganana solasolana hesa
yai. *(2 Kolinto 11:33)*

Saulo ya Lau Yelusalem yai
Paisowa 9:26-31

---

* **9:13** *Fatabu dodogadi* mate safaluma Yesu sa kawawananaha'en; iti mate Yesu enehena ya fatabudi.

26 Fuyana Saulo, Yelusalem yai ya mahano, ya anpate bena tau fa'ona wasawasa ma
afa haidana sa fa'oigogo esega. In moho mahudo'idi sa 'wasabuwen pa'ana hige ti
kawawananaha mate in ha'a Yesu ya famuli watan.
27 Na Banabasi ya foyahi lawen lisidi be ya faliba komakomanidi sidohana Saulo, Guyau ya
ita eda'eda yai na Guyau ya libalau lisina. Mate edi ya liba hinaga,
Yesu hesana yai hinaga ya lauguguya ma nuwa adidilina Damaseko nu'una yai.
28 Yo fede Saulo ma'edi sa miya na Yelusalem nu'una mahudo'ina yai ya leu yo ya sae be
Yesu wasana ya lauguguya'en ma nuwa adidilina.
29 Na Diusi dodogadi Giliki alinadi yai sa libaliba mate ma'edi Saulo sa faibayaho. Yo fede
sa anpate bena haba sa wunui.
30 Fuyanna haidana te liba sa atahiyen. Yo fede Saulo sa lawen Siseliya. Amainiya sa
fatamali lawen ena nu'u, Tasusi.
31 Habahim, tau kawawananaha mahudo'idi Diudeya, Galili yo Samaliya nu'udi
mahudo'idi yai sa miya daumwali begana ya lofa. Yaubada tau kawawananaha ya
fafa'adididilidi yo Yaluwa Tabuna ya sagusaguhidi be edi pele ya tadada yo edi miya yai
GUYAU sa fafa'atitiyen.

Pita ya Lau Lida yo Diyopa
Paisowa 9:32-43

32 Ne'i lahaina yai Pita ya aulaha be ya lau nu'u ou'ouli ya antaumana be Lida yai fatabu
dodogadi ya kepaidi.† *(Efeso 1:1)*
33 Amainiya doga hesa hesana Eniyasi ya lobahi, ahena sa pe'ipe'i be hige gonowana ena
aba eno i lau afulen ee–, bolima faligigi-faihona hige i mwaito.
34 Pita ya libalau lisina iyen,
Eniyasi, Yesu Keliso ya faloholohom! U obiyo be em aba eno u no'u.

Yo fede Eniyasi ya obiyo.
35 Dodoga peidi Lida taonna yai yo Salon gonna yai sa miyamiya, sa ita. Yo fede sa
timuli bui Guyau lisina.
36 Diyopa taonna yai mate waihin hesa hesana Tabita. In mate Yesu tau famuli watanna
hesa. (Hesana Giliki alinadi yai mate Doleka.)‡ Fuya ou'ouli mate loholoho ya ginaginauli
yo tau fagogo gesagesa ya sagusaguhidi.
37 Fuyanna yai mate ya asiyebo be ya pe'i. Silanna sa fa'a'a be bili hewa yai sa fa'ota.
38 Diyopa ya lau Lida mate hige i lofa. Logena, Yesu tau famuli watanna Diyopa taonna yai
wasa sa atahiyen mate Pita in Lida yai. Yo fede dodoga luwaga sa fatamali lawen be Pita sa
an'etai tiyen,
Aee–, u laoma. Feula!§

39 Na Pita ya aulaha be ma'edi sa lau. Fuyana ya mahano lau, yo fede sa foya lawen bili
hewa yai. Amainiya mate hwabuhwabu mahudo'idi sa obi'obiyo, sa gana panpannen, na sa
tantan. Kaleko yo luhuluhu hahaisa ma miyana na ya lau bodi mate, Pita sa fa'ita.
40 Pita mahudo'idi ya duidi be sa lau ganamuli na ya tulibono be ya lau'u'ula. Habahim ya
timuli bui be ya sana lau silan lisina na ya liba iyen,
Tabita, u obiyo!

Yo fede tau pe'i wa matana ya falaladi be Pita ya ita na ya obiyo be ya ta'ai.
41 Pita ya abi famwaito. Habahim, fatabu dodogadi mahudo'idi ya yogaidi yo hwabuh-
wabu hinaga, be Tabita wa ya fele fuyo'idi ma mwahumwahulina!
42 Wasana mate Diyopa nu'una mahudo'ina ya tadada be dodoga boludi Guyau sa
kawawananaha'en.
43 Pita Diyopa yai begana ya miya falofa ma'ena doga hesa hesana Saimon. In suisui
'wapidi tau abi'abi nonohaidi.

10

Koniliyesi Tautau ya Ita
Paisowa 10:1-8

1 Doga hesa hesana Koniliyesi mate Sesaliya taonna yai ya miyamiya. In mate hiyala tau
lau kulukuluwenna na ena tau hiyala pelena hesana "Itali Ledimenti."*

† **9:32** Fatabu dodogadi buka falifalihuna yai aniyona mate dodoga nuwadi sa buidi be Yaubada sa kawawananaha'en yo sa miyamiya dudulai. ‡ **9:36** Na *Doleka aniyona mate suisui hesa hesana "diya."* § **9:38** Diyopa ya lau Lida mate lofana 19 kilomita. * **10:1** *Ledimenti* esega ganahewana yai mate tau hiyala ou'oulidi 600.

2 In mate Yaubada tau fafa'atitiyenna hesa yo in ma'ana boga mahudo'idi Yaubada sa
fafadebasae. Yo hinaga Diusi dodogadi tau fagogo gesagesa ya saguhi komakomanidi yo fuya
ou'ouli ya laulau'u'ula lau Yaubada lisina.
3 Fuya hesa lahai la'i doha 3 koloki, tautau hesa ya ita. Yaubada ena anelu ya
ita wananahai, ya laoma lisina be ya faliba iyen,
Koniliyesi!† *(Paisowa 2:17)*

4 Koniliyesi ma 'wasabuna anelu ni ya kinokinoi lauwen na iyen,
Ba'isa, sidohana?
Anelu, Koniliyesi alinana ya bui iyen,
Em lau'u'ula yo em faisagusagu tau gogo gesagesa lisidi yai mate ya famala em ainauya
aba fafanuwa hiti Yaubada lisina yai.
5 Do'ata te, tatau haisa u fatamalidi ti lau Diyopa be taumoho hesana Saimon, hesana
hesa Pita, ti foyahiyama.
6 Ena falihesa ena luma gabogabo sadaina yai ma'ena sa miyamiya. Saimonna mate in
suisui 'wapidi tau abi'abi nonohaidi. Saimonna mate in suisui 'wapidi tau abi'abi nonohaidi.
‡

7 Anelu ya libaliba ofi mulina yai ya lau na Koniliyesi ena tau lau fayofayo luwaga yo ena
tau hiyala hesa ya yogaidi. Ena tau hiyala ni Yaubada ya tabataba ohuwen yo Koniliyesi
enehena ya paisowa.
8 Somo ya tubu ni edi ya liba. Habahim ya fatamalidi sa lau Diyopa.

Pita, Tautau ya Ita
Paisowa 10:9-16
9 Bobonna lahai la'i yai, Diyopa sa hanahanau'i. Pita mate in amainiya na ya hasai luma
hewana bena ya lau'u'ula.
10-11 Ya guliyam be ya fanuha bena somo ana ya an. Kalahe hola sa abi'abi nonohai na
tautau ya ita. Galewa ya taso'e ya ita na ginauli hesa nenena doha kaleko la'ila'i duduna
fati sa fadalolo lidiyeyama.
12 Ganahewana yai mate suisui fafa'ahedi fati, ginauli kamokamodaladi yo
kanekanenedi yo atai'a yekoyekodi hinaga. *(Aba Fatubu 1)*
13 Alina hesa ya libalau lisina iyen,
Pita, U obiyo u wunui be am u an!

14 Na Pita alinana ya bui iyen,
Guyau, hige gonowana! Somo dabudabu hige ya an'andi.§ *(Lewitikusi peina 11)*

15 Alina wa ya liba boda lau Pita lisina iyen,
Somo Yaubada ya faloholoho te an. Tabu u kawa dabudabuwen!

16 Ma faihona doha ite habahim ginauli te sa fafuyo hasaen galewa.

Pita yo Wasa Tau Lawenna
Paisowa 10:17-22
17 Tautau ni aniyona somo mate Pita hola ya fafadosi na Koniliyesi ana hewahewali ha'a
ya fatamalidi mate Saimon ena luma sa yo'oyo'oi be sa lobahi. Amainiya sa obi'obiyo
eda'eda hafohafona yai.
18 Sa yoga lau be sa fati'o tiyen,
Ami taumana hesa hesana Saimon Pita amaite'i?

19 Pita tautau ni aniyona hola ya fafadosi yo fede Yaluwa iyen,
U ata'atahi! Tatau faihona sa laulau yo'oim ha'a sa mahanoma ite.
20 U obiyo be u feula lidi u itadi. Tabu u nuwa ladu na ma afa haidam au lau pa'ana yau
E fatamalidima.

21 Yo fede Pita ya leta lidi be ya falibadi iyen,
Aee–! Ami yo'oyo'oigu. Yau logegu ite. Sidohana be ami laoma?

---

† **10:3** *Eno suwai* mate sa eno na sa eno suwai. *Tautau sa ita* mate begana doha sa eno suwai, in moho sa tuhutuhuli na tautau sa ita. ‡ **10:6** Liba tefana ite: "Laulau somo bena wa ginauli haba ya falibamiu" Kin Diyemsi Bukana yai sa uli yo sa uli hinaga Suau Bukana yai. Buka boludi hige amainiya ti uli. § **10:14** Buka yai te ginauli dabudabudi sa uli lidiyen ya famala Isalaela edi laugagayo be tabu ti kalahe gaibu.

22 Alinana sa bui tiyen,
Hiyala tau lau kulukuluwenna hesana Koniliyesi ya fatamalimai. Diusi mahudo'idi sa liba faloholoho tiyen, “Koniliyesi mate Yaubada tau fafa'atitiyenna yo tau laulau dudulai hesa.” Yaubada ena anelu tabuna ya libalau lisina bena te lau ena luma be somo wa libaen haba ya atahi.

23 Habahim, Pita ya falibadi sa lau luma ganahewana be sa famala ana taumana.

Pita Koniliyesi ena Luma yai
Paisowa 10:23-33

Bobonna ma hwalahwalalana, ma afa haidadi Diyopa tau kawawananaha hahaisa sa aulaha sa lau.
24 Lahai fafaluwagana yai sa mahano lau Siseliya. Koniliyesi ma afa efana yo afa haidana safalumadi ya yogaidi mate Pita sa bagibagiyen amainiya.
25 Pita bena ya luhulau, na yo fede Koniliyesi ma'ena sa failobahi. Koniliyesi ya hoba lidi ahena yai be ya fadebasae.
26 In moho Pita ya abi famwaito na iyen,
U obiyo! Yau doga gaibu yo ita gonogonowada.

27 Pita yo Koniliyesi sa laulau libaliba ee–, sa luhulau luma ganahewana na amainiya mate dodoga boludi ha'a sa fa'oigogo, ya itadi.
28 Ya libalau lisidi iyen,
Ha'a ami siba fuyoimiu mate ai Diusi ema andabu yo sigu yawasi laugagayodi yai ya libaen mate tabu umi, nu'u hahaisa dodogamiu, yo ai, ta fa'ilu. In moho Yaubada ya fa'itagu mate tabu laugagayo ni lisidi yai, doga ya ita faheyaya.
29 Na fuyana wa fatamalidima agu halulu mate hige ya waiyo'o. Bena E fati'oimiu, “Somo lisina yai be sa laufigu?”

30 Koniliyesi iyen,
Lahai faihona ha'a sa ofi mulidi yai na maihala doha 3 koloki maimailafi mate E laulau'u'ula egu luma yai te. Yo fede taumoho hudo'i ena leli namanamalina nuwanuwagu yai ya obiyo,
31 na iyen, “Koniliyesi! Yaubada em lau'u'ula ha'a ya atahi yo tau fagogo gesagesa wa saguhidi hinaga ya itadi.
32 Dodoga hahaisa u fatamalidi ti lau be taumoho hudo'i hesana Saimon Pita ana halulu Diyopa nu'una yai. In mate taumana na ena falihesa lisina yai ya miyamiya yo in logena suisui 'wapidi tau abi'abi nonohaidi. Saimon ena luma mate gabogabo sadaina yai.”
33 Yo fede E fatamalidi sa laowa am halulu na ya loholoho be wa laoma. Aho te mahudo'imai 'e fa'oigogoma Yaubada matana yai 'e bagibagiyem be ginauli mahudo'ina Guyau ha'a ya falibam ema wa liba 'e atahi.

Pita ena Libaliba ya Fatubu
Paisowa 10:34-43

34 Pita ya liba fatubu na iyen,
Aho te E sibai mate Yaubada hige doga la'i i ita fasae e i ita fakiu. Wananaha! Ita mahudo'ida mate gonogonowada.
35 Safalumadi edi laulau sa dudulai yo Yaubada sa fafadebasae mate enehena. Fali alina hinaga ma'eda gonogonowada.
36 Yaubada nuwa esega wasana loholohona ya fatamali lawen Isalaela dodogadi lisidi be Yesu Keliso ya libalibaen, ha'a ami sibai. In mahudo'idi edi Guyau!
37 Somo sa laulau Diudeya Nu'una mahudo'ina yai mate ha'a ami sibaidi. Ya fatubu Galili yai fuyanna Diyon, babasito wasana ya libaen, mulina yai.
38 Yaubada, sidohana Nasaleta dogana, Yesu ena fafamohafuna Yaluwa Tabuna yo gigibwali lisidi yai ha'a ami sibai. Yaubada mate ma'ena na ya lau nu'u ou'ouli yai be loholoho ya lau ginauli yo safalumadi Diyabolo ya fafaheyayadi, mahudo'idi ya faloholohodi.
39 Ginauli mahudo'idi ya ginaulidi Diusi dodogadi edi nu'u yai yo Yelusalem nu'udi yai ni, ha'a matamai yai 'e itadi. Habahim sa wunui be oyagi yai sa tutu fapatu.*
40 In moho lahai fafa faihonana yai, Yaubada ya famwahuli fuyoi na ya fataumahata,
41 be safalumamai Yaubada ha'a ya fasinabomai 'e ita na hige doga mahudo'ina i ita. Ai logena ma'emai 'e kalahe yo 'e nom gogo ena mwahuli fuyo lahaina mulina yai.

* **10:39** Oyagi yai aniyona mate kolosi yai.

42 Ya liba adidili lisimai yai bena wasa loholohona 'e lauguguya'en dodoga ai lisidi yo bena 'e liba famahata mate, In logena, Yaubada ya fasinabo bena pe'ipe'idi yo mwahumwahulidi tau fakasadi.
43 Peloweta mahudo'idi ha'a wasana sa liba famahata tiyen, “Safalumadi sa kawawananaha'en haba edi heyaheyaya ya nuwa afuledi, Yesu hesana gigibwalina yai.”

Yaluwa Tabuna ya Lidima Ta'owawa Dodogadi Lisidi
Paisowa 10:44-48

44 Pita hola ma libalibana na saluma ena wasa sa atahiyen mate Yaluwa Tabuna ya lidima hewadi yai.
45 Tau kawawananaha mwagisadi dududi 'wapidi tomotomodi ma'edi Pita Diyopa yai sa laoma mate sa no'o pa'ana Yaubada ena ainauya, Yaluwa Tabuna ya fatamaliyama ta'owawa dodogadi lisidi yai hinaga.
46-47 Sa atahi mate alina hesa - hesa yai sa libaliba yo Yaubada sa fafadebasae. Yo fede Pita iyen,
Yaluwa Tabuna dodoga ni ya famohafudi gonogonowana doha ita. Babasito ho'owa yai hige gonowana sai i gududi.

48 Yo fede ya falibadi bena Yesu Keliso ai hesana sa babasito be Pita sa an'etai bena lahai fisa ma'edi hola sa miya.

11

Pita ana Paisowa Wasana Yelusalem yai ya Falibadi
Paisowa 11:1-18

1 Tau fa'ona wasawasa yo tau kawawananaha hahaisa Diudeya Nu'una yai sa atahi mate ta'owawa dodogadi hinaga Yaubada wasana sa abi.
2 Fuyana Pita ya hasai Yelusalem, saluma mwagisa 'wapina tomona sa fanuha, sa fatalapili tiyen,
3 na sa liba tiyen,
Sidohana be ta'owawa edi luma yai wa antaumana yo maidam ami kalahe gogo! Na iti hige “mwagisa 'wapina tomona” laulauna ti lau watan.

4 Yo fede somo ya tubu mate Pita ya faliba dudulaidi.
5 Diyopa taonna yai E laulau'u'ula na tautau hesa E ita. Na tautau yai mate ginauli hudo'i galewa yai sa dalolo lidima. Nenena doha kaleko hesa la'ila'i duduna fati E ita na sadaigu yai ya todi.
6 Ganahewana E mainene komakomani'i mate suisui fafa'ahedi fati, Suisui yo atai'a yekoyekodi, yo ginauli kamokamodaladi, amainiya E itadi.
7 Habahim alina hudo'i E atahi ya libama lisigu iyen, “Pita, u obiyo! Be am u lau funuhi be u an!”
8 Na alinana E bui, yawa, “Guyau, hige gonowana! Ginauli fafalaugagayodi yo dabudabudi hola hige mo'agu yai ti luhu.”
9 Alina ya liba boda galewa yai, fafaluwagana iyen, “Tabu somo la'i u kawa dabudabuwen mate Yaubada ha'a ya kawa loholoho'edi!”
10 Ginauli te ma faihona ya taumahata E ita, habahim mahudo'ina sa fafuyo hasaen galewa.
11 Hige lofana na dodoga faihona Siseliya yai sa fatamalidima agu halulu be sa mahanoma egu aba miyamiya lumana yai.
12 Yaluwa, nuwagu ya lau fasowali be nuwagu hige i ladu. Yo fede ma afa haidagu, tau kawawananaha faligigi esega te, 'e lau. Diyopa yai 'e aulaha 'e lau Siseliya be 'e luhulau Koniliyesi ena luma.
13 Yo fede, Koniliyesi wa, ema ya dede sidohana anelu ya ita ena luma yai ya obi'obiyo na anelu ya libalau lisina iyen, “Dodoga u fatamalidi ti lau Diyopa be doga hesa hesana Saimon Pita ti foyahiyama.
14 In haba emi ya wasa duwai be GUYAU haba um yo am boga mahudo'idi ya fofofahimiu be ami mwahuli.”
15 Fuyana E fatubu E libaliba, na yo fede Yaluwa Tabuna ya lidima iti hewadi yai gonogonowana doha ita, fuya bwa'ibwa'ina yai.
16 Habahim, Guyau ena liba te E nuwatuhui iyen, “Diyon mate ho'owa yai ya fafababasito na umi mate Yaluwa Tabuna yai haba ami babasito.” *(Maleko 1:8)*

17 Ya mahata wananaha mate Yaubada ena ainauya ta'owawa ya feledi gonogonowana
doha ita te kawawananaha Yesu Keliso lisina yai. Yau hige gonowagu Yaubada ena
paisowa ya gudu. *(Paisowa 1:4; 2:4; 10:44)*
18 Fuyana liba te sa atahiyen yo fede fatalapili sa fatautau na Yaubada sa fadebasae
tiyen, "Yaubada fedebom ta'owawa dodoga hinaga ya ainauyaidi be sa nuwabui be
mwahuli hige anadan sa abi."

Dubu Dodogadi Antiyoka yai
Paisowa 11:19-26

19 Fuyana Sitiwin sa lau funuhi ume'ehu yai, na mulina yai yo fakamkamna la'ila'i debana
yai. Tau kawawananaha hahaisa sa faigelagelainidi be sa lau Fonisiya, Saipelesi yo Antiyoka
nu'udi yai. Amainiya Yaubada wasana sa libalibaen Diusi dodogadi lisidi yai moho, na hige
dodoga hahaisa lisidi yai.
20 In moho tau kawawananaha haisa iti Saipelesi yo Sailin dodogadi mate sa lau
Antiyoka Nu'una be tau alina Giliki hinaga sa falibadi be Yesu Keliso wasana loholohona
sa lauguguya'en.*
21 Guyau ena gigibwali yai sa lauguguya be dodoga boludi Guyau sa kawawananaha'en
be sa nuwabui.
22 Fuyana wasa te, tau kawawananaha Yelusalem yai sa atahiyen mate Banabasi sa
fatamali lawen Antiyoka.
23 Ena fuya mahano yai Yaubada ena ai'ainauya lisidi yai ya itadi be nuwana ya amna.
Yo fede nuwadi ya liba fa'adidilidi bena Guyau sa abi didi'i ma nuwa ofi fahidi.
24 Banabasi mate in doga loholohona. Yaluwa Tabuna yo sunuma ya lau fafamohafu be
dodoga boludi sa falau esegahi lawen Guyau lisina yai.
25 Habahim Banabasi ya lau Tasusi be Saulo ya yo'oi.
26 Fuyanna ya lobahi yo fede Saulo ya foyahi lawen Antiyoka be taudi luwaga, ma'edi tau
kawawananaha ma afa haidadi sa fa'oigogo esega yo baiwa la'ila'i sa laulau fafa'ata ya lau
ee–, bolima esega.
Be amainiya edi fuya bwa'ibwa'ina yai Keliso tau famuli watanna hesadi sa tole mate
Kulistin.

Loma Nu'una Galamo Wesawesasa haba ya Fahoina
Paisowa 11:27-30

27 Lahaina yai mate peloweta haisa Yelusalem yai sa lau Antiyoka.
28 Hudo'i mate hesana Agabusi. Yaluwa nuwana ya lau fasowali yo fede ya obiyo be ya
liba famahata mate galamo wesawesasa haba nu'u mahudo'ina ya fahoina. (Habahim muli
yai guliyam te ya tubu Loma nu'una yai Ba'isa La'ila'i Empela Kaladiusi ena fuya tanuwaga
yai).
29 Yesu tau famuli watanna sa oiliba mate hesa - hesa ena ainauya la'ina yai ya ainauya be
haba sa fatamali lawen afa haidadi Diudeya yai sa gogogo, aba saguhidi.
30 Sa ginauli doha ite, habahim edi ainauya wa Banabasi yo Saulo sa fatamali lawen
Diudeya babadadi lisidi yai, be tau kawawananaha, sa feledi.

12

Anelu Deli yai Pita ya Fakalamahano
Paisowa 12:1-19

1 Fuyanna yai mate Kin Heloda ya fatubu tau kawawananaha haisa ya abidi be ya
fahisu faheyayadi.
2 Ya liba be Diyon hidana, Diyemsi, baineti yai sa wunui,*
3 yo ya ita mate Diusi dodogadi nuwadi sa amna yo fede ya lau Pita hinaga ya au. (Ena
fuya an'au'au mate Fwalawa Fafayisti Gesana An'angogona yai.)
4 Pita sa au mulina yai, sa gudu buluhi deli yai. Amainiya tau ita wata pele fati, na pele
hesa - hesa ganahewana yai mate dodoga fati; pele hesa be ana fuya ya ita wata. Heloda
ena nuwatuhu mate Bayawa An'angogona† ai mulina haba sa foyahi lawen be sa falau fatala
dodoga ai matadi.
5 Pita deli yai hola sa abi didini, na tau kawawananaha mate enehena sa an'eta adidili
Yaubada lisina yai.

---

* **11:20** *Sailin*mate nu'u hesa Afilika nu'una yai. Hesana falifalihuna aho te "Libya." *Saipelesi*mate bonabonaluwa la'ila'i Antiyoka tefa leuleuna yai. * **12:2** Diyemsi itete mate Diyon godena. Na Paisowa 12:17 yai mate Diyemsi hesa, Yesu tasina. † **12:4** Hesana hesa mate *pasowa.*

6 Heloda bobonna Pita haba ya falau fatala na Pita mate i'ipa yai ya laulau eno gati luwaga
ati'atipudi yai. Sa au'aui seni luwaga yai na gati luwaga hinaga mate deli eda'edana
hafohafona sa ita watan. Bobonna habahim, Heloda, Pita haba ya falau fatala.
7 Ma'esega na, Yaubada ena anelu ya taumahata yo mala ya sina deli ganahewana yai.
Anelu ya abilau Pita lisilisina yai na ya fanohi iyen,
U obiyo! Feula!

Yo fede, seni nimana yai sa taufahi.
8 Habahim anelu iyen,
Am bwa'ulu u au yo am bwa'i dala u li'odi.

Be Pita ena liba ya lau watan. Anelu iyen,
Am luhuluhu u luhufi be u lau watanigu.

9 Pita anelu ya lau watan be sa lau deli bilina ganamulina. Anelu somo ya ginaginauli
mate wananahana, na hige i sibai. Ena nuwatuhu bena haga tautau ya ita'itai.
10 Gati bwa'ibwa'ina yo gati mulimulitana sa bayawaidi be sa mahano lau taon eda'edana
yai. Na ana gudu aiyan yai sa ginauli mate ibona ya taso'e be sa lau ganamuli.
Eda'eda esega sa lau watan, yo fede anelu ya lau afulen.
11 Habahim, Pita ya nuwatuhu lobahi, be iyen,
Matabahim, E siba wananaha mate Guyau ena anelu ya duiyama be Heloda nimana yai
ya fofofahigu yo Diusi somo bena sa ginauli lisigu yai, ibege i tubu.

12 Fuyanna ya nuwatuhu lobahi, yo fede ya lau Diyon Maleko tinana hesana Maliya ena
luma. Amainiya boludi sa fa'oigogo be sa laulau'u'ula.‡
13 Pita aba luhuluhu lau eda'edana yai ya oi'oi, yo fede tau lau fayofayo waihinina hesa
hesana Loda ya laoma bena eda'eda ya so'e.
14 Pita alinana ya atahi lobahi mate nuwana ya amna, in moho eda'eda hige i so'e na ya
lautafo ya fuyo be ya falibadi iyen,
Pita mate eda'eda hafohafona yai ya obi'obiyo.

15 Tiyen,
Bena u kabakabaleya!

In moho ya duduwen iye,
Wananaha! Hige ya bwala.

Na alinana sa bui, tiyen,
Mate, ena anelu.§

16 In moho Pita hola eda'eda yai ma oi'oina. Fuyanna eda'eda sa so'e be sa ita mate sa
tauhiti.
17 Pita nimana yai fafa'ilala ya ginauli be gagali sa fatautau. Habahim sidohana deli yai
Guyau ya foyafahi enehedi ya dede iyen,
Diyemsi ma afa haidana edi au liba.*

Habahim ya lau afuledi na ya lau nu'u hesa.
18 Hwalahwalalana tau hiyala sa nuwa ponopono na tiyen,
Pita sidohana ena laulau?

19 Heloda ya falibadi be sa yo'oi. In moho hige gonowadi ti lobahi. Habahim gati ya
fati'o fifisidi be ya liba bena sa wunuidi. Mulina yai Heloda Diudeya Nu'una ya lau afulen
na ya lau Sesaliya yai ya miya begana.

Heloda ya Pe'i
Paisowa 12:20-25
20 Heloda mate Taya yo Sidon dodogadi ya manabala'edi. Yo fede sa fa'oi esegahidi na sa
lau be sa ita. Bwa'ibwa'ina mate Kin ena luma tau ita watanina hesana Belasetu sa nuwa oi'i

‡ **12:12** Maleko mate Banabasi nubaina, e nuwana Banabasi tasina. Au ita lau Kolosi 4:10. § **12:15** Diusi edi kawawananaha mate, doga ana sagu haba ya laoma be ya tau wasa. Edi kawawananaha hesa mate anelu ni ya nene sedisediyen doha doga ni. * **12:17** Diyemsi itete mate Yesu tasina. Na Diyemsi hesa, Paisowa 12:2 yai mate, Diyon godena be ha'a sa wunui.

be haba ya saguhidi, pa'ana adi kalahe mate Kin ena nu'u yai ya laolaoma. Logena sa lau Heloda lisina be nuwa esega sa an'etai.
21 Lahaina sa golu Kin Heloda ena leli ya li'odi. Habahim ena aba ta'ai loholohona yai ya ta'ai na ya libaliba.
22 Na dodoga sa yogayoga tiyen,
Hige doga i libaliba. Itete yaubada hesa!

23 Heloda Yaubada hige i fa'atitiyen be hige walolona Yaubada ena anelu, mwatamwata ya yala fafinahe be sa an funuhi.†
24 In moho, Yaubada wasana ya la'i yo ya tadada.
25 Yelusalem yai Banabasi yo Saulo adi paisowa sa fa'ofi be sa fuyo Antiyoka ma'edi Diyon Maleko.

13

Banabasi yo Saulo sa Fasinabodi
Paisowa 13:1-3
1 Dubu Antiyoka nu'una yai mate peloweta yo tau lau fa'ata haisa amainiya:
Banabasi,
Simiyon (hesana hesa "Duba"),
Lusiusi (Sailin dogana),
Manayen (ma'ena Kin Heloda sa la'ila'i saema),
yo Saulo.
2 Fuya hesa sa laulau'u'ula lau Guyau lisina yo sa an'andabu na Yaluwa Tabuna ya falibadi, iyen, "Banabasi yo Saulo au fatabudi, be haba adi paisowa hesa E feledi sa ginauli."
3 Sa lau'u'ula yo sa andabu mulina yai, nimadi sa tole lawedi lebedi yai, na sa duidi be sa lau. *(Paisowa 14:28)*

Paulo ena Antaumana Bwa'ibwa'ina
Paisowa 13:1 - 14:28

Saipelesi Bonabonaluwana yai
Paisowa 13:4-12
4 Yaluwa Tabuna ena liba yai Banabasi yo Saulo sa lau Selusiya be waga yai sa awa sa lau Saipelesi Bonabonaluwana.
5 Salamisi taonna yai sa mahano mate Yaubada wasana sa lauguguya'en Diusi edi aba oi'oigogo lumana yai. Tau sagusaguhidi Diyon Maleko ma'edi.*
6 Bonabonaluwana mahudo'ina sa laufi ee–, Pafosi taonna yai mate, doga hesa aya'ayahanna sa lobahi hesana Ba-Yesu.† In Diusi dogana hesa. In moho, in peloweta bwalabwalana.
7 Bonabonaluwa ni edi gawana hesana Segiyo Paulo, ena tau paisowa. Gawana mate doga sibasibana. Ya fanuha bena Yaubada ena liba ya atahi, be Banabasi yo Saulo ya yogaidi sa laoma lisina.
8 Tau aya'ayahan ni, (Giliki alinadi yai mate, hesana Elimasi) ya nuwa oi'i, be Gawana ena kawawananaha nuwana yai, ya fagogoma.‡
9 Habahim, Saulo, hesana hesa Paulo, Yaluwa Tabuna ya famohafu be ya ita'ita lau tau aya'ayahan lisina, na iyen,
10 Um Diyabolo natuna yo laulau dudulai mahudo'idi adi waiyunu! Diyabolo ena bwalabwala hudo'i - hudo'i sa famohafum, be fuya ou'ouli, wa anpate bena Guyau ena laulau dudulaidi wa buidi, be bena bwalabwala! Haba wa fatautau e hige'e?
11 Guyau ena gigibwali haba ya talu ai hewam be matam haba sa tou, na fuya haisa ibege maihala malana u ita.

Yo fede, Elimasi matana sa gafu, na ya leu ya sae, bena haba sai hesa ya abi nimai.
12 Fuyana Gawana somo ya tubu ya ita mate, Guyau wasana lau fa'atana ya no'o'en, be ya kawawananaha.

Antiyoka, Pisidiya Nu'una yai.
Paisowa 13:13-52

---

† **12:23** Doga hesa hesana "Diyosefusi," in hige tau nuwabui na in moho, buka hesa yai ya uli, na amainiya Heloda ena pe'i dedena ganahewana yai. * **13:5** Diyon Maleko mate Banabasi efana hesa. Au ita'ita lau peina 12:12, yo Kolosi 4:10
† **13:6** Doga hesa hesana "Yesu," na natuna hesana "Ba-Yesu." Aniyona mate, "Yesu natuna." In moho Yesu Keliso hige i nahi, be hige natuna. ‡ **13:8** Na *Elimasi hesana hesa mate "Ba-Yesu."*

13 Pafosi taonna yai Paulo ma afa haidana waga yai sa awa be sa lau Pelega taonna,
Pamfiliya Nu'una yai. Amainiya Diyon Maleko ya lau afuledi na ya fuyo Yelusalem.
14 Habahim Pelega sa lau afulen na sa aulaha boda sa lau Antiyoka, Pisidiya Nu'una yai.
Sabatina yai sa luhulau Diusi edi aba oigogo yai be sa ta'ai.
15 Mose ena Laugagayo yo peloweta edi uli'uli hahaisa sa fatilidi na mulina yai aba oigogo
baba'isadi liba sa fatamali lawen Paulo ma afa haidana lisidi, tiyen, "Haidamai, haba emi
liba fa'adidili somo? 'E fanuha bena ema ami liba!"
16 Paulo ya obiyo fahi, nimana yai fafa'ilala ya ginauli, na ya liba iyen,
Isalaela tataumiu yo ta'owawa mahudo'imiu salumadi Yaubada ami fafadebasae'en,
au ata'atahima!
17 Isalaela dodogadi yo ita eda Yaubada wahawahada ya fasinabodi yo Idipi yai
fuyanna sa miya ta'owawa mate ya fatadadadi be sa talu fanafanatu.
Yaubada ena gigibwali yai Idipi yai ya foya fahidima,
18 yo laulau somo sa miyamiya'en nu'u pitapitalina yai, in moho hola ya ita watanidi
ee–, bolima 40.
19 Kanana nu'una yai nu'u ou'oulidi faligigi luwaga ya faheyayadi, na tanohidi ena
dodoga ya feledi, ai'edi.§
20 Ginauli te sa tubu ya lau ee–, be bolima begana haba 450 mulina yai, Yaubada tau
fafadudulai ya feledi ya lau wee–, Peloweta Samuwela ena fuya yai.*
21 Habahim dodoga Samuwela sa an'etai tiyen, "Bena ema kin." Be Beniyamin ena sulu
yai Kisi natuna Saulo ya feledi ya famala edi kin, bolima 40.
22 Yaubada Saulo ya abifahi mulina yai, Deiwidi ya fa'obiyo, enehedi. Yaubada Deiwidi
te ya libaen, iyen,
"Dogana E gadolele mate, E lobahi.
In mate Desi natuna, Deiwidi.
Ginauli mahudo'ina E fanuha bena ya ginauli,
haba ya ginauli watan."
23 Yaubada ena liba fasunuma ya fawananaha doha ite, Deiwidi laulauwewena yai
Yaubada mate tau fafamwahuli Yesu ya leyama Isalaela lebedi
24 Hola hige Yesu ana paisowa i fatubu na Diyon Isalaela dodogadi mahudo'idi ya
lauguguyaidi bena sa nuwabui yo sa babasito.
25 Diyon ana paisowa ya fafa'ofi lawen na ya liba iyen,
"Ami sibai bena yau, sai?
Sai ami bagibagiyen mate hige yau.
Muligu yai ya laolaoma mate in ya laoma
yau hige ya loholoho haba ana sendolo mahinadi ya tatafahidi." *(Maleko 1:7)*
26 Afa haidagu, Abelaham afa wahana yo ta'owawa dodogadi salumadi Yaubada ami
fafadebasae! Mwahuli wasana te ha'a ya laoma ita lisida.
27 Yelusalem dodogadi ma'edi edi baba'isa somo peloweta edi uli'uli yai, mate hige
Yesu ti ita lobahi. In moho edi lau fagilu lisina yai mate peloweta edi uli'uli Sabati fuya
ou'ouli sa fatifatilidi wa, sa fawananaha.
28 Hige mata hesa loholohona ti lobahi, be haba Yesu ti wunui, in moho, Pailati sa
an'etai, bena ya tutu fapatu.
29 Fuyanna wasana mahudo'ina Buka Tabuna yai sa uli, sa ginauli watan ya ofi, mate
aba tutu fapatuna yai sa taluhi fahi be sa bo'usai. *(Samsi 22:16 yo 17, Isaiya 53:5 53:8)*
30 In moho pe'i yai Yaubada ya famwahuli fuyoi,
31 be lahai peidi ya taumahata lau safalumadi ma'ena Galili yai sa lau Yelusalem lisidi.
Iti sa fatala libalibaen eda dodoga lisidi yai. *(Maleko 16:12)*
32-33 Wasa loholohona 'e leyama lisimiu! Somo Yaubada ha'a ya liba fasunuma bena ya
ginauli wahawahada lebedi yai, aho te, ita iti laulauwewedi lisida yai ya fawananaha,
fuyana Yesu pe'i yai ya famwahuli.
Doha Samsi fafaluwagana yai sa uli tiyen,
"Um mate Natugu. Aho te, Yau E famala Tamam." *(Samsi 2:7)*
34 Wananaha pe'i yai Yaubada ya fa'obiyo fuyoi, ibege i molu, doha Buka Tabuna yai
ha'a ya libaen, iyen,
"Libadi wananahadi yo fafatabudi faloholohodi somo, Deiwidi E liba fasunuma'en,
haba E felemiu." *(Isaiya 55:3)*

---

§ **13:19** Diutelonomi 7:1, Fuyana GUYAU emi Yaubada ya lawemiu tanohi bena ami abi ai lisina, haba nu'u faligigi luwaga dodogadi ya falakodi ai nuwanuwamiu. Hesadi mate: Hiti, Giligasi, Amoli, Kanana, Pelisi, Hiwi, yo Diyebusi. * **13:20** Au ita'ita lau ite buka te lisidi: Diyesuwa, Diyadi yo 1 Samuwela, pa'ana bukadi yai te, beyabeyana dededi te sa ulidi.

35 Gonogonowana doha lausoisoi hesa yai hinaga ya libaen, iyen,
"Doga Fafatabuna ibege u ita afulen, i molu." *(Samsi 16:10)*†
36 Deiwidi ena fuya yai mate, Yaubada ena nuwatuhu Deiwidi ya ginauli watan.
Habahim ya pe'i, be afa wahawahana edi aba toledi yai sa bo'usai, be tauna sa molu.
37 In moho, Yaubada sai ya fa'obiyo fuyoi, hige i molu. In mate Yesu!
38 Afa haidagu, E fanuha bena ami sibai mate heyaya biya afulenna Yesu lebena yai, ha'a sa lauguguya'en lisimiu yai.
39 Mose ena laugagayo hige gonowana heyaya yai i biya afulemiu. In moho, safalumadi Yesu sa kawawananaha'en, haba heyaya yai ya biya afulen.
40 Au ita komakoman! Somo peloweta sa libaedi, ibe ti tubu ai lisimiu:
41 "Tau ala liuliuhwa'enna!
Haba ami no'o, in moho haba ami pe'i!
Pa'ana emi ai fuya haba ginauli E ginaulidi.
Ibe sai emi ya liba,
ibege au kawawananaha'en!" *(Habaka 1:5)*
42 Paulo yo Banabasi Diusi edi aba oigogo lumana bena haba sa lau afulen, na Diusi yo ta'owawa salumadi Yaubada sa fafadebasae'en, sa an'eta bodaidi, tiyen,
Sabati hesa au fuyoma, be ginaulidi te ema au dede fuyo.

43 Oigogo ofina yai, Paulo yo Banabasi sa laulau na Diusi yo ta'owawa salumadi Diusi edi Yaubada sa kawawananaha'en, sa lau watanidi. Tataudi luwaga sa liba fa'adididilidi, tiyen,
Bena Yaubada ena an'ansoi ami laulawen.

44 Sabati hesa yai begana haba taon dodogadi mahudo'idi sa fa'oigogoma, Guyau wasana sa atahi.
45 Diusi dodoga baiwadi sa itadi mate sa nuwa ela'ela wananaha be Paulo ena liba sa an'eli dogodogoi yo sa liba fafaheyaya.
46 In moho, Paulo yo Banabasi ma nuwa adididilidi, tiyen,
Wananahana bena Yaubada libana 'e faliba bwa'iyemiu, na umi Diusi dodogamiu libana te, ami waiyo'o'en. Na ami laulau fagilu fuyo'imiu. Logena mwahuli ota'ota fahina hige gonowana au abi be aho te 'e lau afulemiu na 'e lau ta'owawa lisidi.
47 Doha ite Guyau ya fatalahada,
"E fasinabomiu bena ami famala ta'owawa edi mala,
be tano'ubu dodogadi mahudo'idi haba egu mwahuli ota'ota fahina sa abi." *(Isaiya 49:6)*

48 Ta'owawa sa atahiyen mate nuwadi sa amna be Guyau ena liba sa fa'atitiyen na safalumadi ya fasinabodi bena mwahuli ota'otafahina sa abi mate sa kawawananaha'en.
49 Guyau ena liba ya tadada ya lau, nu'u mahudo'ina yai.
50 In moho Diusi dodogadi mate, wawahin fafahesadi salumadi Yaubada sa fafadebasae yo taon baba'isadi sa eli fasifasinadi, na Paulo yo Banabasi sa liba fafaheyayadi yo edi nu'u yai sa lau we'aidi.
51 Diusi edi nuwa po'i debana yai, Paulo yo Banabasi ahedi afusadi sa oiluhiluhidi, na habahim sa lau Ikonium.‡
52 Yesu tau famuli watanina, nuwadi sa kwade wananaha yo Yaluwa Tabuna ya famohafudi.

14

Ikonium Nu'una yai
Paisowa 14:1-7

1 Laulauna ese'esegana ya tubu Ikonium nu'una yai. Amainiya Paulo yo Banabasi sa lau Diusi edi aba oigogo lumana yai be sa lauguguya. Edi libaliba yai nuwadi sa abidi be Diusi yo ta'owawa dodogadi boludi sa kawawananaha.
2 In moho Diusi safalumadi Yesu hige ti fanuwa ti kawawananaha'en mate ta'owawa sa eli fasifasinadi be tau kawawananaha sa fawaiyunuwedi.
3 Amainiya sa miya lofalofa be Guyau ena an'ansoi wasana sa libalibaen ma nuwa adididilidi. Wasana ena fafawananaha mate no'o yo fafa'ilala sa laulau ginauli ena gigibwali yai.
4 Dodogadi taon yai mate sa daili luwagaidi; hahaisa Diusi edi tefa yai na haisa tau fa'ona wasawasa edi tefa yai.

---

† **13:35** *Dogana Fafatabuna* ya libalibaen itete, mate "Yesu." Lausoisoi te, Pita hinaga ya fapaisowa. Au ita'ita lau Paisowa 2:31-32 ‡ **13:51** Ahedi sa oiluhiluhidi aniyona mate, Antiyoka dodogadi Yaubada sa waiyo'o'en. Logena, Paulo yo Banabasi ibege giludi ti bahei.

5 Habahim ta'owawa haisa yo Diusi haisa ma'edi edi baba'isa nuwadi sa fadosidi bena
tau fa'ona wasawasa sa abi faheyayadi yo bena sa lau ume'ehuidi be haba sa pe'i.
6 In moho fuyanna tau fa'ona wasawasa wa sa atahiyen, yo fede sa gela be sa lau Lisita yo
Debi tefadi yai, Laikoniya Nu'una ganahewana yai yo nu'u hahaisa fadifadidi yai.
7 Amainiya wasa loholohona sa lauguguya'en.

Lisita yo Debi Nu'una yai
Paisowa 14:8-20

8 Lisita nu'una yai, taumoho hesa fuyanna tinana ya yosi, mate ya dabi, hige gonowana
i laulau.
9 Ya ta'ai, na Paulo ena liba ya ata'atahi. Paulo ya kino didi'i, be ena kawawananaha
gonowana ya faloholoho.
10 Na ya liba la'ila'i, iyen,
Ai ahem, u obiyo dudulai!

Taumoho ni ya dago hasa, yo fede, ya fatubu ya laulau.*
11 Fuyanna Paulo somo ya ginauli dodoga sa ita, yo fede, Laikoniya alinadi yai sa
halahalabo, tiyen,
Yaubada ha'a sa famala doha dodoga, be sa lidima lisimai yai!

12 Banabasi hesana sa atahi: "Dusi," yo Paulo sa atahi "Hemesi," pa'ana Paulo mate edi
tau libaliba.†
13 Yaubada bwalabwala "Dusi," edi dubu aba famwaitona mate, taon ganamulina yai.
Dusi ena tau antalasam edi mula hinodi yo bulumakau ya ledima eda'eda hafohafona yai,
pa'ana in yo taon dodogadi sa fanuha bena edi antalasam tau fa'ona wasawasa sa ginauli
lisidi yai.
14 Paulo yo Banabasi somo dodoga haba sa ginauli sa atahiyen. Yo fede, adi luhuluhu sa
pulitidi,‡ na sa lautafotafo lau be baiwa ati'atipuna yai, na sa halahalabo felendi, tiyen,
15 "Tatau, pa'ana somo be ami ginauli doha? Ai dodoga gaibu moho, doha umi! Wasa
loholohona 'e leyama te, bena 'e falibamiu, be ginauli gaibu ni ami lau afuledi, na ami
timuli bui, Yaubada Mwahumwahulina ami famuli watan. In galewa, tanohi, gabogabo, yo
somo ou'ouli ganahewadi yai tau ginaulidi.
16 Beyabeyana yai mate, nu'u mahudo'idi dodogadi ya ita afuledi, be edi nuwatuhu sa
lau watanidi.
17 Fuya ou'ouli ya fafamahata fuyoi mate, In Yaubada Wananahana. Logena, ginauli
lolohodi ya fa'ita lobahimiu: galewa yai usa ya usa, mahula adi fuya yo kalahe ya felemiu,
yo kwade nuwamiu ya fafamohafudi." *(Maleko 4:26-29; Paisowa 17:30; Loma 2:14-16)*
18 Lisita dodogadi libadi te sa atahiyen, in moho hige ti mode'edi, na sa dudu moho bena
antalasam sa ginauli lebedi yai. Na Paulo yo Banabasi sa fuluga be sa gududi.
19 Diusi haisa Antiyoka yo Ikonium nu'udi yai sa laoma, be dodoga nuwadi sa abidi.
Paulo sa laulau ume'ehui, be sa feli kwakikwaki lawen, taon mulimulina yai. Edi nuwatuhu
bena haga ha'a ya pe'i.
20 In moho, Tau kawawananaha Paulo sa obiyo fata'i'ili, mulina yai mate ya obiyo be ya
luhu fuyo taon ganahewana. Bobonna, Banabasi ma'ena sa lau Debi.

Sa Fuyo Antiyoka, Siliya Nu'una yai
Paisowa 14:21-28

21 Paulo yo Banabasi wasa loholohona sa wasawasa'en Debi nu'una yai, be dodoga
boludi nuwadi sa abidi, na Yesu sa famuli watan. Habahim, sa fuyo Lisita yo Ikonium, be sa
lau Antiyoka Pisidiya nu'una yai.
22 Tau kawawananaha nu'udi yai, nuwadi sa liba fa'adidilidi, be bena edi kawawananaha
Yaubada lisina yai ya ota esegahi, na tiyen, "Pilipili hudo'i - hudo'i bena te fahoinadi,
habahim, Yaubada ena Aba Ba'isa Nu'una haba te luhufi." *(2 Kolinto 1:3-7)*
23 Tau kawawananaha pele hesa - hesa yai babada sa lau fa'obiyo. Sa lau'u'ula yo sa andabu,
be babadadi ni Guyau sa kawawananaha'en mate, ena ita'ita wata ganahewana yai sa
toledi.
24 Pisidiya nu'una sa lau afulen, habahim sa laoma Pamfiliya nu'una.
25 Amainiya wasa loholohona sa lauguguya'en Pelega nu'una yai. Habahim sa lau
Ataliya.

---

* **14:10** Au italau Tau Fa'ona Wasawasa adi Paisowa peina 3 hinaga. † **14:12** Giliki dodogadi edi nuwatuhu mate, yaubada hesa hesana "Dusi," in la'ila'ina edi yaubada boludi ganahewadi yai, yo "Hemesi" mate yaubada hudo'i, na in mate, Dusi ena tau libaliba. ‡ **14:14** Fuyanna edi luhuluhu sa pulitidi, aniyona mate nuwadi hige ti amna.

26 Amainiya, waga yai sa gelu be sa fuyo Antiyoka, Siliya Nu'una yai, pa'ana adi paisowa
ha'a sa fa'ofi. Nu'una yai ni, mate Paulo yo Banabasi ha'a sa fele afuledi Yaubada ena
ita'ita wata ganahewana yai. *(Paisowa 13:2-3)*
27 Fuyanna sa mahano fuyoma Antiyoka yai, mate tau kawawananaha sa fa'oigogodi.
Somo Yaubada ya ginauli lisidi yai yo ta'owawa dodogadi nuwadi ya famahatadi be sa
kawawananaha, edi sa liba.
28 Amainiya, Paulo yo Banabasi ma'edi Yesu tau famuli watanina sa miya fuya lofalofa.

Paulo ena Lauwasi Fafaluwagana
Paisowa 15:1 - 18:22

Paulo ena Lauwasi Fafaluwagana

15
Paisowa 15:1 - 18:22

Oigogo Yelusalem yai
Paisowa 15:1-21

1 Tatau haisa Diudeya yai sa laoma Antiyoka, be tau kawawananaha sa fa'atadi. Mose
ena laugagayo yai sa uli, tiyen,
Yena mwagisamiu dududi 'wapidi hige tomotomodi, Yaubada hige gonowana i fofo-
fahimiu.

2 Tatau ni, ma'edi Paulo yo Banabasi lau fa'ata te sa faibayaho'en, yo fede, Paulo,
Banabasi yo tau kawawananaha haisa sa fasinabodi, be sa hasai Yelusalem be tau
fa'ona wasawasa, yo babada haisa amainiya lebedi yai, lau fa'atana te sa fati'oidi.
3 Tau kawawananaha sa duidi sa lau, be Fonisiya yo Samaliya Nu'udi sa bayawaidi, na
sidohana ta'owawa edi nuwanuwa bui, enehedi sa liba. Wasa te, kwade la'ila'i ya leyama
tau kawawananaha lisidi.
4 Sa mahano Yelusalem yai, tau kawawananaha, tau fa'ona wasawasa, yo babada sa
lauto'iyedi, be ginauli mahudo'ina Yaubada lisidi yai ya ginauli, edi sa liba.
5 Na tau kawawananaha haisa, iti Falesiya dodogadi edi pele yai, sa mwaito be tiyen,
Ta'owawa bena mwagisadi dududi 'wapidi tomodi yo bena Mose ena laugagayo sa
lau watan.

6 Tau fa'ona wasawasa yo babada sa oigogo be fati'o te sa fadosidi.
7 Sa fadosi fuya lofalofa, habahim, Pita ya mwaito, be ya dede, iyen,
Afa haidagu, ami sibai mate Yaubada, beyabeyana ha'a umi ganahewamiu yai yau
ya fasinabogu, bena wasa loholohona te ta'owawa ai mo'agu sa atahiyen, be haba sa
kawawananaha'en.*
8 Yaubada doga mahudo'ina ena nuwatuhu ya sibai, be fuyanna Yaluwa Tabuna ya
feledi mate ya fa'ita lobahidi, iti in enehena, doha ita.
9 Iti yo ita gonogonowada. Edi kawawananaha yai, nuwadi ya fa'a'adi. *(Paisowa
10:34; 1 Pita 1:22-23)*
10 Aho te sidohana be Yaubada ami anpate waloloi? Manana ami fafabala. Mwahu, tau
kawawananaha ami feledi te, hige gonowana afa wahada yo ita haba ta bahei! *(Paisowa
15:5; Matiu 11:29; 23:4)*
11 Hige'e! Guyau Yesu ena an'ansoi lisina yai te kawawananaha be ya fofofahida
gonogonowana doha iti. *(Loma 3:23-24)*

12 Mahudo'idi sa famakano, be sa ata'atahi. Na Banabasi yo Paulo sidohana Yaubada ya
fapaisowadi, be fafa'ilala yo no'o sa lau ginauli ta'owawa lisidi yai, wasana edi sa liba.
13 Sa libaliba ofi mulina yai, Diyemsi iyen, *(Maleko 6:3)*†
Haidagu, au ata'atahima!
14 Sidohana, Yaubada ta'owawa ya mode'edi, be haisa ya abidi, enehena mate, Saimon
ha'a ya falibada,
15 Peloweta edi liba ya fawananaha, doha Buka Tabuna yai sa uli, tiyen,
16 "Ite ai mulina haba E fuyoma,
be Deiwidi ena Palai Tabuna E fa'obiyo fuyoi.
Ena heyaheyaya haba E fadudulaidi,
na haba E fa'adidili fuyoi.
17 Be haba dodoga haisa, Guyau sa yo'oi,

---

* **15:7** Bolima 10 ha'a sa ofi, na laulau te ya tubu Pita lisina yai (Paisowa peina 10)

† **15:13** Diyemsi itete mate Yesu tasina.

Logedidi, ta'owawa, safalumadi E yogaidi be iti, enehegu, *(Eimosi 9:11-12)*
18 Doha ha'a beyabeyana, Guyau ya libaen."
19 Diyemsi hinaga iyen,
Logena, nuwagu yai E fadosi mate, ta'owawa salumadi sa nuwabui, tabu ta famwahudi.
20 In moho, bena te uli'uli lau lebedi, be te falibadi mate,
somo oitau lebedi yai sa antalasamedi, tabu ti anidi.
Tabu 'wasi'wasina ti anidi,
yo suisui gadodi filifilisidi hinaga tabu ti anidi. *(Aba Fatubu 9:4-6)*
Yo luma gwa'u hudo'i - hudo'i hige Yaubada ena laugagayo yai, tabu ti ginaulidi. *(Au'aulaha 20:14; Lewitikusi 18:6-20; Lewitikusi 20:10-21; Loma 1:24-27; I Tesaloniya 4:3; Paisowa 15:20 yo 29)*
21 Pa'ana, beyabeyana ya laoma ee–, aho ite, mate Mose ena laugagayo sa fatifatili Sabati ou'ouli aba oi'oigogo lumadi yai yo taon hesa - hesa yai sa laulauguguya'en.

Ta'owawa Dodogadi edi Wasa sa Uli, be sa Fatamali
Paisowa 15:22-35

22 Habahim tau fa'ona wasawasa yo babada, ma'edi tau kawawananaha mahudo'idi, sa lau fadosi be dodoga ganahewadi yai sa fasinabodi, na sa fatamalidi sa lau Antiyoka ma'edi Paulo yo Banabasi. Yo fede, babada luwaga, Diudasi (hesana hesa mate Basaba) yo Sailasi sa fa'obiyodi, babada,
23 be lisidi yai uli'uli sa fatamali:
Ai afa haidamiu,
Tau fa'ona wasawasa yo babada, ema lauto'i 'e fatamaliyawa,
umi ta'owawa lisimiu yai, salumadi Antiyoka, Siliya Nu'una yai yo Silisiya yai tau miya.
24 'E atahiyen mate ganahewamiu yai dodoga haisa sa laowa, sa an'eli dogodogo'emiu, be nuwamiu sa famodedi. In moho, ai hige ai ehe'edi. *(Taitusi 1:10-11)*‡
25 Mahudo'imai nuwamai esega, be dodoga haisa 'e fasinabodi. Afa haidamai loholohodi, Banabasi yo Paulo, ma'edi 'e fatamalidi sa laowa lebemiu.
26 Guyau Yesu Keliso debana yai, sa nuwa afuledi, heyaheyaya yai. *(Paisowa 13:50)*
27 Logena, somo 'e uli'uli'i te, Diudasi yo Sailasi, mo'adi yai haba sa fawananaha ai lisimiu.
28 Yaluwa Tabuna lisina yai 'e nuwatuhu fadosi mate ya loholoho, yo ai hinaga, tabu bena laugagayo haisa ti famwahumiu. Ginaulidi moho te, ibodi, au lau watanidi:
29 Somo, oitau lebedi yai sa antalasamedi, tabu au anidi;
Tabu 'wasi'wasina au anidi
yo suisui gadodi filifilisidi, hinaga tabu au anidi.
Yo luma gwa'u hudohudo'i hige Yaubada ena laugagayo yai, tabu au ginauli.§ *(Aba Fatubu 2:24)*
Yena ami lau watanidi, ibege heyaya au fahoina.
Aiyon.

30 Wasa tau lawenina sa duidi be sa lidi Antiyoka. Amainiya tau kawawananaha boludi sa fa'oigogodi, be uli'uli wa sa feledi.
31 Fuyanna edi liba fa'adidili, wasana sa fatili, nuwadi sa amna!
32 Diudasi yo Sailasi mate iti peloweta hinaga, be edi liba mahudo'ina yai dodoga sa liba fa'adidilidi.
33 Amainiya sa miya ee–, habahim, haidadi sa fatamali fafuyodi ma nuwa loholohodi sa fuyo, safalumadi sa fatamalidi, lebedi.
34 Na Sailasi nuwatuhu ya abi, be ya miya.*
35 Paulo yo Banabasi sa miyamiya Antiyoka yai, be dodoga haisa ma'edi, Guyau libana te sa lau fa'ataen yo sa lauguguya'en.

Lauwasi Fafaluwagana 15:36 - 18:22

Paulo yo Banabasi sa Faibaiyaho.
Paisowa 15:36-41

---

‡ **15:24** Buka hahaisa yai mate, lausoisoi tefana te hige ti uli: "Umi bena mwagisamiu dududi 'wapidi tomotomodi yo laugagayo bena ami lawelawen."

§ **15:29** Taumoho yo waihin sa nahi, na yena sa eno bili mate, Yaubada ya kawaloholoho'edi. Aba Fatubu yai sa uli: "Logena, taumoho tamana yo tinana ya lau afuledi, ma lahuna sa miya, be sa famala esega."

* **15:34** Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi te hige ti uli.

36 Lahai fisa mulidi yai, Paulo ya libalau Banabasi lisina, iyen,
Ta fuyo, taon hahaisa yai haidada ta kepaidi, be somo yai Guyau libana eda aba lauguguya'enna, sidohana edi paipaisowa haga ta itadi.

37 Banabasi ya fanuha bena Diyon Maleko ma'edi sa lau.†
38 In moho, Paulo ya dudu wananaha be Diyon Maleko hige ma'edi ti lau, pa'ana Pamfiliya yai ya lau afuledi, be adi paisowa wa hige ma'edi ti lawen, be ti fa'ofi.
39 Sa faibayaho wananaha, yo fede, sa faitamo dailidi. Banabasi, Maleko ya foyahi, be waga yai sa lau Saipelesi Bonabonaluwana.
40 Paulo, Sailasi ya fasinabo, mulina yai tau kawawananaha sa fele afuledi Guyau ena ita'ita wata yai, habahim, sa lau.
41 Edi lau yai Siliya yo Silisiya Nu'udi sa antaumanaidi, be tau kawawananaha amainiya nuwadi sa liba fa'adididilidi.

16

Timoti ma'ena Paulo yo Sailasi sa lau.
Paisowa 16: 1-5

1 Paulo ya laoma Debi, habahim ya lau Lisita nu'una yai. Amainiya mate, Yesu tau famuli watanina hesa hesana Timoti ya miyamiya. Tinana Diusi waihinina yo in tau kawawananaha hesa. In moho, tamana Giliki dogana.
2 Afa haidana mahudo'idi Lisita yo Ikonium yai, Timoti sa kawaloholoho'en.
3 Paulo ya fanuha bena Timoti ma'ena sa lau. Diusi nu'udi yai sa miyamiya sa sibai mate, Timoti tamana Giliki dogana, yo fede, mwagisana duduna 'wapina mate, Paulo ya tomofahi.*
4 Sa lau taon hesa - hesa ganahewadi yai, be tau fa'ona wasawasa yo babada Yelusalem yai laugagayo somo ha'a sa libaedi, bena sa miya watanidi ni, tau kawawananaha, edi sa liba famahata. *(Paisowa 15:28-29)*
5 Tau kawawananaha edi sunuma sa fa'adididilidi yo lahai esega - esega edi pele ya tadada be ya la'ila'i ya laulau.

Paulo, Masedoniya Dogana Tautauna ya ita.
Paisowa 16:6-10

6 Filigiya yo Galeisiya nu'udi mate, Paulo ma haidana, sa luhufidi, pa'ana Yaluwa Tabuna ya gududi, be ibege Guyau wasana ai Eisiya ti lauguguya'en.
7 Sa laoma Misiya nu'una anadan yai, sa anpate bena Bitiniya Nu'una sa luhufi. In moho, Yesu Yaluwana ya nuhafidi.†
8 Yo fede, Bitiniya sa bayawai moho, be sa lau Tolasi.
9 Maihonana Paulo, Masedoniya taumohona tautauna ya ita. *(Paisowa 10:30)*
Ya obi'obiyo, na ya an'an'eta lau Paulo lisina iyen,
U laoma Masedoniya be u saguhimai!

10 Paulo tautau ni ya ita, mulina yai, feula na 'e abi nonoha, bena haba 'e lau Masedoniya. 'E siba mate, Yaubada ena yogaimai te, bena 'e lau, wasa loholohona 'e lauguguya'en ai lisidi.‡ *(2 Kolinto 2:30)*

Filipi Nu'una yai: Lidiya Dedena.
Paisowa 16:11-15

11 Tolasi nu'una yai 'e awa, be 'e boboyo 'e lau Samotase bonabonaluwana, na bobonna mate, 'e dohe 'e lau Neyapolisi taonna.
12 Amainiya, 'e leu Filipi, Loma edi aba ba'isa nu'una hesa la'ila'i, Masedoniya Nu'una yai, be amainiya 'e miya lahai fisa.
13 Sabati yai 'e lau ho'owa sadaina, taon ganamulina yai. Ema nuwatuhu bena haga Diusi edi aba laulau'u'ula hesa amainiya. Be 'e ta'ai, na 'e fatubu 'e libalau wawahin salumadi sa fa'oigogoma amainiya, lisidi.
14 Tau ata'atahi esega ganahewadi yai hesana mate Lidiya. In Tayataila waihinina, yo Yaubada ya fafadebasae. Kaleko kapikapitadi§ maisa la'ila'idi ya une'une'edi. Guyau, waihinna nuwana ya taso'e be ya ata'atahi lau Paulo lisina.

---

† **15:37** Maleko mate Banabasi nubaina. Au italau, Kolosi 4:10 yo Paisowa 12:12 hinaga. * **16:3** Diusi edi laulau yai mate, sai tinana mate Diusi dogana in hinaga Isalaela wananahana, In moho, ibe in tamana Diusi dogana na tinana hige, in doha ta'owawa. † **16:7** Yesu Yaluwana aniyona mate: Yaluwa Tabuna. ‡ **16:10** Lausoisoi yai te, mate Luka ma'edi, be apostolo adi paisowa bukana te, in tau ulina, logena "'e" ya uli na hige "iti." § **16:14** "Pepolo" aniyona mate "kapikapitana."

15 In yo ena luma tau miyaina sa babasito, mulina yai mate ya an'etaimai, iyen,
Yena ami nuwatuhui, Guyau Yesu E kawawananaha'en mate au laoma egu ai luma, au miya.

Yo fede, ya nuwa liumai be 'e famala ana taumana.

Filipi Nu'una yai Paulo yo Sailasi sa Falau Delidi
Paisowa 16:16-24

16 Fuya ma esega, 'e lau aba lau'u'ula nu'una, na tau lau fayofayo waihinina hesa 'e failobahi. Yaluwa heyaheyayana ganahewana yai, be somo haba ya tubu ai matadi ya libalibaedi be moni la'ila'i ya ginauli ana tanutanuwaga, enehedi.*
17 Paulo ma'emai 'e laulau, na waihinna te ya lau watanimai, be ya yoga la'ila'i, iyen,
Dodoga te Hewa Wananaha Yaubadana ena tau lau fayofayo! Mwahuli wasana sa laulauguguya'en lebemiu yai.

18 Fuya ou'ouli doha ite ya ginaginauli, ya laulau ee–, Paulo ya nuwa halahala yo fede, ya timuli bui, be ya libalau yaluwa heyaheyayana lisina, iyen,
Yesu Keliso hesana yai E falibam, waihin ni u lau afulen!

Maihalana yai ni, ya lau afulen.
19 Ana tanutanuwaga sa sibai mate, edi moni aba ginaginaulina eda'edana ha'a ya kwalugeluge.
Yo fede, Paulo yo Sailasi sa tohaidi, be sa feli lawedi maketi yai, baba'isa matadi yai sa fa'obiyodi.
20 Sa foya lawedi Loma edi tau fafadudulai lebedi, na tiyen,
Diusi dodogadi te, eda dodoga sa eli fasifasinadi.
21 Laulau haisa sa lau fa'ata'edi, mate, ita, Loma dodogada, te laugagayo'edi. Abi'abi te, hige gonowana ta abi watandi.

22 Yo fede, dodoga mahudo'idi Paulo yo Sailasi sa tulufidi, habahim, tau fadudulai sa liba be adi luhuluhu sa pwala fahidi, na mada yai sa talaidi.
23 Sa tala fafaheyayadi, mulina yai, deli yai sa gudu buluhidi, be deli tau ita watanina sa faliba bena ya gudu komanidi.
24 Deli tau ita watanina sa fa'oiliba, be ya lawedi deli bilina ganahewana yai, Amainiya, ahedi sa tole lawedi timba luwaga ati'atipudi yai, be sa hafitidi.

Paulo yo Sailasi Deli yai sa So'e Fahidi
Paisowa 16:25-40

25 Nuwana doha maihona atipuna, Paulo yo Sailasi sa laulau'u'ula yo sa wanawana lau Yaubada lisina, na tau lau deli haisa mate, sa ata'atahi watanidi. 26 Ma'esega! Mwanu'unu'u la'ila'i ya fatubu, be deli lumana ume'ehudi pa'a yai ya fadihodihodi. Yo fede, eda'eda mahudo'idi sa taso'e yo tau lau deli mahudo'idi ahedi senidi sa taufahi.
27 Deli tau ita watanina ya eno obiyo mate, deli eda'edadi ha'a sa taso'e, ya itadi. Ena nuwatuhu bena haga tau lau deli ha'a sa gela, be ena baineti ya solufahi, bena ya gwali fuyoi.
28 Na Paulo ya yoga la'ila'i, iyen,
Tabu ibom u faheyaya fuyoim! Ai mahudo'imai, ite!

29 Deli tau ita'ita watanina mala ya an'etai, na ya lautafo lau, be ya guli lidi Paulo yo Sailasi ahedi yai, ma tabutabubuna.
30 Habahim, ya foya lawedi ganamuli, be ya fati'oidi, iyen,
Baba'isa, somo haba E ginauli, be Guyau ya fofofahigu?

31 Alinana sa bui, tiyen,
Guyau Yesu u kawawananaha'en, haba um yo em luma tau miyaina mahudo'idi ya fofofahimiu be ami mwahuli.

32 Habahim in yo dodoga haisa ena luma yai Guyau ena liba, sa falibadi.
33 I'ipana ati'atipuna yai ni, deli tau ita watanina ya lawedi, be adi omata ya kaisudi; habahim feula na, in yo ena luma tau miyaina mahudo'idi sa babasito.
34 Paulo yo Sailasi ya lawedi ena luma yai, be adi kalahe sa suwa. In yo ana boga mahudo'idi nuwadi sa amna, pa'ana Yaubada sa kawawananaha'en.

---

* **16:16** Nu'u yai ni, dodogadi te, edi nuwatuhu mate, weso la'ila'i ganahewana yai, ena gigibwali ya fapaisowa be ya libaliba doha.

35 Hwalahwalalana, Loma edi Tau fafadudulai, pilisiman sa duidi sa lau, be deli tau ita watanina sa faliba, tiyen,
Tatau ni, u so'efahidi.

36 Yo fede, deli tau ita watanina Paulo ya faliba, iyen, “Tau fafadudulai liba sa fatamaliyama, bena um yo Sailasi E so'efahimiu. Matabahim, ma nuwa esegahimiu, au lau.”
37 Paulo, pilisiman ya falibadi, iyen,
Ai mate Loma dodogamai! Na hige ti falau fatalamai, in moho dodoga matadi yai sa talaimai be deli yai sa gudumai. Aho te, bena simosimo yai sa so'efahimai? Hige gonowana! Iti bena sa laoma, be sa kamfahimai.

38 Habahim pilisiman, Paulo somo ya falibadi ni, tau fafadudulai edi sa liba. Fuyanna sa atahi, Paulo yo Sailasi iti Loma dodogadi mate, sa 'wasabu.
39 Yo fede, sa lau lebedi, be sa an'etaidi be edi heyaheyaya sa nuwatuhu afuledi. Habahim sa foya lawedi ganamuli, na sa falibadi be duhu la'i sa lau afulen.
40 Paulo yo Sailasi deli sa lau afulen, be sa lau Lidiya ena luma. Amainiya, tau kawawananaha sa failobahidi yo nuwadi sa liba fa'adidilidi, habahim sa lau.

17

Paulo yo Sailasi, Tesalonika Nu'una yai
Paisowa 17:1-9

1 Paulo yo Sailasi sa lau Amfipoli yo Apoloniya duhu la'idi yai, be sa lau Tesalonika. Amainiya mate Diusi edi aba oi'oigogo lumana hesa.
2 Paulo in ha'a ena kamani, ya lau Diusi edi aba oi'oigogo lumana. Sabati Lahaidi faihona dodoga ma afa haidadi Buka Tabuna libadi amainiya sa liba faneganegadi,*
3 yo ya fawananaha bukana yai ni, mate Keliso bena ya ankamkamna yo ya mwahuli fuyo. Ya falibadi, iyen,
Yesu wasana E guguya'en lisimiu yai te, mate In Keliso yo In Fasinabo Dogana.

4 Diusi hahaisa, yo wawahin fafahesadi yo Giliki dodogadi safalumadi Yaubada sa fafadebasae nuwadi ya abidi, be in yo Sailasi ma afa haidadi sa laoma esega.
5 In moho, Diusi dodogadi haisa sa nuwa ela'ela, yo fede, dodoga inono heyaheyayadi maketi yai sa abi gogoidima, be ma'edi adi sana na taon dodogadi sa eli fasifasinadi, be doga hesa hesana Deisen ena luma sa tulufi. Paulo yo Sailasi sa yo'oidi, bena sa aule fakalamahanodima dodoga lisidi.
6 Sa yo'o asahaidi, yo fede Deisen yo tau kawawananaha haisa sa solu kwakikwakidi be sa lawedi taon baba'isadi lisidi na sa sagasagali tiyen,
Dodogadi ni, pilipili sa laulau ginauli nu'u mahudo'ina yai! Na aho ite, sa laoma amaite'i, laulauna hinaga doha.

7 Deisen ya famiyadi ena luma yai na mahudo'idi mate Loma Nu'una edi Kin, Sisa, ena laugagayo sa mo'a peiyen, yo sa libaliba tiyen,
Kin hesa, mate hesana Yesu.

8 Liba te sa atahi mate dodoga boludi yo taon babadadi sa fanuwa halahaladi.
9 Babada wa sa liba be Deisen ma afa haidana sa sadidi, habahim sa biya afuledi.

Beleya Nu'una yai
Paisowa 17:10-15

10 Ya i'ipa lau yo fede tau kawawananaha Paulo yo Sailasi sa duidi sa lau Beleya. Sa mahano lau, mate sa lau Diusi edi aba oi'oigogo lumana yai.
11 Beleya dodogadi nuwadi sa taso'e, hige doha Tesalonika dodogadi, pa'ana fuyanna yai ni liba sa atahi mate sa fanuha wananaha. Fuya ou'ouli Uli'uli Tabudi sa laulau fadosinidi, be haba sa siba mate, wananaha.
12 Diusi boludi, Giliki wawahindi fafahesadi yo Giliki tataudi boludi, somo Paulo ya lauguguya'en, sa kawawananaha'en.
13 In moho, Diusi dodogadi Tesalonika yai sa miyamiya, sa atahi mate Beleya nu'una yai, Paulo Yaubada ena liba ya lauguguya'en, be sa lau amainiya hinaga, be dodoga pwaludi sa eli fasifasinadi.
14 Tau kawawananaha, Paulo sa dui lawen gelegele, na Sailasi yo Timoti sa miya Beleya yai.

---

* **17:2** Paisowa edi fuya yai mate, Buka Beyabeyadi moho sa fafapaisowadi, pa'ana Yali Falifalihuna Bukana hola hige ti uli.

15 Amainiya, salumadi Paulo sa fatau saguwen, be sa lau Atensi. Habahim, Paulo ya fafalibadi, iyen,
Ami fuyo mate, Sailasi yo Timoti au falibadi, be feula ti laoma lisigu!

Paulo, Atensi Nu'una yai
Paisowa 17:16-34

16 Paulo, Atensi nu'una yai Sailasi yo Timoti ya bagibagiyedi. Taonna ya ita mate oitau sa mohafu, be nuwana hige i loholoho.
17 Yo fede, Paulo ma afa haidana Diusi dodogadi yo Giliki dodogadi salumadi Yaubada tau 'wasa'wasabuwenna ena liba sa fafadosidi, ai aba oi'oigogo lumana yo fuya haisadi saluma ya lobahidi ai maketi mate hinaga maidana sa libaliba.
18 Dodoga haisa, edi pele hesadi: Epikule yo Sitowiko, mate sibasiba tau lau fa'ataenna ma'edi Paulo sa faibayaho. Haisa sa fafati'o fuyo'idi, tiyen,
Doga ni, somo bena ya libaen? Ena liba mate, kufana!†

Haisa tiyen,
Nuwana, ta'owawa edi yaubada hahaisa i libalibaedi.

Sa liba doha pa'ana Paulo mate, Yesu yo ena obiyo fuyo wasana loholohona ya lauguguya'en.
19 Paulo sa foya lawen, Alepagusi Piuna yai be amainiya edi oigogo ganahewana yai, sa faliba, tiyen,
Lau fa'ata fwaufwauna wa lau fa'ataen te, somo? 'E fanuha bena 'e siba.
20 Ginauli haisa wa libaedi mate 'e fakaudi be 'e fanuha bena aniyodi 'e sibaidi.

21 (Atensi yo ta'owawa dodogadi amainiya sa gogogogo mate, ginauli fwaufwaudi moho, sa atahiyedi yo sa libalibaedi. Ginaulidi te, lebedi yai edi fuya sa pei na hige somo hesa lisina yai.)
22 Habahim, Paulo ya obiyo be Alepagusi Konisela nuwanuwadi yai, iyen,
Umi Atensi dodogamiu! E itamiu mate ma nuwa ofifahimiu emi yaubada ami fadebasaedi, laulau hudohudo'i yai.
23 Emi nu'u E fafata'i'ili, na emi aba fafadebasae nu'udi E mainene komakomanidi, na aba antalasam hudo'i E ita, sa uli tiyen, "Yaubada Hesa Hige ta Sibai, Enehena."
Logena, somo ami fafadebasae, na hige au sibai mate, haba E falibamiu:
24 Yaubada, tanohi tau ginaulina yo ginauli mahudo'ina ganahewana yai ya ginaulidi, mate In Galewa yo Tano'ubu GUYAUNA. In moho, dubu dodoga nimadi yai sa ginaulidi mate, hige lisidi yai i gogogo.
25 Dodoga hige gonowana somo Yaubada enehena ti ginauli e ti felen pa'ana ibege i ku'u. In iyabona mwahuli, yawasi yo ginauli mahudo'ina, dodoga mahudo'idi ya feledi.
26 Doga esega debana yai,‡ doga nene hesa - hesa ya ginaulidi, be tano'ubu mahudo'ina sa miyai. Edi lahai ya nonohai§ yo edi tanohi sigasigadi ya toledi. *(Aba Fatubu 2)*
27 Yaubada ya ginauli doha ite, be haba dodoga sa yo'oi yo sa anpate adidili be gonowana haba ti lobahi. Pa'ana Yaubada hige eda'eda lofalofa yai, ita esega - esega sadaida yai.
28 Doha uli'uli hesa ya libaen iyen,
"In lisina yai te mwahumwahuli,
te mwahiu yo te famala tau wananaha."
Doha hinaga lili tau laulau uli haisa sa uli tiyen,
"Ita hinaga laulauwewena."*
29 Logena, ibe ita Yaubada laulauwewena. Tabu Yaubada ta nuwatuhui bena In doha oitau dodoga edi sonoga yai sa ginauli: gole, siluba e ume'ehu yai.
30 Fuyanna dodoga Yaubada sa fakafakau mate, hige i fagiludi, Na aho te, iyebom,
"Dodoga mahudo'imiu nu'u ou'ouli yai te, bena ami nuwabui!" *(Paisowa 14:16; Loma 2:14-16)*
31 Yaubada lahai ha'a ya nonohai ai lisina haba ena Fasinabo Dogana tano'ubu mahudo'ina ya fakasa ma dudulaina. Yesu pe'i yai ya fa'obiyo fuyoi mate, in ena fawananaha, dodoga mahudo'idi lebedi yai.

---

† **17:18** Alinadi yai tiyen, Doga ni doha atai'a hesa hesana "tau gagagali gaibu." ‡ **17:26** Dogana mate Adam § **17:26** Nuwana aniyona mate: hai'in, haibe'u, siuhwalo fuyadi, usa'usa fuyadi, e aniyona hesa dodoga edi boliman oulina.
* **17:28** Paulo lili ya fatifatili te mate, Giliki dogana hesana Epimenedesi bolima nuwana 550 b.c. yai ya uli.

32 Fuyana mwahuli fuyo libana sa atahi mate, haisa sa liuliuhwa'en. Na haisa tiyen,
Ai 'e fanuha bena em liba ni 'e atahi fuyoi.

33 Yo fede pwaludi yai Paulo ya lau afuledi.
34 Tatau fisa sa famala Paulo tau famuli watanina yo Yesu sa kawawananaha'en. Ganahewadi yai mate: Daiyonisi, in mate Alepagusi dogana hesa la'ila'ina, yo hinaga waihin hesa hesana Damalisi, yo dodoga haisa.

18

Paulo Kolinto Nu'una yai
Paisowa 18:1-17

1 Muli yai, Paulo Atensi Nu'una ya lau afulen na ya lau Kolinto.
2 Diusi dogana hesa amainiya ya lobahi hesana Akuila. Ena aba tubu mate Pontusi. Ma lahuna Pisila Itali nu'una yai sa laoma Kolinto. Pa'ana Sisa Kilaudiya ena laugagayo ya tole mate, Diusi dodogadi Itali duhu la'i Loma yai ainiya tabu ti miya, habahim ya lau beleleidi be sa lau. Yo fede Paulo ya lau ya kepaidi.
3 Ya miya amainiya be ma afa haidana palai sa laulau bodi. Ya famala ena moni eda'edana gonogonowana doha iti.
4 Sabati ou'ouli aba oi'oigogo ai lumana, sa oi'oiliba bena sidohana Diusi yo Giliki ya nuwa oidi.
5 Fuyana Sailasi yo Timoti Masedoniya yai sa laoma, Paulo ena fuya ya pei laulauguguya yai, yo ya liba faneganega Diusi dodogadi lisidi yai mate: Yesu in Keliso.*
6 Fuyanna Diusi dodogadi Paulo sa so'a fapito yo sa liba fafaheyaya, yo fede ena leli afusadi ya oi luhiluhidi, be ya fa'ita lobahidi mate iti hige Yaubada nuwana ti faloholoho. Ya falibadi, iyen,
Yena ami gege, tabu au fagilugu! Aho te, haba E lau ta'owawa lisidi.

7 Faibayaho te debana yai, Paulo ya lau afuledi. Na ya dohe lau ta'owawa dogana hesana Titusi Dasitusi ena luma. In Yaubada tau taba ohuina hesa. Ena luma mate aba oi'oigogo lumana sadaina yai.
8 Diusi tau foyahidi hesana Kelisipusi yo ena luma tau miyaina mahudo'idi, Guyau sa kawawananaha'en, yo Kolinto taonna dodoga peidi, wasa sa atahiyen, be sa kawawananaha na sa babasito.
9 I'ipa hesa tautau yai Guyau, Paulo ya faliba, iyebom,
Tabu u 'wasabu! U fafalibadi! U kulu bonoi moho!
10 Yau ma'em! Ibege sai i faheyayam. Pa'ana taon yai te, egu dodoga sa ouli.

11 Be yo fede Paulo amainiya ya miya ee–, bolima esega nawalahi faligigi esega. Na Yaubada ena liba yai dodoga ya fafatalahadi.
12 Loma babadadi, Galiyo sa fa'obiyo be Akaiya Nu'una edi Gawana.† Ena fuya yai Diusi sa fa'oigogo be Paulo sa tohai na sa lawen aba lau fatala yai.
13 Sa liba, tiyen,
Taumoho te, ema laugagayo ya utusi be dodoga ya fa'ata ponolidi, be hige fadebasae dudulaina ti ginauli Yaubada lisina yai.

14 Paulo bena haba ya libafahi, na yo fede, Galiyo, Diusi ya falibadi, iyen, “Ibe wananaha, heyaheyaya kiukiu e la'ila'i ya ginaginauli, haba emi liba E atahi watan.
15 Na yena ibe umi Diusi emi hesa atahi, liba yo laugagayo lisidi yai; ami famo'a oi'oi, mate ibomiu au fadudulai. Yau ibege ya fahawasimiu!”
16 Yo fede, aba lau fatala lumana yai ya duidi, be sa lau ganamuli.
17 Habahim, Diusi edi aba oi'oigogo tau laulau kulukuluwenna hesana Sositenesi, Giliki dodogadi sa tohai,‡ be aba lau fatala hafohafona yai sa talai. In moho, Galiyo hige i mode.

Sa Fuyo Antiyoka Siliya Nu'una yai
Paisowa 18:18-23

18 Paulo begana ya miya maidana tau kawawananaha Kolinto yai. Bena ya lau Siliya Nu'una. Yo fede ya lau afuledi, na maidana Pisila yo Akuila sa lau Sensiliya. Hola hige ti au'aulaha, na Paulo hola kuluna sa holi pa'ana ena angwala ya ginauli.

---

* **18:5** Giliki yo Hebelu alinadi yai *Keliso aniyona mate “Yaubada ena fasinabo dogana.”*

† **18:12** Loma edi gabaman yai sa uli, mate bolimanna te: 50 e 51 a.d. Akaiya Nu'una hesana hesa mate Giliki Nu'una.

‡ **18:17** Uli'uli te ya libaen “Giliki dodogadi” Sositenesi sa tohai, na buka haisa hige'e.

19 Fuyanna sa mahano Efeso yai, amainiya Paulo, Pisila yo Akuila ya lau afuledi. Na in ya
lau Diusi edi aba oi'oigogo lumana yai be ma afa haidana sa laulau fadosi.
20 Dodoga sa an'etai bena hola begana ya miya lisidi yai, na hige i tau'ulu.
21 Ya lauto'iyedi na iyen,
Yena Yaubada ena nuwatuhu yai, haba E fuyoma E itamiu.

Habahim Efeso yai waga yai ya awa.

Paulo ena Lauwasi Fafaluwagana ya Ofi
Paisowa 18:22-23

22 Sesaliya yai ya mahano. Habahim ya lau tau kawawananaha Yelusalem yai, ya
lauto'iyedi. Amainiya ya fuyo Antiyoka, Siliya Nu'una yai.§
23 Lahai fisa ma'edi sa miya Antiyoka yai. Mulina yai, ya aulaha ya lau nu'u hesa - hesa
Galeisiya yo Filigiya Nu'udi ganahewadi yai, be Yesu tau famuli watanina ou'oulidi nuwadi
ya liba fa'adidilidi.

Apolosi, Efeso yo Kolinto Nu'udi yai
Paisowa 18:24-28

24 Fuyanna yai ni, Diusi dogana hesa hesana Apolosi ya laoma Efeso. In mate tau liba
sonoga hesa yo Uli'uli Tabudi ya siba wananaha. Dogana mate Alesandiya Duhu La'i yai sa
yosi.*
25 "Guyau ena Eda'eda" mate, dodoga Apolosi sa fatalaha, be ma nuwa adidilina Yesu
wasana dudulai yai, ya lau fa'ataen. In moho Diyon ena babasito moho ya sibai.†
26 Ya fatubu ya libaliba ma nuwa adidilina Diusi aba oi'oigogo lumana yai. Fuyanna
Pisila yo Akuila wasana sa atahiyen mate Apolosi sa foya lawen edi luma be "Yaubada ena
Eda'eda" sa faliba faneganega lisina yai.
27 Apolosi ya fanuha bena ya lau Akaiya Nu'una.‡ Yo fede tau kawawananaha Efeso
yai, nuwana sa liba fa'adidili, yo leta sa uli lawen afa haidadi lisidi Akaiya yai. Leta yai sa
falibadi bena ainiya haba sa failobahi. Ena fuya mahano yai, tau kawawananaha salumadi
Yaubada ena ainauya ya feledi mate Apolosi ena sagu la'ila'i lisidi yai.
28 Dodoga matadi yai, ya liba adidili, be Diusi edi liba ya liba golugoludi yo Uli'uli Tabuna
yai ya fawananaha mate Yesu in Fasinabo Dogana, Keliso.

19

Paulo Efeso Nu'una yai
Paisowa 19:1-10

1 Apolosi hola ma miyamiyana Kolinto Taonna yai. Na Paulo Eisiya Nu'una ganahewana
yai ya lau fote leu Efeso taonna. Amainiya tau famuli watanina haisa ya failobahidi,
2 be ya fati'oidi, iyen,
Fuyanna ami kawawananaha mate, Yaluwa Tabuna ami abi, e hola?

Alinana sa bui, tiyen,
Hige'e! Yaluwa Tabuna mate somo? Hige wasana ai sibai.

3 Paulo ya fati'oidi iyen,
Babasito somo - somohena ami abi?

Alinana sa bui tiyen,
Diyon ena babasito.

4 Paulo iyen,
Diyon ena babasito mate tau nuwabui, enehedi. Habahim Diyon, Isalaela dodogadi
ya falibadi mate mulina yai, doga tau laoma ni bena sa kawawananaha'en - mate Yesu
ai lisina.

5 Wasa te sa atahiyen, yo fede Guyau Yesu hesana yai sa babasito.
6 Paulo nimana ya tole lawen lisidi, yo fede Yaluwa Tabuna ya laoma lebedi. Alina hesa -
hesa yai sa libaliba yo nuwatuhu somo Yaluwa ya feledi sa libalibaedi.

---

§ **18:22** Buka haisa yai sa uli "Paulo ya lau Yelusalem," na buka haisa yai hige'e. * **18:24** Alesandiya Taonna mate Idipi nu'una ganahewana yai. Amainiya Diusi yo ta'owawa dodogadi hinaga mate sonoga yo sibasiba hudohudo'i sa an'anpateidi. † **18:25** Maleko 1:4 yai, iyen, "Au nuwabui na au babasito. Haba emi heyaheyaya ni Yaubada ya nuwa afuledi." ‡ **18:27** Akaiya Nu'una hesa mate Giliki dodogadi edi Nu'u wananahana

7 Tatau oulina doha safuhudohudo'i luwaga.
8 Paulo ya lau Diusi edi aba oi'oigogo lumana yai be amainiya nawalahi faihona ma nuwa adidilina dodoga ma'ena sa libaliba. Nuwadi bena sidohana ya abidi be sa laoma Yaubada lisina ya famala edi ba'isa.
9 In moho, haisa sa nuwa po'i be ena liba hige ti lau watan yo "Guyau ena Eda'eda Fafamuli Watanina"* sa liba faheyaya dodoga matadi yai.
Yo fede, Paulo ya lau afuledi na tau kawawananaha ma afa haidana sa lau be doga hesa hesana Tailanusi ena aba lau fa'ata lumana yai, ya lau fa'ata lahai esega - esega yai.
10 Lau fa'ata ni sa laulawen ee–, boliman luwaga be Diusi yo Giliki salumadi Eisiya nu'una yai sa miyamiya mate Yaubada ena liba sa atahiyen.

Sekewa Afa Nanatuna Faligigi Luwaga
Paisowa 19:11-20

11 Yaubada Paulo ya fapaisowa be no'o sa di'o wananaha, ya lau ginauli,
12 be yena muyahasa aba sausau e li'o dala Paulo tauna sa eli'ina na sa lawedi tau asi'asiyebo sa fa'eli'inadi haba sa loholoho yo yaluwa heyaheyayadi sa lau afuledi.
13 Diusi haisa fuya ou'ouli sa lau sa ada'adau be yaluwa heyaheyayadi sa liba duidi mate hinaga sa anpate bena yaluwa heyaheyayadi sa liba duidi Guyau Yesu hesana yai. Yo fede yaluyaluwa ni sa falibadi tiyen,
Yesu hesana Paulo ya fapaisowa be ya lauguguya mate hesana yai, au kalamahano!

14 Diusi edi tau antalasam ba'isana hudo'i hesana Sekewa nanatuna tatau faligigi luwaga laulau ni sa ginaginauli.
15 Fuya hesa yaluwa heyaheyayana hudo'i alinadi ya bui iyen,
Yesu yo Paulo hinaga E sibaidi. Na umi safaluma?

16 Yo fede doga yaluwa heyaheyayana lisina yai ni ya tulufidi be ya lei hafihafitidi. Ya antalainidi, be ma tau afa'afadi yo ma oma'omatadi ena luma sa gela afulen.
17 Wasa te Diusi yo Giliki, Efeso yai sa miyamiya, sa atahiyen mate mahudo'idi 'wasabu ya famohafudi be Guyau Yesu hesana sa fa'atitiyen.
18 Habahim tau kawawananaha peidi sa laoma Paulo lisina yai be edi heyaheyaya sa liba famahatadi.
19 Tau aya'ayahan yo tau kalakalawan hahaisa edi ginauli bukadi sa abi gogondima, be sa gabu goludi dodoga matadi yai. Bukadi maisadi sa pei gogondi, mate, la'ina doha siluba pi'adi 50 tausan.†
20 Laulaudi te lisidi yai, Guyau ena liba ya tadada heyaheyaya, ma gigibwalina.

Faibaiyaho ya Tubu Efeso yai
Paisowa 19:21-41

21 Efeso yai somo sa tubu na mulidi yai, Paulo ena nuwatuhu bena ya lau Yelusalem. Na hola ya bwa'i ya lau Masedoniya yo Akaiya Nu'udi yai, na ai mulina, haba ya lau Yelusalem. Yo iyen,
Ainiya, habahim E lau Loma E antaumanaidi.

22 Tau saguhina luwaga, Timoti yo Elasetusi ya fatamalidi, sa lau Masedoniya na in Eisiya nu'una yai ya miya begana.‡
23 Fuyanna yai, faibayaho la'ila'i ya tubu mate, "Guyau ena Eda'eda" debana yai.§
24 Siluba tau laulau ginauli hesana Dimetiyusi, yaubada bwalabwala waihinina hesana Atemesi,* aba fafadebasaena dubuna tautauna mate lumadi kikiluka siluba yai ya ginaulidi be lisidi yai tau paisowa sa une'uneidi be maisadi, moni la'ila'idi sa abi'abinidi.
25 Yo fede, maidadi salumadi nima paisowa hudohudo'idi lisidi yai doha iti adi paisowa ya yoga gogondi sa laoma be ya falibadi iyen,
Tatau! Paisowa yai te, ami sibai mate eda moni eda aba lobahina.
26 Dodoga boludi Efeso yo Eisiya Nu'una yai, Paulo ya nuwa oidi be ya foya ponolidi mate ha'a ami itadi yo ami atahiyedi, yo ya liba, iyen, "Dodoga nimadi yai yaubada sa laulau ginauli, hige yaubada wananahadi."

---

* **19:9** Safaluma Yesu sa kawawananaha'en mate, sa libaedi, tiyen, "Iti 'Guyau ena Eda'eda' dodogadi." † **19:19** Lahai esega paisowana maisana gonogonowana doha siluba esega, na 50,000 "drachma" siluba pi'adi maisana aho te mate miliyon fisa. ‡ **19:22** Tau sibasiba haisa, edi nuwatuhu bena haga Paulo Efeso Taonna yai (Eisiya Nu'una yai) moho ya miyamiya. Hige i fafatau wasa nu'u hahaisa yai. § **19:23** Paulo ena fuya yai, Keliso ena tau famuli watanidi hesana sa tole "Guyau ena Eda'eda" e "Guyau ena Laulau" tau lau watanidi. * **19:24** Yaubada bwalabwala te, hesana luwaga. Hesa mate Loma edi hesa: "Daiyana," na Giliki edi hesa: "Atemesi."

27 Heyaya amainiya! Hige moni eda aba ginaulina moho Paulo i liba faheyaya. Yo hinaga yaubada waiwaihinna, Atemesi, aho te, sa fadebasae Eisiya nu'una mahudo'ina yo tano'ubu mahudo'ina yai, ibege ena dubu ti fa'atitiyen yo ena gigibwali haba ya gogoma.

28 Baiwa liba te sa atahiyen yo fede sa gafu pou be sa halahalabo tiyen,
"Efeso dodogada! Eda yaubada, Atemesi ya hasai wananaha!" Na ti yoga boda, "Efeso dodogada! Eda yaubada, Atemesi ya hasai wananaha!"

29 Taon dodogadi, bobohalahala ya la'i wananaha be Masedoniya dodogadi luwaga, Geiyesi yo Alisitaku, iti Paulo afa haidana, sa solu we'awe'a lawedi aba oigogo la'ila'ina yai.
30 Paulo ya fanuha bena ya lau baiwa matadi yai ya libaliba, na tau kawawananaha sa laugagayo'en.
31 Eisiya babadadi haisa, Paulo afa haidana, hinaga liba sa fatamali. Sa an'etai bena tabu i lau aba fafa'oigogo la'ila'i yai.
32 Dodoga sa fa'oigogoma mate, nuwadi sa ponopono; haisa ginauli hesa sa halahalabo'en, na haisa somo hesa. Somo ana halulu sa lau niya mate, dodoga boludi hige ti sibai.
33 Diusi dodogadi sa andudu balabala be Alesandiya sa lawen baiwa nuwanuwadi yai. Na haisa baiwa ganahewana yai, sa yoga lau lisina, sa fatalaha bena somo ya laulau te ya liba famahata.
Habahim, Alesandiya nimana ya lau hitin bena gagali sa fatautau be haba ya falibadi mate somo ya laulau te, hige Diusi dodogadi adi gilu.
34 Fuyanna sa nuwatuhu lobahi in Diusi dogana mate mahudo'idi sa halahalabo gogo tiyen,
Efeso dodogada! Eda yaubada, Atemesi ya hasai wananaha!

Doha mate sa laulau bodai ee–, awa luwaga sa ofi.
35 Efeso edi taon kalakina, ya lau biliyedi be gagali sa fatautau. Na iyen,
Efeso taonna tataumiu! Doga mahudo'ina tano'ubu yai sa sibai mate Atemesi ena dubu yo ume'ehu fafatabuna galewa yai ya be'uma, ita te ita'ita watanidi.†
36 Mahudo'imiu mate ami sibai mate ginaulidi te, wananaha. Au famakano! Tabu au nuwa feula!
37 Tatau ami foyahidima amaite'i mate hige eda dubu yai ti angafu, e eda yaubada waiwaihinna ti liba fafaheyaya.
38 Aba lau fatala so'eso'edi, yo tau fafadudulai sa miyamiya, be ibe Dimetiyusi yo falena tau paisowa edi fatala pili sai hesa lisina yai, gonowana sa fadudulai.
39 Yena liba haisa sa ota'ota, mate hinaga ai aba lau fatala haba sa fadudulaidi.
40 Somo aho te ya tubu, mate hige aniyona. Yena ami bobohalahala, ai halana haba sa fagilumiu be sa falau fatalamiu. Haba somo ami libaen?

41 Ya libaliba ofi, mulina yai, oigogo ya gudu.

20

Sa Lau Masedoniya yo Giliki Nu'udi
Paisowa 20:1-6

1 Bobohalahala ya ofi na habahim Paulo liba ya fatamali lawen Guyau tau famuli watanina lisidi be sa laoma lebena. Ena liba fa'adidili ya libaen lebedi yai, habahim ya lau aiyoniyedi na ya aulaha ya lau Masedoniya.
2 Ena aba lau yai nu'udi ya bayawaidi ni mate liba fa'adidili boludi dodoga edi ya liba, habahim ya mahano lau Giliki Nu'una yai.*
3 Amainiya ya miya nawalahi faihona. Hanahanau haba ya lau Siliya, na ya siba mate Diusi nuwatuhu heyaheyayana sa oi'oilibaen bena sa ginauli ai lisina, yo fede, nuwana ya bui be ya fuyo Masedoniya.
4 Timoti,
Pilusi natuna Sopata, Beleya dogana,
Alisitaku yo Sekundu, Tesalonika dodogadi,
Gaiyu, Debi dogana,
Tisiku yo Tofimu, Eisiya dodogadi.
Dodoga te ma'edi Paulo sa lau.

---

† **19:35** Ume'ehu ya be'uma te, ita'itana nuwana doha oitau. Ginauli te, galewa yai sa be'ube'u, hesadi kwatukwatu lulu.

* **20:2** Giliki Nu'una hesana hesa mate Akaiya Nu'una.

5 Waga yai sa bwa'i sa lau Tolasi be amainiya yau yo Paulo sa bagibagiyemai.†
6 Na tataumai luwaga 'e lau fote 'e lau Filipi nu'una. Fwalawa Fafayisti Gesana Mata'asina mulina yai, waga hudo'i yai 'e awa, 'e lau ee–, lahai faligigi mulina yai 'e mahano Tolasi Nu'una yai be tau bwa'i maidamai 'e fa'oigogo esegahimai. Amainiya e miya lahai faligigi luwaga.

Paulo Ena Antaumana Ofi'ofina Tolasi yai
Paisowa 20:7-12

7 Lahai bwa'ibwa'ina wiki ganahewana yai 'e falau esegahimai bena 'e an'angogo. Paulo dodoga ya fafalibadi ee–, i'ipa atipuna pa'ana bobonna haba ya lau afuledi.
8 Ema aba oi'oigogo bilina, hewa yai mate lampa boludi amainiya.
9 Hewali hesa hesana Yutikasi mate bilitun yai ya ta'ata'ai. Paulo ena libaliba ya lofa ee–, hewali te matana ya eno'eno. Ya eno tau 'wafu'wafu yo fede luma hitina fafa faihonana yai ya eno be'u be ya lidi tanohi yai. Sa abi hitin mate pe'ipe'ina. 10 Paulo ya lidi, ya hoba tawan be ya laba. Na ya falibadi iyen,
Tabu au mode, ma mwahumwahulina!

11 Habahim ya finahe fuyo hewa be fwalawa ya ifi, be sa an. Ya libaliba ee–, maihala ya kepama na mulina yai ya lau afuledi.
12 Dodoga ma nuwa loholohodi hewali te ma mwahumwahulina sa lawen luma.

Tolasi yai sa Lau Miletu
Paisowa 20:13-16

13 'E bwa'i 'e lau waga, be 'e awa 'e lau Asosi. Ainiya haba Paulo ya awa, pa'ana in ya falibamai mate ya lau fote.
14 Asosi yai 'e failobahi fuyo be waga yai ma'emai 'e lau Mitilene.
15 Bobonna 'e awa boda ee–, 'e mahano Kiyosi bonabonaluwana. Bobonna 'e dohe Samosi bonabonaluwana, na lahai fafaihonana yai 'e mahano lau Miletu taonna.
16 Paulo ena nuwatuhu bena Efeso 'e bayawai, tabu maihala ai pei ai Eisiya Nu'una. Ibe sidohana na yena gonowana ai Pentekosi lahaina 'e mahano Yelusalem.

Paulo, Efeso Babadadi ya Lauto'iyedi
Paisowa 20:17-38

17 Miletu nu'una yai, Paulo liba ya fatamali lawen Efeso dubu tanutanuwagadi lebedi bena sa laoma sa failobahi.
18 Sa mahano ya falibadi iyen,
Fuya ou'ouli yau ma'emiu na egu miyamiya ha'a ami sibai. Lahai bwa'ibwa'ina E mahanoma Eisiya Nu'una yai, ya laoma ee–, aho te.
19 Diusi edi nuwatuhu heyaheyayadi lebegu yai ya famala egu pilipili, In moho, E nuwa lidilidi yo ma matasulugu Guyau ena paisowa E ginaulidi.
20 Ginaulidi somo E laulauguguya'edi, aba saguhimiu mate E lau fa'ataen luma hesa - hesa yai. Hige la'i ya nuhafi.
21 Diusi yo Giliki dodogadi E liba fanuwa tagudi, bena sa nuwa bui Yaubada ai lisina yo Yesu eda Guyau bena sa kawawananaha'en.
22 Yaluwa Tabuna ena dudu yai, aho te E lau Yelusalem. Somo haba ainiya ya tubu lisigu yai, hige ya sibai.
23 Taon mahudo'idi yai, Yaluwa Tabuna ya liba fanuwa tagugu mate deli, pilipili yo heyaheyaya sa bagibagiyegu.
24 Yau hige ya mode wananaha lisigu yai. Ibe moho failako te E fa'ofi yo Guyau Yesu paisowa ya felegu mate bena Yaubada ena ainauya, wasana loholohona, liba famahatana hinaga bena E fa'ofi. *(2 Timoti 4:7)*
25 E laulau asi'asi, Yaubada ena Aba Ba'isa Nu'una E laulauguguya'en lisimiu yai. Aho te E sibai, ibege au ita fuyo'igu.
26 Lisina yai aho ite, E liba famahata lisimiu yai mate, yena sai la'i ya fuyo mulina, ena heyaheyaya giluna ibege ya bahei.
27 Pa'ana Yaubada ena nuwatuhu mahudo'idi mate E fafalibamiu, hige ya nuhafidi.
28 Be ibomiu au ita watan fuyo'imiu, yo safalumadi mahudo'idi Yaluwa Tabuna ni-mamiu yai ya tole afuledi hinaga au ita watanidi. Iti logedi, Yaubada ena dubu dodogadi, Natuna 'wasinana yai ya unedi.
29 Egu siba gonowana mate yena E lau afulemiu, 'wayo'wayowa an'annalidi haba sa laoma ganahewamiu yai, be sipi sa fadabalaladi.

---

† **20:5** Buka te tau ulina, Luka, amaite'i Pele te ya failobahi fuyoi. Logena, iye "'e" yo "ai" yo "ma'egu" yo "ma'emai."

30 Dodoga haisa ganahewamiu yai, liba dudulaidi haba sa fakampiledi, be bwalab-
wala. Bena haba Guyau tau famuli watanna haisa sa foya hudo'iyedi.
31 Au ita komakoman, yo au nuwatuhui! Ma matasulugu, i'ipa yo lahai, bolima faihona
liba fanuwa tagu lisimiu yai hige ya fatautau.
32 Be aho te, E tole afulemiu Yaubada lisina yai. Ena ainauya ya duwai libana au
nuwatuhui! Gonowana ya fa'adidilimiu, be dodogadi fafagabidi mahudo'idi ma'edi
haba ainauya ami abidi, ai'emiu.
33 Hige sai la'i ena siluba, gole o leli ginaulidi ya fanuhadi. *(Au'aulaha 20:17)*
34 Umi ha'a ami siba mate nimagu luwaga E fapaisowadi be yau yo haidagu ema
fanufanuha E ginaulidi. *(Paisowa 18:3 yo 2 Tesaloniya 3:10)*
35 Abi'abi mahudo'ina ha'a E fa'itamiu. Bena te paisowa adidili be tau belubelu te
saguhidi. Yesu Keliso alinana doha ite,
Wa ansoi mate kwadena ya la'i, na sa felem mate kwadena ya kiu. *(Au ita'ita lau Matiu 5:3-12)*

Libadi te bena nuwamiu yai sa ota esegahidi.

36 Paulo ya libaliba ofi, sa tuli bono gogo be ya lau'u'ula.
37 Mahudo'idi sa fagado bainewa'en, sa falafu yo sa tan.
38 Nuwadi sa heyaya wananaha, pa'ana iye,
Ibege au ita fuyo'igu.

Yo fede, sa lau watan be ma'edi sa lau waga.

21

Paulo ya Lau Yelusalem
Paisowa 21:1-16

1 'E lau aiyoniyedi ma nuwa heyayamai, na 'e lau afuledi. Waga yai 'e awa be 'e dudulai, 'e
lau Kosi. Bobonna Lodesi bonabonaluwana 'e mahano be amainiya 'e lau Patala.
2 Waga hesa 'e lobahi ya laulau Fonisiya, yo fede, amainiya 'e awa 'e lau.
3 'E lau ee–, Saipelesi bonabonaluwana tefa seuseulimai yai 'e ita. Amainiya 'e dudulai 'e
lau Siliya Nu'una. Waga ana husahusa Taila taonna yai haba sa lau fapesa, be Amainiya 'e
tulube'u,
4 na 'e lau Yesu tau famuli watanina haisa 'e yo'oyo'oidi ee–, 'e lobahidi be ma afa haidamai
'e miya lahai faligigi luwaga. Yaluwa Tabuna ena gigibwali yai Paulo sa faliba, tabu i lau
Yelusalem.
5 Ema fuya awa lahaina yai, dubu dodogadi mahudo'idi, ma afa lalahudi yo nanatudi,
sa lau watanimai 'e lau taon ganamulina. 'E lau gelegele yai be amainiya 'e tuli bono, na 'e
lau'u'ula.
6 Esega - esega 'e lauto'iyen, habahim waga 'e awa boda, na iti sa fuyo edi luma.
7 Taila 'e lau afulen, na 'e lau Pitolemaisi. Amainiya afa haidamai 'e lauto'iyedi, be lisidi yai
'e miya lahai esega.
8 Bobonna 'e awa boda ee–, 'e mahano Sesaliya taonna yai. Be amainiya tau laulauguguya
hesana Pilipi lebena yai 'e miya. Tau faisagusagu faligigi luwaga beyabeyana sa fasinabodi
Yelusalem yai, ma'edi.* *(Au italau Paisowa 6:5; 8:5; 8:35)*
9 Nanatuna fati hasahasaladi† mate tau liba peloweta. ‡ *(Paisowa 2:17)*
10 Lahai fisa amainiya 'e miya, mulina yai mate peloweta hesa hesana Agabusi Diudeya
yai ya lidima lebemai.
11 Paulo ana bwa'ulu, Agabusi ya abi na ibona nimana yo ahena ya audi na iyen,
Yaluwa Tabuna alinana doha ite: bwa'ulu tanuwagana te, haba Diusi sa au'aui ai
Yelusalem doha itete na haba sa fele lawen ta'owawa lisidi.

12 Ai yo nu'u ni dodogadi, liba te 'e atahiyen mate Paulo 'e liba buluhi, tabu i lau Yelusalem.
13 Na Paulo alinadi ya bui iyebom,
Somo ami ginauli? Tabu au tantan! Nuwagu ami fafaheyaya. Ai Yelusalem ibe sa augu
be sa wunuigu Guyau Yesu debana yai, mate gonowana.§

---

* **21:8** Dogana te logena beyabeyana ya lau Samaliya, yo Itiyopiya dogana Guyau wasana enehena ya dede famahata lisina yai. † **21:9** Hasahasala te hola hige ti eno lau. ‡ **21:9** Tau liba peloweta mate Yaluwa ena nuwatuhu tau libalibaenna. § **21:13** Filipi 1:21 yai Paulo ya uli: "Ibe E mwahuli, mate Keliso ma'egu, na ibe E pe'i mate ena loholoho lebegu yai."

14 Hige gonowana ai nuwa liu'i, yo fede nuwamai ya toma, be aiyawa, “I otawa! Yaubada
ena nuwatuhu moho i ginauli.”
15 Lahai fisa amainiya 'e miya, mulidi yai, ema 'e nonoha na 'e lau Yelusalem.
16 Sesaliya dodogadi haisa, iti Yesu tau famuli watanina, ma afa haidamai 'e lau gogo
be sa lawemai Minason lebena. In Saipelesi dogana yo Yesu tau famuli watanina hesa
bwa'ibwa'ina. *(Paisowa 13:4-12)*

Paulo ya Mahano Yelusalem
Paisowa 21:17-26

17 Yelusalem 'e mahano mate afa haidamai sa yoga hitinimai ma kwadedi.
18 Bobonna Paulo ma'emai 'e lau Diyemsi lebena; na dubu babadadi mahudo'idi, sa
laoma.*
19 Paulo ya lauto'iyedi na habahim, ena paisowa ganahewana yai somo Yaubada ya
ginauli ta'owawa lisidi yai, wasadi edi ya dede.
20 Sa atahiyen, yo fede mahudo'idi Yaubada sa fadebasae. Na dodoga haisa Paulo sa
faliba tiyebom,
Hidamai, wa siba mate amaite'i, Diusi tausan boludi Yesu ha'a sa kawa wananaha'en yo
hinaga ma adididili Mose ena Laugagayo sa abi didin.
21 Yelusalem yai sa atahiyen, mate Diusi sa miyamiya ta'owawa nu'udi yai wa
lau fa'atadi, uwen,
“Tabu Mose ena Laugagayo au lau watanidi,
Tabu nanatumiu mwagisadi dududi 'wapidi au ibodi,
Yo tabu ada ulu tubu laulaudi ti lau watanidi.”
22 Ha'a sa atahiyen mate um ha'a wa mahanoma. Be haba sidohana eda libaliba?
23 Somo 'e falibam u ginauli be dodoga fati edi angwala ha'a sa ginauli ma afa haidamiu
au lau,
24 be au fa'a'a fuyoimiu, yo edi antalasam u famaisadi. Mulina habahim kuludi sa
holidi.† Be haba dodoga sa ita lobahi, mate wananaha, Mose ena laugagayo wa laulau watan.
Na somo - somo sa libalibaedi, fede bwalabwala.
25 Tau kawawananaha iti ta'owawa dodogadi, ha'a 'e uli'uli lau lebedi, be ema
nuwatuhu 'e falibadi, aiyawa,
“Somo oitau lebedi yai sa antalasamedi, tabu ti anidi.
Tabu 'wasi'wasina ti anidi,
yo suisui gadodi filifilisidi hinaga tabu ti anidi.
Yo luma gwa'u hudo'i - hudo'i hige Yaubada ena laugagayo yai, tabu ti ginaulidi.”
(Paisowa 15:20 yo 29; Lewitikusi 10:10-21; yo 1 Kolinto 10:7)

26 Bobonna dodoga wa Paulo ya auledi, be ma'edi sa fa'a'a fuyo'idi. Habahim ya lau Dubu
Tabuna dobidobina yai be antalasam tau ita watandi ya falibadi, haba lahaina somo edi
fa'a'a ya ofi, yo atasi haba esega - esega ena ainauya tau antalasam ya gabu.

Paulo sa Au
Paisowa 21:27-36

27 Edi lau fa'a'a lahaidi faligigi luwaga begana haba sa ofi, na Diusi haisa Eisiya Nu'una yai
tau laoma sa laoma Paulo sa ita Dubu Tabuna dobidobina yai. Yo fede, dodoga boludi sa
eli fasifasinadi, be Paulo sa tohai.
28 Na sa yogayoga tiyen,
Isalaela dodogamiu! Au saguhimai! Doga te, Mose ena Laugagayo yo Dubu Tabuna te
ya liba faheyayadi yo ita hinaga. Yo hesauna, eda laugagayo ya utusi, mate Giliki dodogadi
haisa ya foyahi lawedi dobidobi yai te.

29 Paulo, ma'ena Efeso dogana hesana Tofimu taon yai sa itadi be edi nuwatuhu bena
haga Paulo ya foya lawen amainiya.
30 Dodoga haisa taon yai sa eli fasifasinadi be tefa hesa - hesa yai sa le'o fahima, be Paulo
ha'a sa tohai wa, sa solu kwakikwaki lawen Dubu Tabuna dobidobina fafaluwagana ganana
mulina yai. Hige walolona na eda'eda sa gududi.
31 Bena sa tala funuhi na wasa ya lau Loma tau hiyala edi ba'isa lebena, mate bobohala-
hala la'ila'i Yelusalem yai.

---

* **21:18** Fuyandi yai, Yesu hidana, Diyemsi, mate dubu mahudo'ina tau lau kulukuluwedi tefa hesa - tefa hesa yai.

† **21:24** Fa'a'a laulauna Diusi edi miyamiya yai mate, angwala te, sai ya fanuha mate Yaubada ena laugagayo hahaisa Buka yai te ya lau watanidi, mate ya lau Dubu Tabuna be antalasam hahaisa bena ya ginauli hinaga, habahim kuluna sa holi. (Paisowa 24:18)

32 Yo fede, feula na, hiyala tau lau kulukuluwenna yo ena tau hiyala ya foyahidi be sa lautafo lidi baiwa lisidi. Baiwa wa tau hiyala sa itadi yo fede Paulo talaina sa fatautau.
33 Tau hiyala edi ba'isa ya lau Paulo ya au, yo ya liba be seni luwaga yai sa faseni. Habahim ya fati'o iyen,
Sai itete? Ena ponoli somo?

34 Pwaludi yai mate dodoga sa fatala yogayoga. Hesa - hesa ena liba ya laulau hudo'i. Bobohalahala ya la'i be hiyala ba'isana hige gonowana Paulo ana mata pa'ana wananahana i lobahi. Yo fede tau hiyala ya falibadi be Paulo sa lawen edi baleki.
35 Tau hiyala Paulo sa famahano pampe'o yai, yo fede sa bahei, pa'ana dodogadi boludi sa manabala.
36 Dodoga boludi sa laulau watan, sa halahalabo, tiyen,
Au tala funuhi!

Paulo ya Libalau Baiwa Lisina
Paisowa 21:37-40 ya lau 22:1-6
37 Tau hiyala begana haba Paulo sa lawen edi baleki ganahewana. Na Paulo ya fati'o lau komanda lisina iyen,
Ibe gonowana somo hola E falibam?

Ba'isa iyen,
Giliki alinadi fede wa siba!
38 Um Idipi dogam? Logena, nahalidi yai ite, gabeman bena wa hiyalaidi yo dodoga 4,000 wa lawedi nu'u pitapitalina yai.

39 Paulo iyen,
Hige'e! Yau Diusi dogana. Na, Tasusi taonna yai sa yosigu, Sisiliya nu'una yai, nu'u fafahesana yau dogana wananahana. Aee–, ibe gonowana dodoga somo E falibadi?

40 Tau hiyala edi ba'isa ya tau'ulu, yo fede Paulo pampe'o yai ya mwaito, nimana ya lau hiti'i be sa famakano, na Hebelu alinadi yai ya libalau lisidi.

22

Iyen,
1 Falegu Diusi, hola au ata'atahi, na egu E tona galagala.

2 Hebelu dodogadi alinadi yai ya fafalibadi sa atahi mate sa famakano; habahim Paulo iyen,
3 "Yau Diusi dogana, Tasusi yai sa yosigu Sisiliya nu'una yai na Yelusalem yai E la'ila'i. Gamaliyeli mate agu tanuwaga yo in ada ulu tubu edi laugagayo ya fatalaha komakomani'igu. Yau hinaga E fele fuyo'igu Yaubada ena paisowa yai, gonogonowana doha aho, umi te.
4 'Yesu ena Eda'eda" tau lau watanina mate E fa'ankamkamnadi. Haisa E falau delidi yo haisa E wunuidi.
5 "Tau Antalasam Ba'isana yo Sanhedeli Konisela sa sibai mate E liba dudulai, pa'ana beyabeyana pepa sa uli be sa felegu, be E lawen faleda Diusi haisa Damaseko yai E feledi, be Yesu tau kawawananaha'enna E ledima Yelusalem yai be E fa'ankamnadi."

Paulo ya Nuwabui Wasana ya Dedei
Paisowa 22:6-16
(Paisowa 9:1-19; 26:12-18)
6 Eda'eda yai E laulau ee–, begana haba lahai la'i, mate Damaseko E hanahanaui, yo fede, mala namanamalina galewa yai ya sina fata'i'iligu.
7 E be'u lidi tanohi yai, na alina ya libama lisigu E atahi iyen, "Saulo, Saulo! Pa'ana somo wa fakamkamnagu?"

8 Alinana E bui yawa, "Guyau, um sai?"

Na ya libama iyen, "Yau Yesu, Nasaleta dogana, logegu, wa fakamkamnagu."

9 Afa haidagu mala sa ita na doga ya libalibama hige ti atahi lobahi.
10 E fati'o yawa, "Guyau, somo haba E ginauli?"

Na iyen,
"U mwaito na u lau Damaseko. Ainiya somo bena wa ginaulidi haba sa falibam."

11 Mala namanamalina matagu ya an, be sa tou, yo fede afa haidagu sa abi nimaigu be sa
foya lawegu Damaseko.
12 Taumoho hesa amainiya ya miyamiya hesana Ananiya ya laoma lebegu. In
Yaubada ena laugagayo ya famuli watan komakomani'idi be Diusi mahudo'idi amainiya sa
fafa'atitiyen.
13 Ya laoma lisigu be sadaigu yai ya obiyo na iyen, "Hidagu Saulo, matam ti lo-
holoho fuyo!"

Yo fede, matagu sa loholoho be gonowana E ita.
14 Ananiya iyen,
"Afa wahawahada edi Yaubada ha'a ya fasinabom, bena haba ena fanufanuha wa sibai,
Tau Laulau Dudulai Dogana* haba wa ita, yo alinana wa atahi.
15 Somo wa ita yo wa atahiyen haba wasana wa fatadada dodoga mahudo'idi ai lebedi.
16 Somo wa bagibagiyen? U obiyo, be ti fababasitom! Guyau hesana yai u an'eta be em
heyaheyaya i kaisudi!"

Guyau, Paulo ya Fatamali Lawen Ta'owawa Lisidi
Paisowa 22:17-21
17 Fuyanna E fuyo Yelusalem, Dubu Tabuna dobidobina yai E laulau'u'ula na tautau E
ita. *(Paisowa 9:26; Galeisiya 1:17-18)*
18 Tautau ni ganahewana yai Guyau ya libama lisigu iyen, "Feula! Yelusalem u lau afulen
pa'ana dodoga te hige gonowana wasagu wa libalibaen ti abi."

19 Alinana E bui yawa, "Guyau! Dodoga te ha'a sa sibaigu. Beyabeyana E lau edi aba
oi'oigogo lumadi yai be safalumadi sa kawawananaha'em E antalainidi yo E falau delidi.
20 Na wasam tau fatadadana Sitiwin, sa lau ume'ehui, mate yau amainiya. Ena pe'i yau
E ehe watan, yo tau wunuina adi luhuluhu E ita'ita watanidi."
21 Habahim Guyau ya falibagu iyen, "U lau! Yau E fatamalim be wa lau eda'eda lofalofa,
be wa lau ta'owawa lisidi."

Paulo Mate Loma Nu'una Dogana
Paisowa 22:22-29
22 Paulo, ta'owawa wasadi ya libalibaedi, yo fede sa sagasagali ma alina la'ila'idi tiyen,
Au wunui! Hige ena dudulai bena i mwahuli.

23 Edi manabala sa famahata be sa halahalabo, luhuluhu sa kamfahidi yo gegebula sa
tepa be sa fafapei hasa.
24 Tau hiyala edi ba'isa la'ila'i ya liba be Paulo sa lawen edi baleki. Ena tau hiyala ya
falibadi bena sa pidili, yo sa fati'oi, sidohana be sa halahalabo lau lebena.
25 Paulo sa au fapatu bena sa talai, na ya libalau hiyala tau lau kulukuluwenna† ya obi'obiyo
lisina, iyen,
Wananaha laugagayo ya libaen bena Loma dogana hola hige ti sadi, ami tala gaibui?

26 Hiyala tau lau kulukuluwenna ya atahi mate ya lau ena ba'isa la'ila'i ya fati'oi iyen,
Somo wa ginaginauli? Doga ni Loma dogana!

27 Yo fede tau hiyala edi ba'isa ya lau Paulo ya fati'oi iyen,
Haga u falibagu. Wananaha um Loma dogana?

Paulo iyen,
"Ii–, Yau Loma Dogana."

28 Habahim hiyala tau lau kulukuluwenna ba'isana iyen,
Yau E laoma mate moni la'ila'i E pei be E famala Loma dogana.

Paulo alinana ya bui iyen,
Tinagu ya yosigu, yau Loma dogana.

29 Haisa bena sa fati'oi mate sa suha afulen. Pa'ana hiyala tau lau kulukuluwenna edi ba'isa
ya siba mate Paulo in Loma dogana, na sa seni napai, yo fede, ya 'wasabu.

---

* **22:14** Tau Laulau Dudulai dogana aniyona mate Yesu. † **22:25** Tau hiyala edi ba'isa la'ila'i mate commander. Hiyala tau lau kulukuluwenna mate centurion or captain.

Paulo Sanhedeli Matadi yai
Paisowa 22:30 - 23:11

30 Bobonna hiyala tau lau kulukuluwenna edi ba'isa ya fanuha bena Paulo ana mata ya yo'oi. Yo fede ya liba, be senina sa kamfahidi, na tau antalasam baba'isadi yo Sanhedeli pelena mahudo'idi ya fa'oigogodi. Habahim Paulo ya leyama be matadi yai ya fa'obiyo.

23

1 Paulo, Sanhedeli ya kino didinidi na iyen,
Falegu Isalaela! Yaubada matana yai egu laulau sa dudulai ya laoma ee–, aho te, yo nuwagu yai hige somo heyaheyayana ya ginauli.

2 Yo fede Tau Antalasam Ba'isana, Ananiya ya liba, be safalumadi Paulo fadidina yai sa mwaimwaito bena ai mo'ana sa oi.
3 Habahim Paulo ya libalau lisina iyebom,
Um doha ginauli hesa mulimulina nenena olina, na ganahewana ya bida heyaya! Wa ta'ai, be laugagayo yai bena wa fadudulaigu, in moho, laugagayona wa utusi, be wa falibadi sa talaigu! Yaubada haba hinaga ya talaim. *(au italau Deut 25:1-2).*
4 Dodoga haisa Paulo sadaina yai sa obi'obiyo tiyen,
Fede Yaubada ena Tau Antalasam Ba'isana fafalibana doha?

5 Paulo alinadi ya bui iyen,
Haidagu, hige ya sibai mate, in Tau Antalasam Ba'isana. Doha ha'a sa uli tiyen, "Dodoga adi tanuwaga tabu u liba faheyaya!"

6 Paulo ya siba mate haisa iti Sadusi na haisa mate Falesiya, yo fede Sanhedeli ganahewana yai ya yoga la'ila'i iyen,
Afa haidagu! Yau hinaga Falesiya, Falesiya hesa natuna yau. Ami falau fatalagu pa'ana E kawawananaha mate tau pe'ipe'i haba sa mwahuli fuyo!

7 Libana te ya libaen yo fede Falesiya yo Sadusi sa faibayaho fuyo'idi be sa faitamo dailinidi.
8 (Sadusi sa liba mate hige mwahuli fuyo yo hige anelu yo yaluyaluwa. In moho Falesiya mate ginaulidi te sa kawawananaha'edi.)
9 Bobohalahala ya la'i ya laulau na laugagayo tau lau fa'ataena haisa, iti Falesiya peledi sa obiyo fahi, be sa liba adidili tiyen,
Doga te, hige ena heyaya somo ai lobahi! Nuwana yaluyaluwa e anelu i libalibama lisina!

10 Faibayaho ya la'i wananaha, yo fede Komanda ya 'wasabu be iyen,
Ibe Paulo ti tabe motumutu.

Yo fede ena tau hiyala ya duidi be sa lidi (yai), Paulo sa mupafahi nuwanuwadi yai, be sa lawen tau hiyala edi baleki.
11 Maihonana mate Guyau ya obiyo Paulo sadaina yai na iyen,
Nuwam i adidili! Yelusalem yai 'wasagu ha'a wa duwai, ai Loma hinaga haba doha wa ginauli. *(Paisowa 27:24)*

Diusi, Paulo Tala Funuhina Eda'edana sa Yo'o
Paisowa 23:12-22

12 Bobonna Diusi haisa simosimo yai edi sa oiliba. Sa angwala mate ibege somo hesa ti an e ti nom ee–, Paulo sa wunui.
13 Oiliba te ganahewana yai mate dodoga ou'oulidi 40 ya di'oi.
14 Habahim sa lau tau antalasam edi baba'isa yo Diusi babadadi lisidi na tiyen,
'E angwala ha'a mate ibege somo ai an ee–, Paulo 'e wunui.
15 Aho te, Sanhedeli ma'emiu emi an'eta bwalabwala au fatamali lawen Loma edi Komanda lisina be Paulo i fatamaliyama lisimiu na auwe, "'E fanuha bena Paulo 'e fati'o buibui be matana somo 'e sibai."
Haba ai eda'eda 'e nahai, be 'e unui.

16 Paulo ena golowa edi oiliba heyaheyayana wasana ya atahiyen. Yo fede ya lau tau hiyala edi baleki yai be Paulo ya liba fanuwatagu.
17 Habahim Paulo ya yoga lau hiyala tau lau kulukuluwenna hesa lisina iyen,
Hewali te u lawen komanda lisina. Somo hesa bena ya faliba.

18 Yo fede hiyala tau lau kulukuluwenna ya lawen Komanda lisina be ya faliba iyen,
Tau lau deli, Paulo, ya yogaigu na ya an'etaigu bena hewali te E leyama lisim be nuwatuhu hesa haba em ya liba.

19 Komanda, hewali ni ya foya hudo'iyen be ya fati'oi iyen,
Somo bena wa falibagu?

20 Alinana hewali ya bui iyen,
Diusi babadadi nuwadi esega be sa an'etaim bena bobon Paulo wa lawen Sanhedeli lisidi, be au bwalabwala yai sa fati'o buibui.
21 In moho tabu alinadi u lau watanidi pa'ana tau nahaina ou'oulidi 40 ya di'o mate sa bagibagiyen. Ha'a sa angwala mate ibege somo ti an o ti nom ee–, Paulo sa wunui. Ha'a sa nonoha, na em yali moho sa bagibagiyen.

22 Habahim komanda, hewali ya liba fanuwatagu iyen,
U koman! Tabu sai hesa u faliba mate edi bwala te, ha'a wa fafinaheyama lisigu.

Yo fede ya dui ya lau.

Paulo sa Lawen Gawana Filiki lisina
Paisowa 23:23-35
23 Habahim komanda ena hiyala tau lau kulukuluwendi luwaga ya yogaidima be fata-lawaudi iyen,
Tau hiyala 200, yo hosi tau awaidi 70, yo alahiya tau abidi 200, au nonohaidi. Haba 9 koloki ma afa haidamiu ami lau Sesaliya.
24 Hosi fisa au abi nonohaidi, be haba Paulo ma loholohona ami lawen Gawana Filiki lisina.

25 Na habahim Komanda leta ya uli doha ite:
26 Yau Kilaudiya Laisiya E uli'uliwa, Um ma hesam, Gawana Filiki! Yauwedo.
27 Doga te, Diusi sa tohai be egoba sa wunui. In moho tau hiyala ma afa haidagu 'e laoma be 'e galatata, pa'ana E sibai, in, Loma dogana.
28 Somo lisina yai sa fafagilu E fanuha bena E sibai. Logena E lawen Diusi edi Konisela Sanhedeli lisidi.
29 E lobahi mate iti ibodi edi laugagayo fati'odi yai sa fafagilu. Hige la'i i ginauli ponoli haba ti falau deli e ti wunui.
30 Muliyai, egu sa liba mate Diusi haisa simosimo yai sa oi'oiliba bena doga te sa wunui. Yo fede feula E duiyawa lisim yo tau fagiluna E falibadi somo lisina yai sa sadi, bena sa fafinaheyawa lebem.

31 Tau hiyala nuwatuhu te sa lau watan be maihonana Paulo sa lawen Antipatili Taonina.*
32 Bobonna tau lau fote sa fuyo edi baleki Yelusalem yai na hosi tau awaidi ma'edi Paulo sa lau Sesaliya,
33 be pepa Gawana sa felen na Paulo sa tole afulen lisina yai.
34 Gawana leta te ya fatili ofi'i, ya fati'o lau Paulo lisina iyen
Em nu'u somo?

Gawana ya lobahi mate in Sisiliya dogana.†
35 Paulo ena liba Gawana Filiki ya atahi, be iyen,
Yena tau fagilum sa mahanoma haba em pilipili E fadudulai.

Habahim ya liba be Paulo sa gati'i Heloda ena luma la'ila'ina yai.

24

Paulo Diusi sa Falau Fatala.
Paisowa 24:1-9
1 Lahai faligigi mulidi yai Tau Antalasam Ba'isana, Ananiya, yo babada haisa ma'edi loiya, hesana Tetulusi sa lidi Sesaliya sa lau Gawana Filiki matana yai, be Paulo sa sadi.
2 Habahim Paulo sa yoga lawen na Tetulusi ya fatubu ya libaliba iyen,

* **23:31** A'awana doha Alotau na ee–, Sinalili. † **23:34** "Sisiliya" yo "Sesaliya" mate nu'u hudo'i. Paulo ena taon hesana Tasusi mate "Sisiliya Nu'una" ganahewana yai na "Sesaliya" mate taon la'ila'i "Diudeya Nu'una" ganahewana yai.

Ba'isa! Em ita wata ganahewana yai 'e miya komakoman fuya lofalofa, yo em sibasiba yai ema miyamiya ha'a wa fadudulaidi.
3 Filiki! Laulau hesa - hesa yai yo tefa ou'ouli yai ema lauto'i la'ila'i um lisim yai.
4 Hige ya fanuha bena amnam ya faheyaya. Aee–, E an'etaim moho ibe ema liba tupotupona te wa atahi.
5 Doga te E lobahi mate, in heyaheyaya tau laulau fatubu; Diusi dodogadi nu'u hesa - hesa yai, in tau eli fasifasinadi yo Nasaleta Pelena tau foyahina hesa.
6-8 Yo Dubu Tabuna hinaga ya anpate bena ya faheyaya, logena 'e tohai. Dogana te ena libaliba hola u fadosi yo ena laulau u ita sipoi, haba iyabom wa sibai somo halana be 'e sadi.*

9 Tetulusi somo ya libaen mate Diusi sa ehe watawatan. Tiyen,
Ii–, Logena!

Paulo Ena ya Tona Galagala Filiki Matana yai
Paisowa 24:10-23

10 Habahim Gawana nima yai Paulo ya faliba be ya libaliba.
Yo fede Paulo iyen,
E siba mate, um tau fafadudulai bolima lofalofa nu'u yai te. Be ma nuwa loholohogu egu E tona galagala.
11 Ibom, gonowana wa yo'oi be wa fawananaha mate lahai safuhudohudo'i luwaga ganahewadi yai Yaubada fadebasaena ana halulu E hasai Yelusalem,
12 hige sai la'i ma'egu ai faibayaho na ti lobahimai Dubu Tabuna dobidobina yai e dodoga ya eli fasifasinadi Diusi edi aba oi'oigogo lumadi yai e duhu la'i mahudo'ina ganahewana yai.
13 Sadi somo sa ginauli lisigu yai, hige gonowana ti fawananahadi lebem yai.
14 E faliba dudulaim moho mate afa wahamai edi Yaubada E fafadebasae, na "Eda'eda" mate yau E fafamuli watan.† Diusi safaluma Keliso hige ti famuli watan, edi nuwatuhu mate Yesu ena lau fa'ata mate bwalabwala. Yo hinaga ginauli mahudo'idi Mose ena Laugagayo yai yo Peloweta sa ulidi mate E kawawananaha'edi.
15 Egu sunuma Yaubada lebena yai gonogonowana doha tau sadigu te. Logena, tau laulau dudulai yo tau heyaya ha'a sa pe'i, haba sa obiyo fuyo. *(Diyobi 14:14)*
16 Fuya ou'ouli E anpate adidili bena egu laulau sa dudulai Yaubada matana yai yo dodoga matadi yai hinaga.
17 Yelusalem E lau afulen bolima fisa, habahim E fuyom. E laoma bena egu antalasam E ginauli yo egu dodoga tau deha bena E ainauyaidi.
18 Dubu Tabuna ganahewana yai egu lau fa'a'a ha'a E abi, ya ofi na sa lau lobahigu. Hige bobohalahala yo hige baiwa ma afa haidagu. *(Paisowa 21:24)*
19 In moho, Diusi haisa Eisiya yai sa miyamiya, iti ibe aite'i, haba edi sadigu mata pa'ana somo ai matam sa libaen.
20 Yena hige'e, beti, salumadi iti amaite'i, fuyanna E obiyo Sanhedeli matadi yai, na lau pono somo E ginauli bena sa libaen.
21 Ginauli esega moho mate nuwana fuyanna matadi yai E obiyo na E yoga, yawa, "E kawawananaha mate, tau pe'ipe'i haba sa mwahuli fuyo! Logena, aho te wa fadudulaigu."
22 Habahim Filiki, in "Eda'eda Dodogadi" tau sibaina mate,‡ lau fatala ya golu boda na iyen,
Yena Komanda Laisiya ya mahanoma, haba fadudulai ofi'ofina E ginauli ai lisim.

23 Be hiyala tau lau kulukuluwenna ya faliba, iyen,
Paulo u gatin, na fuya haisa u so'e fahi haba haidana sa laoma ena fanuha somo ena sa felen.

Filiki ma'ena Dusila, Paulo ena Liba sa Atahi
Paisowa 24:24-27

24 Lahai fisa sa ofi, mulidi yai, Filiki lahuna Dusila ya aulen be ma'ena sa laoma. In mate Diusi waihinina.§ Paulo ana liba ya fatamali be ya laoma, Yesu Keliso sunuma'enna libana bena ya dedei be sa atahi.

---

* **24:6-8** Beyabeyana Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi tefana yai te hige ti uli. Ya fatubu lausoisoina 6b na ya lau lausoisoina 8a. Debana yai ema laugagayo yai 'e fanuha bena 'e falau fatala. 7. In moho, Komanda Laisiya ma'ena tau hiyala sa laoma be nimamai yai sa mupafahi. 8a. Laisiya ya liba be tau sadina sa laoma um lisim. † **24:14** Fuyanna yai, safaluma "Keliso eda'edana" sa famuli watan, hesana tupotupo sa tole: "Eda'eda." ‡ **24:22** Au italau Paisowa 24:14
§ **24:24** Dusila tamana mate Kin Heloda Agilipa.

25 Laulau dudulaina, eda amna tabu i foya faheyayada, yo fakasa lahaina ya laolaoma, mate Paulo ya guguya'en.
Ma libalibana na Filiki ya 'wasabu, be iyen,
A'ai, na u lau! Yena egu solasola haba E yoga fuyo'im.

26 Fuyanna yai ni mate, ena nuwatuhu bena haba Paulo ya nuwa liui be moni ena ya felen. Logena, ya yogayoga fuyoiyama be fuya ou'ouli ma'ena sa libaliba.
27 Bolima luwaga sa abi didin mulidi yai, Posiu Fesitu, Filiki ya falau damahi be ya gawana. In moho Filiki bena Diusi nuwadi ya faloholoho be Paulo, hige i so'e fahi.

25

Gawana Fwaufwau Fesitu haba Paulo ena Pilipili ya Fadudulai
Paisowa 25:1-12

1 Gawana Fesitu ya mahanoma nu'una yai, na lahai faihona mulidi yai, Sesaliya Nu'una ya lau afulen na ya aulaha ya hasai Yelusalem.
2 Amainiya ma'ena tau antalasam baba'isadi yo Diusi babadadi sa fa'oigogo be edi lau fagilu sa fafinahe bodai.
3 Fesitu sa an'etai be bena Paulo ya fatamali lawen Yelusalem, pa'ana ai eda'eda haba sa nahai be sa wunui.
4 Alinadi ya bui iyen,
Paulo ha'a deli yai Sesaliya yai. Hige walolona haba E fuyo niya.
5 Yo fede ya falibadi iyen, "Tanutanuwaga haisa ma afa haidagu ai lau Sesaliya. Be yena taumoho te somo ya ginauli faheyaya haba ana sadi ami felen."

6 Fesitu ma'edi sa miya nuwana lahai 8 e 10, na habahim sa lidi Sesaliya. Bobonna aba lau fatala yai ya ta'ai na habahim ya lau faliba be Paulo sa leyama.
7 Paulo sa famahanoyama, Diusi safalumadi Yelusalem yai sa laoma sa obiyo fafata'i'ili, na edi lau fagilu peidi sa libaedi Paulo hewana yai, in moho, edi aba fagiluna hige aba fawananahadi.
8 Paulo ena ya tona galagala iyen,
Yau hige Diusi edi laugagayo ya utusi, e Dubu Tabuna ya faheyaya, e Loma edi Kin Sisa lisina yai somo ya ginauli faheyaya.

9 Fesitu, bena Diusi nuwadi ya faloholoho, yo fede ya fati'o lau Paulo lisina iyen,
Wa fanuha bena wa lau Yelusalem, be ainiya E falau fatalam?
10 Paulo iyen,
Hige gonowana! Itete Loma Ba'isana, Sisa,* ena aba fafalau fatala yai, bena aite'i sa falau fatalagu. Um hinaga ha'a wa sibai mate hige somo la'i ya ginauli faheyaya Diusi lebedi yai.
11 Ibe laugagayo E utusi, yo somo E ginauli faheyaya maisana pe'i, mate ena dudulai. Ibege ya anfaleyen. In moho, ibe yena bwalabwala yai agu maisa sa felegu, hige sai la'i ena dudulai bena i tolegu nimadi yai. Logena, Loma Ba'isana Sisa E an'etai bena egu lau fatala ya atahi.

12 Fesitu tau faliba fasibasibana, maidana sa oiliba ofi, mate ya libalau Paulo lisina iyen,
Ha'a Loma Ba'isana wa an'etai, be haba wa lau lisina.

Kin Agilipa ma Lofuna Benisi, Paulo sa Fati'o Buibui
Paisowa 25:13-27

13 Lahai fisa mulidi yai Kin Agilipa yo lofuna Benisi sa lau Sesaliya be Fesitu sa antaumanai yo sa lauto'iyen.†
14 Amainiya sa miya lahai fisa, habahim, Fesitu, Paulo wasana ya dedei Kin Agilipa lisina yai. Iyen,
Taumoho hesa amaite'i, Filiki ya falau deli be ya lau afulen.
15 Na fuyanna E lau Yelusalem, tau antalasam ba'isadi yo Diudeya babadadi sa an'etaigu, bena ana sadi E felen.
16 Na alinadi E bui, yawa, "Ai Loma ema laulau mate, ibege doga ai fagilu napai be ai fele afulen tau fagiluna nimadi yai. Bwa'ibwa'ina bena enehena ya tona galagala ai matadi."

---

* **25:10** *Sisa*hige doga hesana, na Loma dodogadi edi kin sa ata'atahi "Sisa."
† **25:13** Filiki lahuna Dusila mate Agilipa yo Benisi tasidi.

17 Tau fagiluna sa laoma amaite'i mate hige ya bagibagi. Bobonna, aba laulau fatala yai
E ta'ai na liba E fatamali be Paulo sa leyama.
18 Tau fagiluna sa mwaito be sa libaliba, na nuwagu yai yawa, "Haba somo lisina yai
ana sadi sa felen?"
19 Fedebom, edi lau'u'ula abi'abina moho yo doga hesa hesana Yesu, ha'a ya pe'i, Paulo
ya libaen mate ya mwahuli fuyo, haladi yai sa faibayaho.
20 Mata pa'ana yo'oina mate ulugu ya ku'u, be Paulo E fati'oi ibe gonowana ya lau
Yelusalem be ainiya haba fadudulai bodaina.
21 In moho, Paulo ya an'etaigu bena E abi didin ee–, Ba'isa Sisa haba ya falau fatala fuyoi.
Lisina yai E liba, be sa gati fuyoi ee–, E fatamali lawen Loma Ba'isana lisina.

22 Kin Agilipa iyen,
Egu fanuha bena doga ni ena liba E atahi.

Fesitu iyen,
Bobon habahim wa atahi.

23 Bobonna Agilipa yo Benisi sa leli na sa lau honehone be sa luhulau aba lau fatala
ganahewana yai maidadi hiyala tau lau kulukuluwena haisa, yo taon babadadi. Na habahim,
Fesitu ya lau faliba, be Paulo sa leyama.
24 Fesitu iyen,
Kin Agilipa yo salumadi aho amaite'i, doga te ami ita? Diusi mahudo'idi amaite'i yo
Yelusalem yai edi fatala pili lebena yai, logena sa an'etaigu be E falau fatala.
Na sa halahalabo tiyen,
Ibe ya pe'i mate, ya loholoho!

25 E lobahi mate hige ana mata hesa debana yai haba i pe'i. In ena an'eta Loma Ba'isana
lebena yai, haba E fatamali lawen Loma.
26 Somo haba E uli Kin enehena? Ana sadi hige i mahata! Sidohana haba Sisa egu
fafalibana? Logena E foyahiyama lisimiu yo, um Kin Agilipa, matam yai! Ana mata yo'oina
mulina yai, haba Sisa ena E uli'uli be E faliba.
27 Hige i dudulai bena tau lau deli aba fagiluna hige ya lobahi na haba ya dui i lau Sisa
lisina.

26

Paulo ena ya Tona Galagala
Paisowa 26:1-11

1 Agilipa ya libalau Paulo lisina iyen,
E yaliyem bena em wa libaliba.

Yo fede Paulo nimana ya lolon, na ya fatubu ya libaliba iyen,
2 Kin Agilipa, itete egu solasola! Diusi somo lebena yai sa fagilugu, aho te egu E
tona galagala matam yai.
3 Pa'ana ema laulau yo ema faibayaho ha'a wa sibaidi. Logena, E an'etaim, bena wa
tau'ulu na wa ata'atahi laoma lebegu.
4 Ma kiukiugu sidohana egu miyamiya ya fatubu egu nu'u yai ya lau ee–, Yelusalem yai
hinaga, Diusi mahudo'idi sa sibai.
5 Be ha'a sa sibaigu fuya lofalofa. Na yena sa fanuha, beti ti famahata mate
ema lau'u'ula abi'abina ganahewana yai, yau mate "Falesiya" yo tau lau fagagayo hesa
beyabeyana.*
6 Be aho ite, E obiyo mahata lisim yai, pa'ana somo Yaubada ya liba fasunuma afa wahamai
lebedi yai mate E kawa wananaha'en, halana yai sa sadigu.
7 I'ipa yo lahai ema sulu 12 laulauwewedi ma nuwa ofi fahidi sa fafadebasae, na
liba fasunuma te, ma sunumadi sa fafamata watan be haba ainiyona ya tubu sa ita.
Aee, Ba'isa, sunuma fafamata watan te debana yai Diusi dodogadi sa fagilu gaibuigu.
8 Pa'ana somo Diusi, hige gonowana au kawawananaha mate Yaubada gonowana tau
pe'ipe'i ya famwahuli fuyo'idi?
9 Beyabeyana egu nuwanuwatuhu la'ila'i bena ginauli mahudo'idi E laulau ginauli ni,
Yesu Nasaleta hesana E faheyaya. *(Paisowa 8:1; 9:1-2)*

---

* **26:5** Falesiya edi laugagayo mate gonowana doha "laulau hadi."

10 Yelusalem yai laulaudi te, E ginaginaulidi. Antalasam baba'isadi, tau nuwa bui
boludi sa biya afuledi nimagu yai be E falau delidi; yena bena sa wunuidi, mate E
ehe watawatanidi.†
11 Fuya ou'ouli Diusi edi aba oi'oigogo lumadi hahaisa yai E panipanisidi yo E eli duduidi
be Yesu hesana sa liba faheyaya. E manabala wananaha yo fede E lau ta'owawa edi duhu la'i
hesa - hesa yai, be E fakamkamnadi.

Paulo ena Nuwabui Wasana ya Dedei
26:12-18
(Paisowa 9:1-19, 22:6-16)

12 Tau antalasam baba'isadi agu paisowa sa felegu be sa duigu E lau Damaseko.
13 Kin Agilipa, lahai la'i yai eda'eda yai E laulau na mala hesa E ita galewa yai. Ya
mala wananaha, hige doha maihala. Ma afa haidagu ya sina fata'i'ilimai.
14 Mahudo'imai 'e be'u lidi tanohi yai, na alina hesa E atahi ya libama lisigu
Hebelu alinamai yai iyen, "Saulo, Saulo! Pa'ana somo wa fakamkamnagu? Mate, wa
fakamkamna fuyoim. Gonogonowana doha bulumakau ya fakamkamna fuyoi tanuwagana
ena tu'e yai na ahena yai ya oi'oi fapito."

15 E fati'o yawa, "Ba'isa, um sai?"

Be Guyau alinagu ya bui iyen, "Yau Yesu, logegu wa fakamkamnagu.
16 U obiyo! Lebem yai E taumahata, pa'ana E fasinabom, haba um egu tau paisowa.
Somo aho E fa'itam yo fuya matada yai somo sa taumahata, haba wa dedeidi.
17 Haba E fofofahim falem Isalaela yo ta'owawa dodogadi lisidi yai. Yau E duim wa lau
lisidi.
18 Haba wa fa'ita lobahidi be kamumu yai wa fafuyodima mala yai yo Satani ena
gigibwali sa lau afulen na sa fuyoma Yaubada lisina, na haba edi kawawananaha lisigu yai
edi heyaheyaya E nuwatuhu afuledi, be egu fatabu dodogadi ma afa haidagu 'e miya esega.
Salumadi sa anpate bena sa fakamkamnam, haba E fofofahim."

Paulo ana Paisowa ya Dedei
26:19-32

19 Logena be, Kin Agilipa, fuyana Yesu galewa yai ya liba lidima lisigu, tautau yai be ena
liba E lau watan. Hige ya awayagala.
20 E guguyaidi: bwa'ibwa'ina Damaseko yai, habahim Yelusalem, Diudeya nu'u
mahudo'ina yai yo ta'owawa lisidi yai hinaga, mate bena edi heyaheyaya sa nuwa afuledi
be Yaubada sa famuli watan haba te ita mate wananaha sa nuwa bui. *(Paisowa 1:8)*
21 Guguya te halana yai Diusi bena sa wunuigu, yo fede sa tohaigu, Dubu Tabuna
dobidobina yai.
22 In moho, aho ite Yaubada ya sagusaguhigu, be E obiyo amaite'i, na E liba famahata
dodoga fafahesadi yo pu'opu'oudi lebedi yai. Somo Mose yo peloweta ha'a sa libaen haba
ya tubu E libalibaen watan.
23 Mate, Yaubada ena Fasinabo Dogana, Keliso, haba ya kamkamna; na haba ya
obiyo fuyo bwa'i, be mala wasana Diusi yo ta'owawa dodogadi ya falibadi.

24 Libadi yai te, Paulo enehena ya oi'oilele, na Fesitu ena liba ya an eli dogodogoi iyen,
Paulo, nuwana u bwadebwade! Em sibasiba ya kamfabwadebwadem!

25 Alinana Paulo ya bui,
Ba'isa, yau hige ya bwadebwade! Yau E libaliba dudulai.
26 Ba'isa Agilipa! Somo E libalibaedi te, hige simosimo yai ti tubu. E siba wananaha mate
ha'a wa sibaidi. Logena nuwagu ya adidili, be E falibam.
27 Ba'isa Agilipa, Peloweta wa kawawananaha'edi e hige'e? E sibai mate wa
kawawananaha'edi.

28 Agilipa ya libalau Paulo lisina iyen,
Wa sibai haba gonowam nuwagu wa bui feufeulai, be E famala "Kulistin"?‡ *(Paisowa
11:26)*

29 Ena liba Paulo ya bui iyen,

---

† **26:10** Beyabeyana edi ehe watan, e mate ume'ehu kiki'ina dubadubadi yo kafukafudi sa pei gogon, tausomo ya ouli, mate ya wini. ‡ **26:28** Alina Giliki yai, "Kulistin" aniyona mate Keliso enehena.

Haba emi nuwabui tefana ya lofa o ya tupo, na egu lau'u'ula Yaubada lisina yai mate bena um yo salumadi aho ite ami ata'atahi ami famala doha yau - na in moho tabu ti senimiu!

30 Habahim Agilipa, Benisi, Gawana Fesitu, yo salumadi ma'edi sa mwaito.
31 Sa lau ganamuli yai, na tiyen,
Doga te hige ana mata hesa bena ti falau deli, e ti wunui.

32 Be Agilipa ya libalau Fesitu lebena yai iyen,
Doga te, ibe hige Sisa i an'etai, egoba ha'a ti so'e fahi.

27

Paulo Waga yai ya Lau Loma
Paisowa 27:1-12

1 Sa oilibaemai mulina yai bena ai waga 'e awa 'e lau Itali. Paulo yo tau lau deli haisa mate, Loma hiyala tau lau kulukuluwena nimana yai sa tole afuledi. Hesana mate Diuliyesi. In Loma ena hiyala pelena hesa, hesana "Ba'isa Sisa ena Ledimenti"*
2 Adamitiyum wagana hesa ya nonoha haba ya tafo dunaduna Eisiya Nu'una tefa hahaisa yai. Yo fede Alisitaku ma'emai 'e awa. Ena nu'u Tesalonika, Masedoniya Nu'una ganahewana yai. *(Paisowa 19:29; 20:4)*
3 Bobonna 'e mahano Sidon yai. Hiyala tau lau kulukuluwena, Diuliyesi, ena laulau sa loholoho be ya libalau Paulo lisina iyen,
U lau haidam u kepaidi be somo wa fanuha, haba em sa soi.

4 Amainiya 'e gelu boda na hwayahwayau mate 'e tutu matai. Yo fede, 'e lau Saipelesi bonabonaluwana tefa hasahasaina hoyona yai.
5 E tomo doheyen Sisiliya yo Pamfiliya solasoladi yai 'e lau ee–, taon hesa hesana Miula, Laisiya Nu'una ganahewana yai 'e duna.
6 Amainiya hiyala tau lau kulukuluwenna Idipi edi waga hesa, Alesandiya taonna yai ya laoma, ya lobahi ya laulau Itali, yo fede 'e awa.
7 Lahai fisa, hwayahwayau ma'emai 'e fai'abi, be benai - benai 'e leuleu ee–, Kinidusi taonna 'e hanahanaui. Bena haba 'e bayawai, in moho hwayau ya adidili wananaha, be hige gonowamai aba launa ai lau watan. Yo fede 'e tomo doheyen Keliti Bonabonaluwana. Salamone Hisu tetena 'e giuli'i, be bonabonaluwana ni fatau hoyohoyona 'e lau watan.
8 'E an'anpate adidili be 'E fa'abi sadasadai ee–, gadowa hesa hesana "Gadowa Loholohona" Laseya taonna sadaina yai, 'e mahano.
9 Amainiya fuya 'e pei yo adauna ya heyaya wananaha, pa'ana Anhudi Lahaina ya ofi mate aniya heyaya fuyana.
Be Paulo ya liba fanuwa tagudi iyen,
10 Babada, E siba eda adau te haba ya heyaya. Waga yo ginauli, haba yauma ya faheyayadi, yo nuwana haba ta pe'i hinaga.

11 Na hiyala tau lau kulukuluwenna mate, waga kapenana yo waga tanuwagana edi liba ya lau watan na Paulo ena liba hige i mode'en.
12 Gadowa te, ai gogoma fuyana hige i loholoho be dodoga boludi edi fanuha bena sa lau Finikesi Gadowana be hwayahwayau fuyanna ainiya sa miya. (Keliti bonabonaluwana yai, Finikesi Gadowana hafohafona mate yalasi yo yawana edi aba towa yai. Be yena hwayahwayau ya towa, ibege i abidi.)

Yauma La'ila'i
Paisowa 27:13-26

13 Yawana ya fatubu ya towa benai benai be waga tau eyaisina yo waga tanuwagana edi nuwatuhu bena haga gonowadi haba sa lau. Yo fede waga ana anka sa solu hitin, na Keliti bonabonaluwana sadaina sa boboyo watan.
14 Hige walolona na kaluwabu ya towa lidima bonabonaluwa yai.
15 Yauma waga ya yufi pipin, be ena aba lau hige gonowana i tafo watan, yo fede, hwayahwayau moho ana haba 'e tafo watan,
16 be 'e boboyo ee–, bonabonaluwa kiukiu tefa yawana yai hesana Kauda, hoyona yai. Amainiya, aba fafa'oituhu sa solu hitin.

* **27:1** *Ledimenti* esega ganahewana yai mate tau hiyala ou'oulidi 600.

17 Habahim, waga sa au'auwi pa'ana sa 'wasabu ibe i dem lopalopa. Ana wolewole sa
no'udi na ya laulau pwapo.
Edi 'wasabu mate ibe i tata hiti ai gelegele tupina be i lubi lopalopa Libiya hanahanaudi
yai. Yo fede waga aba fadaluluna sa fadalolo be sa fabebeda.† Na hwayau waga ya
yufi pipin lawen oula.
18 Hwayahwayau yo bagodu edi abi ya lau sina'ala; be bobonna waga ana kaihusa tefana
sa lofe taluhidi,
19 na lahai fafa faihonana yai, mate iti ibodi nimadi yai waga aba paisowana ginaulidi
hudo'i - hudo'i sa lofe taluhidi hinaga.
20 Fuya lofalofa hige maihala yo kipwala ai itadi, na yauma hola ma adidilina. Yo fede
nuwamai sa toma, ayawa, “Woo ee–, anadan, haba te pe'i.”
21 Fuya lofalofa hige somo la'i ti an, yo fede Paulo ya falibadi iyebom,
Babada, nahalidi Keliti yai ibe alinagu ami lau watan na tabu ta adau. Haba ibege
heyaheyaya ta fahoina.
22 Lisina yai aho te, E an'etaimiu, bena nuwamiu ami fa'adididilidi! Haba ibege sai la'i i
pe'i; eda waga moho haba ya bulu.
23 Maihona yai Yaubada (In sai E fafamuli watan yo yau hinaga enehena) ena anelu ya
laoma lisigu.
24 Na iyen, “Paulo, tabu u 'wasabu! Ba'isa Sisa bena ai matana wa obiyo. Be Yaubada
ena loholoho um lisim yai, debana yai mate salumadi maidam ami awa, ibege ti pe'i.”
25 Be tatau, nuwamiu ti adidili! Yaubada E kawawananaha'en mate somo ya falibagu
haba ya tubu.
26 Be haba bonabonaluwa la'i ainiya te oi hiti hasa.

Waga ya Talopalopa
Paisowa 27:27-38

27 Hwayau ya towatowa na 'e ale'alele maihona ou'oulina 14 Mediteleniya Gabogabona
yai.‡ I'ipa atipuna yai waga tau paisowa amna sa atahi mate fote sa hanahanaui.
28 Yo fede mahina duduna yai ginauli hesa mwahumwahuna sa au na sa fadalolo lidiyen
gabogabo, be oula lofana sa lufa. Sa lobahi mate lofana 40 metres. Hige walolona na sa
lufa bodai. Matabahim begana ya fote, lofana 30 metres.
29 Yo fede sa 'wasabu, ibe waga ti fatata hiti'i, be anka fati sa fadalolo lidiyedi waga mulina
yai, na sa lau'u'ula bena ya lahai.
30 Waga tau paisowa bena waga sa gela afulen; be fafa'oituhu sa fadawe lidiyen gabogabo
yai, edi bwala bena haga anka haba ai waga kuluna sa fabuludi.
31 Be Diuliyesi yo tau hiyala, Paulo ya falibadi iyen,
Yena waga tau paisowa hige ai waga ti miya, haba ami pe'i.

32 Yo fede, fafa'oituhu balawadi, tau hiyala sa tomofahi be ya alele.
33 Begana haba ya ifi tatatali, mahudo'idi Paulo ya falibadi iyen,
Au kalahe, pa'ana wiki luwaga hige somo hesa au an.

34 Lisina yai aho te, E an'etaimiu, bena ami an'an, haba taumiu sa adidili be ibege sai la'i
u pe'i.§
35 Paulo ya falibadi mulina yai, fwalawa tefana ya abi be ya ifi na Yaubada ya lauto'iyen.
Habahim ya an, mahudo'idi matadi yai.
36 Mahudo'idi nuwadi sa adidili fuyo be sa an'an.
37 Tau awa waga yai mate, oulimai 276.
38 Mahudo'imai 'e kalahe ma'uda, waga ana kaihusa, witi, sa lofe lidiyen gabogabo yai, be
waga ya malaha.

Waga ya Tata hiti Gelegele Tupina yai
Paisowa 27:39-44

39 Ya ifi tatatali, nu'u hige ti ita lobahi, in moho gelegele sa ita gadowa yai be ana halulu sa
lau bena ainiya sa duna.
40 Yo fede anka sa ibo motudi, yo eyaisi balawadi sa tatadi. Na habahim wolewole hesa
waga hisuna yai sa u'ei, be waga ya dudulai lau fote.
41 Hola ma laudi yo fede ya tata hiti gelegele tupina yai. Hisuna ya lau sopu yo fede ya
tala'afi na waga mulina mate bagodu sa lubi lopalopa.

---

† **27:17** Ginauli te sa fadalololo ipu yai be waga ya fabebeda. ‡ **27:27** Mediterranean: aniyona mate Medi “ati'atipu” na terranian mate “tano'ubu,” pa'ana tanohi ya fata'i'ili na aba solana esega. § **27:34** Buka haisa yai sa uli tiyen, “Ibege kulumiu maihawana esega i be'u,” na aniyona mate “ibege sai la'i u pe'i.”

42 Tau hiyala sa oiliba bena tau lau deli mahudo'idi sa wunuidi, tabu ti tuba hiti be ti gela.
43 Nogeya, hiyala tau lau kulukuluwena hige i fanuha bena Paulo i pe'i be edi nuwatuhu
hige i fanuha. Safaluma tuba sa siba ya falibadi be sa dago bwa'i gabogabo yai be sa
tuba hasa gelegele yai. 44 Na tau tubatuba gesa ya falibadi bena sa abi'abi didi waga tebina
sa tapwaipwai, amainiya, sa tuba poupouwedi be sa duna sae fote, ma loholohodi.
Itete sidohana mahudo'imai 'e tuba hiti, ma loholohomai.

28

Malata yai
Paisowa 28:1-9

1 Ai, ma loholohomai fote yai, habahim 'e sibai bonabonaluwa te hesana Malata.
2 Dodoga amainiya mate sa abi komakomani'imai. Ya usa na nu'u ya gogoma, yo fede oyagi
sa yufi be 'e anmwahibo.
3 Paulo oyagi lagalagadi ya tano gogoidi, be ya fafapei lau oyagi ala'alana yai. Weso
an'an nalina oyagi gigibwalina amnana ya atahi, yo fede ya kalamahanoma, be Paulo
nimana ya nali.
4 Malata dodogadi wa weso sa ita Paulo nimana yai ya kaukauti yo fede ibodi sa libaliba
tiyen,
Mo'isa, doga te mate tau aiyunu hesa! Pa'ana gabogabo yai ya gelama ma loholohona.
In moho "Tau Fakasa yaubadana" ya fanuha bena Paulo ya pe'i.*

5 Na Paulo nimana ya tawa luhiluhiyen, yo fede, weso ya lubi fapito lawen oyagi ala'alana
yai. In moho Paulo hige i pe'i.
6 Sa kinokinoi, na tiyebom,
Nimana haba ya pou e haba ya guli lidi be ya pe'i.

Sa bagi watan ee–, a'awana ya lofa, na hige somo i tubu lisina yai. Edi nuwanuwatuhu sa
buidi, be sa liba tiyen,
Nuwana in yaubada hesa!

7 Ema aba tuba hiti (nu'una) sadaina yai mate bonabonaluwa ni, ba'isana Pubilisi ena
tanohi. Ya yoga hitinimai be lahai faihona ai ana taumana.
8 Pubilisi tamana ya lepa. Tauna sa gigigibwali yo ya lau mulimuli mate 'wasina. Paulo ya
lau tau lepa ena aba eno'eno yai be ya abilau tauna yai na ya lau'u'ula, yo fede Guyau ena
gigibwali yai ya faloholoho.
9 Laulau te ya tubu, mulina yai mate tau lepalepa mahudo'idi bonabonaluwa yai ni, sa
laoma, be ya faloholohodi hinaga.

Malata yai sa Lau Loma
Paisowa 28:10-15

10 Fuyana ai amainiya, ainauya boludi sa felemai.
11 Nawalahi faihona mulidi yai, Alesandiya wagana hesa hesana "Oitau Godegode"
yalasi hola ya ita watan Malata bonabonaluwana yai ee–, ya towa motu, habahim ya lau
Loma. Yo fede somo 'e fanufanuhadi ema sa soi 'e husaidi wagana yai na 'e awa be 'e adau
boda.†
12 Silakusi taonna yai 'e mahano be amainiya 'e miya, lahai faihona.
13 Amainiya 'e gelu boda, be 'e duna Legium taonna yai. Bobonna hwayahwayau mulimai
yai ya towama be 'e boboyo ee–, lahai fafaihonana yai 'e duna Puteoli taonna yai.
14 Amainiya tau kawawananaha haisa 'e failobahidi. Sa yoga hitinimai, be lebedi yai 'e
miya wiki esega. Habahim 'e lau fote 'e lau Loma.
15 Tau kawawananaha hahaisa Loma yai wasamai sa atahiyen be sa laoma bee–, taon hesa
hesana "Apusi Maketi" yo "Taumana Lumadi Faihona" amainiya sa lobahimai. Paulo ya
itadi mate Yaubada ya lauto'iyen yo nuwana ya adidili.

Paulo Loma Nu'una yai
Paisowa 28:16-31

16 Fuyanna 'e mahano lau Loma yai, gabeman hesa Paulo ya faliba be iyabona ya
gogo hudo'i, na tau gatinina mate tau hiyala hesa.
17 Lahai faihona mulidi yai, Diusi babadadi, Paulo ya yoga gogoidima be iyen,

---

* **28:4** Malata dodogadi edi nuwatuhu bena edi yaubada bwalabwala waihinina hesana "Diyasitisi" o "Tau fakasa" mate safaluma edi laulau sa heyaya wananaha haba ya panisidi e ya wunuidi. † **28:11** "Oitau Godegode" mate hesadi "Kasato yo Polukisi." Loma Nu'u boludi dodogadi mate sa kawawananaha'edi, yo edi nuwanuwatuhu hinaga mate tau adau sa ita'ita watanidi.

Falegu Isalaela! Hige eda dodoga lisidi yai somo ya faheyaya, e ada ulutubu miyamiyadi ya utusidi. In moho, Diusi babadadi Yelusalem yai sa augu yo sa fele lawegu Loma Gabeman dodogadi nimadi yai.

18 Loma gabeman baba'isadi sa fati'o buibuigu yo sa fanuha bena sa so'e fahigu, pa'ana hige somo hesa ya faheyaya debana yai haba ya pe'i.

19 In moho Diusi babadadi sa 'waiyo'o. Hige egu eda'eda hesa somo be, Loma edi Ba'isa, Sisa, E an'etai bena ya falau fatala fuyo'igu, na hige bena falegu Diusi ya fagiludi.

20 Mata pa'a te debana yai E lau falibaimiu be ami laoma bena E itamiu yo te libaliba. Pa'ana Isalaela ena sunuma yai seni yai te sa augu.‡

21 Sa libalau Paulo lisina tiyen,

Wasam hige Diudeya yai ema ti uliyama yo afa haidada Isalaela amainiya sa laoma hige wasam somo heyaheyayana ti libaen ai atahiyen.

22 In moho em nuwanuwatuhu bena 'e sibai pa'ana dodoga nu'u ou'ouli yai mate "Guyau Eda'edana" pelena te sa 'wai'waiyo'o'en. *(Paisowa 22:14, Paisowa 24:14, Paisowa 24:22)*

23 Yo fede ana lahai sa golu ma'edi Paulo. Na lahaina yai ni, dodoga boludi sa laoma Paulo ena aba miyamiya yai. Yaubada ena Aba Ba'isa Nu'una wasana ya dede famahata lebedi yai, hwalahwalala ya lau ee–, ya maihona. Ya anpate bena nuwadi ya abidi be haba Yesu wasana, Mose ena laugagayo yai yo peloweta edi uli'uli yai, sa kawawananaha'en.

24 Haisa, ena libaliba yai nuwadi ya abidi na haisa hige ti kawawananaha.

25 Sa faibayaho be hige nuwadi esega. Sa fatubu bena sa aulaha, na Paulo ena liba ofi'ofina yai, iyen,

Yaluwa Tabuna ena gigibwali yai, Peloweta Isaiya wahawahamiu ya faliba dudulaidi iyen,

26 Yaubada ya liba, doha ite:
Au lau be dodoga te, ai lisidi auwe,
"Haba ami ata'atahi,
na ibege au nuwatuhu lobahi;
haba ami ita, na ibege au ita lobahi."§ *(Maleko 4:12)*

27 Dodoga te sa nuwa po'i wananaha, nuwadi sa an'anloya
be beyadi sa tipadi yo matadi sa fatoudi.
Ibe hige'e, haba matadi sa falaladi, be ginauli sa itadi,
yo beyadi haba sa ta'afasi, be liba sa atahiyedi,
yo ginauli haba sa nuwatuhu lobahidi;
haba sa timuli be sa fuyoma lisigu,
na haba E faloholohodi. *(Isaiya 6:9-10)*

28 Paulo ena liba ya falafu sofa iyen,

Logena, E fanuha bena ami siba mate, Yaubada ena famwahuli wasana ha'a ya lau ta'owawa lisidi yai be iti haba sa atahiyen!

29 Ya liba ofi mulina yai, Diusi ma faifaibayahodi sa aulaha sa lau.*

30 Paulo luma hesa ya famaisa be amainiya ya gogo boliman luwaga. Na safalumadi sa laoma lisina mate ya yoga hitinidi, ma nuwa loholohona

31 Ma nuwa adidilina, Yaubada ena Aba Ba'isa Nu'una wasana ya libalibaen yo Guyau Yesu Keliso wasana ya fatalahadi. Hige gonowana sai la'i i gudu.

---

‡ **28:20** Isalaela edi Sunuma Dogana mate, "Keliso," o "Mesaiya."

§ **28:26** Au an'eta haba ami abi, au yo'oi, haba ami lobahi, au oi'oi, haba eda'eda sa taso'e. Matiu 7:7

* **28:29** Uli'uli haisa yai mate, lausoisoi te hige ti uli.

Liba Aba Yo'oidi.

Aba antalasam Aba tolena somo yai dodoga edi ainauya e felefele sa angabu Yaubada lisina.

Aba Ba'isa Nu'una Yaubada ena Aba Ba'isa Nu'una mate Yaubada ena basileiya

Aba oi'oigogo lumana Diusi edi aba oigogo lumana mate "sunago." Wawaya tatau ainiya sa sikusikuli, na Sabati yai ainiya dodoga mahudo'idi sa lau'u'ula.

Bayawa An'angogona – Hesana hesa mate pasowa na an'angogo itete mate la'ila'ina Fwalawa Fafayisti Gesana An'angogodi wikina ganahewana yai. Au ita'ita lau Esedo 12.

Deiwidi ena Nu'u "Deiwidi ena Nu'u" hesana hesa mate "Saiyon" mate Deiwidi ena tefa Yesusalem ganahewana yai, Amainiya, Dubu Tabuna sa fa'obiyo Saiyon yai hinaga.

Diudeya – Diusi edi nu'u hesa hesana mate Diudeya. Na Yesu ena fuya yai, edi nu'u hesa hesana "Galili."

Diusi – Isalaela dodoga hesana hesa mate Diusi.'

Diusi edi aba oi'oigogo lumana – Alina Suau hesana mate, "Sunagogo."

Diyon Babasito – Doga te mate Yaubada ya fatamali bwa'iyen, be Yesu ena fuya laoma ya nonohai. Wasa loholohona ya lauguguya'en, yo dodoga boludi ya babasitodi.

Doga Natuna Hesana hesa Buka Falifalihuna yai, na aniyona wananahana mate Yaubada Natuna,' e Yesu Keliso.'

Dubu Tabuna Yaubada ena luma tabuna, somo yai dodoga sa lau'u'ula yo tau antalasam adi antalasam sa gabu.

Falesiya - Pele hesa hesana Falesiya Diusi ganahewadi yai edi laulau mate, laugagayo boludi sa ginaulidi be sa famuli watanidi.

Fwalawa Fafayisti Gesana An'angogodi Mate an'angogo fuyanna la'ila'ina Diusi edi Bolima ganahewana. Au ita'ita lau Esedo 12.

Galili Diusi edi nu'u hesa hesana mate Galili.' Na ho'owa po'opo'ona la'ila'ina ganahewana yai mate hesana Galili Gabogabona.'

Galili Gabogabona Ho'owa po'opo'ona la'ila'ina Galili nu'una ganahewana yai mate hesana Galili Gabogabona. In moho, in moho ho'owana te hige alita. Ho'owa ganahewana yai gonowana bena dodoga sa nom.

Guyau Ba'isa la'ila'i e bada la'ila'i. Buka Tabuna ganahewana yai Guyau mate Yaubada hesana hesa. Na Buka Falifalihuna yai, Yesu Keliso sa atahiyen Guyau hinaga.

Hebelu Abelaham ena fuya yai, ya laoma aho te, Diusi alinadi sa atahiyen "Hebelu' yo Diusi dodoga hesana hesa sa tole "Hebelu" hinaga.

Heloda – Kin hudo'i Diudeya nu'una yai. Fuya hesa ena gati ya falibadi be Diyon Babasito gadona sa ibofahi.

Helodiya Waihin te mate Pilipi, Heloda tasina lahuna. In moho Heloda mate waihin te ya kamofahi be ya abi, na ya fai.

Isalaela Guyau mate Iyakobo hesa ya tole: Isalaela. Genesi 32:28

Iyakobo Iyakobo hesana hesa Guyau ya felen mate "Isalaela." Genesis 32:28

Keliso Aniyona mate Yaubada ena fasinabo dogana.' Alina Hebelu yai, libana te aniyona mate "Messiah."

Keliso tau fawaiyununa sai Keliso ena tau fawaiyunuwen, mate "Anti-Christ."

Keliso tau fawaiyunuwenna sai Keliso ena tau fawaiyunuwen, mate "Anti-Christ."

Keliso tau fawaiyunuwenna, Keliso tau fawaiyununa sai Keliso ena tau fawaiyunuwen, mate "Anti-Christ."

Laugagayo Somo Yaubada ya fatalahada be te famuli watanidi na tabu ta utusidi. In moho, dodoga doha Falesiya tataudi edi laugagayo gaibu hinaga sa anpate bena ti fa'obiyodi hinaga.

Laugagayo tau fa'ataena – Suau Bukana yai hesana hesa sa tole mate tau uli'uli.' Iti mate pele hesa Diusi ganahewadi yai. Na Yaubada ena laugagayo sa siba komakomani.

Nada - Ma'i panepanena hesana nada mate panena ya loholoho, na maisana ya la'i.

Sadusi – Pele hesa hesana Sadusi Diusi ganahewadi yai, edi kawawananaha mate, ibege ta mwahuli fuyo.

Saiyon - Deiwidi ena siu Yelusalem ganahewana yai hesana "Saiyon". Tupina hesana luwaga: "Saiyon Piupiu Hitina" yo "Deiwidi ena Aba Miya." Tu'ana mate Yelusalem maihala ena aba kepama yo tefa bolima yai. Ya famala dodoga lala'i edi aba bo'usaidi. Muliyai habahim Dubu Tabuna amainiya sa ginauli hinaga.

Sanhedeli - Diusi edi Konisela la'ila'i hesana mate Sanhedeli.

Sisa - Loma dodogadi edi kin sa ata'atahi 'Sisa'

Tau antalasam – Ainauya e antalasam tau gabudi Yaubada lisina yai. Alina Suau yai hesana hesa sa tole mate kohena.'

Tau antalasam ba'iba'isadi – Tau antalasam ganahewana yai edi babada mate iti mate tau antalasam baba'isadi.

Tau Antalasam edi Ba'isa – In mate tau antalasam mahudo'idi edi guyau.

Tau famuli watanina – Safaluma Yesu sa famuli watan. Hesana hesa mate Yesu ana hewahewali e Yesu ana tau anpate.'

Tau fa'ona wasawasa – safaluma Guyau ya fatamalidi nu'u hesa – hesa yai be Yesu wasana sa dui.

Ta'owawa – Safaluma mate nu'u hahaisa dodogadi. Hige Diusi wananahadi.

Uma'uma hesa tumana ya kiu – Alina dimdim yai hesana mate 'mustard' na in moho, hige mahina. Hige doha haufida. Uma'uma itete mate begana doha saihala dimdim.'

wain wain gabuna mate wain aba uma'uma. Wain uluna sa an, na yena wain uludi sa folodi mate ya famala wain nomnomna.

Yali aba husanina Yali Aba Husanina hesana hesa mate "Laugagayo Aba Husanina" pa'ana beyabeyana, laugagayo Guyau Mose ya felen, Mose mate ya toledi bogesina ganahewana yai, na ai muli bogesina sa tole Dubu Tabuna ganahewana yai.

Yaubada ena Aba Ba'isana – aniyona mate "basileia" Giliki yo Suau alinadi yai.

Yesu Yesu aniyona mate 'Tau-fofofofahi e tau fafamwahuli. Hebelu alinadi yai, mate "Diyesuwa."

Yesu tau fawaiyunuwenna sai Yesu ena tau fawaiyunuwen, alina dimdim yai mate "Anti-Christ."